

Betænkning
om
den militære straffelov, retsplejelov og disciplinarlov

Afgivet af Udvalget om den militære straffe- og retsplejeordning mv.

Indholdsfortegnelse

KAPITEL 1.	Indledning.....	12
KAPITEL 2.	Sammenfatning.....	16
2.1.	Udvalgets kommissorium.....	16
2.2.	Den historiske baggrund for de gældende regler i militær straffelov	17
2.3.	Gældende ret – militær straffelov.....	18
2.4.	Gældende ret – militær retsplejelov	19
2.5.	Forsvarets formål og opgaver mv.....	19
2.6.	Fremmed ret	20
2.7.	Andre spørgsmål udvalget har behandlet.....	20
2.7.1.	Indledning.....	20
2.7.2.	Lov om forsvarets personel § 14.....	20
2.7.3.	Agitation.....	21
2.7.4.	Lønafkorting.....	22
2.7.5.	Undervisning af militært personel.....	22
2.7.6.	Vandel	23
2.8.	Behovet for at opretholde bestemmelser om strafansvar for militære pligtforsømmelser i fredstid	23
2.9.	Udvalgets overvejelser om straf og disciplinaransvar for pligtforsømmelser, herunder kompetencen til at behandle disse sager	25
2.10.	Udvalgets overvejelser om militær straffelov	25
2.10.1.	Indledning.....	25
2.10.2.	Straffebestemmelser for pligtforsømmelser	26
2.10.3.	Krigstidsbestemmelser	28
2.10.4.	Dansk straffemyndighed	29
2.10.5.	Strafferammer.....	31
2.11.	Udvalgets overvejelser om militær retsplejelov.....	32
2.12.	Udvalgets overvejelser om disciplinaransvar for pligtforsømmelser.....	33
2.13.	Udkast til militær straffelov, militær retsplejelov og militær disciplinarlov.....	35
2.14.	Skitse over reformen i hovedtræk	36
KAPITEL 3.	Den historiske udvikling inden for den militære straffe- og retsplejelovgivning	38
KAPITEL 4.	Hovedpunkterne i militær straffelov og militær retsplejelov	42
4.1.	Indledning.....	42
4.2.	Militær straffelov.....	42
4.3.	Militær retsplejelov	43

4.4.	Litteratur, lovforarbejder og betænkninger	44
KAPITEL 5. Lovrevisionen i 1973 og senere overvejelser		47
5.1.	Indledning.....	47
5.2.	Klimaudvalget	47
5.3.	Lovrevisionen i 1973.....	51
5.4.	Senere overvejelser	53
KAPITEL 6. Militær straffelov. Gældende ret		56
6.1.	Indledning.....	56
6.2.	Militær straffelov almindelig del.....	56
6.2.1.	Militær straffelov § 1.....	56
6.2.2.	Militær straffelov § 2.....	57
6.2.3.	Militær straffelov § 3.....	59
6.2.4.	Militær straffelov § 4.....	60
6.2.5.	Indledning.....	60
6.2.5.1.	Militær straffelov § 4.....	61
6.2.5.2.	Begrebet krigstid	63
6.2.5.3.	Internationale fredsstøttende operationer	69
6.2.5.4.	Fremmed ret	71
6.2.5.4.1.	Norge	71
6.2.5.4.2.	Sverige.....	72
6.2.5.4.3.	Storbritannien	73
6.2.5.4.4.	USA	74
6.2.6.	Militær straffelov § 5.....	74
6.2.7.	Militær straffelov § 6.....	77
6.2.8.	Militær straffelov § 7.....	79
6.2.9.	Militær straffelov § 8.....	81
6.2.10.	Militær straffelov § 9.....	83
6.2.11.	Militær straffelov § 10.....	85
6.2.12.	Militær straffelov § 11.....	85
6.2.13.	Militær straffelov § 12.....	86
6.2.14.	Militær straffelov § 13.....	87
6.2.15.	Militær straffelov § 14.....	88
6.3.	Militær straffelov særlig del. Pligtforsømmelser	88
6.3.1.	Indledning.....	88
6.3.2.	Definitioner	88
6.3.2.1.	Foranstående - efterstående	88
6.3.2.2.	Begrebet ”vagt” i militær straffelov	89
6.3.3.	Militær straffelov § 15.....	92
6.3.3.1.	Forarbejder til militær straffelov § 15	92
6.3.3.2.	Begrebet pligtforsømmelse i militær straffelov § 15	96
6.3.3.3.	Andre bestemmelser om pligtforsømmelse.....	99
6.3.3.4.	Fremmed militær straffelovgivning mv.	99

6.3.3.5.	§ 15's subsidiære karakter.....	101
6.3.3.6.	Afgrænsning over for anden straffelovgivning.....	103
6.3.4.	Militær straffelov § 16.....	103
6.3.5.	Militær straffelov § 17.....	104
6.3.6.	Militær straffelov § 18.....	105
6.3.7.	Militær straffelov § 19.....	105
6.3.8.	Militær straffelov § 20.....	106
6.3.9.	Militær straffelov § 21.....	107
6.3.10.	Militær straffelov § 22.....	108
6.3.11.	Militær straffelov § 23.....	110
6.3.12.	Militær straffelov § 24.....	111
6.3.13.	Militær straffelov § 25.....	113
6.3.13.1.	Forpligtelsen til at retsforfølge overtrædelser af krigens folkeret.....	114
6.3.13.2.	Gennemførelsen af folkerettens krav om straf for visse overtrædelser af krigens folkeret.....	117
6.3.13.2.1.	Kravet om materiel straffehjemmel.....	117
6.3.13.2.2.	Kravet om jurisdiktionskompetence.....	119
6.3.13.3.	Indholdet af militær straffelov § 25.....	120
6.3.13.3.1.	§ 25, stk. 1.....	120
6.3.13.3.2.	§ 25, stk. 2.....	123
6.3.14.	Militær straffelov § 26.....	124
6.3.15.	Militær straffelov § 27.....	124
6.3.16.	Militær straffelov § 28.....	127
6.3.17.	Militær straffelov § 29.....	128
6.3.18.	Militær straffelov § 30.....	131
6.4.	Militær straffelov kapitel 8 (forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed).....	132
6.4.1.	Indledning.....	132
6.4.2.	Militær straffelov § 31.....	133
6.4.3.	Militær straffelov § 32.....	134
6.4.4.	Militær straffelov § 33.....	135
6.4.5.	Militær straffelov § 34.....	136
6.4.6.	Militær straffelov § 35.....	136
6.4.7.	Militær straffelov § 36.....	137
6.4.8.	Militær straffelov § 37.....	137
KAPITEL 7. Militær retsplejelov – gældende ret.....		139
7.1.	Indledning.....	139
7.2.	Militær retsplejelov § 1.....	140
7.3.	Militær retsplejelov § 2.....	141
7.4.	Militær retsplejelov § 3.....	146
7.5.	Militær retsplejelov § 4.....	147
7.6.	Militær retsplejelov § 5.....	148
7.7.	Militær retsplejelov § 6.....	148
7.8.	Militær retsplejelov §§ 7, 8 og 9.....	150
7.8.1.	Den militære anklagemyndighed.....	150

7.8.2.	Opgaver mv.	150
7.8.3.	Påtalekompetencen.....	152
7.8.4.	Andre opgaver	154
7.9.	Militær retsplejelov § 10	155
7.10.	Militær straffelov § 11.....	157
7.11.	Militær retsplejelov § 12	158
7.12.	Militær retsplejelov § 13	158
7.13.	Militær retsplejelov § 14	159
7.14.	Militær retsplejelov § 15	169
7.15.	Militær retsplejelov § 16	170
7.16.	Militær retsplejelov § 17	171
7.17.	Militær retsplejelov § 18	171
7.18.	Militær retsplejelov § 19	177
7.19.	Militær retsplejelov §§ 20-22	177
7.19.1.	Militær retsplejelov § 20	177
7.19.2.	Militær retsplejelov § 21	178
7.19.3.	Militær retsplejelov § 22	178
7.20.	Militær retsplejelov § 23	179
7.21.	Militær retsplejelov § 24	180
7.22.	Militær retsplejelov § 25	181
7.23.	Militær retsplejelov § 26	182
7.24.	Militær retsplejelov § 27 og § 28	183
7.25.	Straf uden dom	185
7.25.1.	Indledning.....	185
7.25.2.	Straffene	186
7.25.3.	Kompetencen.....	186
7.25.4.	Processuelle regler mv.	187
7.25.5.	Domstolsprøvelse mv.	188
7.26.	Disciplinarmidler, jf. militær retsplejelov kapitel 15	188
7.26.1.	Indledning.....	188
7.26.2.	De enkelte disciplinarmidler	189
7.26.3.	Kompetencen til at pålægge disciplinarmidler	194
7.26.4.	Udsættelse	196
7.26.5.	Klageregler	196
7.27.	Tilsyn og kontrol	199
KAPITEL 8. Forsvarets formål og opgaver (Forsvarskommissionen af 1997)		201
8.1.	Indledning.....	201
8.2.	Forsvarskommissionens beretning	201
KAPITEL 9. Fremmed ret.....		205
9.1.	Norge	205
9.1.1.	Militær straffelov.....	205
9.1.2.	Processuelle regler.....	206

9.1.3.	Disciplinære afgørelser	207
9.1.4.	Særligt om ransagning og inspektion	207
9.2.	Sverige.....	211
9.3.	Canada.....	213
9.3.1.	Code of Service Discipline.....	213
9.3.2.	Proceduren i militære straffesager.....	214
KAPITEL 10. Andre spørgsmål.....		218
10.1.	Lov om forsvarets personel § 14.....	218
10.1.1.	Indledning.....	218
10.1.2.	Lov om forsvarets personel § 14.....	218
10.1.3.	Disciplinærfølgning efter tjenestemandsløven	221
10.1.4.	Udvalgets overvejelser	221
10.2.	”Agitation”	223
10.2.1.	Indledning.....	223
10.2.2.	Hjemmel.....	224
10.2.3.	Udvalgets overvejelser	225
10.3.	Lønafkortning som sanktion.....	226
10.3.1.	Gældende ret	226
10.3.2.	Udvalgets overvejelser	228
10.4.	Færøerne og Grønland.....	229
10.5.	Undervisning af militært personel.....	229
10.5.1.	Indledning.....	229
10.5.2.	Undervisning efter den gældende ordning	231
10.5.2.1.	Undervisning generelt inden for forsvaret	231
10.5.2.2.	Undervisning vedrørende militær straffelov mv.	231
10.5.2.3.	Værnepligtig menige	231
10.5.2.4.	Militære mellemledere	232
10.5.2.5.	Militærpoliti	233
10.5.2.6.	Militære ledere og chefer	233
10.5.2.7.	Missionsorienteret undervisning	234
10.5.2.8.	Civilt personel	235
10.5.3.	Undervisningsformer.....	235
10.5.4.	Udvalgets synspunkter	236
10.5.4.1.	Indledning.....	236
10.5.4.2.	Militær disciplinarlov	237
10.5.4.3.	Kendskab til praksis mv.	237
10.5.4.4.	Militær straffelov.....	238
10.5.4.5.	Militær retsplejelov	238
10.5.4.6.	Missionsorientering i fremtiden	239
10.5.5.	Overgangsfasen	239
10.6.	Vandel	239
KAPITEL 11. Udvalgets overvejelser vedrørende en militær straffelovgivning i fredstid i Danmark.....		248

KAPITEL 12.	Udvalgets overvejelser vedrørende straf og disciplinaransvar for pligtforsømmelser	253
12.1.	Strafansvar for pligtforsømmelser	253
12.2.	Disciplinarmidler og strafpålæg	255
12.2.1.	Disciplinarmidler	256
12.2.2.	Strafpålæg	257
12.2.3.	Kompetencen til at behandle straffesager henholdsvis disciplinarsager	258
KAPITEL 13.	Udvalgets overvejelser vedrørende militær straffelov	259
13.1.	Indledning	259
13.2.	Begreber	259
13.2.1.	Foresat - undergiven	259
13.2.2.	Vagter	259
13.3.	Militær straffelov almindelig del	263
13.3.1.	Militær straffelov § 9	263
13.4.	Militær straffelov speciel del	267
13.4.1.	Militær straffelov § 15	267
13.4.2.	Militær straffelov § 27	274
13.4.2.1.	Beruseelse i tjenesten	274
13.4.2.2.	Promillegrænser mv.	276
13.4.2.3.	Euforiserende stoffer	278
13.4.2.4.	Beruseelse uden for tjenesten og ordensforseelser	279
13.5.	Begreberne krig og væbnet konflikt	285
13.6.	Militær straffelov § 25	286
13.6.1.	§ 25, stk. 1	286
13.6.2.	§ 25, stk. 2	290
13.7.	Dansk straffemyndighed	290
13.7.1.	Indledning	290
13.7.2.	Dansk straffemyndighed for overtrædelser af militær straffelov	291
13.7.2.1.	Den historiske baggrund	291
13.7.2.1.1.	Indledning	291
13.7.2.1.2.	Straffelov for krigsmagten af 1881	292
13.7.2.1.3.	Borgerlig straffelov af 1930 og militær straffelov af 1937	294
13.7.2.1.4.	Ændringen af straffelovens § 2 ved lov nr. 6 af 3. januar 1992	295
13.7.3.	Udvalgets vurdering	296
13.7.3.1.	Vurdering af gældende ret	296
13.7.3.2.	Udvalgets overvejelser	297
13.7.3.2.1.	Indledning	297
13.7.3.2.2.	Overtrædelser begået af dansk militært personel	297
13.7.3.2.3.	Overtrædelser begået af andre	298
13.8.	Strafferammer	302
13.8.1.	Indledning. De gældende strafferammer	302
13.8.2.	Straffelovrådets synspunkter vedrørende strafferammer	304

13.8.3.	Udvalgets overvejelser. Indledning.....	306
13.8.3.1.	Pligtforsømmelser, jf. kapitel 7.....	307
13.8.3.1.1.	Normalstrafferammer.....	307
13.8.3.1.1.1.	Gældende ret.....	307
13.8.3.1.1.2.	Udvalgets overvejelser.....	308
13.8.3.1.2.	Strafferammer under skærpende omstændigheder.....	311
13.8.3.1.2.1.	Gældende ret.....	311
13.8.3.1.2.2.	Udvalgets overvejelser.....	311
13.8.3.2.	Strafferammer under væbnet konflikt, herunder bestemmelserne i lovens kapitel 8.....	312
13.8.3.2.1.	Gældende ret.....	312
13.8.3.2.2.	Udvalgets overvejelser.....	313
13.9.	Ophævede bestemmelser.....	318
13.9.1.	Militær straffelov § 1.....	318
13.9.2.	Militær straffelov § 11.....	318
13.9.3.	Militær straffelov § 12.....	319
13.9.4.	Militær straffelov § 13.....	320
13.9.5.	Militær straffelov § 14.....	320
KAPITEL 14. Udvalgets overvejelser vedrørende militær retsplejelov.....		321
14.1.	Indledning.....	321
14.2.	Begrebet militære straffesager.....	322
14.3.	Efterforskning af militære straffesager.....	322
14.3.1.	Varetægtsfængsling.....	323
14.3.2.	Ransagning og beslaglæggelse i militære straffesager.....	324
14.3.3.	Adgangskontrol ved militære områder.....	326
14.3.4.	Hjemmel for udtagelse af blodprøve mv.....	327
14.4.	Ophævede bestemmelser.....	329
14.4.1.	Militær retsplejelov § 4.....	329
14.4.2.	Militær retsplejelov § 6, 2. pkt.....	329
14.4.3.	Militær retsplejelov § 7, stk. 3.....	330
14.4.4.	Militær retsplejelov § 8, stk. 2.....	330
14.4.5.	Militær retsplejelov § 9.....	330
14.4.6.	Militær retsplejelov § 10.....	331
14.4.7.	Militær retsplejelov § 12.....	332
14.4.8.	Militær retsplejelov § 15, nr. 2.....	333
14.4.9.	Militær retsplejelov § 22, stk. 2.....	333
14.4.10.	Militær retsplejelov § 23, stk. 2.....	333
14.4.11.	Militær retsplejelov § 24.....	334
14.4.12.	Militær retsplejelov § 25.....	334
14.4.13.	Militær retsplejelov § 26.....	335
14.4.14.	Militær retsplejelov §§ 27 og 28.....	335
KAPITEL 15. Udvalgets overvejelser vedrørende disciplinaransvar.....		338

15.1.	Indledning.....	338
15.2.	Disciplinaransvarets område	340
15.3.	Fremtidige disciplinarmidler	342
15.4.	Kompetencen til at pålægge disciplinarmidler.....	345
15.5.	Sagsbehandlingsregler.....	347
15.6.	Klageadgang mv.....	349
15.6.1.	Disciplinarnævn	349
15.6.2.	Domstolsprøvelse	352
15.7.	Kompensation.....	356
15.8.	Forældelse	357
15.9.	Tilsyn med anvendelsen af disciplinarmidler.....	359
KAPITEL 16. Forslag til militær straffelov med bemærkninger		362
KAPITEL 17. Forslag til militær retsplejelov med bemærkninger.....		418
KAPITEL 18. Forslag til militær disciplinarlov med bemærkninger		442
KAPITEL 19. Forslag til militær straffelov, militær restplejelov og militær disciplinarlov uden bemærkninger		477

Bilagsfortegnelse

1. Lovbekendtgørelse nr. 642 af 30. september 1987 af militær straffelov.
2. Lovbekendtgørelse nr. 643 af 30. september 1987 af militær retsplejelov.
3. Vejledning af 1. juli 1989 om disciplinarmidlers anvendelse over for militært personel
4. Bekendtgørelse nr. 509 af 12. juni 2003 om rettergangsmyndighed i det militære forsvar.
5. Bekendtgørelse nr. 77 af 14. februar 1991 om myndighed til at anvende straffe uden dom og disciplinarmidler over for personel i forsvaret, bortset fra frivilligt personel af hjemmeværnet.
6. Cirkulære af 2. marts 1990 om lønafkortning mv. ved mindre alvorlig unddragelse af tjenesten.
7. Generalauditørens supplerende bemærkninger i tilknytning til cirkulære af 2. marts 1990 om lønafkortning mv. ved mindre alvorlig unddragelse af tjenesten.
8. Bekendtgørelse nr. 107 af 11. marts 1974 om anvendelse af disciplinarmidler i det militære forsvar.
9. Bekendtgørelse nr. 108 af 11. marts 1974 om disciplinarnævn og ankenævn.
10. Notat vedrørende praksis for overtrædelse af militær straffelov §§ 15, 16, 20, 23, 26, 27 og 28.
11. Oversigt over sager, der er afgjort i perioden 1998 - 2002 for overtrædelse af militær straffelov § 15.
12. Notat om kollektive ransagninger.

KAPITEL 1. Indledning

Den seneste mere gennemgribende revision af militær straffelov og militær retsplejelov fandt sted i 1973.

Den 12. maj 1999 nedsatte forsvarsministeren udvalget til revision af denne lovgivning. Udvalget fik følgende kommissorium:

”1. Forsvarsministeren har besluttet at nedsætte et bredt sammensat, sagkyndigt udvalg med den opgave at underkaste den militære straffe- og retsplejelov samt de dertil knyttede administrative bestemmelser en vurdering med henblik på en mulig revision. Udvalget skal på baggrund af sine overvejelser stille forslag til eventuelle ændringer.

Den nævnte lovgivning blev senest underkastet en revision i 1973. På baggrund af den almindelige samfundsmæssige udvikling, herunder udviklingen af den internationale menneskeretsbeskyttelse og forsvarets nye opgaver, er det fundet hensigtsmæssigt igen at få foretaget en generel vurdering af den militære straffe- og retsplejeordning.

Udgangspunktet for udvalgets arbejde er, at forsvarets personel på det foreliggende område både under tjeneste i Danmark og i udlandet så vidt muligt skal sidestilles med civile borgere, således at personellet kun skal tåle eventuelle særegne indskrænkninger af almindelige retssikkerhedsgarantier mv., såfremt det i hvert enkelt tilfælde kan begrundes, at dette er absolut nødvendigt.

Udvalget bør i den forbindelse gøre brug af relevante internationale erfaringer og andre landes lovgivning herom.

2. Udvalget skal vurdere

- behovet for særlig straffe- og retsplejelovgivning omfattende overtrædelser begået i fredstid af såvel ansat som værnepligtigt personel,
- behovet for særlig straffe- og retsplejelovgivning omfattende overtrædelser begået under indsats i internationale operationer og krigstid.

Herunder forudsættes udvalget at vurdere

- om den militære straffelovs § 15 kan afskaffes eller gives et mere præcist gerningsindhold,
- i hvilket omfang de særlige regler for militære straffesager vedrørende medvirken af domsmænd, dørlukning, udskrift af retsbøger, tavshedspligt, ransagning, beslaglæggelse, varetægtsfængsling og anholdelse bør opretholdes,
- om de militære chefers og auditørernes adgang til at efterforske og ikende straffe og disciplinarmidler bør ændres, herunder især om auditørernes adgang til at ikende frihedsstraf bør afskaffes,
- om mulighederne for judiciel kontrol med ikendte straffe og disciplinarmidler bør forbedres,
- om militære chefers straffekompetence og den militære anklagemyndigheds organisation kan give anledning til problemer med hensyn til uafhængighed og habilitet.

Udvalget skal endvidere vurdere, om de gældende regler for fremlæggelse, opsætning og uddeling af reklame- og agitationsmateriale på forsvarrets tjenestesteder bør ændres, idet udvalget på eget initiativ kan tage andre spørgsmål om frihedsrettigheder op, hvis det vurderes at være hensigtsmæssigt i sammenhæng med udvalgets arbejde.

Den eksisterende militære straffe- og retsplejelovgivning mv. og udvalgets eventuelle forslag til ændringer skal vurderes i forhold til Danmarks folke- og menneskeretlige forpligtelser, herunder Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Udvalget kan afgive delbetænkninger.

3. Udvalget kan tilkalde sagkyndige, og det forudsættes, at der gives faglige organisationer m.v., der ikke er repræsenteret i udvalget, mulighed for at fremsætte synspunkter, der kan indgå i udvalgets overvejelser.

4. Udvalget påbegynder sit arbejde senest i april måned 1999 og forudsættes at afslutte dette inden november 2000 ... .”

Ved skrivelse af 10. august 1999 har Forsvarsministeriet anmodet om, at udvalget i tilknytning til sit øvrige arbejde tillige vurderer, om der er behov for at opretholde § 14 i lov om forsvarets personel, eller om bestemmelsen bør ophæves eller revideres.

Udvalgets medlemmer ved betænkningens afgivelse

Formand:

Landsdommer Nils Black

Medlemmer ved udvalgsarbejdets afslutning:¹

Ambassadør Hans Klingenberg, udpeget af Udenrigsministeriet.

Statsadvokat Lars Stevnsborg, udpeget af Justitsministeriet.

Generalauditør Per Helmer Lichtenstein, udpeget af Forsvarsministeriet.

Afdelingschef Svend Eskildsen, udpeget af Forsvarsministeriet.

Generalmajor Jens Johansen, udpeget af Forsvarskommandoen.

Oberst Jens Greve, udpeget af Forsvarskommandoen.

Kommandør Svend Kirkegaard-Sørensen, udpeget af Forsvarskommandoen (tiltrådt 1. juni 2000).

Afdelingschef Lennart Frandsen, udpeget af Folketingets Ombudsmand.

Professor Gorm Toftegaard Nielsen, udpeget af Aarhus Universitet.

Professor Eva Smith, udpeget af Københavns Universitet.

Dommer Peter Garde, udpeget af Den Danske Dommerforening.

Advokat Merethe Stagetorn, udpeget af Advokatrådet.

Advokat Tyge Trier, udpeget af Dansk Røde Kors.

Sekretariatschef Allan Anholm, udpeget af Hovedorganisationen af Officerer i Danmark (tiltrådt 1. maj 2002).

Konsulent Poul Sørensen, udpeget af Hærens Konstabel- og Korporalforening.

Advokat Per Felby, udpeget af Centralforeningen for Stampersonel.

Værnepligtig menig Andreas Karoff, udpeget af Forretningsudvalgene for værnepligtige (tiltrådt 15. december 1999).

Bisidder, værnepligtig sergent Jesper Mikael Jensen, udpeget af Forretningsudvalgene for værnepligtige (tiltrådt 15. december 1999).

Udvalget nedsatte i 2000 et underudvalg navnlig med den opgave at vurdere juridiske og lovtekniske spørgsmål med henblik på at udarbejde oplæg til nye bestemmelser. Udvalget har bestået af professor lic.jur. Gorm Toftegaard Nielsen, professor dr.jur. Eva Smith, statsadvokat Lars Stevnsborg og landsdommer Nils Black. I forbindelse med

---

¹ Følgende har indtil de anførte datoer deltaget som medlemmer i udvalget:

Oberst Steen Matinussen, udpeget af Forsvarskommandoen (fratrådt 31. maj 2000).

Konsulent John Olesen udpeget af Hovedorganisationen af Officerer i Danmark (fratrådt 30. april 2002).

Værnepligtig Johannes Laxafoss, udpeget af Forretningsudvalgene for Værnepligtige (fratrådt 15. december 1999).

Bisidder, værnepligtig Michael Norup Hansen, udpeget af Forretningsudvalgene for Værnepligtige (fratrådt 15. december 1999).

arbejdet vedrørende forslaget til disciplinarlov for forsvaret og forslaget til militær retsplejelov har henholdsvis afdelingschef Lennart Frandsen og generalauditør Per Helmer Lichtenstein deltaget i underudvalgets møder. Generalmajor Jens Johansen har deltaget i møder i underudvalget i forbindelse med behandlingen af spørgsmål vedrørende militær straffelovs regler for krigstid.

Sekretariat:²

Sekretariatsleder Mette Nøhr, Forsvarsministeriet (tiltrådt 1. september 2001).
Specialkonsulent, Militær Juridisk Rådgiver Peter Otken, Forsvarskommandoen, siden 1. januar 2000 Forsvarets Auditørkorps.
Fuldmægtig Helle Ostenfeld, Forsvarets Auditørkorps (tiltrådt 29. januar 2002).
Stud.jur. Mohammed Arbab Perveez, Forsvarsministeriet (tiltrådt 1. juni 2002).

Udvalget begyndte sit arbejde den 30. juni 1999 og afsluttede det den 18. december 2003.

Udvalget har afholdt 50 heldagsmøder.

Underudvalget har afholdt 19 møder.

Udvalget har i forbindelse med arbejdet i 2001 besøgt Antvortskov Kaserne, korvetten Peder Tordenskjold og DANCON/SFOR i Doboij i Bosnien.

---

² Følgende har indtil de anførte datoer indgået i sekretariatet:

Sekretariatschef Adam Frølund, Forsvarsministeriet (fratrådt 30. august 2001).
Fuldmægtig Tina Kaas Andersen, Forsvarsministeriet (fratrådt 15. juni 2001).
Fuldmægtig Paul Erling Hansen, Forsvarsministeriet (fratrådt 30. november 2002).
Specialkonsulent Birgitte Juul, Forsvarets Auditørkorps (fratrådt 15. november 1999).
Fuldmægtig Katrine Kirketerp-Møller, Forsvarets Auditørkorps (fratrådt 15. marts 2001).
Fuldmægtig Sofie Hedegaard Larsen, Folketingets Ombudsmand (fratrådt 27. oktober 1999).
Stud.jur. Mads Juul Jørgensen, Forsvarsministeriet (fratrådt 30. november 2000).
Stud.jur. Josefine Thrane Andersen, Forsvarsministeriet (fratrådt 30. maj 2002).

KAPITEL 2. Sammenfatning

2.1. Udvalgets kommissorium

Efter udvalgets kommissorium har udvalget haft til opgave at underkaste den militære straffe- og retsplejelov samt de dertil knyttede administrative bestemmelser en vurdering med henblik på en mulig revision. I den forbindelse har udvalget endvidere skullet vurdere behovet for en særlig straffe- og retsplejelovgivning omfattende overtrædelser begået i fredstid af såvel ansat som værnepligtigt personel.

Udvalget er desuden anmodet om at vurdere, om de militære chefers og auditørernes adgang til at efterforske og ikende straffe og disciplinarmidler bør ændres, herunder især om auditørernes adgang til at ikende frihedsstraf bør afskaffes, om mulighederne for judiciel kontrol med ikendte straffe og disciplinarmidler bør forbedres, og om militære chefers straffekompetence og den militære anklagemyndigheds organisation kan give anledning til problemer med hensyn til uafhængighed og habilitet.

Udvalget stiller forslag om, at den militære anklagemyndighed i det hele sidestilles med den almindelige anklagemyndighed både hvad angår organisation og saglig kompetence. Som følge af udvalgets forslag om at afskaffe adgangen til at kunne afgøre militære straffesager med strafpålæg er spørgsmålet om, hvorvidt auditørens adgang til at pålægge frihedsstraf bør afskaffes, bortfaldet.

På baggrund af forslaget om at adskille militære chefers og den militære anklagemyndigheds opgaver fra hinanden har udvalget ikke fundet, at der er grundlag for at opretholde en bestemmelse i militær retsplejelov svarende til den nugældende § 45 om den militære anklagemyndigheds adgang til at kontrollere de afgørelser, som træffes af militære chefer med hensyn til pålæggelse af bl.a. disciplinarmidler. Udvalget finder imidlertid af flere grunde, at der fortsat er behov for, at en overordnet myndighed inden for forsvaret har indsigt i, hvorledes disciplinarmidler fremover anvendes, men har

ikke set det som sin opgave at tage stilling til, i hvilket regi inden for Forsvarsministeriets område denne opgave bør placeres. Der henvises til kapitel 14.9.

På denne baggrund har udvalget ikke fundet grundlag for at tage stilling til de ovenfor nævnte spørgsmål i kommissoriet.

2.2. Den historiske baggrund for de gældende regler i militær straffelov

I *kapitel 3* er kort redegjort for den historiske baggrund for de gældende regler i militær straffelov og militær retsplejelov.

I 1881 gennemførtes den første egentlige militære straffelov – straffelov for krigsmagten. Denne lov indeholdt en selvstændig beskrivelse af militære forbrydelser. 1881-loven byggede på et omfattende lovforberedende arbejde, der blev indledt i 1850 med fremsættelse af det første udkast til lov. 1881-loven blev gennemgribende revideret i 1937, idet bl.a. straffebestemmelser for forhold, som kunne henføres under straffeloven, blev ophævet. Samtidig gennemførtes den nugældende lovtekniske ordning, hvorefter reglerne i straffelovens almindelige del om de grundlæggende betingelser for strafansvar også gælder for militær straffelov, medmindre denne indeholder afvigende bestemmelser. Militær straffelov blev i 1937 således i det hele et supplement til straffeloven.

I 1973 gennemførtes den nugældende militære straffelov. Lovforslaget byggede især på synspunkterne i en betænkning fra 1970 om befalingsmandsuddannelsen og arbejdsklimaet i forsvaret afgivet af det såkaldte ”klimaudvalg”. Ændringen indebar bl.a. en yderligere begrænsning i antallet straffebestemmelser. Samtidig blev en række af de særlige militære strafarter ophævet. De nugældende bestemmelser i militær straffelov bygger imidlertid fortsat i vidt omfang på centrale bestemmelser, der blev indført ved straffelov for krigsmagten af 1881.

Kapitel 4 indeholder en redegørelse for hovedpunkterne i den gældende militære straffelov og militære retsplejelov fra 1973. Som det fremgår heraf, er såvel militær straffelov som militær retsplejelov udformet som supplement til de almindelige regler i straffeloven og retsplejeloven. Det betyder, at straffelovens og retsplejelovens bestemmel-

ser finder anvendelse i militære straffesager, medmindre andet er bestemt i militær straffelov og retsplejelov.

2.3. Gældende ret – militær straffelov

Gældende ret vedrørende militær straffelov er beskrevet i *kapitel 6*.

Militær straffelovs bestemmelser om pligtforsømmelser findes i lovens kapitel 7. Lovens §§ 16, 17, 23 og 26 indeholder bestemmelser, der omfatter en række specifikt angivne typer af pligtforsømmelser, f.eks. ulydighed, mytteri, udeblivelse fra tjeneste og vagtforsømmelse, mens lovens § 15 indeholder en generel bestemmelse om pligtforsømmelser.

At nogle former for pligtstridig adfærd er beskrevet i særskilte bestemmelser, hænger dels sammen med at disse forhold kan være af mere alvorlig karakter i forhold til mere dagligdags forhold, dels at strafferammen dermed er højere end efter den almindelige bestemmelse i § 15. Efter de gældende regler er både forsætlige og uagtsomme – herunder simpelt uagtsomme – overtrædelser som udgangspunkt strafbare.

I lovens kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed” findes en række bestemmelser, som kriminaliserer forskellige skadegørende handlinger rettet mod det militære forsvar, herunder f.eks. afsløring af militære hemmeligheder, krigsforræderi og spionage. Disse bestemmelser finder især anvendelse under krig. Kapitel 7 indeholder desuden bestemmelser, der har til formål at beskytte enkeltpersoner under krig. Det gælder især § 25, som kriminaliserer centrale overtrædelser af krigens folkeret. Militær straffelov indeholder således dels regler, der gælder for fredstid henholdsvis krigstid, dels regler, der gælder både i fredstid og krigstid.

Endelig indeholder militær straffelov nogle bestemmelser, der fraviger eller supplerer bestemmelser i straffelovens almindelige del om de almindelige betingelser for straf, f.eks. om den personkreds, der er omfattet af loven, om medvirken til overtrædelse af militær straffelov og om straffrihed ved at følge en lovlig tjenstlig ordre.

2.4. Gældende ret – militær retsplejelov

De gældende regler vedrørende den militære retspleje er i hovedtræk beskrevet i *kapitel 7*.

Retsplejelovens bestemmelser om behandlingen af straffesager gælder også for behandlingen af militære straffesager, dvs. straffesager mod tjenstgørende militært personel. *Militær retsplejelov* indeholder en række særregler for behandlingen af disse sager, f.eks. om ransagning og varetægtsfængsling, og regulerer desuden den militære anklagemyndigheds opgaver og militære chefers efterforskningskompetence mv. Efter de gældende regler efterforsker og påtaler auditøren og militære myndigheder militære straffesager. Spørgsmålet om, hvorvidt der skal rejses påtale, skal, inden afgørelsen træffes, forhandles mellem auditøren og den pågældende militære chef (rettergangschefen, det vil typisk sige chefen for tjenestestedet). Militære myndigheder kan endvidere afgøre militære straffesager med strafpålæg i form af bøde (undertiden betegnet som arbitrær straf) og har alene kompetence til at afgøre mindre alvorlige strafbare forhold med disciplinarmidler. Også militære chefer underordnet rettergangschefen har i nærmere – begrænset – omfang hjemmel til at pålægge bøder og disciplinarmidler.

2.5. Forsvarets formål og opgaver mv.

Kapitel 8 beskriver forsvarets formål og opgaver mv., således som disse er beskrevet i lov nr. 122 af 27. februar 2001 om forsvarets formål, opgaver og organisation mv. Loven bygger på Forsvarskommissionens Beretning fra 1998, ”Fremtidens forsvar”.

Som det fremgår af lovens § 2, udgør forsvaret et væsentligt sikkerhedspolitisk middel og har til formål at forebygge konflikter og krig, at hævde Danmarks suverænitet og sikre landets fortsatte eksistens og integritet og at fremme en fredelig udvikling i verden med respekt for menneskerettighederne. Disse opgaver er nærmere beskrevet i *kapitel 8*, hvoraf det tillige fremgår, at de ændrede sikkerhedspolitiske muligheder i de senere år har givet forsvaret nye opgaver og således mulighed for at forskyde den hidtidige balance til fordel for forsvarets internationale engagement.

2.6. Fremmed ret

I *kapitel 9* redegøres for militære straffe- og retsplejemæssige bestemmelser i andre lande, som udvalget har fundet at være relevante for udvalgets arbejde. Der redegøres for den militære lovgivning i Norge, Sverige og Canada.

2.7. Andre spørgsmål udvalget har behandlet

2.7.1. Indledning

Efter kommissoriet skal udvalget vurdere, om de gældende regler for fremlæggelse, opsætning og uddeling af reklame- og agitationsmateriale på forsvarets tjenestesteder bør ændres. Forsvarsministeriet har ved brev af 10. august 1999 endvidere anmodet udvalget om at vurdere, om bestemmelsen i § 14 i lov om forswarets personel bør opretholdes, ophæves eller revideres. Udvalget har herudover fundet anledning til at tage spørgsmålet om lønafkorting som sanktion samt de vandelsmæssige konsekvenser af en straffe- eller disciplinarsag op til drøftelse. Udvalget har endelig fundet det væsentligt at tage spørgsmålet om undervisning af militært personel op til vurdering. Disse spørgsmål behandles alle i *kapitel 10*.

2.7.2. Lov om forswarets personel § 14

Loven om forswarets personel, jf. lovbekendtgørelse nr. 249 af 5. april 2001, indeholder i § 14 en bestemmelse, hvorefter reglerne i tjenestemandsløven om disciplinær forfølgning ikke finder anvendelse på tjenestemandsansat militært personel, når sagen skal behandles efter reglerne i militær retsplejelov om behandling af militære straffesager. Baggrunden for denne bestemmelse må antages at være, at militært personel i forvejen er underkastet selvstændige bestemmelser om disciplinære sanktioner for tjenesteforseelser i form af disciplinarmidler efter militær retsplejelov og derfor ikke herudover bør kunne mødes med sanktioner efter tjenestemandsløven.

En opretholdelse af denne bestemmelse vil betyde, at tjenestemandsansat personel – i modsætning til alle andre tjenestemænd – efter gennemførelsen af en straffesag ikke kan undergives disciplinærfølgning efter tjenestemandsløven. Det er udvalgets op-

fattelse, at der ikke kan påvises afgørende hensyn, som kan begrunde denne forskel i retsstillingen for de to grupper af tjenestemænd. Almindelige lighedsbetragtninger taler for også i denne relation at sidestille tjenestemandsansat militært personel med andre tjenestemænd.

Udvalget foreslår derfor, at bestemmelsen i personellovens § 14 ophæves, og at der i stedet i *militær disciplinarlov* optages en bestemmelse som § 20, hvorefter der kan indledes disciplinærfølgning mod en militær tjenestemand, efter at en *straffesag* mod den pågældende er afsluttet. Om udvalgets overvejelser henvises til kapitel 10.1.2.

2.7.3. Agitation

Efter kommissoriet skal udvalget vurdere, ”om de gældende regler for fremlæggelse, opsætning og uddeling af reklame- og agitationsmateriale på forsvarrets tjenestesteder bør ændres”.

Disse bestemmelser, som findes i et cirkulære af 1. juli 1989, indeholder ikke et forbud mod at fremlægge denne form for materiale, men angiver derimod de betingelser, som skal følges i forbindelse med fremlæggelsen mv. Da militære myndigheder ud fra en saglig vurdering vil kunne forbyde fremlæggelse af sådant materiale på militære tjenestesteder – i lighed med, hvad der gælder for alle andre offentlige myndigheder – er bestemmelserne efter udvalgets opfattelse ikke i strid med hverken grundloven eller Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Bestemmelserne i cirkulæret giver derimod militært personel en bedre retsstilling med hensyn til fremlæggelse af denne form for materiale, end hvad der ville følge af en retstilstand, hvor cirkulæret ikke fandtes.

Om udvalgets vurdering af de gældende regler og udvalgets forslag henvises til kapitel 10.2.

2.7.4. Lønafkortning

Efter Forsvarsministeriets cirkulære af 2. marts 1990 kan *lønafkortning* anvendes som alternativ eller supplement til en strafferetlig sanktion i sager om udeblivelse fra tjeneste. Lønafkortning blev indført i 1982 især med det formål at begrænse anvendelsen af strafferetlige sanktioner til tilfælde, hvor hensynet til forsvarets særlige forhold gjorde det absolut påkrævet.

Lønafkortning er i dag en af flere reaktioner, der kan anvendes i udeblivestilfælde, når der er tale om en strafbar handling. Denne sammenhæng mellem et strafbart forhold og en civilretlig reaktion er ikke i overensstemmelse med udvalgets overordnede synspunkt om, at strafferetlige sanktioner og andre sanktioner bør adskilles fra hinanden. Udvalget finder det uheldigt, at lønafkortning har præg af at være et supplement eller alternativ til en strafferetlig sanktion.

Udvalget foreslår derfor, at de gældende administrative bestemmelser om lønafkortning som supplement til straf ophæves, således at der ikke fremover er en direkte sammenhæng mellem lønafkortning som følge af udeblivelse mv. og en eventuel strafferetlig sanktion.

Om der i øvrigt i forsvaret er behov for at anvende lønafkortning ved manglende fremmøde til tjeneste, må afgøres af forsvarets myndigheder ud fra almindelige ansættelsesretlige synspunkter. Om udvalgets synspunkter henvises i øvrigt til kapitel 10.3.

2.7.5. Undervisning af militært personel

Udvalgets forslag om at ophæve militære myndigheders kompetence til at afgøre sager om pligtforsømmelser med strafpålæg og om, at disse myndigheder fremover skal behandle sager om disciplinære forseelser efter et nyt regelsæt, som i det væsentlige bygger på forvaltningslovens sagsbehandlingsregler, er udtryk for en betydelig ændring af den gældende retstilstand.

Udvalget har derfor fundet det relevant også at pege på, hvilke tiltag af undervisningsmæssig karakter i forhold til personellet disse ændringer i praksis bør medføre.

Det gælder både i forhold til det underordnede personel og i forhold til det personel, som efter udvalgets forslag tillægges kompetence til at træffe afgørelse i disciplinarsager. Udvalgets synspunkter er beskrevet i kapitel 10.5.

2.7.6. Vandel

Det er almindeligt forekommende hos offentlige myndigheder, at myndigheden som ansættelsesmyndighed efterfølgende forholder sig til eventuelle disciplinære sanktioner eller straffedomme, som en ansat er pålagt eller idømt, også uden at der foreligger nedskrevne regler herom. I forsvaret er der imidlertid tale om, at der foreligger nedskrevne regler om, hvorledes man bør forholde sig i disse situationer. Udvalget har som følge af den foreslåede reform af den militære straffe- og retsplejeordning vurderet disse regler og har i denne forbindelse rejst en række spørgsmål, der bør overvejes. Der henvises til kapitel 10.6.

2.8. Behovet for at opretholde bestemmelser om strafansvar for militære pligtforsømmelser i fredstid

Udvalgets opgave efter kommissoriet har været at tage stilling til, om der er behov for en særlig militær straffelovgivning for pligtforsømmelser begået i fredstid af såvel ansat som værnepligtigt personel og herunder at vurdere indholdet af en række af de gældende bestemmelser i militær straffelov og militær retsplejelov. Dette centrale spørgsmål behandles i *kapitel 11*.

Ved vurderingen af, om der fortsat er behov for særlige militære bestemmelser i fredstid om strafansvar for pligtforsømmelser, har udvalget taget udgangspunkt i loven om forsvarets formål, opgaver og organisation mv.

Siden den seneste revision af den militære straffe- og retsplejelov i 1973 er forsvarets opgaver blevet ændret markant. Hvor vægten tidligere navnlig var lagt på territorialforsvaret, er den i de senere år i langt højere grad lagt på deltagelse i internationale fredsbevarende og fredsstøttende opgaver. Dansk forsvars internationale engagement, herunder navnlig i FN- og NATO-regi, har således i de senere år udgjort en stadig større del af forsvarets opgaver.

Tjenesten i udlandet er ofte karakteriseret ved, at den foregår under forhold, hvor personellet kan blive udsat for situationer, som kræver skærpet agtpågivenhed, eller som kan udvikle sig til direkte militære konfrontationer. Det er i denne situation af afgørende betydning, at det udsendte personel er i stand til at løse opgaverne på en hensigtsmæssig og forsvarlig måde. Brud på disciplinen kan efter omstændighederne få alvorlige følger og i yderste konsekvens medføre tab af menneskeliv og materiel. En hurtig og effektiv indskriden over for pligtforsømmelser i form af sanktioner kan efter omstændighederne være nødvendig for at markere konkret over for den, der forser sig, at den pågældendes adfærd er uacceptabel og har konsekvenser. Af generalpræventive grunde gør tilsvarende sig gældende over for personellet som helhed.

Det er en af forsvarrets væsentligste opgaver at sikre, at militært personel, der udsendes til internationale opgaver, også er uddannet til at møde de udfordringer, som følger af disse opgaver. Det er derfor påkrævet, at den hjemlige uddannelse og tjeneste sikrer, at personellet er i stand til på forsvarlig og adækvat måde at kunne deltage i disse opgaver. Udvalget har derfor fundet det påkrævet, at der allerede i fredstid skabes et sikkert grundlag for, at personellet under uddannelsen og i tjenesten får forståelse af indholdet af de militære pligter og formålet med dem og dermed bliver motiveret til at opfylde de grundlæggende krav til tjenesten.

Denne vurdering er også blevet bestyrket af indtrykkene fra udvalgets tjenestestedsbesøg, herunder navnlig besøget hos de danske styrker i Doboj i Bosnien. Denne forståelse og motivation tilvejebringes naturligvis først og fremmest gennem undervisning, deltagelse i øvelser og under den daglige tjeneste, men udvalget finder, at det fortsat er nødvendigt i givet fald også gennem straf og andre sanktioner at kunne markere, hvor grænsen til den uacceptable handlemåde i tjenesten går.

Udvalgets flertal foreslår på denne baggrund, at bestemmelser, der beskriver centrale militære pligter, bibeholdes, og at tilsidesættelse af disse pligter skal kunne sanktioneres, herunder med straf, også under fredsforhold i Danmark. Samtidig stilles der forslag om nogle justeringer af de gældende regler navnlig med henblik på at begrænse strafansvaret. Der henvises herom til 2.10.1 og kapitel 12.1.

Udvalget foreslår endvidere at opretholde adgangen for militære myndigheder til at kunne afgøre mindre alvorlige sager med disciplinarmidler. Betingelserne for at kunne pålægge disciplinaransvar ændres, samtidig med at antallet af disciplinarmidler begrænses. Dette er omtalt nedenfor under 2.12. Endelig foreslår udvalget, at den gældende adgang efter militær retsplejelov til at afgøre sager om strafbare pligtforsømmelser med strafpålæg afskaffes. Der henvises til kapitel 12.2.2.

2.9. Udvalgets overvejelser om straf og disciplinaransvar for pligtforsømmelser, herunder kompetencen til at behandle disse sager

Kapitel 12 indeholder udvalgets synspunkter vedrørende straf og disciplinaransvar for sådanne forseelser, herunder begrundelsen for forslaget om at ophæve adgangen til strafpålæg samt begrundelsen for forslaget om en klar opsplittning mellem den militære anklagemyndigheds kompetence og militære myndigheders kompetence i behandlingen af sagerne.

2.10. Udvalgets overvejelser om militær straffelov

2.10.1. Indledning

I *kapitel 13* omtales udvalgets overvejelser vedrørende militær straffelov, herunder begrundelsen for udvalgets forslag om at opretholde den almindelige bestemmelse i § 15 om pligtforsømmelser, særlige regler for krigstid, dansk straffemyndighed og straf-ferammer.

Udvalget har fundet, at straf bør forbeholdes mere alvorlige tilfælde af pligtstridig adfærd. Det foreslås derfor, at strafansvaret begrænses til grove forhold, og at pligtforsømmelser, der skyldes uagtsomhed, kun kan straffes, når der foreligger grov uagtsomhed. Disse begrænsninger i gerningsindholdet og af tilregnelseskravet indebærer en væsentlig *afkriminalisering* i forhold til de gældende bestemmelser. Der henvises til kapitel 12.1. Samtidig foreslås det, at disciplinære sanktioner alene kan anvendes over for pligtforsømmelser, som ikke er strafbare.

2.10.2. Straffebestemmelser for pligtforsømmelser

Efter kommissoriet er udvalget udtrykkeligt anmodet om at vurdere, om den generelt formulerede bestemmelse i militær straffelovs § 15 om straf for pligtforsømmelser kan afskaffes eller gives et mere præcist indhold. Efter denne bestemmelse straffes den, ”der forsætligt eller uagtsomt undlader at efterkomme de pligter, som tjenesten medfører”.

Udvalget har fundet det hensigtsmæssigt, at en række af de pligtforsømmelser, som efter gældende ret henføres under § 15, udskilles fra bestemmelsens anvendelsesområde og i stedet optages i nye selvstændige straffebestemmelser. Herved opnås en højere grad af transparens, ligesom disse forhold efter udvalgets opfattelse har en så alvorlig karakter, at det ud fra et strafværdighedssynspunkt af såvel tjenstlige som sikkerhedsmæssigt grunde bør komme til udtryk gennem selvstændige straffebestemmelser.

Gældende militær straffelov § 20 indeholder en bestemmelse om den underordnedes respektstridige opførsel over for overordnet personel. Som modstykke hertil foreslås som § 18 optaget en ny bestemmelse om den overordnedes tilsvarende opførsel over for den underordnede.

Som § 17 foreslås endvidere en ny bestemmelse, der kriminaliserer den *overordnedes* undladelse af at gribe ind over for underordnedes pligtstridige adfærd over for deres underordnede, undertiden betegnet som ”myndigheds ikke-brug”.

Udvalget har desuden fundet anledning til at foreslå en bestemmelse, som selvstændigt kriminaliserer særligt krænkende handlinger blandt sideordnet personel, herunder i forbindelse med visse former for optagelsesritualer. Disse handlinger, som i et vist omfang allerede i dag er forbudt på en række tjenestesteder, er efter udvalgets opfattelse uacceptable og bør derfor selvstændigt kriminaliseres. Der henvises til bestemmelsen i lovforslagets § 19 og bemærkningerne hertil.

Udvalget har endvidere af hensyn til den afgørende betydning, som de sikkerhedsmæssige forhold inden for forsvaret må tillægges, fundet det påkrævet at foreslå nogle specifikke bestemmelser vedrørende rusmidler. Det drejer sig om en selvstændig straffe-

bestemmelse om forbud mod at besidde eller indtage euforiserende stoffer i tjenesten og på militært område, jf. forslaget til § 22, og en bemyndigelse for forsvarsministeren til at fastsætte promillegrænser på særlige områder for tjeneste i forsvaret, navnlig når sikkerhedsmæssige forhold kan begrunde det, jf. forslaget til § 21, samt en bestemmelse i militær retsplejelov, der giver mulighed for at kræve udåndingsprøve af militært personel, og til under visse betingelser at kunne udtage blodprøve. Bestemmelsen er omtalt nedenfor under 2.11.

De øvrige straffebestemmelser om pligtforsømmelser foreslås opretholdt, idet gerningsbeskrivelsen i flere bestemmelser dog foreslås justeret eller tydeliggjort. Det gælder bl.a. forslagene til § 11 om ulydighed, § 13 om respektstridig opførsel og § 23 om ordensforstyrrelser.

En bestemmelse svarende til den gældende bestemmelse i militær straffelov § 15 foreslås medtaget som en opsamlingsbestemmelse. Bestemmelsens formulering svarer i al væsentlighed til formuleringen af straffelovens § 157 om offentligt ansattes forsømmelser i tjenesten. Forskellen på de to bestemmelser er i praksis, at de pligter, som efter administrative bestemmelser påhviler militært personel, eller som følger af tjenesteforholdet, er betydeligt mere omfattende, end hvad der kendes på det civile område. Det er således ikke formuleringen af § 15, men omfanget af underliggende regelsæt, der kan medvirke til, at anvendelsesområdet for den gældende bestemmelse i § 15 kan opfattes at være vanskeligt at overskue. Udvalget har ved sin gennemgang af oplysninger om et betydeligt antal konkrete sager fra de seneste ca. fem år, der er afgjort med (bøde)straf eller et disciplinarmiddel, jf. herved også redegørelsen om praksis i bilag 10 til betænkningen, ikke konstateret tilfælde, hvor der har været tale om forhold, som på urimelig måde er blevet behandlet som pligtforsømmelse efter denne bestemmelse.

Udvalget har ikke fundet det muligt at foreslå en ændret affattelse af bestemmelsen.

Udvalget peger derimod på behovet for generelt at udbygge undervisningen af militært personel, jf. kapitel 10.5.

2.10.3. Krigstidsbestemmelser

Militær straffelov indeholder forskellige bestemmelser, som gælder under *krig*. Flere af reglerne i lovens kapitel 7 om pligtforsømmelser indeholder således skærpede strafferammer for pligtstridige forhold begået i krig, f.eks. for ulydighed, mytteri, udeblivelse og vagtforseelser. Endvidere findes i lovens kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed” nogle bestemmelser, som har til formål, navnlig i krigstid, at beskytte det militære forsvars vitale interesser. Som eksempler på disse bestemmelser kan nævnes krigsforræderi efter § 33 og militær spionage efter § 34. Kapitel 7 indeholder desuden bestemmelser, der har til formål at beskytte enkeltpersoner under krig. Det gælder især § 25, som kriminaliserer centrale overtrædelser af krigens folkeret.

Efter den nugældende bestemmelse i militær straffelov § 4 finder de særlige krigstidsregler især anvendelse, ”når Danmark er i krig”, eller når forsvarsministeren ”under truende udsigt til krig” har offentliggjort meddelelse om, at disse regler finder anvendelse.

Udvalget foreslår de gældende bestemmelser i militær straffelov, der vedrører krigstid, opretholdt. Det gælder både skærpede strafferammer for pligtforsømmelser og bestemmelser, der kriminaliserer forbrydelser rettet mod det militære forsvar under krig. Udvalget finder, at begreberne ”krig” og ”krigstid” i overensstemmelse med ordvalget i nyere internationale konventioner og nyere folkeretlig terminologi bør erstattes med ”væbnet konflikt”. Der henvises til kapitel 13.5 om udvalgets overvejelser om dette spørgsmål.

Den gældende bestemmelse i militær straffelov § 4, jf. ovenfor, foreslås opretholdt. Det er i forslaget udtrykkeligt nævnt, at reglerne for krigstid gælder, ”når danske styrker i eller uden for riget er i væbnet konflikt”. Herved præciseres, at bestemmelsen vedrører både international og ikke-international væbnet konflikt. Endvidere foreslås indsat et nyt stykke i denne bestemmelse, der giver forsvarsministeren hjemmel til i forbindelse med udsendelse af danske styrker uden for rigets grænser at bemyndige chefen for den udsendte styrke til under truende udsigt til væbnet konflikt at meddele,

at reglerne for væbnet konflikt finder anvendelse. Der henvises til forslaget til § 10 med bemærkninger.

2.10.4. Dansk straffemyndighed

Hvis en dansk straffebestemmelse overtrædes i Danmark, kan sagen afgøres af danske domstole. Sker overtrædelsen i udlandet, opstår både spørgsmål om, hvorvidt den danske straffebestemmelse gælder i udlandet, og om danske domstole har kompetence til at pådømme sagen. Det første spørgsmål om lovens rækkevidde afgøres ved fortolkning af den pågældende lov. Det andet spørgsmål – om danske domstoles straffemyndighed – afgøres ved fortolkning af straffelovens §§ 6-12, medmindre den pågældende lov indeholder bestemmelser om dansk straffemyndighed.

Efter militær straffelov § 2 finder loven også anvendelse, når den strafbare handling er begået uden for den danske stat. Dette indebærer efter udvalgets opfattelse ikke blot, at det militære pligtforhold også gælder ved tjeneste uden for Danmark, men også, at bestemmelsen desuden selvstændigt regulerer omfanget af dansk straffemyndighed ved overtrædelser af militær straffelov, herunder når handlingen er begået i udlandet.

Spørgsmålet skal således ikke afgøres efter de almindelige regler i straffeloven §§ 6-12 om dansk straffemyndighed. Det skyldes det historiske samspil mellem straffeloven og militær straffelov. Spørgsmålet er nærmere omtalt i kapitel 13.7.2.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at opretholde den gældende ordning, hvorefter reglerne om dansk straffemyndighed findes i militær straffelov, men finder, at spørgsmålet om dansk straffemyndighed for forbrydelser efter militær straffelov bør afgøres med udgangspunkt i straffelovens almindelige regler. En bestemmelse herom foreslås indsat som § 5, stk. 1, i militær straffelov.

Straffelovens regler betyder på den anden side, at der ikke er dansk straffemyndighed for forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed, dvs. de bestemmelser, som har til formål at beskytte det danske militære forsvar under væbnet konflikt, når forbrydelserne begås i udlandet af udlændinge. Det skyldes, at disse forbrydelser ikke kan henføres under straffelovens § 8. Udvalget foreslår derfor, jf. lovforslagets § 5, stk. 1, at

der optages en selvstændig bestemmelse om dansk straffemyndighed for overtrædelser begået i udlandet af de mest centrale af disse bestemmelser. Det drejer sig om militær straffelovs bestemmelser om krigsforræderi, militær spionage, ændring af ammunition mv. og at røbe militære hemmeligheder. Der henvises til forslagene til §§ 29-31 og 33.

Det foreslås endvidere, at der skabes hjemmel for udvidet dansk straffemyndighed for visse forbrydelser, der begås i udlandet mod dansk militært personel mv. under væbnet konflikt, som danske styrker deltager i. Der henvises til forslagets § 5, stk. 2. Det gælder bl.a. såkaldte mindre grove krænkelse af Genèvekonventionerne, som efter gældende ret ikke er omfattet af dansk straffemyndighed efter bestemmelsen i straffelovens § 8, nr. 5. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i lovforslaget til den foreslåede bestemmelse.

Det må anses for tvivlsomt, om personfarlige forbrydelser som f.eks. drab på eller vold mod danske soldater, der begås i udlandet af udlændinge under omstændigheder, hvor danske styrker ikke er involveret i væbnet konflikt, efter gældende ret kan straffes i Danmark. Det samme gælder f.eks. frihedsberøvelse efter straffelovens § 261 og ulovlig tvang efter § 260.

For at sikre dansk militært personel den fornødne beskyttelse under tjeneste i udlandet er det efter udvalgets opfattelse nødvendigt, at sådanne alvorlige forbrydelser rettet mod enkeltpersoner under væbnet konflikt i udlandet også kan straffes her i landet, når de under væbnet konflikt begås af personer, som ikke hører til en modstander, men som efter folkeretten må betragtes som almindelige lovovertrædere. Det samme gælder sådanne forbrydelser, som begås over for dansk militært personel under tjeneste i udlandet, hvor der ikke foreligger væbnet konflikt, dvs. hvor forbrydelsen begås af almindelige kriminelle. Udvalgets forslag til § 5, stk. 2, sikrer hjemmel for, at sådanne forbrydelser kan pådømmes af danske domstole. Det er en forudsætning for her i landet at kunne retsforfølge disse forbrydelser, at gerningsmanden befinder sig i Danmark.

Udvalget foreslår endelig, at denne beskyttelse klart udstrækkes til også at omfatte den personkreds, der er nævnt i forslaget til § 2, nr. 1 og 2, dvs. personer, som ikke er tjenstgørende militært personel, men som følger danske styrker, og krigsfanger, som er

under beskyttelse af dansk militær. Den foreslåede bestemmelse gælder ikke blot under væbnet konflikt, herunder i udlandet, men også i tilfælde, hvor forbrydelsen begås, når der ikke er tale om væbnet konflikt.

Den foreslåede bestemmelse til § 5, stk. 2, omfatter efter sin formulering alle handlinger, der er strafbare efter straffeloven, herunder sådanne, der vanskeligt kan begås over for dansk militært personel. Udvalget har overvejet, hvorvidt der bør foretages en begrænsning til nærmere bestemte straffelovsovertrædelser, men har for at undgå, at en sådan begrænsning kan vise sig at være for snæver, valgt alene at henvise til straffeloven.

2.10.5. Strafferammer

Udvalget har vurderet de gældende strafferammer for pligtforsømmelser i militær straffelov, især bestemmelserne i kapitel 7, dels for at bedømme muligheden for at forenkle de gældende strafferammer i overensstemmelse med Straffelovrådets synspunkter i betænkning nr. 1424/2002 om straffastsættelse og strafferammer, dels med henblik på at sikre, at straffen for pligtforsømmelser, hvis strafværdighed er sammenlignelige, også kan udmåles inden for samme strafferamme. I forbindelse med disse overvejelser er endvidere henset til de gældende strafferammer i bestemmelser i straffeloven, som vedrører forhold, der er sammenlignelige med bestemmelserne i militær straffelov kapitel 8 om forbrydelser mod det militære forsvar. Det gælder især bestemmelser i straffelovens kapitel 12 og 13 om forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed og mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder mv.

Flere strafferammer i bestemmelserne om forbrydelser mod det militære forsvar under væbnet konflikt foreslås ændret, især forhøjet, dels som følge af disse forbrydelsers meget alvorlige karakter, dels under hensyn til de gældende strafferammer i *parallelle* bestemmelser i *straffelovens kapitel 12*. I overensstemmelse med Straffelovrådets forslag i den nævnte betænkning om at afskaffe minimumstrafferammer foreslås den gældende minimumstrafferamme for krigsforræderi og militær spionage på fængsel ikke under 8 år, jf. de gældende bestemmelser i §§ 33 og 34, ophævet, jf. forslagene til §§ 29 og 30 i militær straffelov. Strafferammen for disse forbrydelser er herefter som hidtil fængsel på indtil livstid.

2.11. Udvalgets overvejelser om militær retsplejelov

I *kapitel 14* omtales udvalgets hovedsynspunkter vedrørende indholdet af militær retsplejelov.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå de gældende regler om strafpålæg opretholdt. Det betyder bl.a., at kun den militære anklagemyndighed efter forslaget har kompetence til at behandle militære straffesager. Sager, der kan afgøres med bøde, vil således i alle tilfælde kunne afgøres med bødeforlæg efter retsplejelovens almindelige bestemmelser. Derimod foreslås adgangen for militære chefer til at kunne afgøre mindre alvorlige strafbare forhold med disciplinarmidler opretholdt. Herved opnås også en skarp adskillelse mellem disse myndigheders opgaver i militære straffesager og disciplinarsager.

Den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 14 om adgangen til at foretage ransagning i militære straffesager (undertiden betegnet ”kollektiv ransagning”) foreslås opretholdt navnlig ud fra sikkerhedsmæssige overvejelser, jf. forslaget til § 12. Det er udvalgets opfattelse, at denne form for ransagning på militært område bør suppleres med en mulighed for at gennemføre adgangskontrol til og fra militært område. Det foreslås derfor, at der, i lighed med, hvad der gælder i Norge, indføres lovhjæmmel for denne form for kontrol. En bestemmelse herom er optaget som § 13 i lovudkastet.

Adgangen til varetægtsfængsling i militære straffesager af disciplinære grunde efter den gældende bestemmelse i militær retsplejelovs § 18 foreslås ligeledes opretholdt. Betingelserne for at retten kan træffe bestemmelse om varetægtsfængsling foreslås skærpet, bl.a. således at der skal foreligge begrundet mistanke om et strafbart forhold. Der foreslås samtidig indsat en tidsmæssig begrænsning, således at varetægtsfængsling af disciplinære grunde ikke kan udstrækkes i mere end 7 dage. Det er efter forslaget desuden en betingelse for varetægtsfængsling, at lovovertrædelsen kan ventes at ville medføre højere straf end bøde.

For at den foreslåede bestemmelse til militær straffelov § 21 om forbud mod at gøre tjeneste i strid med fastsatte promillegrænser kan få den tilsigtede effekt, er det efter udvalgets opfattelse nødvendigt at indføre hjemmel til at kunne kræve udåndingsprøve

og under visse betingelser til at udtage blodprøve med henblik på at kunne konstatere en mulig påvirkethed og dermed sikre det nødvendige bevis for et muligt strafbart forhold. Sådanne regler må antages at have en betydelig præventiv virkning. Bestemmelser herom foreslås optaget som § 15 i militær retsplejelov. De betingelser, som efter dette forslag skal være opfyldt, for at der kan kræves afgivet udåndingsprøve, og for at udtage blodprøve, er de samme som gælder for færdselssager, jf. færdselslovens § 55, stk. 1 og 2.

Tilsvarende foreslås som § 15, stk. 3, optaget en bestemmelse, hvorefter der kan kræves udtaget blod- og urinprøve, hvis der er begrundet mistanke om, at den pågældende gør tjeneste under indflydelse af euforiserende stoffer.

Nogle af de gældende særregler i militær retsplejelov, navnlig vedrørende efterforskning af militære straffesager og om sagernes behandling, foreslås ophævet. Dette skyldes dels udvalgets forslag om i det hele at henlægge påtalekompetencen i disse sager til den militære anklagemyndighed, dels at udvalget foreslår nye regler om bl.a. behandlingen af disciplinarsager, jf. nedenfor under 2.12. Endelig er en række særregler ikke medtaget, fordi der efter udvalgets opfattelse ikke længere kan påvises tilstrækkelig begrundelse for at opretholde dem. Det gælder f.eks. særbestemmelser om domsmænds medvirken i sager om overtrædelse af militær straffelov, om forsvarerbeskikkelse og om adgangen til at nedsætte forhørsretter. Der henvises til kapitel 14.4.

2.12. Udvalgets overvejelser om disciplinaransvar for pligtforsømmelser

I *kapitel 15* redegøres for hovedpunkterne i forslaget til nye regler om disciplinaransvar for pligtforsømmelser.

Disciplinarsager inden for det militære forsvar behandles efter de gældende regler efter retsplejelovens almindelige processuelle bestemmelser om behandlingen af straffesager efter militær retsplejelov § 37, stk. 1, jf. § 1. Dette skyldes, at anvendelse af disciplinarmidler efter de gældende regler forudsætter, at der er begået et strafbart forhold.

Det er udvalgets opfattelse, at anvendelsen af disciplinære sanktioner bør reserveres tilfælde af pligtforsømmelser, hvor der af disciplinære grunde er behov for en sankti-

on, men hvor der ikke er hjemmel til eller behov for straf. Disciplinarmidler vil således efter udvalgets forslag være civilretlige sanktioner. Disciplinarmidler kan efter forslaget anvendes over for pligtforsømmelser, som ikke er strafbare efter militær straffelov, eller som er begået ved simpel uagtsomhed.

Det foreslås derfor, at reglerne om disciplinaransvar og reglerne for behandlingen af disse sager optages i en selvstændig lov og ikke som i dag i militær retsplejelov, som regulerer proceduren i militære straffesager. En selvstændig lov vil endvidere medvirke til at understrege, at disciplinarmidler er sanktioner af civilretlig karakter og ikke straf. Denne lov foreslås betegnet ”militær disciplinarlov”. Der henvises til udvalgets lovforslag i kapitel 18 med bemærkninger.

Udvalget foreslår endvidere, at de gældende disciplinarmidler belæring og tilrettevisning erstattes af ét disciplinarmiddel, der kaldes tilrettevisning. Samtidig foreslås straffen irettesættelse, som er den eneste tilbageværende særlige militære strafart, ophævet. Tilbageholdelse på tjenestestedet, som kan anvendes som disciplinarmiddel i indtil 14 dage, og overflytning til anden tjeneste foreslås ligeledes ophævet. Der foreslås samtidig indført adgang til at anvende disciplinarbøder, i lighed med det, der gælder for tjenestemænd efter tjenestemandsløven. Der henvises til kapitel 15.3.

Kompetencen til at pålægge disciplinarmidler for tjenesteforsømmelser foreslås henlagt til militære myndigheder efter forsvarsministerens nærmere bestemmelse. Udvalget finder det naturligt, at militære myndigheder, som efter de gældende regler i militær retsplejelov kan pålægge disciplinarmidler, tillægges denne kompetence under det nye system, jf. nærmere kapitel 15.4.

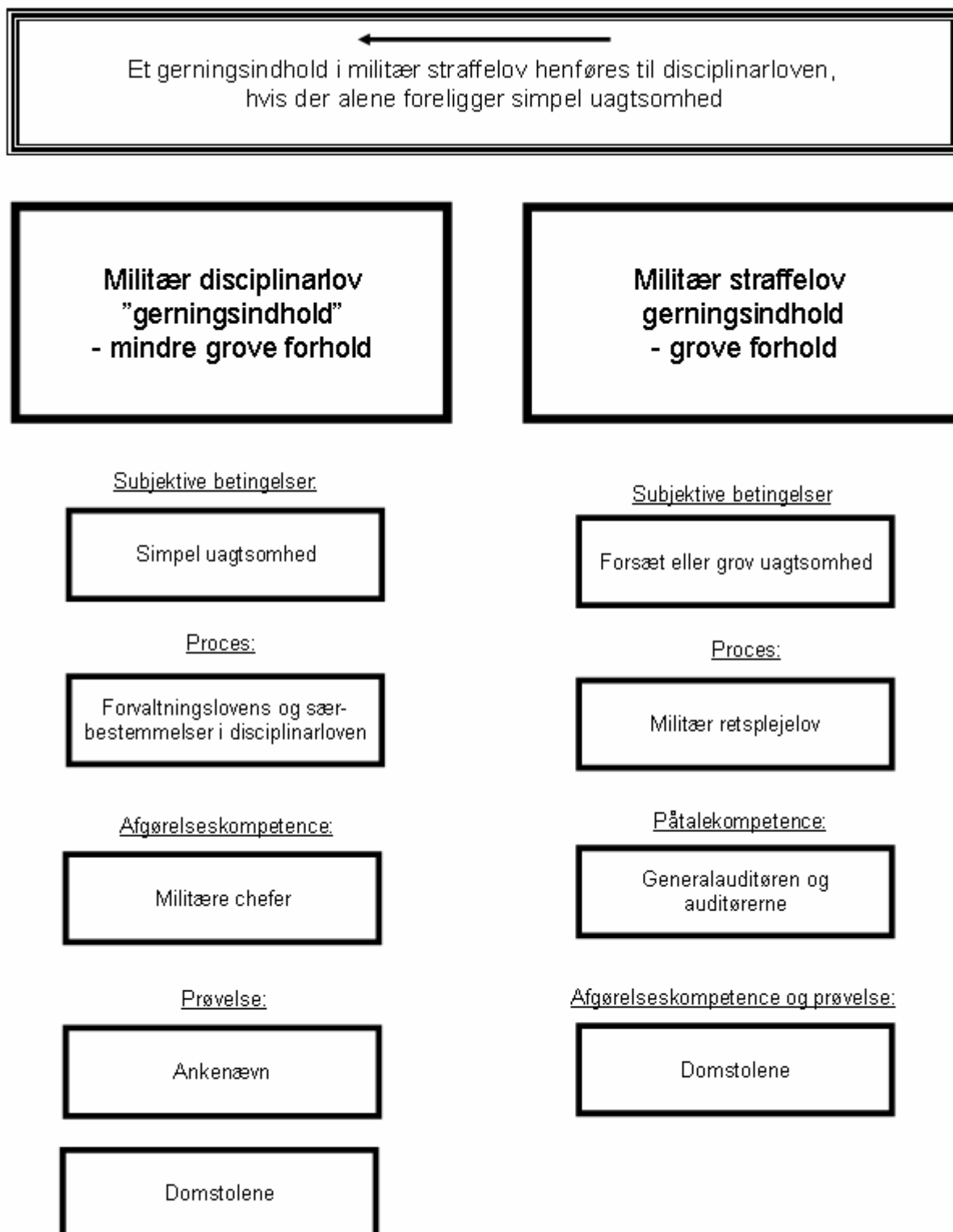
De foreslåede disciplinarmidler er civilretlige sanktioner, og disciplinarsager er derfor omfattet af forvaltningslovens bestemmelser om sagsbehandling mv. For at sikre, at disciplinarsager, navnlig af hensyn til disciplinen, kan behandles hurtigt, og da sagsbehandlingen i praksis i vidt omfang vil kunne foregå mundtligt og i begrænset omfang på skriftlige grundlag, foreslås nogle sagsbehandlingsregler, som har til formål at give mulighed for en hurtig sagsbehandling. Der henvises til kapitel 15.5 og til bestemmelserne i lovforslaget til militær disciplinarlov, kapitel 4, med bemærkninger.

Adgangen efter de gældende regler til at indbringe rettergangschefens disciplinarafgørelse for et disciplinarnævn foreslås opretholdt. Det foreslås endvidere at ophæve endelighedsbestemmelsen i militær retsplejelov § 43, stk. 2, 2. pkt. Nævnets afgørelse vil i overensstemmelse med grundlovens § 63 kunne indbringes for domstolene.

2.13. Udkast til militær straffelov, militær retsplejelov og militær disciplinarlov

I *kapitel 16, 17 og 18* er optaget udvalgets udkast til militær straffelov, militær retsplejelov og militær disciplinarlov med bemærkninger.

2.14. Skitse over reformen i hovedtræk

KAPITEL 3. Den historiske udvikling inden for den militære straffe- og retsplejelovgivning

I senmiddelalderen indførtes i flere europæiske lande en særlig militær jurisdiktion i forbindelse med organisering og anvendelse af udenlandske legehære. Dette betød især, at der blev fastsat særlige regler for militære strafferetlige forhold. Sådanne ordninger var oprindeligt baseret på krav fra sådanne legehære om at kunne bevare deres egen retsopfattelse og at kunne føre et selvstændigt retsliv. Også i Danmark blev gennemført særlige militære regler, ligesom der blev etableret militære domstole (krigsretter).

Da den danske hær blev national og senere kom til at hvile på værnepligt, opretholdtes den særlige militære straffelovgivning først og fremmest med henblik på at sikre den militære disciplin.

Ifølge Frederik II's krigsartikler fra 1564 lå det endelige ansvar for retshåndhævelse ved krigsretterne hos de militære chefer. Krigsretterne blev ledet af en militært udvalgt juridisk sagkyndig embedsmand, der fra omkring 1630 blev benævnt "auditor". Omkring 1658 oprettedes et generalauditoriat. Generalauditøren havde direkte referat til kongen (senere ministeren) og førte tilsyn med håndhævelsen af de militære regler. Han kom efterhånden tillige til at fungere som juridisk konsulent for kongen (ministeren).

Med Krigsretsinstruktionen af 1683 etableredes en selvstændig militær jurisdiktion, som endvidere gav mulighed for, at visse militære chefer kunne pålægge straf uden dom. Alt militært personel hørte som følge af deres tilknytning til krigsmagten under denne selvstændige jurisdiktion, som omfattede såvel militære som borgerlige sager. Den militære retspleje hvilede for en væsentlig del på principperne i denne krigsretsinstruktion lige til 1919, hvor loven om retsplejen i hæren og søværnet blev gennemført. Ved lov om hærens ordning af 1867 blev bl.a. oprettet et auditorkorps, der med generalauditøren som chef var fælles for hæren og flåden.

I 1881 gennemførtes straffelov for krigsmagten, som var den første egentlige militære straffelov. På baggrund af flere århundreders erfaring i behandling af sager under militær jurisdiktion blev loven udformet med detaljerede beskrivelser af en lang række former for lovovertrædelser.

Indtil 1908 (i København dog kun indtil 1771) stod alle personer, der hørte til krigsmagten – værnepligtige dog kun under indkaldelse – under militær ret i alle sagstyper. Ved lov om forandringer i den militære retspleje af 1908 blev den militære jurisdiktion begrænset til kun at omfatte straffesager samt borgerlige sager, der angik tjenesteforhold. Dette skete ud fra en betragtning om, at militær jurisdiktion i disse sager var særligt påkrævet, men at denne selvstændige jurisdiktion ikke burde udstrækkes yderligere. Adgangen til at anke krigsretsdomme blev desuden udvidet, bl.a. blev der oprettet en overkrigsret.

Ved lov om retsplejen i hæren og søværnet af 1919 blev den militære retspleje grundlæggende ændret. Krigsretterne blev ophævet, og domsmyndigheden i militære sager blev hermed i det hele overført til de civile domstole. Dette skete som konsekvens af de nye retsplejebegreber, som blev indført med den borgerlige retsplejereform i 1919. Bl.a. blev anklagefunktionen udskilt som selvstændig myndighed.

Påtalemyndigheden forblev hos de militære myndigheder, idet der dog blev foretaget en nærmere fordeling af anklagemyndighedens funktioner mellem kommandomyndighed og auditører. Auditørerne skulle således bistå rettergangsscheferne i udøvelse af påtalemyndigheden, lede undersøgelsen i straffesager og fungere som anklagere ved underret og landsret. Desuden blev auditørpersonellet ved lovændringen udtaget af den militære rækkefølge for at understrege personellet uafhængighed i forhold til det militære kommandosystem.

Den eksisterende adgang til at pålægge straf uden dom samt til at anvende disciplinarmidler i stedet for straf blev opretholdt. Adgangen til at pålægge straf uden dom blev dog begrænset. Der blev desuden indført adgang til at udsætte fuldbyrdelsen af en straf pålagt uden dom ved at indføre ret til at forlange en sag forelagt rettergangsschefer eller at kunne forlange sagen afgjort ved dom.

I 1933 gennemførtes en ny ordning, således at retsplejelovens almindelige regler for straffeprocessen fandt anvendelse i militære straffesager, medmindre andet var bestemt.

Militær straffelov af 1937 erstattede 1881-lovens omfattende opregning af lovovertrædelser med korte og klare beskrivelser af gerningsindholdet. Straffebestemmelser for forhold, der kunne henføres under straffeloven, blev ophævet. Samtidig blev den nu gældende lovtekniske ordning, hvorefter reglerne i straffelovens almindelige del om de grundlæggende betingelser for strafansvar mv., f.eks. reglerne om tilregnelser, forsøg og medvirken etc., som til dels var indført i straffelov for krigsmagten af 1881, medmindre andet fremgik af militær straffelov, fuldt ud gennemført. Militær straffelov blev i 1937 således i det hele et supplement til straffeloven.

I forbindelse med ændringen af militær straffelov i 1937 blev desuden en række af de militære strafarter ophævet. Frihedsstraf skulle fremover i det væsentlige anvendes i form af fængselsstraf efter reglerne i straffeloven. Dog blev irettesættelse, kvarterarrest, vagtarrest indtil 30 dage, skærpet arrest indtil 15 dage og streng arrest indtil 10 dage opretholdt som særlige militære strafarter.

Det overordnede hensyn bag militær retsplejelov af 1919 og militær straffelov af 1937 var fortsat at beskytte og bevare forsvarrets effektivitet og krigsmagtens kampdygtighed gennem opretholdelse af den militære disciplin og orden.

Ved ændringer i 1954 af militær straffelov og militær retsplejelov blev de militære strafarter skærpet arrest og streng arrest ophævet. Samtidig blev der åbnet mulighed for at anvende kvarterarrest og vagtarrest i op til 60 dage. Endvidere blev der bl.a. indført udvidet adgang til at anvende bødestraf som alternativ til betinget straf. Desuden blev der foretaget nogle præciseringer i militær straffelov navnlig med henblik på at tydeliggøre og understrege befalingsmændenes ansvar.

I 1957 blev militær retsplejelov atter ændret. Formålet var især at mindske risikoen for uensartede afgørelser i tiltalespørgsmålet ved ensartede overtrædelser eller ved overtrædelser opstået ved samme anledning ved forskellige militære enheder. Der blev indført adgang for værnschefen eller forsvarschefen til at overtage påtalemyndigheden,

eventuelt efter forsvarsministerens bestemmelse. Ændringen i 1957 indebar desuden en styrkelse af den juridisk sagkyndige bistand til rettergangscheferne, idet disse chefers pligt til at forhandle med en auditor i sager af betydning blev udvidet. Desuden blev lovens bestemmelser vedrørende disciplinarmidler udbygget med henblik på at præcisere, hvilke faste friheder der tilkom de værnepligtige.

I 1973 gennemførtes den nugældende militære straffelov og militær retsplejelov. De to lovforslag blev i det væsentlige udarbejdet på grundlag af en delbetænkning om straf og disciplinarmidler samt klageregler, som blev afgivet i 1970 af udvalget vedrørende befalingsmandsuddannelsen og arbejdsklimaet i forsvaret (det såkaldte ”Klimaudvalg”). Om dette udvalgs forslag henvises til kapitel 5. Militær straffelov blev ændret i 1978 i forbindelse med ophævelsen af dødsstraf i krigstid, jf. lov nr. 195 af 3. maj 1978. I 1984 blev endvidere foretaget nogle mindre ændringer i militær retsplejelov om bl.a. domsmænds medvirken i militære straffesager, jf. lov nr. 644 af 19. december 1984, som følge af nogle ændringer af retsplejeloven.

KAPITEL 4. Hovedpunkterne i militær straffelov og militær retsplejelov

4.1. Indledning

For forsvaret gælder en særlig militær straffelov og en særlig militær retsplejelov.

4.2. Militær straffelov

De almindelige regler i straffeloven gælder også inden for forsvaret. Militær straffelov indeholder i kapitel 7 nogle straffebestemmelser, som vedrører forskellige former for pligtforsømmelser begået af tjenstgørende militært personel. Disse regler erstatter navnlig de almindelige bestemmelser i straffelovens §§ 156 og 157 om offentligt ansattes pligtforsømmelser i tjenesten. Som eksempler på særlige militære pligtforsømmelser kan nævnes ulydighed, mytteri, udeblivelse fra tjeneste og vagtforseelser. Flere af disse bestemmelser indeholder skærpede strafferammer, herunder når forholdet er begået under krig.

I lovens kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed” findes en række bestemmelser, som kriminaliserer forskellige skadegørende handlinger rettet mod det militære forsvar, herunder f.eks. afsløring af militære hemmeligheder, krigsforræderi og spionage. Disse bestemmelser finder især anvendelse under krig. Kapitel 7 indeholder desuden bestemmelser, der har til formål at beskytte enkeltpersoner under krig. Det gælder især § 25, som kriminaliserer centrale overtrædelser af krigens folkeret.

Endelig indeholder militær straffelov nogle bestemmelser, der fraviger eller supplerer bestemmelser i straffelovens almindelige del om de almindelige betingelser for straf, f.eks. om den personkreds, der er omfattet af loven, om medvirken til overtrædelse af militær straffelov og om straffrihed ved at følge en lovlig tjenstlig ordre.

Militær straffelov, som senest er revideret i 1973, er bekendtgjort ved lovbekendtgørelse nr. 642 af 30. september 1987. Lovbekendtgørelsen er optaget som bilag 1 til betænkningen.

4.3. Militær retsplejelov

Militær retsplejelov er ligeledes udformet som et supplement til de almindelige regler, som efter retsplejeloven gælder for politiets og anklagemyndighedens behandling af straffesager. Hvis der i militær retsplejelov ikke er foretaget en særlig regulering af et bestemt processuelt spørgsmål, finder retsplejelovens almindelige straffeprocessuelle regler anvendelse på behandlingen af militære straffesager.

Militær retsplejelov definerer endvidere, hvilke sager der er militære straffesager, og som derfor skal behandles efter disse særlige regler.

Som eksempler på bestemmelser, der fraviger eller supplerer retsplejelovens almindelige regler, kan nævnes en udvidet adgang til at anvende straffeprocessuelle tvangsindgreb til sagens oplysning, herunder i form af ransagning og beslaglæggelse, anholdelse og varetægtsfængsling, og regler om den processuelle behandling af militære straffesager. Endvidere findes særlige bestemmelser om, under hvilke betingelser domsmænd skal medvirke ved behandlingen af militære straffesager, og supplerende regler om forsvarerbeskikkelse.

Behandlingen af militære straffesager varetages af den militære anklagemyndighed (Forsvarets Auditørkorps). Denne består af en generalauditør og fire auditører, hvis opgaver svarer til dem, der gælder for politimestrene og statsadvokaterne. Den interne fordeling af tjenesteområder mellem auditørerne foretages af generalauditøren.

Militær retsplejelov indeholder hjemmel for anvendelse af to sanktionsformer, som ikke kendes inden for den almindelige strafferetspleje. En lovovertrædelse, der skal behandles som en militær straffesag, kan afgøres med straf, der pålægges af auditøren og af militære chefer, dvs. administrativt (arbitrær straf) i form af irettesættelse og bøde. Sådanne strafpålæg kan indbringes for domstolene til prøvelse. Indtil 2001, da hæf-

testrafen blev ophævet, kunne auditøren endvidere pålægge straf af hæfte i indtil 30 dage.

Efter militær retsplejelov kan visse militære chefer anvende disciplinarmidler i stedet for straf ved mindre alvorlige overtrædelser begået af militært personel, forudsat at den pågældende overtrædelse udgør et strafbart forhold. Et pålagt disciplinarmiddel kan ikke indbringes for domstolene, men i stedet for et disciplinarnævn, hvis afgørelse igen kan indbringes for et ankenævn. Ankenævnets afgørelse er endelig.

Militær retsplejelov stammer i sin nuværende udformning fra 1973 og er bekendtgjort ved lovbekendtgørelse nr. 643 af 30. september 1987. Lovbekendtgørelsen er optaget som bilag 2 til betænkningen.

I denne betænkning er straffeloven og retsplejeloven betegnet som henholdsvis ”straffeloven” og ”retsplejeloven”, mens de tilsvarende militære love er benævnt henholdsvis ”militær straffelov” og ”militær retsplejelov”.

I kapitel 5 omtales revisionen af militær straffelov og retsplejelov i 1973. De gældende bestemmelser og baggrunden for dem gennemgås i kapitel 6 (militær straffelov) og i kapitel 7 (militær retsplejelov).

4.4. Litteratur, lovforarbejder og betænkninger

Den juridiske litteratur vedrørende de militære regler omfatter i det væsentligste to lovkommentarer fra henholdsvis 1963 og 1988. Lovkommentaren fra 1963 (5. reviderede udgave) er udarbejdet af Victor Pürschel og G. Bent Pürschel og kommentaren fra 1988 af L. F. Biering-Sørensen og V. E. Gyde. Begge kommentarer er udformet navnlig som et hjælpemiddel for militære myndigheder. Udvalget har derfor fundet det nødvendigt at gennemgå tidligere lovforarbejder og betænkninger og retstilstanden i øvrigt med henblik på at vurdere de gældende regler. Det gælder navnlig forarbejderne til den omfattende revision af militær straffelov, som skete i 1881, og ligeledes den gennemgribende revision af militær straffelov og retsplejelov, som fandt sted i 1937. Den betænkning, som disse lovforslag tog udgangspunkt i, indeholder væsentlige bidrag til forståelsen af de gældende bestemmelser. I denne betænkning er gengivet nog-

le af disse forarbejder til belysning af navnlig de hensyn, der ligger bag en række af bestemmelserne.

De to lovkommentarer er i betænkningen benævnt henholdsvis Lovkomm. I (fra 1963) og Lovkomm. II (fra 1988).

Tidligere love og lovforarbejder:

Straffelov for krigsmagten, jf. lov nr. 68 af 7. maj 1881. Rigsdagstidende 1850, Anhang, sp. 689 ff., og 1880, Tillæg A, sp. 2039 ff.

Lov om retsplejen ved Hæren og Søværnet, jf. lov nr. 542 af 4. oktober 1919. Rigsdagstidende 1919, tillæg A, sp. 6977 ff. Betænkning afgivet af Den militære Retsplejekommission, København 1919, er optaget fra sp. 7007.

Lov om ændringer i den militære Straffe- og Retsplejelovgivning, jf. lov nr. 329 af 23. december 1932. Rigsdagstidende 1932-33, tillæg A, sp. 3601 ff.

Militær straffelov og retsplejelov fra 1937, jf. lov nr. 114 og 115 af 7. maj 1937. Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5489 ff. Betænkningen afgivet af "det af Forsvarsministeren under 8. December 1932 nedsatte Udvalg til Revision af Straffelov for Krigsmagten og Lov om Retsplejen ved Hæren og Søværnet", København 1936, er optaget fra sp. 5523 ff.

Lov om ændringer i militær retsplejelov og militær straffelov, jf. lov nr. 198 og 199 af 1. juni 1954. Folketingstidende 1953-54, tillæg A, sp. 2307 ff.

Lov om ændringer i militær retsplejelov, jf. lov nr. 123 af 12. april 1957. Folketingstidende 1956-57, tillæg A, sp. 1203 ff.

Lov om ophævelse af dødsstraf for visse handlinger begået under krig eller fjendtlig besættelse samt om ændring af militær straffelov, jf. lov nr. 195 af 3. maj 1978. Folketingstidende 1977-78, tillæg A, sp. 1571 ff.

Lov om ændring af militær retsplejelov, jf. lov nr. 644 af 19. december 1984. Folketings Tidende 1984-85, tillæg A, sp. 953 ff.

Militær straffelov og militær retsplejelov, jf. lov nr. 216 og 218 af 26. april 1973. Folketings Tidende 1972-73, tillæg A, sp. 1-58, og tillæg B, sp. 1315 ff.

Andre betænkninger:

Foreløbig Betænkning afgivet af den i 1913 nedsatte militære Straffelovskommission, København 1914.

Betænkning angående overvejelse af forslag til ændring af militær straffelov og militær retsplejelov, København 1953.

Betænkning angående forslag til lovbestemmelser vedr. værnepligtige meniges friheder (specielt med henblik på en ændret affattelse af militær retsplejelovs § 44), København 1956. (Betænkning nr. 151/1956).

Betænkning vedrørende ændringer i den militære retsplejelovgivning, afgivet af det af Forsvarsministeriet den 5. marts 1954 nedsatte udvalg. (Betænkning nr. 158/1956).

KAPITEL 5. Lovrevisionen i 1973 og senere overvejelser

5.1. Indledning

De gældende regler i militær straffelov og militær retsplejelov stammer fra lovrevisionen i 1973. Reglerne trådte i kraft den 1. april 1974.

Lovforslagene fra 1972 byggede navnlig på synspunkterne i en betænkning fra 1970 om befalingsmandsuddannelsen og arbejdsklimaet i forsvaret (Straf og disciplinarmidler. Klageregler) afgivet af det såkaldte ”klimaudvalg” (Betænkning 586/1970).

I dette kapitel gennemgås kort klimaudvalgets synspunkter og forslag. Endvidere omtales nogle overvejelser, som er foregået siden 1974.

5.2. Klimaudvalget

I 1964 nedsatte forsvarsministeren et udvalg, der fik til opgave at gennemgå befalingsmandsuddannelsen og fremme et bedre arbejdsklima for alt militært personel. Udvalget afgav en række delbetænkninger, senest delbetænkning 7: ”Straf og disciplinarmidler. Klageregler.”

Klimaudvalgets overvejelser førte ikke til forslag til nye lovbestemmelser, men betænkningen indeholder en række betragtninger navnlig om mulighederne for at begrænse de dagældende sanktioner over for især pligtstridig adfærd. Udvalget fandt, at ikke mindst hensynet til forsvarets effektivitet gjorde det nødvendigt at opretholde regler om særlige militære pligter, og at manglende overholdelse af disse pligter nødvendigvis i et vist omfang fortsat måtte kunne sanktioneres. Der var derfor efter udvalgets opfattelse fortsat behov for at opretholde en særlig militær straffelov og dermed også en særlig militær retsplejelov.

Det var endvidere udvalgets opfattelse, at beskrivelsen af militære pligter burde gøres så snæver som muligt, og at sanktioner inden for forsvaret for tilsidesættelse af sådanne pligter burde have undtagelsens karakter. Sanktioner var ikke et mål i sig selv, men alene et sidste middel til at sikre overholdelse af disse pligter. Udvalget foreslog på denne baggrund nogle begrænsninger i de gældende regler om strafansvar for pligtstridig adfærd. Udvalget foreslog desuden de særlige militære strafarter kvarterarrest og vagtarrest ophævet, således at kun de almindelige straffe efter straffeloven, dvs. bøde, hæfte og fængsel, kunne anvendes. Kun sanktionen irttesættelse blev foreslået opretholdt som en særlig militær strafart.

Udvalget fandt, at styrkelsen af forsvarets effektivitet også burde være det bærende hensyn bag de fremtidige regler om bl.a. straf og disciplinansvar, og anførte bl.a. (side 20):

”Ud fra dette grundsynspunkt fremtræder anvendelsen af straffe og disciplinarmidler som et enkelt blandt andre midler til at opnå størst mulig overensstemmelse mellem krævet og faktisk handlemåde.

Det er således vigtigt, at forsvarets straffe- og retsplejesystem indrettes på en sådan måde, at det ikke modarbejder, men understøtter de bestræbelser, som gøres på pædagogiske, ledelses- og samarbejds-mæssige områder for at opnå en sådan overensstemmelse.”

Udvalget bemærkede, at der var knyttet uheldige virkninger til udbredt anvendelse af negative sanktioner: ”Anvendelse af straffe og disciplinarmidler bør derfor under alle omstændigheder være en nødløsning, der kun tages i brug, når andre midler ikke slår til.”

Som nævnt var et af udvalgets grundsynspunkter, at forsvarets målsætninger og effektivitet måtte tillægges afgørende betydning ved udformningen af reglerne. Udvalget fandt på denne baggrund (side 21), at krav til personellet for at opnå utilsigtede formål ikke havde nogen mening. Det var vigtigt at tilkendegive målsætningerne for forsvarets personel, idet opstilling af mål ingen praktisk virkning har, hvis de ikke kendes af de mennesker, som skal søge at nå dem. Udvalget pegede (side 21) desuden på, at strafisikoen alt andet lige vil ”stige med antallet af påbud og forbud. Derfor bør der ikke eksistere flere strafsanktionerede påbud og forbud, end forsvarets formål nødvendiggør. Klarhed over forsvarets målsætninger på forskellige niveauer bliver således af

betydning som vurderingsgrundlag for de konkrete adfærdskravs berettigelse samt for bedømmelsen af deres vigtighed som basis for at træffe bestemmelse om de midler, der skal bringes i anvendelse for at sikre kravenes opfyldelse.”

Udvalget så (side 25) bl.a. ud fra disse forudsætninger forsvarets straffe- og disciplinarsystem

”som et blandt mange andre midler til at korrigere personellets handlemåde, så denne i størst mulig udstrækning kommer til at stemme overens med de særlige adfærdskrav, som må stilles under tjeneste i forsvaret. Det er udvalgets opfattelse, at det system af midler, der står til rådighed for at korrigere handlemåder, der afviger fra det specielt i forsvaret ønskværdige, må have en rimelig indbyrdes sammenhæng, og at også de mere negative midler må være således, at deres anvendelse føles som naturlige led i bestræbelserne på at nå formålet med tjenesten i forsvaret.”

Om anvendelsesområdet for disciplinarmidler i forhold til straf indeholder klimaudvalgets betænkning følgende (side 28):

”For de forbud og påbud, der findes nødvendige, vil det efter udvalgets opfattelse være påkrævet at opretholde et sanktionssystem, der giver mulighed for at imødegå mindre alvorlige forseelser med formelle sanktioner. I modsat fald vil der være en betydelig risiko for, at den ønskede adfærd kan blive søgt gennemtvunget ved hjælp af uautoriserede pressionsmidler, hvis art og virkning ikke med tilstrækkelig sikkerhed vil kunne holdes under kontrol.

...

Udvalget anser det ikke for urimeligt, at straf i sædvanlig forstand anvendes over for militære lovovertrædelser af noget alvorligere art. Men man finder denne reaktionsform overdimensioneret i forhold til karakteren af mange af de mindre forsømmelser og ordensbrud, der forekommer under den daglige tjeneste i forsvaret, ligesom man finder, at brugen af straf i disse tilfælde ikke giver tilstrækkeligt nuancerede muligheder for at reagere med et vist pædagogisk sigte. Endvidere finder man, at behovet for at beskytte personalet mod overgreb må kunne imødekommes på en måde, der virker mere smidigt og mindre bekosteligt end behandlingen ved de almindelige domstole, når det drejer sig om småsager. Endelig skal bemærkes, at anvendelse af straf og afgørelse i strafferetsplejens former forlener militære forseelser med et præg af kriminalitet, der ikke forekommer rimeligt for mange mindre sagers vedkommende.” (Side 29).

Om et ændret sanktionssystem anførte udvalget (side 29):

”Interne disciplinære forseelser og ordensbrud bør som hovedregel kunne afgøres inden for forsvarets egne rammer. Sager om mindre forseelser af denne art bør som regel afgøres med disciplinarmidler, medens straf bør være forbeholdt lovbrud af en vis alvorligere karakter.

For at opnå dette, bør der tilvejebringes et smidigt disciplinarsystem, som kan fungere hurtigt og effektivt samtidig med, at personellens retsbeskyttelse ikke bliver ringere end under de nuværende forhold.

Et nyt disciplinarmiddelsystem bør rumme meget varierede muligheder for at påvirke uønsket adfærd i gunstig retning. Det bør spænde fra den blotte konstatering af, at en lovovertrædelse er begået, eventuelt i forbindelse med meddelelse herom ved appel eller mønstring, over advarsel og disciplinbøde til frihedsnægtelse fra få timers til et betydeligt antal dages varighed og med mulighed for at kombinere frihedsnægtelse med særligt arbejde i ellers arbejdsfri perioder. Et nyt system bør desuden rumme mulighed for flytninger til andet miljø eller anden tjeneste i særlige tilfælde.

...

Disciplinbøder og nægtelse af frihed vil i de egnede tilfælde kunne anvendes således, at de nærmest får karakter af erstatning. I tilfælde af ulovligt fravær vil en disciplinbødes størrelse f. eks. kunne fastsættes i en passende relation til den løn, der oppebæres i forsvaret under fraværet. Noget tilsvarende vil kunne gøres med hensyn til længden af den frihedsnægtelse, der måtte blive anvendt som reaktion på en absentation. Hvis frihedsnægtelse kombineres med særligt arbejde i ellers arbejdsfri perioder, vil arbejdet kunne sigte mod at indvinde tabt uddannelse eller oprettelse af anden skade, der måtte være en følge af forseelsen, f.eks. reparation af ødelagte ting eller ekstra vagt for at skaffe kompensationsfrihed til kammerater, der har måttet udføre en andens tjeneste under et ulovligt fravær.”

Om afgrænsningen mellem straf og disciplinarmidler hedder det i betænkningen (side 29-30):

”Grænsen mellem forseelser, der bør afgøres med disciplinarmidler, og lovovertrædelser, som straf bør anvendes over for, må i høj grad afhænge af omstændighederne i det enkelte tilfælde.

Udvalget finder derfor, at denne afgrænsning mest hensigtsmæssigt kan foretages på grundlag af den enkelte forseelses strafværdighed.

Ved at afskaffe de særlige militære strafarter og i stedet lade borgerlig straffelovs tilsvarende regler være gældende også på den militære straffelovgivnings område vil kunne opnås, at alle forseelser, der ikke kan medføre mindst 7 dages hæfte, skal afgøres med disciplinarmiddel.

Herved vil fra strafområdet være afskåret hovedparten af de dagligt forekommende militære småforseelser, som det efter udvalgets opfattelse er lidet rimeligt at karakte-

risere som strafbare i sædvanlig forstand, og som man under et disciplinarsystem efter de foran skitserede retningslinier i mange tilfælde vil kunne behandle med større held ved at anvende et disciplinarmiddel, der i sin art er nøjere afstemt efter forseelsens karakter, end straf vil kunne være.

Såfremt man udelukkende baserer sig på borgerlig straffelovs undergrænse for hæftestraftens størrelse, vil man imidlertid efter udvalgets opfattelse få et for stift system. Man skal derfor foreslå, at der yderligere afgrænses et område, inden for hvilket det er muligt at vælge disciplinarmidler i stedet for straf i tilfælde, hvor dette findes mest hensigtsmæssigt ud fra pædagogisk prægede hensyn.

Efter udvalgets skøn vil det være passende at fastsætte denne grænse ved forseelser, der under de nuværende forhold ville blive straffet med vagtarrest i indtil f. eks. 10 eller 15 dage.

I et nyt system vil en hertil svarende afgrænsning formentlig kunne nås ved at sætte den øverste grænse for disciplinarmidlet nægtelse af frihed ved 20 dage og tillade dette kombineret med arbejde i ellers arbejdsfri perioder i rimeligt omfang, f. eks. i maksimalt 10 af de 20 dage og med passende mellemrum til hvile.”

5.3. Lovrevisionen i 1973

Efter at klimaudvalget havde afgivet sin betænkning, nedsatte forsvarsministeren en arbejdsgruppe til at forberede en revision af militær straffelov og retsplejelov. Grundlaget for arbejdsgruppens virksomhed var ifølge de almindelige bemærkninger til lovforslaget klimaudvalgets betænkning, hvis forslag i det væsentlige var fulgt af arbejdsgruppen.

Forslag til militær straffelov og militær retsplejelov blev fremsat i Folketinget i folketingsåret 1971-72, men nåede ikke at blive færdigbehandlet, jf. Folketingets Forhandlinger 1971-72, sp. 2812 og 3759, samt tillæg A, sp. 2115. Lovforslagene blev med enkelte redaktionelle ændringer genfremsat i folketingsåret 1972-73, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 1 ff, og tillæg B, sp. 1315, og Folketingets Forhandlinger 1972-73, sp. 51, 599, 5568 og 5644. Lovforslagene var ifølge de almindelige bemærkninger udarbejdet ud fra følgende hovedsynspunkter (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 10 og 47-48):

”1. Straffe- og retsplejebestemmelser for militært personel bør i videst muligt omfang nærme sig de love og bestemmelser, der gælder for det øvrige samfund, således at der kun fastsættes særregler for dette personel i de tilfælde, hvor hensynet til forsvarets særlige forhold gør det nødvendigt.

2. Lovgivningen på dette område bør tilpasses udviklingen på de pædagogiske, ledelsesmæssige og samarbejds-mæssige områder, som i de senere år har været fremherskende, såvel i forsvaret som i den øvrige del af samfundet.

3. De militære straffe- og retsplejeregler bør udformes på en sådan måde, at lovgivningen kan tjene som et meddelelsesmiddel for de personer, den berører, og herved giver de pågældende en klar forståelse af den særlige straffe- og retsplejeordning, de er underkastet som følge af deres tilknytning til forsvaret.”

Forslaget til militær straffelov omfattede bl.a. en ophævelse af de særlige militære strafarter kvarterarrest og vagtarrest. Det hedder i de almindelige bemærkninger til forslaget (sp. 11):

”De af klimaudvalget fremsatte synspunkter vedrørende militær pædagogik og ledelsesformer samt samarbejdsregler er iagttaget ved vurderingen af de gældende lovregler og udformningen af forslaget. På grundlag af de anførte synspunkter, hvorefter det skal tilstræbes at skabe positiv motivation, engagement og aktivt medarbejderskab hos personalet, er det anset for påkrævet at begrænse mulighederne for anvendelse af de negativt virkende straffemidler, bl. a. ved afkriminalisering af forseelser af mindre betydning. Bortfald af de militære strafarter kvarterarrest og vagtarrest vil i betydelig grad medvirke til denne afkriminalisering.

Denne nyvurdering af en række forseelser vil give større muligheder for at reagere smidigt og pædagogisk mere hensigtsmæssigt over for personalet.

Det er ved udarbejdelsen af lovforslaget – ved ret omfattende ændringer af systematisk karakter og i sproglig henseende – tilstræbt at gøre loven lettere tilgængelig, idet det dog er forudsat, at der udarbejdes særligt undervisningsmateriale til brug ved uddannelsen af såvel menige som befalingsmænd.”

Det anførtes endvidere i de almindelige bemærkninger til forslaget til militær retsplejelov (sp. 50):

”Der vil således, hvis disse forslag og tanker gennemføres, blive et ikke ubetydeligt interval, inden for hvilket den almindelige reaktion overfor strafbare handlinger vil blive anvendelse af disciplinarmidler, irettesættelse eller bødestrafte.

I forbindelse hermed fremsættes forslag om udvidelse af området for anvendelse af disciplinarmidler. Som nye foranstaltninger, der kan anvendes som disciplinarmidler, har man foreslået belæring og tilbageholdelse på tjenestestedet i indtil 3 uger samt overflytning til anden tjeneste.

Samtidig er der imødekommet et ønske fra de militære medlemmer af klimaudvalget om, at afgørelser, der vedrører disciplinens opretholdelse bør træffes af det personel, der har ansvaret for den daglige tjeneste. Kompetencen til at pålægge disciplinarmid-

ler foreslås således fortsat henlagt til de militære chefer, der herved bevarer et meget virksomt middel med henblik på opretholdelsen af disciplinen.

Det ændrede disciplinarmiddelsystem forudsætter, at personellets retsbeskyttelse ikke væsentligt forringes ved anvendelse af disciplinarmidler i stedet for straf. Der fremsættes derfor, overensstemmende med klimaudvalget, forslag om, dels at der kan opnås en vis udsættelse med udståelsen af et disciplinarmiddel, dels at disciplinarmidlet foruden for rettergangschefer kan indbringes for et uvildigt ankenævn, hvis formand kan bestemme, at udståelsen yderligere udsættes, indtil nævnets afgørelse foreligger.”

Lovforslagene blev med enkelte ændringer gennemført som lov nr. 216 af 26. april 1973 (militær straffelov) og lov nr. 218 af 26. april 1973 (militær retsplejelov). Lovene trådte i kraft den 1. april 1974.

5.4. Senere overvejelser

Ved lov nr. 195 af 3. maj 1978 blev en række bestemmelser i militær straffelov ændret som følge af ophævelsen af dødsstraf i krigstid, og ved lov nr. 644 af 19. december 1984 blev der foretaget nogle mindre konsekvensændringer mv. af militær retsplejelov bl.a. som følge af ændrede regler i retsplejeloven, herunder om domsmænds medvirken i straffesager.

Den 14. juni 1982 nedsatte forsvarsministeren et udvalg til ”undersøgelse af udviklingen for anvendelse af straffe og disciplinarmidler siden gennemførelsen af den militære straffe- og retsplejereform i 1974 med henblik på spørgsmålet om begrænsning af strafferetlige sanktioner til tilfælde, hvor hensynet til forsvaret gør det absolut påkrævet, eventuelt i forbindelse med anvendelse af andre sanktionsformer”.

I udvalgets beretning fra 1983 er side 4-5 redegjort for udviklingen vedrørende anvendelsen af straffe og disciplinarmidler inden for forsvaret i perioden 1974-82. Udvalget udtalte (side 5-6):

”Et flertal i udvalget (samtlige bortset fra repræsentanterne for Centralforeningen for Stampersonel og forretningsudvalgene for det værnepligtige personel) har afvist nævnte repræsentanters principielle ønske om ophævelse af den militære straffe- og retsplejelovgivning i fredstid. Flertallet finder, at allerede den omstændighed, at det danske forsvar i henhold til grundloven hviler på den almindelige værnepligt også i fredstid, nødvendiggør tilstedeværelsen af en lovgivning af nævnte karakter. Flertal-

let er endvidere af den opfattelse, at den nævnte lovgivning også er nødvendig, dels under henvisning til den almindelige lighedsgrundsætning, dels på grund af den militære tjenestes særlige karakter, et forhold, der gør sig gældende for alt militært personel.

Centralforeningens repræsentanter fremhæver heroverfor, at uanset om anvendelse af en særlig militær straffe- og retsplejelovgivning måtte være hensigtsmæssig for værnepligtigt personel – hvad foreningen i øvrigt ikke finder – kan det i hvert fald ikke begrunde anvendelse af andre sanktionsmuligheder for frivilligt personel end de, der i øvrigt er gældende på civile arbejdspladser.”

Der var (side 6) i udvalget enighed om at anbefale forskellige foranstaltninger, der ”vil bidrage til at mindske forskellene mellem civile og militære ansættelsesområder”:

” ...

C. Småforseelser uden for færdselslovgivningens område, der henhører under den militære anklagemyndighed, bør fortsat normalt afgøres ved mundtlig misbilligelse af det passerede.

...

Ved gentagne småforseelser af nævnte karakter og misbilligelser bør der dog eventuelt reageres med advarsel om ansættelsesforholdets ophør (for ikke-værnepligtigt personel) og med strafferetlige sanktioner (normalt disciplinarmidler) over for værnepligtigt personel.

D. Advarsel om ansættelsesforholdets ophør bør kun anvendes i tilfælde, hvor den personelforvaltende myndighed normalt har til hensigt at søge ansættelsen bragt til ophør ved ny forseelse af tilsvarende grov karakter.

Advarsler bør derfor fremover anvendes med stor varsomhed.

E. Lønafkortning i forbindelse med ulovligt fravær.

Efter gældende regler foretages i sådanne tilfælde kun lønafkortning for hvert fulde døgn fravær (fra kl. 2400-2400). Der er i udvalget enighed om, at der vil være en betydelig præventiv virkning knyttet til lønafkortning efter tilsvarende retningslinier som for timelønnede i de private erhverv.

Efter at det værnepligtige personel har opnået en forbedret lønmæssig placering, vil gennemførelsen af lønafkortning efter sådanne retningslinier kunne gennemføres for alt personel, der er omfattet af militær straffelov.

Lønafkortning kan dog kun foretages, hvis fraværet kan karakteriseres som en overtrædelse af militær straffelovs § 23 og træder ved mindre alvorlige tilfælde i stedet for den strafferetlige reaktion, som ville være en følge af forseelsen.

F. Der er i udvalget enighed om, at afkorting i optjente friheder kun bør træde i stedet for lønafkorting, såfremt vedkommende ønsker det, og det kan tiltrædes af chefen.”

I cirkulære af 2. marts 1990 om lønafkorting m.v. ved mindre alvorlig unddragelse af tjeneste hedder det:

”§ 1. Ved mindre alvorlige overtrædelser af militær straffelovs § 23 (ulovligt fravær) bør lønafkorting foretages i stedet for den strafferetlige sanktion, som ville være en følge af forseelsen.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1, finder tilsvarende anvendelse ved mindre alvorlige overtrædelser af militær straffelovs § 15 (pligtforsømmelse), hvor forseelsen består i, at den pågældende har unddraget sig tjenesten uden at forlade tjenestestedet.

Stk. 3. Afkorting i lønnen foretages i de i stk. 1 og 2, anførte tilfælde for hver påbegyndt halve times fravær eller tjenesteunddragelse, idet lønnen pr. time beregnes som $1/1976$ (fra september 1990 $1/1924$) af årslønnen...

§ 2. Afkorting i optjente friheder kan i de under § 1, stk. 1 og 2 nævnte tilfælde træde i stedet for lønafkorting, såfremt den, der har begået forseelsen, ønsker det, og det kan tiltrædes af vedkommende chef. Det er dog en forudsætning herfor, at sådan frihed er fastlagt i arbejdstidsplanlægningen.

...

§ 4. Kortvarige ulovlige fravær og kortvarige unddragelser af tjenesten uden at tjenestestedet forlades bør som hidtil normalt afgøres ved en misbilligelse af det passerende.”

Lønafkorting er nærmere behandlet i kapitel 10.3.

KAPITEL 6. Militær straffelov. Gældende ret

6.1. Indledning

Militær straffelov indeholder dels bestemmelser, som supplerer eller fraviger de almindelige regler i straffelovens almindelige del, dels bestemmelser om strafansvar for forskellige former for pligtforsømmelser under tjeneste i forsvaret. Militær straffelov almindelig del gennemgås under 6.2. og reglerne om pligtforsømmelser under 6.3. I 6.4. omtales de bestemmelser, som især finder anvendelse under krig.

6.2. Militær straffelov almindelig del

6.2.1. Militær straffelov § 1

Efter § 1 finder bestemmelserne i straffelovens almindelige del (kapitel 1-11) anvendelse på overtrædelser af militær straffelov, medmindre andet er bestemt. Dette følger for så vidt af straffelovens § 2, hvorefter reglerne i straffelovens almindelige del finder anvendelse på alle strafbare forhold, medmindre andet er bestemt.

At militær straffelov § 1, der stammer fra § 45 i straffelov for krigsmagten fra 1881, ikke blev ophævet ved lovrevisionen i 1973, skyldes, at straffelovens § 2 på det tidspunkt havde følgende formulering:

”Denne lovs kapitler 1-11 finder, for så vidt ikke andet er bestemt, anvendelse på alle borgerlige strafbare forhold.”

Straffelovens § 2 blev ændret ved lov nr. 6 af 3. januar 1992 om ændring af bl.a. straffeloven, således at ordet ”borgerlige” udgik, og samtidig blev lovens titel ændret fra ”borgerlig straffelov” til ”straffeloven”. Om baggrunden for ændringen hedder det i bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1991-92, tillæg A, sp. 1897):

”Baggrunden for, at straffeloven i 1930 fik titlen borgerlig straffelov, var den dengang herskende opfattelse, at retsordenen kunne inddeles i en civil og en militær sfære. Modstykket til borgerlig straffelov var og er således militær straffelov. Straffelovrådet har i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse foreslået, at den mere tidssvarende og mundrette titel ’straffeloven’ erstatter den hidtidige. Herved får militær straffelov en mere naturlig placering som en strafferetlig særlov.

...

Ved ændringen af straffelovens § 2 bliver straffelovens kapitel 1-11 anvendelig også på militære forhold. Bestemmelsen i militær straffelovs § 1 bliver herved overflødig og bør formentlig ophæves ved lejlighed.”

6.2.2. Militær straffelov § 2

Efter militær straffelov § 2 finder loven også anvendelse, ”når den strafbare handling er begået uden for den danske stat”. Overtrædelser af militær straffelov, der er begået i udlandet af dansk militært personel, kan derfor også straffes her i landet. Militær straffelov er således ikke territorialt begrænset.

Som det fremgår af redegørelsen i 13.7.2., må militær straffelov § 2 fortolkes således, at bestemmelsen tillige selvstændigt regulerer omfanget af dansk straffemyndighed ved overtrædelse af militær straffelov, herunder når handlingen er begået i udlandet. Spørgsmålet om dansk straffemyndighed skal efter gældende ret således ikke afgøres efter bestemmelserne i straffelovens §§ 6-8.

Reglen i § 2 er en forudsætning for, at der i forbindelse med dansk deltagelse i internationale fredsstøttende operationer kan indgås aftaler om fordeling af jurisdiktionskompetencen. I forbindelse med sådanne opgaver, f.eks. i NATO- og FN-regi, indgås i praksis ”Status of Forces Agreements” (SOFA). Disse aftaler indeholder bl.a. regler om, at afsenderlandet normalt har eksklusiv jurisdiktionskompetence over eget personel, der gør tjeneste i modtagerlandet. Det gælder f.eks. under øvelser, i forbindelse med udstationeringer ved internationale stabe, f.eks. ved NATO, eller under udsendelse på fredsstøttende operationer.

Under tjeneste i andre lande, der er medlem af NATO, gælder således Artikel VII i ”Agreement Between the Parties to the North Atlantic Treaty Regarding the Status of their Forces” af 19. juni 1951 (NATO-SOFA), jf. bekendtgørelse nr. 44 af 11. august

1955 (Lovtidende C). Artiklen fastholder som udgangspunkt den udsendende stats jurisdiktionskompetence for så vidt angår strafbare handlinger, der er begået, mens den udsendte person var i tjeneste.

Danmark vil normalt fastholde sådan eksklusiv jurisdiktionskompetence, dvs. at det udsendte personel altid er undergivet dansk jurisdiktion for alle overtrædelser af dansk og lokal straffelovgivning, uanset om forholdet er begået i tjenesten eller ej.

Modstykket til denne ordning er gennemført for dansk område ved lov nr. 143 af 29. april 1955 som ændret ved lov nr. 201 af 7. april 1999 om retsstillingen for styrker tilhørende deltagerne i NATO og Partnerskab for fred mv. Efter lovens § 2 kan fremmede militære myndigheder udøve strafferetlig og disciplinær jurisdiktion på dansk territorium i det omfang og på de vilkår, der følger af overenskomster, der er nævnt i lovens § 1, stk. 1.

§ 3 i den nævnte lov indeholder følgende bestemmelse:

”§ 3. Anholdelse af et afsenderlands militære eller civile medlemmer af en styrke eller sådanne medlemmers pårørende kan ske, når det begæres i anledning af sigtelse for et forhold, der er strafbart i henhold til afsenderlandets lovgivning, og for hvilket afsenderlandets militære myndigheder i henhold til de i § 1, stk. 1, nævnte overenskomster har adgang til at udøve jurisdiktion på dansk territorium, selv om den pågældende ikke sigtes for et forhold, der efter dansk ret er strafbart. Udlevering til afsenderlandets militære myndigheder skal i så fald ske uden ophold og senest inden 24 timer efter anholdelsen.”

Dette princip fastholdes således i de Forenede Nationers ”Draft Model Status of Forces Agreement Between the United Nations and Host Countries” (UN Model SOFA). Til illustration af princippet henvises til Artikel 47 (b) i denne SOFA:

”Military members of the military component of the United Nations peace-keeping operation shall be subject to the exclusive jurisdiction of their respective participating States in respect of any criminal offences which may be committed by them in host country/territory.”

En tilsvarende bestemmelse gælder f.eks. også for dansk militært personel, der er udsendt til NATO’s fredsstøttende operation i Bosnien-Herzegovina (”Stabilization For-

ce” eller SFOR), jf. nærmere Annex 1A til ”The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina”.

6.2.3. Militær straffelov § 3

Efter militær straffelov § 3 finder loven også anvendelse på ”forbrydelser, der begås mod fremmed forsvarsmagt, som samvirker med den danske”. Det betyder, at handlinger, der er strafbare efter militær straffelov, kan straffes, også hvis de er begået af dansk personel mod andre landes militære myndigheder, forudsat at de udenlandske styrker ”samvirker” med danske militære myndigheder, f.eks. i NATO- eller FN-regi.

Bestemmelsen gælder, hvad enten forholdet er begået her i landet eller under tjeneste i udlandet, herunder i forbindelse med internationale øvelser, under internationale fredsbevarende operationer og lignende. Som eksempler på sådanne forhold kan nævnes ulydighed over for en ordre, mytteri, respektstridig opførsel over for udenlandsk militært personel, vagtforseelser og hærværk over for materiel, der tilhører udenlandske militære styrker. I det omfang, der er tale om forseelser over for udenlandsk personel, der i det konkrete tilfælde er foresat eller foranstående i forhold til dansk personel, er det naturligvis en forudsætning for strafansvar, at den, der begår forseelsen, er klar over – eller, hvis straffebestemmelsen også omfatter uagtsomhed, burde være klar over – at han har med en foresat eller foranstående at gøre (f.eks. ud fra distinktioner og lignende).

Formålet med bestemmelsen er som nævnt at sikre, at danske myndigheder har den fornødne jurisdiktionskompetence til at retsforfølge overtrædelser begået af dansk personel mod udenlandske styrker, uanset om overtrædelserne er begået her i landet eller i udlandet. Bestemmelsen er således med til at sikre dansk jurisdiktionskompetence over dansk militært personel – og i krigstid desuden visse andre danske statsborgere, jf. § 6 – hvor jurisdiktionskompetencen ellers alene ville tilfalde udenlandske (militære) myndigheder.

Straffeloven indeholder ikke en tilsvarende generel bestemmelse, men efter straffelovens § 109, § 110 og § 110 a kan en række forbrydelser af sikkerhedsmæssig karakter begået mod udenlandske styrker, der befinder sig på dansk område, straffes.

6.2.4. Militær straffelov § 4

Militær straffelov § 4 angiver, under hvilke omstændigheder militær straffelov gælder i krigstid:

”§ 4. De regler, der i loven gælder for krigstid, anvendes, når Danmark er i krig, samt tillige under truende udsigt til krig, når forsvarsministeren har offentliggjort meddelelse herom. Reglerne for krigstid gælder endvidere – inden for de pågældendes myndighedsområde – når militære enheder i overensstemmelse gældende forholdsordre sættes ind imod fremmede styrker, der med fjendtlig hensigt søger at trænge ind på dansk område, eller når de angribes uden for dansk område.”

6.2.5. Indledning

Militær straffelov indeholder en række bestemmelser, der alene finder anvendelse i krigstid. Formålet med en opdeling mellem særlige pligter, der gælder både i fred og i krig, og andre bestemmelser, der kun gælder i krigstid, er dels at sikre opfyldelsen af visse folkeretlige forpligtelser, dels at kriminalisere forhold, der praktisk kun kan begås under krig, samt at skabe mulighed for strafskærpelse under de mere alvorlige forhold, som der typisk altid vil være tale om under krig.

Bestemmelser i kapitel 7 med skærpede strafferammer for pligtforsømmelser begået i krig omfatter den almindelige pligtbestemmelse i § 15, § 16 om ulydighed, § 17 om mytteri, § 23 om udeblivelse og § 26 om vagtforsømmelse. Navnlig de fire sidste former for pligtforsømmelser kan efter omstændighederne være ret alvorlige ikke mindst under krig, hvor f.eks. ulydighed eller vagtforsømmelse kan indebære betydelige risici eller alvorlige konsekvenser ikke blot for forsvaret, men også i forhold til personellet. En skærpet strafferamme for disse pligtforsømmelser begået under krigsforhold markerer således alvoren i bestemmelsen og kan desuden opfattes som en beskyttelsesforanstaltning i forhold til det personel, som overholder reglerne.

Herudover findes i militær straffelov, navnlig i kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed”, en række bestemmelser, som for de flestes vedkommende kriminaliserer handlinger, som er rettet direkte mod det militære forsvar. Nogle af bestemmelserne gælder udelukkende i krigstid. Det gælder § 33 om krigsforræderi, § 34 om militær spionage, § 35 om visse pligtforsømmelser under kamp, § 36 om

fremkaldelse af modløshed og § 37 om fraternisering med fjenden. § 31 om at røbe militære hemmeligheder og § 32 om forfalskning af ammunition mv. gælder både under fredsforhold og i krig, i sidstnævnte tilfælde med skærpet strafferamme. Den interesse, som disse bestemmelser har til formål at beskytte, er, som overskriften til kapitlet også indicerer, det militære forsvars evne til i krigstid at kunne leve op til de krav, der bl.a. efter loven stilles til forsvaret, til at udøve de forudsatte og pålagte opgaver, og dermed til beskyttelsen af de samfundsmæssige interesser, der er forsvarets hele formål.

Militær straffelov § 25 har et andet formål, nemlig at sikre overholdelsen af den humanitære folkeret under krig.

Endelig findes i § 24 to bestemmelser om henholdsvis ”militært røveri” (plyndring) og om tyveri fra faldne. Begge bestemmelser er først og fremmest krigstidsbestemmelser.

Militær straffelov anvender ud over betegnelsen ”krigstid” (militær straffelov §§ 4, 6, 15, 17, 23, 24, 31, 33, 35, stk. 2, 36 og 37) også udtrykkene ”i krig” (militær straffelov §§ 25 og 26), ”under krigsforhold” (militær straffelov § 32) og ”under kamp” (militær straffelov § 35, stk. 1). Den præcise afgrænsning af disse forskellige udtryk er ikke afklaret i praksis, men må med undtagelse af ”under kamp” i militær straffelov § 35, stk. 1, antages at være sammenfaldende. Udtrykket ”under kamp” synes derimod at forudsætte en mere direkte tilknytning til egentlige kamphandlinger. Herudover anvendes i militær straffelov § 4 også udtrykket ”under truende udsigt til krig”, i hvilken situation forsvarsministeren har adgang til at offentliggøre meddelelse om, at ”krigstidsreglerne” finder anvendelse.

I krigstid er en række persongrupper, der ikke i fredstid er omfattet af militær straffelov, desuden omfattet af loven, jf. militær straffelov § 6. Der henvises nærmere til fremstillingen herom nedenfor under 6.2.7.

6.2.5.1. Militær straffelov § 4

Militær straffelov § 4 beskriver tre forskellige situationer, hvorefter krigstidsreglerne kan finde anvendelse:

§ 4, 1. pkt., 1. led

Efter § 4, 1. pkt., 1. led, finder bestemmelserne for krigstid anvendelse, ”når Danmark er i krig”. Bestemmelsen blev til dels nyformuleret ved 1973-loven, idet det af den nuværende formulering af 1. pkt. endnu tydeligere end tidligere fremgår, at det er den faktiske krigstilstand, der er afgørende for krigstidsreglernes anvendelse, jf. også Lovkomm. II med henvisning til dommen i U.1947.170, gengivet under 6.2.5.2.

§ 4, 1. pkt., 2. led

Efter denne del af bestemmelsen finder krigstidsreglerne anvendelse ”under truende udsigt til krig, når forsvarsministeren har offentliggjort meddelelse herom”.

1. pkt., 2. led, havde i militær straffelov af 1937 følgende formulering:

”De i denne lov for krigstid givne regler finder også anvendelse, når krigsmagten eller en del heraf er sat på krigsfod, og forsvarsministeren har offentliggjort en meddelelse om denne tilstands begyndelse.”

Om bestemmelsen anføres i bemærkningerne til lovforslaget (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5554):

”Det er fundet rimeligt at give Regeringen en Beføjelse til ved en offentlig Meddelelse at bestemme, at de særlige Bestemmelser for Krigstid kan sættes i kraft i den kritiske Tid, der ofte vil gaa forud for en Krig. Betingelsen er, at hel eller delvis Mobilisering har fundet sted. Beføjelsen gælder altsaa ikke for en Periode, hvor Sikringsstyrke er indkaldt, og kan ej heller bruges til Etablering af en Slags ’Belejringstilstand’ i Tilfælde af indre Uroligheder ... .”

Efter den nugældende formulering er det ikke en betingelse, at ”krigsmagten eller en del heraf er sat på krigsfod”. Ordene ”under truende udsigt til krig” indebærer en juridisk begrænsning af de situationer, hvor ministeren kan sætte bestemmelserne i kraft. Herudover må det anses for utvivlsomt, at det politiske ansvar, der vil være forbundet med en utidig ikraftsættelse af militær straffelovs krigstidsbestemmelser, også udgør et særdeles reelt værn herimod.

Selv om det ikke fremgår direkte af lovteksten, må forsvarsministeren som ”det mindre i det mere” kunne beslutte kun at sætte krigstidsbestemmelserne i kraft for enkelte

enheder og ikke for hele forsvaret. Dette kan f.eks. være relevant for udsendte enheder, der befinder sig i et område, hvor der er særlig risiko for angreb.

§ 4, 2. pkt.

Efter § 4, 2. pkt., finder militær straffelovs krigstidsbestemmelser også anvendelse, når militære styrker forsvaret sig ved angreb på riget eller ved angreb på danske styrker stationeret uden for landets grænser, jf. Kgl. anordning af 6. marts 1952 om forholdsordre for det militære forsvar ved angreb på landet og under krig som ændret ved Kgl. anordning af 26. april 1961.

Om § 4, 2. pkt., der blev indsat ved lovændringen i 1954, hedder det i betænkning angående overvejelse af forslag til ændring af militær straffelov og militær retsplejelov (1953) side 26:

”Begrundelsen for forslaget er nødvendigheden af, at de omhandlede regler også træder i kraft i de nævnte tilfælde, der, således som den moderne form for krigsførelse har udviklet sig, kan forudses at ville indtræffe, uden at der bliver nogen praktisk mulighed for en forudgående bekendtgørelse, eller måske endog uden at der kan tales om en egentlig krigstilstand.

Udvalget kan tiltræde det anførte synspunkt og har blot fundet det rigtigst i sit forslag til ændring i paragraffen at indføje, at indsættelse af de danske styrker må ske overensstemmende med gældende forholdsordre, idet en selvbestaltet handling af den pågældende art ikke bør medføre, at de for krigstid gældende regler træder i kraft.”

Ved angreb på landet eller på danske styrker stationeret i udlandet, f.eks. i forbindelse med militære fredsstøttende operationer, vil der således være tale om væbnet konflikt.

6.2.5.2. Begrebet krigstid

Hverken militær straffelov eller straffeloven indeholder nogen definition af, hvornår der er tale om ”krig”. Begrebet må derfor vurderes ud fra det folkeretlige begreb.³

---

³ Straffeloven indeholder dog en bestemmelse, der fastlægger, hvornår der er tale om ”besættelse” (straffeloven § 99, stk. 2). Denne bestemmelse er dog ikke relevant for vurderingen af spørgsmålet. Det indgår desuden i en række bestemmelser i straffeloven, at det er en betingelse for at gerningsindholdet i bestemmelsen er opfyldt, at handlingen er begået under krig, besættelse eller tilsvarende (f.eks. straffeloven §§ 101, 102, 103, 105). Herudover er der i straffeloven ligesom i militær straffelov i flere bestemmelser hjemmel til strafskærpelse i disse tilfælde (f.eks. straffeloven §§ 107, stk. 2, 108, stk. 2).

Efter folkeretten beror det som udgangspunkt på en juridisk vurdering af de faktiske forhold og ikke af parternes erklæringer, om der foreligger en situation, som må betegnes som ”krig”. Moderne folkeretlig terminologi anvender i dag betegnelsen ”væbnet konflikt”, jf. bl.a. fælles artikel 2 og 3 til Genèvekonventionerne (1949),⁴ som i praksis må anses for synonymt med ”krig”, jf. straks nedenfor. I det følgende anvendes derfor udtrykket væbnet konflikt i stedet for krig og krigstid.

Efter folkeretten er det afgørende for anvendelsen af krigens folkeret, dvs. de retsregler, der gælder for krigsførelse mv., at der er tale om en ”væbnet konflikt”. Begrebet krig stammer fra en tid, hvor der var et helt specielt retssystem knyttet til krig. Der var således tale om, at traktater mellem de krigsførende parter automatisk faldt bort, og at regler om neutralitet trådte i kraft. Konstruktionen gav imidlertid anledning til problemer, fordi konstatering af krigstilstand afhang af de krigsførende parters subjektive erklæringer. Før der forelå en krigserklæring, var der rent juridisk ikke tale om krig. Når man i dag taler om krig, vil dette begreb derimod normalt være sammenfaldende med væbnet konflikt, hvis eksistens er uafhængig af parternes subjektive tilkendegivelser.

Væbnet konflikt omfatter for det første international væbnet konflikt, hvor to stater eller andre organiserede strukturer, der må sidestilles hermed, er i væbnet konflikt med hinanden, jf. ordlyden af den allerede nævnte fælles artikel 2 til Genèvekonventionerne:

”Udover de bestemmelser, der gælder i fredstid, finder nærværende konvention anvendelse i alle tilfælde, hvor en krig er erklæret, eller hvor der iøvrigt er opstået en væbnet konflikt mellem to eller flere af De Høje Kontraherende Parter, selv om en af disse ikke anerkender, at der består krigstilstand.”

To eller flere stater er i væbnet konflikt i Genèvekonventionernes forstand, når de anvender våbenmagt eller i øvrigt bruger militære styrker mod hinanden (f.eks. ved en fredsmæssig besættelse). Der er i princippet ikke noget krav til den tidsmæssige udstrækning, omfanget af våbenanvendelsen eller tabet af menneskeliv. Det er derimod en betingelse, at våbenanvendelsen sker mellem statsorganer eller repræsentanter for sådanne. Foretages et angreb af privatpersoner, der ikke repræsenterer en offentlig

---

⁴ Artiklerne betegnes som ”fælles”, fordi de er ens i de fire Genèvekonventioner.

myndighed, er der som udgangspunkt ikke tale om en international, væbnet konflikt, jf. det følgende.

Genèvekonventionerne og resten af de regler, der efter krigens folkeret gælder for internationale væbnede konflikter, er skrevet med henblik på militære konflikter mellem stater. Udviklingen i konflikttyper i de senere år har nødvendiggjort en fortolkning af folkeretten, der muliggør anvendelse af krigens folkeret også i visse, særlige tilfælde, hvor der er tale om en konflikt mellem en stat og grupperinger, der efter folkeretten er tilstrækkeligt strukturerede til i denne henseende at blive sidestillet med en stat. Som eksempel herpå kan henvises til episoder under krigen i det tidligere Jugoslavien, hvor der deltog organiserede militære enheder, som ikke repræsenterede nogen anerkendt stat. I tilfælde, hvor sådanne kom i kamp med FN- eller andre internationale enheder, må det antages, at krigens folkerets regler om international væbnet konflikt (i modsætning til reglerne om ikke-internationale væbnede konflikter) også fandt anvendelse, selv om det ikke fremgår direkte af ordlyden af fælles artikel 2 til Genèvekonventionerne. Som eksempel herpå kan nævnes ”Operation Deliberate Force”, NATO’s luftkampagne mod de bosniske serbere i august-september 1995, der banede vejen for indgåelsen af Dayton-fredsftalen. Det skal understreges, at der er tale om et område, hvor folkeretten er i fortsat udvikling.

Herudover er der juridisk set også tale om væbnet konflikt, selv om der ikke finder faktiske kamphandlinger sted, hvis en part har erklæret, at der er tale om krig, jf. ordlyden af den citerede artikel 2 til Genèvekonventionerne. Det eneste tidspunkt, hvor formelle erklæringer er afgørende, er de tilfælde, hvor der fremsættes krigserklæring eller tilsvarende, men hvor der ikke indledes aktuelle fjendtligheder mellem de to staters væbnede styrker. Også i sådanne tilfælde gælder krigens folkeret, der f.eks. kan være relevant i tilfælde af internering af modstanderens statsborgere.

Væbnet konflikt omfatter for det andet ikke-international væbnet konflikt (”borgerkrig”), hvor oprørsgrupper fører væbnet kamp mod regeringen i et land.⁵ Der er i folkeretten stillet visse krav til organisationen og karakteren af sådanne oprørsbevægelser, ligesom der skal være tale om en væbnet konflikt med brug af våbenmagt mellem

---

⁵ Jf. nærmere kendelse af 2. oktober 1995 afsagt af International Criminal Tribunal for Yugoslavia i sagen mod Tadic (Jurisdiction) og senere praksis fra tribunalet.

parterne, for at krigens folkeret finder anvendelse på sådanne situationer.⁶ Selv omfattende ”borgerlige uroligheder” er således ikke en ikke-international væbnet konflikt.⁷ Mens det må anses for tvivlsomt, om man ved den seneste affattelse af militær straffelovs § 4 i 1973 med brugen af ordet ”krigstid” også har tænkt på ”borgerkrige”, er det tænkeligt, at militær straffelovs krigstidsbestemmelser i overensstemmelse med den moderne folkeretlige forståelse af begrebet væbnet konflikt også finder anvendelse i tilfælde af en ikke-international væbnet konflikt på dansk territorium. Hverken krigens folkeret eller en sådan anvendelse af militær straffelov udelukker, at medlemmer af oprørsstyrkerne i en sådan tænkt situation i øvrigt vil kunne straffes efter den danske straffelov, jf. kapitel 12 i straffeloven om forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed, samt en række andre borgerlige forbrydelser, der vil være særlig relevante ved ulovlige oprørshandlinger – f.eks. terrorisme (§ 114), vold mv. mod tjenestemand i funktion (§ 119), brandstiftelse (§ 180), sprængning (§ 183) og drab (§ 237).

I internationale væbnede konflikter kan de deltagende soldater ikke straffes for deres blotte krigsdeltagelse, kun for deres overtrædelser af krigens folkeret, forbrydelser mod menneskeheden eller lignende. I modsætning hertil vil personer, der på oprørssiden deltager i en ikke-international væbnet konflikt mod den lovlige regering, afhængig af de relevante, nationale straffebestemmelser, kunne straffes for deres blotte deltagelse i konflikten (ligesom de også kan straffes for begåede overtrædelser af krigens folkeret, forbrydelser mod menneskeheden mv.). Der er derfor ingen modsætning mellem det forhold, at i en sådan konflikt kan både straffelovens § 114 og militær straffelovs regler om krigsforbrydelser mv. bringes i anvendelse.

Formålet med krigens folkeret, herunder særlig Genèvekonventionerne, er først og fremmest at beskytte krigens ofre, dvs. særligt udenforstående civile, syge, sårede og skibbrudne soldater samt krigsfanger. Det er derfor allerede af denne grund vigtigt at anlægge en fortolkning af begrebet krig, der sikrer, at krigens folkeret finder anvendelse på en given situation, jf. begrundelsen for formuleringen af den fælles artikel 2 i Genèvekonventionerne.

---

⁶ Kun en mindre del af krigens folkeret finder anvendelse i ikke-internationale væbnede konflikter, se nærmere fælles artikel 3 til Genèvekonventionerne og tillægsprotokol II til Genèvekonventionerne (1977).

⁷ Sml. artikel 1, stk. 2, i tillægsprotokol II til Genèvekonventionerne.

Ordet ”krig” opfattes i almindelig sprogbrug ikke som en objektiv term, men som noget per definition negativt. Politikere og andre, der udtaler sig, vil derfor ofte søge at undgå at betegne en situation som krig. Brugen af ordet krig i militær straffelov må derfor ikke lede til, at militære kamphandlinger kan blive gennemført, uden at det deltagende personel og udenforstående civile er beskyttet af krigens folkeret. Dette blev indset allerede ved udformningen af Genèvekonventionerne i 1949.

I overensstemmelse hermed må det lægges til grund, at militær straffelovs regler om krigstid automatisk finder anvendelse i situationer, der i overensstemmelse med folkeretten betegnes som væbnet konflikt. Der er derfor en formodning for, at væbnet konflikt normalt er sammenfaldende med den tilstand, der i militær straffelov betegnes med udtrykkene ”krigstid”, ”i krig”, ”under krigsforhold” eller ”under kamp”. Spørgsmålet har ikke alene betydning for, hvornår de skærpede strafferammer i kapitel 7 og reglerne i kapitel 8 finder anvendelse, men også for Danmarks internationale forpligtelser, f.eks. pligten til at straffe visse overtrædelser af krigens folkeret begået af dansk militært personel og andre, der i krigstid er undergivet militær straffelov.⁸

Det forhold, at der er tale om en automatisk ikrafttræden af krigstidsreglerne, garanterer også mod den hypotetiske situation, at f.eks. en forsvarsminister kan hævde, at ”der ikke er tale om krig og derfor ikke mulighed for at anvende krigstidsbestemmelserne”, med det formål at undgå tiltalerejsning mod eget personel for overtrædelser af krigens folkeret under henvisning til manglende hjemmel hertil.

Forståelsen, at krig i militær straffelov skal forstås som ensbetydende med væbnet konflikt, støttes af den eneste kendte, trykte dom vedrørende spørgsmålet, Vestre Landsrets dom af 19. november 1946 (trykt i Ugeskrift for Retsvæsen for 1947, side 170):

”En tiltalt civilperson, der tilhørte det tyske mindretal, som den 9. april 1940 havde vejledt de angribende tyske tropper og givet dem underretning om de danske troppers stillinger i Haderslev, blev straffet med fængsel i 16 år for overtrædelse af militær straffelov § 34, nr. 4 og 5, jf. § 6, litra c (svarende til den nugældende bestemmelse

---

⁸ Jf. f.eks. militær straffelov § 25. Som et andet eksempel kan henvises til den folkeretlige forpligtelse til at undergive krigsfanger den samme lovgivning mv., der gælder for tilbageholdelsesstatens eget militære personel, jf. artikel 82 i 3. Genèvekonvention om behandling af krigsfanger (1949), og som er implementeret i § 6, nr. 2, i militær straffelov.

om krigsforræderi i § 33, nr. 4 og 6, jf. § 6, nr. 3). Det udtaltes i dommen, at der, da forholdet fandt sted, i Haderslev herskede krigstilstand mellem Danmark og Tyskland, eller en tilstand, der ganske måtte sidestilles dermed.”

Endvidere kan henvises til situationen i foråret og sommeren 1999 under dansk militært personels deltagelse i NATO's intervention i Kosovo (Operation Allied Force). Statsminister Poul Nyrup Rasmussen udtalte således i Folketinget den 26. april 1999 som svar på spørgsmål nr. S 1677:⁹

”Udenrigsministeriets folkeretlige vurdering kan sammenfattes således:

’Danmark deltager i en væbnet konflikt med et klart humanitært sigte. Herved aktiveres hele det folkeretlige kompleks af normer til regulering af væbnede konflikter og beskyttelse af ofre – uanset konfliktens baggrund.

I den aktuelle situation gælder, at deltagere i NATO-aktionen mod FRY, selvsagt skal overholde de gældende regler for væbnede konflikter. Endvidere gælder, at danske og andre NATO-kombattanter er beskyttet af Genèvekonventionerne.’

NATO's generalsekretær har gentagne gange udtalt, at NATO ikke er i krig. ...”

I forbindelse med samme konflikt udarbejdede Generalauditøren et notat af 2. april 1999 om visse juridiske forhold i relation til det danske engagement i Kosovo-konflikten. I dette notat udtales bl.a.:

”... Militær straffelov, der trådte i kraft i 1974, bruger ikke benævnelsen ’væbnet konflikt’, men navnlig udtrykkene ’krigstid’ eller ’i krig’. I § 4 beskrives, hvornår krigstidsreglerne finder anvendelse. ’Væbnet konflikt’ må anses for at være synonym med de i militær straffelov anførte betegnelser.

Det danske militære personels deltagelse i det aktuelle engagement i Kosovo-konflikten er uden tvivl deltagelse i en væbnet konflikt. ... Der kan således ikke være tvivl om, heller ikke udfra sammenhængen mellem folkeret og strafferet, at militær straffelovs regler for krigstid finder anvendelse under den aktuelle konflikt. ...

Den militære anklagemyndighed vil ved en konkret fortolkning i de enkelte tilfælde overveje, hvorvidt der er tilstrækkeligt grundlag for at nedlægge påstand om strafforhøjelse. Foruden normalstrafferammen og forbrydelsens grovhed vil der blive lagt vægt på, om det pågældende forhold må antages at have afgørende indflydelse på

---

⁹ Statsminister Poul Nyrup Rasmussens svar på spørgsmål S 1677 stillet den 8. april 1999 af Kim Behnke (FP).

forsvarets evne til at udføre sine opgaver under væbnet konflikt. Den endelige afgørelse om strafforhøjelse henhører under domstolene ... ”¹⁰

Danske styrker indsat i forbindelse med den erklærede krig mod terror i Afghanistan (Operation Enduring Freedom) deltager ligeledes i væbnet konflikt. Det må derfor tilsvarende antages, at militær straffelovs krigstidsbestemmelser efter en tilsvarende konkret vurdering finder anvendelse i tilfælde af overtrædelser af krigens folkeret eller de særlige militære pligter i krigstid.

Forsvarets Auditørkorps har ikke gjort brug af eller i øvrigt påberåbt sig krigstidsbestemmelserne, hverken under Kosovo-konflikten eller under operationer i Afghanistan eller Irak. Det samme har været tilfældet for så vidt angår danske styrkers deltagelse i den amerikansk ledede intervention i Irak i foråret 2003.

6.2.5.3. Internationale fredsstøttende operationer

Dansk militært personel har deltaget i FN's fredsstøttende operationer så længe FN har gennemført sådanne operationer, siden 1948 med militære observatører og med egentlige militære styrker fra 1956. Der har også tidligere været tale om betydelige troppekontingenter, f.eks. i Suez 1956-67, Congo i begyndelsen af 1960'erne og på Cypern 1964-94. Danske militære styrker har særlig siden begyndelsen af 1990'erne i stadig stigende omfang deltaget i internationale fredsstøttende operationer i rammen af FN eller NATO (jf. herved også kapitel 9). Forsvarets deltagelse i konfliktforebyggende, fredsbevarende, fredsskabende og tilsvarende opgaver er særlig fremhævet som en af forsvarets opgaver, jf. § 6 i lov om forsvarets formål, opgaver og organisation mv.

Militære fredsstøttende operationer kan efter gældende terminologi opdeles i to hovedgrupper. Den første gruppe er de såkaldte fredsbevarende operationer, der er kendetegnet ved samtykke fra konfliktparterne til den fredsbevarende styrkes indsættelse og ved begrænset adgang til en magtanvendelse, typisk kun i selvforsvar. Som eksempler herpå kan nævnes den danske deltagelse i FN-missionen på Cypern frem til begyndelsen af 1990'erne og den danske deltagelse i FN's mission i Eritrea og Etiopien.

---

¹⁰ Notat vedrørende juridiske forhold i relation til det danske engagement i Kosovo-konflikten, Generalauditøren den 2. april 1999.

Den anden gruppe er de såkaldte fredsskabende (fredshåndhævende) operationer, hvor styrken kan have mandat, jf. kapitel VII i FN-Pagten, til at gennemtvinge en militær løsning på konflikten, og hvor styrken derfor vil have tilsvarende "Rules of Engagement",¹¹ der i højere grad autoriserer magtanvendelse. Som eksempel herpå kan nævnes den danske deltagelse i NATO Stabilization Force (SFOR, tidligere Implementation Force (IFOR)) siden december 1995 samt Kosovo Force (KFOR) siden juni 1999 i det tidligere Jugoslavien.

Deltagelse i fredsstøttende operationer af begge typer er som udgangspunkt ikke deltagelse i krig eller væbnet konflikt.¹² Særlig i de senere års danske deltagelse i internationale, fredsstøttende operationer har det imidlertid kunnet konstateres, at der i visse konflikter er tale om en glidende overgang mellem "fred" ("fravær af væbnet konflikt") og "væbnet konflikt" ("krig"). Tilsvarende har kunnet iagttages situationer, hvor militære, fredsstøttende enheder indsat i ét område, er involveret i kamphandlinger, herunder selvforsvar mod angreb fra mere eller mindre organiserede militære styrker og/eller enkeltpersoner, mens andre enheder i en anden sektor ikke er i "væbnet konflikt". Der har tillige været situationer, hvor tilstanden har skiftet fra dag til dag. Dette har særligt være tilfældet under danske FN-enheders deltagelse i FN's fredsbevarende operationer i Kroatien (UNPROFOR I, senere UNCRO) og Bosnien (UNPROFOR II). Det mest kendte eksempel herpå er beskydningen af danske soldater i Tuzla-området i Bosnien i 1994, hvor den danske kampvognseskadron nedkæmpede de bosnisk-serbiske artillerienheder, der beskød danskerne og svenske FN-soldater. Andre eksempler herpå er angrebene på danske FN-styrker i Krajina-området i Kroatien i august og september 1995, hvor i alt tre danske soldater blev dræbt ved direkte beskydning fra de krigsførende parter.

I konsekvens heraf har FN's generalsekretær i august 1999 udsendt et direktiv, der fastlægger, at FN-styrker, der indsættes i kamphandlinger for med våbenmagt at gennemtvinge en militær løsning på en konflikt, og FN-styrker, der forsvares sig mod angreb også under kortvarige kamphandlinger, skal anses for omfattet af folkerettens

---

¹¹ Direkte oversat "regler for magtanvendelse", dvs. instruktion til den militære chef, udstedt f.eks. af FN-hovedkvarteret i New York, som i detaljer fastsætter i hvilket omfang FN-styrken kan anvende magt til at gennemtvinge løsningen af de pålagte opgaver.

¹² Dette følger af en modsætningslutning fra den fælles artikel 2 til Genèvekonventionerne, idet der i disse situationer ikke er væbnet konflikt.

regler om væbnet konflikt, og at de som følge heraf er forpligtet til at følge overordnede principper i krigens folkeret.¹³ Det pågældende direktiv må anses for bekræftelsen på det endelige brud med FN's tidligere holdning, at FN-styrker (og andre fredsbevarende styrker mv.) principielt ikke kunne blive involveret i en væbnet konflikt. Denne udvikling er i overensstemmelse med de fleste nationalstaters holdning til spørgsmålet, herunder Danmarks. Det kan på denne baggrund fastslås, at militær straffelovs krigstidsregler i overensstemmelse med den folkeretlige fortolkning også kan finde anvendelse i sådanne kortvarige kamphandlinger.

Om udvalgets overvejelser vedrørende militær straffelov § 4 henvises til kapitel 13.5. og forslaget til militær straffelov § 10 med bemærkninger.

6.2.5.4. Fremmed ret

Med henblik på vurderingen af militær straffelov § 4 redegøres for de tilsvarende regler i den militære straffelovgivning i Norge, Sverige, Storbritannien og USA.

6.2.5.4.1. Norge

§ 3 i den norske militære straffelov (lov nr. 13 af 22. maj 1902 med senere ændringer) har følgende ordlyd:

”Denne Lovs tredje Del finder kun Anvendelse paa Handlinger, som forøves i Krigstid, hvorunder også indbefatter den Tid, fra hvilken den væbnede Magt eller vedkommende Afdeling af samme er beordret sat på Krigsfod, og indtil den atter er sat på Fredsfod. Bestemmelserne i lovens tredje del gjelder også i den utstrekning Kongen har truffet bestemmelse i medhold av straffeprocessloven § 483 femte ledd andre pkt.

Stk. 2. Lovens § 108 får anvendelse når vilkårene i de der nevnte konvensjoner og protokoller foreligger.”

§ 463 i Lov om rettergangsmåden i straffesaker (straffeprocessloven) angiver hvilke sager, der skal behandles efter den norske militære retsplejelov, og indeholder desuden hjemmel til, at kongen (regeringen) kan bestemme, at reglerne om militær rettergang i krigstid skal anvendes for hele eller dele af riget.

---

¹³ UN Secretary General's Bulletin: Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law, dated 6 August 1999, UN doc. ST/SGB/1999/13, særlig pkt. 1.1.

Stk. 3 vedrører særligt fredsstøttende operationer og har følgende ordlyd:

”Kongen kan bestemme at reglerne om militær rettergang i krigstid helt eller delvis skal gis anvendelse ved norsk deltagelse i internationale fredsoperationer. Kongen kan samtidig bestemme at krigstidsbestemmelserne i den militære straffelov og i disiplinærmyndighedsloven helt eller delvis skal kunne anvendes ved handlinger foretaget af en person som deltar i operationer som nævnt i forrige pkt.”

§ 463 blev indsat i straffeprocessloven i 1994 og ændret igen i 1996. Ændringen trådte i kraft i 1999.

§ 108 i den militære straffelov har følgende ordlyd:

”Med fængsel inntil 4 år straffes den som overtrer eller medvirker til å overtre bestemmelse som er gitt til beskyttelse for personer eller eiendom

- a) i Genève-konvensjonene av 12 august 1949 om forbedring af såredes og sykes kår i de væpnede styrker i felten, om forbedring af såredes, sykes og skipbrudnes kår i de væpnede styrker til sjøs, og behandling af krigsfanger og om beskyttelse av sivile i krigstid,
- b) i de to tilleggsprotokoller 10 juni 1977 til disse konvensjonene, om ikke forholdet rammes av et strengere straffebed.

Efter ordlyden af § 3 i den norske militære straffelov kan de norske krigstidsregler således træde i kraft ved faktisk konstatering af krigstid (krigshandlinger) eller ved regeringens udtrykkelige bestemmelse herom. Herudover er i straffeprocessloven indsat en særlig hjemmel til at sætte krigstidsreglerne i kraft også i fredsstøttende operationer.

6.2.5.4.2. Sverige

Den svenske straffelov (Brottsbalken) indeholder i 21 kapitel regler ”om brott af krigsmän” og i 22 kapitel regler ”om landsförräderi m.m.”. I 21 kapitel er generelt bestemt, at kapitlet finder anvendelse, når Sverige er i krig, jf. nedenfor om 1 §, mens en række af bestemmelserne i 22 kapitel som en del af gerningsindholdet forudsætter, at landet er i krig.

21 kapitel, 1 §, i Brottsbalken fastsætter følgende:

”Dette kapitel träder i tillämpning när riket kommer i krig.

Om riket er i krigsfare eller om det råder sådanne utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, får regeringen föreskriva att kapitlet skal tillämpas.”

I 2 § er desuden fastsat, at regeringen, når der ikke længere foreligger de omstændigheder, som er nævnt i 1 §, og som begrunder anvendelsen af krigstidsreglerne, skal bestemme, at anvendelsen af kapitlet skal ophøre.

Bestemmelserne i 21 kapitel mv. finder dels anvendelse i tilfælde af en objektiv konstatering af krigstilstand, dels ved regeringens udtrykkelige bestemmelse herom, i sidstnævnte tilfælde dog kun, når der enten er tale om krigsfare eller ”utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara”. Den svenske bestemmelse minder således i betydelig grad om § 4 i militær straffelov.

I kommentaren til Brottsbalken anføres, at ”[n]ågon definition af begreppet krig findes inte i lagtexten. Krig torda böra anses vara för handen redan då faktisk krigstilstånd inträtt, även om formlig krigsförklaring dessförinnan inte blivit utfärdad.” Det anføres yderligere, med henvisning til motiverne, at i tilfælde af besættelse antages der at være krig.¹⁴

6.2.5.4.3. Storbritannien

Den britiske militære straffelovgivning findes hovedsagelig i The Army Act fra 1955 med senere tilføjelser.

The Army Act indeholder en række bestemmelser, der enten i deres helhed eller som en del af gerningsindholdet forudsætter, at den militære enhed deltager i en væbnet konflikt. Som eksempel herpå kan henvises til Section 24 (”misconduct in action ...”), Section 25 (d) (”having been captured by the enemy, serves with or aids the enemy ...”), Section 30 (a) (”steals from ... the person of anyone killed, wounded or captured in the course of warlike operations, ...”) og Section 31 (”takes part in a mutiny ... in connection with operations against the enemy ...”).

---

¹⁴ Brottsbalken. En kommentar, Nordstedts Blå Bibliotek, supplement 8, juli 2002, side 21:3.

The Army Act indeholder ikke en definition af krigstid eller væbnet konflikt. Tværtimod anføres i den britiske hærs Manual on Military Law, at "the fact that the country is at war", er blandt de faktiske omstændigheder, som en domstol som udgangspunkt uden videre kan tage til efterretning i medfør af reglerne om "Judicial Notice", dvs. at der ikke kræves særskilt bevisførelse herfor.¹⁵

6.2.5.4.4. USA

Den amerikanske militære straffelovgivning, Uniform Code of Military Justice (UCMJ) indeholder tilsvarende en række bestemmelser, hvor det som en del af gerningsindholdet forudsættes, at amerikanske enheder er i kamp og dermed i væbnet konflikt, se f.eks. § 899, Art. 99 ("Misbehaviour before the enemy"), § 904, Art. 104 ("Aiding the enemy"), og § 906, Art. 106, om spioner ("Any person who in the time of war ...").

Selve UCMJ indeholder ikke nogen definition af, hvornår der er tale om "in time of war". Af Manual for Courts-Martial United States fremgår imidlertid, at

"For purpose of R.C.M. [Rules for Courts-Martial] 1004(c)(6) and of implementing the applicable paragraphs of Parts IV and V of this Manual only, 'time of war' means a period of war declared by Congress or the factual determination by the President that the existence of hostilities warrants a finding that a 'time of war' exists for purposes of R.C.M. 1004(c)(6) and Parts IV and V of this Manual."

Rule 1004(c)(6) vedrører tilstedeværelsen af "aggravating circumstances", og Part IV og VI indeholder de materielle straffebestemmelser, henholdsvis reglerne om Non-judicial punishment Procedure.

6.2.6. Militær straffelov § 5

Militær straffelov § 5 angiver den personkreds, som er omfattet af loven i fredstid:

"§ 5. Loven omfatter tjenstgørende militært personel samt hjemsendt militært personel, for så vidt angår de militære pligter, der påhviler det efter hjemsendelsen.

---

¹⁵ Manual of Military Law, Part I, 12th Edition (1992) with later amendments, Chapter V, para. 11.

Stk. 2. Loven omfatter endvidere fremmede militærpersoner, der er interneret her i landet, og andre personer, der i henhold til en af Danmark tiltrådt mellemfolkelig overenskomst har krav på behandling som disse.”

Efter lov om forsvarets personel, jf. lovbekendtgørelse nr. 249 af 5. april 2001, § 2, stk. 1, omfatter militært personel følgende:

- 1) Befalingsmænd og menige, der indordnes i en rækkefølge af militære grader efter forsvarsministerens nærmere bestemmelse,
- 2) auditørpersonel, gejstligt personel og musikerpersonel samt andet personel efter forsvarsministerens bestemmelse.

Det personel, der er nævnt i § 2, stk. 1, nr. 2, i lov om forsvarets personel, omfatter efter § 8 i bekendtgørelse nr. 325 af 28. april 1994 om militære grader mv. for personel i det militære forsvar følgende:

Militært personel uden for rækkefølgen af militære grader er:

- 1) auditørpersonellet, omfattende generalauditøren og auditører på chefniveau samt auditørfuldmægtige på lederniveau,
- 2) det gejstlige personel, omfattende feltprovst, orlogsprovst og flyverprovst på chefniveau samt feltpræster, orlogspræster og flyverpræster på lederniveau,
- 3) musikerpersonellet, omfattende musikdirigenter og musikere på lederniveau,
- 4) søværnets mekanikerpersonel, omfattende seniormekanikere og overmekanikere af 1. og 2. grad på mellemliderniveau samt mekanikere på manuelt niveau, og
- 5) personel, der midlertidigt tillægges militær status med henblik på at følge eller at blive tilkommanderet militære enheder i udlandet.

Civilt personel ansat i forsvaret er i fredstid ikke omfattet af militær straffelov. Civilt personel omfatter f.eks. blandt andre værk mestre, maskinmestre, materielforvaltere, ingeniører, radiotelegrafister mv. Civile er derimod omfattet af loven i krigstid, jf. nedenfor om § 6, nr. 1. Frivilligt hjemmeværns personel er i fredstid ikke omfattet af militær straffelov i modsætning til fast militært personel, der gør tjeneste i hjemmevær-

net, jf. §§ 13-15 i lov om hjemmeværnet, lovbekendtgørelse nr. 803 af 20. august 2001.

Som pligter, der påhviler hjemsendt personel, kan f.eks. nævnes tavshedspligt med hensyn til forhold, som den pågældende er blevet bekendt med under tjenesten, og hvis hemmeligholdelse ifølge sagens natur er påkrævet eller foreskrevet efter bestemmelser for den militære sikkerhed.

Efter militær straffelov § 5, stk. 2, omfatter loven i fredstid også fremmede militærpersoner, som er interneret her i landet, samt andre personer, der efter folkeretten har krav på behandling som militærpersoner.

Efter artikel 11 i konvention af 18. oktober 1907 om neutrale magters og personers rettigheder og pligter i tilfælde af krig til lands (Haagerkonvention V) skal en neutral magt, der på sit territorium modtager tropper, der hører til en krigsførende hær, internere sådanne personer. Dette kan være fremmede troppeafdelinger, der på grund af kamphandlinger af modstanderen trænges eller flygter ind på neutralt dansk territorium. Mere praktisk kan der være tale om besætninger på fly, der nødlander på dansk territorium. Der er desuden eksempler på, at Danmark som neutralt land efter overenskomst med en eller flere af parterne i en konflikt – f.eks. under 1. verdenskrig – af humanitære grunde har modtaget krigsfanger fra en eller flere af de krigsførende parter med henblik på at internere dem her i landet, indtil fjendtlighederne var afsluttet.

Denne del af militær straffelov § 5, stk. 2, blev indsat i loven af 1937 ved lov nr. 43 af 13. februar 1940 for at dække et hul i loven, der var opstået som følge af interneringen af tyske flyvere, der efter togter mod England måtte nødlande i Danmark, idet den fornødne orden ellers ikke kunne opretholdes i interneringslejrene.

Personer, der efter folkeretten har krav på behandling som militærpersoner, jf. stk. 2, 2. led, er blandt andre personer, der følger væbnede styrker, og som efter reglerne i artikel 4, A, nr. 4, i Genèvekonvention III af 12. august 1949 om behandling af krigsfanger har krav på tilsvarende behandling som krigsfanger. Det drejer sig f.eks. om krigskorrespondenter, civile medlemmer af militære flys besætninger mv.

Bestemmelsens formål er at skabe jurisdiktionskompetence over for sådanne personer i overensstemmelse med folkerettens regler, herunder 3. Genèvekonvention af 12. august 1949 om behandling af krigsfanger. Disse personer, der er omfattet af militær straffelov § 5, stk. 2, er ikke omfattet af lovens § 6, idet Danmark ikke er i krig.

6.2.7. Militær straffelov § 6

Bestemmelsen angiver, hvilke personer der i krigstid yderligere er omfattet af loven:

”§ 6. I krigstid omfatter loven endvidere:

- 1) Enhver, der gør tjeneste ved det militære forsvar eller følger en enhed af dette.
- 2) Krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes til bistand for disse, for så vidt ikke andet følger af gældende mellemfolkelige overenskomster.
- 3) Enhver, der gør sig skyldig i en af de lovovertrædelser, der er nævnt i §§ 24-25 og 30-36.”

Den personkreds, der efter § 5 er omfattet af militær straffelov, udvides i krigstid betydeligt. Om baggrunden for bestemmelsen, som stammer fra militær straffelov af 1937, hedder det i bemærkningerne til lovforslaget (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5530-31):

”Det er ingen Forudsætning for Tilhørsforhold til Krigsmagten, at dette giver sig Udtryk i Uniformering eller i Indordning i den militære Rækkefølge ... . Men det følger af Udkastets Indhold, at Personer, der vel hører til Krigsmagten, men hverken har militær Lydigheds- eller Respektpligt eller militær Tjenestepligt, ret vanskeligt vil kunne gøre sig skyldig i Overtrædelse af Loven i Fredstid ... .

I § 6 er givet en vis Udvidelse af Lovens Omraade i Krigstid. For det første er medtaget alle, der i en eller anden Egenskab gør Tjeneste ved eller følger en Afdeling (herunder et Skib), og som naturligvis ikke derved bliver undergivet militær Lydigheds- og Respektpligt, men dog indtager en Særstilling lige inde paa Livet af Begivenhederne, der let giver dem en Viden og en faktisk betydeligt forøget Mulighed for Indgriben eller Paavirken, saaledes at det er naturligt ogsaa mod dem i givet Tilfælde at anvende de Straffebestemmelser, der gælder for deres Omgivelser.”

”Endelig Rummer § 6 c en mere almindelig Udvidelse af Omraadet for visse særlig nævnte Paragraffer, alle omhandlende særlig grove og farlige Forbrydelser begaaede i Krigstid, saasom Krigsforræderi og Spioneri. Det vil formentlig ikke findes unaturligt, at det slaas fast, at i Krigstid maa enhver, der indlader sig paa Foretagender af denne Art som Hovedgerningsmand eller som medvirkende, finde sig i, at Samfundets Reaktion rammer ham under den militære Straffelovs skarpe Form.”

Ved § 6, nr. 1, udvides personkredsen til ”enhver der gør tjeneste ved det militære forsvaret eller følger en enhed af dette”, dvs. enhver, som i en eller anden egenskab gør tjeneste ved eller følger en militær afdeling eller er ombord i et af søværnets skibe. Bestemmelsen omfatter f.eks. alle civilt ansatte under Forsvarsministeriet, herunder civilt ansatte, der beskæftiger sig med reparation og vedligeholdelse af militært udstyr, civile chauffører, journalister, præster, lodser mv., når de følger en militær afdeling. Som følge af bestemmelsen i § 2 er den personkreds, der er nævnt i § 6, nr. 1, i krigstid også omfattet af militær straffelov i udlandet.

Efter § 6, nr. 2, omfatter militær straffelov i krigstid også ”krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster (dvs. gejstligt personel), der tilbageholdes til bistand for disse, for så vidt ikke andet følger af gældende mellemfolkelige overenskomster”. Denne del af bestemmelsen, der skal ses i sammenhæng med § 2 i militær retsplejelov, om hvilke sager, der er militære straffesager, indebærer, at krigsfanger mv. og andre her i landet internerede militærpersoner og dermed sidestillede er omfattet af militær straffelov. Dette er en forudsætning for at opfylde artikel 82 i 3. Genèvekonvention om behandling af krigsfanger, der for at sikre beskyttelsen af disse fastsætter, at krigsfanger i disciplinær og strafferetlig henseende skal være undergivet samme lovgivning og disciplinære bestemmelser som de væbnede styrker i øvrigt i det land, hvor de tilbageholdes. Konventionen stiller således på denne måde et krav om en effektiv ligestilling mellem krigsfanger mv. og tilbageholdsmagtens eget militære personel.

Efter § 6, nr. 3, omfatter militær straffelov i krigstid enhver, der gør sig skyldig i overtrædelser af en række bestemmelser i militær straffelov navnlig i lovens kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed”, f.eks. krigsforræderi, jf. § 33, og spionage, jf. § 34. Også militær straffelov §§ 24 og 25 er omfattet af henvisningen i § 6, nr. 3.

Udtrykket ”enhver” omfatter ikke blot enhver anden dansker, der ikke er omfattet af § 6, nr. 1, men også udenlandske statsborgere, herunder udlændinge, der begår disse særligt opregnede forbrydelser, uanset om forbrydelsen er begået i Danmark eller uden for landets grænser – forudsat, at Danmark er i krig (væbnet konflikt).

Henvisningerne i nr. 3 vedrører dels bestemmelser om misbrug af militær stilling, herunder i forbindelse med overtrædelser af krigens folkeret (militær straffelov §§ 24-25), dels bestemmelser om forbrydelser, der er fundet særligt skadelige for det militære forsvar, jf. militær straffelov kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed”. Disse bestemmelser vedrører især krigstid. Som eksempler kan nævnes afsløring af militære hemmeligheder (§ 30), krigsforræderi (§ 33) og militær spionage (§ 34).

6.2.8. Militær straffelov § 7

Militær straffelov indeholder i § 7 en bestemmelse, der begrænser mulighederne for at straffe personer, der ikke er omfattet af militær straffelov, men som medvirker til overtrædelse af denne lov:

”§ 7. Personer, der ikke efter reglerne i §§ 5 og 6 er omfattet af loven, straffes kun for medvirken til overtrædelse af denne, såfremt der for overtrædelsen er hjemlet straf af fængsel i 4 år eller derover.”

Efter straffeloven straffes ikke blot gerningsmanden, men også den, der ”ved tilskyndelse, råd eller dåd har medvirket til gerningen”, jf. straffelovens § 23, stk. 1.

Strafansvaret for medvirken til overtrædelse af militær straffelov for den, der ikke selv er omfattet af denne lov, dvs. civile og civilt ansatte i forsvaret, er således begrænset til de mest alvorlige overtrædelser af militær straffelov, jf. kravet om en strafferamme på fængsel i 4 år eller derover. Dette hænger efter forarbejderne til bestemmelsen sammen med, at udenforstående (civile) personer ikke kan straffes for ”gerningsmandsvirksomhed” for overtrædelse af militær straffelov. Når de ikke selv kan straffes som gerningsmænd, bør de som udgangspunkt heller ikke kunne straffes for medvirken til en overtrædelse af militær straffelov.

Hvis militær straffelov ikke indeholdt en bestemmelse, der begrænsede omfanget af medvirkensansvaret, ville enhver medvirken fra civile til overtrædelse af bestemmelser i militær straffelov kunne straffes.

§ 7 stammer i sin nuværende udformning fra militær straffelov af 1937. Bestemmelsen blev foreslået af det af ”Forsvarsministeren under 8. December 1932 nedsatte Udvalg til Revision af Straffelov for Krigsmagten og Lov om Retsplejen ved Hæren og Søværnet”, jf. Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5523 ff. Det var efter bemærkningerne til udvalgets forslag tidligere tvivlsomt, i hvilket omfang udenforstående kunne straffes for medvirken til overtrædelse af militær straffelov, herunder for at opfordre en militær person til ulydighed. Dette var tidligere omtvistet i litteraturen, men blev senere afgjort bekræftende ved to domme (UfR 1908/41 H og UfR 1933/979 Ø). Det anføres i bemærkningerne til udvalgets forslag til § 7 (sp. 5531-32):

”Efter at Grænsen saaledes er trukket om dem, der som direkte Overtrædere af Loven omfattes af denne, opstaar Spørgsmaalet, om hvorvidt denne Grænse kan udvides ved udenforstaaendes (Civilpersoners) Medvirken.

Dette Spørgsmaal har hørt til de omstridte i dansk Ret ... .

Det kan i hvert Fald ikke anses for sikkert, at Bestemmelsen i Udkastets § 1, hvorefter Borgerlig Straffelovs almindelige Del, derunder ogsaa dens § 23 om Medvirken, gøres anvendelig paa Overtrædelser af Militær Straffelov, ikke vil blive forstaaet saaledes, at herefter ogsaa de saakaldte extranei – i denne Forbindelse de civile medvirkende –, der udtrykkelig omhandles i § 23, altid vil kunne straffes, uanset den Begrænsning af Militær Straffelovs Omraade, der indeholdes i § 5, og som jo paa lignende Maade indeholdtes i L. 1881 § 1.

Overfor denne Tvivl har Udvalget fundet det rigtigt i § 7 at give en udtrykkelig Bestemmelse om det Omfang, hvori Personer, der ikke efter §§ 5 og 6 omfattes af Loven og altsaa ikke kan komme til at optræde som Gerningsmænd (Hovedmænd), kan straffes for Medvirken. Grænsen foreslaas draget saaledes, at udenforstaaende kun kan straffes for Medvirken i de forholdsviis faa Tilfælde, hvor Strafferammen gaar op til Fængsel i 4 Aar eller derover, nemlig i Fredstid.

...

Det bemærkes herved, at det er en Selvfølge, at Personer, der i Krigstid medvirker til Overtrædelse af de i § 6 c nævnte Bestemmelser, ifalder Strafansvar i Kraft af nævnte Paragraf.”

At civile kun kan straffes for medvirken til overtrædelser af militær straffelov i meget alvorlige sager, betyder ikke, at de under alle omstændigheder vil være fri for ansvar for medvirken. I nogle tilfælde kan civile, der medvirker til overtrædelse af militær straffelov, kunne pådrage sig strafansvar efter andre bestemmelser, f.eks. efter straffelovens § 127. Efter denne bestemmelse straffes den, ”som unddrager sig krigstjeneste

eller bevirker eller medvirker til, at nogen værnepligtig ikke opfylder værnepligten, eller som tilskynder værnepligtige eller personer, der hører til krigsmagten, til ulydighed mod tjenstlige befalinger”.

6.2.9. Militær straffelov § 8

Militær straffelov § 8 indeholder en særlig bestemmelse om straffrihed på grund af nødværge. Efter bestemmelsen anvendes reglerne i straffelovens § 13 på handlinger, ”som er nødvendige for at tilvejebringe lydighed eller opretholde orden”.

Efter straffelovens § 13, stk. 1, er handlinger, der er foretaget i nødværge, straffri, hvis ”de har været nødvendige for at modstå eller afværge et påbegyndt eller overhængende uretmæssigt angreb”, forudsat at handlingen ikke går ud over visse nærmere beskrevne grænser.

Selv om grænsen for lovlig nødværge er overskredet, er gerningsmanden alligevel straffri, hvis ”overskridelsen er rimeligt begrundet i den ved angrebet fremkaldte skræk eller ophidselse”, jf. straffelovens § 13, stk. 2.

Efter § 13, stk. 3, finder tilsvarende regler anvendelse på handlinger, ”som er nødvendige for på retmæssig måde at skaffe lovlig påbud adlydt, iværksætte en lovlig pågribelse eller hindre en fanges eller tvangsanbragt persons rømning”.

Militær straffelov § 8 er ikke et supplement til de almindelige nødværgebestemmelser i straffelovens § 13, stk. 1, om grundbetingelserne for straffrihed på grund af nødværge, men er alene en tilføjelse til bestemmelsen i straffelovens § 13, stk. 3. Dette fremgår ikke direkte af bestemmelsen, men er præciseret i bemærkningerne til bestemmelsen (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5558), hvor det hedder: ”I Stedet for de udførlige specielle Bestemmelser i Lov af 1881 har man fundet det rigtigt at give en almindelig Regel, der blot er en videre Udbygning af Bestemmelsen i B.S. § 13, stk. 3. Om Overskridelse af Grænserne gælder Bestemmelsen i samme Paragrafs 2det Stk., jf. B.S. § 84.”

Militær straffelov § 8 betyder således, at officerer og befalingsmænd samt menige, der udfører vagttjeneste og dermed er foresatte i forhold til andet militært personel, kan anvende magt, hvis dette er ”nødvendigt for at tilvejebringe lydighed eller opretholde orden”, forudsat at de almindelige grænser for lovlig nødværge ikke overskrides.

Reglerne for magtanvendelse i forsvaret er således i overensstemmelse med de almindelige principper, der i dag også gælder for politiet og for personale i kriminalforsorgen.

I Lovkomm. I, side 37, er de hensyn, der ligger bag bestemmelsen, beskrevet således:

”Hovedvægten ... ligger på ordet nødvendige. Kun den handling er berettiget og derfor lovlig, som efter en afvejen af hele situationen, derunder uordenens eller ulydighedens farlighed og vigtigheden af genoprettelse af orden og lydighed inden for en rimelig tid, er nødvendig. Det skarpere middel må altså ikke bruges, hvis et tilfredsstillende resultat kunne være nået med et mildere. Herved må det imidlertid erindres, at en nødværgehandling mister ikke sin karakter som sådan, fordi der har foreligget en mulighed for den handlende for at unddrage sig det uretmæssige angreb ved flugt. Denne betragtning må så meget mere gælde den indskridende befalingsmand, som normalt ville handle pligtstridigt ved at søge bort fra uordenen. På den anden side skal han naturligvis ikke unødigt og unyttigt søge en konfliktsituation. Reglen ... kan vistnok kort udtrykkes således: Der skal være et fornuftigt forhold mellem målets vigtighed og midlets voldsomhed.

ØLD 16/12 1959 V 359/59: En vagthavende fenrik, der, da en beruset math undlod at efterkomme en ordre om at gå til køjs og i stedet indtog en truende holdning over for fenrikken, slog mathen i dækket med et knytnæveslag, blev, da det ikke kunne antages, at volden havde været nødvendig for at gennemtvinge lydighed eller for at tilvejebringe orden, anset med 14 dages kvarterarrest efter M.S. § 57, jfr. B.S. § 244, stk. 1, idet det ikke kunne antages, at den ophidselse, som fenrikken kom i på grund af mathens ulydighed, kunne bringe forholdet ind under B.S. § 13, stk. 2.

Det vil normalt være en befalingsmand eller ligestillet, der vil kunne nyde godt af bestemmelsen ..., men efter omstændighederne kan dog også en menigs handling falde ind derunder, dette gælder utvivlsomt i en situation, hvor han står som foresat, og hvor han som vagtpost skrider ind enten for at gennemføre den bevogtning som er hans opgave eller mod fornærmelse eller vold mod ham selv, kort sagt så længe, han på fornuftig måde handler indenfor de grænser, hans almindelige eller særlige instruks rækker.”

6.2.10. Militær straffelov § 9

Militær straffelov § 9 indeholder en særlig straffrihedsgrund for den undergivne, som begår en strafbar handling ved at adlyde en tjenstlig befaling. Bestemmelsen lyder således:

”§ 9. Den, der ved at adlyde en foresats tjenstlige befaling begår en strafbar handling, er straffri, medmindre han vidste, at der ved befalingen tilsigtedes en sådan handling, eller dette var umiddelbart indlysende.”

Bestemmelsen er en næsten ordret gengivelse af bestemmelsen i § 12 i militær straffelov fra 1937 og kan i hvert fald føres tilbage til det oprindelige udkast fra 1850 til straffelov for krigsmagten af 1881, jf. Rigsdagstidende 1850, Anhang sp. 710 (§ 58). Om begrundelsen for reglen anførte Straffelovudvalget fra 1932 i sin betænkning (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5560-61):

”Det er en naturlig Følge af Lydighedspligten overfor militære foresattes Befaling, at den undergivne fritages for Ansvar for den paabudte Handling. Lydighedspligt haves imidlertid kun overfor lovlige Befalinger, og Lydighedspligten dækker derfor ikke den undergivne, der er bekendt med Befalingens Ulovlighed. Da hans Pligt ikke blot gaar ud paa at adlyde, men ogsaa paa at adlyde hurtigt uden Tøven, kan der ikke paahvile ham nogen Pligt til Overvejelse om, hvorvidt Befalingen er lovlig, endsige nogen Undersøgelsespligt, men hvis det uden Undersøgelse og Overvejelse er umiddelbart indlysende, at Befalingen er ulovlig, ophører Lydighedspligten og dermed Ansvarsfriheden.”

§ 9 skal ses i sammenhæng med reglen i militær straffelov § 16. Efter denne bestemmelse straffes for ulydighed den, der ikke efterkommer en overordneds eller vagts tjenstlige ordre, eller som ikke gør det tilstrækkeligt hurtigt eller nøjagtigt. En underordnet kan kun straffes for ulydighed, hvis han nægter at følge en lovlig ordre. Er ordren ulovlig, kan den underordnede ikke straffes for ulydighed.

Er det tvivlsomt, om ordren er lovlig, kan den underordnede gøre opmærksom på sin tvivl, men fastholdes ordren, skal den adlydes uanset den underordnedes egen opfattelse af situationen. Der er således lydighedspligt over for en tvivlsom lovlig ordre, men strafansvar for at nægte at udføre ordren er betinget af, at ordren objektivt viser sig at være lovlig.

Denne vidtgående lydighedspligt er nødvendig af hensyn til forsvarets effektivitet, men medfører samtidig risiko for, at den underordnede kan blive tvunget til at efterkomme en ordre, der resulterer i, at han overtræder andre straffebestemmelser. Hvis en underordnet efter ordre begår en strafbar handling, er udgangspunktet efter straffelovens § 23, at både den, der giver ordren, og den, der udfører ordren, er skyldig i overtrædelsen.

Dette udgangspunkt stiller den, der modtager en ordre, hvis lovlighed han finder tvivlsom, i en vanskelig situation. Han risikerer strafansvar for ulydighed, hvis han ikke adlyder en ordre, der senere viser sig at være lovlig, og adlyder han ordren, risikerer han at blive straffet for den forbrydelse, han begår ved at adlyde ordren. Straffeloven indeholder ingen regler til løsning af dette problem. Militær straffelov § 9 indeholder derimod den løsning på spørgsmålet, at den, der begår en forbrydelse ved at efterkomme en ordre, som han ikke vidste var ulovlig, og som ikke åbenbart var ulovlig, ikke kan straffes for forbrydelsen. Handling efter ordre er i disse tilfælde en straffrihedsgrund på linje med nødværge og nødret.

Dette er i § 9 udtrykt på den måde, at den underordnede er straffri, når han ved at udføre en ulovlig ordre begår en forbrydelse, medmindre han vidste, at der ved ordren tilsigtedes en strafbar handling, eller dette var umiddelbart indlysende.

Som vejledning til den undergivne, der er i tvivl om lovligheden af en befaling, fastsætter § 4, stk. 2, i Kundgørelse for Forsvaret B.18-1987, at den undergivne, der er i tvivl om bl.a. lovligheden af en befaling, over for den foresatte skal gøre opmærksom herpå. Hvis ordren fastholdes, skal den adlydes.

Militær straffelov § 9 er ikke en automatisk straffrihedsregel, men forudsætter en konkret vurdering. Derudover skal reglen ses i sammenhæng med de almindelige regler om udelukkelse af forsæt pga. faktiske vildfarelser i lighed med andre straffebestemmelser.

Bestemmelsen har ikke betydning for bedømmelsen af strafansvaret hos den overordnede, der begår en ulovlig handling ved at udstede en ulovlig ordre. Der er således ik-

ke regler om straffrihed for den overordnede eller om f.eks. strafnedsættelse, når der skal tages stilling til konsekvenserne for ham af den ulovlige ordre.

Fra praksis kan nævnes Højesterets dom af 28. november 1956, gengivet i UfR 1957/84 H: En oversergent blev frifundet for tiltale efter dagældende militær straffelov § 63, stk. 1, da det ikke kunne antages, at han burde have været klar over, at en fenriks ordre om at lade mandskabet foretage barbering i strandkanten, var retsstridig.

6.2.11. Militær straffelov § 10

Efter militær straffelov § 10 straffes uagtsomhed ikke uden særlig hjemmel. Uagtsomme overtrædelser af militær straffelov kan således kun straffes, hvis der efter den pågældende straffebestemmelse er hjemmel til at straffe uagtsomhed. Dette er i overensstemmelse med straffeloven § 19, 1. pkt. De to ”straffelove” anvender således samme ”hovedregel”: at der kræves forsæt til at realisere gerningsindholdet for at pådrage sig strafansvar, medmindre der i den konkrete straffebestemmelse er hjemmel for, at også uagtsomme overtrædelser kan medføre strafansvar.

6.2.12. Militær straffelov § 11

Efter § 11 kan overtrædelser af militær straffelov straffes med irettesættelse, bøde eller fængsel. Tidligere kunne også hæfte anvendes, men denne strafart er afskaffet med virkning fra 1. juli 2001, jf. lov nr. 433 af 31. maj 2000.

Irettesættelse er en særlig militær strafart, der kun kan anvendes i militære straffesager. Straffen irettesættelse har eksisteret i hvert fald siden straffelov for krigsmagten fra 1881 og skulle efter denne lov anvendes i stedet for ”mindre betydelige tjenesteforseelser, der ellers kun ville medføre en kort tids simpel arrest”. Vægtningen af sanktionens karakter er gentaget i 1937-loven og 1954-loven og er med ændret formulering medtaget i den gældende bestemmelse i militær straffelov § 11. Irettesættelse anvendes ifølge stk. 2 ”for mindre forseelser i stedet for bøde eller kortere straf af hæfte”. Om baggrunden for, at denne strafart blev opretholdt i 1973, henvises til kapitel 7.19.2.

6.2.13. Militær straffelov § 12

Militær straffelov § 12 indeholder en bestemmelse om udmåling af straf i tilfælde, hvor straffesagen omfatter både overtrædelse af militær straffelov og en anden strafbar handling, f.eks. en overtrædelse af straffeloven. I sådanne tilfælde kan der fastsættes en særskilt straf for hver af overtrædelserne, men den samlede straf må ikke overstige den, der ville kunne være blevet pålagt i medfør af straffelovens § 88.

Efter straffelovens § 88, stk. 1, skal der i tilfælde, hvor den tiltalte har begået flere lovovertrædelser, fastsættes en fælles straf inden for den foreskrevne strafferamme eller, hvis flere strafferammer kommer i betragtning, den strengeste af disse. § 88, stk. 2-5, indeholder forskellige supplerende bestemmelser.

I Lovkomm. I, side 47, anføres om bestemmelsen i militær straffelov § 12 (dagældende § 25):

”Bestemmelsen kan anvendes både ved straf uden dom og ved rettens afgørelse. Dens formål er at give mulighed for straks at afgøre en militær forseelse, hvis afstraffelse af disciplinære hensyn ikke bør vente, selv om den foreligger til påkendelse samtidig med en borgerlig forseelse, der måske kræver en så langvarig straf, at den værnepligtige ville blive hjemsendt, såfremt han skulle afsone denne straf under den første uddannelse. Sin hovedbetydning har bestemmelsen imidlertid deri, at den åbner mulighed for, at en tiltalt kan idømmes betinget straf for overtrædelse af borgerlig straffelov, efter denne lovs regler, selv om der til samtidig påkendelse foreligger en militær straffelovsovertrædelse, i hvilket tilfælde betinget straf ellers ville være udelukket ved reglen i M.S. § 32. Også under hensyn til bestemmelsen i M.S. § 31, vil en sådan afgørelse ofte være i høj grad i den værnepligtiges interesse.

...

Bestemmelsen i sidste punktum tilsigter at forhindre, at bestemmelsens anvendelse bliver til skade for den dømte ... ”

Formålet med bestemmelsen er således bl.a. gennem strafudmålingen selvstændigt at kunne markere strafværdigheden af overtrædelsen af militær straffelov. Herudover er bestemmelsen begrundet i hensynet til, at straffen i en militær straffesag efter omstændighederne kan pålægges uden dom og uden at skulle afvente afgørelsen af behandlingen af andre forhold ved retten, og i de særlige bestemmelser i militær straffelov om anvendelse af betingede domme, jf. nedenfor under 6.2.14.

Som eksempler fra praksis kan nævnes (Lovkomm. II side 48):

Vestre landsrets dom af 23. juni 1953 nr.1846/53: En fenrik anset efter militær straffelov § 62, stk. 2, og straffelovens § 285, jf. § 278 (underslæb) med skærpet arrest i 10 dage og fængsel i 3 måneder betinget, for at have tilegnet sig en skrivemaskine, som han på ukorrekt måde indkøbte og fjernede fra det militære kontor, hvortil den var indkøbt.

Vestre landsrets dom af 8. februar 1955 IV nr. 2373/54: En menig blev fundet skyldig i tyveri og idømt fængsel i 40 dage betinget for som ekspedient i mandskabsudsalget at have tilegnet sig penge fra kasseapparatet og forskellige effekter fra beholdningerne samt efter militær straffelov § 44 med kvarterarrest i 4 dage for ulovligt fravær.

Østre landsrets dom af 22. januar 1960 II nr. 258/59: En menig blev idømt 60 dages betinget fængsel for tyveri og 30 dages fængsel for overtrædelse af militær straffelov §§ 43 og 44.

6.2.14. Militær straffelov § 13

Straffelovens 7. kapitel indeholder bestemmelser om betingede domme. Efter disse regler kan retten bestemme, at straffen ikke skal fuldbyrdes, men bortfalder efter udløbet af en prøvetid. Til en betinget dom kan der endvidere knyttes forskellige vilkår, ligesom det kan bestemmes, at den dømte skal undergive sig tilsyn af kriminalforsorgen. Straffeloven indeholder desuden regler om virkningen af, at den pågældende begår nyt strafbart forhold i prøvetiden, eller hvis et vilkår for at gøre straffen betinget i øvrigt ikke er blevet overholdt i prøvetiden.

Militær straffelov § 13, stk. 1, fraviger på nogle punkter straffelovens almindelige regler om betingede afgørelser, idet straffe, der ikke overstiger hæfte i 30 dage, normalt kun kan gøres betingede på de betingelser, der er angivet i militær straffelov § 13, stk. 2. Efter stk. 2 kan prøvetiden højst fastsættes til 1 år, og det er kun strafbare forhold, for hvilke frihedsstraf er forskyldt, der medfører, at der skal tages stilling til, om der skal fastsættes en ny, fælles, ubetinget straf, eller om der alene skal fastsættes straf for det nye forhold.

Endelig indeholder militær straffelov § 13, stk. 2 og 3, regler om fastsættelse af betinget frihedsstraf uden dom, såkaldt strafpålæg eller strafikendelse, jf. militær retsplejelov §§ 29-30.

6.2.15. Militær straffelov § 14

Efter § 14 kan forsvarsministeren bestemme, i hvilket omfang strafafsoning eller ulovligt fravær skal medføre eftertjeneste eller hjemsendelse med henblik på fornyet indkaldelse. Disse regler er fastsat i bekendtgørelse nr. 314 af 14. juni 1988 om eftertjeneste, hjemsendelse og fornyet indkaldelse af værnepligtige i forsvaret.

6.3. Militær straffelov særlig del. Pligtforsømmelser

6.3.1. Indledning

Militær straffelov særlig del består af to kapitler. Kapitel 7 indeholder straffebestemmelser om tilsidesættelse af militære pligter. De fleste af bestemmelserne vedrører fredstid, enkelte vedrører krigstid. Kapitel 8 vedrører ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed”. Bestemmelserne i dette kapitel vedrører navnlig krigstid.

Især bestemmelserne i kapitel 7 beskriver forskellige former for strafbare pligtforsømmelser under tjeneste i forsvaret. Bestemmelserne supplerer eller erstatter de almindelige bestemmelser i straffelovens kapitel 16 om forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv mv., særligt bestemmelserne i straffelovens §§ 156 og 157. Disse bestemmelser omtales nedenfor under 6.3.3. i forbindelse med redegørelsen om militær straffelov § 15.

6.3.2. Definitioner

6.3.2.1. Foranstående - efterstående

Militær straffelov anvender i flere bestemmelser begreberne foranstående - efterstående og foresat - undergiven. Disse begreber anvendes endvidere i forskellige administrative forskrifter.

”Foranstående - efterstående” og ”foresat - undergiven” er defineret således i Forsvarsministeriets kundgørelse B. 3-4 (cirkulære af 6. november 1990 om tjenestebestemmelser for forsvarets militære og civile personel):

”§ 2. Enhver, der i den militære rækkefølge står foran en anden, er dennes foranstående, den anden hans efterstående. Menigt personel er dog indbyrdes ligestillet.

§ 3. Den, der i henhold til love, bestemmelser eller befalinger er bemyndiget til inden for et nærmere fastsat tjenesteområde at befale over andre, er disses foresatte og de andre dennes undergivne.

Stk. 2. Ved tjenesteområde forstås det til en tjenestestilling knyttede ansvars- og myndighedsområde.

Stk. 3. Ved nærmest foresatte forstås den foresatte, under hvis direkte kommando den undergivne er stillet.

Stk. 4. Ved nærmest foresatte chef forstås den chef eller den med en chef ligestillede foresatte, inden for hvis umiddelbare tjenesteområde den undergivne henhører.

Stk. 5. En foranstående, der skrider ind over for en efterstående for at tilvejebringe orden eller hindre uorden, skal betragtes som foresat. Endvidere skal vagter og patruljer samt militærpolitipersonel adlydes som foresatte.”

Begreberne foranstående - efterstående henviser til den militære rækkefølge. F.eks. kan en befalingsmand være foranstående for en anden befalingsmand med samme grad afhængig af udnævnelsestidspunkt, der er afgørende for indplaceringen i den militære rækkefølge.

6.3.2.2. Begrebet ”vagt” i militær straffelov

Militær straffelov indeholder i §§ 16, 17, 20 og 26 bestemmelser om pligtforsømmelser, der begås bl.a. mod eller af vagt.

Bestemmelserne lyder således:

”§ 16. Den, der undlader at efterkomme en foresats eller vagts tjenstlige befaling, eller som ikke efterkommer befalingen tilstrækkeligt hurtigt eller nøjagtigt, straffes for ulydighed med bøde eller fængsel indtil 6 måneder. Under skærpende omstændigheder kan straffen stige til fængsel i 3 år.

Stk. 2. Er der med ulydigheden forbundet vold mod foresat eller vagt, eller har den medført betydelig skade eller fare, er straffen fængsel indtil 6 år.”

”§ 17. Nægter flere i forening en foresat eller vagt lydighed, eller bruger de magt, vold eller trussel om vold mod foresat eller vagt, eller træffer de aftale om sådan handling, straffes de for mytteri med fængsel indtil 6 år. I krigstid kan straffen stige til fængsel på livstid.”

”§ 20. Den, der viser respektstridig opførsel over for foranstående eller vagt, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.”

”§ 26. Den, der forsætligt eller uagtsomt begår en vagtforseelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Stk. 2. Er vagtforseelsen begået i krig, eller har den givet anledning til, at der begås en forbrydelse eller indtræder betydelig skade, kan straffen stige til fængsel i 3 år.”

Begrebet ”en vagt” er ikke defineret i militær straffelov. Vagtbegrebet er heller ikke det samme i disse bestemmelser, jf. nedenfor.

I det følgende gennemgås tidligere lovgivning, herunder forarbejder, og andre kilder til belysning af vagtbegrebet.

Straffelov for krigsmagten af 1881 indeholdt i § 125 en bestemmelse om ulydighed og om respektstridig opførsel bl.a. mod vagt. Bestemmelsen havde følgende formulering:

”§ 125. For Ulydighed, Vold, Trusel med Vold eller andre Fornærmelser mod Skildvagt, Beskyttelsesvagter, Ronder, Patrouiller, (udsendte Fartøjer) eller andre Poster eller Vagter, der ere og kunne kjendes at være i Udøvelse af Tjeneste, saavel som for tilsidesættelse af den dem skyldige Agtelse, anvendes Straffene i ... . Naar mod en Skildvagt eller anden Post, som i Fjendens Nærhed er udstillet for at sikre mod fjendtlige Overfald, eller mod Udkig eller Roergænger udøves saadan Vold, at Posten kommer til at staa ledig, eller at paa anden Maade Krigsmagten (Skibet) udsættes for øjensynlig Fare, kan anvendes Strafarbejde indtil paa Livstid eller endog Livsstraf.”

Denne beskrivelse af vagtbegrebet i straffelov for krigsmagten fra 1881 i form af en opregning af forskellige typer af vagter blev i militær straffelov af 1937 afløst af følgende bestemmelse, som ikke er medtaget i den gældende militære straffelov:

”§ 4. Ved Vagt forstås i denne Lov enhver Militær Afdeling eller Person, der forretter Vagt- eller Sikkerhedstjeneste.”

I bemærkningerne til bestemmelsen (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5555-5556) hedder det:

”Paragraffen tilsigter at overflødiggøre Opregninger i den specielle Dels Paragraffer som f.eks. i Lov af 1881 § 125: Skildvagter, Beskyttelsesvagter, Ronder, Patrouiller (udsendte Fartøjer) eller andre Poster eller Vagter.”

I Lovkomm. I, side 29, anføres om § 4 bl.a.:

”Paragraffen tilsigter at overflødiggøre en opremsning, som den f.eks. fandtes i l. 1881, § 125: Skildvagter, beskyttelsesvagter, ronder, patrouiller (udsendte fartøjer) eller andre poster eller vagter. Alle disse falder utvivlsomt ind under begrebet vagt. Det samme gælder f.eks. udkigsmanden på et skib. Også telefonvagter, staldvagter, stuevagter o. l. kan efter omstændighederne falde ind under begrebet. Ordet afdeling dækker i denne forbindelse såvel større som mindre kommandoer og udsendte fartøjer.”

Som det fremgår, antages det, at alle de vagter, der udtrykkeligt var nævnt i straffelov for krigsmagten fra 1881, er omfattet af vagtbegrebet i 1937-lovens straffebestemmelser. Herudover kan endvidere nævnes stuevagter, telefonvagter mv. Der skelnes derimod ikke mellem, i hvilken lovbestemmelse begrebet anvendes. Som det fremgår af citatet ovenfor, var definitionen af vagtbegrebet i § 125 i 1881-loven det samme med hensyn til lydighedsnægtelse og respektstridig opførsel.

Særligt om militær straffelov § 20 (respektstridig opførsel over for vagt) anføres i Lovkomm. II, side 112, bl.a.:

”Respektpligten omfatter iagttagelse af de formelle regler for omgang mellem militære, der f.eks. finder udtryk i hilsepligten over for honnørposter og direkte foresatte. Herudover indeholder den en beskyttelsesregel for vagter og foranstående mod at blive udsat for optræden, der virker personligt krænkende fra efterstående.

...

Respektpligten haves kun over for visse vagter, f.eks. vagtposter ved indgangen til kaserne eller lejr, men ikke over for stuevagt, telefonvagt o.s.v. Ukorrekt forhold over for sådanne andre vagter vil eventuelt kunne straffes som tjenesteforseelse efter Mil Strfl § 15 ... .”

Klimaudvalget anbefalede i sin betænkning (side 28) en tydeliggørelse af begrebet vagt i militær straffelov:

”For så vidt angår militær straffelovs § 65 bemærkes, at betegnelsen vagt efterhånden i den almindelige sprogbrug anvendes i så mange forskellige betydninger, at der er behov for en nærmere angivelse af, hvorledes dette begreb skal forstås i relation til denne straffelovsbestemmelse. Det bemærkes herved, at militær straffelovs § 4 ikke løser dette problem tilfredsstillende.”

Militær straffelov § 65, som bemærkningerne refererer til, vedrørte vagtforseelser, jf. den nugældende § 26. Klimaudvalgets anbefaling blev ikke fulgt ved lovrevisionen i 1973.

Om udvalgets synspunkter om vagtbegrebet henvises til kapitel 13.2.2.

6.3.3. Militær straffelov § 15

Militær straffelov § 15 indeholder følgende almindelige bestemmelse om strafansvar for tilsidesættelse af militære pligter:

”§ 15. Den, der, uden at gerningen er omfattet af en anden bestemmelse i denne lov, forsætligt eller uagtsomt undlader at efterkomme de pligter, som tjenesten medfører, straffes med bøde eller fængsel indtil 3 måneder. Er pligtforsømmelsen særlig grov, eller har den medført stor skade eller fare, kan straffen stige til fængsel i 1 år, i krigstid indtil 3 år.”

Som det fremgår af indledningen til § 15, er bestemmelsen subsidiær i forhold til de øvrige straffebestemmelser og finder således kun anvendelse, hvis det pågældende forhold ikke kan henføres til en af de andre af kapitlets specifikke bestemmelser om pligtforsømmelser.

6.3.3.1. Forarbejder til militær straffelov § 15

En generel bestemmelse om straf for pligtforsømmelse var med forskellige formuleringer optaget i de tidligere gældende militære straffelove, herunder i § 158 i straffelov for krigsmagten fra 1881 og i § 63 i militær straffelov fra 1937. Militær straffelov § 15 fik sin nuværende formulering ved lovrevisionen i 1973. Den væsentligste forskel i forhold til den tidligere formulering i § 63 i 1937-loven var, at bestemmelsen ikke længere henviste til pligter, der påhvilede den pågældende efter ”reglement, særlig forskrift eller tjenesteforholdets natur ...”. Den ændrede formulering af bestemmelsen i 1973 tilsigtede ikke nogen realitetsændring i forhold til den tidligere bestemmelse.

Militær straffelov fra 1973 blev bl.a. udarbejdet på grundlag af anbefalingerne i klimaudvalgets betænkning. Klimaudvalget anførte i sin betænkning side 27 for det første, at militær straffelovs lydighedsbegreb i dagældende militær straffelov § 48 (svarende til

nugældende militær straffelov § 16 om ulydighed) er ”for snævert efter nutidens forhold”, idet det kun omfatter manglende udførelse af en direkte ordre. Derimod burde det efter udvalgets opfattelse også omfatte ”tilsidesættelse af pligter, der følger af mere alment gældende tjenesteforskrifter eller af de tjenstlige forhold i øvrigt – f.eks. undladelser af at følge fremgangsmåder, der er lært under uddannelsen ...”. Udvalget foreslog på den baggrund, at lydighedsbegrebet blev udvidet med sådanne pligtforsømmelser, der i den dagældende lov var omfattet af militær straffelov § 63 (svarende til den gældende bestemmelse i § 15).

For det andet fandt udvalget, at indholdet af den dagældende § 63 burde præciseres nærmere, idet den brede og upræcise formulering førte til den utrygge situation, at det i mange tilfælde var vanskeligt for personellet at forudsige, om en bestemt handling stred mod det uklare begreb ”tjenesteforholdets natur” og dermed var strafbar. Disse sidste synspunkter blev ikke gentaget i bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 13), der for så vidt angår forslaget til militær straffelov § 15 indledes med følgende:

”Militær straffelovs særlige del foreslås indledt med denne bestemmelse, idet den primært tilsigter at beskytte det særlige pligtforhold, som påhviler militært personel.”

Under behandlingen af forslaget om militær straffelov besvarede ministeren en række spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg, herunder om forslaget til § 15. I anledning af en henvendelse fra Centralforeningen for Seniorsergenter og Stampersonel svarede ministeren på følgende bemærkninger fra foreningen (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1325):

”Bestemmelsen ses at svare til gældende lovs § 63 og foreslås slettet. Det er centralforeningens erfaring, at bestemmelsen har givet anledning til megen kritik, idet personellens retsbeskyttelse ikke ses at være tilgodeset i sager, hvor det konkrete gerningsindhold ikke er beskrevet.”

Ministeren svarede:

”Det må anses for påkrævet at have en straffebestemmelse for tjenstforseelse, da der ellers ikke vil kunne skrides ind efter straffeloven overfor personel, som overtræder tjenstlige bestemmelser.

En sådan bestemmelse må få et vidt område, da forseelserne er så vidt forskellige, at de ikke på en hensigtsmæssig måde vil kunne sammenfattes i klart afgrænsede straffebud. Bestemmelsen må i øvrigt ses på baggrund af, at reaktionen overfor overtrædelser strækker sig fra belæring og tilrettevisning til en fængselsstraf. Tilsvarende bredt affattede straffebestemmelser findes også andre steder i lovgivningen, som f.eks. færdselslovens § 24, stk. 1, der indeholder straffebestemmelser for vejfarende, der undlader at optræde hensynsfuldt eller udvise agtpågivenhed.

En regel om tjenstforseelse findes i øvrigt også i borgerlig straffelovs § 157, som hjemler straf for personer, der gør sig skyldig i grov eller oftere gentagen forsømmelse eller skødesløshed i tjenesten eller hvervets udførelse eller i overholdelse af de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører.”

Ministeren kommenterede endvidere en henvendelse om § 15 fra tjenestebestemmel-sesudvalget, værnepligtige menige talsmænd, således (sp. 1329):

”Det kan ikke anbefales at ændre straffelovforslagets § 15 således, at paragraffen alene giver hjemmel for udstedelse af ordensforskrifter indeholdende alle de tjenstlige pligter, som det må anses nødvendigt at strafsanktionere. En sådan samling ordensforskrifter ville blive for uoverskuelig og gøre det vanskeligere at bevare oversigten over de vigtigste pligter. Hertil kommer, som også erkendt af tjenestebestem-melsesudvalget, at selv en sådan detailleret ordensforskrift også må have en opsam-lingsbestemmelse af mere generel art.

Jeg kan i øvrigt vedrørende denne paragraf henvide til min besvarelse ad retsudval-gets spørgsmål 1.

Det må derimod medgives tjenestebestemmel-sesudvalget, at der kan rejses spørgsmål om, hvorvidt det er hensigtsmæssigt, at straffelovforslagets § 15 er gjort subsidiær i forhold til forslaget øvrige bestemmelser. Dette medfører forskellige uheldige kon-sekvenser, bl.a. at der ikke er hjemmel til at straffe den uagtsomme ulydighed. Det kan derfor anbefales, at en bestemmelse om uagtsomhed indføres i forslag til militær straffelovs § 16, stk. 1, og jeg vil kunne tiltræde, at bestemmelsen affattes, som det fremgår af vedlagte bilag om ændringsforslag.”

Ministeren besvarede endelig følgende spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg således (sp. 1331):

”Spørgsmål 5:

Der udbedes en i forhold til bemærkningerne til § 15 uddybende begrundelse for, at uagtsomhed er medtaget.

Svar:

Det er fundet nødvendigt i overensstemmelse med den hidtidige regel i militær straf-felovs § 63 at have en straffebestemmelse af mere generel karakter, der omfatter de

mange tilfælde, der falder uden for de øvrige paragraffer med specielt konkretiseret forhold (kvalificerede pligtforsømmelser). Denne paragraf gør det f. eks. muligt at straffe personer, som overtræder almindelige militære forskrifter. Var der ikke hjemmel til at straffe uagtsomhed, ville enhver, der blot påstod, at han havde glemt forskriften, være straffri, da anklagemyndigheden normalt ikke ville være i stand til at føre bevis for forsæt i sådanne tilfælde.

Selv for civile, der virker i offentlig tjeneste eller hverv, er der en uagtsomhedsbestemmelse, jfr. herved borgerlig straffelovs § 157, der hjemler straf for sådanne personer, som gør sig skyldig i grov eller oftere gentagen forsømmelse eller skødesløshed i tjenestens eller hvervets udførelse eller i overholdelsen af de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører.”

”Spørgsmål 6:

Der ønskes en eksemplifikation af de forhold, som § 15 tænkes at skulle dække.

Svar:

Efter forslaget til militær straffelovs § 15 er der først og fremmest hjemmel til at straffe overtrædelse af tjenstlige reglementer og forskrifter, navnlig ordensforskrifter for kaserner og lignende.

Selvom der ikke foreligger nogen udtrykkelig forskrift, vil der være hjemmel til at gøre strafansvar gældende i tilfælde, hvor den pågældende undlader at efterkomme en pligt, der påhviler ham efter forholdets natur. Dette vil f.eks. kunne være tilfældet, hvor befalingsmænd behandler undergivne på ukorrekt måde. Der foreligger en meget lang række domme efter den nugældende bestemmelse om tjenesteforseelse, hvorved navnlig henvises til Victor Pürschel og G. Bent Pürschels kommenterede udgave af militær straffelov samt Karnovs lovsamling, hvor dommene er gengivet i tilknytning til militær straffelovs § 63

Disse domme vil også være vejledende efter den nye bestemmelse i forslagets § 15.

Det må dog herved fremhæves, at området for forslagets § 15 er væsentligt indskrænket i forhold til den tilsvarende bestemmelse i § 63. Den nuværende bestemmelse i § 63, der indeholder hjemmel til at straffe uagtsomme overtrædelser, kan i vidt omfang anvendes over for uagtsomme forhold, hvis forsætlige overtrædelse omhandles i en anden paragraf: f.eks. straffes ulovligt fravær efter reglerne i militær straffelovs §§ 43-45 kun, såfremt forseelsen er begået forsætligt. Må det antages, at det ulovlige fravær skyldes uagtsomhed, henføres forseelsen under militær straffelovs § 63 som tjenesteforseelse. En tilsvarende anvendelse af lovforslagets § 15 vil ikke være mulig, idet den kun omfatter de tilfælde, der falder uden for de øvrige paragraffer med specielt konkretiserede gerningsindhold (kvalificerede pligtforsømmelser). Til gengæld er der indføjet en bestemmelse om uagtsom overtrædelse i lovforslaget i flere tilfælde end i den nugældende lov.”

Militær straffelov § 15 blev ikke berørt i beretningen fra 1983 om revision af militær straffe- og retsplejelovgivning.

6.3.3.2. Begrebet pligtforsømmelse i militær straffelov § 15

Overtrædelse af militær straffelov § 15 benævnes normalt ”pligtforsømmelse”. Dette begreb dækker over overtrædelse af tjenestebestemmelser, reglementer, stående befalinger, kasernebestemmelser mv., der regulerer en lang række forskellige forhold i forsvaret. Forskellige pligter for menige, herunder værnepligtigt personel, er omtalt i grundbøger for menige, som indeholder de almindelige forskrifter for tjenesten, og som bliver gennemgået i forbindelse med uddannelsen. Mere specielle forskrifter meddeles under uddannelsen gennem undervisningen, appeller, opslag mv.

Som eksempler på pligtforsømmelser, som henføres under § 15, kan nævnes tilside-sættelse af pligter over for efterstående personel, uforsvarlige øvelser og andre overtrædelser af sikkerhedsforskrifter, herunder uforsvarlig våbenbehandling, kaserneuorden, herunder voldelig og støjende optræden, besiddelse og indtagelse af euforiserende stoffer og alkohol, ”forstikkelse” på tjenestestedet samt anvendelse af ulovlige disciplinarmidler over for undergivent personel. Pligtforsømmelse kan også foreligge i forhold til uskrevne normer, undertiden betegnet ”forholdets natur”, jf. formuleringen i § 63 i militær straffelov fra 1937 og nærmere nedenfor.

Efter sin ordlyd omfatter § 15 i princippet også overtrædelse af konkret meddelte skriftlige eller mundtlige ordrer. § 15 er imidlertid subsidiær i forhold til de øvrige bestemmelser i militær straffelov, og sådanne forhold behandles derfor som overtrædelser af militær straffelov § 16 (ulydighed), jf. nærmere nedenfor.

I Lovkomm. II anføres side 84 følgende om beskrivelsen af tjenestepligten:

”Det er ikke nødvendigt, at tjenestepligten fremgår af en udtrykkelig bestemmelse, og det ville også være praktisk umuligt at give bestemmelse om alle de pligter, som tjenesten medfører. I mange tilfælde er der straffet for overtrædelser af pligter, som påhviler militærpersonen efter tjenesteforholdets natur.”

§ 15 omfatter både handlinger og undladelser. Den, der ikke gør noget for at efterkomme en bestemmelse, kan således også pådrage sig strafansvar. § 15 omfatter både forsætlige og uagtsomme overtrædelser. Uagtsomhedsansvaret omfatter både grov og simpel uagtsomhed.

Det er en forudsætning for strafansvar, at den pågældende enten har kendskab til de pligter i form af tjenstlige regler eller forskrifter, som han har overtrådt, eller at det kan bebrejdes ham, at han ikke har gjort sig bekendt med disse pligter. Hvis en tjenstforskrift ikke har været tilgængelig for den, den var rettet til, er strafansvar efter § 15 for overtrædelse af forskriften udelukket på grund af manglende tilregnelser.

Den særlige bestemmelse om skærpet strafferamme i tilfælde af særligt grove pligtforsømmelser efter § 15, 2. pkt., eller for tilfælde, hvor pligtforsømmelsen har medført betydelig skade eller fare, anvendes sjældent i praksis. Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget i 1973 (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 13), at de forhold, der var omfattet af bestemmelsen i den tidligere gældende bestemmelse i militær straffelov § 63, stk. 2, om strafforhøjelse i tilfælde, hvor en befalingsmand i høj grad havde svigtet over for de krav, der efter hans stilling må stilles til ham, ville kunne karakteriseres som særlig grov pligtforsømmelse efter militær straffelov § 15, 2. pkt.

Begrebet pligtforsømmelse i militær straffelov er i det væsentligste det samme, som kendes i straffeloven og anden lovgivning samt i de disciplinærretlige regler, der finder anvendelse på tjenstemænd. Der er således ikke forskel på beskrivelsen af det strafbare gerningsindhold eller det forhold, der kan medføre en disciplinærretlig sanktion efter f.eks. tjenstemandsloven. Til belysning af, hvilke forhold der kan udgøre en pligtforsømmelse, kan henvises til beretningen fra tjenstemandsretten vedrørende den tjenstlige undersøgelse i "Tamil-sagen", hvor det om forudsætningerne for disciplinært ansvar er anført:

"Et disciplinært ansvar forudsætter et pligtstridigt forhold. Pligtforsømmelsen kan bestå i tilsidesættelse af udtrykkelige retsforordninger. Dette er imidlertid ingen betingelse for pålæggelse af disciplinært ansvar. Efter gældende ret kan en tjenstemand således utvivlsomt drages disciplinært til ansvar for tilsidesættelse af uskrevne retsgrundsætninger med hensyn til tjenstlige handle- og undladelsespligter, hvis indholdet heraf kan fastlægges med rimelig sikkerhed. Et pligtstridigt forhold antages normalt kun at burde give anledning til tjenstlige reaktioner, hvis det er af en vis grov-

hed.” (Beretningen side 50. Citeret efter Jens Peter Christensen, Offentlig ansatte chefers ansvar, 1998, side 34).

Til yderligere belysning af, hvilket grundlag overtrædelsen kan ske på, kan henvises til følgende utrykte afgørelse fra Folketingets Ombudsmand (skrivelse af 30. oktober 1995 i sagen j.nr. 1994-1980-812):

En vagthavende polititjenestemand havde fået en irettesættelse efter tjenestemandsløven for at undlade at foretage nærmere konkrete efterforskningskridt i forbindelse med en anmeldelse om spirituskørsel. Den vagthavende havde undladt at foretage et konkret skøn over, hvilke yderligere efterforskningskridt, der var nødvendige, i ærgrelse over at politimesteren havde frafaldet tiltale i en tidligere sag, hvor visse nærmere efterforskningskridt var blevet iværksat.

Ombudsmanden bemærkede, at tjenestemandsløven ikke indeholder nogen nærmere angivelse af, hvilke forhold der kunne anses for en tjenstlig forseelse. Ombudsmanden udtalte herefter (side 45):

”Hvorvidt en tjenestemand har begået en forseelse i tjenesten vil således afhænge af, hvorvidt der foreligger en tilregnelig tilsidesættelse af normen for god og korrekt tjenstlig adfærd. Det konkrete indhold af denne norm vil selvsagt afhænge af stillingens nærmere art og indhold. Normen kan ikke kun fastlægges af skriftlige kilder (retsregler, tjenestebefalinger og skriftlige vejledninger), men kan også følge af myndighedens praksis, almindelig forsvarlig tjenesteudøvelse eller forholdets natur. Jeg kan derfor ikke være enig i Deres [klagers advokat] ovenfor ... refererede synspunkt, hvorefter det må anses for afgørende, om der af ledelsen er udarbejdet (først og fremmest skriftlige) retningslinier for, hvad en vagthavende skal foretage sig i forbindelse med en anmeldelse om en formodet spirituspåvirket bilist.”

Ombudsmanden udtalte videre, at han kun har grundlag for at kritisere tjenstlige normer, der er baseret på skønsmæssige vurderinger, hvis der foreligger særlige omstændigheder. Som et eksempel på en sådan omstændighed nævnte ombudsmanden, at normen kunne stride mod almindelig sund fornuft.

6.3.3.3. Andre bestemmelser om pligtforsømmelse

Begrebet pligtforsømmelse kendes som allerede nævnt fra det tjenestemandetsretlige disciplinærsystem, fra straffeloven og særlovgivningen. Endvidere anvendes dette begreb i en række andre landes militære straffelovgivning.

Som eksempler på anden dansk straffe- og disciplinærlovgivning om pligtforsømmelse kan nævnes:

Straffeloven § 156 om nogen, som virker i offentlig tjeneste eller hverv ("... nægter eller undlader at opfylde pligt, som tjenesten eller hvervet medfører, eller at efterkomme lovlige tjenstlige befaling, ...").

Straffeloven § 157 om samme personkreds ("... gør sig skyldig i grov eller oftere gentagen forsømmelighed eller skødesløshed i tjenesten eller hvervets udførelse eller i overholdelsen af de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører. ...").

Lov om ministres ansvarlighed § 5, stk. 1. ("En minister straffes, hvis han forsætligt eller af grov uagtsomhed tilsidesætter de pligter, der påhviler ham efter grundloven eller lovgivningen i øvrigt eller efter hans stillings beskaffenhed").

Retsplejelovens § 49, stk. 1, om dommere ("... utilbørligt eller usømmeligt forhold fra en dommers side under udøvelsen af dennes embedsvirksomhed ...").

Beredskabsloven § 60, stk. 1, nr. 4, efter opregning af et antal andre forseelser ("... i øvrigt undlader at efterkomme de pligter, som tjenesten medfører").

Endvidere findes følgende bestemmelse i tjenestemandenslovens § 10:

"Tjenestemanden skal samvittighedsfuldt overholde de regler, der gælder for hans stilling, og såvel i som uden for tjenesten vise sig værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver."

6.3.3.4. Fremmed militær straffelovgivning mv.

Norsk militær straffelov § 77:

"Undlader en Krigsmand at udføre nogen Tjenestepligt, eller overtræder han paa anden Maade sine Tjenestepligter", straffes han ...".

Svensk lov om disciplinansvar inden for totalforsvaret § 8:

”En disciplinansvarig som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosætter vad han eller hon på grund af instruktioner, förmäns eller andre chefers order eller i övrigt skal iakkta i tjänsten ...”.

Finsk militär disciplinlov (lov nr. 331 af 25. marts 1983) § 15:

”Den som uppsåtligen bryter mot eller underlåter at fullgöra en skyldighet som hör til tjänstgöringen eller försummar att rätta sig efter reglementen eller andra föreskrifter som gäller tjänstgöring eller militär ordning skall, om för gärningen inte i 40 kap. 1 – 3 eller 5 § eller i detta kapitel stadgas särskilt straff, för tjänstgöringsbrott dömas til disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.”

Den engelske Army Act fra 1955 indeholder bl.a. følgende bestemmelser:

“Section 29A.

Any person subject to military law who –

(a) without reasonable excuse fails to attend for any duty of any description, or leaves any such duty before he is permitted to do so, or

(b) neglects to perform or negligently performs any duty of any description, shall be liable, on conviction by court-martial, to imprisonment for a term not exceeding two years or any less punishment provided by this Act.”

“Section 69.

Any person subject to military law who is guilty, whether by any act or omission or otherwise of conduct to the prejudice of good order and military discipline shall, on conviction by court martial, be liable to imprisonment for a term not exceeding two years or any less punishment provided by this Act.”

Den canadiske ”Code of Service Discipline” indeholder bl.a. følgende bestemmelser:

”§ 124. Every person who negligently performs a military duty imposed on that person is guilty of an offence and on conviction liable to dismissal with disgrace from Her Majesty’s service or to less punishment.”

”§ 129. Any act, conduct, disorder or neglect to the prejudice of good order and discipline is an offence and every person convicted thereof is liable to dismissal with disgrace from Her Majesty’s service or to less punishment.

(2) An act or omission constituting an offence under section 72 or a contravention by any person of (a) any of the provisions of this act, (b) any regulations, orders or instructions published for the general information and guidance of the Canadian Forces or any part thereof, or (c) any general, garrison, unit, station, standing, local or other orders, is an act, conduct, disorder or neglect to the prejudice of good order and discipline.

(3) An attempt to commit any of the offences prescribed in sections 73 to 128 is an act, conduct, disorder or neglect to the prejudice of good order and discipline.

(4) Nothing in subsection (2) or (3) affects the generality of subsection (1).

(5) No person may be charged under this section with any offence for which special provision is made in sections 73 to 128 but the conviction of a person so charged is not valid by reason only of the charge being in contravention of this subsection unless it appears that an injustice has been done to the person charged by reason of the contravention.

(6) The responsibility of an officer for the contravention of subsection (5) is not affected by the validity of any conviction on the charge in contravention of this subsection.”

Den amerikanske ”Uniform Code of Military Justice” indeholder følgende bestemmelser:

”§ 892. Art. 92. Failure to obey order or regulation.

Any person subject to this chapter who –

- 1) violates or fails to obey any lawful general order or regulation;
- 2) having knowledge of any other lawful order issued by a member of the armed forces, which it is his duty to obey, fails to obey the order; or
- 3) is derelict in the performance of his duties; shall be punished as a court-martial may direct.”

”§ 934. Art. 134. General article.

Though not specifically mentioned in this chapter, all disorders and neglects to the prejudice of good order and discipline in the armed forces, all conduct of a nature to bring discredit upon the armed forces, and crimes and offenses not capital, of which persons subject to this chapter may be guilty, shall be taken cognizance of by a general, special, or summary court-martial, according to the nature and degree of the offense, and shall be punished at the discretion of that court.”

6.3.3.5. § 15’s subsidiære karakter

§ 15 er som nævnt subsidiær i forhold til andre bestemmelser i militær straffelov. En pligtforsømmelse kan således kun straffes efter § 15, hvis handlingen ikke er omfattet af andre bestemmelser i loven. Herom siges det i bemærkningerne til forslag til militær straffelov fra 1973 (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 13):

”Bestemmelsen [militær straffelov § 15] bør imidlertid ikke bringes i anvendelse, såfremt forholdet vil kunne henføres til en af de følgende bestemmelser i lovforslaget. Da disse bestemmelser omfatter kvalificerede pligtforsømmelser og derfor bør indeholde maximumsstraf, der er strengere end i forslagens § 15, er maksimumsstraffen i

denne paragraf foreslået nedsat fra 4 måneders fængsel til 3 måneders fængsel, jf. herved gældende lovs § 63, 1. stk.”

De bestemmelser i militær straffelov i øvrigt, hvor der særligt kan blive spørgsmål om at afgrænse § 15 over for andre bestemmelser, er § 16 om ulydighed, § 20 om respektstridig opførsel, § 23 om ulovligt fravær og § 28 om ”militært hærværk”.

Om en pligtforsømmelse skal henføres under militær straffelov § 15 eller under § 16 om ulydighed, afhænger som udgangspunkt af, om der er tale om overtrædelse af en generel tjenesteforskrift (stående ordrer, reglementer, instruktioner) eller manglende efterkommelse af en konkret ordre eller tjenestebefaling. I førstnævnte tilfælde anvendes militær straffelov § 15, ellers henføres forholdet under § 16.

Afgrænsningen mellem pligtforsømmelse efter § 15 og respektstridighed efter § 20 afhænger af, om den ukorrekte (uhøflige) optræden er udvist over for en foranstående eller vagt, i hvilket tilfælde der er tale om respektstridighed. Tilsvarende opførsel over for andre, særligt efterstående, men også civile, henføres under § 15 som pligtforsømmelse.

Militær straffelov § 23 om ulovligt fravær anvendes, hvor personel er udeblevet fra tjeneste. Hvis den pågældende rent faktisk opholder sig på tjenestestedet, men undlader at give møde til tjenesten (i praksis betegnet ”forstikkelse”), anvendes § 15.

I stedet for militær straffelov § 28 om såkaldt militært hærværk, hvor tilregnelseskra-
vet er forsæt eller skødesløshed, kan militær straffelov § 15 anvendes, hvor der nok er sket en uagtsom overtrædelse af tjenesteforskrifter, men hvor bortkomst, ødelæggelse eller beskadigelse af genstande tilhørende forsvaret ikke kan tilregnes gerningsmanden som skødesløs. Som eksempel kan henvises til utrykt Østre Landsretsdom af 24. maj 1985 (3. afd. sag 87/85):

En overkonstabel blev tildelt en irettesættelse efter militær straffelov § 15 for at have overtrådt bestemmelserne for omgang med håndvåben ved dels, mens han sov på ladet af en lastvogn, ikke at have haft sit gevær så tæt som muligt ved sig, dels under kørsel at have anbragt geværet på ladet.

6.3.3.6. Afgrænsning over for anden straffelovgivning

Militær straffelov § 15 erstatter som ”lex specialis” i det hele bestemmelserne i straffelovens §§ 156 og 157, som således ikke finder anvendelse på personel, der er omfattet af militær straffelov. Afgrænsningen mellem militær straffelov og anden særlovgivning er herudover særlig relevant med hensyn til overtrædelser af færdselsloven. Militær straffelov § 15 anvendes f.eks. på kørselsfejl på områder, hvor færdselsloven ikke gælder, herunder ved kørsel under øvelser på marker, skydeterræn mv.

6.3.4. Militær straffelov § 16

§ 16 vedrører ulydighed over for tjenstlig ordre fra foresat eller vagt og lyder således:

”§ 16. Den, der forsætligt eller uagtsomt undlader at efterkomme en foresats eller vagts tjenstlige befaling, eller som ikke efterkommer befalingen tilstrækkeligt hurtigt eller nøjagtigt, straffes for ulydighed med bøde eller fængsel indtil 6 måneder. Under skærpende omstændigheder kan straffen stige til fængsel i 3 år.

Stk. 2. Er der med ulydigheden forbundet vold mod foresat eller vagt, eller har den medført betydelig skade eller fare, er straffen fængsel indtil 6 år.”

En befaling vil typisk foreligge som en mundtlig tilkendegivelse, som en foresat giver den eller de tilstedeværende undergivne, om at udføre eller forestå en bestemt opgave. En befaling vil normalt indebære, at den, befalingen er rettet til, pålægges en præciseret handlepligt.

En mundtlig befaling kan også være givet til en undergiven, som ikke er til stede, f.eks. telefonisk eller ved brug af moderne teknologi, herunder ved elektronisk overførsel.

En befaling kan også foreligge skriftligt. Om en befaling er mundtlig eller skriftlig, er således ikke i sig selv afgørende. Derimod er karakteren og indholdet af meddelelsen fra den foresatte af væsentlig betydning for bedømmelsen af, om der foreligger en befaling. Strafansvar for tilsidesættelse af en skriftlig befaling forudsætter, at befalingen er meddelt den pågældende eller i hvert fald bekendtgjort på en sådan måde, at den pågældende har kunnet – og været forpligtet til – at skaffe sig kendskab til den.

Den arbejdsfordeling, der er beskrevet f.eks. i en dagsbefaling, vil i almindelighed ikke have karakter af en ordre. Manglende udførelse af sådanne fastlagte opgaver vil efter omstændighederne kunne henføres til den almindelige straffebestemmelse i § 15. En overtrædelse af generelle bestemmelser som f.eks. stående ordrer, reglementer, instruktioner og lignende henføres ikke under § 16, men behandles som pligtforsømmelse efter § 15.

I modsætning til § 17 om mytteri, § 23 om udeblivelse og § 26 om vagtforseelser indeholder § 16 ikke en skærpet strafferamme for ulydighed begået under krig. § 16 suppleres derimod af militær straffelov § 33, nr. 6, hvorefter den, ”der i krigstid eller under truende udsigt til krig i den hensigt at gavne fjenden eller skade det danske militære forsvar ... undlader at udføre en befaling straffes for krigsforræderi med fængsel ikke under 8 år ”.

Under udvalgsbehandlingen af lovforslaget i 1973 besvarede ministeren følgende spørgsmål således (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1332-33):

”Spørgsmål 7:

Der udbedes en fortolkning af, hvad der ligger i udtrykket ”tilstrækkeligt hurtigt og nøjagtigt” i § 16.

Svar:

Ulydighed kan have flere former. Den omfatter ikke alene tilfælde, hvor den undergivne direkte nægter at udføre ordren, men også tilfælde, hvor han uden at nægte lydighed undlader at udføre ordren. Mange ordrer, ikke mindst i kritiske situationer, vil imidlertid forspilde deres øjemed, hvis de ikke straks efterkommes i overensstemmelse med ordrens indhold. På tilsvarende måde vil en undladelse af at efterkomme ordren i dens fulde ordlyd kunne have meget uheldig og i kritiske situationer katastrofale følger. Lydighedsbegrebet har derfor stedse inden for forsvaret omfattet enhver fravigelse af den givne ordre. Det må derfor være overladt til strafanvendelsen at graduere sanktionen efter forseelsens alvor, og reaktionen vil således efter omstændighederne blot være en påtale på stedet, medens den i andre tilfælde kan blive en alvorlig frihedsstraf.”

6.3.5. Militær straffelov § 17

§ 17, der vedrører mytteri, lyder således:

”§ 17. Nægter flere i forening en foresat eller vagt lydighed, eller bruger de magt, vold eller trussel om vold mod foresat eller vagt, eller træffer de aftale om sådan

handlemåde, straffes de for mytteri med fængsel indtil 6 år. I krigstid kan straffen stige til fængsel på livstid.”

Første led i bestemmelsen vedrører kvalificeret ulydighed, der begås af flere i forening, dvs. af mindst to personer.

Andet led omfatter anvendelse af magt, trusler mv. over for foranstående eller vagt, ligeledes begået af flere personer i forening.

Det følger af bestemmelsen, at også selve det at indgå en aftale om at begå mytteri, er strafbart som fuldbyrdet forbrydelse, selv om mytteriet ikke gennemføres eller forsøges gennemført. Denne del af bestemmelsen har således fremrykket fuldbyrdelsesmoment. Gerningsbeskrivelsen udelukker, at en aftale om mytteri, der ikke føres ud i livet, kun straffes som forsøg.

Magt, vold eller trussel om vold som nævnt i bestemmelsens andet led omfatter også den situation, hvor vagten endnu ikke har haft mulighed for at gribe ind i sin egenskab af vagt og derved har gjort sig til foresat, for eksempel hvor en vagtpost uskadeliggøres, inden han når at reagere. Vagtbegrebet i denne del af bestemmelsen er således videre end begrebet i bestemmelsens første led og i § 16. Den ”magt”, der er omfattet af bestemmelsen, er en magtanvendelse, der ikke er grov nok til at blive anset for vold, jf. straffelovens § 244. Der kan f.eks. være tale om fratagelse af våben fra en vagt (uden brug af vold), skub og fysisk blokering af adgang.

6.3.6. Militær straffelov § 18

§ 18 er ophævet ved lov nr. 195 af 3. maj 1978. Bestemmelsen hjemlede dødsstraf for de alvorligste strafbare forhold i krigstid.

6.3.7. Militær straffelov § 19

§ 19 giver mulighed for at nedsætte straffen for ulydighed, jf. § 16, og for mytteri, jf. § 17, hvis ”foresat, foranstående eller vagt ved ukorrekt og navnlig ved udæskende forhold har givet anledning til disse forbrydelser”. Under i øvrigt formildende omstændigheder kan straffen bortfalde. Som eksempler på ukorrekt forhold nævnes i forarbej-

derne til 1937-loven (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5596) uligelig behandling af de undergivne og udvist upassende fortrolighed over for dem, hvorved respekten undergraves og lignende.

6.3.8. Militær straffelov § 20

Bestemmelsen, der vedrører respektstridig opførsel, lyder således:

”§ 20. Den, der viser respektstridig opførsel over for foranstående eller vagt, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.”

I bemærkningerne til den tilsvarende bestemmelse i militær straffelov fra 1937 (§ 47) hedder det (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5590): ”Det militære respektforhold er en naturlig følge af hele det militære over- og underordningsforhold, der atter hænger nøje sammen med uddannelsens og tjenestens hele formål.”

Klimaudvalget gav i sin betænkning udtryk for, at straffebestemmelsen vedrørende respektstridig opførsel burde begrænses til alene at omfatte grov respektstridig opførsel, jf. betænkningen side 26:

”Der er i udvalgets 1. del-betænkning givet udtryk for, at forholdene i forsvaret bør være således, at personalet har mulighed for at give udtryk for såvel positive som negative følelser. Udvalget mener ikke, at negative følelser bør udtrykkes i respektstridig form, men finder desuagtet, at en del af den retspraksis som knytter sig til militær straffelovs § 47 giver denne bestemmelse et indhold, som i ugunstige tilfælde kan virke kommunikationshæmmende og hindre en i øvrigt sund kritik i at komme frem. Af denne grund samt under hensyn til den almindelige samfundsudvikling i retning af friere omgangsformer finder udvalget, at der er behov for at modificere anvendelsen af den nævnte lovbestemmelse. Såfremt dette ikke kan gøres ved hjælp af en ændret tiltalepraksis, bør paragraffens ordlyd ændres, således at kun grov respektstridighed kan straffes.”

Klimaudvalgets forslag om en revision af bestemmelsen blev ikke gennemført.

Om begrebet ”respektstridighed” oplyste ministeren følgende under udvalgsbehandlingen i 1973 (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1334):

”Spørgsmål 10.

Der udbedes en fortolkning af ordet ’respektstridig’ i § 20.

Svar:

Respektpligten omfatter iagttagelse af de formelle regler for omgang mellem militære, der f.eks. finder udtryk i hilsepligten over for honnørposter og direkte foresatte. Herudover indeholder den en beskyttelsesregel for vagter og foranstående imod at blive udsat for optræden, der virker personligt krænkende, fra efterstående. De militære omgangsformer er igennem de senere år blevet væsentligt lempede, og tilbage er kun et vist krav om, at de efterstående ikke må optræde på uhøflig måde over for deres foranstående, hvad enten denne optræden giver sig udtryk i ord eller gerning. Af hensyn til bevarelsen af den fornødne disciplin inden for forsvaret anses det for fornødent at opretholde kravet om en sådan form for respekt.”

6.3.9. Militær straffelov § 21

§ 21, som især vedrører forskelsbehandling af personellet, lyder således:

”§ 21. Den, der ved forskelsbehandling eller unødigt besværliggørelse af tjenesten forfølger en undergivent, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.”

§ 21 skal ses som modstykke til bestemmelserne om ulydighed og respektstridig opførsel. Mens bestemmelserne om ulydighed og respektstridig opførsel skal sikre hurtig og effektiv udførelse af den foresattes befalinger, har bestemmelsen i § 21 (og i § 22, jf. under 6.3.11.) til formål at sikre, at foranstående og foresatte ikke benytter deres stilling til at misbruge deres beføjelser over for det personel, som de har under deres kommando.

§ 21 omfatter forskellige former for uacceptabel adfærd fra en foranstående over for undergivent personel (i bestemmelsen betegnet som ”forfølgelse”). At bestemmelsen vedrører foranstående, fremgår af overskriften til §§ 21 og 22: ”Forbrydelser mod pligter som foranstående”.

Forfølgelse vil typisk foreligge, hvor den overordnede krav til underordnet personel er båret af usaglige hensyn. Forfølgelse vil normalt forudsætte, at der er tale om en forskelsbehandling, der strækker sig over en længere periode, og normalt også, at der er tale om gentagne handlinger. Forfølgelse kan efter omstændighederne også statuere på baggrund af en enkelt handling, for eksempel hvor en enkelt værnepligtig ubegrundet pålægges en ”stropetur”. I øvrigt vil enkeltstående tilfælde af forskelsbehandling,

der kan betegnes som forfølgelse, være omfattet af § 15. Meget grove overtrædelser af § 21 vil efter omstændighederne desuden kunne henføres under straffeloven § 150 om den, som i offentlig tjeneste eller hverv misbruger sin stilling til at tvinge nogen til at gøre, tåle eller undlade noget.

6.3.10. Militær straffelov § 22

§ 22 om stillingsmisbrug lyder således:

”§ 22. Den, der misbruger sin stilling til at opnå gave, pengelån eller anden fordel af efterstående af samme enhed, eller som på en måde, der er egnet til at bringe ham i afhængighedsforhold til efterstående af samme enhed, modtager sådanne fordele, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.”

§ 22, første led, vedrører den foranståendes misbrug af sin stilling til at opnå eller modtage forskellige fordele, herunder af økonomisk art, fra efterstående personel, forudsat at den efterstående hører til ”samme enhed” som den foranstående. Bestemmelsens andet led vedrører den foranstående, som ved passivt at modtage sådanne ydelser fra efterstående bringer sig i et afhængighedsforhold til den efterstående. Begrundelsen for denne del af bestemmelsen er, at den foranståendes autoritet som befalingsmand herved vil kunne undergraves.

Det er det potentielle kommandoforhold mellem den foranstående og den efterstående, der gør, at den foranstående ikke må bringe sig i en risiko for at ”komme i lommen” på den efterstående. Desuden indeholder bestemmelsen en beskyttelse af efterstående personel mod, at kommandoforholdet af den foranstående udnyttes til at opnå personlige fordele. Dette er udtrykt således i forarbejderne til bestemmelsen i 1937-loven (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5600):

”Det militære Foresatsforhold kan rumme en vis Fare for Udnyttelse og for Forsøg fra den underordnede paa at fremkalde en vis velvillig Stemning, som dog ikke har Karakter af Bestikkelse (B.S. §§ 122 og 144). Og endelig kan det rette Forhold mellem foresat og undergiven og derigennem den foresattes Autoritet undergraves ved, at Overmanden indlader sig i et upassende fortroligt Forhold med Undermanden. For disse Forhold er det nødvendigt at have Straffebestemmelser ... .”

Der fandtes ikke i 1937 en bestemmelse direkte svarende til nugældende § 22, 1. led.

Til belysning af bestemmelsen i øvrigt kan henvises til følgende bemærkninger i Lovkomm. II, side 148:

”Ordene ’af samme afdeling’ rammer det normale tilfælde, men de bør ikke forstås så snævert, at de ville udelukke at ramme andre tilfælde, hvor den samme fare for forrykkelse af det rette forhold mellem foranstående og efterstående kan være til stede, f.eks. tilfælde, hvor flere afdelinger ligger i samme lejr, og hvor derfor befalingsmænd fra den ene afdeling kommer i tjenstlig berøring med efterstående af en anden afdeling.

Det, der er det farlige ved, at den foranstående modtager gaver eller låner penge af den efterstående, er, at hans autoritet som befalingsmand derved undergraves. Dette kan også ske ved, at den foranstående indlader sig med den efterstående på anden måde, f.eks. sætter sig til at drikke med ham eller lignende. Herom handler paragrafens sidste led. I regeringsforslaget indskødes her ordene ’efter almindelig opfattelse’. Tanken hermed har formentlig været at udelukke, at en særlig militær opfattelse af, hvad en befalingsmand kan tillade sig, skulle lægges til grund. Det må dog stadig fastholdes, at det, der er forbudt, er at indlade sig i et forhold til den efterstående, der under hensyn til de særlige militære over- og underordningsforhold er utilladeligt, fordi det er egnet til at svække respekten og derigennem undergrave den særlige autoritet, der må kræves af en militær befalingsmand.”

Den gældende bestemmelse er uddybet i Forsvarsministeriets Kundgørelse af 1. juli 1989 B. 7-1 (cirkulære om menigt personels udførelse af personlige tjenesteydelser):

Efter § 1, stk. 1, må tjenstgørende befalingsmænd ikke træffe aftale med tjenstgørende menigt personel om personlige tjenesteydelser, heller ikke mod betaling eller anden form for vederlag eller belønning. Befalingsmænd kan efter bestemmelsen heller ikke beordre efterstående til at udføre personlige tjenesteydelser.

Efter stk. 2 kan officerer dog under særlige forhold – når tjenstlige hensyn taler derfor – pålægge menigt personel at udføre personlige tjenester for sig inden for tjenestetiden. ”Særlige forhold” foreligger efter bestemmelsen under deltagelse i øvelser, under midlertidigt fravær med deres enhed fra dennes faste tjenestested, ved tjeneste i skibe under kommando samt under krig eller ekstraordinære forhold.

Under tilsvarende omstændigheder kan øvrige befalingsmænd efter stk. 3 i et af den nærmest foresatte chef fastsat omfang bemyndiges til at lade menigt personel udføre personlige tjenester.

Efter § 2, stk. 1, henregnes rengøring og pudsning af våben og udrustning, der er udlånt til befalingsmænd, ikke til personlige tjenesteydelser. Sådanne opgaver kan efter vedkommende chefs bestemmelse iværksættes som almindelig tjeneste for menigt personel. Bestemmelsen omfatter ikke uniformsgenstande, herunder fodtøj. Efter § 2, stk. 2, skal der ”til sådan tjeneste afsættes tilstrækkelig tid til, at det menige personel i givet fald med rimelighed og på forsvarlig måde kan afslutte rengøring og pudsning af egne våben m.v., således at personellets fritid ikke af denne grund beskæres”.

6.3.11. Militær straffelov § 23

§ 23 vedrører ulovligt fravær og lyder således:

”§ 23. Den, der forsætligt eller uagtsomt ulovligt fjerner sig eller udebliver fra den militære afdeling, til hvilken han hører eller er indkaldt, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder. Under skærpende omstændigheder kan straffen stige til fængsel i 2 år, i krigstid indtil 10 år.

Stk. 2. Efter foranstående regler straffes tillige den, som forsætligt unddrager sig militærtjeneste ved at påføre sig sygdom eller legemsfejl eller foregive sygdom eller benytte andre midler, der er beregnet på at vildlede myndighederne.”

Ulovligt fravær, jf. stk. 1, foreligger, når militært personel ulovligt forlader eller udebliver fra tjenestestedet. Unddragelse af tjeneste uden at forlade tjenestestedet – f.eks. ved at blive liggende på stuen og ikke give møde til appellen – er en pligtforsømmelse, der ikke er omfattet af gerningsbeskrivelsen i § 23, stk. 1. Denne form for udeblivelse, der i det daglige betegnes som ”forstikkelse”, henføres efter gældende ret under militær straffelov § 15, idet formuleringen af § 23 ikke dækker denne form for udeblivelse.

Som eksempler på ”udeblivelse” kan nævnes følgende situationer:

- Udeblivelse fra 1. samlede tjeneste (dvs. indkaldelsen til aftjening af værnepligt).
- Udeblivelse fra genindkaldelser.
- Udeblivelse fra indkaldelse til pligtig tjeneste i henhold til rådighedskontrakt eller reaktionsstyrkekontrakt, jf. ”DIB-sagerne”.
- Manglende eller for sen tilbagekomst til tjenestestedet (og dermed til tjenesten) fra aftenture i byen, weekendorlov eller anden frihed mv.

- Forstikkelse på tjenestestedet under enhver form (manglende fremmøde til tjeneste).
- Udeblivelse i form af at forlade tjenesten, herunder igangsat arbejde, øvelse, plads i geledet, post, herunder ved øvelser og operativ tjeneste.
- Udeblivelse i form af fysisk at forlade tjenestestedet (garnisonen, skibet, flyvestationen) i situationer, hvor det udtrykkeligt er befaleet, at personalet ikke må forlade tjenestestedet, selv om de rent faktisk har fri (f.eks. på grund af beredskabssituationen, i praksis især relevant under udsendelser til udlandet, men også under tjeneste i Danmark i tilfælde af beredskabsforøgelse).

Det ulovlige fravær skal kunne tilregnes den pågældende som enten forsætligt eller uagtsomt. Det er således ikke strafbart at komme for sent til tjeneste, hvis den pågældende har gjort sig rimelige anstrengelser for at møde til tiden. Ulovligt fravær omfatter ikke kun længerevarende eller permanent udeblivelse, men enhver form for ”for silde møde”, dvs. manglende møde til tiden.

Som eksempler på tilfælde, som efter omstændighederne kan henføres under stk. 1, 2. pkt., om skærpende omstændigheder i fredstid, kan nævnes ulovlig udeblivelse under togt med orlogsskibe eller tilfælde, hvor flere udebliver i forening.

Efter § 23, stk. 2, anvendes reglerne om ulovligt fravær også på personer, der forsætligt unddrager sig militærtjenesten ved at påføre sig sygdom eller legemsfejl eller at foregive sygdom eller lignende med henblik på at vildlede myndighederne.

Udeblivelse fra tjeneste, herunder i form af ”forstikkelse”, udgør den største del af de årlige militære straffesager.

6.3.12. Militær straffelov § 24

I § 24 findes følgende bestemmelse, der supplerer straffelovens røveri- og tyveribestemmelser, jf. straffelovens § 276 og § 288:

”§ 24. Den, der for derigennem at skaffe sig eller andre uberettiget vinding under udnyttelse af krigsfrygten begår en af de handlinger, der er nævnt i borgerlig straffelovs § 288, stk. 1, nr. 1 – 3, straffes for røveri.

Stk. 2. Den, der uberrettiget tilegner sig ting fra en person, som er dræbt ved krigshandling, straffes for tyveri.”

Særlige militære røveribestemmelser svarende til § 24, stk. 1, var optaget i straffelov for krigsmagten af 1881 som §§ 148-50. Om den gældende bestemmelse, der stammer fra 1937-loven, anføres i forarbejderne (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5602):

”I denne Bestemmelse er sammendraget en Del Bestemmelser fra Lov af 1881, der væsentligst handler om det, der med et fælles Navn kaldes Plyndring. Det for Forbrydelsens karakteristiske er Udnyttelsen af den Følelse af Usikkerhed og Værgeløshed overfor de bevæbnede, der griber Befolkningen i en Landsdel, der er besat af en Hær, egen eller fremmed, og som gør det muligt uden Anvendelse af Vold eller Trusel om øjeblikkelig anvendelse af saadan at aftvinge Beboerne de ønskede Ting.

Formaalet skal være uberettiget Vinding, og Midlet Udnyttelse af Krigsfrygten.”

Om den særlige tyveribestemmelse i § 24, stk. 2, er anført: ”... [der] skabes et Værn mod Marodører, der muliggør at gaa ret højt i Straffen, idet efter Omstændighederne B.S. § 286, 1ste Stk., vil kunne anvendes”.

§ 24 vedrører både fredstid og krigstid. I fredstid må § 24, stk. 1, dog antages særligt at finde anvendelse under forhold, der ligger umiddelbart op til krigstid.

Begge bestemmelser er formuleret som en henvisning til straffelovens røveri- og tyveribestemmelse, jf. straffelovens §§ 288 og 276. Det gælder både med hensyn til dele af gerningsbeskrivelsen og til strafferammerne.

§ 24, stk. 1, henviser alene til straffelovens § 288, stk. 1. Henvisningen til røveribestemmelsen må antages også at omfatte bestemmelsen om strafskærpelse i § 288, stk. 2, for røveri af særlig grov karakter, hvorefter straffen kan stige til fængsel i 10 år.

Ved militær straffelov § 24, stk. 2, er tyveribegrebet i straffelovens § 276 udvidet til at omfatte alle tilfælde af uberettiget tilegnelse af ting fra en person, der er dræbt ved en krigshandling. Som anført i lovmotiverne vil forbrydelsen i krigstid efter omstændighederne være så alvorlig, at den kan henføres under den strengere strafferamme i straffelovens § 286, stk. 1.

Tyveri af genstande fra lig vil efter de almindelige regler i straffeloven normalt alene kunne henføres under straffelovens § 277 om ulovlig omgang med hittegods, når liget ikke er i ”varetægt”. Efter omstændighederne vil et sådant forhold kunne medføre strafansvar efter straffelovens § 139, stk. 1, om usømmelig behandling af lig.

De hertil svarende bestemmelser i den norske militære straffelov i §§ 101 og 102 anvender udtrykket ”under Benyttelse af Krigsfrygten eller militær Overlegenhed”.

6.3.13. Militær straffelov § 25

Bestemmelsen lyder således:

”§ 25. Den, som i krig misbruger eller ikke respekterer kendetegn eller betegnelse, som er forbeholdt personer, indretninger og materiel, der er bestemt til at yde hjælp til sårede eller syge, straffes med bøde eller fængsel indtil 12 år. På tilsvarende måde straffes den, der bruger krigsredskab eller fremgangsmåde, hvis anvendelse er i strid med en af Danmark tiltrådt mellemfolkelig overenskomst eller med almindelige folkeretlige regler.

Stk. 2. Bestemmelserne i straffelovens §§ 6-8 skal ikke være til hinder for at straffe efter en strengere bestemmelse i straffeloven, såfremt handlingen tillige omfattes af en sådan bestemmelse.”

Bestemmelsen kriminaliserer forskellige handlinger, som er forbudt efter krigens folkeret.

Allerede Straffelov for Krigsmagten fra 1881 indeholdt i §§ 146-157 nogle bestemmelser, der kriminaliserede f.eks. drab eller mishandling af krigsfanger (§ 146), plyndring (§ 149) og andre forbrydelser, som man i dag ville beskrive som overtrædelser af krigens love og sædvaner. Desuden var der fastsat andre regler til værn for civilbefolkningen m.fl., f.eks. regler om strafskærpe for vold mv. mod personer i militær varetægt (§ 156). Bortset fra den oprindelige, kortfattede Genèvekonvention fra 1864, blev der først ved Haagerkonferencen i 1899 vedtaget mere omfattende og alment accepterede konventionsbestemmelser om regler for krigsførelse.¹⁶

---

¹⁶ Jf. bl.a. Haagerkonvention IV med ”Landkrisreglementet”, der i den opdaterede version fra Haagerkonferencen i 1907 fortsat er gældende, jf. nærmere nedenfor.

Bestemmelserne blev revideret og sammenskrevet som §§ 60-61 ved militær straffelov af 1937. Som ny § 62 blev tilføjet den nugældende § 25, stk. 1. Om reglen hedder det i forarbejderne (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5604 under § 63):

”Som Konventioner, der her kommer i Betragtning, maa i første Række nævnes den i Bekendtgørelse Nr. 11 af 14. Januar 1933 optagne Konvention af 27. juli 1929 om Forbedring af Syges og Saaredes Vilkaar ved Hære i Krig (Genferkonventionen), se navnlig Kapitel VIII, ved hvilket de kontraherende Parter forpligter sig til i deres Straffelovgivning at gennemføre Bestemmelser sigtende til at forhindre Handlinger, der er i Modstrid med Konventionen. Endvidere de ved Bekendtgørelserne Nr. 37 og 43 af 20. Januar 1910 kundgjorte to Haagerkonventioner af 18. Oktober 1907 henholdsvis om Regler og Vedtægter for Krig til Lands og om Anvendelse paa Søkrigsmagten af Grundsætningerne i Genferkonventionen. Endelig bekendtgørelse Nr. 197 af 21. Juni 1930 indeholdende Protokol undertegnet i Genève den 17. Juni 1925 om Forbud mod til Krigsbrug at anvende kvælende, giftige eller lignende Gasarter samt bakteriologiske Krigsmidler.”

§ 25, stk. 2, blev indsat i militær straffelov i 1973 med følgende kortfattede bemærkning, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 15: ”Bestemmelsen, der er ny, er en følge af Danmarks tilslutning til Genèvekonventionerne af 1949.” Ud over denne bemærkning foreligger der ikke forarbejder eller andre bidrag til forståelse af bestemmelsen.

6.3.13.1. Forpligtelsen til at retsforfølge overtrædelser af krigens folkeret

Bestemmelsen i § 25, stk. 1, er med til at sikre opfyldelsen af en del af de forpligtelser, der følger af dansk ratifikation af en række internationale konventioner om bl.a. regler for krigsførelse og beskyttelse af krigens ofre. Det gælder særligt de fire Genèvekonventioner af 12. august 1949

- til forbedring af såredes og syges vilkår i de væbnede styrker i felten (Genèvekonvention I),
- til forbedring af såredes, syges og skibbrudnes vilkår i de væbnede styrker på søen (Genèvekonvention II),
- om behandling af krigsfanger (Genèvekonvention III) og
- om beskyttelse af civile personer i krigstid (Genèvekonvention IV).

Til konventionerne knytter sig to tillægsprotokoller fra 1977 om beskyttelsen af ofre i internationale væbnede konflikter (tillægsprotokol I), henholdsvis ikke-internationale konflikter (tillægsprotokol II). Tillægsprotokollerne indeholder desuden en række bestemmelser om kampens førelse, herunder om lovlige og ulovlige mål, midler og metoder. Ældre regler herom findes desuden i det såkaldte "Landkrigsreglement", som er et tillæg til Haagerkonvention IV om regler og vedtægter for krig til lands fra 1907, og som blev ratificeret af Danmark i 1909.

Endvidere findes en række nyere konventioner, der forbyder eller regulerer anvendelsen af visse våbensystemer, herunder f.eks.:

- Konventionen af 10. oktober 1980 om forbud mod eller begrænsninger i anvendelsen af visse konventionelle våben.
- Konventionen af 13. januar 1993 om forbud mod udvikling, produktion, oplagring og brug af kemiske våben og om sådanne våbens destruktion.
- Konventionen af 4. december 1997 om forbud mod brug, oplagring, produktion og overførsel af personelminer samt om deres destruktion.

Herudover findes yderligere en række konventioner. Komplekset af konventioner samt de sædvanerlige regler, der supplerer konventionerne, betegnes samlet som krigens folkeret eller den humanitære folkeret.¹⁷

Ved ratifikationen af de pågældende konventioner påtager den ratificerende stat sig som altovervejende hovedregel en forpligtelse til at påse konventionens bestemmelser overholdt inden for sit eget højhedsområde, dvs. en pligt til at kriminalisere og straffe overtrædelser af konventionens bestemmelser, når de er begået på statens territorium eller af personer, som landet i henhold til sin "almindelige straffelovgivning" kan udøve jurisdiktionskompetence over.

---

¹⁷ Der kan herom generelt henvises til tekstsamlingen "Humanitær folkeret" udgivet af Regeringens Røde Kors Udvalg, København 1985, hvor et større antal af de nævnte konventioner er optrykt, herunder Haagerkonvention IV, Genèvekonvention I-IV, tillægsprotokol I-II, den i forarbejderne til 1937-loven nævnte Protokol af 17. juni 1925 om forbud mod kvælende, giftige eller lignende gasarter mv. samt konventionen om særlig skadevoldende konventionelle våben fra 1980.

Herudover gælder for visse forbrydelser, der er nærmere afgrænset i konventionerne, at staterne med hensyn til disse forbrydelser forpligter sig til at udforme deres straffelovgivning således, at det er muligt ved nationale domstole at retsforfølge ikke blot handlinger begået på statens territorium eller af personer, som staten i øvrigt kan udøve jurisdiktionskompetence over, men også handlinger begået af udlændinge i udlandet, således at enhver kan straffes for overtrædelsen uanset personens eller handlingens tilknytning til landet. Dette betegnes undertiden ”universel jurisdiktion”. Kravet kan være kombineret med et yderligere krav om, at staten enten skal retsforfølge den pågældende eller udlevere den pågældende til retsforfølgning i et land, der gør krav herpå (”aut dedere, aut judicare”). Et praktisk eksempel på sådanne regler er bestemmelserne i de fire Genèvekonventioner fra 1949 om de såkaldte ”grove overtrædelser” af konventionerne, som er undergivet sådan universel jurisdiktion.¹⁸

Som eksempel kan nævnes Genèvekonvention I til forbedring af såredes og syges vilkår i de væbnede styrker i felten, som i artikel 49, stk. 1, forpligter de deltagende stater ”til at gennemføre alle love, der er nødvendige for at skabe effektive straffesanktioner overfor personer, som begår eller beordrer iværksættelsen af de i følgende artikel beskrevne grove overtrædelser af nærværende konvention”. Efter stk. 2 forpligter deltagerlandene sig til at ”eftersøge personer, der er sigtet for at have begået eller for at have beordret iværksættelse af sådanne grove overtrædelser, og skal uden hensyn til sådanne personers statsborgerforhold stille dem for sine egne domstole”.

Ved grove overtrædelser som nævnt i artikel 49 forstås efter artikel 50 overtrædelser, ”der indbefatter en af følgende handlinger, såfremt denne begås over for personer eller ejendom, der beskyttes af konventionen: forsætligt drab, tortur eller umenneskelig behandling, herunder biologiske forsøg, forsætlig tilføjelse af betydelig lidelse eller alvorlig skade på legeme eller helbred, omfattende ødelæggelse og tilegnelse af ejendom, der ikke retfærdiggøres af den militære nødvendighed, og som udføres på ulovlig og vilkårlig måde”.

---

¹⁸ Se nærmere art. 49-50 i Genèvekonvention I, hhv. art. 50-51 i konvention II, art. 129-130 i konvention III og art. 146-147 i konvention IV.

6.3.13.2. Gennemførelsen af folkerettens krav om straf for visse overtrædelser af krigens folkeret

6.3.13.2.1. Kravet om materiel straffehjemmel

Som nævnt under 2 kriminaliserer Genèvekonventionerne og tillægsprotokollerne en række grove overtrædelser eller krigsforbrydelser samt ”andre overtrædelser” af konventionerne. Herudover findes i folkeretten i øvrigt bl.a. forbud mod folkedrab og forbrydelser mod menneskeheden. Forbuddet mod folkedrab findes i FN’s konvention af 9. december 1948 om forebyggelse af og straf for folkedrab, som er gennemført i dansk ret ved lov nr. 132 af 29. april 1955 om straf for folkedrab. Begrebet forbrydelser mod menneskeheden stammer oprindeligt fra statuten for Nürnberg-domstolen fra 1945 og måtte nærmest anses for hjemlet i den folkeretlige sædvaneret, indtil forbrydelsen nu har fundet autoritativt udtryk i artikel 7 i Rom-Statuten for Den Internationale Straffedomstol fra 1998.¹⁹

Både folkedrab og forbrydelser mod menneskeheden kan begås i fredstid og af personer, der ikke har nogen tilknytning til de væbnede styrker. Krigsforbrydelser kan ligeledes tænkes begået af personer (civile), der ikke er omfattet af militær straffelov. Efter § 6, nr. 3, omfatter militær straffelov i krigstid dog ”enhver”, der gør sig skyldig i overtrædelse af bl.a. militær straffelov § 25. Bestemmelsen er således med til at modvirke, at en civil gerningsmand kan slippe for strafansvar.

Den danske stats opfyldelse af den folkeretlige forpligtelse til at kriminalisere overtrædelser af bl.a. krigens folkeret kan ikke alene baseres på militær straffelov, men er nødt til at være mere generel. Mens forbudet mod folkedrab således er gennemført i dansk ret ved en særlig lov, har dansk implementeringspraksis med hensyn til materiel straffehjemmel i øvrigt været baseret på anvendelse af allerede eksisterende straffebestemmelser i straffeloven. Dette indebærer, at der ikke i straffeloven, militær straffelov eller i særlovgivningen i øvrigt findes en særlig forbrydelse, der kriminaliserer f.eks. drab på krigsfanger (jf. artikel 130 i Genèvekonvention III) eller angreb på civilbefolkningen eller civile enkeltpersoner (jf. artikel 85, stk. 3 (a) i tillægsprotokol I), men

---

¹⁹ Statuten er gennemført i dansk lovgivning ved lov nr. 342 af 16. maj 2001 og blev ratificeret af Danmark i juni 2001. Den trådte i kraft den 1. juli 2002.

der må henvises til den almindelige bestemmelse i straffeloven § 237 om drab og dernæst beskrives de særlige omstændigheder, hvorunder drabet har fundet sted (in casu at offeret var krigsfange, eller at angrebet på de civile blev gennemført i strid med krigens folkeret).

Ved Højesterets dom af 15. august 1995 (gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen for 1995, side 838-843) tiltrådte Højesteret således Østre Landsrets nævningetings domfældelse af en bosnisk mand, der havde virket som lejrvagter i en bosnisk-kroatisk interneringslejr for bosniske muslimer og i den forbindelse begået vold mod de indsatte, i to tilfælde med døden til følge. Der var i sagen rejst tiltale

”... i henhold til straffeloven § 8, nr. 5, jf. 3. og 4. Genèvekonvention af 1949 vedrørende beskyttelse af ofre for væbnede konflikter artikel 129 og 130, respektive artikel 146 og 147, ... for legemsangreb under særlig rå, brutal eller farlig karakter og af en så grov beskaffenhed, at der foreligger særdeles skærpende omstændigheder efter straffelovens § 246, jf. § 245 ... ”

med efterfølgende angivelse af det konkrete gerningsindhold i de enkelte forhold. Der skete domfældelse i overensstemmelse med anklageskriftets formuleringer. Højesteret har således anset den danske implementeringspraksis for tilstrækkelig hjemmel til at strafforfølge overtrædelser af i hvert fald Genèvekonventionerne.

Spørgsmålet om kriminalisering af handlinger, som staterne er forpligtet til at retsforfølge efter folkeretten, og sammenhængen med militær straffelov § 25 er senest blevet vurderet i forbindelse med gennemførelsen af lov nr. 342 af 16. maj 2001 om Den Internationale Straffedomstol.²⁰ Ratifikation af statuten for Den Internationale Straffedomstol kræver ikke af staterne, at de efter deres nationale lovgivning selv kan retsforfølge de forbrydelser, der er omfattet af straffedomstolens statut, men national straffekompetence er på den anden side en forudsætning for at kunne udnytte nationale domstoles primære jurisdiktionskompetence i forhold til straffedomstolen, da straffedomstolen ellers kan overtage retsforfølgningen, hvis nationale organer ikke viser vilje eller evne til selv at retsforfølge, jf. artikel 17 i statuten.

---

²⁰ Der kan i øvrigt henvises til overvejelserne i forbindelse med gennemførelsen af ”terrorpakken” i foråret 2002, jf. nærmere lov nr. 378 af 6. juni 2002 om ændringer af bl.a. straffeloven, særlig straffelovens § 114.

I pkt. 6 i de almindelige bemærkninger til forslaget til lov om Den Internationale Straffedomstol, jf. Folketingstidende 2000-01, tillæg A, sp. 499 f, henvises først til implementeringen af folkedrabsforbrydelsen i dansk ret ved loven om folkedrab fra 1955. Herefter anføres:

”For så vidt angår de forhold, der omfattes af statuttens artikel 7 (forbrydelser mod menneskeheden) og artikel 8 (krigsforbrydelser), findes hjemmelen til at retsforfølge militært personel i militær straffelovs § 25.

...

I det omfang forbrydelser mod menneskeheden eller krigsforbrydelser omfattet af statuttens artikel 7 og 8 ikke er omfattet af militær straffelovs § 25, må forholdene anses for dækket af straffelovens almindelige bestemmelser om bl.a. drab, vold, voldtægt, frihedsberøvelse og hærværk, og der vil dermed være grundlag for at gøre Danmarks primære jurisdiktionskompetence gældende.”

6.3.13.2.2. Kravet om jurisdiktionskompetence

En række af de mellemfolkelige overenskomster, som ligger bag bestemmelsen i militær straffelov § 25, og som Danmark har tiltrådt, forpligter i et vist omfang Danmark til at retsforfølge de forbrydelser, som er omfattet af overenskomsterne, uanset hvor eller af hvem forbrydelserne er begået. Dette gælder bl.a. de fire Genèvekonventioner fra 1949, jf. ovenfor under 6.3.14.1. og 6.3.14.2.1.

At overtrædelser af ”krigens folkeret” kan straffes i Danmark, forudsætter, at der er dansk straffemyndighed (jurisdiktionskompetence) for disse forbrydelser.

Som det fremgår af redegørelsen i kapitel 13.7.2 må militær straffelov § 2, hvorefter loven også finder anvendelse, når den strafbare handling er begået uden for den danske stat, fortolkes således, at den ikke blot indebærer, at det militære pligtforhold også gælder ved tjeneste uden for Danmark, men at bestemmelsen desuden selvstændigt regulerer omfanget af dansk straffemyndighed ved overtrædelser af militær straffelov, herunder når handlingen er begået i udlandet. Spørgsmålet om dansk straffemyndighed skal således ikke afgøres efter de almindelige bestemmelser i straffelovens §§ 6-8, herunder § 8, nr. 5, om dansk straffemyndighed.

Militær straffelov § 25 er en bestemmelse, som kun gælder i krig. Det betyder, at bestemmelsen kun kan anvendes i situationer, hvor Danmark eller danske styrker er i krig her i landet eller i udlandet, jf. den gældende bestemmelse i militær straffelov § 4. Efter straffelovens § 8, nr. 5, hører handlinger, der er foretaget uden for den danske stat uden hensyn til, hvor gerningsmanden hører hjemme, under dansk straffemyndighed, når handlingen er omfattet af mellemfolkelige overenskomster, ifølge hvilke Danmark er forpligtet til at foretage retsforfølgning. Denne bestemmelse giver hjemmel til, at Danmark i dette omfang kan retsforfølge krænkelser af krigens folkeret, f.eks. grove overtrædelser af Genèvekonventionerne. Straffelovens § 8, nr. 5, har således selvstændig betydning under væbnet konflikt, hvor Danmark ikke er involveret, jf. ovenfor om Højesterets dom i U 1995.832H

6.3.13.3. Indholdet af militær straffelov § 25

6.3.13.3.1. § 25, stk. 1

§ 25, stk. 1, 1. pkt., beskytter bl.a. Røde Kors-mærket mod misbrug under væbnet konflikt. Forbud mod misbrug af Røde Kors-mærket under væbnet konflikt var oprindeligt alene forbudt efter artikel 44 i Genèvekonvention I og II. Forbuddet er senere ved artikel 38, stk. 1, i tillægsprotokol I præciseret og desuden udvidet til også at omfatte andre beskyttelsesmærker, f.eks. mærket for værker, der indeholder farlige kræfter (jf. artikel 56 i samme protokol), og parlamentærflaget ("det hvide flag") samt FN-flaget (artikel 38, stk. 2). Desuden er der indført et udtrykkeligt forbud mod misbrug af neutrale staters flag, uniformer mv. og mod at misbruge fjendens flag, uniformer mv. i forbindelse med egentlige militære operationer (artikel 39). Efter artikel 85 i tillægsprotokol I skal "svigagtig brug af Røde Kors, Røde Halvmåne eller Røde Løve og Solkendemærket eller af andre beskyttelsestegn, der er anerkendt af denne protokol, i strid med artikel 37", i øvrigt betragtes som grove overtrædelser af protokollen, når overtrædelserne begås forsætligt i strid med protokollen og forårsager død eller alvorlige skader på legeme eller helbred, jf. nærmere artikel 85, stk. 3, litra f.

Militær straffelov § 25, stk. 1, 1. pkt., kriminaliserer både misbrug af mærket og manglende respekt for det, f.eks. ved beskydning i strid med krigens folkeret af sanitetspersonel, der er afmærket med Røde Kors-mærket. Stk. 1, 1. pkt., er en materiel straffebe-

stemmelse, som er nødvendig, fordi de forhold, der er nævnt i bestemmelsen, ikke er dækket af gerningsbeskrivelser i andre danske straffebestemmelser.

I modsætning til den tidligere § 62 i 1937-loven anvender bestemmelsen ikke udtrykket ”Røde Kors-mærket”, men beskrivelsen ”kendetegn eller betegnelse, som er bestemt til at yde hjælp til sårede eller syge”. Bestemmelsen er derfor så bred, at den også omfatter eventuelle kommende, nye udformninger af Røde Kors-mærket (”Diamanten”)²¹ og andre folkeretligt anerkendte beskyttelsesmærker med tilsvarende formål, f.eks. mærket for hospitals- eller sikkerhedszoner, jf. Genèvekonvention IV, tillæg I, paragraf 6. Ordlyden af § 25, stk. 1, 1. pkt., omfatter derimod næppe de andre beskyttelsesmærker mv., som er nævnt ovenfor. Misbrug af disse mærker og kendetegn er til gengæld omfattet af § 25, stk. 1, 2. pkt.

I fredstid er misbrug af Røde Kors-mærket forbudt efter straffeloven § 132, stk. 1, nr. 2. Strafferammen er bøde. Lovkomm. II, side 127, antager, at denne bestemmelse i krigstid fortsat vil finde anvendelse på uagtsomme overtrædelser.

Militær straffelov § 25, stk. 1, 2. pkt., foreskriver straf for ”den, der bruger krigsredskab eller fremgangsmåde, hvis anvendelse er i strid med en af Danmark tiltrådt mellemfolkelig overenskomst eller med almindelige folkeretlige regler”. Der er således tale om en kriminalisering af midler (”krigsredskab”) eller metoder (”fremgangsmåde”) under kamp eller under væbnet konflikt i øvrigt, som er ulovlige efter krigens folkeret. Også denne del af § 25, stk. 1, 2. pkt., er en materiel straffebestemmelse.

Forbud mod at anvende sådanne midler og metoder følger bl.a. af Landkrigsreglementet (tillæg til Haagerkonvention IV fra 1907) artikel 23, f.eks. forbud mod brug af gift eller forgiftede våben, jf. litra a., drab mv. på personer, der har nedlagt våbnene, jf. litra c., og forbud mod at erklære, at der ikke vil blive givet pardon, jf. litra d., samt af tillægsprotokol I, f.eks. forbud mod vilkårlige angreb, jf. artikel 51, stk. 4, og repressalier mod civilbefolkningen, jf. samme artikel, stk. 6. Forbudte midler kan desuden være våbensystemer, som det efter krigens folkeret er ulovligt at anvende. Som eksempel kan ud over kemiske våben (giftgas) nævnes brugen af antipersonelminer, der er omfattet af konventionen af 4. december 1997 om forbud mod brug, oplagring, produkti-

---

²¹ Jf. udkastet til en ny tillægsprotokol III til Genèvekonventionerne herom.

on og overførsel af personelminer samt om deres destruktion. Som eksempel på ulovlige metoder i krigsførelsen kan nævnes foregivelse af beskyttet status, f.eks. ved at forstille sig som såret og udnytte modstanderens vildfarelse til at dræbe, såre eller tage ham til fange, jf. artikel 23, litra b, og artikel 37, stk. 1, i tillægsprotokol I.

Som det fremgår af formuleringen af militær straffelov § 25, stk. 1, 2. pkt., er der efter bestemmelsen hjemmel til at straffe overtrædelser såvel af regler fastsat i en konvention ratificeret af Danmark som af regler, der følger af den folkeretlige sædvaneret.

Henvisningen til den folkeretlige sædvaneret i § 25, stk.1, 2. pkt. in fine, er nødvendig, fordi væsentlige dele af krigens folkeret trods stigende kodifikation i forskellige internationale aftaler fortsat kun eksisterer som sædvaneret. Også for Danmark, der ellers har ratificeret flertallet af relevante aftaler, har de sædvaneretlige normer fortsat betydning. Som eksempler herpå kan peges på:

- De folkeretlige forbrydelser anerkendt i Nürnbergdomstolens charter og dom som formuleret af International Law Commission, gengivet s. 39-40 i ”Humanitær folkeret” udgivet af Regeringens Røde Kors Udvalg. Disse blev ved Generalforsamlingens resolution nr. 95 (I) af 11. december 1946 erklæret at være sædvaneret. Dette har særlig betydning for begrebet ”forbrydelser mod menneskeheden”, der ikke er defineret i andre for Danmark bindende konventionstekster. (Beskrivelsen heraf i f.eks. ICC-statut er kun bindende for selve ICC).
- Haagerkulturkonventionen af 1954. Konventionen er først ratificeret af Danmark den 26. marts 2003. En række principper heri må ikke desto mindre også forud herfor anses for at have haft status som sædvaneret.
- Folkerettens regler om sø- og luftkrigsførelse. I modsætning til reglerne om landkrig er disse regler i mindre omfang baseret på konventionstekster og i højere grad på sædvaneret. Et klassisk eksempel herpå er reglen om brug af andre nationers flag under deployering (men dog ikke under selve angrebet), hvilket, hvis det var landkrig, ville være en krigsforbrydelse.²²

---

²² Se nærmere San Remo Manualen Rule 110 (modsætningsvist) og kommentaren hertil, jf. nærmere San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, Cambridge University Press, 1995, side 184-85.

6.3.13.3.2. § 25, stk. 2

Efter stk. 2 skal bestemmelserne i borgerlig straffelovs §§ 6-8 ”ikke være til hinder for at straffe efter en strengere bestemmelse i den borgerlige straffelov, såfremt handlingen tillige omfattes af en sådan bestemmelse”. Stk. 2 blev indsat i militær straffelov i 1973. Ifølge bemærkningerne i lovforslaget var bestemmelsen ”en følge af Danmarks tilslutning til Genèvekonventionerne af 1949”.

Militær straffelov § 25 er efter sit indhold en krigstidsbestemmelse og finder som lovens øvrige krigstidsbestemmelser kun anvendelse under krig, som danske styrker deltager i, jf. militær straffelov § 4.

Om § 25, stk. 2, anføres i Lovkomm. II, side 127: ”Reglen i Mil Strfl § 25, stk. 2, om anvendelse af Strfl er begrundet ved konventionernes krav om, at man ved danske domstole skal have hjemmel til at straffe enhver overtrædelse af konventionerne uanset gerningssted og gerningsmandens nationalitet. Uden den nævnte bestemmelse ville ingen sådan overtrædelse begået af en udlænding i udlandet kunne straffes med mere end fængsel i 12 år efter Mil Strfl § 25, stk. 1.”

§ 25, stk. 2, skal ses på baggrund af den gældende bestemmelse i § 2, hvorefter militær straffelov også gælder uden for den danske stat. Denne bestemmelse må fortolkes således, at den ikke blot indebærer, at det militære pligtforhold også gælder ved tjeneste i udlandet, men at bestemmelsen også selvstændigt regulerer omfanget af dansk straffemyndighed ved overtrædelser af militær straffelov, således at der er dansk straffemyndighed også for overtrædelser af militær straffelov begået i udlandet af udlændinge, f.eks. af § 25, stk. 1, under krig, hvori danske styrker deltager. Der henvises til redegørelsen i kapitel 13.7.2.

De almindelige regler i straffeloven om dansk straffemyndighed, især § 8, gav i 1973 ikke hjemmel til her i landet at kunne retsforfølge overtrædelser af straffeloven, f.eks. drab på danske soldater begået i en krigssituation i udlandet af udlændinge. § 25, stk. 2, ophævede således denne begrænsning, ligesom bestemmelsen gav mulighed for også at udmåle straffen efter strafferammen i den relevante bestemmelse i straffeloven, f.

eks. indtil på livstid, i eksemplet efter denne strafferamme i straffelovens § 237 om forsætligt manddrab.

6.3.14. Militær straffelov § 26

§ 26, som vedrører vagtforseelser, lyder således:

”§ 26. Den, der forsætligt eller uagtsomt begår en vagtforseelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Stk. 2. Er vagtforseelsen begået i krig, eller har den givet anledning til, at der begås en forbrydelse eller indtræder betydelig skade, kan straffen stige til fængsel i 3 år.”

Vagtforseelse foreligger ved overtrædelse af pligter, der følger af tjeneste som vagt i forbindelse med militær vagttjeneste. Sådanne pligter kan dels følge af reglementer, vagtinstruktioner og lignende, der gælder for det pågældende tjenestested, samt konkrete pålæg fra foresatte, dels af selve vagttjenestens formål. Som eksempel på det sidste kan nævnes pligten til at gribe ind over for uregelmæssigheder i forbindelse med vagten. En ofte forekommende overtrædelse er at sove på vagten.

Vagtbegrebet i militær straffelov § 26 er bredere end i § 20 om respektpligten. Alle vagter kan straffes for vagtforseelser, herunder stuevagter og telefonvagter.

6.3.15. Militær straffelov § 27

§ 27 indeholder følgende bestemmelse om strafansvar for den, der er beruset i tjenesten eller forstyrrer den offentlige orden:

”§ 27. Den, der ved indtagelse af spiritus eller på anden måde beruser sig i tjenesten, eller når tjeneste må påregnes at forestå, således at han møder beruset i tjenesten, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder.

Stk. 2. Den, der forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synlig beruset i uniform, straffes med bøde.”

Efter den gældende bestemmelse i stk. 1 er det strafbart at ”beruse sig” i tjenesten eller at indtage spiritus mv. på et tidspunkt, ”når tjeneste må påregnes at forestå, således at han møder beruset i tjenesten”. ”Beruselse” i bestemmelsens forstand må antages at svare til det tilsvarende begreb i straffelovens § 138 om strafansvar for den, som ”for-

sættligt eller ved grov uagtsomhed bringer sig i beruset tilstand, hvis han i denne tilstand udsætter andres person eller betydelige formueværdier for fare”.

I Kommenteret straffelov, speciel del, 7. omarbejdede udgave, side 78, antages det, at der i udtrykket ”beruselse” i straffelovens § 138 ikke ligger ”en begrænsning til en særlig høj grad af påvirkethed ... . Med hensyn til beruselsesmidlet peger formuleringen i retning af, at tilstanden skal være fremkaldt ved indtagelse af alkohol. Bestemmelsen må dog antages at kunne anvendes, også når bevidsthedsforstyrrelsen er fremkaldt ved andre lignende midler, f.eks. euforiserende stoffer og sovemidler, eller er en følge af indtagelse af alkohol og sådanne andre stoffer i forening.”

Ifølge § 27, stk. 2, er det forbundet med bødestraf at forstyrre den offentlige orden eller at vise sig synlig beruset i uniform.

Stk. 2, første led, omfatter enhver forstyrrelse af den offentlige orden, uanset om gerningsmanden er i uniform eller civil, og uanset om han er i tjeneste.

Stk. 2, andet led, vedrører beruset optræden i uniform, uanset om denne optræden indebærer nogen forstyrrelse af den offentlige orden eller ej.

Ved revisionen i 1973 af militær straffelov valgte man den nugældende formulering for at bibeholde muligheden for at kunne straffe for uorden, selv om den pågældende ikke bærer uniform. I bemærkningerne til denne del af bestemmelsen hedder det (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 15):

”Når klimaudvalgets opfattelse af, at forstyrrelse af den offentlige orden kun bør medføre straf, såfremt forseelsen er begået i uniform, ikke kan tiltrædes, skyldes det, at den nuværende bestemmelse indebærer en beskyttelse for personellet i tilfælde, hvor forseelsen er begået i udlandet. Muligheden for at straffe efter dansk lovgivning vil normalt være en forudsætning for, at de udenlandske myndigheder vil afstå fra strafforfølgning efter deres egen lovgivning.”

Endvidere kan nævnes følgende svar fra ministeren under udvalgsbehandlingen i Folketinget i 1973 (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1338):

”Spørgsmål 18:

Hvorledes vil ministeren stille sig til at lade § 27, stk. 2, udgå?

Svar:

Bestemmelserne i § 27, stk. 2 gentager visse straffebud fra §§ 66 og 67 i den nugældende militære straffelov og har til hensigt dels at beskytte forsvaret mod den nedsettelse i almindeligt omdømme, der følger af, at man færdes synligt beruset i uniform, og dels at beskytte personellet i tilfælde, hvor forseelsen er begået i udlandet. ...”

I særlovgivningen findes flere steder tilsvarende regler om spirituspåvirkethed og uorden:

- Om uorden og spirituspåvirkethed på områder, hvortil der er almindelig adgang, hedder det i Normalpolitivedtægten §§ 3 og 4:

”§ 3. Slagsmål, skrigen, råben, højroset syngen eller anden støjende, voldelig, fornærmelig eller lignende optræden, der er egnet til at forstyrre den offentlige orden eller medføre ulempe for andre tilstedeværende eller omboende, må ikke finde sted på veje eller andre steder, hvortil der er almindelig adgang, f.eks. ...

§ 4. Det er forbudt på de i § 3, stk. 1, nævnte steder at færdes så påvirket af spiritus, at det kan give anledning til ulempe for andre.”

Overtrædelse af bestemmelserne straffes med bøde, jf. § 65.

- I hotel- og restaurationsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 203 af 31. marts 1998, hedder det i § 32, stk. 1 og 2:

”§ 32. I restaurationer, hoteller og andre serveringssteder, hvortil der er offentlig adgang, er det forbudt at udvise støjende, voldelig, fornærmelig eller lignende adfærd, der er egnet til at forstyrre den offentlige orden eller medføre ulempe for andre tilstedeværende eller omboende.

Stk. 2. Såfremt nogen overtræder stk. 1, skal værten eller dennes stedfortræder påtale forholdet og om fornødent bortvise den pågældende eller tilkalde politiet.”

Overtrædelse af § 32 straffes med bøde, jf. § 37.

- Lov om jernbanevirksomhed (jernbaneloven), jf. lovbekendtgørelse nr. 967 af 18. november 2001, indeholder en tilsvarende bestemmelse for færden på jernbaneområder:

”§ 21. Enhver, der søger adgang til eller opholder sig på en jernbanevirksomheds område, skal rette sig efter de forskrifter til opretholdelse af orden og sikkerhed, der meddeles af jernbanevirksomhedens personale, eller som af jernbanevirksomheden er bekendtgjort ved opslag på jernbanevirksomhedens område eller på anden hensigtsmæssig måde.

Stk. 2. Enhver, der overtræder bestemmelserne i §§ 19, 20 og 21, stk. 1, kan af jernbanevirksomhedens personale udvises, om fornødent udsættes, fra jernbanevirksomhedens område.

Stk. 3. Politiet skal efter anmodning bistå jernbanevirksomhederne i håndhævelsen af jernbanevirksomhedernes ordens- og sikkerhedsbestemmelser.”

Overtrædelse af § 21 straffes med bøde, jf. § 22.

Militær straffelov § 27 supplerer således ovennævnte bestemmelser i særlovgivningen.

6.3.16. Militær straffelov § 28

§ 28, der vedrører ”militært hærværk”, lyder således:

”§ 28. Den, der forsætligt eller ved skødesløshed bevirker, at ting, der tilhører det militære forsvar, bortkommer, ødelægges eller beskadiges, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.”

Straffelovens bestemmelse om hærværk i § 291 lyder således:

”§ 291. Den, som ødelægger, beskadiger eller bortskaffer ting, der tilhører en anden, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Stk. 2. Øves der hærværk af betydeligt omfang, eller er gerningsmanden tidligere fundet skyldig efter nærværende paragraf eller efter §§ 180, 181, 183, stk. 1 og 2, 184, stk. 1, 193 eller 194, kan straffen stige til fængsel i 4 år.

Stk. 3. Forvoldes skaden under de i stk. 2 nævnte omstændigheder af grov uagtsomhed, er straffen bøde eller fængsel indtil 6 måneder.”

Militær straffelov § 28 erstatter i militære straffesager den almindelige hærværksbestemmelse i straffelovens § 291, stk. 1. Straffelovens § 291, stk. 2, om skærpet straffesamme for såkaldt ”groft hærværk” gælder derimod også i sager om ”militært hærværk”.

Militær straffelov § 28 afviger på to punkter fra bestemmelsen i straffelovens § 291, stk. 1.

For det første er gerningsindholdet i § 28 udvidet til også at omfatte den, der ”bevirker, at ting ... bortkommer”. Det hertil svarende led i gerningsindholdet i straffelovens § 291, stk. 1, omfatter den, der (forsætligt) ”bortskaffer ting”.

For det andet omfatter militær straffelov § 28 både forsætlige handlinger og handlinger, der skyldes ”skødesløshed”. Skødesløshed antages i al væsentlighed at svare til begrebet ”grov uagtsomhed”. Groft uagtsomt hærværk er ikke omfattet af straffelovens § 291, stk. 1, men er efter § 291, stk. 3, kun strafbart, hvis forholdet i øvrigt konkret må bedømmes som groft hærværk af de grunde, som er nævnt i § 291, stk. 2, herunder i tilfælde af gentagelse.

Om et hærværksforhold efter straffeloven må betegnes som groft og derfor må henføres under § 291, stk. 2, afhænger naturligvis af den konkrete sag. I praksis har hærværk, der medfører skade til i hvert fald mere end 10.000 kr., normalt været henført under stk. 2 i straffelovens § 291. Om denne vejledende beløbsgrænse kan henvises til dommen i UfR 2000/261Ø, hvor landsretten fandt, at ødelæggelse af ting til en værdi af ca. 10.000 kr., i dag ikke kan anses som værende hærværk af ”betydeligt omfang”.

6.3.17. Militær straffelov § 29

Militær straffelov indeholder i § 29 følgende bestemmelse om militærpersoners deltagelse i politiske foreninger og forsamlinger:

”§ 29. Under ekstraordinære forhold kan forsvarsministeren forbyde, at personer, der hører til det militære forsvar, deltager i politiske foreninger eller forsamlinger. Overtrædelse af et sådant forbud straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder.”

Bestemmelsen stammer fra § 162 i straffelov for krigsmagten af 1881 og blev næsten ordret opretholdt ved § 69 i militær straffelov af 1937, der lød således:

”§ 69. Naar Personer, der hører til Krigsmagten, uden Tilladelse indtræder i indbyrdes Foreninger, som angaar deres Tjenesteforhold eller politiske Sager, eller møder i Forsamlinger af saadanne Personer for at raadslaa om Anliggender af denne Art, eller naar de mod et af deres foresatte udstedt Forbud deltager i en politisk Forsamling af civile, eller mod et af Forsvarsministeren udstedt Forbud deltager i en politisk Forening af civile, straffes de med Arrest.”

I bemærkningerne til lovforslaget fra 1936-37 redegøres for forskellige dagældende bestemmelser i tjenestemandsløven mv. Det hedder herefter:

”Imidlertid indeholder baade Grundlovens og Tjenestemandsløvens Bestemmelser en klar Erkendelse af, at der for den væbnede Magt nødvendigvis maa gælde særlige Begrænsninger med Hensyn til Adgangen til at danne faglige eller politiske Organisationer. ...

Man har da ogsaa i Udvalget været enig om, at Paragraffen bør opretholdes, men har dog ment, at Afgørelsen, hvor der skulle være Forbud mod Deltagelse i en politisk Forening af civile, bør ligge hos Ministeren.

Beføjelsen til at forbyde Deltagelse i en politisk Forsamling derunder Optog kan derimod af praktiske Grunde ikke lægges op til Ministeren.”

Ved lovrevisionen i 1973 fik militær straffelov sin nuværende formulering. I bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse hedder det (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 15):

”Bestemmelsen indskrænker den i gældende lovs § 68 hjemlede mulighed for at begrænse forenings- og forsamlingsfriheden. Der henvises til, at de gældende begrænsninger i forenings- og forsamlingsfriheden for militært personels vedkommende stemmer mindre godt med dette personels muligheder for integrering i det almindelige samfundsliv.”

Under udvalgsbehandlingen af militær straffelov i 1973 besvarede forsvarsministeren et spørgsmål vedrørende en skrivelse af 23. november 1972 fra Centralforeningen for Seniorsergenter og Stampersonel bl.a. om forslaget til § 29. Ministeren bemærkede bl.a. (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1327-28):

”...

Den af foreningen subsidiært foreslåede tekst til § 29 findes heller ikke hensigtsmæssig, navnlig da forbudet begrænses til kun at gælde i krigstid, selv om der vil kunne være lige så stærk trang til et sådant forbud under andre ekstraordinære forhold, f.eks. i en mobiliseringsituation ... .”

Den almindelige forenings- og forsamlingsfrihed, jf. grundlovens § 78, stk. 1, og § 79, gælder også for militært personel. Disse bestemmelser er imidlertid efter grundlovens § 85 kun ”anvendelige med de indskrænkninger, der følger af de militære loves forskrifter”.

Adgangen til administrativt at forbyde deltagelsen i politiske foreninger eller forsamlinger er begrænset til kun at gælde ”under ekstraordinære forhold”. Der er ikke nødvendigvis sammenfald mellem begreberne ”ekstraordinære forhold” og ”under truende udsigt til krig”, som anvendes i militær straffelov § 4.²³

Hjemmelen i militær straffelov fra 1937 blev under besættelsen 1940-45 udnyttet til at forbyde, at militært personel i uniform talte – herunder deltog i meningsudvekslinger mv. – ved offentlige møder samt deltog i optog og demonstrationer, der blev arrangeret af politiske foreninger, eller som var af politisk karakter.²⁴

For så vidt angår militært personels deltagelse i uniform i optog eller møder samt foretages adgang til at udøve politisk agitation, gælder i øvrigt Kundgørelse for Forsvaret B. 3-4 af 5. november 1990 om tjenestebestemmelser for forsvarets militære og civile personel. Kundgørelsen indeholder i § 6 følgende bestemmelse:

”§ 6. Militært personel må ikke i uniform deltage i optog eller møder, hvor der demonstreres mod tjenstlige forhold, mod forsvaret i almindelighed eller mod landets forsvarspolitik.

Stk. 2. Den foresatte må ikke i tjenestetiden udøve politisk agitation over for den undergivne.

Stk. 3. Forsvarets personel skal med hensyn til deltagelse i gudstjenester o.lign., uanset om disse gennemføres ved militær foranstaltning, være frit stillet.”

Som det fremgår, er også området for, hvad der reguleres efter stk. 1 i kundgørelsen, betydeligt snævrere end efter § 29. Det bemærkes, at kundgørelsens regel herom er et udtryk for den naturlige forudsætning om, at en arbejdsgiver til enhver tid og uden særlig hjemmel er berettiget til at regulere ansattes anvendelse af uniform uden for tjenesten/arbejdstiden.

Den gældende bestemmelse omfatter ”personer, der hører til det militære forsvar”. Dette udtryk er i relation til den militære straffelov synonymt med ”tjenstgørende, militært personel”, jf. militær straffelovs § 5. Dette indebærer, at f.eks. personel af reserven ikke er omfattet af bestemmelsen.

---

²³ Lovkomm. II, side 134, antager således, at hjemmelen også kan anvendes under spændte indenrigs-politiske forhold.

²⁴ Jf. Lovkomm. I, side 200 - 201. Den tilsvarende bestemmelse i dagældende militær straffelov § 68 havde dog en noget anden formulering og et noget videre anvendelsesområde.

Forenings- og forsamlingsfriheden er ud over beskyttelsen i grundloven også beskyttet af artikel 11 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Efter artikel 11, stk. 2, sidste pkt., er forsamlings- og foreningsfriheden dog ikke til hinder for, at der pålægges medlemmer af de væbnede styrker, politiet eller statsadministrationen lovlige begrænsninger i udøvelsen af disse rettigheder. Adgangen til sådanne begrænsninger er til stede allerede under ”normale forhold” (modsat bestemmelsen i militær straffelov § 29), men der bør være et reelt og proportionalt behov for begrænsningen.²⁵ At der skal være tale om ”lovlige begrænsninger”, indebærer et krav om, at begrænsningen skal være i overensstemmelse med national ret. Det kræves ikke, at begrænsningerne er ”nødvendige i et demokratisk samfund”, men indskrænkningen må som andre sådanne være rimelig og proportional.²⁶

Herudover indeholder artikel 15, stk. 1, i konventionen den yderligere, generelle hjemmel til at fravige bl.a. artikel 11, men kun ”under krig eller anden offentlig faretilstand, der truer nationens eksistens ... i det omfang, det er strengt påkrævet af situationen ...”. Anvendelse af artikel 15 kræver opfyldelse af visse yderligere, formelle krav, herunder underretning af Europarådets generalsekretær om fravigelsen, jf. nærmere artikel 15, stk. 3.

6.3.18. Militær straffelov § 30

§ 30, som indeholder regler både for fredstid og krigstid, lyder således:

”§ 30. Når nogen er vidende om, at krigsforræderi, mytteri eller anden for det militære forsvar farlig forbrydelse tilsigtes begået, og ikke gør, hvad der står i hans magt for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse, finder borgerlig straffelovs § 141 tilsvarende anvendelse.”

Bestemmelsen stammer fra straffelov for krigsmagten af 1881, jf. §§ 65, 84 og 109, og svarer til § 65 i militær straffelov fra 1937, jf. Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5604-05, samt § 64 i militær straffelov fra 1954.

---

²⁵ Jf. Lorenzen, Rehof og Trier, Den Eur. Menneskerettighedskonvention med kommentarer, 1994, side 290.

²⁶ Jf. Lorenzen, Rehof og Trier, anførte sted, side 291.

Straffelovens § 141 vedrører forskellige alvorlige forbrydelser i straffelovens kapitel 12 mod statens selvstændighed og sikkerhed. Ligesom straffelovens § 141 foreskriver § 30 en handlepligt i lighed med den, der gælder efter straffelovens § 185 om pligt til at afværge livsfarlige ulykker og § 253 om pligt til at komme personer i livsfare til hjælp.

De forhold, der er omfattet af militær straffelov § 30, er ikke omfattet af gerningsbeskrivelsen i straffelovens § 141. § 30 udvider området til også at omfatte forbrydelser, der er særligt alvorlige for forsvaret.

Henvisningen til straffelovens § 141 skal ikke forstås alene som en henvisning til straf-ferammen i denne bestemmelse, som omfatter fængsel i indtil 3 år eller under formildende omstændigheder bøde, men også som en henvisning til de dele i gerningsbeskrivelsen, der fremgår af § 141, men som ikke er medtaget i § 30, herunder muligheden for straffrihed i medfør af § 141, stk. 2.

6.4. Militær straffelov kapitel 8 (forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed)

6.4.1. Indledning

§§ 31-37 i militær straffelovs kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed” vedrører i alt væsentligt krigstid.

Bestemmelserne stammer fra militær straffelov fra 1937, hvor de var optaget i lovens 6. kapitel om ”Forbrydelser mod Krigsmagtens Kampdygtighed”. 1937-lovens bestemmelser var i vidt omfang udtryk for en sammenskrivning af tilsvarende, ofte meget detaljerede, bestemmelser i Straffelov for Krigsmagten fra 1881, jf. Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5579 ff.

Reglerne i kapitel 8 blev ikke revideret ved lovrevisionen i 1973 bortset fra, at der blev foretaget enkelte sproglige ændringer i forbindelse med, at nogle af bestemmelserne blev skrevet sammen. Der henvises til bemærkningerne til lovforslaget, jf. Folketings-tidende 1972-73, tillæg A, sp. 15-16.

6.4.2. Militær straffelov § 31

§ 31 indeholder følgende bestemmelse, der vedrører fredstid og krigstid:

”§ 31. Den, der røber militær hemmelighed, hvis åbenbaring for fremmed magt kan skade landets forsvar, straffes med fængsel indtil 4 år. Begås handlingen i krigstid eller under truende udsigt til krig, eller har den medført betydelig skade, kan straffen stige til fængsel i 10 år.

Stk. 2. Den, der uberettiget skaffer sig kendskab til sådanne hemmeligheder, som er omtalt i stk. 1, eller gengiver aktstykker eller beskriver eller afbilder andet, hvoraf sådanne hemmeligheder fremgår, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder. Sker det i krigstid eller under truende udsigt til krig, kan straffen stige til fængsel i 3 år.”

Bestemmelsen svarer til §§ 40 og 41 i 1937-loven. § 40 i 1937-loven svarer til §§ 79 og 160 i straffelov for krigsmagten af 1881.

Om bestemmelsen i stk. 1 anføres i bemærkningerne fra 1937 (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5584):

”Paragraffen svarer til [daværende] § 152 i Borgerlig Straffelov og beskriver Handlingen paa samme Maade. Strafferammen er noget højere, idet nærværende Bestemmelse alene handler om militær Hemmelighed, hvis Aabenbaring for fremmed Magt kan skade landets Forsvar, hvilket Gerningsmanden naturligvis maa have været paa det rene med, for at fornødent Forsæt kan siges at foreligge. Det kræves ikke, at Gerningsmanden direkte røber Hemmeligheden til fremmed Magt; har han tilsidesat den særlige Forsigtighed, der kræves i slige Forhold, overfor en uvedkommende, har han derved mistet Kontrollen over, hvor en saadan Meddelelse ender. Foreligger forræderisk Hensigt, kommer § 34 til Anvendelse.

Bestemmelsen kræver ikke, saaledes som B. S. § 152, at gerningsmanden virker eller har virket i offentlig Tjeneste eller Hverv. Af Udkastets § 5 følger dog, at Gerningsmanden i Fredstid maa være Militærperson eller forhenværende Militærperson, dog at den udenforstaaende medvirkende i Medfør af § 7 vil kunne straffes for Overtrædelse af Bestemmelsen, ... I Krigstid vil Bestemmelsen omfatte alle, se § 6c.”

Stk. 2 blev indsat som § 41 i 1937, jf. Rigsdagstidende 1937-37, sp. 5584, hvor det hedder:

”Denne Bestemmelse er et Udenværk om Spioneribestemmelserne. Den muliggør at ramme den, der maaske for at spionere, men i hvert Tilfælde uberettiget har sat sig i Besiddelse af saadanne Hemmeligheder og derved under alle Omstændigheder for-

øget Risikoen for, at de kommer i andre uberettigedes Hænder. Under Hensyn til Forseelsens karakter af Politiforseelse har man sat Straffen forholdsvis lavt.”

Bestemmelsen omfatter både tjenstgørende og hjemsendt militært personel. Under krig omfatter bestemmelsen enhver, der overtræder bestemmelsen, jf. nærmere militær straffelov § 6, nr. 3. Der kræves forsæt til, at hemmeligheden har en sådan karakter, at dens videregivelse til fremmed magt kan skade landets forsvar.

Bestemmelsen minder om og har et vist sammenfald med straffelovens § 109 og § 110 a.

Bestemmelsen suppleres endvidere af straffelovens § 152 om offentligt ansattes uberettigede videregivelse af fortrolige oplysninger mv.

6.4.3. Militær straffelov § 32

Militær straffelov § 32 har følgende indhold:

”§ 32. Den, der forfalsker ammunition eller andet krigsmateriel på en sådan måde, at virkningen forringes eller personer udsættes for fare, straffes med fængsel indtil 4 år.

Stk. 2. Har gerningsmanden måttet regne med, at forfalskningen ville få virkning under krigsforhold, kan straffen stige til fængsel i 12 år.”

Bestemmelsen, der stammer fra § 189 i 1881-loven, fik sin nuværende formulering ved militær straffelov af 1937, jf. § 42, og Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5586. Bestemmelsen vedrører både fredstid og krigstid.

Enhver ændring af ammunition er strafbar, uanset om den forstærker ladningerne – med risiko for f.eks. våbensprængning til følge – eller om den svækker ladningerne, idet enhver ændring vil indebære fare for personel, bl.a. fordi skydetabeller og lignende ikke længere passer. ”Forbedring” af våbenvirkningen kan være strafbar efter militær straffelov § 25, hvis der bliver tale om anvendelse af en fremgangsmåde, der er forbudt efter krigens folkeret, f.eks. anvendelse af såkaldte ”dum-dum kugler”.

En åbenbar ødelæggelse af ammunition, der umiddelbart kan konstateres, vil formentlig normalt ikke falde ind under bestemmelsen, men i stedet være omfattet af straffelovens § 291 om hærværk eller militær straffelovs § 28 om militært hærværk.

6.4.4. Militær straffelov § 33

§ 33 indeholder følgende krigstidsbestemmelse om krigsforræderi:

”§ 33. Den, der i krigstid eller under truende udsigt til krig i den hensigt at gavne fjenden eller skade det danske militære forsvar:

- 1) søger at opnå, at tropper, materiel eller territorium bringes under fjendens kontrol eller ikke kommer dansk militært forsvar til nytte,
- 2) forleder til mytteri, overgivelse eller overløben til fjenden eller udbreder oprørsk eller fjendtlige opråb i det danske militære forsvar,
- 3) ødelægger veje eller kommunikationsmidler,
- 4) giver fjenden underretning om det danske militære forsvars forhold, derunder kendingstegn og signalkoder,
- 5) vejleder fjenden eller vildleder nogen del af dansk militært forsvar,
- 6) undlader at udføre en befaling,
- 7) giver falsk melding,
- 8) hjælper krigsfanger til flugt eller
- 9) gør sig skyldig i noget forhold, der må sidestilles med et af de nævnte,
- 10) straffes for krigsforræderi med fængsel ikke under 8 år.”

Bestemmelsen svarer til § 34 i 1881-loven og § 34 i 1937- og 1954-loven. Se Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5579, hvor bl.a. anføres:

”Det maa ved alle Handlingerne fastholdes, at den i Paragraffens Indledning omhandlede hensigt skal være til Stede og bevist. Glipper dette Bevis, vil Handlingen ofte kunne straffes efter en af de følgende Paragraffer 36-38.”

I krigstid omfatter bestemmelsen enhver, jf. militære straffelov § 6, nr. 3. Under truende udsigt til krig kan alene militært personel straffes, jf. militær straffelov § 5, jf. også Lovkomm. II, side 138. Dette hænger sammen med, at udtrykket ”under truende udsigt til krig” er en del af gerningsindholdet i § 33 (og i øvrigt også i § 31). Bestemmelsen forudsætter således ikke, at forsvarsministeren med hjemmel i militær straffelov § 4 har udsendt offentlig meddelelse om, at krigstidsreglerne er sat i kraft. Har ministeren derimod udsendt en sådan meddelelse, gælder bestemmelsen for alle, der er omfattet af militær straffelov § 6, herunder bestemmelsens nr. 3.

Hvis bevisbyrden for det forræderiske forsæt ikke kan løftes, vil handlinger af denne art efter omstændighederne kunne henføres under militær straffelov §§ 31-32, jf. ovenfor, og §§ 35-37 om fremkaldelse af modløshed og ulovlig kontakt med fjenden.

6.4.5. Militær straffelov § 34

§ 34, som vedrører militær spionage i krigstid, har følgende indhold:

”§ 34. Den, der hemmeligt eller under falsk påskud tilvejebringer eller søger at tilvejebringe oplysninger på det militære forsvars operationsfelt i den hensigt at meddele dem til fjenden, straffes som spion med fængsel ikke under 8 år.

Stk. 2. En spion af den fjendtlige krigsmagt, som efter at være vendt tilbage til egne styrker senere tages til fange, behandles som krigsfange og drages ikke til ansvar for sit tidligere spioneri.”

Bestemmelsen svarer til §§ 64 og 65 i straffelov for krigsmagten af 1881. Om baggrunden for bestemmelsen hedder det i forarbejderne til de nogenlunde tilsvarende bestemmelser i 1937-lovens §§ 36 og 37, jf. Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5580-81:

”Paragraffens Begreb Spioneri er taget i den snævre Form, hvori det fremtræder i Landkriksreglementet (Konvention af 18. Oktober 1907, Bekendtgørelse Nr. 37 af 20. Januar 1910) Artikel 29. En Række af de Handlinger, der i øvrigt omfattes af det i daglig tale benyttede Begreb Spioneri, maa rammes af andre Bestemmelser, ...

Spioneri i Konventionens og Paragraffens Betydning kan kun begaas paa selve Krigsskuepladsen, men baade af militære og civile. Paragraffens sidste Stykke indeholder overensstemmende med Landkriksreglementets Art. 31 en særlig regel om Bortfald af Strafansvaret for militære af den fjendtlige Krigsmagt. Denne regel kommer kun de udtrykkeligt nævnte til Gode.”

Efter gerningsbeskrivelsen kan bestemmelsen kun anvendes i krigstid. Udenlandsk efterretningsvirksomhed udøvet på et tidligere tidspunkt kan efter omstændighederne være omfattet af straffeloven og militær straffelov §§ 31, 33 eller 35.

6.4.6. Militær straffelov § 35

Bestemmelsen indeholder følgende bestemmelse for krigstid:

”§ 35. Den, der under kamp, eller når kamp forestår, på pligtstridig måde søger at unddrage sig deltagelse i faren eller søger at fremkalde overgivelse, eller som på pligtstridig måde på tilbagetog efterlader våben, ammunition eller andet materiel, straffes med fængsel indtil 12 år.

Stk. 2. På samme måde straffes den, som i krigstid ved pligtstridigt forhold bidrager til, at fjendens foretagender fremmes, eller at dansk militært forsvar skades eller udsættes for fare.

Stk. 3. Overtræder en befalingsmand stk. 2 ved unødvendigt at opgive sin post eller overgive sig til fjenden eller ved at handle som nævnt i stk. 1, kan straffen stige til fængsel på livstid.

Stk. 4. Den, som uagtsomt begår de i stk. 2 og 3 omhandlede forbrydelser, straffes med fængsel indtil 4 år.”

Bestemmelsen svarer til §§ 68-72 og §§ 74 og 75 i straffelov for krigsmagten af 1881. Bestemmelsen fik i det væsentlige sin nuværende formulering ved §§ 36 og 37 i 1937-loven. Bestemmelsen ”sammenfatter en stor Del af de saakaldte Fejghedsforbrydelser”, jf. Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5582.

6.4.7. Militær straffelov § 36

Bestemmelsen indeholder følgende bestemmelse for krigstid:

”§ 36. Den, der i krigstid inden for det militære forsvar foretager handlinger, som er egnet til dér at fremkalde modløshed, straffes med fængsel indtil 4 år.”

Bestemmelsen, som svarer til § 75, stk. 2, i 1881-loven, fik sin nuværende formulering ved 1937-lovens § 38 (Rigsdagstidende 1937-38, tillæg A, sp. 5582).

Bestemmelsen omfatter enhver aktivitet, selv f.eks. ved at udbrede korrekte oplysninger, der er egnet til at fremkalde modløshed i forsvaret, og som ledelsen i den foreliggende situation anser for nødvendigt at tilbageholde. Der kræves forsæt, dvs. at gerningsmanden har indset, at handlingen var egnet til at fremkalde modløshed. Foreligger der forræderisk hensigt, er forholdet omfattet af § 33 om krigsforræderi.

6.4.8. Militær straffelov § 37

Militær straffelov § 37 indeholder følgende bestemmelse for krigstid:

”§ 37. Den, der i krigstid uden tilladelse sætter sig i forbindelse med nogen, der hører til den fjendtlige krigsmagt eller befinder sig på fjendens område, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år. Er der derved meddelt oplysninger, der kan være af værdi for fjenden, kan straffen stige til fængsel i 3 år.”

Bestemmelsen stammer fra 1881-loven, jf. § 76, og svarer til § 39 i 1937-loven (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5582).

Bestemmelsen omfatter ikke ”enhver” person, jf. militær straffelov § 6, nr. 3, men derimod de personer, der er omfattet af §§ 5 og 6, nr. 1 og 2, der befinder sig bag de fjendtlige linjer. Foreligger der forræderisk hensigt, vil forholdet kunne henføres under §§ 33-35.

KAPITEL 7. Militær retsplejelov – gældende ret

7.1. Indledning

I dette kapitel redegøres for hovedpunkterne i militær retsplejelov i det omfang, dette er relevant for forståelsen af udvalgets overvejelser og forslag til nye bestemmelser. Endvidere er omtalt eller citeret de bestemmelser i retsplejeloven, der har betydning til belysning af de særlige militære regler.

Flere af bestemmelserne i militær retsplejelov er vanskeligt tilgængelige, fordi de forudsætter eksistensen af bestemmelser i retsplejeloven, som er ændret eller ophævet siden 1973, uden at dette har medført konsekvensændringer i militær retsplejelov. Disse tidligere bestemmelser i retsplejeloven er kort omtalt i det følgende i forbindelse med de pågældende bestemmelser i militær retsplejelov.

I medfør af militær retsplejelov er udstedt en række bekendtgørelser om bl.a. sagsbehandling, kompetencefordeling mv. i militære straffesager. Endvidere har Forsvarsministeriet udstedt forskellige vejledninger:

Bekendtgørelse nr. 108 af 11. marts 1974 om disciplinarnævn og ankenævn.

Bekendtgørelse nr. 314 af 14. juni 1988 om eftertjeneste, hjemsendelse og fornyet indkaldelse af værnepligtige i forsvaret.

Bekendtgørelse nr. 164 af 16. marts 1989 om myndighed som rettergangschef ved de danske militære styrker til rådighed for De forenede Nationer i udlandet.

Bekendtgørelse nr. 165 af 16. marts 1989 om forhørsretter i forsvaret.

Bekendtgørelse nr. 77 af 14. februar 1991 om myndighed til at anvende straffe uden dom og disciplinarmidler over for personel i forsvaret, bortset fra frivilligt personel af hjemmeværnet.

Bekendtgørelse nr. 509 af 12. juni 2003 om rettergangsmyndighed i det militære forsvaret.

Cirkulære af 1. juli 1989 om ophævelse af kontrakt om frivillig tjeneste i forbindelse med strafafsoning, jf. KFF B. 4-13.

Cirkulære af 1. juli 1989 om afholdelse af udgifter i militære straffesager, jf. KFF B. 7-7.

Cirkulære af 1. juli 1989 om forkyndelser i henhold til retsplejelovgivningen for tjenstgørende militært personel, jf. KKF B. 7-8.

Cirkulære af 2. marts 1990 om lønafkortning m.v. ved mindre alvorlig unddragelse af tjeneste – suppleret med generalauditørens bemærkninger.

Vejledning af 1. juli 1989 om afhøringer i militære straffesager.

Vejledning af 1. juli 1989 om anvendelse af straffe- og disciplinarbladsformularsæt, jf. KFF B. 7-9.

Vejledning af 1. juli 1989 om disciplinarmidlers anvendelse over for militært personel, jf. KFF B. 7-10.

7.2. Militær retsplejelov § 1

Efter § 1 i militær retsplejelov gælder retsplejelovens regler vedrørende straffeprocessen også ved behandlingen af militære straffesager, medmindre andet er bestemt i militær retsplejelov. Militær retsplejelov er således et supplement til de almindelige straffeprocessuelle regler i retsplejeloven.

De vigtigste punkter, hvor militær retsplejelov adskiller sig fra retsplejelovens almindelige straffeprocessuelle regler, er:

- 1) Begrænsninger i domsmænds medvirken i militære straffesager, jf. § 4.
- 2) Udvidet adgang til dørlukning under domsforhandlingen i militære straffesager, jf. § 5.
- 3) Afvigelse fra værnetingsreglerne, jf. § 6.
- 4) Særlig militær påtalemyndighed, der udøves af auditører og generalauditøren, jf. §§ 7-9.
- 5) Særregler om forsvarerbeskikkelse og om anke af domme vedrørende militære straffesager, jf. §§ 12 og 23.
- 6) Tjenstgørende militærpersoner kan virke som forsvarer, jf. § 12.

- 7) Militære foresatte og auditørpersonel varetager politiets opgaver ved undersøgelsen i militære straffesager, jf. §§ 8, 13 og 20.
- 8) Udvidet adgang til ransagning og beslaglæggelse over for visse grupper af militært personel, jf. § 14.
- 9) Udvidet adgang for militære foresatte til at anholde undergivne, jf. § 15.
- 10) 24-timers fristen i retsplejelovens § 760, § 796, stk. 3, og § 806, stk. 3, kan om fornødent over for tjenstgørende militært personel udstrækkes til 3 x 24 timer, jf. § 17.
- 11) Udvidet adgang til varetægtsfængsling, jf. § 18.
- 12) Den fuldbyrdende myndighed er rettergangschefen under auditørens tilsyn, jf. § 24.
- 13) Militære forhørsretter kan nedsættes i særlige tilfælde, jf. §§ 27 og 28.
- 14) Straf uden dom kan pålægges af auditører og militære chefer, jf. §§ 29-36.
- 15) Militære straffesager kan afgøres med disciplinarmidler i stedet for straf. Et pålagt disciplinarmiddel indbringes for et disciplinarnævn og derefter for et ankenævn, jf. §§ 37-44.

7.3. Militær retsplejelov § 2

§ 2 angiver hvilke sager, der er militære straffesager, og dermed de sager, der skal behandles efter de særlige processuelle bestemmelser i militær retsplejelov. § 2, stk. 1, lyder således:

”§ 2. Militære straffesager er:

- 1) Sager om overtrædelse af militær straffelov mod personer, der efter nævnte lovs §§ 5 og 6 omfattes af denne.
- 2) Sager om overtrædelse af andre love mod personer, der hører til det militære forsvar, når lovovertrædelsen vedrører tjenesten eller er begået i eller i anledning af tjenesten eller på militært område eller i anvist kvarter.
- 3) Sager af den under nr. 2 omhandlede art mod krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes til bistand for disse, eller mod fremmede her i landet internerede militærpersoner og andre personer, der i henhold til en af Danmark tiltrådt mellemfolkelig overenskomst har krav på behandling som disse.”

Efter § 2, stk. 1, nr. 1, behandles sager om overtrædelse af militær straffelov begået af militært personel mv., jf. militær straffelov §§ 5 og 6, som militære straffesager. Den-

ne personkreds omfatter i fredstid navnlig tjenstgørende militært personel, jf. militær straffelov § 5. Personkredsen udvides i krigstid, jf. § 6. Om disse bestemmelser henvises til kapitel 6.2.6. og 6.2.7.

Sager mod hjemsendt personel for lovovertrædelser, der er begået under tjenesten, er ligeledes militære straffesager. Afgørende er tilhørsforholdet til forsvaret i gerningsøjeblikket. Også forhold, der er begået efter hjemsendelsen, er militære straffesager, såfremt der er tale om en tilsidesættelse af de militære pligter, der påhviler den pågældende efter hjemsendelsen, jf. militær straffelov § 5, stk. 1.

Civile er ikke omfattet af denne personkreds og kan derfor ikke straffes for overtrædelse af militær straffelov. Civile, der medvirker til sådanne overtrædelser, kan kun straffes for medvirken i grovere sager, jf. § 7 i militær straffelov, jf. nærmere kapitel 6.2.8.

Efter § 2, stk. 1, nr. 2, omfatter begrebet militær straffesag endvidere straffesager om overtrædelse af anden lovgivning mod personer, ”der hører til det militære forsvar”, når lovovertrædelsen ”vedrører tjenesten eller er begået i eller i anledning af tjenesten” eller på militært område eller i anvist kvarter. Uanset at beskrivelsen af, hvilke personer, der er omfattet af § 2, stk. 1, nr. 1, henholdsvis nr. 2, er forskellig i de to bestemmelser, er der efter forarbejderne til bestemmelserne ikke tvivl om, at personkredsen er den samme.

Efter § 5 i militær straffelov fra 1937 omfattede militær straffelov ”de til Krigsmagten hørende Personer”, mens den bestemmelse i militær retsplejelov, som svarer til den gældende bestemmelse i § 2, stk. 1, nr. 2, anvendte udtrykket ”sager mod de til krigsmagten hørende personer”. Ved lovændringen i 1973 blev de to bestemmelser omformuleret, således at militær straffelov, jf. § 5, omfattede ”tjenstgørende militært personel”, mens militære straffesager i form af overtrædelse af den almindelige lovgivning vedrørte ”personer, der hører til det militære forsvar”, jf. § 2, stk. 1, nr. 2. Ifølge bemærkningerne i lovforslagene fra 1972-73 til disse to bestemmelser var der ved de ændrede formuleringer ikke tilsigtet nogen ændring i forhold til de gældende bestemmelser, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 12 og sp. 51.

En forudsætning for, at strafbare overtrædelser af den almindelige lovgivning begået af militært personel skal behandles som militære straffesager, er efter § 2, stk. 1, nr. 2, især at lovovertrædelsen ”vedrører tjenesten eller er begået i eller i anledning af tjenesten”. Om disse tre kriterier hedder det i forarbejderne til den tilsvarende bestemmelse fra 1937 (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5614):

”Paragraffens Punkt 2 bevarer den nugældende Ordning hvorefter en Række Lovovertrædelser begaaede af Personer, der hører til Krigsmagten, behandles som Militære Straffesager, fordi de paa en eller anden Maade rummer et tjenstligt Moment, og det derfor er fundet naturligt at lade den Militære Anklagemyndighed have Afgørelsen med Hensyn til Paatale.”

Begreberne ”vedrørende tjenesten”, ”begået i” eller ”i anledning af tjenesten” angiver som nævnt, at lovovertrædelsen skal have et element af tjenstlig karakter for at kunne behandles som en militær straffesag.

Det antages, at en lovovertrædelse er begået ”i tjenesten”, når forholdet er begået i tjenestetiden, forudsat at overtrædelsen har en forbindelse med tjenesten. Tjenestetiden omfatter også beordret civilundervisning, alarmeringer, pludseligt opstået tjeneste uden for normal tjenestetid samt tjenesterejser. Begrebet ”i tjenesten” indeholder således en tidsmæssig begrænsning, idet handlingen skal være begået inden aftræden.

En overtrædelse af den almindelige lovgivning, der intet har med tjenesten at gøre, behandles som en almindelig straffesag, selv om forholdet er begået i tjenestetiden. F.eks. vil et helt umotiveret voldsforhold begået i tjenestetiden mod en anden militærperson, blive behandlet som en almindelig straffesag.

Kriterierne ”i anledning af tjenesten” eller ”vedrører tjenesten” har navnlig selvstændig betydning, når lovovertrædelsen er begået uden for tjenestetiden. Disse to udtryk er uden tvivl delvist sammenfaldende, og det er ikke muligt at definere dem entydigt. Om en overtrædelse af den almindelige lovgivning har den nødvendige sammenhæng med tjenesteforholdet, må afgøres konkret.

En lovovertrædelse vedrører tjenesten f.eks., hvis den drejer sig om misbrug af et militært rejsekort eller tyveri af et militært køretøj, uanset om overtrædelsen er begået i

fritiden og uden for militært område. Forhold, der ”vedrører tjenesten”, kan også være forhold, som opstår efter hjemsendelse, men som har en sammenhæng med tjenesten.

Forhold, som er begået ”i anledning” af tjenesten, omfatter navnlig almindelige lovovertrædelser, der er begået uden for tjenestetiden, men hvor årsagen til overtrædelsen må søges i tjenesteforholdet. F.eks. vil vold, jf. straffelovens § 244, som en militærperson begår uden for tjenestetiden, f.eks. på et diskotek, over for en anden militærperson, blive behandlet som en militær straffesag, hvis årsagen til voldsforholdet må søges i de pågældendes tjenstlige forhold, f.eks. efter en uenighed under en øvelse. Har voldsudøvelsen derimod intet med tjenesten at gøre, behandles sagen som en almindelig straffesag.

En overtrædelse af den almindelige lovgivning begået på militært område, skal derimod efter § 2, stk. 1, nr. 2, behandles som militær straffesag. Der er således ikke hjemmel til at overgive en sag til den almindelige anklagemyndighed, såfremt forholdet er begået på militært område, medmindre betingelserne i militær retsplejelov § 3 er opfyldt.

Efter § 2, stk. 1, nr. 3, 1. led, er desuden sager mod krigsfanger og andre personer, der skal behandles som krigsfanger, militære straffesager, også selv om sagen vedrører overtrædelse af andre love end militær straffelov. Bestemmelsen genfindes i militær retsplejelov af 1919, jf. Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5612.

§ 2, stk. 1, nr. 3, 2. led, indebærer en udvidelse af bestemmelsen for så vidt angår militært personel, der er interneret her i landet uden at være krigsfanger. Bestemmelsen blev indsat i militær retsplejelov i 1973 ”som følge af Danmarks tilslutning til Genevekonventionen af 12. august 1949 om behandling af krigsfanger”, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 51.

Endelig indeholder § 2, stk. 2, følgende bestemmelse:

”§ 2. ...

Stk. 2. Loven gælder for de i stk. 1, nr. 3, nævnte personer, for så vidt ikke andet følger af de mellempolkelige overenskomster, der gælder for deres behandling.”

Denne bestemmelse skal ses i sammenhæng med militær straffelov § 6, nr. 2, samt Danmarks internationale forpligtelser.

Militær straffelov § 6, nr. 2, indebærer, at militær straffelov i krigstid også omfatter ”krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes til bistand for disse, for så vidt ikke andet følger af gældende mellemfolkelige overenskomster”.

De nævnte bestemmelser i militær straffelov og militær retsplejelov indebærer tilsammen, at alle straffesager mod krigsfanger mv. og andre her i landet internerede militærpersoner og dermed sidestillede altid skal behandles som militære straffesager, uanset om der er tale om en overtrædelse af militær straffelov eller af særlovgivningen i øvrigt.

Det er en forudsætning for at opfylde artikel 82 i 3. Genèvekonvention om behandling af krigsfanger, der sikrer beskyttelsen af disse, at der fastsættes regler om, at krigsfanger i disciplinær og strafferetlig henseende skal være undergivet samme lovgivning og disciplinære bestemmelser i øvrigt som de væbnede styrker i det land, hvor de tilbageholdes. Konventionen stiller således krav om en effektiv ligestilling mellem krigsfanger mv. og tilbageholdsmagtens eget militære personel.

Militær retsplejelov § 2 og militær straffelov § 6 nævner flere forskellige personelkategorier. Opdelingen er en følge af den forskellige status, som disse kategorier har efter folkeretten:

Hvem der er ”egentlige” krigsfanger, fremgår af artikel 4 i 3. Genèvekonvention. Dette er først og fremmest almindeligt militært personel, dvs. kombattanter, jf. nærmere artikel 4 A, særlig (1) og (2), samt civile, der følger de væbnede styrker, jf. artikel 4 A (4). Sanitetspersonel og feltpræster får ved tilfangetagelse derimod formelt ikke status som krigsfanger, men kan alene tilbageholdes til støtte for krigsfanger af samme nation, hvis der er behov herfor, jf. nærmere 3. Genèvekonvention artikel 33, jf. artikel 4 C og artikel 28 i 1. Genèvekonvention til forbedring af syges og såredes vilkår i de væbnede styrker i felten og tilsvarende artikel 36 og 37 i 2. Genèvekonvention til forbedring af såredes, syges og skibbrudnes vilkår i de væbnede styrker på søen.

Endvidere består der efter artikel 4 B (2) en forpligtelse til at ligestille fremmed militært personel, der er interneret i neutrale lande, med krigsfanger.

Folkeretten forpligter endelig neutrale stater, hvor fremmede tropestyrker (og dermed sidestillet personel) trænger eller flygter ind på den neutrale stats område, til at internere sådanne personer, jf. nærmere artikel 11 i V. Haagerkonvention af 18. oktober 1907 om neutrale magters og personers rettigheder og forpligtelser i tilfælde af krig til lands. Derfor den særlige bestemmelse om ”internerede militærpersoner”.

Militær retsplejelov § 2, stk. 2, giver mulighed for at fravige hovedreglen, hvor dette er en direkte følge af folkerettens regler eller af mellemfolkelige aftaler vedrørende de pågældende personer.

7.4. Militær retsplejelov § 3

§ 3 indeholder en bestemmelse om behandlingen af sager, som omfatter dels forhold, der skal behandles som en militær straffesag, dels forhold, der ikke skal behandles efter reglerne om behandlingen af militære straffesager. Bestemmelsen giver mulighed for, at sagen samlet behandles enten efter de militære regler eller de almindelige regler i retsplejeloven efter aftale mellem den militære og den almindelige anklagemyndighed. Bestemmelsen lyder således:

”§ 3. Skal forfølgning samtidig finde sted mod en person for flere forhold, der ikke alle hører under militær påtalemyndighed, sker dette under en militær straffesag. Dog kan sagen behandles som en borgerlig straffesag, når den militære og den borgerlige påtalemyndighed er enige derom.

Stk. 2. Skal forfølgning samtidig finde sted mod flere personer for et forhold, der ikke for alles vedkommende hører under militær påtalemyndighed, kan sagen, når den militære og den borgerlige påtalemyndighed er enige derom, i sin helhed behandles enten som militær eller som borgerlig straffesag.”

Bestemmelsen stammer i sin nuværende formulering fra militær retsplejelov af 1937. Om baggrunden for bestemmelsen hedder det i forarbejderne (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5614) ”at der herved er skabt en smidig Regel, der tillader at samle en Sags Forfølgning under den Paatalemyndighed, hvor den mest hensigtsmæssigt kan behandles”.

Bestemmelsen i stk. 2 har i praksis især været anvendt i færdselssager, hvor såvel militært tjenstgørende som civile borgere har gjort sig skyldige i en overtrædelse af færdselsloven (f.eks. et trafiksammenstød), og hvor sagen normalt vil blive behandlet af den almindelige anklagemyndighed.

7.5. Militær retsplejelov § 4

Efter § 4 medvirker domsmænd ikke ved behandlingen af sager om overtrædelse af militær straffelov i samme omfang, som det ville være tilfældet efter retsplejelovens regler. Bestemmelsen lyder således:

”§ 4. Domsmænd skal medvirke i militære straffesager i samme omfang som i borgerlige straffesager. I sager om overtrædelse af militær straffelov anvendes domsmænd i fredstid dog kun, hvis der er hjemlet straf af fængsel i over 2 år, og i krigstid kun, hvis der er hjemlet straf af fængsel i 4 år eller derover.”

Som udgangspunkt medvirker domsmænd ved behandlingen af militære straffesager i samme omfang som i andre straffesager, jf. § 4, 1. pkt., dvs. efter reglerne i retsplejelovens § 686 (byretssager) og § 689 (ankesager ved landsret), samt for færdselssagers vedkommende efter reglerne i færdselslovens § 119.

I sager om overtrædelse af militær straffelov medvirker domsmænd kun i alvorligere sager, jf. § 4, 2. pkt., der i det væsentlige fik sin nuværende formulering i forbindelse med en række ændringer i 1937 af loven om retsplejen ved hæren og søværnet. Reglen indebærer, at domsmænd i praksis kun undtagelsesvis medvirker ved behandlingen af straffesager vedrørende overtrædelse af militær straffelov. Om begrundelsen herfor er i bemærkningerne til lovforslaget i 1937 (Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5615-17) bl.a. anført:

”... ikke være Tale om, at Domsmænd skulde medvirke ved Paakendelsen af alle Sager om Overtrædelse af Militær Straffelov. Disse Sager har gennemgaaende ikke tilnærmelsesvis en saa alvorlig Karakter eller saa indgribende Betydning for Tiltalte som de almindelige Straffesager, der efter Retsplejeloven behandles som Domsmandssager. Hertil kommer yderligere, at Sager om Overtrædelse af Militær Straffelov især af Hensyn til Mandstugten bør paakendes hurtigt, hvilket bedst vil lade sig gøre, naar Domsmænd ikke medvirker. En Begrænsning bør derfor ske ... .”

7.6. Militær retsplejelov § 5

Efter retsplejeloven kan forskellige omstændigheder medføre, at lovens udgangspunkt om offentlighed mv. i retsplejen fraviges.

Retsplejelovens § 29-§ 29 e) indeholder bestemmelser om, at retten i straffesager under visse betingelser på begæring kan bestemme, at dørene skal lukkes under domsforhandlingen. Det gælder f.eks., når sagens behandling i et offentligt retsmøde må antages at bringe nogens sikkerhed i fare, jf. § 29, stk. 2, nr. 1, eller når statens forhold til fremmede magter eller særlige hensyn til disse i øvrigt kræver det, jf. § 29, stk. 1, nr. 2.

Efter retsplejelovens § 41 kan hensynet til statens sikkerhed eller forhold til fremmede magter, eller hvis særlige hensyn til disse i øvrigt gør det betænkeligt, begrunde, at retten afslår en begæring fra parter i en sag eller fra andre om at få udskrift af retsbogen eller af dokumenter, der er fremlagt og beror hos retten.

Efter retsplejelovens § 189 kan retten eller politiet pålægge en person, der er afhørt som vidne, tavshedspligt ”med hensyn til hans viden om udsagn”, hvis hensynet til fremmede magter, til statens sikkerhed eller alvorlige forbrydelser taler derfor.

Disse regler gælder også i militære straffesager.

Militær retsplejelov indeholder i § 5 en bestemmelse, hvorefter også ”hensynet til den militære sikkerhed” kan begrunde tilsvarende indskrænkninger i offentlighedsprincippet. Hensynet til den militære sikkerhed kan f.eks. være forsvarsmæssige forhold af sikkerhedsmæssig karakter og efterretningsmæssige forhold.

7.7. Militær retsplejelov § 6

I § 6 findes en særlig værnetingsregel, der gør det muligt også at lade ”forundersøgelse og domsforhandling” i militære straffesager behandle ved den ret, hvor den sigtede eller tiltalte har garnison mv., det såkaldte ”garnisonsværneting”. Bestemmelsen lyder således:

”§ 6. Forundersøgelse og domsforhandling skal foruden ved de i kapitel 63 i lov om rettens pleje nævnte retter kunne foretages ved retten på det sted, hvor den sigtedes afdeling har garnison eller opholder sig, eller hvor det skib, hvortil han hører, har station eller befinder sig eller ved hjemkomst til Danmark tager station. Dette gælder dog ikke sager om oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning.”

De almindelige regler om, ved hvilken ret retsmøder under efterforskningen og domsforhandlingen i straffesager skal finde sted, findes i retsplejelovens §§ 694-698. Disse bestemmelser indebærer i korte træk følgende:

Efter § 694 kan retsmøder under efterforskningen afholdes ved retten i enhver kreds, hvor oplysning i sagen må antages at kunne tilvejebringes.

Retsmøder med henblik på sagens behandling som tilståelsessag, jf. retsplejelovens § 922, afholdes ved retten i den kreds, hvor sigtede bor eller opholder sig, eller ved gerningsstedets værneting, jf. retsplejelovens § 694, stk. 3.

I sager, hvor tiltalte nægter sig skyldig, afhænger værnetinget af, om sagen skønnes at kunne afgøres med en bøde, eller om anklagemyndigheden nedlægger påstand om fængselsstraf. I bødesager kan domsforhandlingen foregå ved gerningsstedets værneting, jf. retsplejelovens § 696, og ved retten i den kreds, hvor tiltalte bor eller opholder sig, jf. retsplejelovens § 698, stk. 1, nr. 2. Påstår anklagemyndigheden tiltalte idømt fængselsstraf, kan domsforhandling alene finde sted ved gerningsstedets værneting, jf. retsplejelovens § 696, jf. § 698, stk. 1, nr. 2.

Formålet med den særlige værnetingsregel i § 6 er at gøre det muligt at behandle en militær straffesag ved den byret, hvorunder tjenestestedet hører, selvom handlingen er begået i en anden retskreds. Dette har navnlig praktisk betydning i tilfælde, hvor tiltalte og eventuelle vidner er samlet på samme tjenestested, når sagen skal domsforhandles.

Begrebet forundersøgelse, som nævnes i militær retsplejelov § 6, blev ophævet i retsplejeloven ved lov nr. 243 af 8. juni 1978 i forbindelse med revisionen af reglerne om efterforskning i straffesager (Folketingstidende 1977-78, tillæg A, sp. 2362 ff.). Samtidig blev bestemmelsen i § 694 ændret.

Før lovændringen byggede retsplejelovens regler om efterforskning i straffesager på en todelt ordning, nemlig en efterforskning, der blev forestået af politiet, og en forundersøgelse, der foregik i retten. Denne ordning blev ændret således, at dommeren ikke længere havde opgaver som undersøgelsesleder, men alene skulle føre kontrol med lovligheden af politiets efterforskningsvirksomhed, afgøre tvister om sigtedes og forsvarerens beføjelser og tage stilling til de efterforskningsskridt, f.eks. varetægtsfængsling, ransagning og beslaglæggelse, der er så indgribende over for borgerne, at de kræver rettens godkendelse.

7.8. Militær retsplejelov §§ 7, 8 og 9

7.8.1. Den militære anklagemyndighed

§§ 7, 8 og 9 i militær retsplejelov angiver den militære anklagemyndigheds opgaver ved behandlingen af militære straffesager. Disse regler behandles af praktiske grunde under ét. Bestemmelserne suppleres af en række særregler om bl.a. behandlingen af militære straffesager. Det drejer sig navnlig om §§ 10 og 11, § 13 og §§ 20-22.

7.8.2. Opgaver mv.

Den militære anklagemyndigheds opbygning og dens opgaver inden for straffeprocessen ved behandlingen af militære straffesager er i alt væsentligt de samme, som gælder for den almindelige anklagemyndighed efter retsplejelovens kapitel 10.

Efter retsplejelovens § 95 er de offentlige anklagere rigsadvokaten, statsadvokaterne og politimestrene (i København politidirektøren). Det følger af retsplejelovens § 98, at justitsministeren er ”de offentlige anklagere overordnet og fører tilsyn med disse”. På samme måde fører rigsadvokaten tilsyn med de øvrige offentlige anklagere, jf. retsplejelovens § 99, stk. 2, og varetager i øvrigt ”udførelsen af straffesager ved Højesteret”, jf. stk. 1.

Påtalekompetencen, herunder beslutningen om tiltalerejsning, i en straffesag ligger som udgangspunkt hos politimesteren, jf. retsplejelovens § 719. Efter § 719, stk. 2, nr. 1, påtaler statsadvokaten straffesager, som skal behandles ved landsretten i 1. instans

(nævningesager) samt ankesager. Under statsadvokatens påtalekompetence hører endvidere visse alvorligere forbrydelser, herunder forbrydelser rettet mod det offentlige, jf. retsplejelovens § 719, stk. 2, nr. 2.

Reglerne om den militære anklagemyndighed i §§ 7-9 i militær retsplejelov lyder således:

”§ 7. Påtalen i militære straffesager tilkommer generalauditøren og auditørerne, der er underordnet forsvarsministeren og står under dennes tilsyn med hensyn til udførelsen af deres hverv.

Stk. 2. Auditørerne bistås ved efterforskningen i militære straffesager af auditorfuldmægtige.

Stk. 3. Auditørerne har samme adgang til at opnå beskikkelse som landsdommere som de personer, der nævnes i § 43, stk. 3, i lov om rettens pleje.

§ 8. Ved anvendelse af reglerne i 4. bog i lov om rettens pleje i militære straffesager træder auditøren i stedet for politimesteren (politiet) og statsadvokaten og generalauditøren i stedet for rigsadvokaten. Endvidere træder forsvarsministeren i stedet for justitsministeren, medmindre andet følger af forholdets natur.

Stk. 2. Generalauditøren kan i tilfælde af forfald bemyndige en auditor til at optræde for højesteret i sit sted.

§ 9. Før det besluttes, om påtale skal rejses og i bekræftende fald for hvilke lovovertrædelser, skal sagen forhandles med rettergangschefen.

Stk. 2. Forsvarsministeren bestemmer, hvilke befalingsmænd der skal have myndighed som rettergangschef. Hvor ikke særlige forhold gør sig gældende, bør sådan myndighed ikke tillægges befalingsmænd, hvis kommandoområde er væsentlig mindre end det, der er tillagt chefen for et regiment, en eskadre, en flyvestation eller en hjemmeværnsregion.

Stk. 3. Er auditøren og rettergangschefen ikke enige om påtalespørgsmålet, kan rettergangschefen uden uforholdeligt ophold forlange sagen forelagt generalauditøren til afgørelse.

Stk. 4. Rettergangschefen kan forlange generalauditørens afgørelse indbragt for forsvarsministeren.”

Retsplejelovens § 43, stk. 3, som nævnes i § 7, stk. 3, er ophævet pr. 1. juli 1999, jf. lov nr. 402 af 26. juni 1998 om ændring af bl.a. retsplejeloven i forbindelse med oprettelsen af Domstolsstyrelsen, jf. nu retsplejelovens § 43 a.

7.8.3. Påtalekompetencen

Auditørerne rejser tiltale og møder som anklagere i byret og landsret i militære straffesager, mens generalauditøren møder for Højesteret i disse sager. Auditørerne og generalauditøren rekrutteres normalt fra den civile anklagemyndighed, mens auditorfuldmægtigene ofte tidligere har været beskæftiget inden for kriminalpolitiet.

Forsvarschefen har ikke beføjelser over for den militære anklagemyndighed, som står uden for den militære rækkefølge. Auditørens afgørelser kan ikke omgøres af militære chefer, men kun af generalauditøren, jf. principperne i retsplejelovens § 99, stk. 3, og § 101, stk. 2.

Indtil 1973 havde rettergangscheferne påtalekompetencen i militære straffesager. Ved lovændringen i 1973 blev påtalekompetencen overført til den militære anklagemyndighed. Herefter er den militære anklagemyndighed sidestillet med den almindelige anklagemyndighed med hensyn til uafhængighed, påtalekompetence, organisation og klagemuligheder. Kun reglen i militær retsplejelov § 9 er en undtagelse herfra, jf. nedenfor.

Efter militær retsplejelov er rettergangschefen tillagt en række beføjelser i militære straffesager. Rettergangschefen er en højere officer, f.eks. chefen for et regiment i hæren. Ved udøvelsen af beføjelsen som rettergangschef er den pågældende ikke undergivet det militære kommandosystem.

Forsvarsministeren bestemmer, hvilke befalingsmænd, der skal have myndighed som rettergangschef, jf. § 9, stk. 2. De administrative regler findes i bekendtgørelse nr. 509 af 12. juni 2003 om rettergangsmyndighed i det militære forsvar. Bekendtgørelsen er optaget som bilag 4.

Militær retsplejelov indeholder i § 9 en særregel om påtale i militære straffesager. Før auditøren beslutter, om der skal rejses tiltale og i bekræftende fald for hvilken lovovertrædelse, skal han forhandle med rettergangschefen. Denne bestemmelse blev indført i 1973. I de almindelige bemærkninger til lovforslagets § 9, stk. 1 (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 49), anføres som begrundelse herfor:

”Det er ved udarbejdelsen af forslaget lagt til grund, at påtalemyndigheden, d.v.s. myndigheden til at rejse tiltale ved retten, bør henlægges til generalauditøren og auditørerne, der på grundlag af deres juridiske uddannelse opfylder de betingelser, der i den borgerlige strafferetspleje stilles med hensyn til påtalevirksomhed i borgerlige straffesager. Det er således ikke fundet rimeligt at begrænse generalauditørens og auditørernes virksomhed som anklagere af rettergangschefers tiltalebeslutninger, men det foreslås, at rettergangscheferne har ret til at udtale sig om tiltalespørgsmål og i tilfælde af uenighed mellem rettergangschef og auditor at forlange sagen forelagt generalauditøren og eventuelt forsvarsministeren til afgørelse.”

I forbindelse med behandlingen af lovforslaget i 1973 besvarede ministeren følgende spørgsmål fra retsudvalget om den foreslåede bestemmelse (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1351-1352):

”Spørgsmål 14:

Af Klimaudvalgets betænkning fremgår det, at udvalget ikke af tidsmæssige grunde har kunnet undersøge spørgsmålet om, at afgørelsen af tiltalespørgsmål m.v. bliver et fællesansvar for auditor og rettergangschef.

Ministerens kommentar til en sådan løsning udbedes.

Svar:

Som det fremgår af klimaudvalgets betænkning, kunne udvalget ikke nå til enighed, om den gældende rettergangsordning, der henlægger afgørelsen om tiltale til visse højere militære chefer (rettergangschefer), burde bevares, eller om der burde indføres en ordning, hvorefter afgørelsen af tiltalespørgsmål blev henlagt til de juridisk uddannede auditører.

Udvalget følte sig dog ikke overbevist om, at de to skitserede muligheder var de eneste realisable. Der blev i denne forbindelse blandt andet også peget på muligheden af, at afgørelsen af tiltalespørgsmål blev et fælles ansvar for auditor og rettergangschef.

Ved udarbejdelsen af det foreliggende retsplejelovforslag er tanken om at gøre påtalemyndigheden til et fælles ansvar forkastet. En sådan ordning ville være i afgørende strid med princippet inden for den borgerlige retspleje, hvor anklagemyndigheden selvstændigt har ansvaret for tiltalerejsningen. Lovforslaget indfører derimod et princip om, at tiltalespørgsmål forinden afgørelsen skal drøftes med rettergangschefen, som har ansvaret for opretholdelsen af den militære disciplin. Denne ordning svarer til, at den borgerlige anklagemyndighed altid indhenter en erklæring fra den pågældende specialmyndighed, før der træffes afgørelse om tiltale. ...

Ved lovforslaget er der herudover tillagt rettergangschefen en ret til at forlange sagen forelagt generalauditøren til afgørelse. Såfremt rettergangschefen uden uforment ophold indbringer auditørens afgørelse for generalauditøren, har dette suspensiv virkning, indtil generalauditørens afgørelse foreligger. Herudover er der yderligere

givet rettergangschefen en ret til at forlange generalauditørens afgørelse indbragt for forsvarsministeriet.

Ved den foreslåede ordning har rettergangscheferne således en særdeles god mulighed for at få deres synspunkter taget i betragtning ved afgørelsen af tiltalespørgsmål.”

§ 9 foreskriver kun forhandling om påtalespørgsmål, herunder om en sag bør afgøres uden dom, men det er forudsat, at forhandling også finder sted, når dette må anses for at være af betydning.

I praksis udfærdiger auditøren sin afgørelse, hvorefter rettergangschefen opfordres til forhandling. Såfremt rettergangschefen ikke finder dette nødvendigt, bliver auditørens afgørelse forkyndt for den sigtede.

Er der ikke enighed mellem auditøren og rettergangschefen om påtalespørgsmålet, kan rettergangschefen forlange sagen forelagt generalauditøren og forsvarsministeren, jf. militær retsplejelov § 9, stk. 3 og 4.

7.8.4. Andre opgaver

Det er ikke alle beføjelser, som justitsministeren har efter retsplejeloven, der ved militær retsplejelov § 8, stk. 1, er overført til forsvarsministeren i militære straffesager. Justitsministeren har fortsat visse beføjelser efter straffelovens almindelige del, §§ 38-40 (prøveløsladelse), og efter straffelovens særlige del, §§ 110 f og 118 a om påtalepåbud fra justitsministeren i sager vedrørende forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed samt mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder.

Mens generalauditøren og auditørerne i militære straffesager overtager den almindelige anklagemyndigheds opgaver efter retsplejeloven, træder forsvarsministeren ikke i alle tilfælde i stedet for justitsministeren. Det gælder justitsministerens kompetence efter retsplejelovens § 730, stk. 2, § 733, stk. 1 (visse spørgsmål vedrørende beskikkelse af forsvarere), § 808, stk. 3, og § 811 (spørgsmål vedrørende personundersøgelse i straffesager).

Forsvarets auditørpersonel varetager desuden politiets opgaver ved retslægeligt ligsyn og retslægelig obduktion, såfremt efterforskningen i forbindelse med et dødsfald henhører under den militære påtalemyndighed, jf. ligsynslovens § 18, stk. 3.

De administrative regler, der gælder for den almindelige anklagemyndighed, følges af den militære anklagemyndighed, medmindre der er udsendt særlige forskrifter af generalauditøren eller forsvarsministeren. Som eksempler på sådanne generelle civile forskrifter kan nævnes Rigsadvokatens Meddelelser, herunder de vejledende bødetakster. Herudover har generalauditøren udsendt vejledende bødetakster mv. (jf. Generalauditørmeddelelse nr. 2/02 af 23. april 2002) vedrørende overtrædelser af militær straffelov.

I praksis undlader den militære anklagemyndighed at påtale overtrædelse af militær straffelov, når den sigtede er hjemsendt som varigt eller for tiden uegnet til værnepligtstjeneste, hvis der må antages at være en sammenhæng mellem forseelsen og den psykiske eller legemlige mangel, der har været grunden til hjemsendelsen. Samme princip følges, når strafferetlig forfølgning er påbegyndt.

Et strafbart forhold, som kan resultere i en militær straffesag, kan af en militær person – eller andre – anmeldes til den pågældendes foresatte befalingsmand eller chef eller anden højerestående militærperson, jf. militær retsplejelov § 20. Den, der modtager klagen, skal herefter i overensstemmelse med reglerne i § 20 undersøge forholdet, når der er en rimelig formodning for, at der er begået en strafbar handling.

Har rettergangschefen ikke kompetence til at træffe afgørelse i sagen, skal rettergangschefen senest efter afslutningen af efterforskningen sende sagen til auditøren, der herefter træffer afgørelse. Auditøren skal herunder iværksætte efterforskning, når der er en rimelig formodning for, at der er begået et strafbart forhold, jf. retsplejelovens § 742, stk. 2.

7.9. Militær retsplejelov § 10

§ 10, der vedrører påtalekompetencen, lyder således:

”§ 10. De strafbare handlinger, der omhandles i militær straffelov, påtales af det offentlige.

Stk. 2. Lovovertrædelser, der ellers er privat påtale undergivet, kan påtales offentligt, når de begås i eller i anledning af tjenesten.”

Efter § 10, stk. 1, påtales overtrædelser af militær straffelov således af det offentlige, dvs. af auditøren. At auditøren også påtaler overtrædelser af anden lovgivning, når overtrædelserne er en militær straffesag, følger af §§ 7 og 9. Også strafbare forhold, der ellers er undergivet privat påtale, f.eks. sager om æresfornærmelser, kan påtales af det offentlige, hvis lovovertrædelserne er begået i eller i anledning af tjenesten, jf. § 10, stk. 2.

Efter retsplejelovens §§ 719 og 720 påtales mulige strafbare forhold af det offentlige. Hvis offentlig påtale efter lovgivningen er betinget af en begæring (betinget offentlig påtale), kan offentlig påtale, jf. retsplejelovens § 720, stk. 2, kun ske efter begæring fra den forurettede, jf. § 725.

Militær retsplejelovs bestemmelser i § 10, stk. 1 og stk. 2, stammer fra § 14 i militær straffelov af 1937. Bestemmelserne blev ved lovrevisionen i 1973 overflyttet til militær retsplejelov som § 10, ”hvor de naturligt hører hjemme”, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 53.

Den tidligere bestemmelse i militær straffelov § 14 om offentlig påtale af overtrædelser af militær straffelov havde til formål at afskære ”den tvivl, der ellers ville kunne herske m.h.t. påtale af vold mod overmand, M.S. § 50, og vold mod undermand, M.S. § 57, i tilfælde, hvor der kun foreligger simpel vold, der straffes efter B.S. § 244, stk. 1, og som efter samme paragrafs stk. 4 kun påtales offentligt, når almene hensyn kræver det. Nu er det givet, at påtalen også i disse tilfælde altid er offentlig”, jf. Lovkomm. I, side 39.

De særlige straffebestemmelser om vold mod overmand og vold mod undermand blev ophævet ved lovrevisionen i 1973. Samtlige bestemmelser i militær straffelov er i dag undergivet offentlig påtale.

7.10. Militær straffelov § 11

§ 11 indeholder følgende bestemmelse om behandlingen af militære straffesager:

”§ 11. Militære straffesager behandles efter reglerne for sager angående forbrydelser, der påtales af statsadvokaten, jf. dog § 4, § 12, stk. 2, og § 23, stk. 2.”

§ 4 vedrører domsmænds medvirken i militære straffesager, § 12, stk. 2, indeholder særlige regler om forsvarerbeskikkelse og § 23, stk. 2, vedrører ankeadgang i militære straffesager.

Militær retsplejelov § 11 forudsætter eksistensen af begreberne statsadvokatsager og politisager. Sondringen mellem politisager og statsadvokatsager blev ophævet ved lov nr. 385 af 20. maj 1992 om ændring af retsplejeloven mv. (anklagemyndighedens struktur). Om sagen var en politisag eller en statsadvokatsag, var afgørende for, om politimesteren eller statsadvokaten påtalte forholdet, og for hvilke processuelle regler, der fandt anvendelse. Reglerne om tiltale og domsforhandling for byret i sager, som påtaltes af statsadvokaten, fandtes i retsplejelovens § 80, mens reglerne i politisager var reguleret i retsplejelovens kapitel 81, som desuden indeholdt bestemmelser om en forenklet procesform.

Efter ophævelsen i 1992 af sondringen mellem politisager og statsadvokatsager og efter gennemførelsen af lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af retsplejeloven, der trådte i kraft den 1. juli 2001, afhænger de processuelle regler af, om straffesagen skal behandles under medvirken af domsmænd eller ikke. Retsplejelovens kapitel 80 vedrører sager, hvor domsmænd skal medvirke, mens kapitel 81 vedrører sager, hvor der ikke medvirker domsmænd. Afgørende for, hvornår domsmænd skal medvirke under domsforhandlingen, er som hovedregel, om anklagemyndigheden nedlægger påstand om fængselsstraf. I så tilfælde skal sagens behandles efter kapitel 80 og under medvirken af domsmænd. Sager, hvor påstanden alene er bøde, skal normalt behandles efter kapitel 81 uden medvirken af domsmænd. Denne afgrænsning betyder, at procesreglerne for behandlingen af en straffesag er uafhængige af, om tiltale rejses efter straffeloven eller særlovgivningen, og uafhængige af strafferammen for den lovovertrædelse, som tiltalen vedrører. Det har heller ikke betydning, om politimesteren eller statsadvokaten har påtalekompetencen.

Militær retsplejelov § 11 blev ikke ændret i forbindelse med disse ændringer af retsplejelovens regler om påtalekompetencen og procesmåden i straffesager. Det betyder bl.a., at der altid skal beskikkes forsvarer i sager, der vedrører overtrædelser af militær straffelov, uanset at den militære anklagemyndigheds påstand er bødestraf, jf. nedenfor under 7.11., og at der ikke gælder nogen begrænsning i adgangen til at anke domme i sådanne militære straffesager fra byret til landsret, jf. nedenfor under 7.20.

7.11. Militær retsplejelov § 12

§ 12 indeholder særregler om adgangen for en sigtet eller en tiltalt i en militær straffesag til at vælge eller få beskikket en forsvarer.

Også disse regler bygger på tidligere regler i retsplejeloven, herunder sådanne der forudsatte en sondring mellem statsadvokatsager og politisager.

Militær retsplejelovs bestemmelser indebærer i modsætning til retsplejelovens regler om forsvarerbeskikkelse i §§ 730-732, at der altid skal beskikkes forsvarer for den, der er tiltalt for en overtrædelse af militær straffelov, uanset karakteren af lovovertrædelsen, dvs. også i tilfælde, hvor der alene nedlægges påstand om bødestraf.

Reglerne giver endvidere en sigtet eller tiltalt mulighed for selv at vælge en person til forsvarer, som er eller på gerningstidspunktet var en tjenstgørende militærperson, jf. § 12, stk. 1 og 2. Den sidstnævnte regel er en undtagelse fra de regler, der efter retsplejeloven gælder for valg af forsvarer under en straffesag.

7.12. Militær retsplejelov § 13

§ 13 indeholder følgende bestemmelse om kompetencen til at efterforske militære straffesager:

”§ 13. De beføjelser, der er tillagt politiet med hensyn til anvendelse af de midler til sagens oplysning m.v., som er omhandlet i 4. bogs 2. afsnit i lov om rettens pleje, kan over for militært personel ud over af auditøren og auditørfuldmægtigen udøves af militære foresatte og vagthavende.”

Retsplejelovens 4. bog om strafferetsplejen indeholder i andet afsnit regler om sagens forberedelse, indtil tiltale rejses, herunder almindelige bestemmelser om efterforskning samt de særlige bestemmelser om straffeprocessuelle indgreb som f.eks. anholdelse, varetægtsfængsling, legemsindgreb, ransagning og beslaglæggelse. Militær retsplejelov indeholder i §§ 14, 15 og 18 særregler for henholdsvis anholdelse, ransagning og beslaglæggelse samt varetægtsfængsling i militære straffesager, som giver mulighed for at gennemføre disse tvangsindgreb under lempeligere betingelser i forhold til dem, der gælder efter retsplejeloven, eller som på nogle punkter i øvrigt fraviger de krav, som efter retsplejeloven stilles for at kunne foretage sådanne indgreb, jf. nedenfor under 7.13-7.17.

Kompetencen til at foretage straffeprocessuelle efterforskningsskridt i straffesager er efter retsplejeloven tillagt politimesteren. I militære straffesager er denne kompetence i forhold til militært personel henlagt til auditøren, auditorfuldmægtige samt militære foresatte og vagthavende.

7.13. Militær retsplejelov § 14

§ 14, som indeholder en særbestemmelse om adgangen til at foretage ransagning og beslaglæggelse i militære straffesager, lyder således:

”§ 14. I de øjemed, men uden for de betingelser, der er fastsat i kapitel 75b og §§ 794-796 i lov om rettens pleje, kan beslaglæggelse og ransagning hos personer, som ikke fører særlig husstand, finde sted på områder, der står under opsyn af de militære myndigheder. Beslaglæggelse og ransagning kan i disse tilfælde finde sted uden retskendelse, og den i §§ 797 og 825 påbudte efterfølgende beretning bortfalder.”

Denne særlige adgang til ransagning i militære straffesager betegnes undertiden ”kollektiv ransagning”.

De gældende regler om ransagning i retsplejeloven blev gennemført i 1997 ved lov nr. 411 af 10. juni og byggede på Strafferetsplejeudvalgets betænkning om ransagning under efterforskning (betænkning nr. 1159/1989).

Ransagning beskrives af Strafferetsplejeudvalget som et straffeprocessuelt tvangsindgreb, hvorved der i strid med husfreden eller privatlivets fred foretages undersøgelser

af nogens bolig, øvrige husrum, andre lokaliteter, gemmer, andre genstande, dokumenter, papirer og lignende. For at ransagningen kan karakteriseres som et straffeprocessuelt indgreb, forudsættes det, at formålet med indgrebet skal være et led i politiets efterforskning eller i øvrigt foretages som et led i politiets strafforfølgning og kriminalitetsbekæmpelse.

En undersøgelse af lokaliteter eller genstande, som er frit tilgængelige for politiet, er ikke omfattet af reglerne om ransagning, jf. retsplejelovens § 793, stk. 2. Om området for denne bestemmelse, som også gælder for ransagning i militære straffesager, siges det i Strafferetsplejeudvalgets betænkning side 44:

”... må det antages, at politiet er berettiget til – uden at der foreligger egentlig ransagning – at skaffe sig adgang til og foretage iagttagelser på private områder i hvert fald i samme omfang, som udenforstående privatpersoner kan gøre det straffrit. Derudover må politiet på grund af de særlige kvalificerede formål, som det varetager – både efterforskningsmæssige formål og som uanmodet forretningsfører (”negotiorum gestor”) for ejeren af den lokalitet, hvor en forbrydelse eller en ulykke måske er ved at finde sted eller har fundet sted – have en udvidet adgang til at foretage eftersyn af sådanne områder, som vel ikke er offentligt tilgængelige, med hvor politiets tilstedekomst for at løse dets opgaver er til ringe ulempe for ejeren eller snarere er til betryggelse for denne. På denne baggrund må det antages, at ... politiets undersøgelser og skaffen sig adgang til de pågældende steder ikke har karakter af ransagning. ...”

Hvis den, der ikke er mistænkt for en lovovertrædelse, giver skriftligt samtykke til ransagning af husrum, andre lokaliteter eller genstande, som han har rådighed over, er ransagningen ikke omfattet af retsplejelovens regler, jf. retsplejelovens § 795, stk. 1, 1. pkt. Som nævnt er retsplejelovens regler om ransagning blevet ændret siden 1973. I forbindelse hermed er militær retsplejelov ikke blevet overvejet.

Ransagningsreglerne, der findes i retsplejelovens kapitel 73, er ganske komplicerede. Nedenfor er disse regler alene gengivet i hovedtræk i det omfang, de skønnes at være af betydning for vurderingen af den særlige regel i militær retsplejelov § 14.

§ 793 angiver, hvilke lokaler, genstande mv., der kan ransages.

§ 794 indeholder betingelserne for, hvornår ransagning kan ske hos en mistænkt person.

§ 795 angiver, under hvilke betingelser ransagning kan finde sted hos en person, der ikke er mistænkt.

Efter § 793 kan politiet ransage boliger og andre husrum, dokumenter, papirer og lignende samt indholdet af aflåste genstande (stk. 1, nr. 1) og af andre genstande samt lokaliteter uden for husrum (stk. 1, nr. 2).

Ransagning af husrum, andre lokaliteter eller genstande, som en mistænkt har rådighed over, må kun foretages, såfremt den pågældende med rimelig grund er mistænkt for en lovovertrædelse, der er undergivet offentlig påtale, og ransagningen må antages at være af væsentlig betydning for efterforskningen, jf. § 794, stk. 1. Ved ransagning af boliger og andre husrum mv., som nævnt i § 793, stk. 1, nr. 1, er det endvidere en betingelse for at kunne ransage, enten at sagen angår en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre frihedsstraf, eller at der er bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen eller genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen.

Ransagning af husrum og andre lokaliteter mv., jf. § 793, stk. 1, nr. 1, som en person, der ikke er mistænkt, har rådighed over, kan kun ske, hvis efterforskningen vedrører en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre frihedsstraf, og der er bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen eller genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen, jf. § 795, stk. 1, 2. pkt. Disse betingelser skal dog ikke være opfyldt, hvis den pågældende giver skriftligt samtykke til, at ransagning kan foretages, jf. § 795, stk. 1, 1. pkt.

Beslutning om ransagning træffes som udgangspunkt af retten, jf. § 796, stk. 2. Såfremt formålet med undersøgelsen vil forspildes, hvis politiet skal afvente rettens afgørelse, kan politiet foretage ransagning uden retskendelse. Hvis den, mod hvem ransagningen er rettet, anmoder om det, skal politiet senest inden 24 timer forelægge sagen for retten, der afgør, om indgrebet kan godkendes, jf. § 796, stk. 3, 2. pkt.

§ 797 indeholder en bestemmelse om, at ransagning ikke må foretages, såfremt det efter undersøgelsens formål, sagens betydning og den krænkelse og ulempe, som undersøgelsen må antages at forvolde, ville være et uforholdsmæssigt indgreb (proportionalitetshensynet).

Militær retsplejelov § 14, der er en næsten ordret gengivelse af den tilsvarende bestemmelse i 1919-loven, blev ikke ændret i forbindelse med ændringen af retsplejelovens bestemmelser om ransagning i 1997. § 14 må derfor også vurderes ud fra de ransagningsregler, der gjaldt før 1997.

Efter de tidligere bestemmelser i retsplejeloven kunne ransagning foretages af såvel en sigtets som en ikke sigtets bolig, rum eller gemmer ”for at søge efter spor efter forbrydelsen eller efter ting, som er genstand for beslaglæggelse”, jf. dagældende § 794 og § 795. Dette ”øjemed” for ransagning er ikke på samme måde direkte nævnt i de nugældende bestemmelser, men fremgår indirekte af § 794, stk. 1, nr. 2, for så vidt angår ransagning hos en mistænkt, og af § 795, stk. 1, nr. 2, for så vidt angår ransagning hos en ikke mistænkt.

Til forståelsen af § 14 skal nævnes, at der i de tidligere regler om ransagning i retsplejeloven fandtes en bestemmelse i § 795, stk. 1, nr. 1, jf. nr. 2 c, hvorefter ransagning også kunne ske hos en ikke sigtet, ”når ransagning omfatter en samling af huse, som udgør en by eller en større afgrænset del af en by eller af et sogn”. Denne bestemmelse, som også var betegnet ”razzia”, forudsatte ikke, at der forelå mistanke mod nogen bestemt person, eller at en bestemt person var sigtet. Kun kravet til ”øjemedet” – formålet med ransagningen – skulle være opfyldt.

På denne baggrund må det antages, at den særlige adgang efter militær retsplejelov § 14 til at kunne foretage ransagning på militære områder alene kræver, at der er en – generel – mistanke om, at der er begået en forbrydelse, uden at mistanken på det foreliggende grundlag kan rettes mod en eller flere bestemte personer, forudsat at ransagningen finder sted hos personer, ”der ikke fører særlig husstand”.

Dette er også i overensstemmelse med forarbejderne til bestemmelsen, jf. Rigsdagstidende 1918-19, tillæg A, sp. 7051-52, hvor det hedder:

”Der er her givet almindelig Hjemmel til i Kaserner og paa de andre i Paragraffen nævnte Steder uden Hensyn til den paasigtede Forbrydelses Grovhed og uden Hensyn til, om det er hos en sigtet eller ikke sigtet – men dog kun, naar vedkommende ikke har særlig Husstand, altsaa et egentligt Hjem paa Stedet – at foretage Beslaglæggelse og Ransagning. Det maa formentlig erkendes, at Forholdene paa saadanne Steder er saa ejendommelige og frembyder saadanne Vanskeligheder for Efterforsk-

ning, at der er Trang til særlig vidtgaaende Regler, der iøvrigt ogsaa har nogen Tilknnytning til Retsplejelovens Regler om særlig Adgang til at foretage Ransagning, hvor den omfatter en Samling af Huse eller en større afgrænset Del af en by eller et Sogn.”

Den sidste bemærkning henviser til den ovenfor nævnte ”razzia”-bestemmelse i retsplejeloven. Om denne bestemmelse, der ikke blev opretholdt ved lovændringen i 1997, hedder det i Strafferetsplejeudvalgets betænkning side 32-33:

”Ransagning af en samling huse, som udgør en by eller en større afgrænset del af en by eller et sogn, såkaldt ’razzia’, kan efter retsplejelovens § 795, stk. 1, finde sted i statsadvokatsager. En sådan systematisk undersøgelse af et område kan ske, selv om ingen bestemte spor peger mod den enkelte bolig inden for området. ...”

Om bestemmelsen anfører Hurwitz i Den danske strafferetspleje, 3. udgave, 1959, side 515:

”Som en sondring af betydning indenfor ransagningsbegrebet kan fremhæves forskellen mellem den ransagning, der retter sig mod en enkelt bestemt persons bolig etc., og den, der omfatter en større samling af huse, f.eks. et helt kvarter i en by, den såkaldte ’razzia’. Den sidstnævnte form for ransagning er i forhold til den ikke-sigtede person, hvis bolig den rammer, for så vidt at betragte som et mindre onde end den individuelle ransagning, som den ifølge sin generelle karakter ikke kan kaste nogen speciel mistanke på den enkelte. Under hensyn hertil er den som regel også hjemlet i lovgivningerne i videre omfang end den individuelle ransagning hos tredemand, jfr. rpl. § 756, nr. 2 c.”

Strafferetsplejeudvalget anfører videre side 106-08 i betænkningen om den nu ophævede bestemmelse:

”Det karakteristiske ved ’razzia’- reglen er, at der ikke stilles nogen indikationskrav i loven. Dette hænger sammen med, at en ’razzia’ i forhold til den enkelte person, som den er rettet imod, anses som mindre byrdefuld end andre ransagninger, idet alle naboerne udsættes for samme indgreb.

Til gengæld kan ’razzia’ efter de gældende regler kun foretages i henhold til en retskendelse. Der er ikke hjemmel for politiet til at foretage ’razzia’ uden retskendelse, selv om øjemedet ville forspildes ved at afvente retskendelse.

Der findes ikke trykt praksis om anvendelsen af reglen om ’razzia’. Københavns politi har over for udvalget oplyst, at bestemmelsen i den senere tid kun er anvendt i et enkelt tilfælde. I den pågældende sag blev det ved retskendelse tilladt politiet at foretage ransagning af et afgrænset område, hvor en forsvunden kvinde sidst var set, idet

man frygtede, at hun havde været udsat for en forbrydelse. Der blev ikke gjort brug af kendelsen.

Udvalget har på denne baggrund overvejet, om reglen bør opretholdes.

Der har ikke for udvalget kunnet oplyses tilfælde, hvor den nu 70 år gamle 'razzia'-regel har været anvendt som grundlag for en ransagning. Hertil kommer, at indikationskravet i lovudkastets § 795, stk. 1, nr. 2, om ransagning hos en ikke-mistænkt ('bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen eller genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen') må antages at være opfyldt også i tilfælde, hvor omstændighederne giver grund til at gå ud fra, at bevis i sagen findes i én af flere lokaliteter, uden at det kan sandsynliggøres i hvilken. Har politiet f.eks. iagttaget, at narkotika er bragt ind i en ejendom med beboelseslejligheder, uden at man har kunnet se, i hvilken lejlighed det er anbragt, må politiet på grundlag af den almindelige ransagningsregel i lovudkastets § 795 kunne foretage ransagning af alle lejligheder, forudsat sagen har et sådant omfang og en så alvorlig karakter, at dette ikke vil være i strid med proportionalitetsgrundsætningen. Endelig vil politi (og redningsfolk) på nødretsgrundlag kunne foretage eftersøgning inden for et større område, hvis nogen må antages at befinde sig i akut fare dér.

Under hensyn til det anførte finder udvalget ikke tilstrækkelig grund til at foreslå, at 'razzia'-reglen opretholdes."

Efter retsplejelovens § 795 er betingelserne for ransagning hos personer, der ikke er mistænkt, strengere end efter de regler, der efter § 794 gælder for ransagning hos mistænkte personer. Ransagning mod en ikke mistænkt, jf. § 795, kan kun foretages, hvis ransagningen sker som led i efterforskningen af en konkret lovovertrædelse, der efter loven kan medføre frihedsstraf, hvis der er bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen eller genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen, jf. retsplejelovens § 795, stk. 1, nr. 1 og 2.

Ransagning kan under disse betingelser foretages hos en ikke mistænkt af husrum og andre lokaliteter eller genstande, som den pågældende har rådighed over.

Den udvidede adgang til ransagning hos militært personel efter § 14 gælder kun over for militært personel, "der ikke fører særlig husstand". Dette udtryk er ikke defineret i bestemmelsen, og der er ikke i forarbejderne fortolkningsbidrag til en nærmere fastlæggelse af begrebet bortset fra bemærkningen til 1919-loven "eller vedkommende ikke har særlig husstand, altså et egentligt hjem på stedet". Om begrebet hedder det i Lovkomm. I, side 170-71:

”Indkvarteret personel udgør hovedparten af den gruppe, som ikke fører særlig husstand, og derfor er omfattet af paragraffen. Personer, der har selvstændig husholdning eller har familie eller ansatte boende, fører derimod særlig husstand.”

Det må formentlig antages, at udtrykket ”ikke fører særlig husstand” i første række omfatter indkvarteringsformer på militært område, hvor flere personer er indkvarteret i samme lokale, f.eks. på belægningsstuer på kaserner mv., hvor den enkelte typisk har rådighed over en seng og et aflåseligt skab. Begrebet må også omfatte mandskabstelte, der anvendes til ophold under f.eks. øvelser på militært område samt f.eks. containere og lignende midlertidige beboelsesformer, der i dag i visse tilfælde anvendes som alternativ form for indkvartering i stedet for belægningsstuer. Disse former for indkvartering forekommer især i forbindelse med dansk militært personels ophold under fredsbevarende missioner i udlandet.

Det er den militære anklagemyndigheds opfattelse, at § 14 ikke kan anvendes, når ”husstanden” kan sidestilles med et egentligt hjem. ”Egentligt hjem” har som karakteristika, at der betales for boligen, og at boligen har privat karakter, hvilket bl.a. betyder, at den pågældende bor der alene eller sammen med familien.

I det omfang de lokaliteter, der her er omtalt, må anses for omfattet af udtrykket ”der ikke fører særlig husstand”, kan ransagning efter § 14 foretages hos hver enkelt beboer, selv om den enkelte ikke er mistænkt for den lovovertrædelse, der begrundet ransagningen.

Ransagning antages at omfatte undersøgelse af senge, køjesække, tasker og anden privat eller militær udrustning og lignende, som anvendes af den pågældende, eller som den pågældende har rådighed over, samt de skabe, herunder aflåste skabe på stuen, som den enkelte beboer selvstændig har rådighed over.

Ransagning af lokaler, hvortil der er almindelig adgang, i tilknytning til belægningsstuer mv., er ikke omfattet af § 14, idet undersøgelse af sådanne lokaler må antages at være omfattet af retsplejelovens § 793, stk. 2, og er derfor ikke udtryk for ransagning i retsplejelovens forstand. Ransagning eller undersøgelse af sådanne lokaliteter kan derfor ved mistanke om en lovovertrædelse, der påtales af den militære anklagemyndighed, foretages af militære myndigheder også i straffeprocessuelt øjemed uden hensyn

til reglerne om ransagning, såvel efter retsplejeloven som militær retsplejelov § 14. En sådan adgang til at foretage undersøgelse må antages at omfatte undersøgelse af f.eks. fælles opholdsrum i tilknytning til belægningsstuer, spiselokaler, læsestuer, tv-stuer og lignende. Det samme må formentlig antages også at gælde for eventuelle køkkener, baderum mv. i den pågældende bygning.

Er betingelserne efter § 14 opfyldt, kan ransagning foretages uden hensyn til karakteren af den lovovertrædelse, der er mistanke om, herunder også i tilfælde, hvor den lovovertrædelse, der efterforskes, alene kan medføre bødestraf, og uden hensyn til, om der er bestemte grunde til at antage, at der netop hos de personer, som ransagningen retter sig mod, kan findes bevis i sagen, eller at genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen, således som det ellers kræves efter retsplejelovens § 795, stk. 1, nr. 1 og 2.

Retsplejelovens regler om ransagning giver efter de gældende regler ikke mulighed for at undersøge, om nogen skjuler noget i tøj eller lommer eller under tøjet. Sådanne undersøgelser er efter gældende ret omfattet af reglerne i kapitel 72 om legemsbesigtigelse og ikke kapitel 73 om ransagning.

Militær retsplejelov administreres i dag restriktivt. I generalauditørmeddelelse nr. 3/1992 af 21. februar 1992 er anført, ”at udgangspunktet må være, at reglen i militær retsplejelov § 14 fortolkes indskrænkede. Dette indebærer bl.a., at stampersonel og andet militært personel, der mod betaling benytter bolig (kvarter), er undtaget fra reglen i militær retsplejelov § 14.”

Generalauditøren har på et møde med auditørerne den 2. februar 1999 efter en drøftelse om ransagning i militære straffesager konkluderet, ”at en restriktiv fortolkning fortsat skal opretholdes med hensyn til ransagning af aflåste tasker, kufferter, skuffer og aflåste biler. Ved denne fortolkning må der lægges afgørende vægt på, hvad der ransages efter: Våben, narko eller genstande der ikke har afgørende betydning for den militære sikkerhed. Retsplejelovens regler i kap. 73 skal således i videst muligt omfang i ovennævnte tilfælde anvendes i stedet for militær retsplejelov § 14.”

Der findes ikke opgørelser over ransagninger inden for forsvaret, herunder efter § 14. Det er oplyst, at de fleste ransagninger vedrører narkotika, våben(dele), ammunition eller sprængstoffer. Udvalget har derfor indhentet oplysninger om omfanget af ransagninger efter § 14 for perioden 1. juli 2002 - 30. juni 2003. Der henvises til bilag 12.

Efter militær retsplejelov § 14, 2. pkt. in fine, bortfalder ”den i §§ 797 ... påbudte efterfølgende beretning” ved kollektiv ransagning, der ikke er foretaget i henhold til retskendelse. Den bestemmelse i retsplejeloven, der henvises til, er en tidligere gældende bestemmelse.

Henvisningen skal nu være til § 796, stk. 3, 2. pkt.

Efter de bestemmelser i retsplejeloven, der var gældende før 1997, skulle politiet inden 24 timer forelægge en ”beretning” for retten om ransagningen, når indgrebet ikke var foretaget efter retskendelse. Retsplejeloven angav ikke, i hvilket omfang retten skulle behandle en sådan beretning. Efter retsplejelovens nugældende bestemmelse gælder der ikke en tilsvarende generel indberetningspligt. Politiet skal derimod nu senest inden 24 timer forelægge sagen for retten, hvis den, indgrebet er rettet mod, anmoder om det. Retten afgør herefter ved kendelse, om indgrebet kan godkendes.

I forbindelse med udvalgsbehandlingen af forslaget til militær retsplejelov i 1973 besvarede ministeren følgende to spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1343-44 og 1348-49):

”Ad § 14. Af hensyn til personellet retsbeskyttelse foreslås ordet ’bortfalde’ ændret til ’skal ske’.”

”Svar:

Det skønnes ikke hensigtsmæssigt at foreskrive indberetning til domstolene i tilfælde, hvor den særlige militære beslaglæggelses- og ransagningsregel finder anvendelse. Da de betingelser, der er foreskrevet i borgerlig straffelov [retsplejelov] for disse retsskridt, ikke kræves opfyldt, vil indberetning til retten ikke have noget rimeligt formål.”

”Spørgsmål 6:

Ad § 14. Ministerens begrundelse for at opretholde det sidste punktum.”

”Svar:

Det har i praksis vist sig hensigtsmæssigt at have en særlig regel om beslaglæggelse og ransagning hos militært personel. Der synes ikke at være væsentlige betænkeligheder ved reglen under hensyn til, at retsmidlerne kun kan anvendes over for personer, der ikke fører særlig husstand, og kun på områder, der står under opsyn af de militære myndigheder.

Da reglen går ud på, at borgerlig retsplejelovs normale betingelser for beslaglæggelse og ransagning ikke skal være opfyldt, vil det ikke have noget rimeligt formål at foreskrive forudgående retskendelse og efterfølgende indberetning til retten.”

Militær retsplejelov § 14 giver endvidere en videregående adgang til at foretage beslaglæggelse i militære straffesager end den, der gælder efter retsplejelovens regler.

Henvisningen i § 14, 2. pkt., til retsplejelovens § 825 skal nu være til § 806. Om den tidligere generelle pligt for politiet til at indbringe en beslaglæggelse, der er foretaget uden retskendelse, for retten, henvises til bemærkningerne ovenfor vedrørende ransagning.

Beslaglæggelse er som ransagning et straffeprocessuelt retsmiddel, som politiet under visse betingelser kan anvende under efterforskningen af straffesager. Reglerne om beslaglæggelse findes i dag i retsplejelovens kapitel 74 om beslaglæggelse og edition som affattet ved lov nr. 229 af 21. april 1999. Efter retsplejelovens § 801 kan beslaglæggelse bl.a. foretages til sikring af bevismidler og til sikring af det offentliges krav på sagsomkostninger, konfiskation og bøde, jf. stk. 1, nr. 1 og 2.

Betingelserne efter retsplejeloven til at foretage beslaglæggelse for at sikre bevismidler er i det væsentlige de samme, som gælder for ransagning, herunder hvad angår kravet til mistanke mod enkeltpersoner, for at beslaglæggelse kan foretages. Der henvises herom til bestemmelserne.

Beslaglæggelse kan som udgangspunkt kun foretages efter retskendelse, jf. retsplejelovens § 806, stk. 2. Politiet kan dog som ved ransagning gennemføre indgrebet uden forinden at have fået rettens godkendelse, hvis øjemedet ellers ville blive forspildt, jf. § 806, stk. 3, 1. pkt. I så fald skal politiet, hvis den, indgrebet er rettet mod, anmoder om det, inden 24 timer forelægge sagen for retten, som herefter afgør, om indgrebet kan godkendes, jf. § 806, stk. 3, 2. pkt.

7.14. Militær retsplejelov § 15

Militær retsplejelov § 15 indeholder hjemmel for at foretage anholdelse, bl.a. når det skønnes nødvendigt af hensyn til disciplinen. Bestemmelsen, som i vidt omfang svarer til § 24 i militær retsplejelov af 1919, lyder således:

”§ 15. Uden for de betingelser, der er fastsat i kapitel 69 i lov om rettens pleje, kan enhver militær foresat anholde en undergiven, når denne

- 1) gør sig skyldig i ulydighed eller grov respektstridig opførsel og det skønnes nødvendigt af hensyn til disciplinen at anholde ham,
- 2) træffes under udførelsen af en forbrydelse eller på friske spor eller mistænkes for en begået forbrydelse og det skønnes nødvendigt at sikre hans tilstedeværelse eller afsondring fra andre.”

Retsplejelovens regler om anholdelse findes i §§ 755-761.

Militær retsplejelov § 15, nr. 1, udvider adgangen til at foretage anholdelse i forhold til retsplejeloven ved visse overtrædelser af militær straffelov, nemlig ved overtrædelse af § 16 (ulydighed), § 17 (mytteri) og § 20 (respektstridighed), når en anholdelse skønnes nødvendig af hensyn til disciplinen. Dette hensyn vil navnlig kunne komme på tale, når andet personel har overværet forseelsen. Anholdelse efter denne bestemmelse sker meget sjældent. § 15, nr. 1, regulerer alene militære foresattes anholdelsesbeføjelse.

Mens enhver normalt har ret til at anholde personer, der træffes under eller i umiddelbar tilknytning til udøvelse af et strafbart forhold, der er undergivet offentlig påtale, jf. retsplejelovens § 755, stk. 2, er det kun politiet, der kan anholde en person, som med rimelig grund mistænkes for at have begået en lovovertrædelse, jf. retsplejelovens § 755, stk. 1. Militær retsplejelov § 15, nr. 2, svarer således i det væsentligste til den anholdelsesbeføjelse, som politiet har efter retsplejelovens § 755, stk. 1.

Militært personel, herunder militærpolitiet, har ikke beføjelse til at anholde civile udover den almindelige adgang, der følger af retsplejelovens § 755, stk. 2, om privat anholdelse.

7.15. Militær retsplejelov § 16

I § 16 findes følgende bestemmelse om indberetning af foretagne tvangsindgreb:

”§ 16. Når en beslaglæggelse, ransagning eller anholdelse har fundet sted uden retsrets beslutning, skal der, medmindre den er foretaget ved auditørens foranstaltning, straks ske indberetning herom med alle fornødne oplysninger til vedkommende rettergangschef, og spørgsmålet, om beslaglæggelsen eller anholdelsen bør opretholdes eller straks ophæves, skal så vidt muligt forelægges auditøren til afgørelse. Kan sådan forelæggelse ikke ske, træffer rettergangschefen selv afgørelsen.”

Efter bestemmelsen skal rettergangschefen straks underrettes, når beslaglæggelse, ransagning eller anholdelse har fundet sted uden retskendelse, medmindre auditøren har besluttet det pågældende indgreb. Auditøren afgør, om en beslaglæggelse eller anholdelse skal opretholdes eller ophæves. Auditørens kompetence vedrører ikke en gennemført ransagning, idet formålet med ransagningen er udtømt ved ransagningens foretagelse.

Ransagning og beslaglæggelse efter militær retsplejelov § 14 kan efter bestemmelsen altid finde sted uden retskendelse, og indgrebet kan næppe prøves af retten efter den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 796, stk. 3.

Ransagning og beslaglæggelse i en militær straffesag, som er sket i overensstemmelse med retsplejelovens regler, kan ske uden retskendelse, hvis øjemedet med indgrebet ellers ville forspildes, hvor rettens kendelse skulle afventes. Den, over for hvem indgrebet er foretaget, kan forlange, at sagen indbringes for retten inden 24 timer til prøvelse.

Det må antages, at den ransagning og beslaglæggelse, som er omfattet af bestemmelsen i militær retsplejelov § 16, vedrører enhver ransagning og beslaglæggelse, der er sket uden retskendelse, dvs. både efter retsplejelovens regler og efter den særlige bestemmelse i militær retsplejelov § 14.

7.16. Militær retsplejelov § 17

Efter § 17 kan den ”frist på 24 timer, der er fastsat i §§ 760, 797 og 825 i lov om retspleje om fornødent udstrækkes indtil 3 gange 24 timer”. Henvisningerne skal nu være til retsplejelovens § 760, stk. 2 (anholdelse), § 796, stk. 3, 2. pkt. (ransagning), og § 806, stk. 3, 2. pkt. (beslaglæggelse).

Efter retsplejelovens § 760, stk. 2, skal en anholdt, der ikke forinden er løsladt, inden 24 timer efter anholdelsen fremstilles for en dommer. Denne regel er grundlovssikret, jf. grundlovens § 71, stk. 3. Bestemmelsen er dog efter grundlovens § 85 kun anvendelig for forsvarsmagten ”med de indskrænkninger, der følger af de militære loves forskrifter”. Ransagning og beslaglæggelse, der ikke er foretaget i henhold til retskendelse, skal senest inden 24 timer indbringes for retten, hvis den, indgrebet er rettet mod, anmoder om det, jf. retsplejelovens § 796, stk. 3, og § 806, stk. 3.

Militær retsplejelov § 17 giver mulighed for at udstrække disse frister for forelæggelse for retten i indtil 3 gange 24 timer. For så vidt angår ransagning har bestemmelsen kun selvstændig betydning med hensyn til den form for ransagning, der i militære straffesager foretages uden retskendelse med hjemmel i retsplejeloven. Den såkaldte ”kollektive ransagning”, der har hjemmel i militær retsplejelov § 14, er ikke omfattet af bestemmelsen, idet denne form for ransagning, der kan foretages uden retskendelse, ikke kan indbringes for retten, jf. § 14, 2. pkt., og nærmere ovenfor under 7.13.

§ 17 er ikke udnyttet i senere år i fredstid i Danmark. Derimod har det i enkelte tilfælde ikke været muligt inden 24 timer at fremstille militært personel, der var anholdt i Bosnien, for en dommer i Danmark. Fremstilling i retten i disse tilfælde er sket hurtigst muligt og inden udløbet af den forlængede frist i § 17.

7.17. Militær retsplejelov § 18

§ 18 hjemler adgang til varetægtsfængsling i en militær straffesag af disciplinære grunde.

Retsplejelovens §§ 762-779 indeholder de almindelige bestemmelser om varetægtsfængsling. De grundlæggende betingelser, der skal være opfyldt, for at retten kan beslutte, at en sigtet skal varetægtsfængsles, findes i retsplejelovens § 762.

Militær retsplejelov § 18 lyder således:

”§ 18. Uden for de tilfælde, der omhandles i § 780 i lov om rettens pleje, kan fængsling besluttes, når der efter sagens omstændigheder er særlig grund til at antage, at sigtedes forbliven på fri fod vil virke nedbrydende på disciplinen.”

§ 18, som er en næsten ordret gengivelse af § 29, stk. 2, i militær retsplejelov fra 1919, hjemler således yderligere adgang til varetægtsfængsling i militære straffesager, nemlig når hensynet til disciplinen kan begrunde det.

§ 18 henviser til den tidligere bestemmelse om varetægtsfængsling i retsplejelovens § 780. Ændringen af retsplejelovens bestemmelser om varetægtsfængsling ved lov nr. 243 af 8. juni 1978 indebar en betydelig skærpelse af de betingelser, der skal være opfyldt, for at en sigtet kan varetægtsfængsles. Denne ændring medførte ikke en ændring af militær retsplejelov § 18.

Efter retsplejelovens § 762 er det en grundbetingelse for varetægtsfængsling, at der er begrundet mistanke om, at den sigtede har begået en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover, og som påtales af det offentlige, jf. § 762, stk. 1 (mistankegrundlaget).

Herudover er det efter § 762, stk. 1, nr. 1-3, en betingelse for, at retten kan beslutte varetægtsfængsling, enten at der er bestemte grunde til at antage, at den sigtede vil unddrage sig forfølgningen eller fuldbyrdelsen (”flugtrisiko”), eller at der er bestemte grunde til at frygte, at han på fri fod vil begå ny lovovertrædelse af den nævnte beskaffenhed (”gentagelsesrisiko”), eller at der er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre (”påvirkningsrisiko”).

Reglerne om varetægtsfængsling efter retsplejelovens § 762, stk. 2, omtales ikke i denne sammenhæng.

Efter de regler, der gjaldt før 1978, var grundbetingelsen efter retsplejeloven for, at retten kunne træffe bestemmelse om varetægtsfængsling, at der forelå ”skellig grund til at antage, at den sigtede har gjort sig skyldig i en forbrydelse, hvorfor straffen efter det foreliggende skønnes at ville blive højere end bøder eller hæfte”, dvs. at der konkret måtte antages at være forskyldt straf af fængsel.

Ændringen af denne bestemmelse i 1978 til, at der nu kræves ”begrundet mistanke om, at han har begået en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, såfremt lovovertrædelsen kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder”, var således udtryk for en væsentlig skærpelse af denne centrale betingelse for varetægtsfængsling.

Efter formuleringen af militær retsplejelov § 18 synes det ikke ganske klart, om bestemmelsen alene må opfattes som en yderligere fængslingsbetingelse ud over de tre fængslingsgrunde, der gælder efter retsplejelovens § 762, stk. 1, nr. 1-3, eller om bestemmelsen også fraviger kravet om, at den lovovertrædelse, sigtelsen vedrører, efter den pågældende straffebestemmelse skal kunne medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover.

I Lovkomm. II hedder det om bestemmelsen:

”Denne bestemmelse indeholder et selvstændigt grundlag for varetægtsfængsling, og de i Rpl § 762 omhandlede betingelser for varetægtsfængsling behøver derfor ikke at være opfyldt. Dette betyder bl.a., at varetægtsfængsling vil kunne ske i medfør af Mil Rpl § 18, uanset om sagens udfald kun kan forventes at blive en hæftestraf. Efter fast praksis varetægtsfængsles f.eks. den, der gør sig skyldig i hårdnakket lydighedsnægtelse og den, der har været ulovligt fraværende i længere tid eller kun i kortere tid, men som tilkendegiver fortsat at have rømningshensigt.”

Bestemmelsens rækkevidde er omtalt således i 1973 i forsvarsministerens besvarelse af følgende spørgsmål fra retsudvalget (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1344):

”Ad § 18:

Bestemmelsen foreslås slettet, idet den ikke ses at være i overensstemmelse med de grundlæggende pædagogiske principper for forsvarets fredstidsuddannelse.

Svar:

Henset til de særlige forhold indenfor forsvaret, hvor der nødvendigvis må herske disciplin, er det af afgørende betydning, at fængsling kan foretages, når der er særlig grund til at antage, at sigtedes forbliven på fri fod vil virke nedbrydende på denne disciplin. Det ses ikke, at en sådan bestemmelse er i strid med grundlæggende pædagogiske principper.”

Indledningen til § 18: ”Uden for de tilfælde”, og ministerens svar: ”når der er særlig grund til at antage”, gør det nærliggende at antage, at bestemmelsen alene var et supplement til de tre fængslingsbetingelser, der gjaldt efter retsplejeloven.

I retspraksis foreligger efter 1978 flere utrykte afgørelser, hvor retten har truffet bestemmelse om varetægtsfængsling i militære straffesager efter militær retsplejelov § 18. Det drejer sig efter det oplyste alene om sager om udeblivelse og om ulydighed, jf. militær straffelov § 23 og § 16. Disse to bestemmelser giver imidlertid som udgangspunkt alene hjemmel til fængselsstraf indtil 6 måneder. Kun under ”skærpende omstændigheder” er der hjemmel for fængselsstraf over 1 år og 6 måneder – efter § 23, stk. 1, 2. pkt., indtil 2 år og efter § 16, 2. pkt., indtil 3 år.

Omstændighederne i de pågældende sager var følgende:

Næstved kriminalrets dom af 6. september 1985: En hjemsendt konstabel, der var genindkaldt til mønstring, blev sigtet for overtrædelse af militær straffelov § 16, stk. 1, ved at have nægtet at lade sig iklæde uniform og deltage i mønstringen, og den 30. august 1985 varetægtsfængslet efter militær retsplejelov § 18 i 7 dage. Ved kriminalrettens dom af 6. september 1985 blev han for overtrædelse af § 16, stk. 1, 1. pkt., straffet med 8 dages hæfte, der ansås udstået med varetægtsfængslingen. Ifølge retsbogen fra retsmødet vedrørte sigtelsen under grundlovsforhøret overtrædelse af § 16, stk. 1, uden angivelse af, om sigtelsen vedrørte 1. eller 2. pkt.

Vordingborg rets dom af 12. november 1991 (sag nr. SS 299/91): En menig blev sigtet for overtrædelse af militær straffelov § 16, stk. 1, ved den 14. september 1991, hvor han var mødt til mønstring, at have nægtet en lovlig tjenstlig ordre fra en foresat, idet han nægtede at iklæde sig uniform og deltage i tjeneste. Ved rettens kendelse af 15. september 1991 blev han varetægtsfængslet i medfør af militær retsplejelov § 18 til den 22. september. Kendelsen blev stadfæstet af landsretten den 17. september. Det fremgår ikke, om sigtelsen vedrørte overtrædelse af § 16, stk. 1, 1. eller 2. pkt. Den sigtede blev løsladt den 18. september og hjemsendt den 22. september, hvorefter han den 27. september blev ikendt 7 dages hæfte, der ansås udstået med varetægtsfængslingen, jf. militær retsplejelov § 32.

Viborg rets dom af 12. oktober 1984 (SS nr. 688/1984): Ved Viborg by- og herredsrets kriminalrets dom blev en værnepligtig for overtrædelse af militær straffelov § 23, stk. 1, idømt 40 dages fængsel for udeblivelse i tre perioder af i alt 131 døgn varighed. Den pågældende blev i medfør af militær retsplejelov § 18 varetægtsfængslet den 5. oktober med frist til den 12. oktober 1984. Det fremgår ikke, om sigtelsen vedrørte § 23, stk. 1, 1. eller 2. pkt.

Korsør rets kendelse af 16. marts 1985 (SS nr. 29/85): En værnepligtig blev sigtet for ”ulovlig udeblivelse fra tjenesten fra den 25. februar 1985 til dato” og blev begæret varetægtsfængslet for ”overtrædelse af militær straffelov § 23”. Retten afsagde i medfør af militær retsplejelov § 18 kendelse om varetægtsfængsling med frist til den 22. marts, ”da anholdte har erkendt sig skyldig i ulovlig udeblivelse over et længere tidsrum, og da det af hensyn til mandstugten må anses for påkrævet, at han varetægtsfængsles”. Den 21. marts blev han pålagt 15 dages hæfte dels for tre tilfælde af udeblivelse, hvoraf de to perioder lå forud for det forhold, der var omfattet af begæringen om varetægtsfængslingen, tilsammen i alt ca. 29 dage, dels for overtrædelse af § 16, stk. 1, 1. pkt., ved den 22. januar 1985 at have nægtet at deltage i fysisk uddannelse under foregivelse af at være blevet forpustet efter en opvarmningsøvelse, og dels for overtrædelse af § 26, stk. 1, ved i 3½ time at have forladt sin vagt.

Holstebro rets dom af 2. april 1987 (K.S. 118/1987): Værnepligtig, som siden sin indkaldelse den 16. oktober 1986 var udeblevet fra tjeneste i fire tilfælde, var igen udeblevet i ca. 47 døgn, inden han blev anholdt. Han blev den 24. marts 1987 varetægtsfængslet i medfør af militær retsplejelov § 18 som sigtet for overtrædelse af militær straffelov § 23, stk. 1, med frist til den 2. april. Ved dom af 2. april 1987 blev straffen fastsat som hæfte i 30 dage ”under hensyn til tiltaltes unge alder, til den omstændighed, at han har været varetægtsfængslet i 10 dage samt de personlige forhold”.

Holstebro rets dom af 11. april 1991: En værnepligtig var sigtet for overtrædelse af militær straffelov § 23, stk. 1, ved at være udeblevet fra tjeneste i ca. 83 døgn og blev den 7. april 1991 varetægtsfængslet i medfør af militær retsplejelov § 23, stk. 1, med frist til den 11. april 1991. Ved dom af 11. april blev straffen fastsat til 30 dages hæfte. Det fremgår ikke, om sagen vedrørte militær straffelov § 23, stk. 1, 1. pkt. eller 2. pkt.

Som det fremgår af referaterne af sagerne, var sigtelserne i samtlige sager formuleret således, at det ikke er muligt at konstatere, om sigtelsen vedrørte en ”almindelig” overtrædelse af § 16, henholdsvis § 23, stk. 1, som begge har en strafferamme på fængsel indtil 6 måneder, eller om begæringen om varetægtsfængsling var begrundet i, at der forelå ”skærpende omstændigheder”, hvorefter strafferammen efter § 16, stk. 1, 2. pkt., som nævnt er fængsel indtil 3 år, og efter § 23, stk. 1, 2. pkt., er fængsel indtil 2 år.

Det samme gælder følgende landsretsafgørelser:

UfR.1981/172Ø. En værnepligtig, der var udeblevet fra tjenesten i 49 døgn og 10 timer, blev af byretten varetægtsfængslet i 11 dage i medfør af retsplejelovens § 762, stk. 1, nr. 1, og militær retsplejelov § 18. Landsretten stadfæstede kendelsen, dog **alene** med henvisning til **militær retsplejelov § 18**.

Østre landsrets kendelse af 2. november 1985, sag nr. 434/1985: En menig blev varetægtsfængslet efter § 18 som sigtet for overtrædelse af militær straffelov § 23, stk. 1, ved ulovligt fravær i 65 dage.

Vestre landsrets kendelse af 27. november 1985, 3. afd. sag nr. 2237/85: En menig blev varetægtsfængslet efter § 18 som sigtet for overtrædelse af militær straffelov § 23, stk. 1, ved ulovligt fravær i 52 dage.

Det følger af retsplejelovens § 762, stk. 3, som affattet ved lov nr. 433 af 31. maj 2000, § 2, nr. 12, der trådte i kraft den 1. juli 2001, at varetægtsfængsling ikke kan anvendes, hvis lovovertrædelsen kan ventes at ville medføre straf af bøde eller fængsel i højst 30 dage, eller hvis frihedsberøvelsen vil stå i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes, hvis sigtede findes skyldig. Denne bestemmelse indebærer en skærpelse af det tidligere gældende proportionalitetskrav ved afgørelse om varetægtsfængsling.

Det antages, at § 18 er en selvstændig bestemmelse om adgang til varetægtsfængsling i militære straffesager, således at såvel kravet om ”begrundet mistanke” som kravet om en strafferamme for den påsigtede lovovertrædelse på 1 år og 6 måneder for varetægtsfængsling efter retsplejelovens § 762, stk. 1, i det hele fraviges.

§ 18 er ikke begrænset til sager om overtrædelse af militær straffelov, men giver mulighed for varetægtsfængsling af disciplinære grunde i alle militære straffesager, herunder også f.eks. i sager om tyveri og andre straffelovsovertrædelser. Varetægtsfængsling af militært personel af hensyn til disciplinen kan efter bestemmelsen således også ske i sådanne sager.

Generalauditøren har bestemt, at militær retsplejelovs § 18 ikke må påberåbes som fængslingsgrund i fredstid, medmindre der foreligger forhold af mytterilignende karakter.

7.18. Militær retsplejelov § 19

§ 19 indeholder en særlig bestemmelse om anbringelse af personer, der er varetægtsfængslet i en militær straffesag, i et ”militært varetægtsfængsel”. Militære arrester anvendes i dag kun til kortvarig anbringelse af anholdte, og bestemmelsen er i dag således uden praktisk indhold.

7.19. Militær retsplejelov §§ 20-22

Disse bestemmelser indeholder regler om undersøgelse af strafbare handlinger mv. i militære straffesager.

7.19.1. Militær retsplejelov § 20

Militær retsplejelov § 20 lyder således:

”§ 20. Det påhviler chefen for et militært tjenestested samt enhver foresat, der har en med denne sideordnet stilling, samt højere foresatte af egen drift og med størst mulig hurtighed at undersøge eller lade undersøge alle strafbare handlinger af den i § 2 nævnte art, når der opstår rimelig formodning om, at sådanne er begået.

Stk. 2. Er der begået et strafbart forhold, og afgøres sagen ikke med et disciplinarmiddel eller med irettesættelse eller bøde, videresendes den af rettergangschefen til auditøren til afgørelse, jf. dog § 30, stk. 3 og 4.”

Chefen for et militært tjenestested har således pligt til – af egen drift – at indlede en strafferetlig undersøgelse, når der er rimelig formodning om, at der er begået et strafbart forhold inden for tjenestestedet, forudsat at forholdet hører under militær påtale. Det må desuden antages, at den militære chef er forpligtet til at underrette auditøren, når der er mistanke om en alvorlig overtrædelse af straffeloven, herunder f.eks. tyveri eller anden berigelsesforbrydelse inden for militært område (jf. Lovkomm. II, side 180, med henvisning til Folketingets Ombudsmands Beretning 1961, side 40).

Bliver auditøren bekendt med andre strafbare forhold i forbindelse med efterforskningen af sager, der er indsendt til ham af rettergangschefen, udvides efterforskningen til at omfatte disse forhold. Som eksempel kan nævnes, at en sag om tyveri af militære

effekter vil kunne give anledning til, at auditøren også efterforsker, om de stjalne genstande har været forsvarligt opbevaret på tjenestestedet.

7.19.2. Militær retsplejelov § 21

§ 21, der vedrører andre myndigheders pligt til at bistå auditøren, lyder således:

”§ 21. Auditøren kan til gennemførelse af sit hverv kræve bistand af de øvrige militære myndigheder. Politiet skal efterkomme begæringer fra auditøren vedrørende efterforskning i militære straffesager. I påtrængende tilfælde kan politiet uden at afvente begæring foretage efterforskningsskridt, som skønnes uopsættelige, men det skal i så fald straks underrette vedkommende rettergangschef eller auditør om de foretagne skridt.”

Auditørerne kan ved varetagelsen af deres opgaver have behov for at få bistand fra andre militære myndigheder og politiet. Det er ofte under efterforskningen nødvendigt at indhente oplysninger om bopælsforhold, eventuel strafferetlig fortid, kørekortforhold mv. fra politiets registre. Som eksempler på sådanne uopsættelige efterforskningsskridt kan nævnes nødvendige skridt til på stedet at sikre identitet og beviser samt f.eks. blodprøveudtagelse ved mistanke om spirituskørsel.

7.19.3. Militær retsplejelov § 22

§ 22, stk. 1, vedrører anmeldelser af strafbare forhold i militære straffesager. Stk. 2 indeholder visse klageregler:

”§ 22. De anmeldelser, der omhandles i § 742 i lov om rettens pleje, kan tillige indgives til militære tjenestesteder.

Stk. 2. Klager over myndighedsmisbrug fra militære myndigheders side under efterforskningen behandles efter reglerne i § 746 i lov om rettens pleje.”

Efter retsplejelovens § 742 skal anmeldelser af strafbare forhold indgives til politiet. Sådanne anmeldelser kan i militære straffesager tillige indgives til militære tjenestesteder.

En bestemmelse om behandlingen af visse klagesager vedrørende politiets efterforskning findes i retsplejeloven § 746.

Klager over myndighedsmisbrug fra militære myndigheders side under efterforskningen – og kun sådanne – afgøres af retten, jf. militær retsplejelov § 22, stk. 2. Andre klager, f.eks. over upassende optræden under efterforskningen, behandles af foresat myndighed.

7.20. Militær retsplejelov § 23

§ 23 indeholder i stk. 1 og 2 følgende regler om anke af domme i militære straffesager:

”§ 23. Meddelelse om anke eller kære kan foruden på de måder, der er nævnt i §§ 948 og 970, stk. 2, i lov om rettens pleje, afgives skriftligt eller mundtligt på rettergangschefens kontor eller for en foresat chef eller, hvis tiltalte er fængslet, for vagtkommandøren eller arrestforvareren.

Stk. 2. I sager, der, hvis de ikke var militære straffesager, ville have været politisager, finder reglerne i § 962 i lov om rettens pleje anvendelse med hensyn til anke.”

Efter stk. 1 kan den, der er dømt i en militær straffesag, også anke dommen ved at meddele dette til de nævnte militære myndigheder. Dette skyldes praktiske grunde.

Efter stk. 2 har en domfældt i en militær straffesag en videregående adgang til uden tilladelse at anke dommen i forhold til, hvad der gælder efter reglerne i retsplejelovens § 962. Dette skyldes, at militær retsplejelov forudsætter, at militære straffesager behandles som statsadvokatsager. Som nævnt er den tidligere sondring i retsplejeloven mellem statsadvokatsager og politisager forladt i 1992.

Efter retsplejelovens § 962, således som denne var affattet indtil 1992, kunne en straffedom i en statsadvokatsag frit ankes til landsretten af såvel domfældte som af anklagemyndigheden. Var sagen en politisag, kunne dommen i mindre alvorlige sager kun ankes af domfældte og af anklagemyndigheden med tilladelse fra Justitsministeriet.

Efter den nugældende bestemmelse i retsplejelovens § 962 kan straffesager normalt kun ankes med tilladelse fra Procesbevillingsnævnet inden for bødeområdet.

Sager om overtrædelse af militær straffelov ville før 1992 altid være statsadvokatsager, dvs. at der efter § 23, stk. 2, er fri ankeadgang til landsretten for såvel anklagemyndigheden som for den domfældte, også selv om sanktionen alene er bøde.

7.21. Militær retsplejelov § 24

§ 24 indeholder en bestemmelse om fuldbyrdelse af domme i militære straffesager. Efter bestemmelsen varetager rettergangschefen visse af politimesterens beføjelser med hensyn til fuldbyrdelsen af straffedomme:

”§ 24. Ved anvendelse af § 997 i lov om rettens pleje træder rettergangschefen i stedet for politimesteren.”

Retsplejelovens § 997 lyder således:

”§ 997. Politimesteren drager omsorg for straffedommes fuldbyrdelse såvel i henseende til straf som i henseende til dommens øvrige bestemmelser, derunder erstatning til den skadelidte, for så vidt denne begærer det. Han står herved under statsadvokatens overtilsyn.

Stk. 2. Erstatning, der under straffesagen er tilkendt nogen, samt andre ydelser, der ved dommen er pålagt den skyldige, inddrives efter de i bogen om den borgerlige retspleje foreskrevne regler.

Stk. 3. I domme, hvorved nogen tilholdes at opfylde en forpligtelse mod det offentlige, kan som tvangsmiddel fastsættes en fortløbende bøde, der tilfalder statskassen.

Stk. 4. Justitsministeren fastsætter regler om, fra hvilket tidspunkt efter dommens afsigelse udståelsen af frihedsstraf regnes for påbegyndt i tilfælde, hvor domfældte efter domsafsigelsen har været undergivet varetægtsfængsel.”

Efter retsplejelovens § 997, stk. 1, sammenholdt med militær retsplejelov § 8, stk. 1, og § 24, drager rettergangschefen omsorg for fuldbyrdelse af domme i militære straffesager såvel med hensyn til straf som med hensyn til dommens øvrige bestemmelser, herunder om erstatning til skadelidte. Rettergangschefen er i disse sager undergivet tilsyn af auditøren. Sager om strafpålæg behandles i denne sammenhæng som straffedomme.

Afsoning af frihedsstraffe vedrørende militære straffesager foregår altid i kriminalforsorgens anstalter eller arresthuse efter de almindelige regler om udståelse af frihedsstraf. Sager om udsættelse med afsoningen omtales nedenfor under 7.23., mens afgørelser om benådning eller eftergivelse behandles nedenfor under militær retsplejelov § 36, jf. 7.25.4.

Bøder pålagt ved dom kan i medfør af militær retsplejelov § 36 nedsættes eller eftergives af auditøren efter de tilsvarende regler, som gælder for politiet, jf. retsplejelovens § 997. Militære myndigheder inddriver bøder, der er idømt eller pålagt i militære straffesager, medmindre den militære myndighed har overladt inddrivelsen til politiet.

7.22. Militær retsplejelov § 25

§ 25 indeholder følgende særregel om sagsomkostninger, når en afgørelse om strafpålæg indbringes for retten:

”§ 25. Udgifter, der er foranlediget ved, at en sag i medfør af § 34 forlanges afgjort ved dom, betragtes som udgifter foranlediget ved anke, jf. § 1008, stk. 3, i lov om rettens pleje.

Stk. 2. I militære straffesager kan omkostningsansvaret begrænses, hvor dette findes rimeligt.”

Afgørelser om sagsomkostninger i militære straffesager træffes i overensstemmelse med den almindelige regel i retsplejelovens § 1008. Det vil sige, at den domfældte skal betale sagens omkostninger, i praksis typisk forsvarersalæret, når afgørelsen går den pågældende helt eller delvist imod.

Efter § 25, stk. 1, omfatter denne bestemmelse i militære straffesager også sådanne omkostninger, der følger af, at den, der er pålagt en straf, indbringer sagen for retten. Domfældte skal således betale sagens omkostninger, hvis dommens resultat er blevet mere ugunstige for ham end ved den administrative afgørelse, eller hvis han selv har indbragt afgørelsen for retten, og afgørelsen er blevet stadfæstet.

”Omkostningsansvaret” kan efter militær retsplejelov § 25, stk. 2, begrænses såvel ved domstolsafgørelser som ved strafpålæg. Denne bestemmelse svarer til dels til retsplejelovens § 1008, stk. 4, 2. pkt., hvorefter retten i dommen ”kan begrænse omkostningsansvaret, når den finder, at dette ellers ville komme til at stå i åbenbart misforhold til domfældtes skyld og vilkår”. Bestemmelsen blev indsat i militær straffelov i 1954 på baggrund af et forslag i betænkning ”angående overvejelse af forslag til ændring af militær straffelov og militær retsplejelov”, 1953. Forslaget vedrørte alene domstolsbehandling af afgørelser om strafpålæg. Det hedder side 25:

”Udvalget er enig i, at der kan være anledning til i nogen grad at lette omkostningsbyrden for den værnepligtige, der af rimelige grunde ønsker en arbitrær afgørelse prøvet ved domstolene, men må dog nære betænkelighed ved at indføre en generel bestemmelse, idet en sådan må kunne befrygtes at kunne medføre misbrug af retternes tid, hvorved bemærkes, at der ikke i praksis forekommer mange frifindelser i retssager af denne art. En sådan lettelse bør ikke gøres afhængig af, at rettens afgørelse falder ud til fordel for den værnepligtige.”

Selv om § 25, stk. 2, efter sin formulering vedrører alle militære straffesager, der finder deres endelige afgørelse ved retten, må det på baggrund af forarbejderne formentlig antages, at bestemmelsen alene tilsigter at give hjemmel til at regulere omkostningsansvaret i sager om strafpålæg, der behandles af retten.

Om bestemmelsen kan endvidere henvises til besvarelsen af følgende spørgsmål fra retsudvalget i 1973 (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1349):

”Spørgsmål 8:

Ad § 25. Der ønskes en angivelse af eksempler, der kan illustrere anvendelsesområdet for paragraffens 2. stykke.

Svar:

Der vil i praksis navnlig være anledning til at begrænse omkostningsansvaret for en domfældt i tilfælde, hvor en arbitrær straf er blevet stadfæstet eller skærpet, men hvor domfældte under hensyn til sagens tvivlsomme karakter har haft rimelig grund til at prøve afgørelsen for retten. Det vil ligeledes være praktisk at kunne begrænse omkostningsansvaret i tilfælde, hvor sagsomkostningerne, f. eks. på grund af mange retsmøder eller indhentning af erklæringer fra sagkyndige, er blevet uforholdsmæssig store.”

7.23. Militær retsplejelov § 26

§ 26, der indeholder en særlig regel om straffuldbyrdelse, lyder således:

”§ 26. Bliver der spørgsmål om over for nogen, der gennemgår den første uddannelse, at fuldbyrde frihedsstraf, som er fastsat inden tjenestens begyndelse, kan den militære straffuldbyrdende myndighed, inden afsoningen påbegyndes, efter forhandling med den borgerlige straffuldbyrdende myndighed bestemme, at afsoningen udsættes til efter den første uddannelses afslutning. Bestemmelsen finder tilsvarende anvendelse med hensyn til udsættelse af afsoning af frihedsstraf, der under tjenesten er fastsat for overtrædelse af andre love end militær straffelov.”

1. pkt. vedrører udsættelse med afsoningen af frihedsstraf idømt under en almindelig straffesag, inden den pågældende påbegynder tjenesten (værnepligten), og hvor en udsættelse med afsoningen derfor vil være praktisk under hensyn til, at den pågældende skal gennemgå den første uddannelse. Ved den første uddannelse forstås den til enhver tid gældende første samlede tjenestetid for værnepligtige menige regnet fra det pågældende holds ordinære mødedag til dets ordinære hjemsendelsesdag.

Den militære straffuldbyrdende myndighed er rettergangschefen, jf. militær retsplejelov § 24. Spørgsmålet om udsættelse afgøres af de militære myndigheder efter forudgående forhandling med den almindelige straffuldbyrdende myndighed (politimesteren).

7.24. Militær retsplejelov § 27 og § 28

Disse bestemmelser indeholder regler om særlige forhørsretter. Efter § 27 kan forhørsretter nedsættes i følgende tilfælde:

”§ 27. Er et orlogsskib eller flere under fælles kommando samlede orlogsskibe på togt uden for dansk havn, og kan en sags undersøgelse ikke opsættes, kan henholdsvis skibschefen eller den højstkommanderende nedsætte en forhørsret til foretagelse af forundersøgelse eller enkeltstående retshandlinger. Retten skal bestå af en af de ældste officerer som formand samt 2 andre medlemmer, hvoraf den ene så vidt muligt skal være af samme grad og tjenestestilling som den, mod hvem undersøgelsen eller den pågældende retshandling er rettet, medens den anden så vidt muligt skal være dennes foranstående.

Stk. 2. Skibschefen eller den højstkommanderende beordrer en officer eller dermed ligestillet til at udøve hvervet som anklager.

Stk. 3. Er en auditor om bord, kan nedsættelse af forhørsret kun ske efter dennes indstilling, og auditøren er i så fald formand for retten. Såfremt 2 auditører er om bord, varetages tillige anklagemyndighedens opgaver af en auditor.

Stk. 4. Forsvarsministeren kan fastsætte sådanne lempelser i de ellers gældende regler om retsplejen, som de særlige forhold i nævnte sager kræver.”

Militær retsplejelov af 1919, § 43, gav skibschefen eller den højstkommanderende adgang til at nedsætte henholdsvis en domsret og en forhørsret. Som følge af forbuddet i grundlovens § 61 mod at nedsætte særdomstole med dømmende myndighed er adgangen til at nedsætte domsretter ophævet i 1973, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 55.

Muligheden for at kunne nedsætte en forhørsret blev indført, fordi der kunne opstå særlige vanskeligheder, når orlogsskibe var på togt uden for dansk havn. Bemærkningerne til lovforslaget om retsplejen ved hæren og søværnet fra 1919, til hvilke der henvises i bemærkningerne til militær retsplejelov fra 1973, anførte, at der var ”Trang til Særregler, idet det ikke altid vil være muligt at vente med Undersøgelsen og undertiden end ikke med Paadømmelsen, til Skibet kommer under saadanne Forhold, at den almindelige Fremgangsmåde ved Straffesagers Forfølgning kan anvendes” (Rigsdags-tidende 1918-19, tillæg A, sp. 7053).

Forhørsretter kan kun nedsættes, såfremt skibet er på togt uden for dansk havn. Det fremgår af skibets sejlordre, hvornår togtet påbegyndes, ligesom den overordnede kommandomyndighed bestemmer, hvornår skibet stryger kommando.

Forsvarerbeskikkelse i sager, der behandles ved forhørsret, sker efter reglen i militær retsplejelov § 12, stk. 3, jf. herom nærmere ovenfor under 7.11.

Bestemmelsen har i enkelte tilfælde været anvendt, hvor der til brug for en verserende retssag skulle optages indenretlige vidneforklaringer af personer, som i længere tid var forhindret i at møde i retten på land på grund af tjeneste i Nordatlanten. Bestemmelsen har ikke været anvendt inden for de seneste godt 30 år.

Bemyndigelsen i § 27, stk. 4, er ikke udnyttet.

§ 28 indeholder følgende bemyndigelsesbestemmelse for forsvarsministeren:

”§ 28. Forsvarsministeren kan bestemme, at reglerne i § 27 med de fornødne lempelser skal gælde for enheder af forsvaret, som er stationeret i Grønland eller uden for landets grænser.

Stk. 2. Forsvarsministeren kan endvidere bestemme, at reglerne i § 27 med de fornødne lempelser skal anvendes i militære straffesager i krigstid.”

For enheder i forsvaret stationeret i Grønland samt for de danske militære styrker til rådighed for De forenede Nationer i udlandet gælder militær retsplejelov § 27, jf. bekendtgørelse nr. 165 af 16. marts 1989 om forhørsretter i forsvaret. Der er derimod ikke fastsat regler om forhørsretter i tilfælde, hvor dansk militær deltager i andre internationale opgaver end de førnævnte.

Militær retsplejelov § 28, stk. 2, blev indsat i 1973 med følgende begrundelse (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 55):

”Bestemmelsen ... tilgodeser et ønske om i krigstid at kunne anvende de særlige forhørsretter også uden for det område, der er angivet i lovforslagets §§ 27 og 28, stk. 1.”

7.25. Straf uden dom

7.25.1. Indledning

Militær retsplejelov indeholder i kapitel 14, jf. §§ 29-38, regler om, at militære straffesager kan afgøres uden dom. Efter disse bestemmelser kan auditøren og visse militære chefer administrativt pålægge militært personel straf for lovovertrædelser, der behandles som militære straffesager. Denne sanktionsform betegnes i praksis arbitrær straf eller strafpålæg.

Ved lovrevisionen i 1919 blev de militære chefers adgang til at pålægge straf opretholdt. I bemærkningerne til det lovforslag om Retsplejen ved Hæren og Søværnet, som er optaget som bilag til den daværende lovkommissions forslag, jf. Rigsdagstidende 1919-20, tillæg A, Forslag til Lov om Retsplejen ved Hæren og Søværnet, sp. 7055-7056, er som begrundelse herfor bl.a. anført:

”... uagtet det i Nutiden er en i den personlige Retssikkerheds Interesse paakrævet fundamental Regel, hvorfra der paa den borgerlige Rets Omraade kun gøres snævert begrænsede Undtagelser, at Straf alene kan paalægges ved Dom, har der i Kommissionen været Enighed om at opretholde Adgangen til saavel til at anvende Disciplinarmidler i stedet for Straf som til indenfor visse Grænser uden Dom at paalægge Straf. Hensynet til Disciplinens Opretholdelse kræver formentlig, at der overfor mindre Forseelser reageres hurtigt og bestemt, hvilket saa meget lettere lader sig gøre, som den Art Forseelser, Talen her er om, sædvanlig vil foreligge fuldt oplyste, uden at der tiltrænges nogen vidtløftig Undersøgelse. Hertil kommer, at de ejendommelige Forhold inden for Militæret, de mange uensartede Elementer, som er samlede dér medfører saa mange mindre Forseelser, at det vilde blive uoverkommeligt for Domstolene, hvis de skulde bebyrdes med dem alle, hvilket faar særlig vægt, naar Domsmyndigheden henlægges til de borgerlige Domstole.”

Indtil ændringen af militær straffelov i 1973 omfattede adgangen til at afgøre en militær straffesag uden dom følgende sanktioner: Irettesættelse, kvarterarrest, vagtarrest

indtil 60 dage og bøde (indtil kr. 300). For hjemsendte og andre ikke for tiden tjenstgørende kunne yderligere anvendes straf af hæfte fra 2 til 60 dage.

I 1973 blev de militære strafarter kvarterarrest og vagtarrest ophævet. I øvrigt blev adgangen til strafpålæg opretholdt, dog således at frihedsstraf blev begrænset til hæfte indtil 30 dage (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 55). Om begrundelsen for de nugældende regler om strafpålæg og i øvrigt også om disciplinarmidler henvises til klimaudvalgets betænkning, navnlig side 28-29, omtalt i kapitel 5.2.

7.25.2. Straffene

Efter militær retsplejelov § 29 kan militære straffesager afgøres med strafpålæg i form af irettesættelse, bøde og hæfte indtil 30 dage. Hæftestrafen blev ophævet ved lov nr. 433 af 31. maj 2000 med virkning fra 1. juli 2001, og strafpålæg omfatter derfor i dag alene sanktioner i form af irettesættelse og bøde.

Opretholdelsen af irettesættelse som straf var ikke medtaget i klimaudvalgets betænkning, men blev indsat i lovforslaget med følgende begrundelse (Folketingstidende 1972-1973, tillæg A, sp. 11):

”Efter anmodning fra bl.a. værnscheferne foreslås irettesættelse bevaret som straf for mindre forseelser i stedet for bøde eller kortere hæftestraf. Opgivelse af de nævnte militære strafarter (kvarterarrest og vagtarrest) forudsætter, at området for anvendelse af disciplinarmidler som foreslået af klimaudvalget udvides, således at disse midler i udstrakt grad kan træde i stedet for mindre frihedsstraffe og bødestrafte. Navnlig vil disciplinarmidler mest hensigtsmæssigt kunne anvendes i stedet for bødestrafte over for værnepligtigt personel.”

7.25.3. Kompetencen

Kompetencen til at pålægge straf uden dom tilkommer som udgangspunkt auditøren, jf. § 30, stk. 1. Rettergangschefer kan pålægge straf i form af irettesættelse og bøde, jf. § 30, stk. 2. I ganske særlige tilfælde kan rettergangschefen i orlogsskibe på togt og militære chefer i krigstid under visse betingelser pålægge straf og hæfte indtil 30 dage, jf. § 30, stk. 3 og 4.

Irettesættelse er som straf et alternativ til bøde eller kortere straf af hæfte, jf. militær straffelov § 11, stk. 2.

Auditørens adgang til at pålægge bøde er ikke beløbsmæssigt begrænset. Rettergangschefer og enkelte andre chefer kan pålægge bøder på indtil 2.000 kr. Afhængig af tjenestestillingens karakter kan øvrige chefer pålægge bøder indtil 1.000 kr. eller 500 kr., jf. bekendtgørelse nr. 77 af 14. februar 1991, der er optaget som bilag 5.

7.25.4. Processuelle regler mv.

Efter militær retsplejelov § 31 skal det, inden straf pålægges, ”påses, at afhøring af sigtede og eventuelle vidner har fundet sted, og at der i øvrigt foreligger tilstrækkelige oplysninger om den begåede forseelse og de nærmere omstændigheder ved denne”. Nærmere regler findes i Kundgørelse for Forsvaret B7-11.

Militær retsplejelov § 32 indeholder en regel om afkortning af den tid, som en straffikendt har været varetægtsfængslet, i den ikendte straf. Bestemmelsen svarer i det væsentlige til straffelovens § 86, men er ikke blevet justeret med de ændringer, der blev foretaget i 1973 af denne bestemmelse, jf. lov nr. 320 af 13. juni 1973.

Efter militær retsplejelov § 33 kan en straf, der er pålagt af en foresat, der er underordnet rettergangschefen, inden 7 dage indbringes for rettergangschefen. En sådan klage har opsættende virkning på straffens fuldbyrdelse.

Militære chefer, der er foresatte for den strafpåbyggende myndighed, men underlagt rettergangschefen, har derimod ikke kompetence til at tage stilling til straffen. En straf pålagt eksempelvis af kompagnichefen kan således ikke prøves af bataljonschefen, men kun af regimentschefen.

Efter militær retsplejelov § 36 kan en foresat ophæve eller eftergive en straf, han har pålagt en underordnet, ”når straffen skønnes ufortjent, for streng eller i øvrigt urimelig. Er straffen ulovlig, ophæves den.” Samme kompetence har rettergangschefen i forhold til straffe, der er pålagt af underordnet personel. Også auditøren kan ophæve eller eftergive en pålagt straf ”i de sager, der vedrører ham”, jf. § 36, 3. pkt.

I overensstemmelse med princippet i militær retsplejelov § 9 om forholdet mellem auditor og rettergangschef, jf. 7.8.3., kan rettergangschefen forlange auditørens afgørelse forelagt generalauditøren og eventuelt forsvarsministeren.

7.25.5. Domstolsprøvelse mv.

En straf, der er pålagt i en militær straffesag, kan inden 7 dage indbringes for domstolene, jf. § 34. Forlanges sagen indbragt for retten, udsættes fuldbyrdelsen af straffen. For krigstid gælder særlige regler, jf. § 34, stk. 2.

7.26. Disciplinarmidler, jf. militær retsplejelov kapitel 15

7.26.1. Indledning

Disciplinarmidler er sanktioner, som militære chefer kan anvende i militære straffesager. Et disciplinarmiddel er som sanktion ikke en straf. Dette er udtrykkeligt fastslået i § 37, stk. 1, i militær retsplejelov. På den anden side kan disciplinarmidler kun anvendes i tilfælde af pligtstridige forhold, der indebærer en strafbar overtrædelse, jf. § 37, stk. 2.

For at et disciplinarmiddel kan pålægges, skal der således objektivt foreligge en strafbar overtrædelse, og gerningsmanden skal subjektivt have begået forholdet med forset, eller – hvis strafansvar efter den pågældende bestemmelse også omfatter uagtsomhed – gerningsmanden må antages at have udvist den fornødne uagtsomhed.

Disciplinarmidler kan anvendes i alle militære straffesager, dvs. både ved overtrædelse af bestemmelser i militær straffelov og ved overtrædelse af bestemmelser i den almindelige lovgivning.

Disciplinarmidler kan kun pålægges af bestemt angivne militære foresatte, men ikke af auditøren. Domstolene kan ikke anvende disciplinarmidler i militære straffesager. Et pålagt disciplinarmiddel kan heller ikke prøves af domstolene.

Den, der er pålagt et disciplinarmiddel, kan forlange afgørelsen indbragt for rettergangschefen. Rettergangschefens afgørelse kan indbringes for et disciplinarnævn, hvis afgørelse igen kan indbringes for et ankenævn. Ankenævnets afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for domstolene.

Anvendelsen af disciplinarmidler som sanktion for militære lovovertrædelser har været kendt gennem flere hundrede år. Ved den militære retsplejereform i 1919 blev denne sanktionsform opretholdt. Også klimaudvalget fandt i sin betænkning fra 1970, at der fortsat var behov for, at især mindre forseelser kunne mødes med disciplinarmidler. Der henvises herom til kapitel 5.2. om dette udvalgs overvejelser, som blev lagt til grund ved revisionen af den militære retsplejelov i 1973.

Reglerne om disciplinarmidler er optaget i militær retsplejelov kapitel 15 og i øvrigt indgående reguleret i bekendtgørelse nr. 107 af 11. marts 1974 om anvendelse af disciplinarmidler i det militære forsvar. Denne bekendtgørelse er optrykt som bilag 8 til betænkningen. Af hensyn til overskueligheden er alene de centrale bestemmelser omtalt i det følgende.

7.26.2. De enkelte disciplinarmidler

Militær retsplejelov §§ 37 og 38 lyder således:

”§ 37. Disciplinarmidler kan kun bringes i anvendelse, når en strafbar handling er begået.

Stk. 2. Disciplinarmidler skal anvendes i stedet for mindre straffe, medmindre omstændighederne taler imod det.

Stk. 3. Disciplinarmidler kan ikke indbringes for retten.

§ 38. Som disciplinarmidler kan anvendes belæring, tilrettevisning, arbejde og efterrøvelse i en del af fritiden, fremstilling, vagt eller anden tjeneste uden for orden, tilbageholdelse på tjenestestedet eller anden fratagelse af friheder samt overflytning til anden tjeneste.

Stk. 2. Tilbageholdelse på tjenestestedet må ikke udstrækkes ud over 14 dage. Medfører anvendelse af øvrige disciplinarmidler indgreb i adgangen til at forlade tjenestestedet efter tjenestens ophør, må dette ikke ske for længere perioder end 3 dage ad gangen med mindst en dags mellemrum mellem perioderne, og anvendelsen må ikke udstrækkes ud over 14 dage.

Stk. 3. Forsvarsministeren fastsætter i øvrigt de nærmere regler om anvendelse af disciplinarmidler, herunder regler om samtidig anvendelse af flere disciplinarmidler.”

Efter § 40 kan de disciplinarmidler, der er nævnt i § 38, anvendes over for bestemte grupper af personalet i følgende omfang:

Disciplinarmidlerne belæring, tilrettevisning eller overflytning til anden tjeneste kan anvendes over for al undergivent personel. De øvrige disciplinarmidler kan ikke anvendes over for officerer og faste befalingsmænd eller dermed ligestillede, medmindre de pågældende er elever på en militær skole, jf. § 40.

Om begrundelsen for denne regel kan henvises til ministerens besvarelse af følgende spørgsmål fra retsudvalget (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1346):

”Ad § 40
Bestemmelsen foreslås slettet.

Svar:

I overensstemmelse med min besvarelse af retsudvalgets spørgsmål 2, ad militær retsplejelovs § 5, stk. 1, finder jeg det ikke hensigtsmæssigt at udelukke anvendelse af disciplinarmidler overfor andet personel end værnepligtige. En sådan begrænsning vil ofte føles uretfærdig, ikke mindst i tilfælde, hvor menigt værnepligtigt personel arbejder sammen med menigt fast personel.”

Ved ”faste befalingsmænd eller dermed ligestillede” forstås militært personel uden for den militære rækkefølge samt øvrigt militært personel, der har forrettet tjeneste i mere end 21 måneder, jf. Kundgørelse for Forsvaret B 7-10.

Disciplinarmidler skal efter § 37, stk. 2, træde ”i stedet for mindre straffe, medmindre omstændighederne taler imod det”. Det er ikke i bestemmelsen eller lovforslagets bemærkninger angivet, hvad der forstås ved ”mindre straffe”. På baggrund af de oplysninger om den praktiske anvendelse af disciplinarmidler, som udvalget har indhentet, omfatter begrebet ”mindre straffe” i hvert fald området for irrettesættelse og bøde og antagelig også tilfælde, hvor ellers kortere frihedsstraf er forskyldt.

Dette er i overensstemmelse med klimaudvalgets synspunkter i betænkningen side 29-30, jf. kapitel 5.2.

Efter § 5 i bekendtgørelse nr. 107 af 11. marts 1974 kan de enkelte disciplinarmidler anvendes samtidig, såfremt ikke andet følger af ”gældende bestemmelser eller omstændighederne i øvrigt”.

Inden et disciplinarmiddel pålægges, skal den sigtede og eventuelle vidner være afhørt, ligesom sagen i øvrigt skal være tilstrækkelig oplyst, jf. herved princippet i militær retsplejelov § 31 samt vejledning af 1. juli 1989 (Kundgørelse for Forsvaret B 7-11) om afhøringer i militære straffesager.

Om de enkelte disciplinarmidler bemærkes, jf. tillige bekendtgørelse nr. 107 af 11. marts 1974:

Belæring og tilrettevisning

Belæring og tilrettevisning er mundtlige eller skriftlige tilkendegivelser af, at der er begået en forseelse. Belæring bør normalt foretrækkes i tilfælde, hvor forseelsen beror på misforståelse af gældende regler, jf. § 4, nr. 1.

Belæring vil sige, at den pågældende gøres bekendt med den overtrædelse, han har begået, og med hvilken bestemmelse, han har overtrådt. Tilrettevisning indebærer, at den pågældende antages at være bekendt med, at han har foretaget en strafbar overtrædelse og derfor får den pågældende bestemmelse indskærpet. Sondringen mellem belæring og tilrettevisning er vanskelig, og ud fra oplysninger fra praksis må det konstateres, at det ikke altid er muligt at se forskel på de to sanktioner. Belæring og tilrettevisning kan også pålægges efter hjemsendelse eller hjemkommandering. De øvrige disciplinarmidler kan derimod kun anvendes over for tjenstgørende personel.

Arbejde og efterøvelse i en del af fritiden

Efterøvelse må kun benyttes til fremme af uddannelsen i bestemte fag hos den, som har udvist forsømmelighed eller mangel på flid i disse fag. Tidspunktet for og varigheden af disciplinarmidlets anvendelse fastsættes ved ikendelsen, jf. § 4, nr. 2. Arbejde og efterøvelse foregår under opsyn af en befalingsmand.

Fremstilling

Fremstilling anvendes som disciplinarmiddel over for personel, der ikke har haft udrustning eller lignende i foreskreven stand. Sanktionen består i at bringe udrustningen i orden i fritiden og fremstille sig for en befalingsmand med udrustningen (til kontrol) efter, at den er bragt i orden. Fremstillingen kan ske i fritiden til et nærmere fastsat tidspunkt, normalt i tilknytning til den daglige tjenestes ophør, jf. bekendtgørelsens § 4, nr. 3. Fremstilling kan kun ske én gang for hver forseelse. Er forholdet ikke bragt i orden ved fremstillingen, og kan rettelse på stedet ikke ske, træffer vedkommende chef bestemmelse om, hvorvidt et nyt disciplinarmiddel skal bringes i anvendelse.

Vagt eller anden tjeneste uden for orden

Disse disciplinarmidler omfatter al vagttjeneste samt anden praktisk tjeneste. Art og omfang fastsættes ved ikendelsen. Arbejde og efterøvelse foregår under opsyn af en befalingsmand i modsætning til fremstilling. Anden tjeneste uden for orden kan foregå under eller uden opsyn.

Tilbageholdelse på tjenestestedet eller anden fratagelse af friheder

Om anvendelsesområdet for tilbageholdelse på tjenestestedet som disciplinarmiddel kan henvises til følgende svar fra forsvarsministeren på en skrivelse fra Centralforeningen for seniorsergenter og Stampersonel (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1346):

”Bestemmelsen om tilbageholdelse på tjenestestedet må ses på baggrund af, at straffarterne vagtarrest og kvarterarrest bortfalder. Dette bevirker, at der er brug for disciplinarmidler, der kan anvendes overfor en større kreds af forseelser end tidligere, således at der er mulighed for disciplinær sanktion i alle tilfælde, hvor forseelsen ikke vurderes til en straf af 7 dages hæfte eller derover.”

Ved tjenestestedet forstås i denne forbindelse dels det egentlige kaserneområde, der blandt andet omfatter indkvarteringsområde, cafeteria og øvrige fritidsfaciliteter, dels soldater- og orlogshjem, der ligger i umiddelbar tilknytning til kaserneområdet, jf. § 4, nr. 5.

Tilbageholdelsen kan variere fra 1 time indtil 14 døgn. Overnatning i forbindelse hermed iværksættes uden udgift for den, der er pålagt disciplinarmidlet. Tilbageholdelse

på tjenestestedet eller fratagelse af andre friheder vil endvidere kunne omfatte nærmere angivne dage inden for en 14-dages periode, jf. § 4, nr. 5.

Udgangsfriheden, det vil sige adgangen til at forlade tjenestestedet efter den daglige tjenestes ophør, bortfalder ved anvendelse af disciplinarmidlet ”tilbageholdelse på tjenestestedet”. Tilbageholdelse på tjenestestedet anvendes især ved grovere eller gentagen udeblivelse fra tjenestestedet.

Efter det, der er oplyst for udvalget, omfatter begrebet ”anden frihed” først og fremmest de tidligere kendte ”omgangsfriheder”, dvs. fritidsperioder som personellet ikke havde krav på, men som blev ”tilstået”. Adgangen til at fratage sådanne former for friheder gennem et disciplinarmiddel blev indgående reguleret ved ændringen af militær retsplejelov i 1957, jf. lov nr. 123 af 12. april 1957, § 44 og §§ 44 a-f. Efter den praksis fra de senere år, som udvalget er bekendt med, har der ikke været tilfælde af ”fratagelse af anden frihed”.

Overflytning til anden tjeneste

Dette disciplinarmiddel indebærer flytning til andet arbejde og/eller andet tjenestested. Flytning til andet tjenestested kan kun iværksættes efter bemyndigelse fra den myndighed, der efter gældende regler kan beordre en sådan flytning. Inden der tages stilling til, om dette disciplinarmiddel bør bringes i anvendelse, skal der – når forholdene taler for det – indhentes en udtalelse fra tjenestestedets læge eller socialrådgiver, jf. § 4, nr. 6.

I praksis foretages undertiden overflytning til anden tjeneste af rent tjenstlige grunde, herunder fordi den pågældende ikke gør fyldest i den tjeneste, han varetager. Overflytninger af denne art er ikke et disciplinarmiddel.

Et disciplinarmiddel, der medfører indgreb i adgangen til at forlade tjenestestedet efter tjenestens ophør, kan ikke udstrækkes ud over 14 dage fra iværksættelsestidspunktet, uanset om disciplinarmidlet inden for nævnte tidsrum helt eller delvis ikke har kunnet afvikles på grund af sygdom, strafafsoning, ulovligt fravær eller lignende eller på grund af tjeneste, der ikke er omfattet af disciplinarmidlet, jf. § 6, stk. 3.

Medfører andre disciplinarmidler, herunder samtidig anvendelse af flere disciplinarmidler, indgreb i udgangsfriheden, må dette ikke ske for længere perioder end nævnt i militær retsplejelov § 38, stk. 2.

Udståelsen af disciplinarmidler skal iværksættes uden unødigt ophold. Den, der har påbegyndt udståelsen af et disciplinarmiddel, kan dog i særlige tilfælde få tilladelse til, at udståelsen afbrydes, således at denne fortsætter efter suspensionsperiodens udløb. En sådan tilladelse skal altid gives i forbindelse med jule- eller ferieorlov, jf. bekendtgørelsens § 6, stk. 4.

7.26.3. Kompetencen til at pålægge disciplinarmidler

Efter militær retsplejelov § 39 reguleres spørgsmålet om, hvilke militære chefer, der kan anvende disciplinarmidler, administrativt.

Spørgsmålet om kompetencen til at pålægge disciplinarmidler blev berørt i de almindelige bemærkninger i forslaget til militær retsplejelov i 1973 (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 50-51):

”... er der imødekommet et ønske fra de militære medlemmer af klimaudvalget om, at afgørelser, der vedrører disciplinens opretholdelse bør træffes af det personel, der har ansvaret for den daglige tjeneste. Kompetencen til at pålægge disciplinarmidler foreslås således fortsat henlagt til de militære chefer, der herved bevarer et meget virksomt middel med henblik på opretholdelsen af disciplinen.”

De nærmere bestemmelser findes i bekendtgørelse nr. 77 af 14. februar 1991 om myndighed til at anvende straffe uden dom og disciplinarmidler over for personel i det militære forsvar, bortset fra frivilligt personel af hjemmeværnet, jf. bilag 5 til betænkningen.

Efter bekendtgørelsens § 2, stk. 1, er kompetencen tillagt rettergangschefer og visse andre chefer, jf. § 2, stk. 2. Begrebet rettergangschef (rettergangsmyndighed) er beskrevet i bekendtgørelse nr. 509 af 12. juni 2003 om rettergangsmyndighed i det militære forsvar, som er optaget som bilag 4.

Forsvarschefen har, jf. denne bekendtgørelses § 1, myndighed som rettergangschef over alle, der er undergivet hans kommandomyndighed, medmindre de er undergivet anden rettergangsmyndighed.

Efter § 2 er chefen for Forsvarsstaben, chefen for Forsvarets Sundhedstjeneste og chefen for Forsvarsakademiet i en række forhold tillagt myndighed som rettergangschef. Efter stk. 2 er chefen for Forsvarets Efterretningstjeneste tillagt myndighed som rettergangschef over alt undergivet personel.

Her ud over er en række nærmere angivne højere placerede chefer tillagt myndighed som rettergangschef inden for de respektive 3 værn, jf. §§ 3-6.

Efter § 7 er chefen for Hjemmeværnet tillagt myndighed som rettergangschef over alle, der er undergivet hans kommandomyndighed.

§§ 8-10 fastsætter nærmere regler om rettergangsmyndighed under udsendelse af dansk personel til tjeneste i udlandet.

Endelig indeholder § 11 særlige bestemmelser i tilfælde af forøgelse af beredskabet. I denne situation er der således foretaget en udvidelse af kompetencen for visse nærmere angivne chefer.

Kompetencen til at anvende disciplinarmidler omfatter som nævnt rettergangschefer, jf. § 2, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 77 af 14. februar 1991 samt visse nærmere angivne chefer, jf. bekendtgørelsens § 2, stk. 2. Herudover kan andre overordnede anvende disciplinarmidler, jf. §§ 3-10.

Forsvarsministeren har efter § 2, stk. 4, disciplinarmyndighed over alt personel i forsvaret.

Militære chefer, der har disciplinarmyndighed, kan anvende samtlige disciplinarmidler. Dog gælder efter § 4 og § 6, stk. 2, for visse nærmere angivne chefer den begrænsning, at de kun kan anvende disciplinarmidler ”såfremt afvikling kan ske inden 7 da-

ge”. Denne bestemmelse refererer til disciplinarmidlet tilbageholdelse på tjenestestedet.

7.26.4. Udsættelse

Efter § 41 kan ”udståelsen” af et pålagt disciplinarmiddel udsættes, jf. § 41:

”§ 41. Den, der er blevet pålagt et disciplinarmiddel af en rettergangschefen underordnet eller umiddelbart af rettergangschefen, kan forlange udståelsen udsat i indtil 2 x 24 timer efter meddelelsen om disciplinarmidlet.”

Bestemmelsen omfatter alle disciplinarmidler, bortset fra belæring og tilrettevisning, der ikke skal ”udstås”.

Adgangen til at få udsættelse har til formål, at den, som er pålagt et disciplinarmiddel, får mulighed for at underrette pårørende og andre om den forestående afvikling af disciplinarmidlet. Udsættelse kan kun kræves første gang disciplinarmidlet bliver ikendt. Indbringes afgørelsen for højere instans, er der ikke hjemmel til at forlange udsættelse. Den, der har pålagt disciplinarmidlet, kan give yderligere udsættelse med udståelsen, hvis særlige tjenstlige eller personlige forhold gør sig gældende.

7.26.5. Klageregler

Et pålagt disciplinarmiddel kan indbringes for rettergangschefen, jf. § 42. Det antages efter det oplyste, at prøvelsen kan resultere i en ophævelse, nedsættelse, stadfæstelse eller en skærpelse af det ikendte disciplinarmiddel. Rettergangschefen kan bortset fra sådanne klagesager ikke skærpe et disciplinarmiddel, hverken af egen drift eller under udøvelsen af den kontrol, han i medfør af militær retsplejelov § 45, stk. 2, udfører over for sine underordnede chefers afgørelser. I disse tilfælde er han alene berettiget til i medfør af princippet i militær retsplejelov § 36 helt eller delvis at ophæve eller eftergive sanktionen.

Den, der er blevet pålagt et disciplinarmiddel af rettergangschefen, kan efter § 43, stk. 1, forlange sagen forelagt et disciplinarnævn til afgørelse.

Efter stk. 2 kan disciplinarnævnets afgørelse såvel af rettergangschefen som af den, der er blevet pålagt et disciplinarmiddel, forlanges forelagt ankenævnet til afgørelse. Ankenævnets afgørelse kan ikke indbringes for domstolene eller forsvarsministeren, jf. § 43, stk. 2, sidste punktum.

Om disciplinarnævnets og ankenævnets sammensætning mv. indeholder stk. 3-5 følgende bestemmelser:

”Stk. 3. Disciplinarnævnet, der oprettes for hvert enkelt rettergangsområde, består af en auditor som formand samt to andre medlemmer, hvoraf den ene så vidt muligt skal være en talsmand og af samme grad som den, der er blevet pålagt disciplinarmidlet, medens den anden skal være dennes foranstående.

Stk. 4. Ankenævnet, der oprettes af forsvarsministeren, består af en formand og to andre medlemmer. Formanden skal være en civil person, der opfylder betingelserne for at kunne beskikkes som landsdommer. De øvrige medlemmer er generalauditøren og en advokat, der udpeges af Advokatrådet.

Stk. 5. Forsvarsministeren fastsætter de nærmere regler for udpegning af disciplinarnævnets medlemmer og for disciplinarnævnets og ankenævnets virksomhed.”

Reglerne om nævnenes sammensætning og virksomhed findes i bekendtgørelse nr. 108 af 11. marts 1974 om disciplinarnævn og ankenævn, jf. bilag 9 til betænkningen.

Efter bekendtgørelsens § 2, stk. 1, må ingen deltage i behandlingen af en sag, hvis der foreligger omstændigheder, som er egnet til at svække tilliden til hans upartiskhed i sagen. Generalauditøren har ved meddelelse nr. 5/98 fordelt nævnene mellem auditorerne. For i videst muligt omfang at forhindre inhabilitet, er formanden for disciplinarnævnet ikke det pågældende rettergangsområdes normale auditor. Disciplinarnævnet afgør selv, om et medlem ikke kan deltage i behandlingen af en sag.

Den, der er blevet pålagt et disciplinarmiddel af en rettergangschef, kan mundtligt eller skriftligt fremsætte begæring til rettergangschefen eller direkte til nævnets formand om at få sagen forelagt for disciplinarnævnet, jf. bekendtgørelsens § 4. Derimod kan en underordnet chef, der er utilfreds med, at rettergangschefen har underkendt hans afgørelse, ikke indbringe afgørelsen for disciplinarnævnet.

Der gælder ikke nogen frist for at indbringe en afgørelse for disciplinarnævnet eller ankenævnet. Også selv om den, der er pålagt disciplinarmidlet, tidligere har erklæret,

at han ikke vil have dette prøvet ved højere instans, antages det, at han ikke er afskåret fra senere at få sanktionen prøvet.

Den, der har indbragt en sag for nævnet, har ret til, eventuelt sammen med en talsmand, at udtale sig umiddelbart over for nævnet, medmindre særlige hensyn taler imod det, jf. bekendtgørelsens § 7.

Disciplinarnævnets afgørelse kan gå ud på afvisning af sagen, stadfæstelse, ophævelse eller ændring af den trufne afgørelse. Nævnet træffer sin afgørelse om fornødent ved stemmeflerhed. Er der ikke flertal for en afgørelse, træffes denne af formanden, jf. § 8.

I tilfælde, hvor en pålagt straf ophæves eller eftergives, anvendes reglerne i retsplejelovens kapitel 93 a om erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning, jf. militær retsplejelov § 36, stk. 2. En tilsvarende bestemmelse findes ikke for tilfælde, hvor et pålagt disciplinarmiddel, der er udstået, senere ændres til fordel for den pågældende. I disse tilfælde anvendes bestemmelsen analogt, jf. bekendtgørelsens § 9, stk. 3:

”Hvis det disciplinarmiddel, der er indbragt for nævnet, allerede er udstået, og nævnets afgørelse indebærer en formildelse, fastsætter formanden efter samråd med rettergangschefen en passende kompensation herfor.”

Ifølge Lovkomm. II s. 211 fastsættes compensationen efter en konkret vurdering under hensyntagen til lokale forhold. Er den pågældende hjemsendt, kan der blive tale om økonomisk erstatning efter princippet i militær retsplejelov § 36, stk. 2, om erstatning i forbindelse med ophævelse eller eftergivelse af straf uden dom.

Indbringelse af et disciplinarmiddel for rettergangschefen, disciplinarnævnet eller ankenævnet har ikke opsættende virkning på udståelsen, medmindre andet bestemmes af rettergangschefen eller vedkommende nævns formand, jf. militær retsplejelov §§ 44.

Den, der har pålagt et disciplinarmiddel, kan tillægge indbringelse af afgørelsen for højere instans opsættende virkning, indtil klageinstansen kan træffe afgørelse, om hvorvidt klagen skal have en sådan virkning.

7.27. Tilsyn og kontrol

Efter militær retsplejelov § 45 har auditørerne og generalauditøren til opgave at kontrollere de afgørelser mv., der træffes af militære chefer med hensyn til strafpålæg og pålæggelse af disciplinarmidler:

”§ 45. Generalauditøren og auditørerne har efter forsvarsministerens nærmere bestemmelse indseende med anvendelsen af straffe og disciplinarmidler inden for forsvaret.

Stk. 2. Rettergangscheferne samt afdelings- og dermed ligestillede eller højere chefer har indseende med deres underordnedes anvendelse af straffe- og disciplinarmyndighed.”

§ 45 afløste i 1973 den tidligere bestemmelse i militær retsplejelov § 64. I bemærkningerne til § 45 hedder det i lovforslaget (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 58):

”Gældende lovs § 64 foreslås erstattet af en regel, hvorefter forsvarsministeren fastsætter de nærmere bestemmelser om generalauditørens og auditørernes indseende med anvendelse af straffe og disciplinarmidler inden for forsvaret. Bestemmelsen i stk. 2 svarer til gældende lovs § 59, 1. stk.”

Den tidligere bestemmelse i militær retsplejelov § 64 lød således:

”§ 64. De uden dom pålagte straffe indføres i en straffebog, hvis indretning og førelse bestemmes af forsvarsministeren. Udskrift af denne straffebog indsendes til generalauditøren til de af forsvarsministeren fastsatte tider, og generalauditøren kan til enhver tid forlange oplysning om ikendt straf.

Stk. 2. Finder generalauditøren ved gennemgang af de indsendte udskrifter eller andre indberetninger fejl eller mangler i henseende til straffemyndighedens anvendelse eller straffens udståelse, gør han de vedkommende opmærksom derpå, og drager omsorg for fornøden rettelse, hvor sådan kan ske. Finder han, at der er anledning til at gøre ansvar gældende mod nogen, henleder han vedkommende rettergangschefs opmærksomhed på forholdet eller gør indstilling til forsvarsministeren.”

Som det fremgår, vedrørte § 64 alene straffesager, der var afgjort uden dom, men ikke disciplinarafgørelser. Den dagældende militære retsplejelov indeholdt ikke bestemmelser om andre myndigheders ”indseende” med disse afgørelser.

Til belysning af bestemmelsen kan nævnes ministerens besvarelse af spørgsmål under udvalgsbehandlingen i 1973 (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, sp. 1350):

”Spørgsmål 12:

Ad § 45, stk. 1. Hvorledes har ministeren tænkt sig indholdet af ’nærmere bestemmelse’?

Svar:

Det er tanken, at auditøren skal gennemføre en lokal kontrol med anvendelsen af straffe- og disciplinarmidler indenfor sit område. Herved får han et nøje indblik i praksis og mulighed for på et tidligt tidspunkt at søge urigtige afgørelser omgjort.

Generalauditørens kontrol skal i princippet fortsætte som hidtil. Ordningen er for tiden den, at generalauditøren kontrollerer samtlige straffe ikendt under militære straffesager, og siden 1972 tillige samtlige disciplinarmidler.”

Det er oplyst, at det i en årrække har været praksis, at auditørkorpsets gennemgang af konkrete disciplinarsager har ført til, at auditøren, når der er fundet grund til det, selv har ophævet et pålagt disciplinarmiddel. Som hjemmel er anvendt militær retsplejelov § 36, jf. § 45.

Auditørernes og generalauditørens kontrol med de konkrete afgørelser, som militære chefer har truffet i sager om straf uden dom og om anvendelse af disciplinarmidler, omfatter både enkeltafgørelser og en mere overordnet vurdering af straffe- og disciplinarpraksis på grundlag af de samlede indberetninger. Også militære chefers efterforskning i militære straffesager og anden sagsbehandling indgår heri. Generalauditøren udgiver en årlig beretning bl.a. med statistiske oplysninger om antallet og karakteren af lovovertrædelser, der har medført straf og disciplinarmidler, samt med omtale af mere principielle sager.

Bemyndigelsen i den nugældende § 45 for forsvarsministeren til at fastsætte nærmere bestemmelser er ikke udnyttet.

KAPITEL 8. Forsvarets formål og opgaver (Forsvarskommissionen af 1997)

8.1. Indledning

Lov nr. 122 af 27. februar 2001 om forsvarets formål, opgaver og organisation m.v. trådte i kraft den 1. marts 2001. Loven afløste forsvarsloven af 1993, jf. lov nr. 909 af 8. december 1993.

8.2. Forsvarskommissionens beretning

Forsvarskommissionen af 1997 afgav i december 1998 beretningen ”Fremtidens forsvar”. På baggrund af en analyse af den sikkerhedspolitiske udvikling siden 1993 opstillede kommissionen blandt andet formål og opgaver for fremtidens forsvar.

Kommissionen konkluderede blandt andet, at ”Danmark i dag nyder godt af en sikkerhedsgeografisk placering, der indebærer tryghed nærmest uden fortilfælde. Det er endvidere kommissionens vurdering, at der ikke i de næste 10 år vil opstå en direkte konventionel militær trussel mod Danmarks sikkerhed.” Kommissionen anser det på denne baggrund sandsynligt, at ”fremtidens sikkerhedspolitik i høj grad vil være præget af bestræbelserne på at skabe indirekte sikkerhed gennem forskellige bidrag til befæstelse af det internationale system”. Kommissionen bemærkede desuden: ”Der har i perioden 1990-1997 været tale om en aktiv udnyttelse af det øgede manøvrerum. Der har også været ført en mere aktiv dansk sikkerhedspolitik gennem de store internationale organisationer – navnlig NATO, EU og OSCE ...”, jf. beretningens hovedbind, side 80-82. På denne baggrund vurderede kommissionen blandt andet, at fremtidens sikkerhedspolitik i høj grad vil bestå i at skabe indirekte sikkerhed.

Forsvarskommissionen gav endvidere udtryk for, at dansk forsvars formål uændret bør være at bidrage til at fremme fred og sikkerhed. Det blev konkluderet, at ”det militære forsvars opgave er at varetage de væbnede militære opgaver, som samfundets sikker-

hedsinteresser bestemmer”. Endvidere anførte kommissionen, at ”i situationer, hvor der er tale om konkrete og direkte militære trusler mod nationen, må opgaven først og fremmest løses i forbindelse med et klassisk militært, territorierelateret forsvar. I situationer, hvor truslen snarere består i en risiko for ustabilitet og uorden i de bredere sikkerhedspolitiske omgivelser – det vil sige en trussel mod den indirekte sikkerhed – vil forsvarets indsats hensigtsmæssigt kunne rettes mod løsning af opgaver, der modvirker disse tendenser. Disse opgaver må dog løses uden at kompromittere evnen til at løse de mere klassiske forsvarsopgaver forbundet med direkte sikkerhed.” Det blev således også fremhævet som et basalt krav, at ”forsvaret skal kunne kæmpe”, jf. beretningens hovedbind, side 122-123.

På denne baggrund står det nu klart, at de ændrede sikkerhedspolitiske muligheder har givet forsvaret nye opgaver i tillæg til de mere klassiske forsvarsopgaver samt medført en ændret balance mellem opgaverne. Den gunstige sikkerhedspolitiske situation giver således mulighed for at forskyde den nuværende balance til fordel for forsvarets internationale engagement. I denne forbindelse er også hjemmeværnet forudsat tillagt en større rolle ved løsning af forsvarets opgaver.

Forsvarskommissionen definerede en række kategorier af opgaver for fremtidens forsvar, jf. beretningens hovedbind, side 120-121. De forskellige kategorier af opgaver er for så vidt angår deres løsning adskilte i tid og rum, men dog forbundne, idet løsning af opgaver inden for en kategori kan være en forudsætning for løsning af opgaver inden for en anden. Evnen til at løse kampopgaver er således også en forudsætning for forsvarets internationale engagement, såvel deltagelse i fredsstøttende operationer som deltagelse i samarbejdsaktiviteter. Følgende kategorier af opgaver er ikke listet i prioritetsrækkefølge:

Krisestyring og kollektive forsvarsopgaver

Løsning af disse opgaver finder sted i forlængelse af fredsmæssig suverænitetsbevarelse og er forbundet med det militære forsvars rolle som et værktøj, der skal bidrage til sikring af Danmarks eksistens og integritet. Der skal således i samarbejde med allierede kunne tilvejebringes militær kapacitet, der forebygger krig samt muliggør krisestyring og et effektivt territorierelateret, kollektivt forsvar. Krigsforebyggelse forudsætter en troværdig forsvarsevne, hvilket særligt er forbundet med Danmarks samarbejde

med NATO-allierede. NATO-samarbejdet medfører tillige forsvarets deltagelse i konfliktforebyggelse, krisestyring og forsvar i andre dele af allianceområdet, jf. hertil Den Nordatlantiske Traktat artikel 5 vedrørende kollektivt forsvar af angreb på allianceområdet. En vigtig del af opgaveløsningen er forsvarets udøvelse af efterretningsvirksomhed.

Suverænitet- og myndighedsopgaver

Suverænitetsopgaver omfatter overvågning samt suverænitetshævdelse i form af kontrol af fremmede statsfartøjers adgang til dansk samt øvrige dele af rigsfællesskabets territorium samt tilstødende områder, for i givet fald at kunne konstatere og afvise krænkelse af dansk suverænitet. Myndighedsopgaver omfatter blandt andet maritim tilsynsvirksomhed, herunder politimyndighed til søs samt fiskeriinspektion.

Tillidsskabende og stabilitetsfremmende opgaver, primært østsamarbejde

Dette omfatter forsvarets deltagelse i aktiv dialog og samarbejde på forsvarsområdet med lande uden for NATO, såvel NATO's samarbejdspartnere (PfP²⁷-lande mv.) som andre. Dette angår primært Danmarks østsamarbejde samt indgåelse af aftaler vedrørende våbenkontrol og nedrustning. Opgaverne har primært til formål at fremme stabilitet og tillid samt at eliminere risici for at et land uvarslet kan sætte sig i stand til at udgøre eller uforvarende kan opfattes som udgørende en direkte militær trussel mod et andet land.

Fredsstøttende opgaver

Disse opgaver har til formål generelt at styrke international fred og sikkerhed. Dette opnås typisk ved deltagelse i militære operationer, der gennemføres for at opnå kontrol med eller for at bilægge konflikter, der normalt kun indirekte er forbundet med dansk sikkerhed. Opgavernes løsning forudsætter stort kendskab til de aktuelle forhold i operationsområdet og kræver, at udviklingen følges nøje. Fredsstøttende operationer kan have karakter af konfliktforebyggelse, fredsstøtte, fredsbevarelse, fredsskabelse, humanitær intervention mv. Opgaverne vil typisk blive gennemført på mandat fra FN eller OSCE, enten direkte eller stillet til rådighed gennem NATO eller i andre multilaterale sammenhænge.

---

²⁷ "Partnership for Peace".

Andre opgaver

Denne kategori omfatter meget forskelligartede, samfundsnyttige opgaver. Opgaverne er typisk en ”sidegevinst” fra det militære forsvars øvrige virksomhed eller et supplement, hvor samfundets civile ressourcer på et konkret område ikke slår til eller ikke er egnede. Dette medfører blandt andet forswarets deltagelse i offentlige tjenester samt permanent eller situationsbestemt opgaveløsning, herunder eftersøgnings- og rednings-tjeneste samt bistand i katastrofesituationer. Forsvaret bidrager tillige til samfundets generelle foranstaltninger til forberedelse på følger af krig eller katastrofer, herunder støtte til og samarbejde med de øvrige dele af totalforsvaret.

Det er fortsat en forudsætning for løsning af ovennævnte opgaver, at forsvaret råder over styrker af alle tre værn, jf. ovenfor.

KAPITEL 9. Fremmed ret

I dette kapitel er redegjort for de militære straffe- og retsplejeordninger i Norge og Sverige. Desuden gives en kort oversigt over ordningen i Canada, hvor den seneste større revision af lovgivningen er sket i 1998.

9.1. Norge

9.1.1. Militær straffelov

Norge har en særlig militær straffelov, lov nr. 13 af 22. maj 1902 med senere ændringer. Loven omfatter i fredstid alle, som er ansat ved eller hører til landets ”væbnede magt”, samt ”medfarende” på krigsskibe under togt i fremmede farvande. I krigstid udvides kredsen yderligere, jf. § 9, som tilnærmelsesvis svarer til § 6 i dansk militær straffelov.

Den norske militære straffelov skelner mellem forbrydelser og forseelser. Forbrydelser er lovovertrædelser, som kan medføre straf af fængsel over 3 måneder, hæfte over 1 år eller fradømmelse af offentlig tjeneste. Andre overtrædelser af militær straffelov betegnes som forseelser.

I lighed med dansk militær straffelov indeholder den norske lov straffebestemmelser om ulovligt fravær, jf. kapitel 4, og forsømmelser mod overordnede, jf. kapitel 5, f.eks. respektstridig opførsel og ulovlig tvang. Kapitel 6 vedrører misbrug af myndighed, f.eks. ukorrekt mandskabsbehandling. I kapitel 7 findes bestemmelser om tilside-sættelse af særlige tjenesteplichter mv., herunder vagtforseelse, bestikkelse og krænkelse af tavshedspligt. I § 77 findes en almindelig bestemmelse om pligtforsømmelse, som i væsentlig grad svarer til § 15 i dansk militær straffelov. Kapitlerne 8-10 vedrører krigstid.

De militære straffe er fængsel, hæfte, arrest og bøde. Endvidere kan der i særlige tilfælde træffes bestemmelse om rettighedsfortabelse, f.eks. tab af retten til at gøre tjeneste i rigets væbnede styrker.

9.1.2. Processuelle regler

Som udgangspunkt behandles sager om overtrædelse af militær straffelov efter de almindelige processuelle regler, som gælder efter straffeprocessloven. I lovens 10. del findes nogle særbestemmelser om militære straffesager, herunder for krigstid.

I fredstid behandles overtrædelser af militær straffelov ved de almindelige domstole. I krigstid behandles sådanne sager af bestemte, på forhånd udpegede, civile domstole, som suppleres med meddommere fra samme forsvarsgren som tiltalte.

Efter kapitel 35 i straffeprocessloven er det i fredstid som udgangspunkt den almindelige anklagemyndighed, som påtaler overtrædelser af den militære lovgivning. I krigstid træffer krigsadvokaterne afgørelse om tiltalerejsning.

Efterforskning og brug af straffeprocessuelle tvangsindgreb i sager om overtrædelse af militær straffelov kan foretages af såvel politiet som af militærpolitiet og militære befalingsmænd, jf. straffeprocessloven § 478. Militærpolitiet og befalingsmænd kan endvidere efterforske almindelige lovovertrædelser, som er begået på militært område eller i dettes umiddelbare nærhed, eller som er i strid med lov om forsvarshemmeligheder, jf. lov om politimyndighed i det militære forsvar § 5.

Efter norsk ret er der ikke hjemmel til i militære sager at pålægge straf uden dom som efter dansk militær retsplejelov. Derimod er der hjemmel til at udfærdige forlæg på ikke blot bøde, men også vedrørende arrest og konfiskation. Disse afgørelser kan også forelægges af krigsadvokaten, der har kompetence svarende til politiets, jf. straffeprocessloven § 474. Reglerne om forlæg findes i kapitel 20 i straffeprocessloven.

9.1.3. Disciplinære afgørelser

I lov nr. 32 af 20. maj 1988 med senere ændringer findes bestemmelser om militær disciplinærmyndighed.

Loven giver befalingsmænd på kompagnichefs niveau og opefter ret til at pålægge disciplinarmidler ("refselser"). Den, som har højere kommando end en kompagnichef, kan pålægge alle disciplinarmidler. Disciplinære sanktioner kan anvendes dels for forsømmelse af pligter, som følger af lov, reglement, instruks, direktiv, forskrift eller retmæssig ordre, dels for overtrædelser eller forsømmelse imod militær skik og orden, jf. § 1. Disciplinære sanktioner kan også pålægges for almindelige strafbare forhold, der er begået på militært område, over for militært personel, eller når militært materiel er involveret.

De disciplinarmidler, der kan anvendes, er, jf. § 5, arrest indtil 20 dage, økonomisk bod, frihedsindskrænkning og irrettesættelse. Frihedsindskrænkning kan gives som forbud mod enten på visse tider af dagen eller hele døgn at forlade lejren eller andet nærmere afgrænset område eller fartøj for et tidsrum indtil 30 dage. Hertil kommer en "almindelig tilrettevisning", som ikke er et disciplinarmiddel. Det samme gælder pålæg om at udføre eller gentage tjeneste, som er forsømt eller dårligt udført.

Den, som er pålagt en disciplinær sanktion, kan indbringe afgørelsen for højere chef på regimentsniveau (oberst), som skal indhente krigsadvokatens råd, før han afgør klagen. Denne afgørelse kan prøves af et klagævn, som består af en dommer, en officer og en menig. Efter lov om militær disciplinærmyndighed § 36 kan klagævnets afgørelse indbringes for retten.

9.1.4. Særligt om ransagning og inspektion

I den almindelige straffeprocesslov findes som § 193, andet led, en bestemmelse om generel ransagning i militære straffesager, som i alt væsentligt svarer til § 14 i den danske militære retsplejelov.

§ 193 lyder således:

”Uten hensyn til om vilkårene etter § 192 foreligger, kan det i etterforskningsøyemed foretas ransaking av hus eller rom som etter sin art er tilgjengelig for alle, eller er stedet for en virksomhet som krever tillatelse av politiet.

På samme måte kan ransaking foretas i kaserne, brakke, militært fartøy og militære bygninger og rom. Den som skal foreta slik ransaking, plikter først å underrette den militære sjef på stedet.”

Inden for det norske forsvar gælder desuden en særlig adgang til at foretage inspeksjon (”inspektionsrett”) på militært område i form af kollektiv undersøgelse af bl.a. personlige tasker, skabe og lignende, uden at dette er begrundet i mistanke om straffbart forhold. Denne adgang til inspeksjon udgør ikke et straffeprocessuelt indgreb.

Adgangen til inspeksjon er beskrevet således i betænkningen ”Ny militær straffeprocesslov m.v.” (NOU 1988:25) side 44:

”Innen forsvaret foretas i ikke liten utstrekning inspeksjon av mannskapenes private vesker, skap o l uten at det foreligger mistanke om straffbare forhold. Formålet med denne inspeksjon er i første rekke forebyggende og beskyttende. Den militære inspeksjon skiller seg således ut fra den ransaking som kan gjennomføres med grunnlag i straffeprocesslovens kap 15 og som er et ledd i etterforskningen av straffbare handlinger.

De sikkerhetsmessige hensyn som tilsier den relativt vidtgående inspeksjonsrett har sammenheng med det militære personells lette adgang til våpen og ammunisjon samt til den høye beredskap man tilstreber ved enkelte avdelinger sett i forhold til mannskapenes bruk av rusmidler.

Selv om formålet med en militær inspeksjon av forannevnte art er forebyggende, vil den likevel gjennom de forhold den avdekker, i sine disiplinære og strafferettslige konsekvenser, få virkninger som ligger nær opp til det straffeprocessuelle tvangsmiddel ”ransaking”.

Man har lang tradisjon i forsvaret til å utøve slik inspeksjon, både til kontroll av de utleverte effekter og for å påse at sikkerhetsbestemmelser av annen art overholdes.

Visse deler av den inspeksjon som foretas kan også tenkes hjemlet på et avtale-liknende grunnlag. Dette gjelder bruk av sivile biler ved inn og utpassering av militære områder, hvor man har undersøkt bilene med sikte på å kontrollere om det bringes inn alkohol o l samt kontrollere at det ikke bringes ut militær eiendom, herunder drivstoff. Nært opp til dette ligger også bruk av militære parkeringsplasser utenfor indre leirområde. Bruker man slike parkeringsplasser, er dette betinget av at man også undergir seg inspeksjon.

Når det gjelder undersøkelser av den enkelte, skjer det kontroll med at vedkommende er forskriftsmessig antrukket når han er i uniform. Videre er militære bager og utstyr som bringes ut og inn i leirene kontrollert på samme måte som man kontrollerer militære skap. Vanskeligere har det vært med kontrollen hvor mannskapene bruker sivile effekter. Det har vært gjort gjeldende at reglene om bruk av sivile effekter er et tilbud som ledsages av en forpliktelse til inspeksjon av sivile bager, koffertene m.v. som bringes ut av leiområdet. Kroppsvisitasjon o.l. har imidlertid, etter militærjuristenes anbefaling, ikke vært anvendt i andre tilfelle enn hvor det foreligger skjellig grunn til mistanke i samsvar med straffeprosesslovens bestemmelser om ransakning.

Spørsmålet om militær inspektionsrett har to ganger vært tatt opp av Ombudsmannen for forsvaret og det har vært redegjort for dette i Ombudsmannsnemndens innberetninger til Stortinget i 1959 og i 1973.

Daværende generaladvokat redegjorde overfor Ombudsmannen for regelsystemet slik som det ble praktisert i forsvaret og slik som man mente behovet var og hjemmelen forelå, uten at Stortinget hadde noe å bemerke.”

I Thor Leegaard, ”Militærpolitiet og Tvangsmidlerne” (Militærjuridiske småskrifter nr. 11 utgivet av Generaladvokatembetet, 1996) er hjemmelen for den norske militære inspektionsrett side 57-58 beskrevet således:

”... Instruksjonsmyndigheten

Når det gjelder inspeksjon av militære forlegninger, fartøyer mv, herunder også rom, lugarer og skib, der det alminnelig antatt at hjemmelen følger av den militære kommandomyndighet. Kommandomyndigheten er utviklet gjennom lang tids sedvane-retdannelse og har sin basis i Grl. §§ 3 og 25. Man har lang tradisjon i Forsvaret for å utøve inspeksjon, både for kontroll af de utleverte effekter og for å påse at sikkerhets- bestemmelser av annen art overholdes. Praktiske behov bør være begrunnelse god nok for hjemmelens eksistens.

Spørsmålet om lovligheten av Forsvarets praksis er behandlet i Ombudsmannsnemnden for Forsvarets innberetning til Stortinget to ganger. Foranledningen for nevndens uttalelse i 1959 var at en soldat hadde klaget fordi hans troppssjef hadde forlangt å få undersøke innholdet av alle private vesker og mapper. I 1974 ble temaet tatt opp etter initiativ fra tillitsmannsapparatet. I begge innberetningene er Generaladvokatens uttalelse lagt til grunn for behandlingen. I ombudsmannsnemndens innberetning for 1959-60 er det bla uttalt;

’Karakteristisk for militær inspeksjon er (...) at hjemmelen for den må søkes i den militære kommandomyndighet, herunder da også i den særlige militære politimyndighet som disiplinærloven tillegger militære befalingsmenn på militært område og overfor undergitte, til dels også utenfor militært område, se lovens §§ 20

og 21. [...] Det ligger i tjenestens natur at der må være slik inspeksjonsrett, og at den, for å bli effektiv, må ha ganske stor gjennomslagskraft.’

Denne uttalelsen er referert også i innberetningen for 1975-76. Hverken forsvarskomiteen eller Stortinget hadde kommentarer til de anførte synspunktene. Det er således tale om regler som har vært praktisert i lang tid, og som Stortinget kjenner til, om enn det materielle innhold kan være noe uklart.

Inspektionsrettens eksistens er lagt til grunn ved utarbeidelsen av Militærpolitiinstruksen og politiinstruks for befal, i hhv. pkt. 34 og pkt. 9. Det bygges her på, i motsetning til innberetningene, at inspeksjonsretten bare har hjemmel i kommandomyndigheten og ikke i politimyndigheten. Så vidt mig bekjent, samsvarer dette standpunkt med faktisk rettsopfatning.

...

Den forvaltningsrettslige vilkårlæren

Visse deler av den inspeksjon som foretas kan tenkes hjemlet i den forvaltningsrettslige vilkårlæren. Dette gjelder inspeksjon av sivile effekter, feks. biler og bagasje som tas inn på militært område av militært personell. Ut fra at dette er et tilbud til mannskapene, er det nærliggende å anse tilbudet som ledsaget av en forpliktelse til å la bilen eller bagasjen inspiseres. For den som ikke vil underkaste seg inspeksjon, er det full anledning til å la sivile eiendeler forbli utenfor militært område. Her må hensynet til å unngå misbruk av tillatelse til å innpassere med eiendelene slå igjennom, til tross for at vilkåret sjelden er formulert uttrykkelig. Det kan også hevdes at inspeksjon i disse tilfellene er omfattet av den sedvanerettsdannelse som er beskrevet ovenfor. ...

Noe annerledes forholder det seg med inspeksjon av kjøretøy på militære parkeringsplasser utenfor selve leirområdet. På dette området gjelder ikke noe forbud mot besittelse av gjenstander, og kontroll med militære effekter kan i prinsippet sikres ved utpassering til parkeringsplassen. Et ikke uttalt vilkår er derfor vanskeligere å forsvare. I praksis vil det likevel kunne være behov for kontroll. Det kan være fordi kontrollen ved utpassering ikke til enhver tid er effektiv, eller fordi man risikerer omgåelse av forbudet mot oppbevaring av rusmidler når mannskapene kan ha disse lett tilgjengelig rett utenfor leirområdet. Jeg antar likevel at et vilkår om inspeksjonsrett må være bragt til brukernes kunnskap på en nogenlunde klar måte for å være lovlig her, feks. i stående ordre og i den informasjon om den enkelte avdeling som går til de mannskaper som skal tjenestegjøre der. Er ikke dette tilfelle kan undersøkelser av mannskapenes kjøretøyer eller reiseeffekter etter min oppfatning bare skje etter reglene i Strpl. § 192.”

9.2. Sverige

I Sverige eksisterede indtil 1987 en særlig militær straffelovgivning. De centrale regler var optaget i kapitel 21 og 22 i Brottsbalken, som er den almindelige civile straffelov, samt i loven om disciplin straf for krigsmænd. Disse regler blev i 1987 afløst af et ikke-strafferetligt ansvarssystem, hvorefter pligtforsømmelser mv. alene kan sanktioneres ved administrativt fastsatte disciplinarmidler. I krigstid gælder fortsat reglerne i Brottsbalken kapitel 21 og 22.

I fredstid findes reglerne, som regulerer ansvaret for militært personels forhold i tjenesten, i Lag 1994:260 om offentlig anställning og Lag 1994:1811 om disciplinansvar inom totalförsvaret m.m.

Lag 1994:260 om offentlig anställning omfatter alle offentligt ansatte, herunder fast militært personel, men ikke værnepligtige. Lag 1994:1811 om disciplinansvar inom totalförsvaret m.m. omfatter efter § 1 værnepligtige samt civile værnepligtige samt visse andre grupper, herunder ansatte i udlandsstyrken.

Lag om offentlig anställning indeholder i § 14 følgende bestemmelse om tjenestefor-seelser begået af arbejdstagere, herunder af fast militært personel:

”En arbetstagare, som uppsåtligen [forsætligt] eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter i anställningen, får meddelas disciplinpåföljd för tjänsteförseelse. Är felet med hänsyn till samtliga omständigheter ringa, får någon påföljd inte meddelas.

Disciplinpåföljd får inte meddelas en arbetstagare för att han har deltagit i en strejk eller i en därmed jämförlig stridsåtgärd.”

De disciplinære sanktioner, der kan anvendes efter denne lov, er advarsel og løntilbageholdelse, jf. § 15. En arbejdstager kan ikke meddeles flere disciplinarmidler samtidig.

Disciplinarmidlerne pålægges af et statsligt ansvarsnævn, jf. § 34. Dette nævn består af repræsentanter for forsvarschefen, Högkvarteret, de militære chefer og personaleorganisationerne. Nævnet kan desuden indgive anmeldelse til politiet om strafbare forhold og træffe beslutning om suspension og afskedigelse.

Disciplinarmidler, som efter denne lov er pålagt fast militært personel, kan af den pågældende indbringes for tingsrätten (byretten). Rettens afgørelse kan appelleres til Arbejdsdomstolen, hvis afgørelse er endelig.

Lag om disciplinansvar inom totalförsvaret m.m. indeholder i § 8 følgende bestemmelse om ”disciplinförseelse” begået af værnepligtige m.fl.:

”En disciplinansvarig som uppsåtligt eller av oaktsamhet åsidosätter vad han eller hon på grund av instruktioner, förmäns eller andre chefers order eller i övrigt skall iaktta i tjänsten skall åläggas disciplinpåföljd för disciplinförseelse. I ringa fall skall någon påföljd dock inte åläggas.”

De disciplinarmidler, der kan anvendes over for værnepligtige m.fl., er advarsel, ekstratjeneste op til 5 gange 4 timer, løntilbageholdelse og udgangsforbud indtil 15 dage, jf. §§ 10-14. Sanktionerne udgangsforbud og løntilbageholdelse kan kombineres. Løntilbageholdelse kan udstrækkes indtil 30 dage, jf. § 13, stk. 1. Udgangsforbud indebærer forbud mod i fritiden at færdes uden for et bestemt område, f.eks. kaserneområdet, lejren mv.

I afsnittet om tvangsmidler findes i § 41 en bestemmelse om tilbageholdelse, der minder om den særlige anholdelsesbeføjelse i militær straffelov § 16. Efter den svenske bestemmelse kan en disciplinansvarlig tilbageholdes, hvis han inden for et område eller en lokalitet, der anvendes af forsvaret, eller i militær uniform på offentlige steder antræffes så beruset, at han ikke kan tage hånd om sig selv, eller i øvrigt udgør en fare for sig selv eller andre. Samme reaktion kan anvendes, hvis den pågældende optræder sådan, at han forstyrrer den offentlige orden eller ordenen inden for forsvaret eller udgør en fare for disciplinen. Denne tilbageholdelse kan normalt højst udstrækkes indtil 8 timer, jf. § 45.

Disciplinarmidler pålagt f.eks. af en kompagnichef kan indbringes for tjenestestedschefen. Dennes afgørelse kan indbringes for tingsrätten, der i disse sager består af byretsdommeren og tre nämnsmän. Byrettens afgørelse kan ankes til Hovrätten, hvis afgørelse er endelig.

Efterforskning i straffesager inden for forsvaret foretages af politiet og anklagemyndigheden, mens disciplinarsager efterforskes af militært personel på den militære chefs ansvar.

I krigstid anvendes reglerne i Brottsbalkens kapitel 21 ”om brott av krigsmän”. Reglerne gælder også i tilfælde af krigsfare eller ”utomordentliga förhållanden”, som skyldes krig eller krigsfare, hvis regeringen har truffet beslutning herom, jf. nærmere § 1, stk. 2.

§§ 3 og 4 angiver, hvem der er omfattet af loven. I §§ 5-16 er angivet de enkelte forbrydelser, herunder lydighedsnægtelse, udeblivelse, vold mod overordnet mv. samt en række bestemmelser, der i alt væsentligt svarer til de danske krigstidsbestemmelser i militær straffelov kapitel 8.

Kapitel 22 i Brottsbalken ”om landsförräderi m.m.” indeholder desuden forskellige bestemmelser om landsförräderi, rygtespredning, krigsforbrydelser mv.

9.3. Canada

9.3.1. Code of Service Discipline

I Canada er forsvarets forhold primært reguleret i ”National Defence Act”. Den canadiske militære straffe- og retsplejeordning er en del af National Defence Act og betegnes ”Code of Service Discipline”. Den seneste større revision af lovgivningen blev foretaget i 1998. Bestemmelserne i Code of Service Discipline suppleres af anden lovgivning, særlig ”Queen’s Regulations and Orders for the Canadian Forces”, der mere detaljeret regulerer de i Code of Service Discipline fastlagte principper. Code of Service Discipline suppleres i øvrigt også af regler og principper i den civile straffelovgivning.

Code of Service Discipline regulerer spørgsmål om jurisdiktion, tjenesteforseelser og straffe, tilregnelser og tilregnelighed, anholdelse, varetægtsfængsling, fængsling og tilbageholdelse, summariske afgørelser (uden dom), afgørelser ved militære domstole,

prøvelse og anke af afgørelser, genoptagelse mv. Lovgivningen finder anvendelse på handlinger og undladelser foretaget både i og uden for Canada.

Medlemmer af "the regular force", "the special force" og i et vist omfang tillige medlemmer af "the reserve force" er omfattet af Code of Service Discipline. Også andre personer kan være omfattet, herunder personer, der på anden vis er tilknyttet canadiske militære styrker, f.eks. (efter aftale) udenlandsk personel under canadisk kommando, personer, der ledsager medlemmer af styrkerne (f.eks. familiemedlemmer), formodede spioner m.fl.

Code of Service Discipline etablerer særlige tjenesteforseelser ("service offences") og inkorporerer desuden forseelser ifølge den civile straffelovgivning samt øvrig lovgivning. Overtrædelser af sådan civil lovgivning kan således under nærmere betingelser behandles i det militære system som tjenesteforseelser. Handlinger, der foretages uden for Canada, og som ifølge fremmed ret er ulovlige, er i et vist omfang også inkorporeret som tjenesteforseelser omfattet af Code of Service Discipline.

Eksempler på tjenesteforseelser ifølge Code of Service Discipline er ulydighed ("insubordinate behaviour"), ulovligt fravær ("absence without leave"), pligtforsømmelse ("negligent performance of duties") samt handlinger til skade for disciplin og orden ("acts prejudicing good order and discipline").

For tjenesteforseelser kan idømmes en række straffe såsom fængsel indtil på livstid, afsked fra tjenesten (evt. i unåde, "with disgrace"), degradering, fortabelse af anciennitet, tilbageholdelse, alvorlig og almindelig tilrettevisning, bøde og "mindre straffe" (kvarterarrest, ekstraarbejde eller -øvelse, inddragelse af frihed og advarsel).

9.3.2. Proceduren i militære straffesager

Tjenesteforseelser kan behandles enten ved summarisk afgørelse i det militære system ("summary trial") eller ved egentlige militære domstole ("trial by court martial"). Afgørende for, hvilken af disse procedurer der skal anvendes, er først og fremmest karakteren af tjenesteforseelsen samt den sigtedes grad. Sager, der som udgangspunkt skal behandles summarisk, kan desuden henvises til behandling ved en militær domstol,

såfremt den sigtede ønsker det. Dette gælder dog ikke visse opregnede tjenesteforseelser, såfremt forholdene i øvrigt er mindre alvorlige. Personel med grad af oberstløjtnant eller derover kan udelukkende retsforfølges for tjenesteforseelser ved militære domstole. Visse sager kan under nærmere betingelser desuden henvises til behandling ved civile domstole.

Sigtelser for overtrædelser af Code of Service Discipline kan rejses af en militær chef ("commanding officer"), en af en militær chef dertil bemyndiget person samt den militære efterforskningsmyndighed ("National Investigation Service", NIS). Denne efterforskningsmyndighed er uafhængig af det militære kommandosystem. Alt afhængig af tjenesteforseelsens karakter har enten den militære chef, det lokale militærpoliti eller NIS ansvaret for efterforskningen. Mere alvorlige eller følsomme sager behandles altid ved NIS, og spørgsmål af mere juridisk karakter henvises til behandling ved den militære anklagemyndighed. Beslutning om at fremme en sag med henblik på at træffe afgørelse summarisk eller ved en militær domstol træffes efter omstændighederne af en militær chef, en overordnet militær chef ("superior officer"), den militære efterforskningsmyndighed eller den militære anklagemyndighed. De sager, der efter deres karakter ikke kan behandles summarisk, sendes automatisk til den militære anklagemyndighed.

Anklagefunktionen ved de militære domstole varetages udelukkende af den militære anklagemyndighed ("Directorate of Military Prosecution"), der fungerer uafhængigt af det militære kommandosystem. Lederen af den militære anklagemyndighed er en jurist med officersrang (militær jurist) med mindst 10 års erfaring udpeget af forsvarsministeren. Det øvrige personel er også militære jurister. Anklagemyndigheden har under nærmere betingelser kompetence til at henvise en sag til behandling i summarisk procedure i stedet for ved en militær domstol.

I medfør af Code of Service Discipline er etableret en militær forsvarertjeneste ("Directorate of Defence Council Services"), der også fungerer uafhængigt af det militære kommandosystem. Lederen af denne myndighed er ligeledes en jurist med officersrang (militær jurist) med mindst 10 års erfaring udpeget af forsvarsministeren. Det øvrige personel er tillige militære jurister. Den militære forsvarertjeneste yder uafhængig juridisk rådgivning til personer, der er sigtet for en tjenesteforseelse. Personer, hvis sag

skal for en militær domstol, har ret til gratis repræsentation ved en af tjenestens forsvarsadvokater. Den tiltalte kan vælge i stedet at lade sig repræsentere af en civil forsvarsadvokat for egen regning.

Både den militære anklagemyndighed og den militære forsvarertjeneste er under tilsyn af den canadiske generalauditør, som har det overordnede ansvar for og tilsyn med administrationen af den canadiske militære straffe- og retsplejeordning.

Den summariske procedure anvendes på mindre alvorlige tjenesteforseelser, som anses for nødvendige for opretholdelse af den militære disciplin samt effektiviteten i de militære enheder. Proceduren er forholdsvis uformel og giver mulighed for at behandle disciplinære problemer effektivt og hurtigt. Kompetence til at behandle sager summarisk er tillagt militære chefer, eventuelt delegerede samt overordnede militære chefer. Den samme chef må ikke både forestå efterforskning og træffe afgørelse i en konkret sag.

Straffebeføjelserne ved anvendelse af denne procedure er begrænsede og tilsvarende afhængige af, hvem der træffer afgørelse i sagen. En militær chef kan for eksempel idømme straf i form af tilbageholdelse i op til 30 dage, degradering, alvorlig tilrettevisning, tilrettevisning, bøde samt mindre straffe.

Afgørelse om såvel skyldspørgsmål som straf kan under nærmere betingelser prøves, ligeledes i summarisk procedure. Dette kan ske på den pågældendes eget initiativ samt på initiativ af den person, der har kompetence til at foretage prøvelsen. Prøvelsesmyndigheden tilkommer typisk den overordnede til den, der har truffet afgørelsen i "1. instans". Denne overordnede skal søge juridisk rådgivning ved generalauditøren forud for sin afgørelse i sagen.

De militære domstole behandler de mere alvorlige tjenesteforseelser, og procedurereglerne svarer til de regler og principper, der anvendes ved civile domstole i straffesager. Der sondres mellem flere typer af militære domstole: "General Courts Martial", "Disciplinary Courts Martial", "Standing Courts Martial" samt "Special General Courts Martial". Forskellen på de enkelte domstole består først og fremmest i sammensætningen af dommerpanelet (en militær dommer og eventuelle lægdommere i

form af officerer eller andet personel). Militære dommere er jurister med officersrang (militære jurister) med mindst 10 års erfaring udpeget af den canadiske generalguvernør. Medlemmerne af den pågældende militære domstol træffer alene afgørelse om skyldspørgsmålet. Alle øvrige juridiske afgørelser, herunder fastsættelse af straf, træffes af den militære dommer.

Afgørelser om skyldspørgsmål, straf samt andre juridiske spørgsmål kan ankes til den militære appeldomstol ("Court Martial Appeal Court"), der består af et antal civile dommere. Visse afgørelser kan herefter desuden ankes til den canadiske højesteret.

KAPITEL 10. Andre spørgsmål

10.1. Lov om forswarets personel § 14

10.1.1. Indledning

Ved skrivelse af 10. august 1999 har Forsvarsministeriet anmodet om, at udvalget i tilknytning til udvalgets øvrige arbejde tillige vurderer, om der er behov for at opretholde § 14 i lov om forswarets personel, eller om bestemmelsen bør ophæves eller revideres.

Anmodningen om at overveje bestemmelsen er begrundet i en konkret sag, hvor det ikke fandtes muligt at foretage degradering af en militær tjenestemand som følge af et strafbart forhold, der gjorde ham uegnet til at varetage stillinger på chefniveau. Det strafbare forhold var imidlertid ikke til hinder for, at den pågældende kunne varetage andre opgaver på et lavere niveau. Efter ministeriets opfattelse var det ikke muligt at degradere ham efter tjenestemandsløven på grund af personelloven § 14, og alternativet var derfor at indlede en afskedigelsessag, medmindre den pågældende selv indvilligede i at ansøge om en stilling på lavere (passende) niveau.

10.1.2. Lov om forswarets personel § 14

§ 14 i lov om forswarets personel (personelloven), jf. lovbekendtgørelse nr. 249 af 5/4 2001²⁸.

”For militære tjenestemænd finder bestemmelserne i lov om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken § 20, stk. 2 og 3, samt §§ 21-24 ikke anvendelse, når sagen hører til de sager, der efter militær retsplejelov skal behandles som militære straffesager.”

---

²⁸ Senest ændret ved lov nr. 226 af 2. april 2003.

De bestemmelser i tjenestemandsløven, som § 14 henviser til, vedrører dels reglerne for, hvorledes en disciplinærundersøgelse i henhold til tjenestemandsløven skal finde sted (§ 20, stk. 2 og 3, samt §§ 21-23), dels hvilke disciplinære straffe, der kan anvendes (§ 24).

Personellovens § 14 indebærer, at tjenestemandsløvens regler om disciplinærundersøgelse og disciplinærstraf for tjenesteforseelser ikke kan anvendes over for militære tjenestemænd, når sagen skal behandles som militær straffesag. Det drejer sig især om alle officerer af linjen og de befalingsmænd og konstabler, der har langtidsansættelse, dvs. ansættelse indtil det 60. år.

Sager, der efter militær retsplejelov skal behandles som militære straffesager, omfatter sager mod især tjenstgørende militært personel om overtrædelse af militær straffelov og om overtrædelse af anden lovgivning begået i eller i forbindelse med tjenesten eller på militært område, jf. militær retsplejelov § 2, stk. 1, nr. 1 og 2. Det er uden betydning, om sagen afgøres med straf eller med et disciplinarmiddel efter reglerne i militær retsplejelov kapitel 15.

Personellovens § 14 udelukker ikke, at der rejses tjenestemandssag mod en militær tjenestemand, når den pågældende uden for tjenesten har udvist en adfærd, der bevirker, at han ikke er værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver (decorumkravet), jf. tjenestemandsløven § 10, eller at vedkommende afskediges i medfør af tjenestemandsløvens § 10, hvis eksempelvis et strafbart forhold er fastslået ved dom og dette forhold er uforeneligt med decorumkravet.

§ 14 blev indført ved tjenestemandsløven af 1919 efter forslag fra Lønningskommissionen af 1917 ”under Hensyn til de særlige Forhold, der gør sig gældende for såvel Hæren som Søværnet”, jf. Rigsdagstidende 1918-19, tillæg A2, sp. 6252 og 6258, samt Lønningskommissionens betænkning, bind 2, lovforslag, side 175 og 330.

Bestemmelsen er omtalt i forbindelse med tjenestemandsløven af 18. juni 1951. I Rigsdagstidende 1950-51, tillæg A, sp. 7913, anføres det i bemærkningerne til § 919, stk. 8, at bestemmelsen svarer til de dagældende regler. Det fremgår endvidere, at de militære tjenestemandsgeselskaber havde udtrykt ønske om, at den særlige bestem-

melse for militære tjenestemænd skulle bortfalde. Bestemmelsen blev ikke fundet tidsvarende. Man ville nedsætte et udvalg til undersøgelse af dette spørgsmål, så en eventuel ændring kunne foretages på normeringsloven for finansåret 1952-53. En sådan ændring skete ikke, og det har ikke været muligt nærmere at fastslå, om udvalget overhovedet blev nedsat.

Lov om forsvarrets personel, jf. lovbekendtgørelse nr. 249 af 5/4 2001, er blandt andet baseret på et forarbejde i en styringsgruppe nedsat den 31. januar 1973 sammensat af repræsentanter fra Forsvarsministeriet, Forsvarskommandoen og personelorganisationerne. Styringsgruppen afgav betænkning i 1980 (betænkning nr. 902). I Forsvarsudvalgets betænkning af 29. april 1982 hedder det bl.a.:

”Udvalget finder, at betænkning nr. 902/1980 angående forsvarrets fremtidige personel- og uddannelsesstruktur samt personellovgivning bør danne principielt grundlag for administrationen af loven.”

I styringsgruppens udkast til forslag til ny personellov indgik nugældende § 14 med tilknyttede bemærkninger, der uændret blev medtaget i lovforslaget. I bemærkningerne til lovforslaget anføres om denne bestemmelse bl.a.:

”Bestemmelsen svarer til den under bemærkningerne til § 6 nævnte § 274, stk. 8 i klassificeringsloven, for så vidt angår disciplinærfølgning. En militær tjenestemand kan fortsat forlange en undersøgelse vedrørende forseelser, der behandles som militær straffesag henvist til retten, bortset fra tilfælde, hvor sagen afgøres med et disciplinarmiddel, jf. militær straffelovs § 38, stk. 1, og i tilfælde, hvor den pågældende ikke kan nægte at modtage en arbitrær pålagt straf, jf. samme lovs § 34, stk. 1.”

Personelorganisationerne fremkom med særudtalelser til visse dele af styringsgruppens betænkning, men ikke til personelloven § 14. Bestemmelsen indgik ej heller i Folketingets debat om lovforslaget.

Ifølge en beretning fra generalforsamlingen i 1948 i Hovedorganisationen af søofficerer gav den daværende generalauditør udtryk for, at årsagen til, at reglerne i tjenestemandsløven om disciplinærundersøgelse og disciplinærstraf ikke finder anvendelse, formentlig først og fremmest er, dels at der ”i militær straffelov er fastsat straf også for tjenstlige forseelser, og de processuelle regler om disse sagers undersøgelse er fastlagt

i militær retsplejelov”, dels at ”de i tjenestemandsløven § 18 (nu § 24) nævnte disciplinære straffe ikke passer for militære forhold”.

10.1.3. Disciplinærfølgning efter tjenestemandsløven

I relation til tjenestemænd er en tjenesteforseelse en ”overtrædelse” af tjenestemandsløven § 10. Efter denne bestemmelse kan en adfærd bebrejdes tjenestemanden som tjenesteforseelse, når denne ikke samvittighedsfuldt overholder de regler, der gælder for hans stilling, eller såvel i tjenesten som uden for tjenesten ikke viser sig værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver.

Bestemmelsens andet led er udtryk for det såkaldte ”decorumkrav” (værdighedskravet til en tjenestemand). Vurderingen af, hvorvidt der er tale om en tjenesteforseelse, sker i hvert enkelt tilfælde og afhænger af stillingens nærmere art og indhold bedømt i forhold til forseelsen og omstændighederne i øvrigt.

Tjenestemandsløvens disciplinære straffe, jf. tjenestemandsløven § 24, omfatter advarsel eller irettesættelse, bøde op til 1/2 månedsløn, overførelse til andet arbejde, andet arbejdssted eller anden stilling inden for eller uden for ansættelsesområdet, degradering eller afsked. Bøde over 1/25 af månedslønnen og overførelse til andet arbejde kan ikke anvendes, inden der er afholdt tjenstligt forhør, medmindre der foreligger en uforbeholden, skriftlig tilståelse. Overførelse til andet arbejdssted eller til anden stilling inden for eller uden for ansættelsesområdet, degradering eller afsked som straf for tjenesteforseelser kan, når forholdet ikke er fastslået ved dom, aldrig finde sted uden efter afholdt tjenstligt forhør.

10.1.4. Udvalgets overvejelser

Efter kommissoriet er udgangspunktet for udvalgets arbejde, ”at forsvarrets personel på det foreliggende område både under tjeneste i Danmark og i udlandet så vidt muligt skal sidestilles med civile borgere, således at personellet kun skal tåle eventuelle særegne indskrænkninger af almindelige retssikkerhedsgarantier mv., såfremt det i hvert enkelt tilfælde kan begrundes, at dette er absolut nødvendigt”.

Baggrunden for, at militært tjenestemandsansat personel ikke er omfattet af tjenestemandslovens regler om disciplinær forfølgning, må formentlig søges i den omstændighed, at militært personel i forvejen er underkastet selvstændige bestemmelser om disciplinære sanktioner for tjenesteforseelser i form af disciplinarmidler.

Udvalgets forslag indebærer, at adgangen til at anvende disciplinarmidler som sanktioner over for tjenesteforseelser inden for det militære forsvar bevares, men således, at disse sanktioner reserveres for pligtforsømmelser, som ikke er strafbare eller ikke er af en så grov karakter, at der er behov for at anvende bestemmelserne i udvalgets forslag til militær straffelov. Det er udvalgets opfattelse, at disciplinære sanktioner efter forslaget til militær disciplinarlov udtømmende bør regulere disciplinaransvaret for tjenstgørende militært personel, således at der ikke skal være mulighed for yderligere at kunne indlede disciplinærforfølgning efter tjenestemandsløven over for tjenestemandsansat militært personel.

En opretholdelse af § 14 i loven om forsvarets personel i øvrigt vil betyde, at tjenestemandsansat militært personel – i modsætning til alle andre tjenestemænd – efter gennemførelsen af en straffesag ikke vil kunne undergives disciplinærforfølgning efter tjenestemandsløven.

Det er udvalgets opfattelse, at der ikke kan påvises afgørende hensyn, som kan begrunde denne forskel i retsstillingen for de to grupper af tjenestemænd. Almindelige lighedsbetragtninger taler for også i denne relation at sidestille tjenestemandsansat militært personel med andre tjenestemænd.

Udvalget foreslår derfor følgende bestemmelse indsat som § 20 i forslaget til militær disciplinarlov:

”For militære tjenestemænd finder bestemmelserne i lov om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken § 20, stk. 2 og 3, samt §§ 21-24 ikke anvendelse, når sagen hører til de sager, der *kan* behandles efter militær disciplinarlov.”

Den foreslåede bestemmelse og en samtidig ophævelse af personellovens § 14 indebærer, at der skabes adgang til at kunne indlede disciplinærforfølgning mod militære tjenestemænd, efter at en straffesag mod den pågældende er afsluttet. Der vil således ef-

ter bestemmelsen i alvorligere sager kunne indledes disciplinærfølgning med henblik på bl.a. degradation. Er forholdet ikke fastslået ved dom, kan de mere alvorlige disciplinære straffe, herunder degradation, ikke bringes i anvendelse uden at der er afholdt tjenstligt forhør. Dette kan f.eks. komme på tale, hvor den pågældende har vedtaget et bødeforlæg. Det bør specielt i disse tilfælde tilsikres, at den pågældende, forinden en eventuel vedtagelse af et bødeforlæg, oplyses om, at sagen ikke dermed nødvendigvis er afsluttet, men at en ansættelsesretlig reaktion kan komme på tale, herunder eventuelt ved gennemførelsen af et tjenstligt forhør.

Det er udvalgets opfattelse, at det ved en ophævelse af personellovens § 14 for så vidt angår militære straffesager i praksis formentlig kun vil være et ganske lille antal sager, der efterfølges af en tjenestemandssag. Dette skyldes, at sådanne sager kan undlades, når forholdet er fastslået ved dom, jf. tjenstemandslovens § 24.

10.2. "Agitation"

10.2.1. Indledning

Efter kommissoriet skal udvalget vurdere, "om de gældende regler for fremlæggelse, opsætning og uddeling af reklame- og agitationsmateriale på forsvarets tjenestesteder bør ændres".

Kundgørelse for Forsvaret B 7-6 af 1. juli 1989 har følgende indhold:

"Cirkulære om fremlæggelse m.v. af reklame- og agitationsmateriale. ...

§ 1. Reklame- og agitationsmateriale (f.eks. skrifter, løbesedler og plakater) må ikke uddeles eller opsættes på militært område, men det er tilladt forsvarets tjenestegørende militære personel at fremlægge 2 eksemplarer af sådant materiale på henholdsvis biblioteker, læse- og samlingsstuer eller lignende steder.

Stk. 2. Materialet skal for at kunne fremlægges angive en ansvarlig udgiver eller udfærdiger.

§ 2. Den, der fremlægger materialet, vil kunne drages til ansvar, såfremt indholdet er ulovligt.

§ 3. Den, der fremlægger reklame- eller agitationsmateriale, er forpligtet til senest 1 time efter fremlæggelsen at aflevere et eksemplar til en af tjenestestedets chef udpe-

get person eller i dennes fravær til vagthavende officer med angivelse af navn, grad og nummer.

§ 4. Det fremlagte, lovlige materiale må tidligst fjernes efter 14 dages forløb.

§ 5. I særlige tilfælde, f.eks. i forbindelse med folketingsvalg, kan der gives tilladelse til fremlæggelse af agitationsmateriale i videre omfang efter drøftelse i tjenestestedets samarbejdsudvalg.

§ 6. Ved forøgelse af beredskabet kan forsvarschefen begrænse adgangen til fremlæggelse af agitationsmateriale.

§ 7. KFF-B. 39-1973 ophæves.”

Som det fremgår af cirkulæret, indeholder det ikke et forbud mod at fremlægge materiale af den nævnte karakter, men først og fremmest en angivelse af de betingelser, som skal iagttages i forbindelse med fremlæggelsen mv. Iagttages disse betingelser, er der en ret til fremlæggelsen, og den pågældende vil ikke kunne blive mødt med sanktioner i den anledning.

Overholdes bestemmelserne ikke, vil forholdet kunne betragtes som en tjenesteforseelse, der er omfattet af den gældende bestemmelse i militær straffelov § 15.

10.2.2. Hjemmel

Hjemmelen for reglerne i kundgørelsen må antages at være dels Forsvarsministeriets almindelige adgang til at regulere personellens tjenstlige opgaver, dvs. tjensteforholdet, dels den såkaldte anstaltsordning.

Offentlige myndigheder, f.eks. fængsler, sygehuse, plejehjem, undervisningsinstitutioner, kaserner, men også rent administrative myndigheder, f.eks. et departement eller en kommune, har adgang til, uden at der foreligger udtrykkelig lovhjemmel herfor, at udstede regler eller træffe konkrete beslutninger, som er bindende for anstaltens klientel, brugere eller ansatte i institutionerne, og som angår en række rent praktiske forhold som f.eks. åbningstid, besøgsforhold, adgangsforhold, rygeforbud, sikkerhedsmæssige foranstaltninger, men også f.eks. adgang til bortvisning ved generende adfærd, vilkår for benyttelse af tilbud, der stilles til rådighed, mv. Selve beslutningen om at oprette anstalten/myndigheden antages i sig selv at give en (stiltiende) hjemmel for udfærdi-

gelse af sådanne ordensregler mv. Der kan henvises til Alf Ross: Dansk Statsforfatningsret (1966), side 500 ff, J. Garde: Forvaltningsret. Almindelige emner (1989), side 211 ff, og Hans Gammeltoft-Hansen m.fl.: Forvaltningsret (2002), side 308 f.

Den nævnte hjemmel – anstaltsordningen – kan derimod ikke antages at give hjemmel til indgreb i klienternes eller de ansattes såkaldte grundrettigheder, f.eks. ytringsfriheden, forsamlingsfriheden mv.

10.2.3. Udvalgets overvejelser

Cirkulæret har efter udvalgets opfattelse fortsat tilstrækkelig hjemmel. Indholdet strider ikke imod grundlovens § 77 eller Den europæiske menneskerettighedskonventions artikel 10. Det vil heller ikke være i strid med den nævnte bestemmelse i grundloven eller Den europæiske menneskerettighedskonvention helt at ophæve cirkulæret.

En ophævelse af cirkulæret vil indebære, at forsvarrets myndigheder ud fra saglige vurderinger vil kunne forbyde fremlæggelse af agitationsmateriale på militære tjenestesteder. De gældende bestemmelser giver således, for så vidt angår militært personel, en bedre retsstilling med hensyn til at kunne fremlægge materiale, forudsat at cirkulærets betingelser følges, end hvad der ville følge af en retstilstand, hvor cirkulæret ikke fandtes.

Udvalget stiller imidlertid ikke forslag om at ophæve de gældende regler, men foreslår, at reglerne udformes således, at det klarere fremgår, at reglerne først og fremmest er en beskrivelse af den fremgangsmåde, som skal anvendes ved fremlæggelse af materiale. Reglerne kan eventuelt formuleres således:

”Forsvarets personel kan fremlægge lovligt agitationsmateriale på militære tjenestesteder på steder, som er anvist af tjenestestedets chef.

Materialet skal angive den ansvarlige udgiver.

Senest 1 time efter fremlæggelsen skal et eksemplar af materialet afleveres til tjenestestedets chef.

Materialet skal kunne være fremlagt i mindst 14 dage.

Ved forøgelse af beredskabet kan forsvarschefen begrænse adgangen til fremlæggelse af agitationsmateriale.”

Den skitserede bestemmelse er i forhold til det nugældende cirkulære begrænset til alene at angå såkaldt agitationsmateriale. Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå en tilsvarende ret til fremlæggelse for så vidt angår reklamemateriale og lignende. Fremlæggelse af sådant materiale vil den militære chef i medfør af anstaltsordningen kunne regulere, herunder efter omstændighederne forbyde. Bestemmelsen er endvidere med hensyn til personkredsen udvidet til at omfatte alt forsvarets personel, dvs. også civilt personel, og ikke kun tjenstgørende militært personel. Der ses ikke at være en særlig grund til at sondre mellem de forskellige personelgrupper.

Overtrædelse af de nævnte procedureregler vil være en tjenesteforseelse. En tilsidesættelse af den fastlagte fremgangsmåde vil efter udvalgets opfattelse typisk være af en sådan karakter, at den i relation til tjenstgørende militært personel kun vil kunne medføre ansvar efter den militære disciplinarlov, hvis der i det konkrete tilfælde overhovedet findes anledning til at anvende en sanktion efter denne lov. For civilt ansatte vil der i givet fald være tale om anvendelse af de almindelige ansættelsesretlige virkemidler/sanktioner.

Det foreslåede regelsæt kunne optages f.eks. i en Forsvarskommandobestemmelse om brug af kaserner mv. og i de lokale bestemmelser.

10.3. Lønafkorting som sanktion

Udvalget har overvejet, hvorvidt de gældende regler om lønafkorting som alternativ eller supplement til en strafferetlig sanktion i militære straffesager bør opretholdes.

10.3.1. Gældende ret

I § 1 i Forsvarsministeriets cirkulære af 2. marts 1990 om lønafkorting mv. ved mindre alvorlig unddragelse af tjeneste hedder det:

”§ 1. Ved mindre alvorlige overtrædelser af militær straffelovs § 23 (ulovligt fravær) bør lønafkorting foretages i stedet for den strafferetlige sanktion, som ville være en følge af forseelsen.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1, finder tilsvarende anvendelse ved mindre alvorlige overtrædelser af militær straffelovs § 15 (pligtforsømmelse), hvor forseelsen består i, at den pågældende har unddraget sig tjenesten uden at forlade tjenestestedet.”

Lønafkorting er i disse situationer således et alternativ til straf ved unddragelse af tjeneste i form af mindre alvorlige overtrædelser af militær straffelov § 23 om ulovligt fravær eller i form af ”forstikkelse” jf. § 15.

Lønafkorting kan i disse tilfælde anvendes i stedet for straf eller det disciplinarmiddel, der ellers ville være en følge af forseelsen. Lønafkorting er derimod ikke obligatorisk.

Ifølge generalauditørens supplerende bemærkninger til cirkulæret – optaget som bilag 7 – bør der foretages lønafkorting ved tjenesteunddragelse af mindre end 24 timers varighed. Lønafkorting foretages for hver påbegyndte halve times tjenesteunddragelse, jf. cirkulærets § 1, stk. 3, 1. pkt. Afkorting kan dog undlades, navnlig i enkeltstående tilfælde af ulovligt fravær (for silde møde) eller tjenesteunddragelse. Mindre alvorlige tilfælde af ulovligt fravær og tjenesteunddragelse afgøres med en misbilligelse, jf. cirkulærets § 3.

Ulovligt fravær og tjenesteunddragelse, der ikke kan betragtes som en mindre alvorlig overtrædelse, afgøres med disciplinarmiddel eller straf, suppleret med afkorting i løn eller eventuelt i optjente friheder. Den anførte praksis med hensyn til lønafkorting indebærer, at en eventuel strafferetlig sanktion bliver tilsvarende mildere, jf. generalauditørens supplerende bemærkninger.

Generalauditøren nævner endvidere generelt under henvisning til 1982-beretningen, at småforseelser som grundregel normalt bør afgøres med en mundtlig misbilligelse af det passerede. Grundreglen skal følges overalt i forsvaret, således at strafferetlig sanktion kun bringes i anvendelse ved noget grovere eller gentagne forseelser.

Bestemmelserne om lønafkorting er kort omtalt i Grundbog for menige (”ret og pligt”), punkt 9.4:

”Ved mindre alvorlige tilfælde af ulovligt fravær kan lønafkorting for hver påbegyndt halve times fravær træde i stedet for, eller kombineres med, en strafferetlig re-

aktion. Såfremt den ulovligt fraværende ønsker det, og dette tiltrædes af vedkommende chef, kan afkortning af optjente friheder dog træde i stedet for lønafkortning.”

10.3.2. Udvalgets overvejelser

Lønafkortning blev oprindeligt indført blandt andet med det formål at begrænse anvendelsen af strafferetlige sanktioner til tilfælde, hvor hensynet til forsvarets særlige forhold gør det absolut påkrævet.

I dag anvendes lønafkortning i forbindelse med overtrædelser af § 23 om ulovligt fravær og ”forstikkelse”. Lønafkortning kan i disse tilfælde anvendes både som alternativ og som supplement til en strafferetlig reaktion.

En beslutning om at foretage lønafkortning har hverken karakter af et disciplinarmiddel eller straf. Beslutningen er en administrativ afgørelse. Lønafkortning indgår således til dels som et muligt alternativ til en strafferetlig eller disciplinarretlig sanktion ved overtrædelser af § 23 om udeblivelse fra tjeneste samt § 15, når der er tale om forstikkelse på tjenestestedet.

Lønafkortning i forsvaret kan naturligvis også anvendes i overensstemmelse med almindelige ansættelsesretlige principper, når den pågældende ikke har leveret den ydelse, som ansættelsesforholdet forudsætter, nemlig at være til stede på arbejdspladsen og udføre det arbejde, som er aftalt.

Dette kan ske uafhængigt af, om den pågældende ved at udeblive har begået noget strafbart. Om der skal – eller bør – foretages lønafkortning, må afgøres af arbejdsgiveren med udgangspunkt i den almindelige personalepolitik og ansættelsesretlige principper i øvrigt.

Lønafkortning er i dag en af flere reaktioner, der kan anvendes i udeblivestilfælde, når der er tale om en strafbar handling. Denne sammenhæng er ikke i overensstemmelse med udvalgets overordnede synspunkt om, at strafferetlige sanktioner og disciplinarmidler bør adskilles fra hinanden. Udvalget finder det uheldigt, at lønafkortning har præg af at være et supplement eller alternativ til en strafferetlig sanktion.

Udvalget foreslår derfor, at de gældende administrative bestemmelser om lønafkorting som supplement til straf ophæves, således at der ikke fremover er en direkte sammenhæng mellem lønafkorting som følge af udeblivelse mv. og en eventuel strafretlig sanktion.

Om der i øvrigt i forsvaret er behov for at anvende lønafkorting ved manglende fremmøde til tjeneste, må afgøres af forsvarets myndigheder ud fra almindelige ansættelsesretlige synspunkter.

10.4. Færøerne og Grønland

Den nugældende militære straffelov og militære retsplejelov er ikke territorielt begrænsede, jf. militær straffelov § 2 og militær retsplejelov § 2. Lovgivningen gælder således også for Grønland og for Færøerne (i sidstnævnte tilfælde efter særlig kundgørelsesprocedure).

Udvalgets forslag til fremtidig militær straffelov er ligeledes ikke territorielt begrænset, men gælder globalt, jf. forslaget til militær straffelov § 3. Der er derfor ikke i lovforslagene til den militære straffe-, retspleje- og disciplinarlov optaget bestemmelser om, at disse love kun skal være gældende for Grønland og Færøerne, såfremt de ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele.

10.5. Undervisning af militært personel

10.5.1. Indledning

Militær straffelov indeholder en række bestemmelser, som beskriver forskellige militære pligter, som kan medføre strafansvar, hvis de ikke efterkommes. Som eksempler kan nævnes ulydighed over for en ordre, respektstridig optræden, udeblivelse fra tjeneste og vagtforseelser. Disse bestemmelser suppleres af den generelt formulerede bestemmelse i § 15 om pligtforsømmelser i øvrigt. Militær straffelov § 15 er således en opsamlingsbestemmelse vedrørende pligtstridig adfærd, som ikke kan henføres under lovens øvrige bestemmelser om pligtforsømmelser.

Som anført i 13.4.1. følger disse tjenesteplichter bl.a. af forskellige skriftlige regelsæt, der gælder for det enkelte tjenestested. Som eksempler kan nævnes kasernemeddelelser, blivende bestemmelser, regler om våbenbetjening, sikkerhedsbestemmelser i forbindelse med våbenbetjening, øvelser mv. Hertil kommer konkret udformede regler i forbindelse med enkeltstående opgaver. Endelig gælder som for alle andre offentligt ansatte eller beskæftigede de regler eller principper, som følger af tjenesteforholdets natur, særligt uskrevne, men almindeligt accepterede minimumskrav til den pågældendes daglige arbejde.

Skriftligt formulerede militære pligter er væsentligt mere omfattende end tilsvarende skriftlige tjenesteplichter, som gælder for andre offentligt ansatte. Netop omfanget af skriftligt formulerede pligter kan derfor gøre det vanskeligere at have overblik over reglerne. Dette forhold gør det naturligvis væsentligt, at forsvaret gennem undervisning mv. sikrer, at personalet også til enhver tid opnår indsigt i og forståelse for indholdet af det militære pligtforhold såvel i almindelighed som konkret under den daglige tjeneste. Dette gælder ikke mindst for militært personel, som ved tjenesteforholdets etablering umiddelbart bliver undergivet dette regelsæt. Det gælder naturligvis også i særlig grad for det personel, der får kompetence til at træffe afgørelser.

Under 10.5.2. redegøres i hovedtræk for den gældende undervisning og uddannelse af militært personel, herunder af ansat og værnepligtigt personel, i det militære pligtforhold og reglerne i militær straffelov mv.

Udvalgets forslag til ny militær straffelov og militær disciplinarlov indebærer på flere punkter så væsentlige ændringer i forhold til de gældende regler bl.a. med hensyn til betingelserne for strafansvar og disciplinaransvar, sagsbehandling mv., at det må være nødvendigt for forsvaret at overveje en yderligere styrkelse af den militære undervisning. Dette spørgsmål omtales ligeledes under 10.5.2.

10.5.2. Undervisning efter den gældende ordning

10.5.2.1. Undervisning generelt inden for forsvaret

Den militære uddannelse i dag er opdelt i en grunduddannelse og i en efter- og videreuddannelse. Uddannelsesdirektiverne er godkendt af Forsvarskommandoen og for så vidt angår officersuddannelserne desuden af Forsvarsministeriet.

Efteruddannelse på de enkelte niveauer gennemføres på grundlag af det behov, den militære udvikling medfører, samt behovet for omskoling til andre funktioner eller andet tjenesteområde på samme funktionsniveau. Efteruddannelsen gennemføres såvel i forsvarets eget uddannelsessystem som i det civile uddannelsessystem.

10.5.2.2. Undervisning vedrørende militær straffelov mv.

Undervisning i indholdet af den militære straffelovgivning, herunder af de særlige militære sanktionsformer strafpålæg og disciplinarmidler, foregår dels under grund- og videreuddannelsen for henholdsvis værnepligtige, stampersonel og militære ledere, dels gennem afholdte cheftimer og undervisning gennem talsmandssystemet for værnepligtige. Derudover gennemføres en lang række mere funktionsrettede efteruddannelseskurser, hvor undervisning i den militære straffelovgivning indgår som en integreret del.

Undervisningen i militær straffe- og retsplejelovgivning gennemføres for menigt personel og mellemledere som en del af faget tjenestekendskab, hvor tillige relaterede emner som disciplin, befalingsret, lydighedspligt, kommandoforhold mv. gennemgås, mens undervisningen for ledere udgøres af faget retslære.

10.5.2.3. Værnepligtig menige

Under den første samlede uddannelse skal det sikres, at den værnepligtige soldat mere overordnet får forståelse for generelle rets- og straffeforhold, herunder forskellen mellem overtrædelser af straffeloven og militære forseelser, mellem disciplinarmidler og straf og mere konkret i de væsentlige elementer i det militære pligtforhold.

For så vidt angår den almindelige bestemmelse i militær straffelov § 15 skal den værnepligtige ved uddannelsens afslutning have forståelsen af de bagvedliggende konkrete bestemmelser for tjenesten, herunder med hensyn til kaserneorden, forhold på belægningsområder og øvelsespladser samt sikkerhedsbestemmelser f.eks. med hensyn til omgang med våben og ammunition, brug af og omgang med køretøjer mv. og vedligeholdelse af uniformer, våben og anden udrustning.

Undervisningen af de værnepligtige menige forestås oftest af underafdelingschefen eller en tilsvarende officer. I forbindelse med undervisningen anvendes selve lovtæksten, Grundbog for Menige (eller lignende), samt de lokale tjenestestedsbestemmelser.

I tilslutning til den obligatoriske undervisning af værnepligtige gennemføres der Lokalt talsmandskursus (LOKATA), hvorunder de værnepligtiges talsmænd i 3-4 lektioner modtager yderligere obligatorisk undervisning i den militære straffe- og retsplejelovgivning. Formålet er, at de uddannede talsmænd herefter skal kunne fungere som bindeled mellem ledelse og de værnepligtige samt yde støtte i konkrete straffe- og disciplinærsager. Denne undervisning forestås af Forsvarets Auditørkorps.

10.5.2.4. Militære mellemledere

I mellemleder- og sergentuddannelsen indgår et 6-8 måneders skoleforløb, der veksler mellem teori og praksis. Undervisningen i militær straffelov mv. gennemføres som for den grundlæggende militære uddannelse som en del af fagområdet tjenstekendskab og indeholder stort set de samme elementer, dog med et lidt højere krav til indlæringsdybden. Undervisningen forestås normalt af skolens chef eller næstkommanderende.

Der anvendes det samme undervisningsmateriale som under den grundlæggende militære uddannelse, dog er blandt andet også medtaget praktisk håndtering af straffe- og disciplinærsager. Senest er der endvidere ved Hærens Sergentskole og Forsvarsakademiet, Center for Fjernundervisning, ved at blive udarbejdet et cd-rom baseret multimedieprogram for faget tjenstekendskab, hvori den militære straffe- og retsplejelov indgår. Navnlig skal de kommende sergenter, der skal gøre tjeneste ved værnepligtsuddannende enheder, have et udvidet kendskab til den givne lovgivning for at kunne for-

stå og deltage i sagsbehandling inden for området, hvilket blandt andet bibringes ved praktisk erfaring.

På videreuddannelser for mellemledere gennemføres der op til 16 lektioners undervisning i retslære.

10.5.2.5. Militærpoliti

For militærpolitielever gennemføres ca. 30 lektioner i militær straffelov og retsplejelovgivning under fagområdet tjenestekendskab med særlig vægt på den praktiske anvendelse af reglerne. Derudover gennemføres undervisning i efterforskningslære, ca. 30 lektioner, og politimæssige funktioner, ca. 45 lektioner. Undervisningen varetages normalt af Forsvarets Auditørkorps.

Der anvendes samme undervisningsmateriale som ved den grundlæggende sergentuddannelse. Endvidere anvendes et kompendium udarbejdet af Forsvarets Auditørkorps.

10.5.2.6. Militære ledere og chefer

Forsvarets militære ledere er alle officerer på forskellige niveauer og har som følge deraf gennemgået den grundlæggende militæruddannelse, mellemlederuddannelsen og en reserveofficersuddannelse eller en egentlig officersuddannelse.

Reserveofficersuddannelsen foregår på de tre værns sergentskoler efter nogenlunde samme koncept som for sergenter, blot med et lidt større ledelsesmæssigt indhold og med lidt større vægt på taktiske og operative forhold. I forbindelse med de senere videreuddannelsestrin I og II for reserveofficerer gennemføres yderligere, supplerende undervisning i rets- og straffeforhold.

Linjeofficersuddannelsen består af fire faser, hvor fase I omfatter værnepligts- og sergentuddannelsen, fase II officersaspirantuddannelsen, fase III officersgrunduddannelsen og fase IV den efterfølgende funktionsuddannelse. Ud over en teoretisk undervisning i militær straffelov mv. under fase I gennemføres ca. 30 timers undervisning i

faget retslære under fase III, der udgør den egentlige officersskoledel. Undervisningen gennemføres stort set ens i de tre værn og forestås normalt af Forsvarets Auditørkorps.

Derudover gennemføres der i hæren på videreuddannelsestrin I for ledere en yderligere undervisning i den militære straffe- og retsplejelovgivning med 12 lektioner fordelt over to semestre med henblik på at bibringe officererne viden og kompetencer i relation til efterfølgende tjeneste som underafdelingschef.

10.5.2.7. Missionsorienteret undervisning

Forud for udsendelse af danske enheder til tjeneste i FN-, NATO- eller OSCE-regi skal der efter Forsvarskommandodirektiv PS 180-0 fra 1995 ske en genopfriskning af grunduddannelsen i krigens folkeret. En orientering om Danmarks og personellets forpligtelser med hensyn til at overholde krigens folkeret indgår heri. Herudover skal personellet undervises i de regler, der relaterer sig til fredsstøttende operationer. Disse kan f.eks. være reglerne om magtanvendelse (Rules of Engagement) og personellets status under udsendelse.

Orienteringen gennemføres typisk af eller under vejledning af de militære juridiske rådgivere. Efter Forsvarskommandobestemmelse 713-1 fra 1997 omfatter den juridiske rådgiverordning vejledning af militære chefer i overholdelse af krigens folkeret under kriser, forhøjet beredskab og krigstilstand samt overholdelse af tilsvarende forpligtelser for danske styrker i forbindelse med deltagelse i internationale fredsbevarende, fredsskabende og humanitære operationer. Afhængig af enhedens størrelse vil der ofte også være udsendt en militær juridisk rådgiver sammen med den udsendte styrke.

I forbindelse med den missionsorienterede uddannelse sker der desuden typisk en orientering om militær straffe- og retsplejelov under udsendelse, herunder orientering om bestemmelser, som særligt måtte finde anvendelse i missionsområdet, f.eks. særlige færdselsbestemmelser. Orienteringen gennemføres af Forsvarets Auditørkorps efter anmodning fra den myndighed, som er ansvarlig for at opstille og udsende styrken. Orienteringen gives typisk til chefen for det danske kontingent, medlemmerne af staben, eventuelt bataljons- og underafdelingschefer, militærpolitifolk mv. Chefen for det danske kontingent og de enkelte bataljons- og underafdelingschefer har typisk selv

ansvaret for videregivelse af relevante informationer til resten af personalet. Enkelte gange gives orienteringen om den militære straffe- og retsplejelovgivning mv. under udsendelse dog direkte til alt personel, navnlig når missionen indebærer risiko for involvering i væbnet konflikt.

Forsvarets Auditørkorps har oplyst, at der rutinemæssigt orienteres om militær straffe- og retsplejelov i forbindelse med den missionsorienterede uddannelse ved alle udsendelser af større enheder. Pligten hertil er imidlertid ikke pålagt ved særlig bestemmelse eller lignende, således som det er tilfældet med hensyn til orienteringen om krigens folkeret.

10.5.2.8. Civilt personel

Civilt personel modtager ingen undervisning i militær straffelov mv., men deltager på lige fod med øvrigt personel i chefbriefinger og diverse samarbejdsuddannelser, hvor emnet berøres.

10.5.3. Undervisningsformer

Undervisningen antager forskellige former. Den traditionelle undervisning med én person, der giver en orientering med mulighed for spørgsmål og svar, er fortsat fremherskende i de obligatoriske undervisningssituationer. Dertil kommer, at den praktiske anvendelse af bestemmelserne integreres f.eks. i forbindelse med øvelser, hvor der opstår hændelser, der skal vurderes og behandles i overensstemmelse med den militære strafferetslovgivning.

Derudover har Forsvarets Brevskole siden 1955 gennemført brevskolekursus vedrørende militær straffelov mv. for reserveofficerer samt som efteruddannelse for øvrige personelgrupper. Kurset blev senest revideret i 1998 og består af fem undervisningsbreve á ca. 15 sider.

Endvidere gennemføres ved Forsvarets Forvaltningsskole en række efteruddannelseskurser for militære chefer, ledere og sagsbehandlere, hvor også elementer vedrørende militær straffelov mv. indgår.

Endelig er der ved at blive udarbejdet en cd-rom, hvor tjenestekendskab i forbindelse med uddannelsen til militær mellemløber er suppleret med et interaktivt undervisningsprogram, der ved hjælp af situationer fra hverdagen skal medvirke til, at eleven kan udfylde rollen som befalingsmand. Undervisningen tager sigte på, at eleven får det nødvendige grundlag for at kunne skride ind, hvis loven overtrædes. Alt militært personel vil kunne rekvirere denne cd-rom.

10.5.4. Udvalgets synspunkter

10.5.4.1. Indledning

Udvalgets forslag til militær straffelov, retsplejelov og disciplinarlov har i betydelig grad indbyrdes sammenhæng. Det gælder især militær straffelov og militær disciplinarlov, hvorfor undervisningen i indholdet af de enkelte love bør koordineres. Alle niveauer bør derfor undervises i indholdet af de fremtidige regler, dog naturligvis således at undervisningen tilrettelægges efter den enkelte personelgruppes behov. Undervisningen af det personel, der er tillagt kompetence i konkrete sager, bør derfor være forholdsvis omfattende, mens formålet med den militære grunduddannelse af værnepligtige og konstabelelever vil være at bibringe dem et sikkert kendskab til de enkelte bestemmelser, således at det ikke er manglende forståelse af reglerne, der kan være årsag til f.eks. pligtstridig adfærd. Et centralt element i undervisningen bør endvidere være at sikre den enkeltes kendskab til egne rettigheder. I udvalget er der fra Værnepligtsrådets side peget på vigtigheden af, at de værnepligtige talsmænd sikres et uddannelsesniveau, som modsvarer ansvaret for at kunne rådgive sine kammerater. De nuværende 3-4 lektioner kan ikke antages at være tilstrækkelige under den fremtidige lovgivning.

Undervisningsmateriale, regler, vejledninger mv. og andre relevante informationskilder bør i øvrigt være centralt placeret og lettilgængelige. Det findes i den forbindelse nærliggende at anvende det digitale medie, f.eks. cd-rom og inter- eller intranettet.

10.5.4.2. Militær disciplinarlov

Som det fremgår af kapitel 12.2.1, foreslår udvalget, at disciplinære sanktioner alene skal kunne anvendes over for pligtforsømmelser i tilfælde, hvor der af disciplinære grunde er behov for en sanktion, men hvor der ikke er behov for eller hjemmel til straf. Disciplinarmidler bliver således efter udvalgets forslag – i modsætning til gældende ret – civile sanktioner. Udvalget foreslår derfor, at der gennemføres sagsbehandlingsregler i militær disciplinarlov, som bygger på forvaltningslovens regler. Udvalgets forslag betyder således i forhold til gældende ret en klar adskillelse af de regler, der gælder for behandlingen af straffesager henholdsvis disciplinære sager.

Udvalget foreslår således, at kun den militære anklagemyndighed har kompetence til at efterforske militære straffesager. Den gældende ordning, hvorefter militære myndigheder har en sideordnet kompetence til at foretage efterforskning, ophæves efter forslaget. Militære myndigheder får således enekompetence til at behandle og træffe afgørelse i sager inden for disciplinarlovens område.

At behandlingen af mindre alvorlige sager om pligtforsømmelser efter forslaget undergives forvaltningslovens generelle bestemmelser om sagsbehandling suppleret med yderligere bestemmelser i militær disciplinarlov, betyder, at der introduceres helt nye procedurer for den praktiske behandling af disse sager. Det er derfor nødvendigt at sikre, at militært personel, som får kompetence til at behandle disse sager (disciplinarmyndigheden), får den nødvendige undervisning og vejledning i behandlingen af disse sager. De foreslåede bestemmelser indebærer desuden, at militært personel, mod hvem der rejses en disciplinarsag, får tillagt en række rettigheder svarende til de, der gælder på det civile område, herunder retten til at komme med en udtalelse, til at kræve aktindsigt mv. Indholdet af partsrettighederne vil således være et meget centralt emne for den fremtidige undervisning af personellet og dermed også en ny og meget væsentlig opgave for forsvarrets ledelse.

10.5.4.3. Kendskab til praksis mv.

Idet disciplinarsager foreslås behandlet af militære chefer på det enkelte tjenestested, og idet det beror på en skønsmæssig vurdering, hvorvidt en sag skal behandles som en

straffesag eller som disciplinarsag, er der behov for at sikre, at praksis i anvendelse af disciplinarmidler ikke udvikler sig forskelligt fra tjenestested til tjenestested.

Dette kan til dels imødegås gennem en grundig uddannelse i regelsættet samt vejledninger. Herudover foreslår udvalget, at en overordnet, centralt placeret myndighed inden for forsvaret løbende følger og vurderer udviklingen på området, jf. udvalgets overvejelser som beskrevet i kapitel 15.9. Dette kendskab til praksis vil samtidig give mulighed for at udfærdige generelle vejledninger, orientere om enkeltsager, der belyser centrale spørgsmål, osv.

Udvalget finder i den forbindelse, at det bør overvejes, om der elektronisk kan skabes et mere dynamisk forum i relation til udbredelsen af den nyeste praksis, således at denne ikke kun udbredes for en større kreds én gang årligt gennem en årsberetning eller lignende. Optimalt bør den nyeste praksis således kontinuerligt kunne hentes via inter- eller intranet. Udvalget skal understrege, at det administrative ressourcetræk ikke er blevet vurderet i forbindelse med dette forslag.

10.5.4.4. Militær straffelov

Der kan henvises til det ovenfor anførte, idet det blot skal tilføjes, at der på alle niveauer bør undervises i samtlige bestemmelser i loven.

10.5.4.5. Militær retsplejelov

Også i relation til den fremtidige undervisning i den militære retsplejelov kan der henvises til de ovenfor anførte principielle betragtninger. Herudover kan det nævnes, at der bør undervises i samspillet mellem den militære retsplejelov og retsplejeloven, ligesom de særlige regler i militær retsplejelov om bl.a. anholdelse, ransagning, adgangskontrol, blodprøveudtagning og varetægtsfængsling bør gennemgås.

Det vil være nødvendigt intensivt at undervise i forslagene til de fremtidige kompetenceregler med hensyn til efterforskning og behandling af militære straffesager, herunder uopsættelige efterforskningsskridt.

10.5.4.6. Missionsorientering i fremtiden

Udvalget forudsætter, at indsatsen for missionsorientering om bl.a. eventuelle ændringer i personellens status og ændringer i retsgrundlaget (f.eks. færdselsloven det pågældende sted samt militær straffelovs bestemmelser for væbnet konflikt) styrkes, således at det sikres, at alt militært personel, der udsendes til tjeneste i udlandet, har indgående kendskab til rettigheder og pligter i strafferetlig henseende. Dette gælder i særlig grad ved udsendelse til væbnet konflikt, eller hvor der er risiko for, at situationen kan udvikle sig til væbnet konflikt.

Udvalget peger på muligheden for, at dette kommer til at fremgå af en skriftlig instruks f.eks. i form af en Forsvarskommandobestemmelse eller tilsvarende, således som det er tilfældet med undervisningen i krigens folkeret. Derved opnås bl.a. en parallelitet mellem de centrale elementer i de to i øvrigt sammenhængende retsområder.

10.5.5. Overgangsfasen

Indførelse af et ændret disciplinarsystem, en egentlig disciplinarlov samt tilvejebringelse af en afgrænsning mellem disciplinarlov og militær straffelov vil i en periode medføre en stigning i spørgsmål både om det materielle indhold af reglerne og om de procedurer, der skal følges ved sagsbehandlingen, indtil de nye regler er kendte i det militære system. Det må således forventes, at f.eks. de ændrede procedurer vedrørende pålæg af disciplinarmidler ikke kan stå alene. For at sikre, at reglerne anvendes rigtigt, forudsætter udvalget, at der gennemføres særlige initiativer med fokus især på de chefer og andre, der i fremtiden skal anvende reglerne i praksis. Det samme gælder for personellens talsmænd og tillidsrepræsentanter. Dette kan f.eks. gøres ved at gennemføre orientering på tjenestestederne og ved at gennemføre intensive temadage og seminarer for disciplinarmyndighederne.

10.6. Vandel

Ved gennemførelsen af udvalgets forslag til disciplinarlov, en ny militær retsplejelov og en ny militær straffelov vil der være tale om en så gennemgribende reform af dette område, at udvalget har fundet det naturligt også at beskæftige sig med spørgsmålet

om nogle ansættelsesretlige konsekvenser af reformen. Ovenfor under 10.1 har udvalget – i overensstemmelse med den udtrykkelige anmodning fra Forsvarsministeriet fra 1999 – beskæftiget sig med personellovens § 14. I dette afsnit vil udvalget gøre nogle bemærkninger om de såkaldte vandelsforhold.

Reformen vil indebære, at der i disciplinarloven udtømmende gøres op med de sanktioner, der kan iværksættes. En sag, der er afgjort efter disciplinarloven, kan således ikke efterfølges af ikendelse af andre disciplinære sanktioner, f.eks. efter tjenestemandsløven. For tjenestemænd fremgår dette udtrykkeligt af disciplinarlovforslagets § 20. For ikke-tjenestemandsansatte må retstilstanden antages at være den samme, bl.a. med støtte i den nævnte § 20.

Det anførte indebærer imidlertid ikke, at der, efter at der er truffet en afgørelse efter disciplinarloven, ikke kan være anledning til at træffe beslutning om nogle ansættelsesmæssige forhold over for den pågældende. Det kan ske umiddelbart efter afgørelsen eller senere.

Det må naturligvis kræves, at disse eventuelle beslutninger er båret af saglige hensyn på grundlag af en konkret vurdering af den foreliggende sag. Og det må kræves, at der er proportionalitet mellem afgørelsen efter disciplinarloven og den (eventuelle) ansættelsesretlige reaktion. Endelig bør det på forhånd være gjort klart for den pågældende, at ansættelsesmæssige forhold (også) kan blive en konsekvens af behandlingen af disciplinarsagen.

Samme synspunkter gør sig gældende for så vidt angår afgørelser, der træffes efter militær straffelov. I sådanne tilfælde er der imidlertid efter gennemførelsen af den militære straffesag mulighed for i forhold til tjenestemænd at bringe tjenestemandsløvens disciplinære sanktioner efter § 24 i anvendelse – i nogle tilfælde efter afholdelse af tjenstligt forhør efter tjenestemandsløvens bestemmelser herom, jf. 10.1.

Det er almindeligt forekommende hos offentlige myndigheder, at en myndighed som ansættelsesmyndighed efterfølgende forholder sig til eventuelle disciplinære sanktioner eller straffedomme, som en ansat blev ikendt/idømt, også uden at der foreligger nedskrevne regler herom. I forsvaret foreligger der imidlertid nedskrevne regler her-

om. Forsvarskommandoens skrivelse af 8. december 2000 om ”Forvaltningsmæssige konsekvenser af vandelsforhold” har følgende indhold:

”1. Denne skrivelse afløser den under ref. c. nævnte skrivelse om forvaltningsmæssige konsekvenser af vandelsforhold. Formålet med nedenstående retningslinier er dels at beskrive generelle forhold omkring vandel med henblik på at give forsvarrets myndigheder et ensartet forvaltningsgrundlag, dels at tilsikre at der i hvert enkelt personsag bliver foretaget et konkret, individuelt skøn af alle sagens omstændigheder, inden der træffes afgørelse om konsekvenserne af vandelsforholdet.

2. Forsvaret forventer, jf. ref. a., at alle medarbejdere ved deres private livsførelse og i særdeleshed i deres tjeneste lever op til kravet i tjenestemandsløvens § 10 og viser sig værdige til den agtelse og tillid, som stillingen kræver, hvilket er sammenfattet som det såkaldte vandelskrav eller decorumkrav.

3. Decorumkravet er umiddelbart knyttet til den agtelse og tillid, som fordres i den konkrete stilling. Kravet kan således være forskelligt alt efter stillingens art samt efter de omstændigheder, hvorunder tjenesten udøves. Det ligger således fast, at kravet skærpes, når der er tale om højere stillinger og lønrammer. Decorumkravet er dog ikke nødvendigvis det samme for alle stillinger på samme niveau. F.eks. vil tjenestens karakter have betydning, herunder stillingens synlighed og status i forhold til offentligheden og lokalsamfundet, stillingens kontrol- og tilsynsfunktion samt stillingens selvstændighed.

Personersager forældes generelt ikke, hvorfor vandelsforhold løbende skal inddrages i forbindelse med planlægning af den enkeltes anvendelse og derudover specifikt i den samlede vurdering i forbindelse med bl.a. ansættelse i anden stilling, udnævnelse, videreuddannelse, dekorering, tildeling af hæderstegn og jubilæumsdiplom.

4. I fortsættelse af ref. a. skal Forsvarskommandoen (FKO) herved meddele uddybende retningslinier vedrørende konsekvenserne for medarbejdere, der vurderes ikke at leve op til vandelskravet, jf. ovenfor.

5. De adfærdsmæssige forhold, der danner grundlag for en vandelsmæssig vurdering, omfatter typisk

- straffe ikendt i henhold til straffeloven, militær straffelov eller særlovgivning,
- disciplinarmidler ikendt i henhold til militær straffelov eller tjenestemandsløven samt
- ansættelsesretlige tiltag (misbilligelse eller advarsel) meddelt i konsekvens af ovennævnte straffe og disciplinarmidler eller en i øvrigt uacceptabel adfærd i eller uden for tjenesten.

6. I forbindelse med ovennævnte forhold vil ansættelsesmyndigheden umiddelbart vurdere, hvorvidt ansættelsesforholdet skal fortsætte. Ved ikendelse af ubetinget fængselsdom foretages normalt afskedigelse. I andre tilfælde overvejes, hvorvidt for-

holdet skal medføre en ansættelsesretlig reaktion i form af en advarsel eller en misbilligelse, jf. ref.b.

En ikendt straf, der ikke medfører afsked, ikendelse af et disciplinarmiddel eller tildeling af en ansættelsesretlig sanktion vil altid medføre en vurdering af den pågældendes vandel. I denne forbindelse vil den pågældende blive meddelt en vandelsperiode.

Som udgangspunkt bør vandelsperiodens længde ved tildeling af en advarsel eller en misbilligelse dog ikke være længere eller kortere end henholdsvis 5 eller 2 år, såfremt der ikke foreligger skærpende eller formildende omstændigheder.

For eksempel må en kaptajn, der bliver idømt en bøde for butikstyveri for et mindre beløb, uden at der foreligger særlige omstændigheder, kunne påregne en vandelsperiode på 6-8 år for dette forhold. Herudover vil den pågældende sædvanligvis få tildelt en misbilligelse eller en advarsel.

Principielt kan der dog ikke fastsættes nogen nedre eller øvre grænse for en vandelsperiodes længde, da hver enkelt sag som tidligere anført skal vurderes for sig. Dette stiller krav til myndigheden om at undersøge eventuel praksis på området, inden vandelsperioden fastsættes, således at ensartede forseelsestyper i videst muligt omfang medfører ensartede vandelsperioder.

7. FKO skal understrege, at såvel antal som art af disciplinarmidler eller straffe indgår i vurderingen, idet straf idømt for vold, ulovlig våbenbesiddelse, narkotikabesiddelse og salg af narkotika betragtes som en skærpende omstændighed.

Et givent forhold skærpes yderligere, når der er tale om højere stillinger og lønrammer. Eksempelvis vil bøde, irettesættelse, advarsel eller misbilligelse ikendt personel på manuelt og mellemliderniveau normalt medføre kortere vandelsperiode end tilsvarende forhold vil medføre for personel på chefniveau.

8. Der kan være stor forskel på karakteren af strafbare handlinger, der ved strafudmåling udmøntes i samme straf. FKO skal derfor understrege, at enhver vurdering af enkeltpersoners vandelsmæssige forholds indflydelse på ansættelse i anden stilling, udnævnelse, videreuddannelse mv. altid skal underkastes et konkret skøn, og som et overordnet princip må skøn aldrig sættes under regel.

En fastsat vandelsperiode vil ikke på forhånd udelukke, at den ansatte inden for denne periode kan blive forfremmet eller optaget på videreuddannelse med videre. Derimod vil forseelsens art og den ikendte straf indgå som et element blandt flere ved den konkrete vurdering af egnetheden til forfremmelse eller lignende på et bestemt tidspunkt inden for den fastsatte vandelsperiode.

Det bør således ikke på forhånd meddeles en ansat, at en forseelse automatisk vil betyde, at vedkommende f.eks. ikke vil kunne opnå ansættelse som tjenestemand inden for den fastsatte vandelsperiode, medmindre denne periode er forholdsvis kort. Indstilling om tjenestemandsansættelse, forfremmelse, deltagelse i uddannelse m.v. bør

fortsat ske, såfremt den ansatte af sine foresatte findes egnet, og indstillingen bør følges, såfremt den afgørende myndighed efter konkret og samlet positiv vurdering af den ansattes egnethed finder, at den ansatte skal ansættes eller forfremmes m.v. som indstillet.

9. Vurderingen af vandelsmæssige forhold skal altid meddeles den enkelte medarbejder, herunder både ansættelsesretlige konsekvenser, jf. ref. b., samt vandelsperiodens længde. Det skal over for medarbejderen oplyses, at der for så vidt angår vandelsperiodens længde ikke er truffet afgørelse om udnævnelse, ansættelse i anden stilling, videreuddannelse m.m. i den angivne periode. Orienteringen har alene til formål at understrege over for medarbejderen, at forholdet i den angivne periode vil indgå i den samlede vurdering. I forbindelse med konkret afgørelse om udnævnelse eller ansættelse i anden stilling m.m. vil forholdet indgå i overvejelserne og i øvrigt skulle behandles, jf. Forvaltningslovens regler, herunder bl.a. reglerne om partshøring og klagevejledning.

10. I forbindelse med jubilæum gives der i henhold til cirkulæreteksten alene gratiale og diplom til ansatte, der har udført tilfredsstillende tjeneste. I de tilfælde, hvor der skal tages hensyn til vandelsmæssige forhold, udbetales normalt gratiale, hvorimod Forsvarschefen konkret træffer afgørelse om, hvorvidt der gives diplom.”

Nedenfor omtales nogle konkrete sager hvoraf de to først omtalte er afgjort efter de forud for Forsvarskommandoskrivelse af 8. december 2000 gældende regler (understregning er foretaget her):

- En oversergent blev idømt en bøde for overtrædelse af militær straffelovs § 15. Oversergenten blev efterfølgende meddelt en mundtlig misbilligelse af tjenestestedet. Knap 2 år efter afslog Forsvarskommandoen på den baggrund en indstilling om, at oversergenten blev udnævnt til seniorsergent. En indstilling ville tidligst kunne imødekommes efter en vandelsfri periode på 3 år.

Under en senere behandling af en klagesag udtalte Forsvarskommandoen bl.a.:

”5. FKO finder det således kritisabelt, at [regimentet] ikke har foretaget partshøring i forbindelse med tildeling af den mundtlige misbilligelse dokumenteret i skriftlig form, som 10 OKT 1995 blev meddelt oversergenten affødt af straffesagen mod ham. Det er endvidere særdeles uheldigt, at oversergenten indstilles til og optages på videreuddannelse trin II for mellemledere (VUT II/ML) på et tidspunkt, hvor den tildelte misbilligelse fortsat er gældende.

6. Herudover er det kritisabelt, at oversergenten ikke allerede ved tildelingen af den omtalte misbilligelse har modtaget meddelelse om og har været partshørt om de vandelsmæssige konsekvenser heraf. Meddelelse herom og partshøring af oversergenten burde have været iværksat af FKO, der har truffet afgørelsen om de vandelsmæssige konsekvenser i sagen. Imidlertid får FKO først kendskab til sagen, da oversergenten indstilles til udnævnelse i forbindelse med afslutningen af VUT II/ML.”

- En seniorsergent blev i 1991 idømt 14 dages ubetinget hæfte og frataget førerretten i 2½ år for spirituskørsel med en promille på 2,14. Ved en fejl modtog forsvaret ikke indberetning om straffesagen fra anklagemyndigheden.

I forbindelse med, at seniorsergenten i 1998 blev indstillet til ansættelse som tjenestemand, blev forsvaret opmærksom på dommen fra 1991. Seniorsergenten kunne herefter ikke ansættes som tjenestemand. Seniorsergenten modtog desuden meddelelse om, at han i en periode på **20 år** fra forseelsen (1990) måtte forvente

”at en tilsvarende vurdering vil blive lagt til grund ved enhver afgørelse om Deres tjenstlige forhold. Vurderingen vil således blive foretaget, såfremt De senere indstilles til overgang til andet ansættelsesforhold, herunder ansættelse som tjenestemand, til udnævnelse, eller såfremt De ansøger om optagelse på en videreuddannelse eller om ændret anvendelse. Samme vurdering vil blive foretaget i forbindelse med evt. jubilæum eller indstilling om dekorering.

5. Ovennævnte vil sammenholdt med Deres levealder betyde, at De ikke på et senere tidspunkt vil kunne tjenstemandsansættes, idet tjenstemandsansættelse normalt senest sker ved det fyldte 50. år.”

(Efter en fornyet vurdering af sagen i anledning af en klage fra den pågældende nedsatte Forsvarskommandoen vandelsperioden fra 20 år til 10 år).

***

- En sergent blev – efter at han af Forsvarets Auditørkorps efter militær retsplejelovs § 36 var pålagt en bøde på 1.000 kr. for i en civil lufthavn under en tjensterejse at have været i besiddelse af en enhåndsbetjent foldekniv, bladlængde 7,3 cm (en såkaldt ”Leathermann”) – af regimentet meddelt, at regimentet agtede at meddele ham ”en misbilligelse dokumenteret i skriftlig form samt en vandelsklæring, gældende for 2 år”.

(Efter klage til generalauditøren, der indhentede oplysning om den civile anklagemyndigheds tidligere håndtering af sådanne sager, eftergav generalauditøren bøden efter en konkret vurdering).

- En flyverkonstabel blev idømt en bøde på 9.000 kr. samt frataget førerretten i 2 år.

Flyverkonstablen blev efterfølgende af forsvaret meddelt en mundtlig misbilligelse og en vandelsperiode på 2 år.

- En overkonstabel af 1. grad blev idømt en betinget dom uden straffastsættelse med 2 års prøvetid samt vilkår om samfundstjeneste i 50 timer for handel med euforiserende stoffer.

Overkonstablen blev efterfølgende af forsvaret meddelt en skriftlig advarsel og en vandelsperiode på 5 år.

- En oversergent blev idømt betinget fængsel i 6 måneder med 1 års prøvetid og vilkår om samfundstjeneste i 100 timer for bedrageri ved uretmæssigt at have modtaget næsten 160.000 kr. i dagpenge.

Oversergenten blev efterfølgende af forsvaret meddelt en skriftlig advarsel og en vandelsperiode på 5 år.

- En orlogskaptajn vedtog en bøde på 1.000 kr. for blufærdighedskrænkelse.

Orlogskaptajnen blev efterfølgende af forsvaret meddelt en misbilligelse og en vandelsperiode på 10 år.

- En kaptajnløjtnant vedtog en bøde på 1.200 kr. for butikstyveri.

Kaptajnløjtnanten blev efterfølgende af forsvaret meddelt en misbilligelse og en vandelsperiode på 2 år.

- En kaptajn blev idømt en bøde på 3.000 kr. for overtrædelse af færdselsloven og våbenloven ved under kørsel på motorcykel at have slået ud efter forbigående køretøjer, som han vurderede kørte for tæt på, med en ca. 1 meter lang trækæp med påsatte søm.

Kaptajnen blev efterfølgende af forsvaret meddelt en advarsel og en vandelsperiode på 7 år.

- En major blev idømt 20 dages hæfte og frakendelse af førerretten i 2½ år for kørsel med en promille på 2,89.

Majoren blev meddelt en advarsel og en vandelsperiode på 10 år.

Allerede fordi den gældende vandelskrivelse indeholder henvisning til den nugældende militære lovgivning, vil det ved gennemførelsen af den af udvalget foreslåede reform af lovgivningen på området være nødvendigt at undergive vandelskrivelsen en nærmere overvejelse.

Selv om det her rejste spørgsmål ikke direkte er omfattet af udvalgets kommissorium, finder udvalget under henvisning til, at hele sanktionsområdet i vid betydning må ses i sammenhæng, og med henvisning til de omtalte konkrete sager at burde pege på, at der ved fastsættelsen af fremtidige eventuelle vandelsbestemmelser (også) bør indgå følgende overvejelser:

- Hvad dækker begrebet vandelsperiode præcist over? Er det en karensperiode eller en iagttagelsesperiode eller en kombination?
- Hvad er begrundelsen for, at der anvendes nærmere bestemte tidsperioder (hvordan kan et forhold i en bestemt periode være af væsentlig betydning og straks efter periodens ophør tilsyneladende være uden betydning)?
- Er meddelelsen af en vandelsperiode en afgørelse i forvaltningslovens forstand med de konsekvenser, det har for sagsbehandlingen (f.eks. partshøring, begrundelse og klagevejledning)?
- Hvordan sikres det, at der er fornøden proportionalitet mellem et pålagt disciplinarmiddel/en idømt straf og en beslutning om en vandelsperiode med de konsekvenser, der kan forventes?
- Hvordan sikres det, at den pågældende fra begyndelsen af en sag efter disciplinarloven eller militær straffelov bliver gjort bekendt med, at sagen ud over afgørelsen efter lovgivningen og eventuelle umiddelbare ansættelsesretlige konsekvenser vil kunne føre til meddelelsen af en vandelsperiode?
- Hvilken klageadgang er der for beslutninger om vandelsperioder?
- I hvilket omfang kan oplysninger om vandelsperiode videregives fra en myndighed i forsvaret til en anden myndighed i forsvaret eller til myndigheder eller uden for forsvaret eller til private, jf. straffelovens § 152 og forvaltningslovens §§ 27, 28 og 29?

Som det fremgår af bestemmelserne i Forsvarskommandoskrivelsen af 8. december 2000, er de formuleret således at der i de enkelte tilfælde skal foretages et konkret skøn. Imidlertid opfattes Forsvarskommandobestemmelser i almindelighed som værende bindende. Det bør derfor sikres, at eventuelle skriftlige vandelsbestemmelser ikke af tjenestestederne opfattes som bindende i den forstand, at der ikke foretages det konkrete skøn.

Som det fremgår af udvalgets forslag til ny lovgivning, er der ved udformningen af reglerne lagt betydelig vægt på at tilgodese den enkeltes retssikkerhed i forbindelse med gennemførelsen af sager efter de foreslåede love. At udvalget her peger på spørgsmålet om udformningen af vandelsbestemmelser, skal ses i sammenhæng med dette.

KAPITEL 11. Udvalgets overvejelser vedrørende en militær straffelovgivning i fredstid i Danmark

Udvalget har i overensstemmelse med kommissoriet vurderet, hvorvidt der fortsat kan påvises behov for særlige militære bestemmelser om strafansvar for pligtforsømmelser, der begås under tjenesten i fredstid af såvel ansat som værnepligtigt personel.

De bestemmelser i militær straffelov, som er relevante at inddrage i denne vurdering, er bestemmelserne i militær straffelov kapitel 7 bortset fra bestemmelserne i §§ 24 og 25, som vedrører pligtstridig adfærd under krig. Reglerne i lovens kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed”, som vedrører forbrydelser mod det militære forsvar især i krigstid, indgår ikke i denne vurdering.

Bestemmelserne i militær straffelov kapitel 7 vedrører pligtstridig adfærd under udførelsen af tjenesten. De centrale bestemmelser omfatter ulydighed, jf. § 16, mytteri, som bl.a. omfatter kvalificeret ulydighed, jf. § 17, udeblivelse fra tjeneste, jf. § 23, og vagtforseelser, jf. § 26. Hertil kommer §§ 21 og 22, som forbyder foranstående at skaffe sig eller modtage ydelser fra undergivne, henholdsvis at forfølge undergivent personel. Disse bestemmelser suppleres af § 15, som vedrører pligtforsømmelser, som ikke er omfattet af de øvrige bestemmelser i kapitel 7.

En ophævelse af militær straffelovs bestemmelser om pligtforsømmelser vil således også betyde en ophævelse af de bestemmelser, som har til formål at beskytte personallet mod overgreb fra overordnet personel, og af bestemmelser, som må betragtes som væsentlige for forswarets sikkerhed og dermed for andet personel, f.eks. bestemmelsen om mytteri i § 17.

En ophævelse af disse regler i lovens kapitel 7 under fredsforhold vil endvidere ikke medføre, at disse forhold herved bliver straffri, således at pligtstridig adfærd alene vil kunne mødes med almindelige ansættelsesretlige reaktioner, herunder f.eks. afsked

eller bortvisning. Straffelovens bestemmelser, især §§ 156 og 157, vil i vidt omfang være anvendelige på pligtforsømmelser inden for forsvaret. Straffelovens §§ 156 og 157 vedrører personer, der virker i offentlig tjeneste eller hverv. § 156 vedrører den, der ”nægter eller undlader at opfylde pligt, som tjenesten eller hvervet medfører, eller at efterkomme lovlig tjenstlig befaling”. Modstykket til denne bestemmelse er militær straffelov § 16 om ulydighed. Straffelovens § 157 omfatter den, der ”gør sig skyldig i grov eller oftere gentagen forsømmelse eller skødesløshed i tjenestens eller hvervets udførelse eller i overholdelsen af de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører”. Denne bestemmelse svarer i alt væsentligt til militær straffelov § 15. Hvis en ophævelse af reglerne i militær straffelov kapitel 7 skulle have til formål at fritage militært personel for strafansvar for tjenesteforsømmelser under tjenesten i fredstid, måtte denne løsning suppleres med en udtrykkelig bestemmelse i de tilsvarende bestemmelser i straffeloven om, at tjenstgørende militært personel undtages for strafansvar for pligtforsømmelser.

Udvalget har ved sine overvejelser om behovet for at opretholde en særlig militær straffelovgivning i fredstid taget udgangspunkt i forsvarets formål og opgaver, således som disse er beskrevet i loven om forsvarets formål, opgaver og organisation mv., jf. lov nr. 122 af 27. februar 2001, jf. nærmere beskrivelsen heraf i kapitel 8. Som det fremgår heraf, omfatter forsvarets opgaver bl.a. krisestyring og kollektive forsvarsopgaver, suverænitet- og myndighedsopgaver, tillidsskabende og stabilitetsfremmende opgaver samt deltagelse i løsning af internationale fredsstøttende opgaver.

I 1973, da den gældende militære straffelov blev gennemført, var forsvarets opgaver særligt rettet mod territorialforsvar, herunder indsats i krig eller krigslignende situationer på dansk territorium eller i NATO-regi. Forsvarets opgaver i dag adskiller sig imidlertid væsentligt fra dem, som tidligere var centrale, idet hovedvægten nu ligger på forsvarets internationale engagement. Dette gælder ikke blot ud fra den gældende lovgivning, men også ud fra de senere års erfaringer.

Forudsætningerne for den militære uddannelse har på tilsvarende måde ændret karakter gennem de senere år. Selv om personellet fortsat uddannes og trænes til at kunne deltage i et effektivt territorialforsvar, er uddannelsen i dag især indrettet på, at forsvaret kan deltage i internationale operationer. Løsningen af denne type opgaver indebæ-

rer bl.a., at dansk militært personel med kort varsel skal kunne indsættes i andre lande eller områder med henblik på at deltage i fredsstøttende operationer eller i egentlige væbnede konflikter. Dansk militært personel har således i de senere år deltaget i operationer mv. i bl.a. det tidligere Jugoslavien, Kuwait, Cypern, Congo, Kashmir, Georgien, Østtimor, Sierra Leone, Eritrea, Afghanistan og senest i Irak. Der er i den forbindelse forekommet situationer, hvor tilstanden mellem ”fredstid” og væbnet konflikt har skiftet fra dag til dag, jf. herved også kapitel 6.2.5.3.

Sikkerheden for, at en ordre følges nøjagtigt, er en grundlæggende forudsætning for, at forsvaret i den konkrete situation kan løse dets opgaver forsvarligt. Brud på disciplinen vil efter omstændighederne kunne få – eller indebære risiko for – alvorlige følger og i værste fald medføre tab af menneskeliv og materiel. En hurtig og effektiv indskriden over for pligtforsømmelser i form af sanktioner kan efter omstændighederne være nødvendig for at markere – både over for den pågældende selv og i forhold til det øvrige personel – at den konkrete adfærd er uacceptabel og har konsekvenser. Dette gælder ikke blot i forbindelse med løsning af internationale opgaver, hvor sådanne situationer umiddelbart kan være endog meget alvorlige, men også under tjeneste i Danmark.

Det er en af forsvarets væsentligste opgaver at sikre, at militært personel, der udsendes til at deltage i internationale opgaver, også er uddannet til at kunne møde de udfordringer, som er en del af disse opgaver. På grund af de ikke ubetydelige risici, som deltagelse i internationale operationer kan indebære både for den enkelte, enheden og andre, er det af afgørende betydning, at personellet er fuldt uddannet til at varetage de opgaver, der er forbundet med sådanne operationer. Det er derfor efter udvalgets opfattelse også af afgørende betydning, at personellet under uddannelsen og i tjenesten i Danmark får forståelse af indholdet af og formålet med de militære pligter og dermed også bliver motiveret til at opfylde de grundlæggende krav til tjenesten. Denne vurdering er også blevet bestyrket af indtrykkene fra de tjenestestedsbesøg, som udvalget har foretaget, ikke mindst hos de danske styrker i Doboj i Bosnien. Denne forståelse og motivation tilvejebringes naturligvis først og fremmest gennem undervisning, deltagelse i øvelser og under den daglige tjeneste, men udvalget finder, at det fortsat er nødvendigt i givet fald som sidste udvej også gennem straf og andre sanktioner at kunne markere, hvor grænsen til den uacceptable handlemåde i tjenesten går.

Udvalget (bortset fra Tyge Trier) finder derfor, at der fortsat er behov for regler, som hjemler mulighed for også under fredsforhold i Danmark at kunne sanktionere pligtstridig adfærd med straf.

Danmark er endvidere forpligtet til at have et internt disciplinært system ("an internal disciplinary system") i henhold til artikel 43, stk. 1, i 1977 Tillægsprotokol I til Genèvekonventionerne samt 1907 Landkregsreglementet. Det antages, at denne forpligtelse også gælder i fredstid. Denne vurdering bygger især på synspunkter svarende til dem, som udvalget har anført ovenfor, herunder at en "fredssituation" meget hurtigt kan skifte til væbnet konflikt. Udvalget finder på den baggrund, at denne forpligtelse bedst implementeres i dansk ret ved opretholdelse af en militær straffe- og retsplejelovgivning, som også gælder i fredstid.

Et medlem (Tyge Trier) bemærker: "Det er min principielle holdning, at militær straffelov bør afskaffes i fredstid i Danmark. Hensynene til disciplin, sikkerhed og uddannelse er vigtige, men disse hensyn må antages at kunne tilgodeses også med en retstilstand, hvor der i fredstid herhjemme som udgangspunkt ikke gælder særregler".

Udvalget har ikke fundet, at straffelovens almindelige bestemmelser, især §§ 156 og 157, bør erstatte militær straffelovs regler. Udvalget har – især ud fra et ønske om at beskrive de centrale militære pligter, hvis tilsidesættelse kan medføre strafansvar, så klart som muligt – fundet det væsentligt, især af hensyn til personellet, at de mere alvorlige forhold i videst muligt omfang beskrives i særskilte straffebestemmelser, således som det er tilfældet efter gældende militær straffelov, i stedet for at pligtstridig adfærd henføres under generelle bestemmelser, især straffelovens § 157. Hertil kommer, at det næppe kan anses for utvivlsomt, at værnepligtigt personel kan antages at være omfattet af straffelovens §§ 156 og 157, der forudsætter, at den pågældende "virker i offentlig tjeneste eller hverv".

Om udvalgets synspunkter vedrørende den almindelige bestemmelse i militær straffelov § 15 om pligtforsømmelser henvises til kapitel 13.4.1.

Kritikken af militær straffelov har særligt været begrundet med hensynet til personellets retssikkerhed. Der er herunder blandt andet rejst spørgsmål om hvorvidt dele af den gældende lovgivning er i overensstemmelse med menneskerettighederne.

Særligt reglerne, der giver hjemmel for at anvende straf uden dom og disciplinarmidler, har været kritiseret. Det samme gælder udformningen af den generelle bestemmelse i militær straffelov § 15 om pligtforsømmelser, som af dele af personellet efter det oplyste opfattes som en uklar opsamlingsbestemmelse. Det gælder ligeledes den måde, hvorpå denne bestemmelse i praksis anvendes. Der er endvidere peget på, at en mulig risiko for konfrontation med en foresat kan være en af årsagerne til, at personellet synes at være tilbageholdende med at benytte de eksisterende klagemuligheder. Også den manglende domstolsprøvelse af pålagte disciplinarmidler har været kritiseret. Det samme gælder militære chefers efterforsknings- og straffekompetence.

Udvalgets vurdering af disse spørgsmål behandles i kapitlerne 12, 13 og 14.

KAPITEL 12. Udvalgets overvejelser vedrørende straf og disciplinaransvar for pligtforsømmelser

12.1. Strafansvar for pligtforsømmelser

Ved de revisioner af militær straffelov, som fandt sted i 1937, 1954 og 1973, skete der en løbende begrænsning i omfanget af konkrete straffebestemmelser vedrørende pligtforsømmelser, ligesom omfanget af særlige militære strafarter blev indskrænket.

I forbindelse med ændringen af militær straffelov i 1973 blev der peget på alternativer til straf som reaktion på uhensigtsmæssig adfærd. ”Klimaudvalget”, hvis betænkning fra 1970 lå til grund for lovforslaget, fremhævede, at straf og disciplinarmidler kun var nogle blandt flere mulige værktøjer, der havde til formål at opnå størst mulig overensstemmelse mellem krævet og faktisk handlemåde hos det militære personel. Dette synspunkt fremgår direkte af militær retsplejelov § 37, stk. 2, hvorefter disciplinarmidler, der ikke er straf, skal anvendes i stedet for mindre straffe, medmindre omstændighederne taler imod det. Denne opfattelse har også fundet udtryk i de retsudøvende militære myndigheders praksis, herunder ved Generalauditørens meddelelse nr. 5/1992, hvorefter ”småforseelser normalt bør afgøres med en mundtlig misbilligelse af det passede”.

Det er udvalgets opfattelse, at det er naturligt at fortsætte denne udvikling, således at pligtforsømmelser, hvor straf ikke forekommer ubetinget nødvendig, ikke mødes med en strafferetlig reaktion, men med sanktioner, der ikke har karakter af straf, forudsat at en sanktion i det konkrete tilfælde i øvrigt skønnes nødvendig. Der bør efter udvalgets opfattelse normalt kun være mulighed for at skride ind med straf over for pligtforsømmelser, når der er tale om mere alvorlige forhold. Samtidig bør strafansvaret for uagtsomme overtrædelser begrænses mest muligt.

Udvalget foreslår derfor strafansvaret begrænset til grove forhold, medmindre særlige omstændigheder gør sig gældende, således at pligtforsømmelser af mindre grov karakter alene kan mødes med disciplinarmidler.

Endvidere foreslås det, at strafansvaret i de bestemmelser, der efter de gældende regler giver mulighed for at kunne straffe uagtsomme pligtforsømmelser, begrænses til groft uagtsomme forhold. Forseelser, som alene skyldes simpel uagtsomhed, vil således efter udvalgets forslag alene kunne sanktioneres med disciplinarmidler.

Dette forslag betyder en væsentlig begrænsning af strafansvaret for militære pligtforsømmelser både hvad angår gerningsbeskrivelsen og kravet til tilregnelser. Udvalgets forslag til fremtidige straffebestemmelser er således set under ét i betydelig grad udtryk for en afkriminalisering, særligt hvad angår mindre alvorlige tilfælde af pligtforsømmelser i forhold til gældende ret.

Militær straffelov kapitel 7 indeholder de centrale straffebestemmelser for pligtforsømmelser inden for det militære forsvar. Reglerne omfatter dels en generelt formuleret bestemmelse (§ 15), dels en række bestemmelser som regulerer strafansvaret for bestemte former for pligtstridig adfærd, f.eks. u lydighed, respektstridig adfærd og vagtforseelser. At disse specifikt beskrevne tilfælde af pligtforsømmelser er udskilt fra den almindelige bestemmelse i § 15 er dels historisk betinget og skyldes dels, at det som følge af disse lovovertrædelsers mere alvorlige karakter er fundet nødvendigt at optage højere strafferammer i forhold til den, der findes i § 15. Der henvises til kapitel 6.3.3.1.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå nogen af disse bestemmelser ophævet. Dette gælder også den gældende bestemmelse i § 15. Om udvalgets synspunkter vedrørende denne bestemmelse henvises til bemærkningerne nedenfor under kapitel 13.4.1.

Udvalget foreslår endvidere indført nogle yderligere selvstændige straffebestemmelser vedrørende forskellige former for pligtstridig adfærd udvist af især overordnet personel. Det drejer sig bl.a. om overordnetes krænkende adfærd over for underordnet personel og manglende indgriben over for underordnet personels krænkende behandling

af andet personel. Sådanne forhold henføres efter gældende ret til den almindelige bestemmelse i § 15, men bør som følge af disse lovovertrædelsers mere alvorlige karakter efter udvalgets opfattelse reguleres i selvstændige bestemmelser. Der henvises til § 17 og § 18 i forslaget til militær straffelov og bemærkningerne til disse bestemmelser.

Om udvalgets overvejelser vedrørende de enkelte bestemmelser om pligtforsømmelser i militær straffelov henvises ligeledes til forslaget til militær straffelov med bemærkninger. Udvalgets synspunkter vedrørende den almindelige bestemmelse om pligtforsømmelser i § 15 og bestemmelsen i § 27 om ordensforstyrrelser mv. er nærmere omtalt nedenfor i kapitel 13.4.1. henholdsvis 13.4.2.

12.2. Disciplinarmidler og strafpålæg

Militær retsplejelov indeholder nogle bestemmelser af straffeprocessuel karakter, som afviger fra retsplejelovens almindelige bestemmelser om behandlingen af straffesager. Herudover giver militær retsplejelov hjemmel til at anvende sanktioner, som ikke kendes i anden lovgivning. Det gælder dels adgangen for auditøren og visse militære chefer til at kunne afgøre en lovovertrædelse med strafpålæg i form af irrettesættelse og bøde, jf. § 29, dels adgangen for militære chefer til at pålægge disciplinarmidler i stedet for straf, jf. § 37. Begrundelsen for disse sanktioner er behovet for hurtigt at kunne gribe ind med en sanktion over for pligtstridig adfærd, når hensynet til disciplinen findes at kræve det.

Det er udvalgets opfattelse, at der af disciplinære grunde fortsat er behov for, at militære chefer har mulighed for at kunne reagere med en sanktion i umiddelbar tilknytning til en pligtforsømmelse. Derimod finder udvalget ikke, at der kan påvises tilstrækkeligt tungtvejende grunde til at foreslå begge sanktionsmuligheder opretholdt.

Udvalget foreslår, jf. nedenfor under 12.2.1., at adgangen til at anvende disciplinarmidler opretholdes, mens adgangen til strafpålæg ophæves, jf. under 12.2.2.

12.2.1. Disciplinarmidler

Bestemmelser om militære chefers adgang til at anvende disciplinarmidler i militære straffesager findes i militær retsplejelov kapitel 15, jf. §§ 37-44. Disciplinarmidlerne strækker sig fra belæring og tilrettevisning over arbejde og efterøvelse i fritiden til bl.a. tilbageholdelse på tjenestestedet og overflytning til anden tjeneste, jf. § 38, stk. 1. Om de gældende regler henvises til kapitel 7.26.2.

Forudsætningen for, at en bestemt handling eller undladelse efter de gældende regler kan udløse et disciplinarmiddel, er, at der er begået et strafbart forhold, jf. militær retsplejelov § 37, stk. 1. Området for strafansvar og for anvendelse af disciplinarmidler er således det samme. Den eneste forskel er, at disciplinarmidler skal anvendes ”i stedet for mindre straffe, medmindre omstændighederne taler imod det”, jf. § 37, stk. 2.

Denne måde at beskrive, hvornår disciplinarmidler kan anvendes, giver teknisk set en klar og entydig afgrænsning af de tilfælde af pligtstridig adfærd, som kan medføre disciplinære sanktioner. Kriteriet har på den anden side efter udvalgets opfattelse den uheldige, men utilsigtede konsekvens, at disciplinarmidler herved kan opfattes som strafferetlige sanktioner. Flere medlemmer af udvalget har også bekræftet, at personalet, herunder særligt det værnepligtige personale, ikke sjældent opfatter en disciplinær sanktion som en straf.

Udvalget finder, at straf som udgangspunkt bør forbeholdes de mere alvorlige tilfælde af pligtforsømmelser, mens disciplinarmidler bør være den eneste reaktion over for mindre alvorlige tilfælde af pligtstridig adfærd, særligt over for den form for adfærd, der influerer negativt på disciplinen. Et disciplinarmiddel får herved tydeligere karakter af en civilretlig sanktion netop over for denne form for pligtforsømmelser.

Anvendelsesområdet for disciplinarmidler foreslås derfor udformet således, at det omfatter de former for pligtstridig adfærd, som konkret vurderes at være af mindre grov karakter, eller som alene skyldes simpel uagtsomhed, og som således ikke er strafbare.

Straf anvendes derimod som udgangspunkt for andre tilfælde af pligtforsømmelser. At en pligtstridig adfærd konkret bedømmes som strafbar, bør efter udvalgets opfattelse

ikke udelukke, at forholdet i det konkrete tilfælde afgøres med et disciplinarmiddel, jf. § 1 i udkast til militær disciplinarlov.

Om udvalgets forslag vedrørende disciplinarmidler i øvrigt henvises til dette lovudkast med bemærkninger.

12.2.2. Strafpålæg

Militære straffesager kan efter de gældende regler afgøres ved strafpålæg i form af irettesættelse og bøde, jf. militær retsplejelov § 29, stk. 1. Indtil 1. juli 2001, hvor hæftestrafpen blev ophævet, jf. lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af retsplejeloven, kunne auditøren desuden pålægge straf af hæfte indtil 30 dage.

Som det fremgår af kapitel 13.9.2. vedrørende udvalgets overvejelser om militær straflov, foreslår udvalget den særlige militære strafart irettesættelse ophævet. En opretholdelse af adgangen til at anvende strafpålæg vil således efter de nugældende regler alene omfatte straf af bøde.

At auditøren og militære myndigheder administrativt kan sanktionere pligtstridig adfærd med straf og disciplinarmidler, skyldes især hensynet til disciplinen, idet det efter omstændighederne er nødvendigt umiddelbart i forbindelse med forseelsen eller snarest muligt herefter ved en sanktion at kunne markere, at der er tale om en adfærd, som er uacceptabel – ikke blot over for den pågældende, men også i forhold til den øvrige del af personellet.

Efter retsplejelovens § 924, stk. 1, kan en bødesag afgøres ved, at anklagemyndigheden tilkendegiver over for den sigtede, at ”sagen kan afgøres uden retssag, hvis sigtede erklærer sig skyldig i overtrædelsen og erklærer sig rede til inden for en nærmere angivet frist at betale en i bødeforlægget angivet bøde”. Betaler sigtede ikke den forelagte bøde, må sagen indbringes for retten til afgørelse, hvis anklagemyndigheden vælger at opretholde sigtelsen.

Bøder pålagt efter militær retsplejelov og bøder, der forelægges den sigtede efter de almindelige regler i retsplejeloven, er, hvis den sigtede ikke kan acceptere den udenret-

lige afgørelse, først endelige, når rettens afgørelse foreligger. Markeringen af, at der er begået et strafbart forhold, ligger ved bødepålæg i selve afgørelsen, mens den tilsvarende tilkendegivelse ved bødeforlæg fremgår af, at bøden snarest efter forseelsen forelægges skriftligt for den pågældende. I begge tilfælde tilkendegives det således umiddelbart den sigtede, at den pågældende har gjort sig skyldig i en lovovertrædelse, og at dette har en strafferetlig konsekvens.

Såvel bøder pålagt efter militær retsplejelov som bødeforlæg efter retsplejeloven kan prøves af domstolene. Den eneste reelle forskel er spørgsmålet om, hvem der skal tage initiativet til at indbringe sagen for retten, hvis den sigtede ikke accepterer resultatet. Ved bødepålæg skal den pågældende selv forlange bøden indbragt for retten. Den, der efter retsplejelovens almindelige regel har fået forelagt en bøde, skal blot undlade at betale, hvorefter det er anklagemyndigheden, der skal tage initiativ til at indbringe sagen for retten ved at udfærdige anklageskrift.

Der kan efter udvalgets opfattelse ikke i dag påvises afgørende hensyn, der kan begrunde at opretholde adgangen til for militære chefer at kunne pålægge bøde i militære straffesager, ikke mindst henset til, at udvalget som omtalt ovenfor under 12.2.1. foreslår adgangen til at anvende disciplinarmidler opretholdt, herunder med mulighed for at kunne pålægge disciplinarbøder.

12.2.3. Kompetencen til at behandle straffesager henholdsvis disciplinarsager

Forslaget om at adskille de mindre alvorlige pligtforsømmelser, der alene kan sanktioneres med disciplinarmidler, fra de mere alvorlige forhold, der bør medføre straf, gør det nødvendigt også at overveje, hvilke myndigheder der fremtidig skal kunne behandle straffesager henholdsvis disciplinarsager vedrørende militære forseelser. Udvalget foreslår, at alene den militære anklagemyndighed som udgangspunkt skal have kompetence til at efterforske militære straffesager og til at træffe afgørelse om tiltalerejsning, herunder ved udfærdigelse af bødeforlæg, mens kompetencen til at behandle sager om pligtforsømmelser, som forventes afgjort med disciplinarmidler, alene henlægges til militære myndigheder. Der henvises til forslaget til militær retsplejelov §§ 6 og 7 samt forslaget til militær disciplinarlov, navnlig §§ 7 og 10ff med bemærkninger.

KAPITEL 13. Udvalgets overvejelser vedrørende militær straffelov

13.1. Indledning

Udvalgets forslag til militær straffelov er optaget i kapitel 16. I bemærkningerne til de enkelte bestemmelser er redegjort for bl.a. de ændringer, der foreslås i forhold til de gældende bestemmelser. I dette kapitel omtales udvalgets mere principielle betragtninger vedrørende enkelte af de gældende bestemmelser i militær straffelov samt forskellige begreber. Desuden omtales de af de gældende bestemmelser i denne lov, som ikke foreslås opretholdt, og begrundelsen herfor.

13.2. Begreber

Både militær straffelov og militær retsplejelov indeholder nogle begreber, som det har været nødvendigt nærmere at analysere og afgrænse. Det drejer sig især om begreberne ”foresat - undergiven” og begrebet ”en vagt”.

13.2.1. Foresat - undergiven

De militære begreber ”foresat - undergiven” foreslås ændret til ”overordnet - underordnet”. Formålet hermed er at anvende udtryk, som er nutidige, og som må antages at være umiddelbart forståelige for blandt andre værnepligtige. Der er derimod ikke tilset nogen realitetsændring i forhold til de gældende begreber. Om de gældende begreber ”foresat - undergiven” og ”foranstående - efterstående” henvises til kapitel 6.3.2.1.

13.2.2. Vagter

Militær straffelov indeholder en række bestemmelser om strafansvar for nærmere angivne forseelser begået af vagter eller mod vagter. Som det fremgår af redegørelsen i

kapitel 6.3.2.2, er vagtbegrebet ikke det samme i alle de bestemmelser i militær straffelov, hvor det forekommer. Begrebet er heller ikke defineret i loven.

Udvalget har overvejet, hvorvidt det er muligt at give en entydig definition af begrebet ”vagt” i den forstand dette udtryk i dag anvendes i de forskellige bestemmelser i militær straffelov.

Forarbejderne til de gældende bestemmelser, som er gennemgået i kapitel 6.3.2.2, tyder på, at vagter omfattet af militær straffelov tidligere omfattede personer med funktioner, som havde relation til den egentlige militære sikkerhed, f.eks. sikkerhedsvagter, vagter ved indgangen til en kaserne eller andet militært etablissement og vagter, der runderer på militært område.

Udvalget finder det ikke muligt entydigt at definere vagtbegrebet, således som dette må forstås i §§ 16, 17, 20 og 22 i militær straffelov. Det er næppe heller i dag hensigtsmæssigt at vurdere begrebet ”en vagt” ud fra først og fremmest sikkerhedsmæssige synspunkter. Derimod bør funktionen, dvs. det indhold den pågældende tjeneste har, tillægges afgørende betydning. Dette afhænger i praksis af indholdet af den instruks mv., som konkret beskriver opgaven.

Forsvarskommandoens repræsentanter i udvalget har oplyst, at funktionen som vagt i militær forstand typisk forudsætter, at følgende kriterier er opfyldt:

- Den pågældende er tillagt et særligt ansvar,
- der foreligger en konkret instruks eller ordre,
- funktionen er tidsbegrænset, og
- der er krav om uafbrudt/stadig årvågenhed.

Den juridiske definition af en vagt i den forstand, hvori begrebet anvendes i militær straffelov § 16, kan indirekte udledes af bestemmelsen. § 16 vedrører ulydighed over for bl.a. en vagts tjenstlige befaling. En vagt i § 16's forstand er således en militærperson, der kan afgive ordrer, som skal adlydes. Disse vagter udgør kernen af vagtbegrebet. Om en vagt konkret kan udstede befalinger, vil fremgå af f.eks. blivende bestemmelser, der gælder for det pågældende tjenestested, den instruks mv., der konkret fast-

lægger den pågældende vagts opgaver, etc. Også en mundtlig instruks kan konkret være grundlaget for vagtfunktionen. Er ”vagten” herefter omfattet af § 16, vil den pågældende også være omfattet af de øvrige bestemmelser, herunder § 26 om vagtforseelser og § 20 om respektstridig opførsel.

En forudsætning for strafansvar for ulydighed over for en vagt er naturligvis, at den, der ikke efterkommer en ordre, er klar over eller burde være klar over, at den, der udsteder ordren, har kompetence hertil. Dette vil normalt være åbenbart, men et problem kan tænkes at foreligge f.eks. under en øvelse, hvor en militærperson beordres til at fungere som vagt, uden at det øvrige personel er underrettet herom. I et sådant tilfælde vil den, der ikke efterkommer en ordre fra vagten, ikke kunne straffes for ulydighed på grund af manglende tilregnelser.

Kan ”vagten” ikke give ordrer, der skal efterkommes, er den pågældende ikke vagt i § 16’s forstand, men kan være det i den forstand, hvori dette udtryk anvendes i militær straffelov §§ 20 og 26.

Det vagtbegreb, der omfattes af militær straffelov § 20 (respektstridig opførsel over for vagt) og § 26 (vagtforseelser), er ikke det samme. Vagtbegrebet i § 20 må formentlig antages at svare til begrebet i § 16.

Det er således alene grænsedragningen mellem vagter i den forstand, hvori dette begreb må forstås i § 26 (om vagtforseelser), og militært personel, der i øvrigt betegnes som vagter, men som ikke falder ind under vagtbegrebet i § 26, der kan give anledning til begrebsmæssige problemer.

Som vagter, der – ud over § 16- og § 20-vagter – må antages at være omfattet af § 26, kan nævnes stuevagter og telefonvagter.

Militært personel, som ikke i deres funktionsbeskrivelse er benævnt vagter, varetager ofte arbejdsopgaver af sikkerhedsmæssig karakter og tilsvarende centrale funktioner. Som eksempler kan nævnes radaroperatører, flyveledere, skibsførere, udkigsposter på skibe mv.

Også på andre områder inden for forsvaret forekommer arbejdsopgaver, hvis udførelse generelt eller i en given situation er af central karakter eller af væsentlig betydning for gennemførelsen af andre opgaver, f.eks. i forbindelse med øvelser og under egentlige operative opgaver.

Sådant personel betegnes i praksis ofte ikke som vagter, selvom deres opgaver ud fra en praktisk synsvinkel ofte vil kunne karakteriseres som ”funktioner af vagtmæssig karakter”. Hvis de udfører deres opgaver på en sløset måde eller f.eks. falder i søvn under arbejdet, vil de åbenbart gøre sig skyldige i pligtforsømmelse, der er omfattet af den gældende bestemmelse i militær straffelov § 15. Spørgsmålet er alene, om sådanne situationer kan – eller bør – henføres under § 26 om vagtforseelser.

Forskellen mellem at henføre forholdet under den specifikke bestemmelse om vagtforseelser henholdsvis at henføre det under den generelle bestemmelse om pligtforsømmelser (i dag § 15) er dels strafferammen, dels – og måske mere principielt – om disse ”vagtforseelser” som andre vagtforseelser på grund af deres alvorligere karakter bør henføres under en selvstændig straffebestemmelse.

Det er efter udvalgets opfattelse ikke muligt i en lovbestemmelse tilstrækkeligt klart at afgrænse vagter, der er omfattet af § 26, fra andet militært personel, der ved at tilside-sætte deres arbejdsforpligtelser gør sig skyldige i en pligtforsømmelse, der ellers må henføres under den almindelige bestemmelse i § 15. Udvalget finder det derfor ikke muligt entydigt at definere begrebet ”en vagt” for så vidt angår den persongruppe, der kan pådrage sig strafansvar for en vagtforseelse.

Udvalget foreslår derfor, at en vagt i § 26's forstand alene omfatter personer, i hvis funktions- eller stillingsbeskrivelse ordet ”vagt” indgår. Om dette er tilfældet, må afgøres på grundlag af de skriftlige regler, der beskriver stillingen eller funktionen. Ved funktionsbeskrivelsen bør opmærksomheden være henledt herpå.

Også en mundtlig ordre om, at en militærperson i det konkrete tilfælde udøver vagttjeneste, indebærer, at den pågældende er vagt i militær straffelovs forstand, f.eks. hvor en værnepligtig under en øvelse bliver beordret til at overtage en telefonvagt i en halv time som midlertidig afløser for den faste vagt. Er den pågældende herefter ikke be-

tegnet som vagt, vil en misligholdelse af arbejdsforpligtelsen eller den konkrete opgave alene indebære en pligtforsømmelse, der skal behandles som ”almindelig” pligtforsømmelse, ikke som en vagtforseelse.

Dette betyder, at militært personel, som i dag ikke betegnes som vagter, men som varetager opgaver af f.eks. sikkerhedsmæssig karakter, herunder eksempelvis radaroperatører, ikke er vagter i militær straffelovs forstand, medmindre det udtrykkeligt er fastsat, at de er omfattet af vagtbegrebet.

Det vil efter dette forslag være forsvarets myndigheder, der må vurdere, hvilket militært personel der – ud over vagter, der er omfattet af § 16 (dvs. vagter over for hvem der kan udvises ulydighed) – skal henføres under vagtbegrebet og derved kunne gøre sig skyldige i en vagtforseelse. Militært personel, hvis arbejdsopgaver derimod ikke er beskrevet som vagtfunktioner, kan, når de misligholder opgaven, herefter alene straffes for pligtforsømmelse efter den generelle bestemmelse, ikke for vagtforseelse.

13.3. Militær straffelov almindelig del

Militær straffelov almindelig del indeholder i §§ 1-14 bestemmelser, som supplerer eller fraviger bestemmelser i straffelovens almindelige del, herunder om lovens territoriale anvendelsesområde, medvirkensansvar, tilregnelsskrav, betingelserne for at anvende lovens bestemmelser om krigstid mv. Disse bestemmelser foreslås i det væsentlige opretholdt til dels med ændrede formuleringer. Der henvises til udvalgets forslag til militær straffelov §§ 1-10 med bemærkninger.

En række af de gældende bestemmelser er dog ikke medtaget i lovforslaget. Der henvises til 13.9.

13.3.1. Militær straffelov § 9

Militær straffelov § 9 indeholder en regel om, at den, der adlyder en ordre fra en overordnet og derved begår en strafbar handling, som udgangspunkt er straffri. Kun hvis den pågældende vidste, at ”der ved befalingen tilsigtedes en sådan handling eller dette

var umiddelbart indlysende”, vil strafansvar kunne komme på tale. Om bestemmelsen henvises til kapitel 6.2.10.

I en rapport udgivet i 1997 af Dansk Røde Kors' Folkeretsudvalg, der er et udvalg nedsat af Dansk Røde Kors' styrelse, blev det anbefalet, at det ved en præcisering af militær straffelov § 9 fastslås, at underordnede bærer et selvstændigt strafansvar for handlinger begået for at efterleve en ordre, som krænker den humanitære folkeret.²⁹

Anbefalingen er fremsat med baggrund i det almindeligt anerkendte folkeretlige princip, at en person, der har begået en krigsforbrydelse, ikke kan undgå strafansvar under henvisning til, at han handlede efter ordre fra en overordnet. Dette princip er – i lidt forskellige formuleringer – fastslået i statutterne for Nürnbergdomstolen og FN's ad hoc tribunaler for det tidligere Jugoslavien og Rwanda, hvortil rapporten henviser.

Efter udgivelsen af rapporten har princippet desuden fået følgende autoritative formulering i artikel 33 i statuten for den internationale straffedomstol (ICC), der er vedtaget i 1998:

- ”1. Det forhold, at en forbrydelse under domstolens jurisdiktion er begået af en person efter ordre fra en regering eller en overordnet, militær eller civil, fritager ikke den pågældende for strafansvar, medmindre
- a) personen var under en retlig forpligtelse til at adlyde ordrer fra den pågældende regering eller overordnede,
  - b) personen ikke vidste, at ordren var ulovlig, og
  - c) ordren ikke var åbenbart ulovlig.
2. Efter denne artikel skal ordrer om at begå folkedrab eller forbrydelser mod menneskeheden anses for åbenbart ulovlige.”

Som det fremgår af artiklen, består den væsentligste forskel fra formuleringen af militær straffelov § 9 deri, at artikel 33 i modsætning til § 9 nævner princippet om strafansvar (hovedreglen) før mulighederne for straffritagelse (undtagelsen). Betingelsen i stk. 1 (a) indebærer ikke nogen realitetsforskel, idet det for så vidt angår den danske bestemmelse forudsættes, at der er tale om en lovlig, tjenstlig ordre, jf. ordene ”tjenstlige befaling” sammenholdt med militær straffelov § 16 om lydighedsnægtelse. Punkt 2 må forstås som en understregning af, at folkedrab og forbrydelser mod menneskehe-

---

²⁹ Humanitær folkeret i Danmark (1997) side 58.

den er så åbenbart ulovlige handlinger, at man ikke for domstolen kan påberåbe sig ukendskab hertil.

Anbefalingerne i rapporten Humanitær Folkeret blev drøftet i 1997 og 1998 i regeringens Røde Kors-udvalg, der er nedsat bl.a. med det formål at fungere som rådgivningsorgan for regeringen i spørgsmål om fortolkningen og anvendelsen af de humanitære folkeretlige regler gældende under væbnede konflikter. I udvalget er repræsenteret en række ministerier og styrelser, bl.a. Udenrigsministeriet, Forsvarsministeriet og Justitsministeriet samt Dansk Røde Kors. Anbefalingen vedrørende ændring af militær straffelov § 9 blev drøftet på udvalgets møde den 16. december 1997. Det fremgår af referatet, at der ikke var tilslutning til den af Dansk Røde Kors' Folkeretsudvalg foreslåede ændring af militær straffelov.³⁰

§ 9 er ikke formuleret specifikt med henblik på overtrædelser af den humanitære folkeret eller krigsforbrydelser. En stort set enslydende bestemmelse fandtes således allerede i det oprindelige forslag til militære straffelov af 1881, som blev fremsat i 1850, jf. Rigsdagstidende 1850, Anhang, sp. 710. Bestemmelsens primære anvendelsesområde er således mere "fredsmæssige" situationer som f.eks. retsstridig mandskabsbehandling (U.1957.84) og kørsel i spirituspåvirket tilstand (U.1972.1036). Bestemmelsen er generel og er således ikke udtryk for en implementering af den humanitære folkerets regel om strafansvar for at følge ulovlige ordrer fra overordnede, men for en beskyttelse af underordnet personel mod følgerne af at udføre retsstridige handlinger som følge af en befaling.

Det er udvalgets opfattelse, at reglen i militær straffelov § 9 i dens nuværende formulering ikke vil føre til et andet resultat end det, der vil følge af en bestemmelse formuleret i overensstemmelse med reglen i artikel 33 i statuten for ICC. Det gælder selvom bestemmelserne ikke svarer til hinanden rent formulingsmæssigt, idet de har modsatte udgangspunkter: Ifølge § 9 er en person som hovedregel straffri, medmindre vedkommende vidste, eller det var umiddelbart indlysende, at handlingen var ulovlig. Ifølge artikel 33 fritages en person som hovedregel ikke for strafansvar for en forbrydelse begået efter ordre, medmindre personen var retligt forpligtet til at adlyde ordrer

---

³⁰ Udenrigsministeriets konklusionsresumé af det 26. møde i regeringens Røde Kors-udvalg den 16. december 1997, JT j.nr. 6B.40.d.

fra den pågældende, ikke vidste, at ordren var ulovlig, og ordren ikke var åbenbart ulovlig.

Fælles for de to bestemmelser er, at den underordnede kun er straffri efter at have begået en forbrydelse efter ordre, når han ikke vidste, at ordren var ulovlig, og ordren ikke måtte bedømmes som åbenbart ulovlig.

Et flertal af medlemmerne³¹ finder på denne baggrund, at der ikke er noget reelt behov for at ændre militær straffelov § 9. Disse medlemmer har også lagt vægt på, at den gældende bestemmelse sprogligt set er mere enkel og dermed også umiddelbart mere tilgængelig og lettere forståelig end artikel 33.

Et mindretal af medlemmerne finder, at militær straffelov § 9 bør omformuleres, således at bestemmelsen svarer til den måde, hvorpå Danmarks internationale forpligtelser er formuleret. Disse medlemmer³² foreslår bestemmelsen formuleret således:

”Den, der ved at adlyde en overordnetes tjenstlige ordre begår en strafbar handling, straffes, medmindre han ikke vidste, at ordren var ulovlig, og ordren ikke var åbenbart ulovlig.”

Mindretallet lægger vægt på, at dansk militært personel i dag er omfattet af artikel 33 i statuten for Den Internationale Straffedomstol. Det er derfor nødvendigt, at personalet forstår denne regel. Det er således lettest for personalet, at bestemmelsen i militær straffelov svarer til artikel 33. Der er ikke ved formuleringen af mindretallets forslag tilsigtet nogen realitetsændring i forhold til den gældende bestemmelse.

Flertallets og mindretallets forslag inklusive bemærkninger er optaget som § 9 i forslaget til militær straffelov, jf. kapitel 16.

---

³¹ Nils Black, Svend Eskildsen, Per Felby, Lennart Frandsen, Peter Garde, Jens Greve, Jens Johansen, Andreas Karoff, Svend Kirkegaard-Sørensen, Per Lichtenstein og Eva Smith.

³² Hans Klingenberg, Merethe Stagetorn, Poul Sørensen, Gorm Toftegaard Nielsen og Tyge Trier.

13.4. Militær straffelov speciel del

I dette afsnit redegøres under 13.4.1 for udvalgets synspunkter vedrørende den almindelige straffebestemmelse om militære pligtforsømmelser i militær straffelov § 15 og under 13.4.2. for bestemmelsen i § 27 om bl.a. ordensforstyrrelser.

13.4.1. Militær straffelov § 15

Den generelt formulerede straffebestemmelse vedrørende pligtforsømmelser i § 15 lyder således:

”§ 15. Den, der, uden at gerningen er omfattet af en anden bestemmelse i denne lov, forsætligt eller uagtsomt undlader at efterkomme de pligter, som tjenesten medfører, straffes med bøde eller fængsel indtil 3 måneder. Er pligtforsømmelsen særlig grov, eller har den medført stor skade eller fare, kan straffen stige til fængsel i 1 år, i krigstid indtil 3 år.”

§ 15 skal ses i sammenhæng med de øvrige bestemmelser i kapitel 7 i militær straffelov om strafansvar for pligtforsømmelser. Det gælder f.eks. bestemmelserne i § 16 om forseelser over for vagt (ulydighed), § 17 om mytteri, § 23 om udeblivelse fra tjeneste og § 26 om vagtforseelser. De forhold, der er omfattet af disse bestemmelser, vedrører kvalificerede former for pligtforsømmelser og er derfor udskilt i specifikke bestemmelser, jf. herved bemærkningerne til § 15 i lovforslaget om militær straffelov fra 1972, Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 13, gengivet i kapitel 6.3.3.1. § 15 er således subsidiær i forhold til de øvrige regler om pligtforsømmelser og finder kun anvendelse på forhold, som ikke kan henføres til disse specifikke bestemmelser. § 15 omfatter både forsætlige og uagtsomme overtrædelser, herunder overtrædelser, der alene skyldes simpel uagtsomhed.

For militært personel følger tjenesteplichterne i alt væsentligt af forskellige skriftlige regelsæt, der gælder for det enkelte tjenestested. Som eksempler kan nævnes kaserne-meddelelser, blivende bestemmelser, regler om våbenbetjening, sikkerhedsforskrifter mv. Herudover forekommer konkret udformede regler i forbindelse med enkeltstående opgaver. Endelig gælder som for alle andre offentligt ansatte eller beskæftigede de regler eller principper, som følger af tjenesteforholdets natur, særligt uskrevne, men almindeligt accepterede minimumskrav til vedkommendes daglige arbejde. Dette er

ikke specielt for militær straffelov § 15, men gælder også efter de regler, der er fastsat for andre i offentlig tjeneste, jf. herved bl.a. straffelovens § 157 og nærmere nedenfor. Der henvises i øvrigt til kapitel 6.3.3 samt til bilag 10, hvor en række afgørelser fra praksis belyser anvendelsesområdet for bestemmelsen.

Udvalget finder, at der fortsat er behov for en bestemmelse, der giver mulighed for at straffe også de ”ikke kvalificerede” tilfælde af pligtforsømmelser.

Det har bl.a. i den offentlige debat forud for udvalgets nedsættelse været anført, at militær straffelov § 15 er en både uklar og uhensigtsmæssig bestemmelse, idet den ikke tilstrækkeligt tydeligt beskriver de militære pligter, hvis tilsidesættelse kan medføre strafansvar. Der er endvidere givet udtryk for en vis tvivl om, hvorvidt bestemmelsen, ikke mindst som følge af den generelle formulering, opfylder de krav til udformningen af straffebestemmelser, som følger af straffelovens § 1, hvorefter straf kun kan ”pålægges for et forhold, hvis strafbarhed er hjemlet ved lov, eller som ganske må ligestilles med et sådant”.

Militær straffelov § 15 adskiller sig i sin formulering ikke væsentligt fra andre bestemmelser, der kriminaliserer eller regulerer offentligt ansattes pligtstridige adfærd. Det gælder særligt straffelovens §§ 156 og 157 om offentligt ansattes pligtforsømmelser i tjenesten og bestemmelsen i tjenestemandsløvens § 10 om kravene til en tjenestemand adfærd i tjenesten. Udvalget har vurderet militær straffelov § 15 bl.a. i lyset af disse bestemmelser.

Straffelovens §§ 156 og 157 indeholder regler om strafansvar for den, der som offentligt ansat ikke overholder de regler, der gælder for tjenesten.

Efter straffelovens § 156 straffes den, der virker i offentlig tjeneste eller hverv, og som ”nægter eller undlader at opfylde pligt, som tjenesten eller hvervet medfører, eller at efterkomme lovlige tjenstlige befaling”. Bestemmelsen vedrører kun den forsætlige ikke-opfyldelse af tjenestepligt.

I Den Danske Kriminalret, speciel del, 1965, side 79, anfører Hurwitz, at straffelovens § 156 ”angår dels den udtrykkelige nægtelse af at opfylde pligt, dels den rene undla-

delse, og den omfatter såvel tilfælde, hvor pligten beror på tjenestens eller hvervets beskaffenhed, uden at særligt pålæg er givet, som tilfælde, hvor lovlig tjenestlig befaling ikke efterkommes ('insubordination')

Om begrebet "virker i offentlig tjeneste eller hverv" i § 156 (og § 157) hedder det (side 74-75), at udtrykket omfatter "ethvert hverv på det offentliges vegne, hvad enten hvervet er varigt eller forbigående, lønnet eller ulønnet, frivilligt overtaget eller pligtmæssigt (ombud), beroende på beskikkelse eller valg".

Det antages, at § 156 ikke omfatter mindre grove tilfælde af pligtforsømmelser, jf. Kommenteret straffelov, speciel del, 7. udgave, side 113, og at ansvaret for mindre grove forsætlige pligtforsømmelser vil være udtømt med disciplinær sanktion eller "disciplinært ansvar".

Straffelovens § 157 omfatter "nogen, som virker i offentlig tjeneste eller hverv, (der) gør sig skyldig i grov eller oftere gentagen forsømmelse eller skødesløshed i tjenesten eller hvervets udførelse eller i overholdelsen af de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører".

Straffelovens § 157 angår navnlig den uforsætlige ikke-opfyldelse af tjenestepligt, men den antages også at omfatte grov eller oftere gentagen forsætlig forsømmelse i tjenesten og tilsidesættelse af de pligter, som ikke er omfattet af § 155 og § 156, jf. Kommenteret straffelov, side 117. Det anføres her videre, at er der mulighed for at gøre disciplinæransvar gældende, vil dette i reglen være en tilstrækkelig reaktion i anledning af tjenstlige forsømmelser. Strafansvar rammer kun grov forsømmelse eller skødesløshed eller oftere gentaget, dvs. gentaget i hvert fald mere end én gang. Det er i kommentaren endelig bemærket, at for militært personel erstattes reglen af militær straffelov § 15.

Om bestemmelsen anfører Hurwitz i Den Danske Kriminalret, speciel del, 1965, side 80:

"Det strafbare forhold kan være af såvel positiv som negativ karakter ('forsømmelse eller skødesløshed'). Strafansvar indtræder dog kun, når forholdet enten er groft uagtsomt eller der foreligger 'oftere gentagen' forsømmelse eller skødesløshed.

Den for strafbarheden af simpel uagtsomhed opstillede gentagelsesbetingelse medfører, at den pågældende skal have forset sig mindst tre gange, før ansvar kan pålægges. De tidligere forseelser behøver ikke at have ført til tjenstlig påtale eller at være blevet oplyst forud for straffesag i henhold til § 157. De behøver næppe at angå forhold af ensartet karakter. Der kan heller ikke opstilles nogen bestemt tidsfrist, indenfor hvilken de skal være begået, men der bør dog formentlig ses bort fra forhold, der efter reglerne i straffelovens § 81 ville have mistet deres gentagelsesvirkning, hvis de var blevet fastslået ved dom.”

Militær straffelov § 15 er på flere punkter videregående end de nævnte bestemmelser i straffeloven.

I modsætning til straffelovens §§ 156 og 157 indeholder militær straffelov § 15 hjemmel til også at pålægge strafansvar for overtrædelser, der alene må tilskrives simpel uagtsomhed. Desuden omfatter § 15 også overtrædelser, der ikke er udtryk for skødesløshed, samt mindre grove forhold, der ikke er af gentagen karakter.

I øvrigt kan der så vidt ses ikke påvises væsentlige forskelle på formuleringen af militær straffelov § 15 og formuleringen af de tilsvarende bestemmelser i straffelovens §§ 156 og 157.

At militær straffelov § 15 i det daglige kan opfattes som en mindre klar bestemmelse, kan efter udvalgets opfattelse forklares ved, at skriftligt formulerede militære pligter er væsentligt mere omfattende end de tilsvarende skriftlige tjenestepligter for offentligt ansatte i øvrigt. Netop omfanget af skriftligt formulerede pligter kan gøre det vanskeligere at have overblik over reglerne. Dette forhold kan imidlertid efter udvalgets opfattelse ikke medføre, at § 15 af denne grund kan kritiseres for at være så uklar, at den strider mod princippet i straffelovens § 1.

Udvalget har overvejet, om militær straffelov § 15 kan formuleres på en måde, der gør, at den tydeligere, end det er tilfældet i dag, beskriver de militære pligter, der er omfattet af bestemmelsen.

En præcisering kunne ske ved, at bestemmelsen opregner de typer af pligter, der skal iagttages under tjenesten, og som – hvis de ikke overholdes – kan medføre strafansvar. Det er imidlertid efter udvalgets opfattelse ikke muligt at give en udtømmende præcisering af pligtforholdet. Hertil kommer, at en bestemmelse udformet på denne måde,

under alle omstændigheder måtte suppleres med en generel opsamlingsbestemmelse, der bl.a. medtager de pligter, som følger af tjenesteforholdets karakter.

En anden mulighed for udformning af bestemmelsen kunne være at angive de forskellige typer af skriftlige bestemmelser, som indeholder regler om militære pligter, hvis tilsidesættelse kan medføre strafansvar. Det gælder f.eks. ”kasernemeddelelser”, ”blivende bestemmelser” etc. En bestemmelse ud fra denne forudsætning kunne f.eks. lyde:

”Den, der tilsidesætter tjenstlige pligter, der er fastsat i befalinger, kasernemeddelelser, blivende bestemmelser mv. ... , eller som følger af tjenesteforholdet, straffes ...
.”

En sådan formulering er efter udvalgets opfattelse mere informativ end den gældende bestemmelse, idet den tydeligere beskriver, hvilke militære pligter, bestemmelsen omfatter, og særligt hvor disse pligter er beskrevet.

Udvalget finder det imidlertid ikke muligt at foreslå den endelige formulering af en sådan bestemmelse. Dette skyldes, at sådanne skriftlige regler efter det oplyste ikke er udformet på samme måde på de enkelte tjenestesteder og heller ikke med sikkerhed indeholder de samme bestemmelser. Hertil kommer, at reglerne på de enkelte tjenestesteder er udformet bl.a. ud fra de opgaver, det pågældende tjenestested skal varetage, ligesom der kan forekomme forhold, der har gjort det nødvendigt at fastsætte regler, der ikke kendes på andre tjenestesteder. Der findes ikke en samlet oversigt over omfanget eller karakteren af sådanne skriftlige regelsæt.

Udformningen af en sådan bestemmelse vil derfor forudsætte en gennemgang af samtlige eksisterende skriftlige regler på alle tjenestesteder for at sikre det fornødne grundlag for at kunne vurdere, hvorledes bestemmelsen kunne formuleres. En sådan revision, der nødvendigvis i et vist omfang også vil forudsætte stillingtagen til indholdet af konkrete retsforskrifter inden for forskellige tjenesteområder i forsvaret, kan ikke foretages af udvalget. Et sådant arbejde bør i givet fald foretages af de af forsvarets myndigheder, der fastsætter eller administrerer disse regler.

Det er udvalgets opfattelse, at den generelle straffebestemmelse bør udformes således, at den i videst muligt omfang er i overensstemmelse med de tilsvarende bestemmelser i straffelovens § 156 og § 157. Herved markeres også den naturlige sammenhæng, der efter udvalgets opfattelse og i overensstemmelse med kommissoriet bør være mellem reglerne om pligtforsømmelser i og uden for forsvaret.

Udvalget foreslår bestemmelsen formuleret således:

”Den, der i øvrigt groft tilsidesætter sine pligter i tjenesten, straffes for pligtforsømmelse med bøde eller fængsel indtil 3 måneder.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 1 år, når pligtforsømmelsen er af særlig grov karakter, eller når den har medført betydelig skade eller fare.

Stk. 3. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 3 år.”

Formuleringen af stk. 1 indebærer en væsentlig begrænsning i det strafbares område i forhold til den gældende bestemmelse. For det første er simpelt uagtsomme overtrædelser undtaget fra strafansvar. For det andet kan mindre grove (eller alvorlige) tilfælde af pligtforsømmelser efter forslaget ikke længere medføre strafansvar, jf. udtrykket ”groft tilsidesætter”.

Pligtforsømmelser, der skyldes simpel uagtsomhed, kan således alene medføre pålægelse af disciplinarmidler. Det samme gælder mindre grove tilfælde af pligtforsømmelser, hvad enten disse er begået forsætligt eller i grov uagtsomhed.

Disse begrænsninger vil efter udvalgets opfattelse medføre, at en ikke ubetydelig del af de i dag forekommende straffesager vedrørende ”almindelige pligtforsømmelser” alene kan medføre disciplinaransvar.

Ved udtrykket ”i øvrigt ... tilsidesætter sine pligter” er tilkendegivet, at bestemmelsen, som den gældende bestemmelse, er subsidiær i forhold til de øvrige regler om pligtforsømmelser. Bestemmelsen vedrører således kun de forhold, som ikke er omfattet af de specifikke bestemmelser om strafansvar for pligtstridig adfærd. Af samme grund foreslås bestemmelsen som ”opsamlingsbestemmelse” indsat som den sidste bestemmelse i afsnittet om pligtforsømmelser, jf. forslaget til § 28.

Det skal fremhæves, at de specifikke straffebestemmelser om pligtforsømmelser udtømmende regulerer strafansvaret for disse forhold. Er betingelserne for strafansvar efter en af disse bestemmelser ikke opfyldt, kan forholdet ikke henføres under den generelle straffebestemmelse, men i givet fald alene resultere i et disciplinaransvar. Hvis f.eks. et forhold af respektstridig adfærd må vurderes at skyldes uagtsomhed, er forholdet ikke strafbart efter den foreslåede bestemmelse til § 13 og kan heller ikke henføres under den generelle straffebestemmelse om ”almindelige” pligtforsømmelser, men vil efter omstændighederne kunne medføre pålæg af et disciplinarmiddel.

Der er i udvalget enighed om, at en forudsætning for at gennemføre den foreslåede bestemmelse er, at særlige tjenestebestemmelser mv., der gælder for det pågældende tjenestested, gøres kendt for det pågældende personel gennem undervisning mv., således at en utilsigtet anvendelse af bestemmelsen undgås.

Udvalget er af den opfattelse, at det i gentagelsestilfælde er muligt at anvende straf, selv om den aktuelle overtrædelse i sig selv ikke kan medføre strafansvar, men kun disciplinaransvar. Hvis f.eks. den pågældende gentagne gange er udeblevet fra tjeneste i kortere perioder og derved er blevet pålagt disciplinære sanktioner, er vedkommende således ved flere lejligheder blevet gjort opmærksom på det uacceptable i denne adfærd. Hvis den pågældende herefter fortsætter med sådanne korte udeblivelser, vil sagen efter omstændighederne kunne henføres under militær straffelov § 23 om udeblivelse (udvalgets forslag til § 25).

Udvalget foreslår i øvrigt, at en række forhold, der i dag henføres til den almindelige bestemmelse i § 15, udskilles og optages som selvstændige bestemmelser. Der henvises til forslagene til § 17, § 18, § 19 og § 22 i forslaget til militær straffelov og bemærkningerne til disse bestemmelser.

Betænkningen indeholder i bilag 10 en række eksempler fra praksis vedrørende overtrædelse af bl.a. militær straffelovs § 15. Eksemplerne omfatter dels referater af en række domme fra de sidste fem år, dels sager, der er afgjort ved pålæg af straf og disciplinarmidler.

Udvalget finder anledning til at fremhæve, at det ved forslaget om at opretholde en generelt formuleret straffebestemmelse vedrørende militære pligtforsømmelser er forudsat, at forsvarrets bestræbelser på gennem undervisning mv. at sikre personellet kendskab til de underliggende regler og principper for tjeneste i forsvaret videreføres og i det omfang, det måtte findes relevant, fortsat udbygges.

Udvalget peger endvidere på, at kendskabet til og forståelsen af indholdet af de gældende regler, herunder såvel de underliggende materielle pligtbestemmelser mv. som straffebestemmelserne i militær straffelov, i et vist omfang nødvendiggør, at uddannelsen også af det retsanvendende personel styrkes. Der henvises til kapitel 10.5 vedrørende undervisning af militært personel.

13.4.2. Militær straffelov § 27

13.4.2.1. Beruselse i tjenesten

Militær straffelov § 27, stk. 1, der vedrører beruselse i tjenesten, lyder således:

”§ 27. Den, der ved indtagelse af spiritus eller på anden måde beruser sig i tjenesten, eller når tjeneste må påregnes at forestå, således at han møder beruset i tjenesten, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder.”

Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.16.

§ 27, stk. 2, som vedrører ”forstyrrelse af den offentlige orden” mv., omtales nedenfor under 13.4.2.4.

Det er udvalgets opfattelse, at beruselse i tjenesten mv. hører til de former for pligtforsømmelser, som fortsat bør reguleres i en selvstændig straffebestemmelse. Bestemmelsen forslås affattet således som § 20:

”§ 20. Den, der ved indtagelse af alkohol, euforiserende stoffer, opstemmende eller bedøvende midler eller på lignende måde har bragt sig i en tilstand, hvor han ikke er i stand til at varetage sin tjeneste på fuldt forsvarlig måde, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.”

Udtrykket ”beruser sig” i den gældende bestemmelse er foreslået ændret til ”indtagelse af alkohol, euforiserende stoffer, opstemmende eller bedøvende midler eller af lignende årsager”. Der er herved ikke tilsigtet nogen ændring af bestemmelsens anvendelsesområde i forhold til den gældende bestemmelse, men alene tale om en præcisering. Den foreslåede formulering svarer endvidere i det væsentlige til bestemmelsen i færdselslovens § 54.

Gerningsindholdet foreslås samtidig suppleret med et krav om, at tilstanden skal indebære, at den pågældende ”ikke er i stand til at varetage sin tjeneste på fuldt forsvarlig måde”. Selve indtagelsen af alkohol mv. er således ikke i sig selv strafbar, men det kræves, at påvirketheden skal have haft den beskrevne indvirkning på evnen til at varetage tjenesten. Dette krav indebærer en vis begrænsning i det strafbares område i forhold til den gældende bestemmelse. På den anden side er med udtrykket ”fuldt forsvarlig måde” tilsigtet, at der ikke skal meget til, før spiritusindtagelse i tjenesten kan medføre strafansvar. Kravet om fuld tjenestedygtighed skyldes navnlig, at den daglige tjeneste i forsvaret ofte er forbundet med mulighed for omgang med våben og andet farligt materiel, ligesom tjenesten kan omfatte betjening af udstyr mv., hvor manglende agtpågivenhed kan indebære risiko for alvorlig skade eller fare herfor. Som bestemmelsen foreslås formuleret, stilles der således ikke krav om, at indtagelsen skal have medført en konkret farlig situation.

Om betingelserne for strafansvar er opfyldt, må afgøres på grundlag af den pågældendes egen forklaring om omfanget af spiritusindtagelsen mv., vidneforklaringer om hans adfærd under tjenesten og øvrige foreliggende oplysninger. Størrelsen af en eventuel promille er naturligvis af betydning, men ikke i sig selv afgørende. Blodprøve kan kræves udtaget under de betingelser, der er nævnt i retsplejelovens § 792 b, stk. 2, færdselslovens § 55 og udvalgets forslag til § 15 i militær retsplejelov.

Den foreslåede bestemmelse omfatter som den gældende bestemmelse både den, der beruser sig under tjenesten, og den, der møder beruset til tjeneste, forudsat, at indtagelsen af alkohol mv. er sket på et tidspunkt, hvor den pågældende måtte regne med snart at skulle på tjeneste. Ved udeladelsen af det gældende udtryk, ”når tjeneste må påregnes”, er ikke tilsigtet nogen ændring af bestemmelsens anvendelsesområde. Strafan-

svaret forudsætter, at der foreligger forsæt eller grov uagtsomhed. Heri ligger også, at den pågældende vidste eller måtte regne med, at han kunne blive indkaldt til tjeneste.

13.4.2.2. Promillegrænser mv.

Om en militærperson i det konkrete tilfælde er i stand til at varetage sin tjeneste på fuldt forsvarlig måde trods indtagelse af spiritus, afhænger bl.a. af karakteren af tjenesten. Det er åbenbart, at denne betingelse i praksis lettere vil være opfyldt ved mindre grader af påvirkethed, når der er tale om opgaver, som stiller særlige krav til agtpågivenheden, f.eks. ved betjening af farligt materiel, i forhold til opgaver af f.eks. administrativ karakter.

Der gælder i dag på flere tjenesteområder inden for forsvaret forbud mod at være påvirket af spiritus under tjenesten. I sådanne tilfælde er promillegrænsen fastsat til 0,00. På andre områder gælder promillegrænser, der er lavere end den promillegrænse på 0,5, der gælder efter færdselslovens § 53 for at føre motordrevet køretøj. Disse regler er fastsat administrativt, navnlig i blivende bestemmelser for det pågældende tjenestested eller den pågældende mission. Sådanne promillegrænser betyder, at en alkoholpromille, der overstiger den fastsatte, er ensbetydende med, at den pågældende ikke vil være i stand til at varetage sin tjeneste på det pågældende område på fuldt forsvarlig måde.

Militære øvelsesområder og andre områder og veje, som udgør militært område, og som ikke benyttes til almindelig færdsel, er ikke omfattet af færdselsloven, jf. færdselslovens § 1. Det betyder, at færdselslovens bestemmelser om spiritus- og promillekørsel ikke finder anvendelse ved kørsel i motordrevet køretøj, herunder militære køretøjer, på sådanne områder, medmindre der administrativt er fastsat bestemmelser herom.

Overtrædelse af administrativt fastsatte promillegrænser udgør efter gældende ret en pligtforsømmelse, som er strafbar efter den almindelige bestemmelse i militær straffelov § 15. Som eksempel på en promillegrænse på 0,00 kan nævnes regler for kørsel med pansrede køretøjer, hvorefter det er forbudt at køre, starte eller forsøge at starte motorer eller tekniske installationer, hvis noget besætningsmedlem er påvirket af spiri-

tus eller på anden måde er uegnet til at varetage sine pligter på fuldt betryggende måde, jf. bestemmelsessættet HRN 911-031, kapitel 2, pkt. 213. Af andre eksempler på administrativt fastsatte promillegrænser kan nævnes:

For danske militære styrker udsendt i fredsstøttende operationer til udlandet fastsættes konkrete grænser for spiritusindtagelse inden føring af motorkøretøjer. Disse grænser afhænger af de operative forhold i missionsområdet eller er efter fælles bestemmelse fastsat af f.eks. NATO eller FN, som missionen er underlagt.

For så vidt angår det danske kontingent ved SFOR (Bosnien) gælder en promillegrænse på 0,00, jf. Blivende Bestemmelser (BB) for DANCON/NPBG/SFOR, kap. 1.5. (marts 2001).

For personel ved KFOR (Kosovo) gælder en promillegrænse på 0,5, dog således at for personel, der fører EAGLE 1 og EAGLE 2 (to versioner af pansret hjulkøretøj), gælder en promillegrænse på 0,00. Ved ”skærpede operationer” kan desuden bestemmes, at promillegrænsen for al kørsel er 0,00, jf. ”Alkoholpolitik”, DANBN/KFOR, hold 6 af 13. december 2001.

Med hensyn til f.eks. piloter i flyvevåbnet gælder en promillegrænse på 0,00, jf. FTK Bestemmelse 152.1.

Det er udvalgets opfattelse, at udførelse af tjeneste i forsvaret under påvirkning af spiritus navnlig i tilfælde, hvor den konkrete opgave stiller særlige krav til omhu og agtpågivenhed, er helt uacceptabel især af sikkerhedsmæssige grunde ikke blot i forhold til forsvaret, men også i forhold til samfundet i øvrigt. Dette er også baggrunden for, at udvalget foreslår den gældende bestemmelse i militær straffelov § 27, stk. 1, opretholdt, jf. ovenfor under 13.4.2.1.

Der gælder som nævnt i et vist omfang administrativt fastsatte regler om promillegrænser inden for forsvaret på områder, hvor dette er begrundet i særlige sikkerhedsmæssige hensyn. Det er udvalgets opfattelse, at spørgsmålet bør lovreguleres, og således, at forsvarsministeren bemyndiges til at fastsætte sådanne promillegrænser. Udvalget finder, at bestemmelser om promillegrænser i videst muligt omfang bør fastsættes

centralt, navnlig af hensyn til så vidt muligt at opnå ensartede bestemmelser på sammenlignelige områder for alle tre værn. Bestemmelsen herom foreslås optaget i militær straffelov som § 21 med følgende formulering:

”§ 21. Forsvarsministeren kan fastsætte bestemmelser om promillegrænser på særlige områder for tjeneste i forsvaret, navnlig når sikkerhedsmæssige forhold kan begrunde det. Overtrædelse af sådanne promillegrænser straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.”

Udvalget har ikke ved behandlingen af spørgsmålet om strafansvar i forbindelse med indtagelse af spiritus mv. taget stilling til forsvarets almindelige politik på dette område. Forsvaret vil således som ansættelsesmyndighed kunne fastsætte retningslinjer på området, uden at der derved nødvendigvis tages stilling til spørgsmålet om strafansvar.

13.4.2.3. Euforiserende stoffer

Der foreslås endvidere optaget en bestemmelse om forbud mod at besidde og indtage euforiserende stoffer i tjenesten eller på militært område.

Efter § 1, stk. 2, i lov om euforiserende stoffer er det under strafansvar forbudt bl.a. at sælge, købe, udlevere og besidde euforiserende stoffer, der er omfattet af loven. De stoffer, der er omfattet, er optaget i bilag til loven. Straffen for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer er bøde eller fængsel indtil 2 år.

I almindelige sager straffes besiddelse af euforiserende stoffer til eget forbrug i praksis som udgangspunkt ikke, jf. Rigsadvokatens cirkulære nr. 144 af 15. juli 1969 om forfølgningen af sager vedrørende overtrædelse af lovgivningen om euforiserende stoffer. I cirkulærets afsnit I anføres, at der i reglen ikke vil være ”anledning til at indlede undersøgelse med henblik på at pålægge strafansvar for besiddelse (køb eller modtagelse), når mistanken alene angår eget forbrug af euforiserende stoffer”, og at sådanne sager i reglen bør afgøres med, at der meddeles den pågældende en advarsel af politiet. Advarsel vil også kunne meddeles i gentagelsestilfælde, men i grovere gentagelsestilfælde og i tilfælde af gentagen besiddelse af andre euforiserende stoffer end hash bør der søges pålagt bødestraf.

Den militære anklagemyndighed har ikke udstedt tilsvarende retningslinjer for militært personels besiddelse af disse stoffer. I praksis behandles besiddelse og indtagelse af euforiserende stoffer, også når der er tale om ganske små kvanta, herunder af f.eks. hash, som pligtforsømmelser efter den gældende bestemmelse i militær straffelov § 15.

Udvalget finder, at besiddelse eller indtagelse af narkotiske stoffer er åbenbart uforenelig med tjeneste i forsvaret, og at dette bør fremgå klart af loven. Bestemmelser foreslås indsat som § 22 med følgende formulering:

”§ 22. Den, der i tjenesten eller på militært område er i besiddelse af euforiserende stoffer, jf. lov om euforiserende stoffer, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder, medmindre højere straf er forskyldt efter anden lovgivning. Det samme gælder den, der indtager sådanne stoffer i tjenesten eller på militært område.”

13.4.2.4. Beruselse uden for tjenesten og ordensforseelser

Militær straffelov indeholder i § 27, stk. 2, følgende bestemmelse:

”§ 27. ...
Stk. 2. Den, der forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synlig beruset i uniform, straffes med bøde.”

Der er i udvalget enighed om, at bestemmelsens 2. led om strafansvar for den, der viser sig synligt beruset i uniform, bør opretholdes. Om baggrunden for den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.16.

Efter den gældende bestemmelse i stk. 2, 1. led, om ordensforseelser kan militært personel straffes for forstyrrelse af den offentlige orden, uanset om den eller de pågældende optræder i uniform eller civil. Der findes tilsvarende regler om bødestraf for spirituspåvirkethed og uorden i politivedtægten, hotel- og restaurationsloven og jernbaneloven. Der henvises til kapitel 6.3.16.

Denne del af bestemmelsen har under tjeneste i Danmark i fredstid navnlig betydning for, at overordnet militært personel og militærpolitiet kan håndhæve ”ro og orden” i garnisonsbyer, under øvelser med deltagelse af udenlandske styrker, under landlov og i forbindelse med hjemsendelse af grupper af værnepligtige.

Udvalget har overvejet – også under hensyn til kommissoriet om så vidt muligt at side-
stille militært personel med øvrige borgere – om bestemmelsens 1. led om strafansvar
for den, ”der forstyrrer den offentlige orden” inden for landets grænser, fortsat også
bør omfatte militært personel, der er i civil.

Et flertal³³ af udvalgets medlemmer finder ikke, at denne bestemmelse bør finde an-
vendelse i Danmark i fredstid, når den pågældende ikke er i uniform. Det er disse med-
lemmers opfattelse, at bestemmelsen i hvert fald ikke bør finde anvendelse på enkelt-
personer i civil, da politivedtægtens tilsvarende bestemmelse findes at give tilstrække-
lig hjemmel til at skride ind over for uhensigtsmæssig optræden inden for landets
grænser. I stedet bør der formuleres en bestemmelse, der alene gælder i udlandet.

Disse medlemmer udtaler:

Som det fremgår af redegørelsen ovenfor i kapitel 6.3.16. blev denne del af § 27, stk.
2, opretholdt i 1973 ud fra det synspunkt, at bestemmelsen indebar en beskyttelse af
dansk personel i tilfælde, hvor forseelsen var begået i udlandet. Det anførtes i be-
mærkningerne til lovforslaget, at muligheden for at straffe efter dansk lovgivning nor-
malt vil være en forudsætning for, at udenlandske myndigheder vil afstå fra straffor-
følgning efter deres egen lovgivning.

Flertallet finder, at de hensyn, der ligger bag den gældende regel, gør det velbegrundet
at opretholde bestemmelsen for dansk personel, der gør tjeneste i udlandet.

Som omtalt i kapitel 6.3.16. er tilfælde af ”forstyrrelse af den offentlige orden” også
strafsanktioneret gennem tilsvarende bestemmelser i politivedtægten, hotel- og restau-
rationsloven og jernbaneloven. Flertallet har derfor overvejet, om der gør sig sådanne
hensyn gældende, at der er grundlag for at opretholde en særlig bestemmelse herom i
militær straffelov for overtrædelser, der begås i fredstid i Danmark. Såvel de civile
regler som bestemmelsen i militær straffelov giver alene mulighed for at anvende straf
af bøde. Forskellen er således alene, at overtrædelse af de civile bestemmelser behand-

---

³³ Svend Eskildsen, Per Felby, Lennart Frandsen, Andreas Karoff, Hans Klingenberg, John Olesen, Merethe Stagetorn, Poul Sørensen, Gorm Toftegaard Nielsen og Tyge Trier.

les af civile myndigheder, mens en bestemmelse, der gælder for forsvarets personel, medfører, at sagen skal behandles som en militær straffesag.

Flertallet foreslår på denne baggrund bestemmelsen affattet således:

”§ 23. Den, der forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af de i § 20 nævnte årsager, og som gennem sin påklædning eller lignende klart viser at høre til forsvaret, straffes med bøde.

Stk. 2. Den, der i forbindelse med tjeneste i udlandet forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af de i stk. 1 nævnte årsager, straffes med bøde. Under særligt skærpende omstændigheder kan straffen stige til fængsel i 1 år.”

Efter forslaget begrænses området for stk. 1 således, at bestemmelsen ikke omfatter militært tjenstgørende, der i civil gør sig skyldig i ordensforstyrrelser eller i at vise sig synligt berusede. Flertallet finder, at det er forsvarligt og rimeligt både af hensyn til forsvarets renommé og befolkningens beskyttelse mod unødigt forstyrrelse at fastholde et særligt strafansvar i det omfang, de pågældende ved deres beklædning eller udrustning klart signalerer, at de kommer fra forsvaret.

Overtrædelser her i landet vil være af begrænset strafværdighed. Efter udvalgets kommissorium skal udvalget overveje, om der er anledning til at fastsætte særlige regler for de nævnte personer i forhold til de regler, der i øvrigt gælder i samfundet for civilbefolkningen. Ud fra en afvejning mellem den begrænsede beskyttelsesinteresse ved indenlandske ordensforstyrrelser og ønsket om at udsætte militært personel for færrest mulige specielle begrænsninger finder flertallet det ikke rimeligt at strafsanktionere en pligt til ordentlig opførsel for militærpersoner i helt civilt “udstyr”. Flertallet finder heller ikke, at der i de oplysninger, udvalget har modtaget, er dokumentation for, at der er et problem ved at begrænse ansvaret som her foreslået. De pågældende vil således alene være undergivet de begrænsninger, der følger af politivedtægter og andre skrifter.

For så vidt angår militært personel, der er udsendt til at gøre tjeneste i udlandet, er det derimod velkendt, at der er opstået problemer med enkelte af de pågældendes opførsel i civil påklædning. Det er en folkeretlig regel, at fremmede troppeafdelinger ikke er undergivet opholdslandets jurisdiktion, men alene deres eget lands jurisdiktion. I forbindelse med internationale styrkers fredsbevarende aktioner under FN, har der udvik-

let sig en praksis, hvorefter man i NATO- eller FN-regi – typisk ved aftale med opholdsstaten (SOFA eller MOU) – sikrer sig en lignende status for de udsendte militærpersoner. Denne medfører, at danske udsendte alene er undergivet dansk jurisdiktion, hvis der i dansk ret er hjemmel for at straffe den pågældendes adfærd.

Flertallet finder, at de overtrædelser, der er omfattet af forslaget til stk. 2, ofte vil have en betydelig grovere karakter end tilsvarende overtrædelser begået i Danmark.

Dette skyldes primært, at der ofte vil være betydelig større forskel mellem den acceptable adfærd i modtagerlandet og den efter dansk tradition acceptable adfærd. Dette medfører ikke blot, at en adfærd i modtagerlandet kan være en ordensforstyrrelse, selv om den ikke vil have denne karakter i Danmark, men også, at visse ordensforstyrrelser vil blive opfattet som særdeles krænkende i modtagerlandet, selv om vi nationalt vil betragte dem som forholdsvis underordnede. De sager, som udsendt dansk personel måtte give anledning til, vil ikke blot belaste det danske forsvars renommé, men vil kunne give betydelige problemer for den pågældende udsendte danske styrke eller den internationale styrke, den er en del af. Problemerne kan have sikkerhedsmæssig karakter og kan under alle omstændigheder vanskeliggøre den internationale styrkes mission, fordi denne ofte er afhængig af et godt samarbejdsforhold til modtagerlandets myndigheder og befolkning. Endelig vil det ofte være åbenbart for modtagerlandets befolkning, at der i de pågældende situationer er tale om militærpersoner tilknyttet en dansk styrke, selv om de pågældende er i civil.

Flertallet finder, at de nævnte forhold medfører, at overtrædelse af stk. 2 kan være betydeligt alvorligere end tilsvarende overtrædelse af stk. 1. F.eks. kan et tyveri eller en blufærdighedskrænkelse i modtagerlandet være betydeligt grovere end en tilsvarende krænkelse i Danmark. Den danske straf skal ikke udmåles efter straffniveauet i modtagerlandet, men ved fastsættelsen af den danske straf bør overtrædelsens grovhed ses i forhold til modtagerlandets normer. Flertallet finder det nødvendigt at give hjemmel for frihedsstraf under skærpene omstændigheder. Disse vil typisk foreligge, hvis den pågældendes adfærd har medført sikkerhedsproblemer for den internationale styrke, vedkommende tilhører, eller hvor adfærden har givet betydelige samarbejdsproblemer for denne. Det forudsættes naturligvis, at danske militærpersoner, der udsendes, modtager klar instruktion om adfærdsnormerne i modtagerlandet. Det foreslåede stk. 2 er

udtryk for et ønske om at signalere respekt for modtagerlandets kultur, og flertallet ser ikke nogen risiko for, at denne særlige udlandsbestemmelse ikke vil blive accepteret i modtagerlandet som en del af den til grund for missionen liggende aftale om eksklusiv dansk jurisdiktion over dansk militærpersonel.

Et mindretal³⁴ af udvalgets medlemmer, der finder, at den gældende bestemmelse i § 27, stk. 2, 1. led, er nødvendig at opretholde ikke mindst af hensyn til det udsendte personels retsbeskyttelse, udtaler:

Det foreslås, at den gældende bestemmelse i militær straffelov § 27, stk. 2, opretholdes. Selv om bestemmelsen alene hjemler straf af bøde, er en særlig bestemmelse i militær straffelov efter disse medlemmers opfattelse fortsat af betydning af hensyn til forsvarets omdømme. En bestemmelse herom er væsentlig f.eks. i garnisonsbyer i tilfælde, hvor en gruppe af militært personel i civil forstyrrer den offentlige orden. Netop i garnisonsbyer vil det ofte være åbenbart for andre borgere, at ordensforstyrrelsen konkret er begået af personer, der hører til forsvaret. Bestemmelsen har på samme måde betydning i tilfælde, hvor militært personel udviser denne form for adfærd i offentlige transportmidler og gennem deres opførsel klart tilkendegiver deres tilhørsforhold til forsvaret.

Den gældende bestemmelse medfører, at militært personels opførsel af denne karakter også i civil er en militær straffesag og kan behandles af militære myndigheder, der herved på forsvarets vegne kan gribe ind i stedet for at overlade problemet til politiet.

Afgørende for disse medlemmers forslag om at opretholde den gældende bestemmelse i militær straffelov er imidlertid, at bestemmelsen indebærer en beskyttelse af dansk militært personel under tjeneste i udlandet, herunder i forbindelse med udsendelse under internationale fredsbevarende operationer.

§ 27, stk. 2, 1. led, blev opretholdt ved lovændringen i 1973 med den begrundelse, at bestemmelsen indebar beskyttelse af dansk personel i tilfælde, hvor forseelsen er begået i udlandet. Bestemmelsen er grundlaget for, at danske myndigheder i overens-

---

³⁴ Nils Black, Peter Garde, Jens Greve, Jens Johansen, Svend Kirkegaard-Sørensen, Per Helmer Lichtenstein, Eva Smith og Lars Stevnsborg.

stemmelse med de aftaler, som gælder for udsendt personel under fredsbevarende operationer mv., over for modtagerlandets myndigheder kan påberåbe sig eksklusiv jurisdiktionskompetence, når dansk personel i dette land er sigtet eller frihedsberøvet for et forhold, der er omfattet af bestemmelsen.

De senere års internationale udvikling giver grundlag for at antage, at dansk militær deltagelse i sådanne missioner fortsættes og udbygges også i forhold til lande, hvis retstradition og opfattelse af uacceptabel adfærd i betydelig grad kan adskille sig fra den, der gælder her i landet. Også karakteren af strafferetlige indgreb over for denne form for adfærd kan være af en art, der er ukendt her i landet. Det samme gælder de fysiske forhold, hvorunder anholdte og sigtede personer anbringes.

Disse medlemmer finder ikke, at det med den fornødne sikkerhed kan afvises, at lokale myndigheder i et modtagerland vil nægte at udlevere eventuelt tilbageholdt dansk militært personel til dansk retsforfølgning for sådanne forhold, når den straffebestemmelse, som danske myndigheder i den givne situation kan påberåbe sig, udelukkende er en bestemmelse, der gælder for dansk personel under tjeneste i udlandet. Der vil typisk være tale om situationer, hvor den pågældende danske militærperson er anholdt eller i øvrigt tilbageholdt af lokale myndigheder, således at danske myndigheder må søge at overbevise de pågældende lokale myndigheder om, at grundlaget for udlevering til dansk retsforfølgning foreligger i overensstemmelse med den indgåede aftale.

Mindretallet finder på denne baggrund ikke at kunne se bort fra, at en ophævelse af den gældende bestemmelse kan indebære en risiko for en svækkelse af retsbeskyttelsen for dansk personel, der gør tjeneste i andre lande.

Mindretallet foreslår bestemmelsen formuleret således:

”§ 23. Den, der forstyrrer den offentlige orden, eller som i uniform viser sig synligt påvirket af de i § 20 nævnte årsager, straffes med bøde. Under tjeneste i udlandet kan straffen under særligt skærpende omstændigheder stige til fængsel i 1 år.”

Der er enighed i udvalget om, at ordensforstyrrelser begået i udlandet bør kunne straffes med bøde og fængsel indtil 1 år.

13.5. Begreberne krig og væbnet konflikt

Efter militær straffelov § 4, 1. pkt., finder lovens bestemmelser for krigstid anvendelse, dels når Danmark er i krig, dels under truende udsigt til krig, når forsvarsministeren har offentliggjort meddelelse herom. Krigstidsreglerne finder endvidere anvendelse i visse situationer under angreb fra fremmede militære styrker, jf. § 4, 2. pkt. Det er således ikke militær straffelov § 4, men faktiske omstændigheder, herunder politiske beslutninger, der er bestemmende for, hvornår Danmark eller danske væbnede styrker er i krig, jf. nærmere om dette begreb i kapitel 6.2.5.2.

Det er væsentligt at fremhæve, at formålet med militær straffelov § 4 alene er at fastlægge, hvornår militær straffelovs krigstidsbestemmelser finder anvendelse.

Om Danmark eller danske væbnede styrker er i krig, afgøres således af faktorer uden for militær straffelovs ”kontrol”. Derimod er det væsentligt, at militær straffelovs krigstidsbestemmelser træder i kraft og kan finde anvendelse i alle situationer, hvor Danmark eller danske styrker er i krig. Sprogbrugen og fortolkningen af militær straffelovs krigstidsbegreb bør derfor tilstræbe bedst muligt at svare til den almindelige juridiske forståelse af begrebet.

Som det fremgår af kapitel 6.2.5, må begrebet krig i dag i overensstemmelse med almindelig folkeretlig terminologi forstås som ensbetydende med væbnet konflikt, og det er juridisk set derfor mere præcist at anvende begrebet væbnet konflikt. Udvalget foreslår derfor, at dette udtryk anvendes i denne og andre bestemmelser i stedet for krig. Dette vil også tydeliggøre, at krigen (den væbnede konflikt) kan være af både international og ikke-international karakter, jf. herved også straffelovens § 1.

Udvalget finder, at sondringen mellem en automatisk ikrafttræden af reglerne og en mulighed for at bestemme dette i den periode, som ligger umiddelbart forud for væbnet konflikt, bør opretholdes. Dette svarer også til den gældende retstilstand i Norge og Sverige, jf. kapitel 6.2.5.6.

Om udvalgets forslag til ny formulering af bestemmelsen henvises til lovforslagets § 10 og bemærkningerne hertil.

13.6. Militær straffelov § 25

13.6.1. § 25, stk. 1

Militær straffelov § 25 kriminaliserer en række overtrædelser af krigens folkeret begået under væbnet konflikt. Danmark er efter folkeretten i et vist omfang forpligtet til at retsforfølge sådanne overtrædelser, og bestemmelsen udgør derfor en vigtig del af opfyldelsen af Danmarks internationale forpligtelser. Formålet med militær straffelov § 25, stk. 1, er at sikre materiel straffehjemmel for overtrædelser af krigens folkeret, der ikke er dækket af andre danske straffebestemmelser. Selv om bestemmelsen aldrig har været anvendt af domstolene, og det således er vanskeligt at bestemme den helt præcise afgrænsning af anvendelsesområdet, er bestemmelsen nødvendig, fordi gerningsbeskrivelsen ikke indeholdes i anden dansk lovgivning. Om det nærmere indhold af § 25, stk. 1, henvises til kapitel 6.3.14.

§ 25, stk. 1, 1. pkt., indeholder et konkret forbud mod en bestemt krænkelse af krigens folkeret, nemlig misbrug af kendetegn mv. forbeholdt personer, indretninger og materiel, der er bestemt til at yde hjælp til sårede eller syge.

Udvalget har overvejet i bestemmelsen at indsætte en udtrykkelig henvisning til Røde Kors-mærket eller Røde Kors og Røde Halvmåne-mærket, svarende til formuleringen af 1937-loven, for at understrege betydningen af, at disse særligt kendte mærker skal respekteres under væbnet konflikt. Udvalget har imidlertid fundet, at særskilt fremhævelse af et eller flere mærker på de andre relevante mærkers bekostning indebærer en risiko for modsætningsslutninger og i hvert fald kan skabe usikkerhed om, at alle beskyttelsesmærker, herunder også eventuelt nationale, ikke folkeretligt anerkendte mærker, er beskyttet af bestemmelsen.

Udvalget har også overvejet, om der er behov for særskilt at nævne andre beskyttelsesmærker, som ikke vedrører beskyttelsen af syge og sårede, og hvor misbrug heraf i dag derfor er omfattet af beskrivelsen i bestemmelsens 2. pkt. Udvalget har således drøftet at nævne mærket for kulturgenstande, som er omfattet af Haagerkulturkonventionen fra 1954, som er ratificeret af Danmark i 2003, og mærket for værker, der indeholder farlige kræfter, jf. artikel 56 i tillægsprotokol I til Genèvekonventionerne. Ud-

valget har imidlertid fundet, at beskyttelsen efter 2. pkt. er tilstrækkelig, og at fremhævelse af et eller flere kendetegn på andre kendetegns bekostning kan skabe usikkerhed om beskyttelsens omfang. Særlig for så vidt angår mærket for kulturgenstande har udvalget hæftet sig ved, at konventionen blev ratificeret af Danmark så sent som i marts 2003, og at det forud for ratifikationen blev konstateret, at der ikke var noget behov for at gennemføre ny lovgivning for at opfylde konventionens bestemmelser, heller ikke for så vidt angår beskyttelsesmærket.³⁵

Ud over at beskytte mod misbrug af andre kendetegn mv. er anvendelsesområdet for bestemmelsen i 2. pkt. meget omfattende, idet den forbyder enhver form for aktivitet og anvendelse af midler eller metoder under kamp, som er i strid med krigens folkeret. Bestemmelsen er – og skal efter udvalgets opfattelse også være – tilstrækkelig bredt formuleret til at kunne dække både gældende og fremtidige forbud. Dette er særdeles relevant på grund af den stadige udvikling af krigens folkeret, f.eks. totalforbuddet mod brug af antipersonelminer fra 1997.³⁶

Bestemmelsen er sidst blevet vurderet i forbindelse med implementeringen af statuten for Den Internationale Straffedomstol, jf. lov nr. 342 af 16. maj 2001, jf. kapitel 6.3.14.2.1. Som det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget, fandtes militær straflov § 25 sammenholdt med straffelovens bestemmelser at give tilstrækkeligt grundlag for at gøre dansk primær jurisdiktionskompetence gældende.

---

³⁵ Jf. Kulturministeriets notat af 27. november 2003 til Folketingets Kulturudvalg og Folketingets Forsvarsudvalg, hvoraf bl.a. fremgår: ”Det er Kulturministeriets vurdering, at en dansk ratifikation af konventionen og 1. Protokollen [Protokol om beskyttelse af kulturværdier i tilfælde af væbnet konflikt af 14. maj 1954] ikke forudsætter ændringer af dansk lovgivning, og at der ikke i øvrigt foreligger grundlag for at Folketingets samtykke er påkrævet. Kulturministeriet har dog anset det for hensigtsmæssigt, at Folketingets Kulturudvalg og Folketingets Forsvarsudvalg orienteres om ratifikationen. Regeringens Udenrigspolitiske Udvalg har givet sit samtykke til såvel ratifikationen som til denne procedure.”

³⁶ Alternativet til den nugældende, brede formulering af § 25 ville derfor være en opregning af alle mulige overtrædelser af krigens folkeret. En sådan liste ville være meget omfattende, idet den ikke kun skulle omfatte de ovennævnte ”grove overtrædelser” af Genèvekonventionerne eller den betydeligt mere omfattende opregning af krigsforbrydelser mv. i statuten for Den Internationale Straffedomstol. Da den folkeretlige forpligtelse, der skal opfyldes med § 25, dækker endnu flere mulige gerningsbeskrivelser, burde en opremsning således være endnu mere omfattende, ligesom den under alle omstændigheder burde afsluttes med en opsamlingsbestemmelse svarende til den nugældende § 25, stk. 1, 2. pkt.

Udvalget har overvejet, om beskrivelsen ”bruger krigsredskab eller fremgangsmåde” er tilstrækkelig dækkende, eller om beskrivelsen med fordel kan suppleres med ordet ”handlinger” eller tilsvarende. Udvalget stiller ikke forslag herom under hensyn til, at den nuværende formulering så sent som i 2001 ved implementeringen af statuten for Den Internationale Straffedomstol blev fundet dækkende. Udvalget finder dog, at ”krigsredskab” med fordel kan erstattes med det mere moderne ”krigsmiddel”, som også kendes som begreb fra krigens folkeret. Denne sproglige modernisering indebærer ingen realitetsændring af bestemmelsens anvendelsesområde.

Efter formuleringen af § 25, stk. 1, 2. pkt. in fine, er der hjemmel til at straffe overtrædelser såvel af regler fastsat i en konvention ratificeret af Danmark som regler, der følger af den folkeretlige sædvaneret. Denne henvisning omfatter normer af sædvaneretlige karakter i internationale aftaler, som Danmark (endnu) ikke har ratificeret, eller hvor pligten følger direkte af sædvaneretlige normer, der ikke er nedskrevet.

Henvisningen til ”sædvaneretlige normer” kunne for så vidt siges at være endnu mere upræcis end de henvisninger til nedskreven folkeret, som i øvrigt følger af § 25, og henvisningen kunne derfor siges at være mindre godt stemmende med legalitetsprincippet, jf. straffelovens § 1. Henvisninger til sædvaneretten er imidlertid ikke ualmindelige i international strafferet og er en nødvendighed på grund af folkerettens – i forhold til national rets – typisk mere ubestemte karakter. Som eksempel herpå kan henvises til statutterne for FN’s to krigsforbrydertribunaler for det tidligere Jugoslavien og Rwanda. Som følge heraf bliver henvisninger til sædvaneretten også nødvendige i nationale straffelove, der skal sikre materiel straffekompetence.

Det fremgår da også af artikel 7, stk. 2, i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (som i stk. 1 fastslår principperne ”nullum crimen sine lege” og ”nulla poena sine lege”), at ”[d]enne artikel er ikke til hinder for, at en person domfældes og straffes for en handling eller undladelse, der på det tidspunkt, da den blev begået, var en forbrydelse ifølge de af civiliserede nationer anerkendte almindelige retsprincipper”. I kommentaren til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention anføres herom bl.a. følgende:

”Art. 7, stk. 2, kan ses som en menneskeretlig accept af, at klar lovhjemmel i national ret som forudsætning for strafferetlig forfølgning ikke er menneskeretligt nødvendig

i relation til visse meget alvorlige, internationale forbrydelser, idet der netop er tale om handlinger, der allerede er kriminaliseret ifølge de af civiliserede nationer anerkendte almindelige retsprincipper. EMK [Den Europæiske Menneskerettighedskommission] har i EMK Touvier 13/1 1997 med henvisning til forarbejderne antaget, at art. 7, stk. 2, ikke blot gælder for krigsforbrydelser, men også for forbrydelser mod menneskeheden. Samme opfattelse ligger til grund for Papon 15/11 2001 (dec.).³⁷

Såfremt der ikke i medfør af militær straffelov § 25 er hjemmel til også at kunne straffe overtrædelser af sædvaneretten, vil der kunne forekomme overtrædelser af folkeretten, der ikke kan straffes her i landet på grund af manglende materiel straffehjemmel. Dette betyder bl.a., at Danmark i sådanne tilfælde ikke kan gøre sin primære jurisdiktionskompetence gældende, jf. artikel 19 i statuten for ICC. I bemærkningerne til lovforslaget herom er det forudsat, at Danmark med hensyn til alle forbrydelser, der er omfattet af statuten, har primær jurisdiktionskompetence, og lovforslaget henviser udtrykkeligt til militær straffelov § 25.

Hvis henvisningen i militær straffelov § 25 til sædvaneretten ikke medtages, vil der således ikke længere være straffehjemmel efter dansk ret for sådanne overtrædelser. Dette kan derfor føre til, at dansk militært personel i givet fald vil skulle udleveres til ICC, fordi Danmark ikke kan gøre sin primære jurisdiktionskompetence gældende. At opretholde henvisningen til sædvaneretten kan således opfattes som en beskyttelse af dansk militært personel. Populært sagt risikerer man at ”snyde” soldaterne, fordi det, der formelt set fremstår som en begrænsning af gerningsindholdet i forhold til den gældende bestemmelse ved at henvisningen ophæves, i stedet kan betyde udlevering til strafforfølgning ved internationale eller udenlandske domstole i stedet for retsforfølgning ved danske domstole. Udvalget foreslår derfor også denne del af § 25, stk. 1, opretholdt.

Henvisningen er som ovenfor nævnt i overensstemmelse med Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Også den svenske straffelov (Brottsbalken) indeholder i 22 kap., 6 § en tilsvarende bestemmelse om ”overträdelse af något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmännt erkänd grundsats som rör den humanitära rätten ...”.

---

³⁷ Jf. Lorenzen, Rehof, Trier, Holst-Christensen og Vedsted-Hansen, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-10), 2. udg. (2003) side 378.

Henvisningen i § 25, stk. 1, 2. pkt., til ”almindelige folkeretlige regler” foreslås ændret til ”folkeretlig sædvaneret”, således at det præciseres, at det kun er overtrædelse af almindeligt anerkendte folkeretlige sædvaneretlige grundsætninger, der kan medføre strafansvar.

Udvalget har endelig fundet, at bestemmelserne i § 25, stk. 1, 1. og 2. pkt., mest hensigtsmæssigt kan opdeles i to forskellige stykker.

13.6.2. § 25, stk. 2

Som det fremgår af kapitel 13.7., foreslår udvalget, at spørgsmålet om dansk straffemyndighed for overtrædelser af militær straffelov som udgangspunkt bør afgøres efter de almindelige bestemmelser herom i straffelovens §§ 6-12, jf. forslaget til § 5, stk. 1, i militær straffelov. Samtidig foreslås det at supplere straffelovens bestemmelser om dansk straffemyndighed med yderligere bestemmelser i militær straffelov, der bl.a. hjemler dansk straffemyndighed for sådanne overtrædelser af § 25, som ikke er omfattet af reglerne om dansk straffemyndighed i straffelovens § 8, nr. 5, jf. forslaget til § 5, stk. 2.

Bestemmelsen i militær straffelov § 25, stk. 2, foreslås derfor ophævet.

13.7. Dansk straffemyndighed

13.7.1. Indledning

Hvis en dansk straffebestemmelse overtrædes i Danmark, kan sagen afgøres af danske domstole. Sker overtrædelsen i udlandet, opstår både spørgsmål om hvorvidt den danske straffebestemmelse gælder i udlandet, og om hvorvidt danske domstole har kompetence til at pådømme sagen. Det første spørgsmål om lovens rækkevidde afgøres ved fortolkning af den pågældende lov. Det andet spørgsmål – om hvorvidt danske domstole har straffemyndighed – afgøres ved fortolkning af straffelovens §§ 6-12, medmindre den pågældende lov indeholder bestemmelser om dansk straffemyndighed.

Straffelovens hovedregler indebærer følgende:

- Handlinger, som begås på dansk territorium, er altid undergivet dansk straffemyndighed uanset gerningsmandens nationalitet, jf. straffelovens § 6 (territorialprincippet).
- Handlinger, som begås uden for dansk territorium af en person, som er statsborger eller bosat i Danmark eller et af de andre nordiske lande, er undergivet dansk straffemyndighed efter bestemmelserne i straffelovens § 7 (personalprincippet). Efter § 7, stk. 2, er det dog gjort til en betingelse, at handlingen også er strafbar efter den på gerningsstedet gældende lovgivning (princippet om dobbelt strafbarhed).
- Handlinger, som begås uden for dansk territorium af en person, der ikke er statsborger i eller har bopæl i Danmark eller et af de andre nordiske lande, er i særlige tilfælde undergivet dansk straffemyndighed, hvis de krænker kvalificerede danske interesser, jf. straffelovens § 8, nr. 1-3 (real- eller beskyttelsesprincippet).
- Handlinger, som begås uden for dansk territorium og uden at gerningsmanden eller ofret har tilknytning til Danmark, er i visse tilfælde primært på grund af overtrædelsens grovhed undergivet dansk straffemyndighed (universalprincippet).

13.7.2. Dansk straffemyndighed for overtrædelser af militær straffelov

13.7.2.1. Den historiske baggrund

13.7.2.1.1. Indledning

Det må efter udvalgets opfattelse antages, at den gældende bestemmelse i militær straffelov § 2, hvorefter loven også finder anvendelse, når den strafbare handling er begået uden for den danske stat, ikke blot indebærer, at det militære pligtforhold også gælder ved tjeneste uden for Danmark, men at bestemmelsen desuden selvstændigt regulerer omfanget af dansk straffemyndighed ved overtrædelser af militær straffelov, herunder når handlingen er begået i udlandet. Spørgsmålet skal således uanset ordlyden af militær straffelov § 1 og straffelovens § 2 ikke afgøres efter straffelovens regler. Dette skyldes det historiske samspil mellem straffeloven og militær straffelov, jf. nedenfor.

13.7.2.1.2. Straffelov for krigsmagten af 1881

Straffelov for Krigsmagten af 1881 regulerede den militære strafferet gennem bestemmelser, som næsten undtagelsesfrit var uafhængige af reglerne om borgerlige forbrydelser i almindelig borgerlig straffelov af 1866. Også omfanget af dansk straffemyndighed for overtrædelser af straffelov for krigsmagten begået i udlandet var udtrykkeligt reguleret i flere bestemmelser i 1881-loven, herunder især §§ 4, 6 og 60.

Efter § 4 i straffelov for krigsmagten omfattede loven også personer, som ikke hørte til ”Rigets væbnede Magt”, når de i krigstid bl.a. ”paa nogen af Krigsmagten besat eller behersket Strækning udenfor Rigets Grændser eller Søterritorium spionere for Fjenden, forføre Nogen af Krigsmagten til Forræderi, Rømning, Oprør eller Ulydighed, eller paa anden Maade deltage i ommeldte Forbrydelser”.

Denne bestemmelse stammede i det væsentlige fra det oprindelige lovforslag, som blev fremsat i Rigsdagen i 1850, jf. Rigsdagstidende 1850, Anhang, sp. 691. I bemærkningerne til denne bestemmelse i et genfremsat forslag i 1876 hedder det (Rigsdagstidende, Ordentlig Samling 1876-77, tillæg A, sp. 1266-67):

”(Til §§ 3 og 4) Her omhandles, i hvilket Tilfælde undtagelsesvis Personer, der ikke høre til den danske Krigsmagt, kunne blive at straffe efter de danske militære Love. En saadan Bestemmelse, som findes i § 4, findes i de fleste Krigslove, men er vanskelig at begrænde. Paa fjendtligt Territorium og det frie Hav har den ingen Betænkelighed. Paa neutralt Territorium kan den ikke lettelig komme til Anvendelse, da den ikke kan ophæve Folkerettens Regler, og om end en Del af Krigsmagten opholder sig sammesteds, kan den ikke siges at have ’besat’ eller at ’beherske’ noget af Territoriet. I Indlandet vilde Bestemmelsen til dels komme i Strid med den almindelige Straffelovs § 74 og § 77 og synes ikke nødvendig, med mindre en Del af Riget er i Oprør, der skal dæmpes med Krigsmagt, men herfra synes man efter Rigets nuværende Beskaffenhed at kunne bortse. Paa en forbunden Magts Territorium vil der neppe fremkomme Indsigelse imod Bestemmelsen, naar den Skyldige er en fjendtlig Undersaat eller i øvrigt en Fremmed; men man kan vel tænke sig Indsigelse, naar Krigsmagten vil tiltage sig Myndighed over nogen af den forbundne Magts Undersaatter, og det er muligt, at Krigsmagten i saa Tilfælde maa opgive Myndigheden. Imidlertid pleier Reglen ikke i fremmede Love at være mere indskrænket end her foreslaet. For at Bestemmelsen skal faa Betydning, maa i øvrigt en tilsvarende gives i Rettergangsloven om Krigsmagts Domsmyndighed.

Om man ogsaa vil beholde den efter Folkeretten i Praxis gjældende regel, at enhver Spion, der paagribes af Krigsmagten, dømmes af Krigsret, behøver dog ikke enhver

Spion at underlægges den militære Straffelov, da Straffen, hvis han ikke hører til den danske Krigsmagt, kan i Indlandet bestemmes efter den almindelige Straffelov, jf. dennes § 74.”

Som det fremgår, forudsatte bestemmelsen, at der også i visse tilfælde var dansk strafmyndighed over for en ”fjendtlig Undersaat eller i øvrigt en Fremmed” ved forbrydelser begået mod dansk militær i udlandet.

At 1881-loven også gjaldt for militært personels pligtstridige adfærd i udlandet, fremgik af lovens § 6:

”§ 6. Naar nogen Del af Krigsmagten befinder sig udenfor Rigets Grændser, og de til den hørende Personer sammesteds foretage Handlinger, som efter deres Beskaffenhed ere strafbare efter Rigets borgerlige eller militære Straffelve, anvendes Bestemmelserne i disse Love paa samme Maade, som om Gjerningen var forøvet i selve Riget, for saa vidt ingen Undtagelse er gjort i nærværende Lov, og Handlingen ej heller har Hjemmel i Krigens Ret.”

Om denne bestemmelse hedder det i bemærkningerne til det lovforslag, der blev fremsat i 1871 (Rigsdagstidende 1870-71, Lovforslag, sp. 1642):

”Denne Regel er en Følge af den Grundsætning, at en militair Afdeling, som kommer udenfor Rigets Grændser, vedbliver at Staae under samme Love som i Hjemmet, jfr. den almindelige Straffelov § 8 ... .”

Endelig indeholdt § 60 følgende bestemmelse, der efter sit indhold også gjaldt i udlandet, og som gav den øverstbefalende hjemmel til under visse betingelser at bestemme, at særligt farlige handlinger mod det militære forsvar kunne straffes med dødsstraf, selv om dette ikke var hjemlet i loven:

”§ 60. Naar i Felten, i beleiret Fæstning eller paa Flaade eller Eskadre, der i Krigstid er paa Togt, Rømning, grov Ulydighed, Plyndring, ulovlig Omgang med Fjenden eller andre grove, for Krigsforetagenderne farlige Forbrydelser, for hvilke dog ikke Livsstraf, i alt fald ikke ubetinget, er bestemt, tage saaledes Overhaand, at farlige Følger for Hærens, Fæstningens, Flaadens eller Eskadrens Sikkerhed eller i øvrigt for Krigsforetagender øiensynlig maa befrygtes af dem, hvis de ikke hurtig dæmpes, og de i Loven foreskrevne Straffe befindes utilstrækkelige dertil, kan for dem paabydes Livsstraf af den højstkommanderende General og Fæstningskommandanter, samt af Generaler, der føre Befalingen over selvstændig operende Dele af Hæren saavel som af den Højstbefalende over Flaaden eller en Eskadre. Saadan Bestemmelse kan under

lignende Omstændigheder ogsaa gives for at afholde Indbyggerne i et fjendtligt Land fra Handlinger, der ere til Fare for Krigsmagten. ...”

13.7.2.1.3. Borgerlig straffelov af 1930 og militær straffelov af 1937

Ved gennemførelsen af borgerlig straffelov i 1930 indførtes de gældende bestemmelser i §§ 6-8. Omfanget af dansk straffemyndighed er senere blevet udvidet, jf. det ovenfor under 13.7.1. nævnte universalprincip.

Ved revisionen af militær straffelov i 1937 blev bestemmelsen i § 6 i straffelov for krigsmagten erstattet af følgende bestemmelse, som svarer til den gældende bestemmelse i militær straffelov § 2:

”§ 8. Denne Lov kommer til Anvendelse, ogsaa naar den strafbare Handling er begaaet udenfor den danske Stat.”

I bemærkningerne i lovforslaget til bestemmelsen, jf. Rigsdagstidende 1936-37, tillæg A, sp. 5556, der henviser til 1932-betænkningens indledende bemærkninger i sp. 5553-34, hedder det:

”Tilbage staar Spørgsmålet om Lovens stedlige Begrænsning. Man har anset det for hensigtsmæssigt ved Bestemmelsen i § 8 helt at ophæve de stedlige Begrænsninger, som ved B. S. §§ 6-8 er fastsat for den borgerlige Straffelovgivnings Område. Reglen stemmer i det væsentlige med L. 1881 § 6. B. S. § 12, der fastsætter, at Reglerne i Lovens §§ 6-8 begrænses ved de i Folkeretten anerkendte Undtagelser, maa finde tilsvarende Anvendelse for saa vist angaar Udka-stets § 8.”

At det ikke blev fundet nødvendigt at optage denne vidtgående forudsætning for anvendelsesområdet for militær straffelov i lovteksten, må tages som udtryk for, at § 8 i sig selv forudsattes at hjemle dansk straffemyndighed, herunder over for overtrædelser af loven begået i udlandet, i et vist omfang svarende til de hidtidige bestemmelser i straffelov for krigsmagten.

Ved revisionen af militær straffelov i 1973 blev denne bestemmelse opretholdt med enkelte sproglige ændringer. Det anføres i bemærkningerne til lovforslaget alene, at

bestemmelsen ”svarer til gældende lovs § 8”, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 12.

Det må på denne baggrund lægges til grund, at gældende militær straffelov fortsat selvstændigt regulerer spørgsmålet om dansk straffemyndighed for de forbrydelser, der er omfattet af loven. Når militær straffelov § 1 fastslår, at straffelovens almindelige regler finder anvendelse, for så vidt ikke andet er bestemt, må militær straffelov § 2 forstås således, at den netop medfører en fravigelse fra straffelovens regler om dansk straffemyndighed.

13.7.2.1.4. Ændringen af straffelovens § 2 ved lov nr. 6 af 3. januar 1992

§ 2 i straffelovens almindelige del indeholdt oprindeligt i § 2 følgende bestemmelse:

”Denne lovs kapitler 1-11 finder, for så vidt ikke andet er bestemt, anvendelse på alle borgerlige forhold.”

Bestemmelsen blev ændret ved lov nr. 6 af 3. januar 1992 om ændring af bl.a. straffeloven, således at ordet ”borgerlige” udgik. Samtidig blev lovens titel ændret fra ”borgerlig straffelov” til ”straffeloven”. Ændringen byggede på et forslag fra Straffelovrådet i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. Som begrundelse for forslaget hedder det i Straffelovrådets betænkning, side 292:

”Baggrunden for, at straffeloven i 1930 fik titlen borgerlig straffelov, var den dengang herskende opfattelse, at retsordenen kunne inddeles i en civil og en militær sfære. Modstykket til borgerlig straffelov var og er således militær straffelov. Da tiden er løbet fra en sådan lovmæssig ligestilling af civile og militære strafferetlige forhold, har Straffelovrådet benyttet lejligheden til at foreslå, at den mere tidssvarende og mundrette titel ’straffeloven’ erstatter den hidtidige. Herved får militær straffelov en mere naturlig placering som en strafferetlig særlov. Ved ændringen af § 2 bliver straffelovens kapitel 1-11 anvendelig også på militære forhold. Bestemmelsen i militær straffelovs § 1 bliver herved overflødig og bør formentlig ophæves ved lejlighed.”

Disse motivudtalelser blev gentaget i bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1991-92, tillæg A, sp. 1897).

13.7.3. Udvalgets vurdering

13.7.3.1. Vurdering af gældende ret

Som nævnt under 13.7.2.1.3. fremgår det af motiverne til § 8 i militær straffelov af 1937, der svarer til den gældende bestemmelse i § 2, at bestemmelsen tilsigtede at fravige reglerne i straffelovens §§ 6-8 om dansk straffemyndighed, der findes i straffelovens kapitel 2, således at militær straffelovs bestemmelse om lovens geografiske anvendelsesområde udtømmende regulerede dette spørgsmål ved overtrædelser af militær straffelov. Dette var også i overensstemmelse med straffelovens § 2 i den oprindelige udgave, hvorefter bestemmelserne i straffelovens kapitel 1-11 fandt anvendelse på alle strafbare borgerlige forhold.

Ændringen af straffelovens § 2 i 1992 fremstår som en formel ændring og er i Den kommenterede straffelov, almindelig del, 7. udgave, side 103, betegnet som ”en rent redaktionel ændring”. Det kan på denne baggrund ikke antages, at ændringen af straffelovens § 2 har den konsekvens, at spørgsmålet om omfanget af dansk straffemyndighed for overtrædelser af militær straffelov efter gældende ret nu skal bedømmes på grundlag af straffelovens §§ 6-8, men derimod må det antages at spørgsmålet fortsat skal bedømmes på grundlag af den gældende bestemmelse i militær straffelov § 2. Denne vurdering er også i overensstemmelse med straffelovens § 2, hvorefter reglerne i straffelovens almindelige del finder anvendelse på alle strafbare forhold, ”for så vidt ikke andet er bestemt”. Militær straffelov § 2 skal som nævnt fortolkes som en fravigelse af § 1. Tilsvarende anses bestemmelsen for at indeholde en fravigelse fra straffelovens § 2. Militær straffelov § 2 indeholder således både en bestemmelse om, at loven også gælder uden for rigets grænser, og en regel om universel dansk straffemyndighed ved overtrædelse af loven.

Denne vurdering støttes også af, at udstrækningen af dansk straffemyndighed efter straffelovens § 8 er snævrere end den, der følger af militær straffelov § 2. Denne bestemmelse er i modsætning til straffelovens § 8 ikke begrænset til at angå bestemt opregnede forbrydelser mv., jf. herved især straffelovens § 8, nr. 1, 2 og 5. Såfremt det måtte antages, at straffelovens §§ 6-8 efter lovændringen i 1992 i det hele fandt anvendelse på overtrædelser af militær straffelov, ville en række af de mest alvorlige for-

brydelser efter denne lov, som rettes mod det militære forsvar, ikke kunne straffes i Danmark, når de begås i udlandet af udlændinge. Det gælder f.eks. afsløring af militære hemmeligheder, jf. § 31, forfalskning af ammunition, jf. § 32, krigsforræderi, jf. § 33, og militær spionage, jf. § 34. Disse forbrydelser er ikke omfattet af beskrivelsen i straffelovens § 8. Disse forbrydelser ikke er omfattet af mellemfolkelige overenskomster, ifølge hvilke Danmark er forpligtet til at foretage retsforfølgning, men er sammen med andre bestemmelser i militær straffelov kapitel 8 omfattet af oprindelige danske straffebestemmelser, som kan føres tilbage til i hvert fald straffelov for krigsmagten af 1881, der indeholdt udtrykkelig lovhjemmel for, at disse forbrydelser kunne straffes, også når de var begået i udlandet af udlændinge.

13.7.3.2. Udvalgets overvejelser

13.7.3.2.1. Indledning

Udvalget har ikke fundet grundlag for at opretholde den gældende ordning, hvorefter reglerne om dansk straffemyndighed udelukkende findes i militær straffelov, men finder at spørgsmålet om dansk straffemyndighed for forbrydelser efter militær straffelov bør afgøres med udgangspunkt i straffelovens almindelige regler i §§ 6-8.

Det er derfor nødvendigt, jf. ovenfor under 13.7.3.1, at vurdere, i hvilket omfang der er dansk straffemyndighed efter straffelovens §§ 6-8 for overtrædelser af militær straffelov, og i hvilket omfang der kan påvises behov for at supplere straffelovens generelle bestemmelser om dansk straffemyndighed med konkrete bestemmelser, der sikrer dansk straffemyndighed over for forbrydelser, som ikke kan henføres under straffelovens bestemmelser.

13.7.3.2.2. Overtrædelser begået af dansk militært personel

Efter militær straffelov § 5 omfatter loven i fredstid især tjenstgørende militært personel.

Efter § 2 gælder loven også uden for den danske stat. Det betyder, at tjenstgørende militært personel kan pådrage sig strafansvar for tilsidesættelse af de militære pligter,

der følger af loven, uanset om forholdet er begået i Danmark eller uden for Danmarks grænser. Dansk straffemyndighed for disse forhold findes i straffelovens § 6, henholdsvis § 8, nr. 2.

13.7.3.2.3. Overtrædelser begået af andre

Under væbnet konflikt udvides den personkreds, der er omfattet af militær straffelov, ved bestemmelsen i militær straffelov § 6, der lyder således:

”§ 6. I krigstid omfatter loven endvidere:

- 1) Enhver, der gør tjeneste ved det militære forsvar eller følger en enhed af dette.
- 2) Krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes til bistand for disse, for så vidt ikke andet følger af gældende mellemfolkelige overenskomster.
- 3) Enhver, der gør sig skyldig i en af de lovovertrædelser, der er nævnt i §§ 24-25 og 30-36.”

Efter § 6, nr. 3, omfatter militær straffelov under væbnet konflikt enhver, der gør sig skyldig i overtrædelser af en række bestemmelser af militær straffelov navnlig i lovens kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed”, f.eks. krigsforræderi, jf. § 33 og militær spionage, jf. § 34. Også militær straffelov § 24 om ”krigsrøveri” mv. og § 25 om krænkelse af bestemmelser i internationale konventioner, herunder Genevekonventionerne fra 1949, er omfattet af henvisningen i militær straffelov § 6, nr. 3.

Udtrykket ”enhver” i § 6, nr. 3, omfatter dels danske statsborgere, der ikke er omfattet af militær straffelov § 6, nr. 1 (dvs. militært personel og personer, som følger den pågældende styrke), dels udenlandske statsborgere, der begår disse konkret angivne forbrydelser, også hvis forbrydelsen er begået uden for Danmark.

Er overtrædelsen begået i udlandet af dansk tjenstgørende militært personel, følger dansk straffemyndighed af straffelovens § 8, nr. 2, jf. ovenfor under 13.7.3.2.2. For så vidt forholdet er begået af danske statsborgere i øvrigt eller af personer bosiddende i den danske stat, er der dansk straffemyndighed efter straffelovens § 7, stk. 1, nr. 2, forudsat at handlingen også er strafbar efter den lovgivning, der gælder i gerningslandet. Dette vil næppe være tilfældet i praksis.

I øvrigt er der dansk straffemyndighed over for disse forbrydelser efter straffelovens § 8, nr. 5, uanset af hvem eller hvor de er begået, forudsat at handlingen er omfattet af mellemfolkelig overenskomst, ifølge hvilken Danmark er forpligtet til at foretage retsforfølgning. Straffelovens § 8 forudsætter i modsætning til straffelovens § 7, stk. 1, nr. 2, ikke, at handlingen er strafbar også efter gerningsstedets lovgivning.

Udvalget har i denne forbindelse overvejet, hvorvidt straffelovens § 8, nr. 1, kan antages at hjemle dansk international straffemyndighed for de forbrydelser, der efter militær straffelov gælder for væbnet konflikt, navnlig bestemmelserne i kapitel 8. Efter straffelovens § 8, nr. 1, hører under dansk straffemyndighed handlinger foretaget uden for den danske stat uden hensyn til, hvor gerningsmanden hører hjemme,

”når handlingen krænker den danske stats selvstændighed, sikkerhed, forfatning eller offentlige myndigheder, en embedspligt mod staten eller sådanne interesser, hvis retsbeskyttelse i den danske stat forudsætter en særlig tilknytning til denne”.

Formuleringen af straffelovens § 8, nr. 1, kunne for så vidt tyde på, at handlinger rettet mod det danske forsvar under væbnet konflikt i udlandet kan straffes her i landet, selv om gerningsmanden ikke har nogen tilknytning til Danmark. En bestemmelse svarende til straffelovens § 8, nr. 1, blev foreslået i de tre straffelovsudkast fra 1912, 1917 og 1923 med forskellige formuleringer og med forskellige anvendelsesområder.

I udkastet fra 1917 var bestemmelsen affattet således:

”§ 8. Under Kongerigets Straffemyndighed hører endvidere Handlinger, som foretages udenfor den danske Stat eller dansk Fartøj,
1) naar Handlingen krænker den danske Stats Selvstændighed, Sikkerhed, Forfatning eller offentlige Myndigheder (Kapitlerne 9-11), en Embedspligt mod Staten (Kapitel 13) eller saadanne Retsgoder, hvis Retsbeskyttelse i den danske Stat er betinget af en særlig Tilknytning til denne.
...”

I bemærkningerne til denne del af bestemmelsen anføres i betænkningen side 14:

”I Nr. 1 er i Stedet for det i K. U. benyttede Udtryk ’krænker den danske Stat’, der synes alt for ubestemt, optaget en nærmere Angivelse af de Angreb på Staten, som betinger Strafbarheden. K. U. nævner ikke udtrykkeligt Krænkelser af Embedspligt, men gaar muligvis ud fra, at dette omfattes af Udtrykket: ’krænker den danske Stat.’

Det er dog fundet rigtigst særlig at nævne disse Forbrydelser i § 8, Nr. 1, samt endelig at medtage Krænkelser af saadanne Interesser, hvis Retsbeskyttelse er territorialt (eller lokalt) begrænset.”

I udkastet fra 1923 fik bestemmelsen som § 9, stk. 1, nr. 1, sin nugældende formulering. I bemærkningerne (betænkningen, sp. 20-21) anføres:

”Under Nr. 1 er først nævnt Forbrydelser mod den danske Stat. Man har ikke anset det for rigtigst som sket i Straffelovens § 5 at anføre de enkelte Forbrydelser, men har ved den foretagne Opregning haft for Øje de Forbrydelser, der omhandles i Kapitlerne 12-14 og 16 samt de Forseelser, der naturligt kan stilles i Klasse hermed. ... Dernæst anføres Angreb paa saadanne Interesser, hvor Retsbeskyttelse i den danske Stat forudsætter en særlig Tilknytning til denne. Der er hermed tænkt paa Angreb foretagne i Udlandet paa saadanne Retsgoder eller paa en bestaaende Ordning, der regelmæssig kun nyder en nationalt eller endog lokalt begrænset Beskyttelse. ...”

Den tidligere opfattelse af, at retsordenen var inddelt ”i en civil og en militær sfære”, jf. ovenfor under 13.7.2.1.4., også på tidspunktet for gennemførelsen af straffeloven i 1930, er uden tvivl baggrunden for, at forarbejderne til straffelovens § 8, stk. 1, nr. 1, jf. særligt motivudtalelserne til straffelovsudkastene fra 1917 og 1923, udelukkende omtaler visse ”borgerlige” forbrydelser, men derimod ikke tilsvarende alvorlige militære forbrydelser, idet spørgsmålet om dansk straffemyndighed over for forbrydelser rettet mod ”krigsmagten”, herunder når forbrydelsen var begået i udlandet af udlændinge, var reguleret i den militære straffelovgivning, jf. herved bestemmelserne i straffelov for krigsmagten af 1881 §§ 4, 6 og 60, omtalt ovenfor under 13.7.2.1.2., som fortsat var gældende i 1930.

Udvalget finder på baggrund af det, der er anført under 13.7.2.1.4. om ændringen af straffelovens § 2 i 1992, ikke, at denne ændring med sikkerhed kan antages at medføre, at straffelovens § 8, nr. 1, omfatter de forbrydelser mod den danske forsvarsmagt, som er omfattet af militær straffelov kapitel 8.

Udvalget har gennemgået de gældende bestemmelser i militær straffelov §§ 24 og 25 samt bestemmelserne i kapitel 8 om forbrydelser mod ”forsvarsmagtens kampdygtighed” med henblik på at vurdere, hvorvidt der er behov for at foreslå en selvstændig bestemmelse om dansk straffemyndighed for overtrædelse af disse bestemmelser under væbnet konflikt, når forbrydelsen er begået i udlandet af udlændinge.

Det er udvalgets vurdering, at der bør optages en bestemmelse i militær straffelov om dansk international straffemyndighed, der supplerer de gældende bestemmelser om dansk straffemyndighed i straffelovens § 8 for så vidt angår overtrædelser af § 31 om afsløring af militære hemmeligheder (jf. forslaget til § 33), § 32 om forfalskning af ammunition (jf. forslaget til § 31), § 33 om krigsforræderi (jf. forslaget til § 29) og § 34 om militær spionage (jf. forslaget til § 30).

Disse forbrydelser hører til de mest centrale i kapitel 8 i militær straffelov, som har til formål at beskytte danske militære interesser især under væbnet konflikt, og kan efter omstændighederne få meget alvorlige konsekvenser for det militære forsvar og dermed for det danske samfund. Der er efter udvalgets opfattelse behov for også at kunne straffe disse skadelige handlinger, der begås af udlændinge i udlandet mod danske militære interesser under væbnet konflikt.

Udvalget finder endvidere, at overtrædelser af militær straffelov § 24, stk. 2 (jf. forslaget til § 39), bør kunne straffes i Danmark, når handlingen er begået under væbnet konflikt over for dansk militært personel mv. i udlandet af udlændinge.

Også overtrædelser af konventionsbestemmelser, som er omfattet af militær straffelov § 25 (jf. forslaget til § 37), men hvor der ikke består en forpligtelse for Danmark til at foretage retsforfølgning, bør efter udvalgets opfattelse kunne straffes her i landet, når handlingerne begås i udlandet af udlændinge mod dansk militært personel under væbnet konflikt og mod den personkreds, som er omfattet af militær straffelov § 6, nr. 1 og 2, jf. udvalgets forslag til § 2, nr. 1 og 2. Det gælder ikke mindst med hensyn til de ”mindre grove” overtrædelser af Genèvekonventionerne, herunder bestemmelser, der regulerer behandlingen af krigsfanger.

Udvalget har derimod ikke fundet behov for at foreslå en bestemmelse om udvidet dansk straffemyndighed for overtrædelse af bestemmelserne i militær straffelov §§ 30, 35 og 36 (udvalgets forslag til §§ 34, 32 og 35). Disse bestemmelser retter sig i det væsentligste enten mod overtrædelser begået af tjenstgørende militært personel eller mod overtrædelser, som vanskeligt kan begås uden for Danmark.

Udvalgets forslag er optaget som § 5 i forslaget til militær straffelov. Om den nærmere begrundelse for de enkelte led i forslaget henvises til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse.

13.8. Strafferammer

13.8.1. Indledning. De gældende strafferammer

I dette afsnit redegøres for de eksisterende strafferammer i bestemmelserne i militær straffelov.

Udvalgets overvejelser om fremtidige strafferammer er omtalt i 13.8.3.

Bestemmelserne i militær straffelov kapitel 7 om pligtforsømmelser indeholder strafferammer på 3 måneders fængsel (§ 15 om almindelige pligtforsømmelser), 4 måneders fængsel (§ 27 om beruselse i tjenesten og § 29 om overtrædelse af visse forbud) og 6 måneders fængsel (§ 16 om lydighedsnægtelse, § 20 om respektstridig opførsel, §§ 21 og 22 om forfølgelse og misbrug af stilling samt § 23 om udeblivelse). Hertil kommer § 17 om mytteri, hvis strafferamme er fængsel indtil 6 år, og § 26 om vagtforsømmelse med en strafferamme på fængsel indtil 1 år. Endelig indeholder § 27, stk. 2, om offentlig forstyrrelse straf af bøde.

Nogle af bestemmelserne indeholder desuden skærpet strafferamme for grovere overtrædelser eller for tilfælde, hvor der foreligger skærpene omstændigheder, i nogle tilfælde med en eksemplifikation af sådanne omstændigheder. Disse rammer er ret forskellige. Under skærpene omstændigheder kan straffen efter § 15 stige til fængsel i 1 år, efter § 16 til fængsel i 3 år, jf. stk. 1, og under visse betingelser efter stk. 2 til fængsel i 6 år, efter § 23, stk. 1, til fængsel i 2 år og efter § 26 til fængsel i 3 år, jf. stk. 2. §§ 15, 16, 17, 23 og 26 indeholder desuden skærpet strafferamme for overtrædelser begået under væbnet konflikt.

De materielle regler i militær straffelov, som navnlig vedrører væbnet konflikt, findes i §§ 24 og 25, der er optaget i kapitel 7, samt i kapitel 8 om forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed. Strafferammerne i disse bestemmelser er næsten undtagel-

sesfrit identiske med rammerne i de tilsvarende bestemmelser i militær straffelov fra 1937.

§ 24, stk. 1 og 2, om de særlige former for røveri og tyveri under væbnet konflikt henviser som de tidligere bestemmelser i 1937-loven (§ 60, stk. 1, og § 61) til straffelovens røveri- og tyveribestemmelser og dermed til strafferammerne i disse bestemmelser.

Strafferammen i § 25 om konventionskrænkelser under væbnet konflikt, herunder af Genèvekonventionerne, er fængsel indtil 12 år. Denne strafferamme svarer til strafferammen i den tilsvarende bestemmelse i § 62 i militær straffelov af 1937.

Strafferammen for at røbe militære hemmeligheder, jf. § 31, stk. 1, er fængsel indtil 4 år, medmindre handlingen er begået under væbnet konflikt mv. I så fald kan straffen stige til fængsel i 10 år. Denne ramme svarer til den, der fandtes i § 40 i militær straffelov af 1937.

Tilsvarende fandtes i § 41 i loven fra 1937 en strafferamme på fængsel indtil 6 måneder for den, der uberettiget skaffer sig kendskab til sådanne hemmeligheder, medmindre handlingen var begået under væbnet konflikt mv. I så fald var strafferammen fængsel indtil 3 år. Disse strafferammer er gentaget i de gældende bestemmelser i § 31, stk. 2.

Forfalskning af ammunition mv., jf. militær straffelov § 32, er fængsel indtil 4 år, medmindre gerningsmanden måtte regne med, at forfalskningen ville få virkning under væbnet konflikt. Under disse betingelser kan straffen stige til fængsel i 12 år. Disse strafferammer svarer til rammerne i den tilsvarende bestemmelse i § 42 i militær straffelov af 1937.

Strafferammerne for krigsforræderi, jf. § 33, og militær spionage, jf. § 34, er fængsel ikke under 8 år, dvs. fra fængsel i 8 år, og indtil på livstid. Dette svarer i det væsentligste til 1937-lovens tilsvarende bestemmelser i §§ 34 og 35, hvor strafferammen for krigsforræderi også omfattede livsstraf (dødsstraf), mens strafferammen for militær spionage var livsstraf.

Strafmaksimum for ”fejghed” under krig i § 35, der er fængsel indtil 12 år, for befalingsmænd som ”unødvendigt overgiver sig” mv., fængsel indtil på livstid, svarer til strafferammerne i §§ 36 og 37 i de tilsvarende bestemmelser i militær straffelov fra 1937.

Bestemmelsen i § 36 om fremkaldelse af modløshed inden for det militære forsvar under væbnet konflikt har en strafferamme på fængsel indtil 4 år svarende til strafferammen i den tilsvarende bestemmelse i 1937-lovens § 38.

Endelig er strafferammen i § 37 – om visse former for ”fraternisering” med fjenden under væbnet konflikt – på fængsel indtil 1 år, under kvalificerende omstændigheder fængsel indtil 3 år, den samme som i § 39 i militær straffelov af 1937.

13.8.2. Straffelovrådets synspunkter vedrørende strafferammer

Udvalget har ved sin vurdering af de gældende strafferammer også inddraget de synspunkter, som Straffelovrådet har anført i sin betænkning om straffastsættelse og strafferammer (bet. nr. 1424/2002).

Straffelovrådet foreslår ændringer i en række principper for fastsættelse af strafferammer i bestemmelser i straffeloven, herunder såvel af teknisk karakter som formulingsmæssigt.

Straffelovrådet foreslår således, at antallet af strafpositioner reduceres. De gældende strafferammer på fængsel indtil 12 år foreslås eksempelvis nedsat til fængsel indtil 10 år og strafpositionerne fængsel indtil 3 måneder og 4 måneder forhøjet indtil 6 måneder, jf. f.eks. straffelovens § 157 om tjenesteforsømmelse, lovudkastets § 1, nr. 42 (betænkningen side 973), hvorefter den gældende strafferamme på fængsel indtil 4 måneder foreslås forhøjet til 6 måneder. Dette er ifølge bemærkningerne til denne og andre bestemmelser udtryk for en teknisk begrundet ændring med baggrund bl.a. i hensynet til sammenhæng i strafferammesystemet, jf. herved bemærkningerne til lovforslagets § 1, nr. 11 (betænkningen side 989). Der tilsigtes ingen ændring i det hidtidige udmålingsniveau efter de berørte bestemmelser. Rådet forudsætter, at strafferammer i anden

lovgivning gennemgås og eventuelt ændres i overensstemmelse med betænkningens lovudkast ved førstkommende lejlighed.

Straffelovrådet anfører i betænkningen side 203 under 7.4., at der kan rejses spørgsmål om en begrænsning af de eksisterende "sidestrafferammer", dvs. strafferammer for tilfælde, hvor der foreligger enten formildende eller skærpende omstændigheder. Det kan efter rådets opfattelse for flere bestemmelsers vedkommende overvejes enten at begrænse sidestrafferammerne til det eller de praktisk vigtigste tilfælde eller helt at udelade sidestrafferammerne og i stedet at fastsætte én strafferamme.

Straffelovrådet foreslår endvidere, at "siderammer" med skærpet strafferamme for forhold, der begås under skærpende omstændigheder, kan overvejes, og således at sådanne siderammer alene bibeholdes for forhold, hvor der er behov for at udskille visse tilfælde i en højere strafferamme med formuleringen "særligt skærpende omstændigheder", jf. betænkningen side 39 og side 203 under 7.3.

Straffelovrådet har ved gennemgangen af strafferammerne inden for de enkelte deliktstyper i straffeloven overvejet og i nogle tilfælde fremsat forslag til ændring af de nuværende strafferammer med sigte på en mere præcis beskrivelse af de kriterier, der betinger anvendelsen af en skærpet sidestrafferamme, jf. betænkningen side 206-7. Som et eksempel herpå kan nævnes straffelovens § 288, stk. 2, om røveri af særlig farlig karakter, jf. forslaget til ændret formulering (lovudkastets § 1, nr. 67, betænkningen side 976). Dette forslag danner baggrund for udvalgets forslag til ændret formulering af militær straffelov § 24, stk. 1, jf. udvalgets forslag til § 38 i militær straffelov om "militært røveri" ved udnyttelse af krigsfrygten.

Samtidig foreslår Straffelovrådet, at der som §§ 80-82 i straffeloven optages nye bestemmelser om straffens fastsættelse. § 81 angiver en række forhold, som i almindelighed skal indgå som skærpende omstændighed ved straffens fastsættelse, mens § 82 tilsvarende beskriver omstændigheder, som i almindelighed skal tages i betragtning som formildende omstændigheder. Bestemmelserne optages i straffelovens almindelige del og vil derfor, jf. straffelovens § 2, hvis de gennemføres, også gælde for overtrædelser af anden lovgivning, f.eks. militær straffelov.

13.8.3. Udvalgets overvejelser. Indledning

De gældende strafferammer i straffebestemmelserne i militær straffelov stammer i det væsentligste fra militær straffelov af 1937, idet der ved lovrevisionen i 1973 kun i mindre omfang blev foretaget justeringer af de dagældende rammer.

Der er efter udvalgets opfattelse behov for at revurdere de gældende strafferammer for pligtforsømmelser i militær straffelov, navnlig bestemmelserne i kapitel 7, dels for at bedømme muligheden for at forenkle de gældende strafferammer i overensstemmelse med Straffelovrådets synspunkter, dels med henblik på at sikre, at straffen for pligtforsømmelser, hvis strafværdighed er sammenlignelige, også kan udmåles inden for samme strafferamme. I forbindelse med disse overvejelser er endvidere henset til strafferammerne i bestemmelser i straffeloven, som vedrører forhold, der kan sidestilles med bestemmelser i militær straffelov. Det gælder især bestemmelser i straffelovens kapitel 12 og 13 om forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed og mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder mv.

Udvalget har endvidere vurderet de eksisterende strafferammer for overtrædelser af militær straffelov, som begås under skærpende omstændigheder, herunder for forbrydelser, der begås under væbnet konflikt.

Som nævnt ovenfor under 13.8.2. foreslår Straffelovrådet, at strafferammesystemet i straffeloven forenkles, bl.a. ved at flere strafpositioner, f.eks. fængsel indtil 12 år, 3 år og 3 måneder, udelades, jf. bl.a. betænkningen side 42.

Udvalget foreslår i et vist omfang en forenkling af de gældende rammer i militær straffelov i overensstemmelse med Straffelovrådets anbefalinger. At rådets anbefaling ikke fuldt ud har kunnet følges, skyldes især følgende forhold:

En række af reglerne i militær straffelov indeholder forhøjede strafferammer, når der foreligger skærpende omstændigheder. Flere af bestemmelserne vedrører desuden både forhold, der begås i fredstid, og forhold, der begås under væbnet konflikt. Det er derfor nødvendigt ved vurderingen af de enkelte bestemmelser at sikre, at der opnås en rimelig sammenhæng mellem strafferammer, der gælder for mere almindelige forhold,

for forhold, hvor der foreligger skærpene omstændigheder, og for de langt alvorligere situationer, der kan være tale om under væbnet konflikt. Disse omstændigheder har medført, at udvalget i visse tilfælde har valgt at opretholde f.eks. en strafferamme på fængsel indtil 12 år og i visse tilfælde en strafferamme på fængsel indtil 3 år.

Et helt overvejende flertal i Straffelovrådet går ind for, at livstidsstraffen i de gældende bestemmelser i straffeloven opretholdes. Militær straffelov indeholder tre bestemmelser med en strafferamme på fængsel indtil på livstid: § 17 om mytteri under væbnet konflikt, § 33 om krigsforræderi og § 34 om militær spionage.

Udvalget foreslår endvidere denne strafferamme optaget i bestemmelsen om ændring af ammunition mv. under væbnet konflikt, jf. forslaget til § 31, stk. 3, for at røbe militære hemmeligheder under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil, jf. forslaget til § 33, stk. 1, og for krigsforbrydelser, jf. forslaget til § 37. Om begrundelsen for skærpelsen af strafferammen i disse bestemmelser under væbnet konflikt henvises til bemærkningerne nedenfor til de enkelte bestemmelser.

Under 13.8.3.1. gennemgås de gældende strafferammer i militær straffelov kapitel 7 (bortset fra §§ 24 og 25, som behandles under de bestemmelser, der vedrører væbnet konflikt), mens strafferammerne i bestemmelserne i kapitel 8, der væsentligst vedrører væbnet konflikt, omtales nedenfor i afsnit 13.8.3.2.

13.8.3.1. Pligtforsømmelser, jf. kapitel 7

13.8.3.1.1. Normalstrafferammer

13.8.3.1.1.1. Gældende ret

Straffebestemmelserne i militær straffelov kapitel 7 om pligtforsømmelser i tjenesten omfatter dels bestemmelser om bestemt afgrænsede forhold (ulydighed, udeblivelse etc.), som for de fleste bestemmelsers vedkommende har en strafferamme af bøde eller fængsel indtil 6 måneder, dels den generelt formulerede bestemmelse i § 15, hvor strafferammen er bøde eller fængsel indtil 3 måneder.

13.8.3.1.1.2. Udvalgets overvejelser

Straffelovrådet foreslår i sin betænkning den gældende strafferamme på fængsel indtil 4 måneder i straffelovens §§ 156 og 157 om offentligt ansattes pligtforsømmelser i tjenesten forhøjet til fængsel indtil 6 måneder, jf. udkastet i betænkningen til lov om ændring af straffeloven § 1, nr. 11 og nr. 42.

Militær straffelov § 15 erstatter straffelovens §§ 156 og 157 i sager om militære pligtforsømmelser. Udvalget har bl.a. på denne baggrund overvejet, om der er anledning til at foreslå den gældende strafferamme i § 15 på fængsel indtil 3 måneder forhøjet tilsvarende, dvs. til fængsel indtil 6 måneder.

At militær straffelov § 15 har en lavere strafferamme end de øvrige bestemmelser om pligtforsømmelser i kapitel 7, skyldes, at de øvrige – konkrete – bestemmelser om pligtforsømmelser i dette kapitel omfatter forhold, som er fundet at være af mere kvalificeret karakter end de forhold, der henføres under § 15. Disse bestemmelser bør derfor ”indeholde maximumsstraf, der er strengere end i forslagets § 15”, jf. bemærkningerne til bestemmelsen i lovforslaget fra 1972, Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 13, gengivet i kapitel 6.3.3.5. Endvidere kan henvises til forsvarsministerens besvarelse af spørgsmål 5 og 6 fra retsudvalget under udvalgsbehandlingen af militær straffelov i 1973 omtalt i kapitel 6.3.3.1.

Udvalget har på baggrund af denne sammenhæng mellem bestemmelserne i kapitel 7 i militær straffelov ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at foreslå den gældende strafferamme på fængsel indtil 3 måneder i den almindelige bestemmelse om pligtforsømmelser forhøjet, jf. § 28 i udvalgets lovforslag. Bestemmelsen er en opsamlingsbestemmelse for pligtforsømmelser, som ikke kan henføres under de specifikke straffebestemmelser. Udvalget har desuden tillagt det betydning, at den gældende bestemmelse i 2. pkt. indeholder en skærpet strafferamme på fængsel indtil 1 år for pligtforsømmelser, som er særligt grove, eller som har medført stor skade eller fare. De tilsvarende bestemmelser i straffelovens §§ 156 og 157 indeholder derimod ikke skærpede strafferammer for mere alvorlige tilfælde af pligtforsømmelser.

Udvalget finder, at strafferammen på fængsel indtil 6 måneder, som findes i de fleste andre bestemmelser i kapitel 7, fortsat afspejler den strafværdighed, som disse forhold typisk kan rumme. Udvalget foreslår derfor denne strafferamme, der i de gældende bestemmelser findes i § 20 om respektstridig opførsel, § 21 om forfølgelse, § 22 om visse former for stillingsmisbrug og § 23 om udeblivelse fra tjeneste, opretholdt, jf. udvalgets forslag til §§ 13, 15, 16 og 25. Samme strafferamme foreslås i de nye bestemmelser, som udvalget foreslår optaget i militær straffelov, nemlig § 18 vedrørende overordnedes krænkende opførsel over for underordnede, § 17 om den overordnedes manglende indgriben, § 19 om ulovlige ritualer og § 22 om indtagelse af euforiserende stoffer i tjenesten eller på militært område.

Strafferammen i den foreslåede bestemmelse til § 21 om tilsidesættelse af promillegrænser i tjenesten foreslås fastsat til fængsel indtil 1 år, svarende til strafferammen i færdselslovens § 117.

Endelig foreslås den gældende strafferamme i § 27 om beruselse mv. i tjenesten på fængsel indtil 4 måneder forhøjet til fængsel indtil 1 år, jf. udvalgets forslag til militær straffelov § 20. Dette skyldes, at dette forhold efter omstændighederne kan være ganske alvorligt og indebære ikke ubetydelige risici for andre.

Strafferammen for ulydighed, jf. den gældende bestemmelse i § 16, stk. 1, 1. pkt., er fængsel indtil 6 måneder, mens strafferammen for vagtforseelser er fængsel indtil 1 år, jf. § 26, stk. 1. Det er udvalgets opfattelse, at ulydighed, navnlig i form af den direkte nægtelse af at efterkomme en ordre, efter omstændighederne kan være af samme strafværdighed som en vagtforseelse, og udvalget foreslår derfor strafferammen i § 16 forhøjet fra de gældende 6 måneders fængsel til fængsel indtil 1 år, jf. forslaget til § 11, stk. 1. Om andre forslag vedrørende strafferammerne i disse to bestemmelser henvises til 13.8.3.1.2.2.

Den gældende strafferamme på fængsel indtil 4 måneder i § 29 foreslås i overensstemmelse med Straffelovrådets forslag forhøjet til fængsel indtil 6 måneder, jf. forslaget til § 27.

Strafferammen i militær straffelov § 28 for militært hærværk, der i den gældende bestemmelse er fængsel indtil 1 år, foreslås nedsat til fængsel indtil 6 måneder. Om begrundelsen herfor henvises til bemærkningerne til ny udformning af denne bestemmelse, jf. forslaget til § 26 i militær straffelov.

Strafferammen for mytteri på fængsel indtil 6 år, jf. den gældende bestemmelse i § 17, foreslås opretholdt på baggrund af denne forbrydelses alvorlige karakter, jf. forslaget til § 12.

Militær straffelov § 30 indeholder en bestemmelse om strafansvar for den, som er ”vidende om, at krigsforræderi, mytteri eller anden for det militære forsvar farlig forbrydelse tilsigtes begået, og ikke gør, hvad der står i hans magt for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse”. § 30 henviser i øvrigt til den tilsvarende bestemmelse i straffelovens § 141, herunder denne bestemmelses strafferamme, der omfatter fængsel indtil 3 år eller under formildende omstændigheder bøde. § 30 gælder både i fredstid og under væbnet konflikt, jf. bl.a. henvisningen til § 33 om krigsforræderi, som kun gælder under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil.

§ 30 kriminaliserer som den tilsvarende bestemmelse i straffelovens § 141 bl.a. undladelse af om fornødent at anmelde mulige forsøg på at foretage meget alvorlige forbrydelser. Udvalget har overvejet, om en strafferamme på fængsel indtil 3 år også i dag er tilstrækkelig, navnlig når henses til de meget alvorlige konsekvenser, som de forbrydelser, som bestemmelsen omfatter, kan få, især under væbnet konflikt. Udvalget finder imidlertid, navnlig på baggrund af, at manglende anmeldelse af mulige strafbare forhold efter dansk retstradition som altovervejende hovedregel ikke er fundet strafværdige, ikke tilstrækkelig anledning til af denne grund at foreslå en skærpelse af strafferammen i militær straffelov § 30, jf. forslaget til § 34. Strafferammen foreslås i overensstemmelse med Straffelovrådets forslag (lovudkastets § 1, nr. 34, betænkningen side 972) forhøjet til fængsel indtil 4 år. Ændringen er alene teknisk begrundet, jf. bemærkningerne til Straffelovrådets forslag under nr. 35, betænkningen side 993.

13.8.3.1.2. Strafferammer under skærpende omstændigheder

13.8.3.1.2.1. Gældende ret

Fire bestemmelser i militær straffelov kapitel 7 indeholder skærpede strafferammer for grove forhold mv. eller for overtrædelser, der begås under skærpende omstændigheder.

Efter den almindelige bestemmelse i § 15 kan straffen stige til fængsel i 1 år, hvis pligtforsømmelsen er særlig grov eller har medført stor skade eller fare, jf. § 15, stk. 1, 2. pkt.

For ulydighed kan straffen under skærpende omstændigheder stige til fængsel i 3 år, jf. § 16, stk. 1, 2. pkt. Straffen kan endvidere stige til fængsel i 6 år, hvis der ”med ulydigheden er forbundet vold mod foresat eller vagt, eller den har medført betydelig skade eller fare”.

I sager om udeblivelse kan straffen under skærpende omstændigheder stige til fængsel i 2 år, jf. § 23, stk. 1, 2. pkt.

Har en vagtforseelse ”givet anledning til, at der begås en forbrydelse eller indtræder betydelig skade”, kan straffen stige til fængsel i 3 år, jf. § 26, stk. 2.

13.8.3.1.2.2. Udvalgets overvejelser

Det er udvalgets opfattelse, at der fortsat er behov for højere strafferammer ved overtrædelse af de fire bestemmelser, som er omtalt under 13.8.3.1.2.1, når forbrydelsen er af alvorligere karakter.

Det foreslås, at den skærpede strafferamme i § 15, 2. pkt., på fængsel indtil 1 år, oprettholdes, jf. forslaget til § 28, stk. 2.

Udvalget foreslår endvidere, at strafferammen for ulydighed, jf. § 16, udeblivelse, jf. § 23, og vagtforseelser, jf. § 26, der begås under skærpende omstændigheder, fastsættes

til fængsel indtil 3 år, jf. forslagene til §§ 11, 25 og 24. Dette skyldes, at disse forhold efter udvalgets opfattelse må bedømmes som værende af samme strafværdighed.

Den gældende bestemmelse i § 16 om ulydighed indeholder herudover en skærpet strafferamme på fængsel indtil 6 år bl.a. for tilfælde, hvor ulydigheden er forbundet med vold mod foresat eller vagt. Et sådant forhold vil efter omstændighederne kunne sidestilles med mytteri, blot begået af en enkelt person, jf. gerningsbeskrivelsen i militær straffelov § 17. Udvalget finder derfor, at den gældende skærpede strafferamme for denne form for kvalificeret ulydighed bør opretholdes, jf. forslaget til § 11, stk. 2, 2. pkt. Denne strafferamme svarer i øvrigt til strafferammen i straffelovens § 119 om vold mv. mod offentlig myndighed³⁸.

De skærpede strafferammer for særligt grove forhold, jf. de gældende bestemmelser i §§ 15, 16, 23 og 26, er i videst muligt omfang formuleret i overensstemmelse med Straffelovrådets anbefalinger. Der henvises herom til §§ 28, 11, 25 og 24 i udvalget lovforslag og bemærkningerne hertil.

13.8.3.2. Strafferammer under væbnet konflikt, herunder bestemmelserne i lovens kapitel 8.

13.8.3.2.1. Gældende ret

Som det fremgår af redegørelsen ovenfor under 13.8.1., er næsten alle strafferammerne i militær straffelov §§ 24, 25 og 30 og de særlige bestemmelser for væbnet konflikt i lovens kapitel 8 om ”forbrydelser mod forsvarsmagts kampdygtighed” identiske med de strafferammer, der fandtes i de tilsvarende bestemmelser i militær straffelov fra 1937. Det samme gælder de bestemmelser i kapitel 7, der indeholder skærpede strafferammer for pligtforsømmelser begået under væbnet konflikt.

---

³⁸ Justitsministeren har den 26. november 2003 fremsat forslag til ændring af bl.a. straffeloven (L 99), herunder med forslag om at forhøje strafferammen i § 119 til fængsel indtil 8 år.

13.8.3.2.2. Udvalgets overvejelser

Udvalget foreslår, at strafferammen i den gældende bestemmelse i § 15 om almindelige pligtforsømmelser begået under væbnet konflikt på fængsel indtil 3 år, opretholdes for forsætlige overtrædelser, jf. forslaget til § 28, stk. 3.

Den gældende bestemmelse i militær straffelov § 16 om ulydighed indeholder ikke som f.eks. bestemmelsen i § 26 om vagtforseelser en skærpet strafferamme for overtrædelser, der begås under væbnet konflikt. I § 33 om krigsforræderi findes ganske vist en bestemmelse om strafansvar for den, der under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil undlader at udføre en befaling. § 33 forudsætter imidlertid, jf. indledningen til bestemmelsen, at forholdet er begået ”i den hensigt at gavne fjenden eller skade det danske militære forsvar”. Strafferammen i § 33 er fængsel ikke under 8 år. I § 35, stk. 1 og 2, findes endvidere bestemmelser om strafansvar for den, der på pligtstridig måde søger at unddrage sig faren i kamp mv. Strafferammen er her fængsel indtil 12 år.

Det er udvalgets opfattelse, at der er behov for at indføre en selvstændig skærpet strafferamme for tilfælde af ulydighed, som begås under væbnet konflikt, når forholdet ikke kan henføres under §§ 33 eller 35. Samtidig foreslås den gældende strafferamme i § 26 om vagtforseelser, der begås under væbnet konflikt, og som efter den gældende bestemmelse er fængsel indtil 3 år, forhøjet. Det er udvalgets opfattelse, at konsekvenserne af disse forbrydelser som følge af den tekniske udvikling i dag vil kunne være langt mere alvorlige end sine katastrofale under væbnet konflikt i forhold til det, der kunne forudses i 1973, for slet ikke at tale om i 1937, hvor de gældende strafferammer i al væsentlighed blev fastsat. F.eks. vil en vagtforseelse, som medfører, at en modstander under væbnet konflikt får mulighed for at gribe ind i forsvarets it- og radarsystemer, kunne få helt uoverskuelige konsekvenser. De skærpede strafferammer under væbnet konflikt for ulydighed, jf. forslaget til § 11, stk. 3, og vagtforseelser, jf. forslaget til § 24, stk. 3, foreslås på denne baggrund fastsat til fængsel indtil 10 år. De foreslåede strafferammer er udtrykkeligt begrænset til forsætlige forhold.

Strafferammen for mytteri, som efter § 17 kan stige til fængsel indtil livstid, når forbrydelsen er begået under væbnet konflikt, foreslås opretholdt.

Strafferammen for udeblivelse under væbnet konflikt, som efter den gældende bestemmelse i § 23, stk. 1, 2. pkt., er fængsel indtil 10 år, foreslås opretholdt, jf. forslaget til § 25, stk. 4. Også denne bestemmelse foreslås begrænset til forsætlige forhold.

Udvalget har overvejet, hvorvidt der er behov for at foreslå en yderligere skærpet strafferamme for særligt alvorlige tilfælde af udeblivelse under væbnet konflikt, herunder især rømning (desertering), hvor flere udebliver (deserterer) efter fælles aftale i en kampsituation eller umiddelbart forinden. Et sådant forhold er ikke omfattet af mytteribestemmelsen, som forudsætter, at der tillige er tale om ulydighed over for en ordre. Det er imidlertid udvalgets opfattelse, at de fleste af sådanne situationer vil være omfattet af den gældende bestemmelse i § 35, stk. 1, om pligtstridig adfærd ”under kamp eller når kamp forestår”, hvis strafferamme omfatter fængsel indtil 12 år. Denne strafferamme foreslås opretholdt, jf. nedenfor om forslaget til § 32.

Krænkelser af forbud i konventioner, der gælder under væbnet konflikt, herunder Genèvekonventionerne, er efter militær straffelov § 25, stk. 1, fængsel indtil 12 år. Det er udvalgets opfattelse, at disse forbrydelser, hvoraf nogle efter folkeretten er krigsforbrydelser, er så alvorlige, at strafferammen bør forhøjes til fængsel indtil på livstid. Der henvises nærmere til udvalgets overvejelser vedrørende denne bestemmelse i kapitel 13.6., forslaget til § 37 og bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse.

Strafferammen i den gældende bestemmelse i militær straffelov § 31, stk. 1, 1. pkt., om den, ”der røber militær hemmelighed, hvis åbenbaring for fremmed magt kan skade landets forsvar”, er fængsel indtil 4 år. Efter 2. pkt. kan straffen stige til fængsel indtil 10 år, når handlingen er begået i krigstid eller under truende udsigt til krig eller har medført betydelig skade.

Begrebet ”militære hemmeligheder” i militær straffelov § 31 har i dag et noget andet indhold end i 1937, da bestemmelsen fik sin nuværende formulering (§ 40). Især den teknologiske udvikling i de senere år har i betydelig grad ændret bl.a. metoder og strategier for krigsførelse. Afsløring af sådanne oplysninger vil efter omstændighederne kunne få meget alvorlige konsekvenser for dansk militært forsvar. Det gælder, hvad enten forbrydelsen begås i fredstid eller under væbnet konflikt.

I straffelovens § 109, således som denne bestemmelse er affattet ved lov nr. 225 af 7. juni 1952, findes en nogenlunde tilsvarende bestemmelse om den, som røber eller videregiver meddelelse ”om statens hemmelige underhandlinger, rådslagninger eller beslutninger i sager, hvorpå statens sikkerhed eller rettigheder i forhold til fremmede starter beror ...”. Strafferammen i § 109, stk. 1, er fængsel indtil 12 år, som dog af Straffelovrådet foreslås nedsat til 10 år, jf. rådets betænkning side 970, lovudkastets § 1, nr. 12.

Straffelovens § 107, stk. 1, og § 108, stk. 1, om spionage og bistand til fremmede efterretningstjenester anvender strafferammer på henholdsvis fængsel indtil 16 år og 6 år. Efter § 107, stk. 2 (spionage), kan straffen stige til fængsel indtil på livstid bl.a. når forbrydelsen er begået under krig eller besættelse. Efter § 108, stk. 2, kan straffen for bistand til fremmede efterretningstjenester stige til fængsel indtil 12 år, når det drejer sig om efterretninger vedrørende militære anliggender, eller virksomheden finder sted under krig eller besættelse. Også denne strafferamme foreslår Straffelovrådet nedsat til fængsel indtil 10 år, jf. betænkningen samme sted.

De forhold, der er omfattet af militær straffelov § 31, stk. 1, har endvidere betydelige lighedspunkter med krigsforræderi, jf. militær straffelov § 33, især nr. 4, hvis strafferamme går fra fængsel i ikke under 8 år til livstid, og med militær spionage, jf. militær straffelov § 34, som har en tilsvarende strafferamme.

Det er på denne baggrund udvalgets opfattelse, at der er behov for at forhøje de gældende strafferammer i § 31, stk. 1. Grundstrafferammen foreslås forhøjet fra de gældende 4 års fængsel til fængsel indtil 8 år. Der foreslås endvidere optaget en skærpet sidestrafferamme på fængsel indtil 12 år, navnlig når forbrydelsen har medført betydelig skade eller fare. Også tilfælde, hvor forbrydelsen er begået af medarbejdere inden for forsvaret, der som følge af deres tjenstlige opgaver har arbejdsmæssig adgang til sådanne oplysninger, vil kunne henføres under denne skærpede strafferamme. Strafferammen for denne forbrydelse foreslås forhøjet til fængsel indtil på livstid, når forbrydelsen er begået under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil. Der henvises til forslaget til § 33, stk. 1.

Strafferammen i § 31, stk. 2, om den, der uberettiget bl.a. skaffer sig kendskab til sådanne hemmeligheder, som er nævnt i § 31, stk. 1, omfatter bøde og fængsel indtil 6 måneder. Sker det i krigstid eller under truende udsigt til krig, kan straffen efter 2. pkt. stige til fængsel i 3 år.

Som følge af de foreslåede forhøjelser af strafferammerne i § 31, stk. 1, foreslås strafferammen i stk. 2, 1. pkt., forhøjet til fængsel indtil 4 år, og i stk. 2, 2. pkt. (under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil), til fængsel indtil 10 år, jf. forslaget til § 33, stk. 2.

På grund af de betydelige risici, som også uagtsomme afsløringer af militære hemmeligheder kan have for de væbnede styrker og for landets militære forsvar, foreslås det som stk. 3 at indsætte en ny bestemmelse om strafansvar for afsløring af militære hemmeligheder, som skyldes grov uagtsomhed. Strafferammen foreslås fastsat til bøde eller fængsel indtil 2 år svarende til strafferammen i straffelovens § 109, stk. 2, således som denne strafferamme foreslås ændret af Straffelovrådet, jf. § 1, nr. 13, i rådets lovforslag (betænkningen side 970). Strafferammen for groft uagtsomme overtrædelser under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil foreslås fastsat til fængsel indtil 4 år, jf. forslaget til § 33, stk. 3.

Militær straffelov § 32 om forfalskning af ammunition mv. har en strafferamme på fængsel indtil 4 år, jf. stk. 1. Bestemmelsen omfatter bl.a. tilfælde, hvor gerningsmanden ved handlingen udsætter personer for fare, og har således klare lighedspunkter med straffelovens § 252 om den, der bl.a. på hensynsløs måde volder nærliggende fare for nogens liv eller førlighed. Strafferammen i straffelovens § 252 blev i 2002 forhøjet fra fængsel indtil 4 år til fængsel indtil 8 år, jf. lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af bl.a. straffeloven. Udvalget foreslår strafferammen i militær straffelov § 32, stk. 1, forhøjet til fængsel indtil 8 år, jf. forslaget til § 31, stk. 1.

Efter § 32, stk. 2, kan straffen stige til fængsel indtil 12 år, når gerningsmanden har måttet regne med, at forfalskningen ville få virkning under krigsforhold. Denne strafferamme foreslås opretholdt. Udvalget har endvidere overvejet, om der er anledning til at foreslå en yderligere skærpet strafferamme for forhold, der begås under væbnet konflikt, herunder især for tilfælde, hvor forbrydelsen har medført fare og især skade. Er

betingelserne herfor opfyldt, vil sådanne forhold kunne henføres under straffelovens § 237 om manddrab, § 180 om forsætlig brandstiftelse og § 183, stk. 2, om forvoldelse af sprængning mv. under de omstændigheder, der er nævnt i § 180. Det gælder dog ikke, hvis forbrydelsen medfører, at den forventede virkning af ammunitionen mv. udebliver. Udvalget foreslår derfor, at den gældende bestemmelse suppleres med en skærpet strafferamme på fængsel indtil på livstid, når forbrydelsen begås under væbnet konflikt. Der henvises til forslaget til § 31, stk. 2 og 3.

I overensstemmelse med Straffelovrådets forslag om i videst muligt omfang at afskaffe strafminimum i straffebestemmelser i straffeloven, jf. betænkningen side 163 ff, foreslår udvalget, at minimumsstrafferammen på fængsel i 8 år i militær straffelov §§ 33 og 34, stk. 1, om henholdsvis krigsforræderi og militær spionage ophæves. Strafferammen for disse forbrydelser vil således efter forslaget omfatte fængsel fra 7 dage indtil på livstid, jf. straffelovens § 33, stk. 1. Der henvises til forslagene til §§ 29 og 30.

Forslaget om at opretholde en strafferamme på fængsel indtil på livstid for militær spionage, jf. den gældende bestemmelse i § 34, stk. 1, er begrundet dels i denne forbrydelses meget alvorlige karakter, og dels i de gældende strafferammer i straffeloven for tilsvarende "civile" forbrydelser. Efter straffelovens § 107, stk. 1, straffes spionage med fængsel indtil 16 år. Bestemmelsen omfatter den, "som i fremmed magts eller organisations tjeneste eller til brug for personer, der virker i sådan tjeneste, udforsker eller giver meddelelse om forhold, som af hensyn til danske stats- eller samfundsinteresser skal holdes hemmelige ...". Efter stk. 2 kan straffen stige til fængsel indtil på livstid bl.a., når "handlingen finder sted under krig eller besættelse".

Strafferammen i § 35, stk. 1 og 2, om pligtstridig adfærd under kamp mv. er fængsel indtil 12 år. Straffelovrådet foreslår denne strafposition i straffeloven ændret til fængsel indtil 10 år. Udvalget har imidlertid ikke fundet grundlag for at foreslå en tilsvarende ændring i militær straffelov § 35, stk. 1. Det skyldes, at udvalget, netop under henvisning til den gældende strafferamme i § 35, stk. 1, er afstået fra at foreslå en skærpet strafferamme ud over fængsel indtil 10 år for rømning (desertering) under væbnet konflikt, jf. ovenfor under bestemmelsen om udeblivelse mv.

Udvalget foreslår endvidere strafferammen i § 36 på fængsel indtil 4 år for ”fremkaldelse af modløshed” inden for det militære forsvar opretholdt.

Endelig foreslås den eksisterende strafferamme i militær straffelov § 37, 2. pkt., om ”fraternisering med fjenden”, hvorved der er givet oplysninger, der kan være af værdi for fjenden, forhøjet fra fængsel indtil 3 år til fængsel indtil 4 år, jf. forslaget til § 36. Dette skyldes, at dette forhold må anses for et supplement til de alvorlige forbrydelser, som er omfattet af militær straffelov § 31, stk. 1, om videregivelse af militære hemmeligheder og om krigsforræderi, jf. især § 33, nr. 4.

13.9. Ophævede bestemmelser

Følgende bestemmelser i militær straffelov er ikke medtaget i udvalgets lovforslag:

13.9.1. Militær straffelov § 1

Efter § 1 gælder reglerne i straffelovens almindelige del på de overtrædelser, der er omfattet af militær straffelov, medmindre andet følger af militær straffelov.

Som det fremgår af bemærkningerne i kapitel 6.2.1, er militær straffelov § 1 overflødig, idet det nu fremgår af straffelovens § 2, at reglerne i straffelovens almindelige del også finder anvendelse på overtrædelser af militær straffelov, medmindre andet er bestemt i militær straffelov, jf. lov nr. 6 af 3. januar 1992 om ændring af bl.a. straffeloven. Bestemmelsen er derfor ikke medtaget i udvalgets lovudkast.

13.9.2. Militær straffelov § 11

Efter den gældende bestemmelse i § 11, stk. 1, i militær straffelov straffes overtrædelse af militær straffelov med irrettesættelse, bøde, hæfte og fængsel. Straf af hæfte er ophævet med virkning fra 1. juli 2001, jf. lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af straffeloven.

Ved lovændringen i 1973 blev de hidtil eksisterende militære strafarter kvarterarrest og vagtarrest ophævet. Kun irettesættelse blev opretholdt som den sidste tilbageværende militære strafart, jf. om baggrunden herfor kapitel 6.12.2. og 7.19.2.

Irettesættelse er i praksis i de senere år kun anvendt i meget begrænset omfang. Således blev denne straf anvendt i 26 sager i 1999 og i 18 sager i 2000, mens 23 sager i 2001 resulterede i denne sanktion. I 2002 blev irettesættelse anvendt i 37 sager. På denne baggrund og ud fra hensynet til, at militært personel kun bør være undergivet særregler, når dette er absolut nødvendigt, jf. kommissoriet, har udvalget ikke fundet anledning til at foreslå irettesættelse opretholdt som straf.

13.9.3. Militær straffelov § 12

§ 12 giver mulighed for at fastsætte særskilt straf for en overtrædelse af militær straffelov og andre lovovertrædelser, der behandles under samme straffesag. Bestemmelsen har bl.a. betydning i tilfælde, hvor overtrædelsen af militær straffelov afgøres ved strafpålæg, mens den ”civile” del af sagen afgøres af retten. Formålet med strafpålæg er især af disciplinære grunde at gøre det muligt hurtigt at markere sanktionen. Bestemmelsen hviler desuden på den forudsætning, at der i et vist omfang gælder særlige regler om muligheden af at anvende betingede domme ved overtrædelser af militær straffelov. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.2.13.

Der kan efter udvalgets opfattelse ikke længere påvises nogen væsentlig begrundelse for at opretholde bestemmelsen, som derfor ikke er medtaget i lovudkastet. Udvalget har ikke fundet, at hensynet til disciplinen alene kan begrunde at bibeholde bestemmelsen.

Udvalget har også lagt vægt på, at adgangen til at pålægge straf uden dom foreslås ophævet, og at der efter udvalgets opfattelse ikke er noget grundlag for at opretholde særlige regler om, hvornår betinget dom kan anvendes i militære straffesager.

13.9.4. Militær straffelov § 13

I militær straffelov § 13 findes enkelte særregler vedrørende anvendelse af betingede domme i sager om overtrædelse af militær straffelov. Der henvises til kapitel 6.2.14. Bestemmelsen i stk. 1 vedrører sager om straf af hæfte i 30 dage og derunder, mens de øvrige bestemmelser alene vedrører ikendt frihedsstraf. Da hæftestraffen er ophævet pr. 1. juli 2001, og da udvalget foreslår adgangen til strafpålæg ophævet, foreslår udvalget i det hele bestemmelsen ophævet.

13.9.5. Militær straffelov § 14

§ 14 indeholder bemyndigelse for forsvarsministeren til at fastsætte bestemmelser om visse konsekvenser af strafafsoning for militært personel. Om bestemmelsen henvises til kapitel 6.2.15.

Udvalget finder af lovtekniske grunde ikke, at denne bestemmelse, der ikke vedrører egentlig strafferet, hører hjemme i almindelig del i militær straffelov. Udvalget foreslår derfor bestemmelsen overflyttet til anden lovgivning.

KAPITEL 14. Udvalgets overvejelser vedrørende militær retsplejelov

14.1. Indledning

Den gældende militære retsplejelov indeholder i §§ 1-28 en række bestemmelser især om behandlingen af militære straffesager. Ud over at definere dette begreb i § 2 regulerer disse bestemmelser den militære anklagemyndigheds og de militære myndigheds kompetence med hensyn til efterforskning af og påtale i militære straffesager, jf. navnlig §§ 7-11 og § 13 samt §§ 20-22. Herudover findes i §§ 13-19 særregler med hensyn til betingelserne for ransagning, beslaglæggelse, anholdelse og varetægtsfængsling i militære straffesager. §§ 29-36 indeholder regler om pålæg af straf uden dom, mens reglerne om disciplinarmidler er optaget i §§ 37-44.

Udvalgets forslag om, at påtalen og efterforskningskompetencen i militære straffesager alene udøves af den militære anklagemyndighed, jf. kapitel 12.2.3, betyder, at det kun på få punkter er nødvendigt at opretholde særbestemmelser for behandlingen af disse sager, idet retsplejelovens almindelige bestemmelser finder anvendelse. En yderligere forenkling af militær retsplejelov følger af, at udvalget foreslår adgangen til at kunne afgøre militære straffesager med strafpålæg ophævet, jf. kapitel 12.2.2, og at reglerne om anvendelse af disciplinarmidler, herunder om sagsbehandlingen, foreslås optaget i en selvstændig lov – militær disciplinarlov.

Udvalget har overvejet de gældende særregler om betingelserne for straffeprocessuelle tvangsindgreb, herunder ransagning og varetægtsfængsling, som efter militær retsplejelov kan gennemføres under lempeligere betingelser end de, der gælder efter retsplejeloven.

Det er udvalgets opfattelse, at der er behov for at opretholde særlige regler for bl.a. ransagning og varetægtsfængsling i militære straffesager, men at betingelserne for at kunne foretage disse indgreb i videst muligt omfang bør tilnærmes de betingelser, der

gælder efter retsplejeloven. Der henvises herom til afsnittene nedenfor, hvor også flere nye bestemmelser, som udvalget foreslår indført, navnlig ud fra sikkerhedsmæssige synspunkter, er omtalt.

14.2. Begrebet militære straffesager

Den gældende bestemmelse i § 2 i militær retsplejelov angiver de lovovertrædelser, som skal behandles som militære straffesager, når forholdet er begået af tjenstgørende militært personel. Denne bestemmelse, som er beskrevet i kapitel 7.3, foreslås opretholdt, jf. § 2 i udvalgets forslag til militær retsplejelov.

14.3. Efterforskning af militære straffesager

Efter den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 13 har både militære foresatte og vagthavende samt auditøren kompetence til at efterforske militære straffesager og til i disse sager at anvende de tvangsindgreb, som politiet efter retsplejeloven kan anvende under efterforskningen af almindelige straffesager. Denne bestemmelse har sammenhæng med den adgang, militære myndigheder efter gældende ret har til i et vist omfang at kunne afgøre militære straffesager med strafpålæg. Om § 13 henvises til kapitel 7.12. og til kapitel 7.25. vedrørende strafpålæg.

Udvalget foreslår, jf. kapitel 12.2.2., at adgangen til strafpålæg ophæves, og således, at behandlingen af militære straffesager i det hele forestås af den militære anklagemyndighed (Forsvarets Auditørkorps), mens behandlingen af sager, som må forventes afgjort med et disciplinarmiddel, alene behandles af militære myndigheder. Dette gør det nødvendigt at fastsætte nye regler om den militære anklagemyndigheds kompetence, jf. herved lovforslagets § 7, stk. 1.

Princippet om, at efterforskningen af militære straffesager fremover alene forestås af den militære anklagemyndighed, må dog modificeres i et vist omfang. Det vil af praktiske grunde være nødvendigt, at militære myndigheder på begæring kan bistå den militære anklagemyndighed med konkrete efterforskningsskridt, ligesom det kan være nødvendigt, at militære myndigheder på stedet selvstændigt kan foretage sådanne kon-

krete efterforskningskridt, som ikke kan opsættes. Bestemmelser herom er optaget i lovforslagets § 8, stk. 1, og § 9, stk. 1.

14.3.1. Varetægtsfængsling

Militær retsplejelov indeholder i § 18 en bestemmelse, der giver mulighed for varetægtsfængsling i militære straffesager, når der efter sagens omstændigheder er særlig grund til at antage, at sigtedes forbliven på fri fod vil virke nedbrydende på disciplinen. Om denne bestemmelse henvises til kapitel 7.17.

Militær retsplejelov § 18 bygger på den tidligere gældende bestemmelse i retsplejelovens § 780, der – for at retten kunne afsige kendelse om varetægtsfængsling – alene krævede, at der forelå ”skellig grund til at antage, at den sigtede har gjort sig skyldig i en forbrydelse, hvorfor straffen efter det foreliggende skønnes at ville blive højere end bøder eller hæfte”.

Ved ændring af retsplejeloven i 1978, jf. lov nr. 243 af 8. juni 1978, blev betingelserne for, at retten kunne træffe bestemmelse om varetægtsfængsling under efterforskningen, betydeligt skærpet. Militær retsplejelov § 18 blev ikke ændret i denne forbindelse, og det antages derfor, at § 18 i det hele fraviger de krav, som efter retsplejelovens § 762 skal være opfyldt, for at retten kan afsige kendelse om varetægtsfængsling i militære straffesager.

Den væsentligste forskel på adgangen til varetægtsfængsling i militære straffesager og andre straffesager er kravet efter retsplejelovens § 762 om, at den lovovertrædelse, som sigtelsen vedrører, skal give mulighed for straf af fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover. De fleste bestemmelser i militær straffelov kapitel 7 om pligtforsømmelser har en væsentlig lavere strafferamme, typisk 3 til 6 måneders fængsel.

Udvalget finder, at der fortsat er behov for at kunne træffe bestemmelse om varetægtsfængsling af disciplinære grunde i sager vedrørende mere alvorlige overtrædelser af militær straffelov. Det foreslås, at der – som efter den almindelige bestemmelse i retsplejelovens § 762 – skal foreligge begrundet mistanke om, at den pågældende har begået en overtrædelse af militær straffelov, og at forholdet efter loven kan medføre straf af fængsel. Endvidere skal der foreligge særlig grund til at antage, at sigtedes forbliven

på fri fod vil virke alvorligt nedbrydende på disciplinen. Efter udvalgets forslag kan varetægtsfængsling efter denne bestemmelse højst udstrækkes til 7 dage og kan ikke anvendes, hvis lovovertrædelsen kan forventes at ville medføre straf af bøde. Den foreslåede bestemmelse er optaget som § 11 i forslaget til militær retsplejelov.

14.3.2. Ransagning og beslaglæggelse i militære straffesager

Militær retsplejelov § 14 giver hjemmel til at foretage ransagning og beslaglæggelse på militært område ved mistanke om et strafbart forhold uden at mistanken kan rettes mod en bestemt person og uden at retsplejelovens betingelser for disse retsskridt i øvrigt er opfyldt. Indholdet af den gældende bestemmelse, herunder forholdet til retsplejelovens almindelige regler om ransagning og beslaglæggelse, er beskrevet i kapitel 7.13.

Som det fremgår heraf, anvendes denne form for ransagning i praksis især i situationer, hvor der er mistanke om, at der er forsvundet våben mv., eller at der findes narkotika på området. Ransagning under disse omstændigheder kan begrundes navnlig ud fra sikkerhedsmæssige hensyn såvel i forhold til forsvaret som i forhold til det øvrige personel og det omgivende samfund. Formålet med den gældende bestemmelse er desuden at sikre mulighed for at kunne foretage undersøgelse, mens der endnu er stor sandsynlighed for, at eftersøgte genstande stadig befinder sig på området.

Det er udvalgets opfattelse, at der fortsat er behov for regler, der giver mulighed for at kunne gennemføre ransagning over for militært personel på militært område under lempeligere betingelser end de, der gælder efter retsplejeloven. Sikkerhedsmæssige hensyn kan efter udvalgets vurdering begrunde adgang til "kollektiv" ransagning hos militært personel, når der er begrundet mistanke om, at der er forsvundet våben, våbendele, ammunition, sprængstoffer og lignende, f.eks. efter en øvelse, hvor ikke alt udleveret materiel er leveret tilbage, eller hvis der er stjålet eller på anden måde forsvundet våben mv. fra et militært depot.

På samme måde finder udvalget, at en mistanke om, at der på militært område findes euforiserende stoffer, herunder hash eller hård narkotika, kan begrunde en tilsvarende udvidet adgang til ransagning. Omgang med våben, farligt materiel eller udstyr i øvrigt

og betjening af enhver form for udstyr, der kan have betydning for andet personels opgaver, f.eks. elektronisk udstyr, rummer i sig selv en vis fare for alvorlige situationer eller for den sags skyld ulykker. Denne fare øges betydeligt, hvis personellet er påvirket af euforiserende stoffer. Er der f.eks. mistanke om, at der findes euforiserende stoffer blandt personellet, er det nødvendigt, at militære myndigheder har effektive muligheder for omgående at kunne gribe ind, herunder gennem ransagning, selv om mistanken om besiddelse af disse stoffer ikke konkret kan rettes mod en eller flere bestemte personer.

Der bør efter udvalgets opfattelse desuden være mulighed for at kunne gribe ind gennem denne form for ransagning, når der er mistanke om, at der er begået tyveri fra andet personel. Dette synspunkt er blevet underbygget over for udvalgsmedlemmer under samtaler med militært personel, herunder særligt værnepligtigt personel, under udvalgets tjenestestedsbesøg.

Denne form for kriminalitet blandt kammerater – der kun undtagelsesvist forekommer – kan efter det oplyste give anledning til betydelige problemer og spændinger blandt de øvrige i gruppen og ikke mindst, hvis mistanken kan rettes mod flere. Hele uddannelsens formål, og herunder også sikkerheden for, at den enkelte ubetinget kan stole på de andre, ikke mindst i en presset situation, vil under sådanne omstændigheder naturligvis kunne blive stærkt kompromitteret. Muligheden for en udvidet ransagningsadgang i disse tilfælde vil desuden modvirke risikoen for selvtægt.

Også andre lovovertrædelser kan ud fra sikkerhedsmæssige synspunkter begrunde, at ransagning bør kunne ske efter denne særlige militære bestemmelse. Som eksempler kan nævnes tyveri af klassificeret materiale, herunder dokumenter og klassificeret materiel, herunder f.eks. dele til våbensystemer og lignende. Udvalget finder det imidlertid ikke muligt i lovbestemmelsen præcist at beskrive, hvilke lovovertrædelser der skal være mistanke om, for at ”kollektiv” ransagning kan foretages. Udvalgets forslag, som er optaget som § 12 i forslaget til militær retsplejelov, er derfor ikke begrænset til at angå mistanke om bestemt angivne lovovertrædelser.

Den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 14 gælder også for beslaglæggelse i militære straffesager. Udvalget finder ikke grundlag for at foreslå en særbestemmelse

vedrørende beslaglæggelse i militære straffesager, idet retsplejelovens regler om beslaglæggelse findes at være tilstrækkelige. Det gælder navnlig § 802 om beslaglæggelse hos mistænkte personer. Det må antages, at spørgsmålet om beslaglæggelse i forbindelse med ”kollektiv” ransagning i praksis først opstår, når der ved ransagningen findes effekter mv., der kan beslaglægges i overensstemmelse med retsplejelovens regler. I disse tilfælde vil der enten være tale om, at en bestemt person er mistænkt for en bestemt lovovertrædelse, eller også vil ingen kendes ved det, der er fundet, som derfor kan behandles som hittegoods.

14.3.3. Adgangskontrol ved militære områder

Efter norsk ret gælder en særlig – ulovbestemt – adgang for militære myndigheder til at foretage kontrol (inspektion) af personer, biler mv. ved indgang til og udgang fra militært område. Denne inspektionsret indebærer for det første, at militære myndigheder kan foretage inspektion af personellets private tasker, skabe mv. og af militære tasker og udstyr, som bringes ind på og ud fra militært område, uden at der foreligger mistanke om strafbart forhold. Inspektionsretten antages at hvile på den militære kommandomyndighed. Militære myndigheder kan endvidere kræve adgang til at undersøge civile biler ved ind- og udpassage fra militært område f.eks. med henblik på at kontrollere, om der bringes alkohol mv. ind på området, og at der ikke bringes militær ejendom ud fra området, f.eks. brændstof. Adgangen efter norsk ret til at kunne foretage denne form for inspektion gælder ikke over for civile. De norske regler om inspektion, som ikke er lovfæstede, har ikke givet anledning til kritik. Om den norske ordning henvises til kapitel 9.1.4.

Udvalget foreslår, især ud fra et sikkerhedsmæssigt synspunkt, at der skabes udtrykkelig lovhjemmel for, at militære myndigheder kan foretage kontrol ved ind- og udgange på militære områder. En bestemmelse herom foreslås indsat i militær retsplejelov som § 13. Den foreslåede bestemmelse skal særligt ses på baggrund af udvalgets forslag om at opretholde den gældende adgang til at kunne foretage ransagning i militære straffesager, jf. forslaget til § 12. Denne bestemmelse viderefører den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 14 om under visse betingelser at kunne foretage almindelig ransagning på militært område.

Den udvidede ransagningsadgang har bl.a. til formål at give mulighed for hurtigt at kunne indlede efterforskning i tilfælde, hvor der er begrundet mistanke om, at der er begået et strafbart forhold, men hvor mistanken ikke kan rettes mod en bestemt person, og hvor de almindelige betingelser for ransagning, der gælder efter retsplejeloven, derfor ikke er opfyldt. Dette har navnlig betydning ved mistanke om lovovertrædelser, som rummer eller kan rumme risici navnlig af sikkerhedsmæssig karakter for forsvaret, f.eks. besiddelse af narkotika, tyveri af våben og våbendele, ammunition, tyveri af klassificeret materiale mv. Der henvises nærmere til 14.3.2. og til bemærkningerne til forslaget til § 12.

Denne særlige adgang til at foretage ransagning i militære straffesager bør efter udvalgets opfattelse suppleres med en bestemmelse, der giver mulighed for at kunne gennemføre kontrol ved ind- og udpassage på militært område også med henblik på stikprøvevis at kontrollere indholdet af bagage, tasker, tøj mv. og biler. En adgang til almindelig ransagning vil efter omstændighederne ikke have megen mening, hvis der ikke er mulighed for – f.eks. samtidig – også at kunne foretage udgangskontrol på det pågældende militære område. Muligheden for at kunne kontrollere indholdet af bagage, der bringes ind på militært område, vil endvidere være medvirkende til at sikre, at f.eks. narkotika og lignende ikke medbringes på militært område. Alene reglens eksistens må antages at have betydelig præventiv virkning.

For at adgangen til inspektion skal kunne have den tilsigtede virkning, bør den efter udvalgets opfattelse også kunne anvendes over for civile. Kontroladgangen er derfor efter forslaget ikke begrænset til alene at omfatte militært personel, idet kontrollen er rettet mod genstande og ikke personer.

14.3.4. Hjemmel for udtagelse af blodprøve mv.

Udvalget foreslår, at der i militær straffelov som § 21 optages en ny bestemmelse, hvorefter det er strafbart at udføre tjeneste under indflydelse af alkohol i strid med promillegrænser, der er fastsat for den pågældende tjeneste mv. Der foreslås endvidere som § 22 indført en bestemmelse, hvorefter det under strafansvar er forbudt at besidde og indtage euforiserende stoffer i tjenesten eller på militært område.

Formålet med disse bestemmelser er at markere det uacceptable i at udføre tjeneste i forsvaret under påvirkning af alkohol og euforiserende stoffer i forbindelse med opgaver, som kræver skærpet opmærksomhed. Der henvises nærmere til bemærkningerne til § 21 og § 22 i kapitel 13.4.2.2. og 13.4.2.3. og til bemærkningerne til disse bestemmelser i forslaget til militær straffelov.

Det er normalt ikke muligt umiddelbart at kunne konstatere, om en person er påvirket af spiritus navnlig i mindre grad, medmindre der foretages udåndingsprøve. Adgangen til at kræve udåndingsprøve til konstatering af en eventuel spirituspåvirkethed gælder imidlertid kun i færdselssager, jf. færdselslovens § 55, hvorefter politiet til enhver tid kan kræve, at føreren af et motordrevet køretøj eller en rytter afgiver udåndingsprøve. Krav om udåndingsprøve forudsætter ikke, at der er mistanke om, at den pågældende er påvirket af spiritus.

Efter færdselslovens § 55, stk. 2, kan politiet fremstille en person til udtagelse af blod- og urinprøve, hvis der er grund til at antage, at han har overtrådt færdselslovens § 53 eller § 54, stk. 1 eller 2, eller han nægter eller ikke er i stand til at medvirke til en udåndingsprøve. Angår mistanken andre forhold end spirituspåvirkning, kan politiet tillige fremstille den pågældende til undersøgelse hos en læge. Det samme gælder ved mistanke om spirituspåvirkning, når særlige omstændigheder taler derfor.

En forudsætning for, at udvalgets forslag om promillegrænser mv. kan få praktisk betydning, er, at der skabes reel mulighed for at kunne konstatere en eventuel påvirkethed og dermed sikre det nødvendige bevis for et muligt strafbart forhold. Det foreslås derfor, at der som § 15, stk. 1 og 2, i militær retsplejelov indføres en bestemmelse, hvorefter der skabes hjemmel til gennem udåndingsprøve at kunne konstatere, om en person er påvirket af spiritus, og gennem udtagelse af blod- og urinprøve at kunne fastslå størrelsen af en eventuel alkoholpromille. De betingelser, som efter udvalgets forslag skal være opfyldt for at kunne kræve udåndingsprøve og udtagelse af blod- og urinprøve, er de samme som gælder efter færdselslovens § 55.

Det foreslås endvidere som stk. 3 at optage en bestemmelse i § 15, der giver hjemmel for at udtage blod- og urinprøve i tilfælde, hvor der er begrundet mistanke om, at den pågældende gør tjeneste under indflydelse af euforiserende stoffer.

Om det nærmere indhold af den foreslåede bestemmelse henvises til bemærkningerne til § 15 i forslaget til militær retsplejelov.

14.4. Ophævede bestemmelser

14.4.1. Militær retsplejelov § 4

§ 4 i militær retsplejelov indeholder en særregel om domsmænds medvirken i militære straffesager. Efter denne bestemmelse finder retsplejelovens regler om domsmænds medvirken ved behandlingen af straffesager som udgangspunkt anvendelse i sager, der behandles som militære straffesager. Om bestemmelsen henvises til kapitel 7.5.

I sager, der vedrører overtrædelse af militær straffelov, er domsmænds medvirken under domsforhandlingen dog begrænset til sager, hvor strafmaksimum i fredstid er fængsel i over 2 år, i krigstid 4 år eller derover. Strafferammen betyder, at langt de fleste sager om overtrædelse af bestemmelser i militær straffelov behandles uden medvirken af domsmænd.

Bestemmelsen er især begrundet i procesøkonomiske hensyn, som ikke længere gælder, herunder i den historiske kendsgerning, at det på tidspunktet for gennemførelsen af militær straffelov i 1937 ikke som i dag var muligt rimelig hurtigt at få retten sat med domsmænd. Begrundelsen for reglen må desuden søges i den omstændighed, at retsplejelovens daværende regel ikke kunne anvendes i militære straffesager, idet sondringen mellem statsadvokatsager og politisager ikke gav mening i militære straffesager, fordi alle militære straffesager om overtrædelse af militær straffelov automatisk skulle behandles som statsadvokatsager, jf. § 11 i den gældende militære retsplejelov.

Udvalget finder ikke, at der længere kan påvises omstændigheder, der kan begrunde en begrænsning i omfanget af domsmænds medvirken i militære straffesager i forhold til andre straffesager. Bestemmelsen foreslås derfor ophævet.

14.4.2. Militær retsplejelov § 6, 2. pkt.

Bestemmelsen i militær retsplejelov § 6, 2. pkt., medfører, at garnisonsværnetinget ikke kan anvendes ved domsforhandling i sager om oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning. Om dette særlige værneting henvises til kapitel 7.7.

Efter retsplejelovens § 1018 f, jf. kapitel 93 a, sker prøvelsen af erstatningskrav i anledning af strafferetlig forfølgning normalt ved den byret, der har pådømt straffesagen. Der er således ikke behov for militær retsplejelovs § 6, 2. pkt., idet det efter retsplejeloven altid vil være den ret, der har truffet afgørelse i straffesagen, der skal tage stilling til et eventuelt efterfølgende erstatningskrav.

14.4.3. Militær retsplejelov § 7, stk. 3

§ 7, stk. 3, indeholder en bestemmelse om auditørers adgang til at opnå beskikkelse som landsdommer. Denne bestemmelse er ikke medtaget, idet betingelserne for udnævnelse til landsdommer nu fremgår af retsplejelovens § 43, jf. lov nr. 402 af 26. juni 1998 om ændring af bl.a. retsplejeloven.

14.4.4. Militær retsplejelov § 8, stk. 2

Den gældende bestemmelse i § 8, stk. 2, hvorefter generalauditøren i tilfælde af forfald kan bemyndige en auditør til at optræde i Højesteret i sit sted, er heller ikke medtaget. Denne regel følger af retsplejelovens § 100, stk. 2, hvorefter Rigsadvokaten kan bemyndige også andre til at virke som anklager i sit sted.

14.4.5. Militær retsplejelov § 9

Efter denne bestemmelse skal auditøren forhandle med rettergangschefen, inden påtalspørgsmålet afgøres. Denne regel blev indført ved lovrevisionen i 1973. Der henvises til kapitel 7.8.2. En bestemmelse om, at en anden myndighed på denne måde har indflydelse på anklagemyndighedens beslutning om påtale, kendes – bortset fra et tilfælde i den kommunale styrelseslov – i øvrigt ikke i dansk lovgivning.

Udvalget finder ikke, at denne ordning er i overensstemmelse med udvalgets forslag om i det hele at henlægge behandlingen af militære straffesager til den militære anklagemyndighed. Der kan efter udvalgets opfattelse ikke påvises afgørende hensyn, der kan begrunde opretholdelsen af bestemmelsen, som derfor ikke er medtaget i lovudkastet.

Efter den gældende § 9, stk. 3 og 4, kan rettergangschefen forlange sagen forelagt generalauditøren, når rettergangschefen og auditøren ikke er enige om påtalespørgsmålet. Rettergangschefen kan endvidere forlange generalauditørens afgørelse indbragt for forsvarsministeren. Også § 9, stk. 3 og 4, foreslås ophævet som følge af ophævelsen af § 9, stk. 1 og 2, og idet påtalespørgsmål mv. efter udvalgets forslag i det hele fremover hører under den militære anklagemyndighed.

Auditørens afgørelse om påtaleopgivelse mv., jf. retsplejelovens § 724, og auditørens beslutning om at afvise en anmeldelse eller at indstille efterforskningen, jf. retsplejelovens § 749, stk. 3, kan fremover i medfør af retsplejelovens regler påklages til generalauditøren, hvis afgørelse ikke kan indbringes for forsvarsministeren. Træffer generalauditøren sådanne afgørelser som 1. instans, kan afgørelsen derimod indbringes for ministeren, jf. retsplejelovens § 724, stk. 2, og § 749, stk. 3.

14.4.6. Militær retsplejelov § 10

Efter § 10, stk. 1, påtales strafbare handlinger, der er omfattet af militær straffelov, af det offentlige. Dette følger også af retsplejelovens §§ 719 og 720. Militær retsplejelov § 10, stk. 1, forudsætter eksistensen af særregler i militær straffelov, hvorefter visse strafbare forhold er undergivet privat påtale. Som nævnt i kapitel 7.9 findes der ikke længere sådanne regler, og § 10, stk. 1, er derfor indholdsløs.

Efter § 10, stk. 2, kan lovovertrædelser, der ellers er undergivet privat påtale, påtales af det offentlige, når de begås i eller i anledning af tjenesten. Offentlig påtale forudsætter således ikke en begæring fra f.eks. en forurettet. En næsten tilsvarende bestemmelse findes i retsplejelovens § 727, stk. 2, hvorefter offentlig påtale af en lovovertrædelse, der er henvist til privat forfølgning, kan ske, hvis almene hensyn kræver det. Udvalget

har derfor ikke fundet behov for at foreslå særbestemmelsen i militær retsplejelov § 10, stk. 2, opretholdt. Om den gældende § 10 henvises til kapitel 7.9.

14.4.7. Militær retsplejelov § 12

Bestemmelsen indeholder særlige regler om bl.a. betingelserne for, at en sigtet eller tiltalt i en militær straffesag har krav på at få en forsvarer beskikket. Der henvises nærmere til kapitel 7.11.

Militær retsplejelov supplerer på to punkter de bestemmelser, der efter retsplejeloven gælder for den sigtedes eller tiltaltes adgang til at vælge en forsvarer eller hans krav på at få en forsvarer beskikket.

For det første kan en sigtet i en militær straffesag ud over en advokat som forsvarer vælge en person, der er eller på gerningstidspunktet var tjenstgørende militærperson, jf. § 12, stk. 1. Det samme gælder en sigtet eller tiltalt, der har krav på at få en forsvarer beskikket, jf. § 12, stk. 3, 1. pkt.

For det andet skal der altid beskikkes en forsvarer for den, der er tiltalt for en overtrædelse af militær straffelov, jf. § 12, stk. 2. Dette gælder, i modsætning til de almindelige regler i retsplejeloven, også selv om lovovertrædelsen f.eks. alene vil medføre straf af bøde. Det bemærkes i denne forbindelse, at beskikkelse af forsvarer bl.a. også medfører, at den tiltalte skal betale forsvarerens salær, hvis han helt eller delvist bliver dømt. Udvalget finder ikke, at der kan påvises noget behov for at opretholde en bestemmelse om obligatorisk forsvarerbeskikkelse i alle sager om overtrædelse af militær straffelov, og foreslår derfor denne del af bestemmelsen ophævet.

Efter det, der er oplyst for udvalget, har den eksisterende adgang til at kunne beskikke tjenstgørende militært personel som forsvarer i militære straffesager ikke været anvendt i de sidste mange år. Udvalget har derfor ikke fundet grundlag for at foreslå denne del af bestemmelsen opretholdt. Dette udelukker naturligvis ikke, at en beskikket eller valgt forsvarer for en tiltalt i en militær straffesag kan støtte sig til en person med indsigt i militære forhold.

14.4.8. Militær retsplejelov § 15, nr. 2

Denne bestemmelse om militære chefers adgang til at foretage anholdelse i militære straffesager svarer i alt væsentligt til retsplejelovens tilsvarende bestemmelse, jf. § 755, stk. 2, om privat anholdelse, og udvalget har derfor ikke fundet anledning til at medtage denne del af den gældende bestemmelse i lovudkastet. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.14.

14.4.9. Militær retsplejelov § 22, stk. 2

Efter denne bestemmelse behandles klager over myndighedsmisbrug fra militære myndigheders side under efterforskningen efter reglerne i retsplejelovens § 746. § 746 bestemmer, at retten afgør tvistigheder om lovligheden af politiets efterforsknings-skridt samt om sigtedes og forsvarerens beføjelser. Efter retsplejelovens § 1019 a, stk. 1, der findes i lovens kapitel 93 b vedrørende behandling af klager over politipersonalet, skal klage indgives til vedkommende statsadvokat. Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå bestemmelsen opretholdt. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.19.3.

Udvalget finder, at anmeldelse af strafbart forhold under efterforskning, der forestås af militære myndigheder, herunder i form af pligtforsømmelser efter militær straffelov, skal anmeldes til den militære anklagemyndighed. Den gældende bestemmelse i § 22, stk. 1, om at anmeldelse også kan indgives til den militære chef på tjenestestedet, er ikke medtaget i lovudkastet. Dette udelukker ikke, at den militære chef kan modtage sådanne anmeldelser, men vedkommende vil i givet fald være forpligtet til at videre- sende anmeldelsen til den militære anklagemyndighed, jf. forvaltningslovens § 7.

Må det antages, at det foreliggende forhold rummer en forseelse, der kan afgøres med et disciplinarmiddel, skal sagen behandles i overensstemmelse med reglerne i forslaget til militær disciplinarlov. Klager vedrørende andre forhold skal i overensstemmelse med almindelige principper indgives til tjenestestedets militære chef.

14.4.10. Militær retsplejelov § 23, stk. 2

Bestemmelsen indeholder en særregel om fri adgang til at anke en straffedom i en sag om overtrædelse af militær straffelov fra byret til landsret uden tilladelse fra Procesbevillingsnævnet. Denne bestemmelse afviger fra retsplejelovens almindelige regler. Det skyldes, at den gældende bestemmelse forudsætter, at sager om overtrædelse af militær straffelov behandles som statsadvokatsager. Som nævnt i kapitel 7.10 er dette begreb forladt i retsplejeloven, og efter udvalgets opfattelse er der intet grundlag for at opretholde særlige ankeregler vedrørende domme om overtrædelse af militær straffelov. Den gældende bestemmelse i § 23, stk. 2, er derfor ikke medtaget i udvalgets lovudkast. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.20.

14.4.11. Militær retsplejelov § 24

§ 24 indeholder en bestemmelse om, at rettergangschefen er straffuldbyrdende myndighed i militære straffesager. Om bestemmelsen henvises til kapitel 7.21. Det er udvalgets opfattelse, at denne opgave – i overensstemmelse med udvalgets forslag om, at den militære anklagemyndighed i det hele varetager behandlingen af militære straffesager – bør henlægges til den militære anklagemyndighed. Bestemmelsen er derfor ikke medtaget i udvalgets lovudkast.

14.4.12. Militær retsplejelov § 25

§ 25, stk. 1, indeholder en særregel om sagsomkostninger i tilfælde, hvor et strafpålæg indbringes for retten efter § 34 i militær retsplejelov. Om bestemmelsen henvises til kapitel 7.22. Som det fremgår af bemærkningerne ovenfor i kapitel 12.2.2, foreslår udvalget militære chefers adgang til at pålægge visse straffe ophævet. Bestemmelsen i § 25, stk. 1, er herefter overflødig og er ikke medtaget i lovudkastet.

Efter § 25, stk. 2, kan omkostningsansvaret i en militær straffesag ”begrænses, hvor dette findes rimeligt”. Om denne bestemmelse henvises til kapitel 7.22. Udvalget har ikke kendskab til sager, hvor denne bestemmelse er blevet anvendt, og foreslår den ophævet. Om en domfældt i en militær straffesag skal betale sagens omkostninger, herunder et eventuelt forsvarersalær, må herefter afgøres efter de almindelige regler i retsplejelovens kapitel 91, der gælder for straffesager i øvrigt.

14.4.13. Militær retsplejelov § 26

§ 26 indeholder en bestemmelse om muligheden for at udsætte afsoningen af en frihedsstraf idømt under en borgerlig straffesag, når den dømte er indkaldt til aftjening af værnepligt, men endnu ikke har påbegyndt afsoningen. Om bestemmelsen henvises nærmere til kapitel 7.23.

14.4.14. Militær retsplejelov §§ 27 og 28

Disse bestemmelser indeholder regler om forhørsretter. § 27 giver regler om nedsættelse af forhørsretter på orlogsskibe og om forhørsrettens sammensætning. § 28 indeholder en bemyndigelse til forsvarsministeren til at sætte tilsvarende regler i kraft for enheder af forsvaret stationeret i Grønland eller uden for landets grænser, jf. stk. 1, og adgang til at bestemme, at reglerne i § 27 finder anvendelse på militære straffesager i krigstid, jf. stk. 2. Om bestemmelserne henvises til kapitel 7.24.

Det er ikke ganske klart, hvilke retsskridt en forhørsret efter § 27 kan tage stilling til. Bestemmelsen nævner, at ”kan en sags undersøgelse ikke udsættes”, kan der foretages ”forundersøgelse” og ”enkeltstående retshandlinger”. Enkeltstående retshandlinger må antages at omfatte især straffeprocessuelle efterforskningskridt, f.eks. afhøring af sigtede og vidner, og at godkende foretagelse af ransagning og beslaglæggelse, legemsindgreb etc. Det er derimod ikke ganske klart, om bestemmelsen også giver mulighed for at træffe bestemmelse om varetægtsfængsling af en sigtet, hvilket dog synes forudsat i Lovkomm. II, side 187: ”Nedsættelse af forhørsret vil navnlig have betydning i tilfælde, hvor gældende frister for fremstilling i retten ellers ikke vil kunne overholdes.”

Der er ikke for udvalget oplyst eksempler på, at bestemmelsen har været anvendt med henblik på at tage stilling til en begæring om varetægtsfængsling af en sigtet. Bestemmelsen har i praksis været anvendt i tilfælde, hvor der til brug for en verserende retssag skulle optages indenretlig vidneforklaring af personer, som i længere tid var forhindret i at møde i retten på land på grund af tjeneste i et orlogsskib. Bestemmelsen har efter det oplyste været anvendt senest nogle gange i 1950'erne under militære enheders ophold i Grønland.

§ 27 er historisk begrundet i de manglende muligheder for orlogsskibe på togt for fra rum sø at nå havn med henblik på at få foretaget nødvendige retsskridt efter retsplejeloven. Selv om udviklingen navnlig i sidste halvdel af forrige århundrede generelt har forøget antallet af samfærdselsmidler og deres hurtighed, må det antages, at behovet for særregler er mere aktuelt i dag end i 1919, da bestemmelsen blev indført. I forhold til 1973, da bestemmelsen sidst blev revideret, gør langt flere danske soldater tjeneste i udlandet som følge af forsvarets øgede internationale engagement. Denne tjeneste finder sted, hvor repatriering af personel med henblik på at foretage nødvendige retsskridt kan være udelukket på grund af situationen i området. Det må derfor antages, at det praktiske behov for at opretholde adgangen til at nedsætte forhørsretter navnlig vil være til stede under tjeneste i udlandet, hvor straffeprocessuelle efterforskningskridt, der ikke kan vente, nødvendigvis må foretages med det samme eller i hvert fald inden for ganske kort tid, men hvor der ikke er en repræsentant for Forsvarets Auditørkorps til stede.

Det vil være ganske kompliceret at udforme bestemmelser, der giver hjemmel for, at en forhørsret kan træffe bestemmelse om straffeprocessuelle efterforskningskridt, træffe bestemmelse om varetægtsfængsling samt foretage afhøringer til brug for straffesager og civile sager. For så vidt angår adgangen til varetægtsfængsling må det i øvrigt vurderes, hvorvidt adgangen til, at en sådan "ret", der ikke er en domstol, kan træffe afgørelse om varetægtsfængsling, vil være i overensstemmelse med grundloven, jf. dog grundlovens § 85.

Det er udvalgets opfattelse, at de situationer, hvor der i praksis vil kunne blive tale om at foretage straffeprocessuelle efterforskningskridt under ekstraordinære forhold (navnlig under væbnet konflikt og tjeneste i udlandet) i alt væsentligt vil kunne løses ved de bestemmelser, som udvalget i øvrigt foreslår. Efter forslaget til § 9 i militær retsplejelov vil militære myndigheder i princippet kunne foretage alle efterforskningskridt, der er uopsættelige, f.eks. afhøringer, ransagning, beslaglæggelse etc. En bestemmelse om, at sådanne skridt skal kunne besluttes af en forhørsret, er derfor ikke nødvendig.

Behovet for adgang til at træffe bestemmelse om varetægtsfængsling må antages at være yderst begrænset. Den foreslåede bestemmelse i § 14 om, at fristen på 24 timer i retsplejelovens § 760 for at fremstille en anholdt i grundlovsforhør under tjeneste i udlandet kan udstrækkes til indtil 3 gange 24 timer, vil efter udvalgets opfattelse i de fleste tilfælde kunne sikre, at den anholdte kan hjemsendes med henblik på fremstilling i grundlovsforhør inden udløbet af denne frist. Viser dette sig at være umuligt, vil situationen være så ekstraordinær, at fristoverskridelsen kan begrundes ud fra nødretlige synspunkter, eventuelt ud fra princippet om umulighed.

Forhør med henblik på at få protokolleret forklaringer fra sigtede og vidner i straffesager til brug for verserende eller kommende retssager, kan næppe i sig selv begrunde, at der søges skabt hjemmel for at kunne nedsætte forhørsretter med dette formål. For det første vil disse situationer selv under tjeneste i udlandet og under væbnet konflikt formentlig være ganske sjældne. Normalt vil sagen, der verserer i Danmark, kunne udsættes, indtil det er muligt for den pågældende at møde i retten. For det andet kan det nok være noget tvivlsomt, hvilken bevisværdi sådanne forklaringer afgivet for en forhørsret vil have under en retssag. I straffesager vil disse erklæringer skulle behandles efter retsplejelovens § 877, stk. 3, hvorefter dokumenter og aktstykker, som indeholder erklæringer eller vidnesbyrd, kun kan benyttes som bevismidler, når retten undtagelsesvis giver tilladelse hertil. I givet fald måtte der formentlig fastsættes regler om, at vidner, der afgiver forklaring for en forhørsret, afgiver forklaring i overensstemmelse med retsplejelovens regler om vidner, ligesom det formentlig vil være nødvendigt at optage en bestemmelse svarende til straffelovens § 158 om falsk forklaring for retten.

Udvalget foreslår på denne baggrund adgangen til at nedsætte forhørsretter ophævet.

KAPITEL 15. Udvalgets overvejelser vedrørende disciplinaransvar

15.1. Indledning

Udvalget foreslår, jf. kapitel 12.2.1, at adgangen til at anvende disciplinære sanktioner over for mindre alvorlige tilfælde af pligtforsømmelser opretholdes, og således, at kompetencen til at pålægge disse sanktioner som efter de gældende regler henlægges til militære chefer.

Disciplinarsager inden for det militære forsvar behandles i dag i overensstemmelse med retsplejelovens almindelige processuelle bestemmelser om behandlingen af straffesager, jf. militær retsplejelov § 37, stk. 1, jf. § 1. Dette skyldes, at anvendelse af disciplinarmidler efter de gældende regler forudsætter, at der er begået et strafbart forhold.

Som det fremgår af bemærkningerne i kapitel 12.2.1, er det udvalgets opfattelse, at anvendelsen af disciplinære sanktioner bør reserveres for pligtforsømmelser, hvor der af disciplinære grunde er behov for en sanktion, men hvor der ikke er hjemmel til eller behov for straf. Disciplinarmidler er således civilretlige sanktioner. Udvalget har derfor overvejet, om disciplinarsager fortsat bør behandles på grundlag af retsplejelovens bestemmelser om behandlingen af straffesager.

Retsplejeloven indeholder en række bestemmelser, der – ud over at regulere den politimæssige efterforskning i straffesager og behandlingen af straffesager ved retten – har til formål at sikre sigtede og tiltalte personer den fornødne retssikkerhed, navnlig under efterforskningen af sagen.

Disse bestemmelser omfatter bl.a. ret for den, der er sigtet, til ikke at udtale sig, jf. retsplejelovens § 752, stk. 1, 1. pkt., og bestemmelser om retten til under visse betingelser at få en forsvarer beskikket, jf. §§ 731 og 732, dvs. navnlig når der kan blive

tale om frihedsstraf. Den sigtede har endvidere, jf. retsplejelovens § 745, stk. 1, normalt adgang til – gennem sin forsvarer – at gøre sig bekendt med det materiale, som politiet har tilvejebragt. Tvistigheder om lovligheden af politiets efterforskningskridt mv. afgøres af retten, jf. retsplejelovens § 746, stk. 1. Politiets adgang til – som udgangspunkt efter retskendelse – at gennemføre særlige efterforskningskridt, herunder navnlig straffeprocessuelle tvangsindgreb som f.eks. ransagning, beslaglæggelse og legemsindgreb etc., forudsætter, at visse grundlæggende betingelser er opfyldt, herunder bl.a. at der er tale om en strafbar lovovertrædelse, og at der foreligger en nærmere begrundet mistanke mod den pågældende.

Udvalget finder ikke, at der er behov for at åbne mulighed for at anvende straffeprocessuelle tvangsindgreb som f.eks. ransagning i disciplinære sager. Hvis sådanne indgreb konkret skønnes at være af betydning, må sagen antages at være af mere alvorlig karakter og bør derfor indledes som straffesag, ikke som disciplinarsag. Betingelserne i retsplejeloven for forsvarerbeskikkelse vil i almindelighed kun være opfyldt i mere alvorlige sager, typisk i sager, der skal behandles under medvirken af domsmænd.

Det er derfor udvalgets opfattelse, at reglerne for behandlingen af disciplinarsager bør udformes ud fra den forudsætning, at disciplinarmidler i enhver henseende er civile retlige sanktioner.

Udvalget foreslår af samme grund, at reglerne om disciplinaransvar, herunder reglerne for sagsbehandlingen, optages i en selvstændig lov og ikke som i dag i militær retsplejelov, som regulerer proceduren i militære straffesager. En selvstændig lov vil endvidere medvirke til at understrege, at disciplinarmidler er sanktioner af civilretlig karakter og ikke straf. Denne lov foreslås betegnet militær disciplinarlov, jf. udvalgets lovforslag i kapitel 18 med bemærkninger.

I det følgende redegøres for overvejelser af mere principiel karakter, som udvalget har foretaget med hensyn til nogle væsentlige spørgsmål. Det drejer sig om området for disciplinaransvar, jf. 15.2, de fremtidige disciplinarmidler, jf. 15.3, kompetencen til at pålægge disciplinarmidler, jf. 15.4, sagsbehandlingsregler, jf. 15.5, klageadgang, herunder domstolsprøvelse, jf. 15.6, kompensation, når en udstået disciplinarafgørelse

formildes eller ophæves, jf. 15.7, forældelse af disciplinaransvar, jf. 15.8, og tilsyn med disciplinarafgørelser, jf. 15.9.

15.2. Disciplinaransvarets område

Anvendelse af disciplinarmidler som følge af militære pligtforsømmelser forudsætter, at forholdet kan tilregnes den pågældende som forsætligt eller uagtsomt. I modsætning til de foreslåede bestemmelser i militær straffelov omfatter uagtsomhedsansvaret efter forslaget til militær disciplinarlov også den simpelt uagtsomme overtrædelse.

Disciplinarmidler kan efter forslaget anvendes over for overtrædelser, som må bedømmes som grove og mindre grove. Som nævnt i kapitel 12.1 foreslår udvalget, at i det omfang strafansvar er knyttet også til uagtsomme overtrædelser, er det efter udvalgets forslag alene groft uagtsomme forhold, der kan medføre strafansvar. Forhold, der alene skyldes simpel uagtsomhed, vil således efter udvalgets forslag ikke længere være strafbare, men kan medføre disciplinaransvar. Desuden foreslår udvalget, at en række af straffebestemmelserne om pligtforsømmelser begrænses til alene at omfatte grove forhold.

Dette betyder, at disciplinarmidler vil være den eneste sanktion ved simpelt uagtsomme overtrædelser og ved mindre grove tilsidesættelser af militære pligter, i det omfang strafansvar er betinget af, at forholdet er af grov karakter. Det forudsættes, at disciplinarmidler kun anvendes, når det findes nødvendigt, jf. bemærkningerne til forslaget til § 1.

Udvalget finder, at det ikke bør være udelukket efter omstændighederne at anvende disciplinarmidler i tilfælde, hvor forseelsen kan medføre straf af bøde. Den konkrete beslutning – at anvende en disciplinær sanktion i stedet for bødestraf – kan efter udvalgets opfattelse navnlig være relevant at overveje i tilfælde, hvor pligtforsømmelsen er begået af grov uagtsomhed. Som eksempel kan nævnes pligtforsømmelser, som er omfattet af forslaget til militær straffelov § 28 (jf. den gældende § 15). Også i tilfælde af groft uagtsomt ”militært hærværk”, jf. forslaget til militær straffelov § 26 (jf. den gældende § 28), og hvor f.eks. værnepligtige ved grov uagtsomhed mister militær ud-

rustning mv., kan det være nærliggende at overveje et disciplinarmiddel i stedet for en bødestraf, medmindre det konkret vurderes, at der slet ikke er behov for en sanktion.

Udeblivelse fra tjeneste (for silde møde), der skyldes grov uagtsomhed, bør – også i et grovere tilfælde – efter udvalgets opfattelse efter omstændighederne kunne afgøres med et disciplinarmiddel i stedet for straf, f.eks. når der foreligger undskyldende momenter.

For så vidt angår forsætlige tilfælde af pligtforsømmelser bør det, når der foreligger formildende omstændigheder, overvejes, om en strafferetlig sanktion i det konkrete tilfælde er nødvendig, eller om et disciplinarmiddel ikke i stedet ville være en mere rimelig reaktion.

Efter de gældende regler kan disciplinarmidler anvendes i alle militære straffesager, dvs. ikke blot i sager om overtrædelse af militær straffelov, men også i sager om strafbare forhold ved overtrædelse af anden lovgivning, f.eks. færdselsloven.

Disciplinarmidler har først og fremmest til formål at give mulighed for gennem en disciplinær sanktion at kunne reagere over for militære pligtforsømmelser. Udvalget finder ikke, at der kan påvises særlige grunde til at opretholde muligheden for at anvende disciplinarmidler over for almindelige overtrædelser, f.eks. af straffeloven, færdselsloven, told- og afgiftslovgivningen og våbenloven. Sådanne overtrædelser begået af militært personel i tjenesten bør sanktioneres på ganske samme måde som overfor andre borgere, nemlig gennem en strafferetlig sanktion.

Anvendelsesområdet for disciplinaransvar i forslaget til disciplinarlov er derfor begrænset til i det væsentlige at angå forhold, der svarer til de handlinger og undladelser, der er beskrevet i militær straffelov, dog med et andet tilregningskrav, jf. forslaget til §§ 4 og 5.

Denne begrænsning er dog ikke absolut for så vidt angår færdselsforseelser. Færdselsloven gælder ikke for områder, hvor der ikke er adgang for almindelig færdsel. Motoriseret færdsel på en række af forsvarets områder, f.eks. øvelsesterræn og lignende, er ikke omfattet af færdselsloven. ”Færdselsforseelser” på disse områder henføres i stedet

under militær straffelov § 15, i det omfang forholdet er omfattet af forbud eller påbud i reglementer og lignende.

15.3. Fremtidige disciplinarmidler

De disciplinarmidler, som kan anvendes efter de gældende bestemmelser, er beskrevet i militær retsplejelov § 38. Der henvises til kapitel 7.26.2.

Udvalget foreslår, at omfanget af disciplinarmidler begrænses, samtidig med at der indføres hjemmel til at anvende disciplinarbøder, jf. nærmere nedenfor.

Tilrettevisning er efter de gældende regler den mildeste disciplinære sanktion over for en forseelse. Tilrettevisning foreslås opretholdt som disciplinarmiddel og således, at denne sanktion omfatter de gældende disciplinarmidler belæring og tilrettevisning.

Fremstilling. Dette disciplinarmiddel anvendes især over for den, der ikke har sin udrustning i orden, og som således pålægges at bringe den i orden med efterfølgende fremstilling for en befalingsmand til kontrol. Sanktionen har således en tæt sammenhæng med forseelsen og foreslås opretholdt.

Arbejde og efterøvelse i en del af fritiden og anden tjeneste uden for orden. Disse disciplinarmidler har ligeledes tæt sammenhæng med den begåede forseelse og foreslås opretholdt. Udvalget finder, at ”vagt uden for orden” ikke som efter den gældende bestemmelse bør fremhæves udtrykkeligt, idet denne sanktion implicit er omfattet af ”anden tjeneste uden for orden”.

Det forudsættes, at tjeneste uden for orden som disciplinarmiddel alene omfatter opgaver af tjenstlig karakter eller opgaver, som på anden måde findes at være relevante for tjenesten, og at tjenesten i form af et disciplinarmiddel indgår i en forud fastlagt turnusordning, således at denne yderligere tjeneste ikke etableres til lejligheden.

Disciplinarbøde. Som tidligere nævnt foreslår udvalget, at adgangen til at pålægge straf uden dom ophæves. Det betyder, at militære chefers mulighed for ved bødepålæg at kunne reagere hurtigt over for en forseelse, forsvinder. Udvalget finder derfor, at der

er behov for at indføre en økonomisk sanktion i form af et nyt disciplinarmiddel – disciplinarbøde.

Disciplinarbøder kendes også efter tjenestemandslovens regler om disciplinarretlige sanktioner over for tjenestemænd, jf. tjenestemandslovens § 24, stk. 1. Efter tjenestemandslovens § 24, stk. 1, 1. pkt., kan en bøde som disciplinær straf ikke overstige en halv månedsløn.

Udvalget forudsætter, at udmålingen af disciplinarbøder sker under hensyn til forseelsens karakter. Også den pågældendes tidligere (lignende) forsømmelser bør dog kunne have indflydelse på udmålingen. På samme måde bør der ved udmålingen tages hensyn til den pågældendes stilling og forhold, herunder lønforhold.

Udvalget foreslår, at en disciplinarbøde højst kan udgøre 1/10 af den pågældendes månedsløn (grundløn/basisløn, brutto). For værnepligtige foreslås dog 1/5 af månedslønnen i de første fire måneder af værnepligtstiden, jf. nedenfor. Maksimumsbeløbet for disciplinarbøder vedrører den enkelte forseelse.

Et mindretal (Andreas Karoff og Poul Sørensen) har udtrykt betænkelighed ved at indføre en disciplinarbøde, fordi denne sanktion af forsvarets personel vil blive opfattet som en sanktion af strafferetlig karakter. Dette mindretal kan ikke tilslutte sig forslaget om at indføre en særlig høj bødetakst for værnepligtige i de fire første måneder af tjenestetiden, dels fordi de værnepligtige i disse måneder af tjenestetiden har en reduceret aflønning, og en forhøjet disciplinarbøde derfor vil veje uforholdsmæssigt tungt, og dels fordi de værnepligtige i begyndelsen af deres tjenestetid kun har ringe kendskab til deres militære pligter og følgelig må antages at kunne komme til at tilsidesætte deres pligter på grund af manglende viden.

Forsvarsministeriets og Forsvarskommandoens repræsentanter har givet udtryk for, at det er en forudsætning for at afskaffe tilbageholdelse på tjenestestedet eller anden fratagelse af frihed, jf. udvalgets forslag herom nedenfor, at der gives mulighed for passende bødestørrelser, herunder i de fire første måneder af værnepligtstiden.

Forslaget om at begrænse strafansvaret for overtrædelse af militær straffelov til som udgangspunkt alene at omfatte grove overtrædelser og at friholde simpelt uagtsomme overtrædelser fra strafområdet er udtryk for en betydelig afkriminalisering i forhold til de gældende regler. Udvalget finder derfor, at en disciplinarbøde størrelsesmæssigt bør udmåles til et noget mindre beløb end en bøde for en tilsvarende strafbar forseelse. Udvalget forudsætter, at der administrativt fastsættes nærmere retningslinjer for bødernes størrelse.

Til illustration af forslaget om maksimum for størrelsen af en disciplinarbøde kan nævnes følgende eksempler på grundløn for visse, særligt udvalgte personelgrupper:³⁹

Værnepligtige 1.-4. md.: 4.424,23 kr. om måneden
+ kostpenge 93,50 kr. om dagen (2.618,-/2.898,50)

Værnepligtige fra 5. md.: 13.726,47 kr. om måneden
(herudover frit logi og frirejsekort i hele indkaldelsesperioden)

NY LØN:

GAMMEL LØN:

Konstabel:	16.212,74 - 17.016,29 (trin 1-2)	14.397,17 - 19.380,22 (trin 2-20)
Sergent:	17.205,36	17.262,17 - 18.147,75 (trin 13-16)
Premierløjtnant:	20.797,66	20.248,42 - 22.804,33 (trin 23-32)
Major:	24.390,00 - 27.698,73 (trin 3-4)	24.716,17 - 29.808,17 (trin 38-47)
Oberst:	41.996,17	41.996,17

Som det fremgår, aflønnes værnepligtige med et væsentligt lavere månedligt beløb i de første fire måneder af værnepligtstiden. For at sikre, at disciplinarbøden får en rimelig størrelse og dermed effekt i denne indledende periode, finder udvalget, at maksimumstørrelsen for disciplinarbøder i den pågældende periode kan fastsættes til op til 1/5 af månedslønnen (idet beløbet til forplejning ikke indgår ved beregningen). Ved forslaget

---

³⁹ Løn er reguleret pr. 1/4 2003 (ingen regulering 1/10 2003). Kostpengene er reguleret pr. 1/10 2003 idet de følger prisregulering for varekøb til kantiner/cafeterier. (1/10-02: 94,-, 1/4-03: 95,- og 1/10-03: 93,50).

forudsættes det, at størrelsen af disciplinarbøden over for værnepligtige inden for de første fire måneder udmåles til den normale bøde for den pågældende forseelse, så længe bøden ikke overstiger 1/5 af månedslønnen.

Udvalget forudsætter endvidere, at der udarbejdes oversigter over praksis, som kan benyttes som vejledende retningslinjer for størrelsen af disciplinarbøder for typiske tilfælde af pligtforsømmelser. Det bør i denne forbindelse sikres, at disciplinarbøden for en pligtforsømmelse fastsættes til et mindre beløb end den strafferetlige bøde, som i praksis anvendes over for en tilsvarende strafbar forsømmelse.

På baggrund af forslaget om at indføre disciplinarbøder finder udvalget ikke, at der er grundlag for at foreslå tilbageholdelse på tjenestestedet opretholdt som disciplinarmiddel. Det samme gælder disciplinarmidlet overflytning til anden tjeneste, som efter udvalgets opfattelse må betragtes som en for indgribende reaktion over for mindre alvorlige tjenesteforsømmelser.

15.4. Kompetencen til at pålægge disciplinarmidler

Efter den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 39, jf. kapitel 7.26.3., bestemmer forsvarsministeren ”hvem, der skal have myndighed til at anvende disciplinarmidler og omfanget af denne myndighed”.

Udvalget finder, at kompetencen til at pålægge samtlige disciplinarmidler fortsat bør henlægges til den chefgruppe, der efter de gældende bestemmelser har kompetence som rettergangschef. Udvalget har imidlertid ikke fundet det hensigtsmæssigt eller praktisk muligt at foreslå denne chefgruppe nærmere defineret i en lovbestemmelse.

Også visse underordnede militære chefer bør efter udvalgets opfattelse som efter de gældende bestemmelser tillægges kompetence som disciplinarmyndighed. Det er i det daglige officerer, der er underordnet rettergangschefen, som på tjenestestedet og under f.eks. øvelser har den umiddelbare opgave at opretholde disciplinen i den enhed, de har ansvaret for, og som samtidig vil være dem, der overværer eller umiddelbart får indberetning om forseelsen.

Udvalget finder det af afgørende betydning, at også denne gruppe befalingsmænd – som tilfældet er i dag – kan gribe ind over for tjenesteforseelser ikke blot ved at indberette en mulig forseelse, men også ved at kunne pålægge disciplinarmidler, eventuelt i nærmere bestemt omfang. Dette gælder også – og især – underafdelingschefer, der i det daglige typisk vil stå midt i situationen.

De gældende administrative bestemmelser, der indeholder en udtømmende beskrivelse af kompetencen til at pålægge disciplinarmidler, er overordentlig detaljerede. Den høje detaljeringsgrad hænger bl.a. sammen med, at en fællesbeskrivelse for alle tre værn ikke er mulig.

Udvalget har ikke fundet det muligt at beskrive underordnede disciplinarchefers kompetence i disciplinarsager i en lovbestemmelse. Det foreslås derfor, at de nærmere regler ligesom efter den gældende bestemmelse fastsættes administrativt, jf. forslaget til § 7 og bemærkningerne hertil.

Disciplinarmidler kan efter de gældende regler som nævnt pålægges af rettergangschefer og visse nærmere angivne underordnede. Udtrykket ”rettergangschef” har begrebsmæssig sammenhæng med straffeprocessen. Da straf uden dom efter udvalgets forslag ophæves, foreslås det at ændre begrebet rettergangschef til disciplinarchef.

Disciplinarchef er den øverste militære chef med kompetence til at pålægge disciplinarmidler – i praksis svarende til rettergangschefen og de militære chefer, der er overordnet i forhold til rettergangschefen, og som efter de nugældende regler administrativt er tillagt samme kompetence som rettergangschefen. *Underordnet chef med disciplinære beføjelser* omfatter alle overordnede under disciplinarchefen (rettergangschefen), der har hel eller delvis kompetence til at pålægge disciplinarmidler.

Som generel betegnelse for disse myndigheder foreslås indført begrebet ”disciplinarmyndigheden” og ”den, der har disciplinarmyndighed”. Dette samlebegreb anvendes i denne fremstilling og i lovteksten i tilfælde, hvor den kompetente person omtales generelt.

Udvalget finder, at det bør overlades til forsvarsministeren at fastsætte den nøjagtige kompetence for de underordnede chefer med disciplinære beføjelser, eventuelt efter høring af berørte militære myndigheder og relevante personelorganisationer.

Bemyndigelsesbestemmelsen i § 7 giver hjemmel for såvel generelt ved bekendtgørelse som i særlige situationer, f.eks. i forbindelse med udsendelse til tjeneste i udlandet, at fastsætte de nærmere regler om kompetencen. Bekendtgørelsen kan indeholde bestemmelser om sådanne beslutninger i særlige tilfælde. Forsvarsministeren kan i bekendtgørelsen dels fastsætte generelle bestemmelser om kompetencen til at træffe afgørelse om disciplinarmidler, dels give mulighed for at der i særlige tilfælde kan træffes afgørelser om at tillægge kompetence til bestemt militært personel.

15.5. Sagsbehandlingsregler

De myndigheder (militære chefer), som efter udvalgets forslag har kompetence til at anvende disciplinarmidler, er en del af den offentlige forvaltning, jf. forvaltningslovens § 1, stk. 1. En beslutning om at pålægge et disciplinarmiddel er en afgørelse i forvaltningslovens forstand, jf. forvaltningslovens § 2, stk. 2. Forvaltningslovens regler gælder således for disse sager, medmindre det udtrykkeligt i loven bestemmes, at disse regler ikke eller kun delvist skal finde anvendelse.

Udvalgets forslag til sagsbehandlingsregler i disciplinarsager har derfor taget udgangspunkt i reglerne i forvaltningsloven. Der foreslås dog på flere områder bestemmelser, der fraviger forvaltningslovens regler på en sådan måde, at det militære personel sikres en bedre retsstilling, end hvad der følger af forvaltningsloven, jf. nærmere under bemærkningerne til de enkelte bestemmelser i forslaget til militær disciplinarlov.

Forvaltningslovens almindelige regler gælder for sagsbehandling inden for hele den offentlige forvaltning. Loven dækker et meget stort område af afgørelsestyper, men sigter særligt på sager, der behandles på skriftligt grundlag, og hvor myndighedens afgørelse meddeles borgeren i skriftlig form.

Udvalget foreslår, at sagsbehandlingsreglerne for disciplinarsager udformes ud fra den forudsætning, at behandlingen af sagen i vidt omfang sker mundtligt og ikke på skriftligt grundlag. Ved behandlingen af disciplinarsager vil situationen typisk være den, at den pågældende militærperson, som eventuelt skal pålægges et disciplinarmiddel, og den chef (myndighed), som skal tage stilling til sagen, er til stede samtidig på tjenestestedet. Allerede af denne grund er en mundtlig procedure mest nærliggende.

En stor del af sagerne er desuden ganske enkle sager, hvor der ikke er tvivl om de faktiske omstændigheder, og hvor det ligger nogenlunde klart, hvilken reaktion der efter praksis skal anvendes. Mange af de nuværende disciplinarsager vedrører således såkaldte for silde møder. Det er i de fleste tilfælde enkelt at konstatere, at en militær person er kommet for sent til tjenestestedet, og praksis med hensyn til sanktionen ligger forholdsvis fast. Det samme gælder i andre enkle sager, f.eks. om ulydighed og vagtforseelser. Er der derimod tale om mere komplicerede sager – f.eks. hvor der kan være anledning til at få afklaret et omtvistet faktum nærmere – må behovet for en hurtig behandling af sagen vige for hensynet til, at også denne type af sager får en retssikkerhedsmæssigt forsvarlig behandling.

En mundtlig sagsbehandling i de enkle sager er efter udvalgets opfattelse i de fleste tilfælde mere betryggende end en skriftlig behandling, idet der er mulighed for på stedet at korrigere eventuelle misforståelser med hensyn til sagens faktiske oplysninger, ligesom de fleste formentlig har lettere ved at forklare deres synspunkter mundtligt end skriftligt.

Udvalgets forslag til sagsbehandlingsregler i disciplinarsager er formuleret således, at der tages hensyn til behovet for en hurtig sagsbehandling, i det omfang det er foreneligt med hensynet til retssikkerheden.

Disciplinarafgørelser vil altid være bebyrdende for den pågældende, og sanktionen kan efter omstændighederne være ganske belastende. Dette er baggrunden for, at udvalget foreslår sagsbehandlingsregler, der på nogle få punkter afviger fra forvaltningslovens almindelige regler på en sådan måde, at den pågældende militærperson opnår en bedre retsstilling end den, der følger af forvaltningsloven. Det gælder særligt bestemmelser

om den pågældendes medvirken ved sagens behandling samt begrundelsen for disciplinarafgørelsen.

15.6. Klageadgang mv.

15.6.1. Disciplinarnævn

Efter militær retsplejelov § 43, stk. 1 og 2, kan den, der er pålagt et disciplinarmiddel af rettergangschefen, forlange sagen forelagt et disciplinarnævn til afgørelse. Nævnets afgørelse kan indbringes for et ankenævn, hvis afgørelse er endelig. Ankenævnets afgørelse kan ikke indbringes for forsvarsministeren, og det antages, at afgørelsen ikke kan indbringes for domstolene på grund af endelighedsbestemmelsen i § 43, stk. 2, 2. punktum, i militær retsplejelov. Der henvises nærmere til kapitel 7.26.5.

Udvalget foreslår, jf. forslaget til § 15, stk. 1, at adgangen til at indbringe en disciplinarafgørelse for et disciplinarnævn opretholdes. Den gældende adgang til at indbringe disciplinarnævnets afgørelse for ankenævnet er derimod ikke medtaget i udvalgets forslag. Dette skal også ses på baggrund af, at udvalget foreslår, at bestemmelsen i militær retsplejelov § 43, stk. 2, 2. pkt., om at den endelige administrative afgørelse i disciplinarsager ikke kan indbringes for domstolene, ophæves. Disciplinarnævnets afgørelse kan således indbringes for domstolene, jf. den almindelige bestemmelse i grundlovens § 63. Udvalgets forslag om nævnsbehandling er desuden udtryk for en forenkling af den administrative klagebehandling.

Efter den foreslåede bestemmelse skal den, der er pålagt et disciplinarmiddel, ikke selv indbringe disciplinarchefens afgørelse for nævnet, men blot meddele disciplinarchefen, at han ønsker sagen behandlet af nævnet. Disciplinarchefen skal herefter foranledige, at sagen sendes til nævnet. Dette svarer til den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 43, stk. 1. Efter forslaget til § 15, stk. 1, er det alene den, der er pålagt disciplinarmidlet, der kan forlange afgørelsen indbragt for disciplinarnævnet. Den, der oprindeligt har truffet afgørelse i sagen (en underordnet chef med disciplinære beføjelser), er hverken klageberettiget eller berettiget til at indbringe en afgørelse for retten.

Efter de gældende regler består et disciplinarnævn af en auditor, der er formand for nævnet, samt to andre medlemmer, hvoraf den ene så vidt muligt skal være en talsmand og af samme grad som den, der er blevet pålagt disciplinarmidlet, mens den anden skal være dennes foranstående, jf. militær retsplejelov § 43, stk. 3. Ankenævnet for disciplinarsager består af generalauditøren og en advokat, der udpeges af Advokatrådet, samt en landsdommer som formand, jf. stk. 4.

Det foreslås, jf. forslaget til § 17, stk. 1, at disciplinarnævnet fortsat består af tre medlemmer. Formanden bør efter udvalgets opfattelse – også ud fra retssikkerhedsmæssige synspunkter – være en dommer. Det foreslås endvidere, at de to øvrige medlemmer af nævnet er henholdsvis en repræsentant for forsvaret – udpeget efter indstilling af forsvarschefen – og en repræsentant udpeget af den pågældendes personelorganisation/personelgruppe. Efter forslaget udpeger hver personelgruppe en repræsentant, der deltager i behandlingen af sager, som vedrører militært personel, der hører under den pågældende personelorganisation. Disse medlemmer deltager også i sagen, selvom den, som sagen vedrører, ikke er medlem af den pågældende organisation. Hvis flere personer er indblandet i samme forhold, behandles disciplinarsagerne og klager herover til nævnet hver for sig.

Formålet med repræsentanternes deltagelse er at bibringe disciplinarnævnet den fornødne indsigt i disse sager. Den foreslåede løsning vil efter personelorganisationernes repræsentanternes opfattelse kunne sikre en sådan ekspertise og det nødvendige kendskab til netop den personelgruppes forhold, som den konkrete sag vedrører.

De øvrige medlemmer foretrækker nævnet sammensat således, at arbejdstagerrepræsentanten enten er en advokat udpeget af Advokatrådet, eller en advokat udpeget af personelorganisationerne. Herved styrkes især nævnets juridiske ekspertise. Disse medlemmer lægger imidlertid afgørende vægt på, at repræsentanterne for personelorganisationerne i udvalget foretrækker den nævnte sammensætning, og har derfor ikke fundet anledning til at foreslå en alternativ bestemmelse om disciplinarnævnets sammensætning.

Det tjenstgørende militære personel er i dag organiseret i følgende tre organisationer:

Hovedorganisationen af Officerer i Danmark (HOD) har ca. 4.500 medlemmer og repræsenterer officerer af linjen i forsvaret (laveste grad er premierløjtnant), officerer med korttidskontrakt samt kadetter på de tre værns officersskoler (der efter det indledende skoleforløb udnævnes til løjtnanter af reserven).

Centralforeningen for Stampersonel (CS) er med ca. 8.000 medlemmer forsvarets største personelorganisation og repræsenterer sergenter i alle tre værn samt konstabler i flyvevåbenet og søværnet. (Konstabler i hæren repræsenteres af Hærens Konstabel- og Korporalforening).

Hærens Konstabel- og Korporalforening (HKKF) har ca. 4.500 medlemmer og er organisation for hærens konstabler, overkonstabler, korporaler samt de 4-500 værnepligtige, der konkret har ønsket medlemskab af HKKF. HKKF er ikke forhandlingsberettiget for de værnepligtige, men repræsenterer dem i det omfang Værnepligtsrådet ikke kan, herunder bl.a. i straffesager. Hidtil har HKKF dog kun behandlet yderst få straffesager for værnepligtige.

For værnepligtigt personel, herunder også værnepligtige befalingsmænd, er ikke etableret en egentlig organisation, der kan repræsentere dette personel i forhandlingsmæssig sammenhæng mv. Værnepligtsrådet, der varetager de værnepligtiges interesser, har ikke en sådan karakter. Dette er baggrunden for, at der i den foreslåede tekst efter ”det militære personels organisationer” er indføjet ”mv.”.

Værnepligtsrådet er et organ for de værnepligtige talsmænd med baggrund i lov om samarbejde i forsvaret. Værnepligtsrådet kan sammenlignes med en faglig organisation uden forhandlingsret. Indflydelse på f.eks. løn- og arbejdsforhold udøves i samarbejdsregi bl.a. på en årlig konference med deltagelse af blandt andre Værnepligtsrådet og forsvarets øverste ledelse.

Forslaget indebærer, at der skal udpeges fire medlemmer for personellet, som hver for sig deltager i behandlingen af de sager, som vedrører den personelgruppe, det pågældende medlem repræsenterer.

Det foreslås endvidere, at medlemmerne af nævnet beskikkes for fire år med mulighed for genbeskikkelse. Dette gælder efter forslaget dog ikke for det værnepligtige medlem. Værnepligtstiden er efter de gældende regler maksimalt 12 måneder. En periode på fire år som medlem af nævnet er derfor urealistisk. Det foreslås, at det medlem, som udpeges af Værnepligtsrådet, beskikkes for et år. Den pågældende er medlem af nævnet, selv om han er hjemsendt i de sidste måneder af et-årsperioden.

De nærmere regler om disciplinarnævnets virksomhed fastsættes efter forslaget til stk. 4 af forsvarsministeren. De gældende regler om sagsbehandlingen og forretningsorden for disciplinarnævn findes i bekendtgørelse nr. 108 af 11. marts 1974 om disciplinarnævn og ankenævn, jf. bilag 9.

15.6.2. Domstolsprøvelse

Som nævnt foreslås den gældende adgang til at kunne indbringe et pålagt disciplinarmiddel for et uafhængigt nævn (disciplinarnævnet) opretholdt.

Efter den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 43, stk. 2, 2. pkt., er disciplinarankenævnets afgørelse endelig og det antages, at afgørelsen ikke kan indbringes for domstolene. Udvalget har overvejet, hvorvidt denne bestemmelse bør opretholdes eller ophæves.

I forbindelse med revisionen af lov om hjemmeværnet i 2000 blev spørgsmålet om den tilsvarende endelighedsbestemmelse i denne lov drøftet mellem Forsvarsministeriet og Justitsministeriet. Justitsministeriet gav udtryk for, at en bestemmelse, der forhindrer indbringelse af et pålagt disciplinarmiddel for domstolene, er betænkelig. Den dagældende endelighedsbestemmelse i hjemmeværnslovens § 20 blev derfor ikke medtaget i lovforslaget. Revisionen af hjemmeværnsloven blev gennemført ved lov nr. 123 af 27. februar 2001.

Spørgsmålet om endelighedsbestemmelser i lovgivningen er omtalt i Retsplejerådets betænkning om reform af den civile retspleje I (nr. 1401/2001). Rådet finder (side 33), at endelighedsbestemmelser bør undgås. Det hedder videre:

”Grundlovens § 63 fastslår et vigtigt princip om, at afgørelser truffet af en forvaltningsmyndighed, herunder uafhængige administrative nævn, skal kunne prøves ved domstolene. Selv om grundlovens § 63 ikke er til hinder for, at lovgivningsmagten i begrænset omfang gør undtagelse fra denne regel, finder Retsplejerådet, at sådanne undtagelser i givet fald skal have meget stærke grunde for sig.”

Rådet fraråder, at nye endelighedsbestemmelser indføres i lovgivningen.

Retsplejerådet har yderligere anført, at endelighedsbestemmelserne vedrørende disciplinarnævnene for civil værnepligt og beredskabskorpset efter det oplyste vil blive ophævet. Retsplejerådet fandt på den baggrund ikke behov for nærmere at overveje de endelighedsbestemmelser, der gælder for disciplinarnævnenes afgørelser. Retsplejerådet forudsatte herved, at der ved nærværende udvalgs gennemgang af den militære retsplejelov blev taget hensyn til de betænkeligheder, som endelighedsbestemmelser giver anledning til.

Udvalget finder ikke, at der kan påvises meget stærke grunde til at foreslå den gældende endelighedsbestemmelse opretholdt. Disciplinarnævnets afgørelse i militære disciplinarsager kan herefter indbringes for domstolene i overensstemmelse med den almindelige bestemmelse i grundlovens § 63.

Udvalget har overvejet, hvorvidt det alene er disciplinarnævnets afgørelse, der skal kunne indbringes for domstolene, eller om den, der er pålagt et disciplinarmiddel af disciplinarchefen eller af en underordnet chef med disciplinarmyndighed, skal kunne indbringe disses afgørelser direkte for domstolene uden først at skulle udnytte den almindelige administrative klagevej til disciplinarnævnet.

Retsplejerådet, der har behandlet dette spørgsmål generelt i den ovenfor nævnte betænkning, anfører (side 33), at det må kræve en særlig begrundelse at stille som betingelse for indbringelse af en administrativ afgørelse for domstolene, at en administrativ klageadgang først skal være udnyttet.

Anvendelse af disciplinarmidler inden for forsvaret er navnlig begrundet i hensynet til disciplinen. Af samme grund er det af afgørende betydning, at disciplinarsager behandles så hurtigt, som det er muligt i det konkrete tilfælde. Dette gælder også for disciplinarchefens behandling af klager over en afgørelse truffet af en underordnet

disciplinarchef og for disciplinarnævnets sagsbehandling og afgørelse. Disciplinarsager, der får deres endelige administrative afslutning ved disciplinarnævnet, må i almindelighed antages at være afgjort inden for få uger eller i hvert fald måneder.

Hertil kommer i øvrigt, at disciplinarchefens vurdering af en underordnet disciplinarmyndigheds afgørelse og den efterfølgende prøvelse af disciplinarchefens afgørelse ved disciplinarnævnet netop på grund af disse instansers kendskab til dette særlige retsområde er en del af de retssikkerhedsmæssige garantier for en rigtig afgørelse.

Udvalget har derfor ud fra en samlet vurdering af såvel principielle synspunkter som dette retsområdes særlige karakter fundet, at det alene er disciplinarnævnets afgørelse, der bør kunne indbringes for domstolene, dog således at disciplinarchefens afgørelse vil kunne indbringes for retten, hvis nævnets afgørelse ikke foreligger senest 2 måneder efter, at sagen er indbragt for nævnet. Denne løsning svarer til det princip, der efter skattestyrelsesloven gælder for indbringelse af f.eks. et skatteankenævns afgørelse for domstolene, hvis Landsskatterettens afgørelse ikke foreligger efter 6 måneder. Udvalget finder, at underordnede disciplinarchefers afgørelser i disciplinarsager ikke skal kunne indbringes for domstolene, men alene for disciplinarchefen.

Det følger af den foreslåede bestemmelse til § 18, at den, der ønsker disciplinarnævnets afgørelse prøvet af domstolene, selv skal indbringe sagen for retten, dvs. udtage stævning mod forsvaret.

I gældende ret spores en betydelig usikkerhed om, hvilken myndighed der er rette sagsøgte, hvis borgeren ønsker at anfægte en afgørelse, der er prøvet af et overordnet administrativt klagenævn. For at afklare denne tvivl indeholder forslaget en udtrykkelig bestemmelse om dette spørgsmål. Har disciplinarnævnet stadfæstet et pålagt disciplinarmiddel eller ændret dette til et mildere, harmonerer det med den overvejende tendens i civilprocessen, at sagen anlægges mod nævnet. Dette er også tilfældet, hvis den pågældende ønsker at anfægte nævnets afgørelse om ikke at behandle sagen. I de øvrige tilfælde vedrører sagen disciplinarchefens afgørelse. I disse tilfælde vil de almindelige regler føre til, at disciplinarchefen er rette sagsøgte. Under hensyn til, at disciplinarchefen er underordnet Forsvarskommandoen, finder udvalget det rigtigst, at sagen anlægges mod Forsvarskommandoen. Herved sikres en ligelig behandling af dem, der

er undergivet disciplinaransvar, og samtidig den bedste oplysning af sagen, fordi ekspertisen vedrørende dette område samles i Forsvarskommandoen. Denne løsning medfører ingen ulempe for sagsøgeren - som følge af reglen - på grund af bestemmelsen om rette værneting i stk. 4.

Adgangen til domstolsprøvelse i sager om disciplinarmidler rejser spørgsmål om, hvorvidt disciplinarnævnets afgørelse skal indbringes for byretten, eller om sagerne skal behandles af landsretten i 1. instans med den i øvrigt deraf følgende fri ankeadgang til Højesteret. Efter retsplejelovens § 225, 1. pkt., behandles ved landsret i 1. instans sager ”om prøvelse af afgørelser truffet af et ministerium eller en central statslig klageinstans, der har den øverste administrative kompetence til at træffe afgørelser i sager mellem det offentlige og private”. Andre sager mod det offentlige behandles af byretten i 1. instans.

Udvalget foreslår som nævnt, jf. forslaget til § 15, stk. 1, at der oprettes ét landsdækkende disciplinarnævn. Dette ville efter de gældende regler, jf. retsplejelovens § 225, 1. pkt., indebære, at disciplinarnævnets afgørelse skulle indbringes for landsretten.

Disciplinarsager vedrører pligtforsømmelser af mindre alvorlig karakter, typisk sådanne der ikke er fundet strafværdige. Det forekommer derfor ikke hensigtsmæssigt, at disse sager behandles af landsretten i første instans, når andre sager om nok så indgribende spørgsmål skal behandles ved byretten. At foreskrive landsretsbehandling for disse sager vil i øvrigt heller ikke være i overensstemmelse med den almindelige tendens til at udvide byretternes saglige kompetence især i civile sager.

Det foreslås derfor, jf. § 18, stk. 3, at prøvelsen af disciplinarnævnets afgørelser sker ved byretten på det sted, hvor den, som sagen vedrører, er tjenstgørende. Det samme gælder en eventuel prøvelse af disciplinarchefens afgørelse efter stk. 2. Udsendt personel er altid meddelt fast tjenestested i Danmark uanset udsendelsen.

Det følger af stk. 1, at en underordnet disciplinarchefs afgørelse ikke kan indbringes for domstolene, men alene for disciplinarchefen.

Vedrører disciplinarsagen en hjemsendt militær person, sker prøvelsen af en disciplinarafgørelse, der er truffet inden hjemsendelsen, af byretten på det sted, hvor den pågældende nu har hjemting, jf. forslaget til § 18, stk. 3, 2. punktum.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå særlige bestemmelser om fri proces, advokatbeskikkelse, sagsomkostninger mv. i sager om domstolsprøvelse af disciplinarafgørelser. Disse spørgsmål afgøres derfor efter retsplejelovens almindelige regler.

Det er udvalgets opfattelse, at der ikke skal være mulighed for at indbringe disciplinarnævnets afgørelse for forsvarsministeren. Dette svarer til gældende ret.

15.7. Kompensation

Den foreslåede bestemmelse i § 16 giver hjemmel for, at den der har ”udstået” et disciplinarmiddel, som senere ophæves eller formildes af disciplinarchefen, af disciplinarnævnet eller af retten, kan få tilkendt en kompensation for, at den oprindelige – senere ændrede – afgørelse er blevet fuldbyrdet, inden afgørelsen er blevet ændret.

Efter den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 36, stk. 1, kan et strafpålæg senere ændres af blandt andre rettergangschefen eller auditøren, jf. kapitel 7.25.4. Efter § 36, stk. 2, anvendes bestemmelserne om erstatning i kapitel 93 a i retsplejeloven med de fornødne lempelser, når en straf ophæves eller eftergives efter stk. 1. Retsplejelovens kapitel 93 a indeholder regler om erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning.

Militær retsplejelov indeholder ikke en tilsvarende bestemmelse om erstatning mv. i tilfælde, hvor et disciplinarmiddel, der er udstået, senere ophæves eller formildes. Det antages imidlertid, at § 36, stk. 2, i militær retsplejelov kan anvendes i sådanne tilfælde, fordi disciplinarmidler kun kan pålægges, hvis der er begået et strafbart forhold, jf. kapitel 7.26.5.

Udvalget finder, at spørgsmålet om kompensation i tilfælde, hvor et disciplinarmiddel, der er fuldbyrdet, inden afgørelsen ændres til fordel for den, der er pålagt sanktionen, bør reguleres i en lovbestemmelse. En lovbestemmelse er endvidere af bevillingsmæs-

sige grunde nødvendig for, at forsvaret kan yde økonomisk kompensation i disse tilfælde.

Efter den foreslåede bestemmelse er der mulighed for at yde kompensation i form af frihed i tilfælde, hvor udståelsen af disciplinarmidlet har medført, at den pågældendes tjenstlige frihed er blevet inddraget i forbindelse med ”udståelsen”. Der er efter bestemmelsen endvidere mulighed for, at der kan ydes økonomisk kompensation – en godtgørelse – i tilfælde, hvor tjenestefrihed ikke er en relevant kompensation. Dette kan være af praktisk betydning i tilfælde, hvor en værnepligtig er hjemsendt, inden den endelige afgørelse er truffet.

Efter forslaget er det den myndighed, som træffer den endelige afgørelse om at ophæve eller formilde et pålagt disciplinarmiddel, der tager stilling til en eventuel kompensation eller godtgørelse. Det forudsættes, at myndigheden – disciplinarchefen eller disciplinarnævnet og i sidste ende retten – tager stilling til spørgsmålet af egen drift og i forbindelse med den materielle afgørelse.

Udvalget har ikke fundet det hensigtsmæssigt i lovteksten at beskrive de nærmere betingelser for kompensationen, herunder f.eks. omfanget af anden tjenestefrihed eller størrelsen af den økonomiske godtgørelse, men forudsætter, at de nærmere regler fastsættes administrativt i medfør af bemyndigelsesbestemmelsen i stk. 2.

15.8. Forældelse

Udvalget har drøftet, om det er nødvendigt at fastsætte særlige regler for forældelse af disciplinaransvar.⁴⁰

Udvalget er opmærksom på, at der for andet disciplinæransvar, f.eks. efter tjenestemandsløven, ikke gælder regler om forældelse. Forhold, der er begået for mange år siden, og som således ville være forældede, hvis de skulle have været bedømt efter

---

⁴⁰ Professor Jens Peter Christensen har i redegørelsen ”Offentligt ansatte chefers ansvar” (- en udredning om visse forhold af betydning for offentligt ansatte chefers retsstilling) fra 1998 fundet, at det kunne overvejes at fastsætte en 5-årig forældelsesfrist for tjenstlige forseelser i henhold til tjenestemandsløven.

straffeloven, kan således principielt medføre pålæg af disciplinæransvar efter tjenestemandensloven. Udvalget har imidlertid fundet, at der bør fastsættes særlige regler om forældelse for disciplinæransvar for militært personel mv., jf. forslaget til § 19.

Indledningsvis bemærkes, at det allerede følger af forslaget til § 8, at den overordnede, der finder anledning til, at der bør pålægges disciplinæransvar, ”snarest” skal indberette dette til nærmeste overordnede. ”Snarest” indebærer, at det skal ske umiddelbart efter, at det pågældende forhold er blevet konstateret. Adgangen til at påtale disciplinærforseelser kan således bortfalde på grund af passivitet, hvis den overordnede ikke snarest efter at have konstateret forholdet foretager indberetning. Også disciplinærsager, der indledes efter afslutningen af en militær straffesag, jf. nedenfor, forudsættes indledt og forfulgt ”snarest”, hvis adgangen hertil ikke skal fortabes ved passivitet. Forældelsesfristen for disciplinæransvar har derfor kun betydning for forhold, der først konstateres længe efter, at de er begået (men inden for 2 år), eller i sager, der oprindeligt er indledt som straffesager.

Forældelsesfristen er efter forslaget 2 år, jf. stk. 1. Dette svarer til fristen efter straffelovens § 93, stk. 1, nr. 1, om forældelsesfristen for overtrædelser, hvor der ikke er hjemlet højere straf end fængsel i 1 år, eller når straffen for overtrædelsen ikke ville overstige bøde. Fristen skal regnes fra det tidspunkt, hvor den disciplinære forseelse er ophørt, jf. princippet i straffelovens § 94, stk. 1.

Efter forslagets stk. 2 afbrydes forældelsen ved underretning af den indberettede om, at han er blevet indberettet, eller at der indledes straffesag. Der vil i praksis kunne opstå sager, der indledes som militære straffesager, men hvor efterforskningen viser, at der f.eks. ikke kan føres bevis for den krævede tilregnelser efter militær straffelov, dvs. at det ikke kan bevises, at den formodede gerningsmand har handlet forsætligt eller groft uagtsomt. I andre tilfælde kan den militære anklagemyndighed finde, at det, selvom betingelserne for strafansvar for så vidt er opfyldt, er rimeligt at lade sagen behandle alene som disciplinærsag. I sådanne tilfælde kan sagen oversendes til disciplinarchefen til afgørelse af, om der i stedet er grundlag for at pålægge disciplinæransvar, eventuelt med auditørens bemærkninger hertil. Det er således ved forslaget forudsat, at en sag, der oprindeligt er indledt som straffesag, kan overgå til at blive en disciplinærsag også senere end 2 år efter forseelsen er begået.

Forældelse af strafbare forhold afbrydes ved rettergangsskridt, hvorved den pågældende sigtes for overtrædelsen, jf. straffelovens § 94, stk. 3. Denne bestemmelse gælder også i militære straffesager, jf. den gældende bestemmelse i militær straffelovs § 1. Det vil derfor fortsat være en forudsætning for afbrydelsen af forældelsen for et eventuelt strafferetligt ansvar, at der er foretaget rettergangsskridt, hvorved den pågældende er blevet sigtet, inden der er indtrådt forældelse efter straffeloven. Afbrydelse af forældelsen for at gøre disciplinansvar gældende efter forslaget til stk. 2 er således i sig selv ikke tilstrækkeligt til også at afbryde forældelsen af et eventuelt strafferetligt ansvar.

Ved forslaget til stk. 3 indføres en underretningspligt vedrørende muligheden for at indlede disciplinarsag over for sigtede eller tiltalte i straffesager, der afsluttes uden dom, dvs. hvor sagen slutes med påtaleopgivelse, tiltalefrafald, eller hvor efterforskningen indstilles, jf. retsplejelovens § 749. Det samme gælder i sager, der afsluttes med dom, dvs. såvel i tilfælde af fældende dom som ved frifindelse. Formålet hermed er at sikre, at det står klart for den, mod hvem straffesagen har været ført, at sagen ikke nødvendigvis er afsluttet med domfældelse, frifindelse eller straffesagens afslutning i øvrigt, men at disciplinarchefen kan have grundlag for at rejse disciplinarsag, f.eks. i tilfælde hvor den pågældende findes at have handlet simpelt uagtsomt. Udvalget forudsætter i den forbindelse, at underretningen også af bevismæssige grunde sker skriftligt og indeholder den nødvendige vejledning om de mulige konsekvenser heraf.

15.9. Tilsyn med anvendelsen af disciplinarmidler

Auditørerne og generalauditøren har efter militær retsplejelov § 45 bl.a. til opgave at kontrollere de afgørelser mv., der træffes af militære chefer med hensyn til pålæggelse af straf og disciplinarmidler. Samme opgave påhviler rettergangsscheferne i forhold til deres underordnede. Om bestemmelsen henvises til kapitel 7.27.

Udvalgets forslag om anvendelsesområdet for disciplinarmidler indebærer som nævnt, at disciplinarmidler fremover vil være civilretlige sanktioner. Efter udvalgets forslag ligger kompetencen til at behandle straffesager hos forsvarrets auditørkorps alene, mens militære chefer – og kun disse – kan pålægge disciplinarmidler.

Denne opdeling af kompetencen betyder, at disciplinarchefens afgørelse i en disciplinarsag alene kan prøves af disciplinarnævnet. Militære chefer, der er overordnet disciplinarchefen, kan af egen drift intervenere i en konkret disciplinarsag og herunder i nogle tilfælde med henvisning til det almindelige over- og underordningsforhold inden for forsvaret ændre eller ophæve en afgørelse truffet af disciplinarchefen. Dette kan ske, så længe disciplinarnævnet ikke har truffet afgørelse i sagen.

Denne adskillelse af sager om straf og disciplinarmidler rejser flere spørgsmål.

Disciplinarsager behandles af militære chefer på det enkelte tjenestested. Om et bestemt begivenhedsforløb skal behandles som en straffesag eller som en disciplinarsag, afhænger i et vist omfang af en skønsmæssig vurdering. Der vil derfor kunne være risiko for, at den praktiske anvendelse af disciplinarmidler i nogen grad kan udvikle sig forskelligt fra tjenestested til tjenestested. Dette forhold kan også indebære en vis risiko for, at sager om pligtforsømmelser, som efter den militære anklagemyndigheds praksis ellers ville være blevet behandlet som straffesager (typisk en bødesag), kan slutte med en disciplinarafgørelse, hvilket kan medvirke til uklarhed med hensyn til, hvor grænsen mellem straf- og disciplinarmidler går.

Bl.a. disse forhold indebærer efter udvalgets opfattelse, at der er behov for, at en overordnet myndighed inden for forsvaret har indsigt i, hvorledes disciplinarmidler fremover anvendes i praksis. Dette gælder såvel af hensyn til at sikre en så vidt mulig ensartet praksis som med henblik på at skabe mulighed for gennem vejledning i generel form løbende at kunne bidrage til en ensartet praksis med hensyn til behandlingen af disse sager.

En sådan central myndighed bør efter udvalgets opfattelse løbende følge udviklingen i, hvorledes disciplinarmidler anvendes, både generelt og konkret, og udarbejde oversigter over praksis. Der vil efter udvalgets opfattelse endvidere være behov for at kunne tilvejebringe statistiske oplysninger om anvendelsen af disciplinarmidler, herunder for de enkelte tjenestesteder, også med henblik på at kunne vurdere udviklingen på området, ligesom et løbende kendskab til praksis giver mulighed for at udfærdige generelle vejledninger, orientere om væsentlige enkeltsager, der belyser centrale spørgsmål, etc. Sådanne væsentlige oplysninger kan endvidere offentliggøres i en årlig beretning. Ud-

valget ser det ikke som sin opgave at tage stilling til, i hvilket regi inden for Forsvarsministeriets område denne opgave bør placeres.

Disciplinarchefens pligt til at påse underordnede disciplinarchefers anvendelse af disciplinære sanktioner følger af det almindelige over- og underordningsforhold i forsvaret. Der er derfor efter udvalgets forslag ikke behov for en bestemmelse svarende til den gældende § 45, stk. 2, i militær retsplejelov.

KAPITEL 16. Forslag til militær straffelov med bemærkninger

1. Almindelig del

§ 1. Loven finder anvendelse på tjenstgørende militært personel samt hjemsendt militært personel med hensyn til militære pligter, som påhviler det efter hjemsendelsen.

Stk. 2. Loven finder endvidere anvendelse på udenlandsk militært personel, der er interneret her i landet, og andre personer, der efter mellemfolkelige overenskomster, som Danmark har tiltrådt, har krav på behandling som militærpersoner.

Til § 1

§ 5 i den gældende militære straffelov angiver, hvilket militært personel, der i fredstid er omfattet af loven. Om bestemmelsen henvises til kapitel 6.2.6.

Udvalget finder, at de persongrupper, som er omfattet af den gældende bestemmelse, fortsat bør være omfattet af militær straffelov i fredstid. Udvalget foreslår derfor bestemmelsen opretholdt og indsat som § 1 i militær straffelov.

§ 2. Under væbnet konflikt finder loven endvidere anvendelse på

- 1) enhver, der gør tjeneste ved det militære forsvar eller følger en enhed af dette,
- 2) krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes til bistand for disse, for så vidt ikke andet følger af gældende mellemfolkelige overenskomster, og
- 3) enhver, der gør sig skyldig i overtrædelse af denne lovs §§ 29-35 og §§ 37-39.

Til § 2

Den foreslåede bestemmelse svarer til den gældende bestemmelse i militær straffelov § 6. Der henvises til kapitel 6.2.7.

De forhold i forslaget til militær straffelov, som der henvises til i nr. 3, er: Krigsforræderi (§ 29), militær spionage (§ 30), ændringer af ammunition/krigsmateriel mv. (§ 31), ”fejhedsforbrydelser” (§ 32), røbelse af militære hemmeligheder (§ 33), undladelse af at anmelde planer om visse alvorlige forbrydelser (§ 34), fremkaldelse af modløshed (§ 35), krigsforbrydelser mv. (§ 37), plyndring under væbnet konflikt (§ 38) og ligrøveri (§ 39).

§ 3. Loven finder anvendelse på lovovertrædelser, der begås i og uden for den danske stat.

Til § 3

Efter gældende militær straffelov § 2 finder loven også anvendelse, når en overtrædelse af loven er begået uden for den danske stat. Militær straffelov er således ikke territorielt begrænset. Derved skabes mulighed for dansk straffemyndighed for de lovovertrædelser, der er omfattet af militær straffelov. Bestemmelsen er bl.a. en forudsætning for at kunne indgå bi- og multilaterale aftaler, der kan sikre dansk jurisdiktion over dansk tjenstgørende personel under tjeneste i udlandet og dermed fritage dette personel for fremmed straffemyndighed. Om dansk jurisdiktionskompetence henvises til kapitel 13.7.

Som nærmere anført i kapitel 6.2.3., er det i praksis normalt en forudsætning for, at dansk personel kan deltage i internationale opgaver, herunder f.eks. fredsbevarende og fredsskabende operationer, at der i dansk ret er hjemmel til, at lovovertrædelser, der begås i udlandet af dansk personel under sådan tjeneste, kan retsforfølges i Danmark. Bestemmelsen indebærer samtidig en beskyttelse af udsendt dansk personel, som i udlandet har pådraget sig en sigtelse for strafbart forhold, idet danske myndigheder under henvisning til bestemmelsen kan kræve at forestå retsforfølgningen.

Bestemmelsen er således af afgørende betydning for Danmarks muligheder for at medvirke til løsning af internationale fredsbevarende opgaver mv. og foreslås opretholdt.

§ 4. Loven finder også anvendelse på lovovertrædelser, der begås mod andre landes militære styrker, som samvirker med danske militære styrker.

Til § 4

Efter den gældende militære straffelov § 3 finder loven også ”anvendelse på forbrydelser, der begås mod fremmed forsvarsmagt, som samvirker med den danske”.

Som det fremgår af kapitel 6.2.4., giver bestemmelsen mulighed for, at enhver overtrædelse af militær straffelov, der begås af dansk militært personel over for udenlandske allierede styrker, kan retsforfølges af danske myndigheder. Det gælder såvel strafbare handlinger over for den pågældende forsvarsmagt som sådan, f.eks. krigsforræderi over for en allieret, som strafbare handlinger over for det pågældende allierede lands personel og materiel. Bestemmelsen vedrører både handlinger begået i Danmark og handlinger begået i udlandet, jf. forslaget til § 3. Bestemmelsen gør det muligt, at danske myndigheder under henvisning til bestemmelsen normalt vil kunne undgå, at dansk personel, der – især i udlandet – forser sig mod allierede landes forsvarsstyrker mv., bliver retsforfulgt af disse landes myndigheder.

Tidligere var bestemmelsen af praktisk betydning først og fremmest i forbindelse med samarbejde med andre lande i NATO-sammenhæng. Med det udvidede militære samarbejde i de senere år særligt i FN-regi, herunder i forbindelse med internationale fredsstøttende opgaver mv., må bestemmelsen i dag anses for at være af væsentlig større praktisk betydning, end det hidtil har været tilfældet. Udvalget foreslår bestemmelsen opretholdt.

§ 5. Under dansk straffemyndighed, jf. straffelovens §§ 6-12, hører endvidere overtrædelser af §§ 29-31 og § 33, der er foretaget under væbnet kon-

flikt uden for den danske stat, uden hensyn til, hvor gerningsmanden hører hjemme, medmindre andet følger af almindelige folkeretlige regler.

Stk. 2. Under dansk straffemyndighed hører endvidere overtrædelser af §§ 37 og 39 og af straffeloven, der er foretaget uden for den danske stat, uden hensyn til, hvor gerningsmanden hører hjemme, når overtrædelsen er begået over for dansk militært personel eller personer, der er omfattet af § 2, nr. 1 og 2.

Til § 5

Som det fremgår af kapitel 13.7., finder straffelovens regler i §§ 6-8 om dansk straffemyndighed ikke anvendelse på overtrædelser af militær straffelov, idet den gældende bestemmelse i § 2 i militær straffelov selvstændigt regulerer dette spørgsmål. Dette fremgår ikke af bestemmelsen, men af forarbejderne til den tilsvarende bestemmelse i militær straffelov fra 1937.

Det er udvalgets opfattelse, at spørgsmålet om dansk straffemyndighed ved overtrædelser af militær straffelov ikke mindst af lovtekniske grunde bør tage udgangspunkt i straffelovens regler herom, således at militær straffelov kun indeholder nødvendige supplerende bestemmelser om dansk straffemyndighed for overtrædelser af militær straffelov, som ikke kan henføres under straffelovens regler om dansk straffemyndighed.

Til stk. 1

Efter den foreslåede bestemmelse skal spørgsmålet om, i hvilket omfang der er dansk straffemyndighed for overtrædelse af militær straffelov, afgøres efter straffelovens almindelige bestemmelser om dansk straffemyndighed, jf. henvisningen i stk. 1 til straffelovens §§ 6-12. I hvilket omfang dette er tilfældet, er omtalt i kapitel 13.7.

Som det fremgår heraf, er der ikke dansk straffemyndighed efter straffeloven for de forbrydelser, som er optaget i militær straffelov kapitel 8 om forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed, når forbrydelserne begås i udlandet af udlændinge, idet disse forbrydelser ikke kan henføres under straffelovens § 8.

Den foreslåede bestemmelse skaber dansk straffemyndighed for overtrædelser af nogle af disse bestemmelser, når forbrydelsen er begået uden for den danske stat under væbnet konflikt, som danske militære styrker deltager i, uden hensyn til, hvor gerningsmanden hører hjemme. De af militær straffelovs bestemmelser for væbnet konflikt, som foreslås omfattet af stk. 1, er § 31 om afsløring af militære hemmeligheder, § 32 om forfalskning af ammunition mv., § 33 om krigsforræderi og § 34 om militær spionage.

Militær straffelov § 31 (jf. forslaget til § 33) vedrører afsløring af militære hemmeligheder. Overtrædelser begået i Danmark er undergivet dansk straffemyndighed efter straffelovens § 6. Overtrædelser begået i udlandet af dansk militært personel kan henføres under straffelovens § 8, nr. 2. Overtrædelser af bestemmelsen, der begås i udlandet af udlændinge, er derimod ikke omfattet af dansk straffemyndighed.

Især som følge af de udvidede samarbejdsformer mellem landene kan det ikke afvises, at sådanne forhold i praksis vil kunne begås af repræsentanter for en samarbejdspartner til skade for dansk forsvar. Har de pågældende udenlandske myndigheder ikke den nødvendige straffekompetence, eller ønsker de ikke at gennemføre retsforfølgning, vil et sådant forhold forblive ustraffet.

Afsløring af militære hemmeligheder kan efter omstændighederne indebære risiko for endog betydelig fare eller skade og bør efter udvalgets opfattelse være omfattet af dansk international straffemyndighed. Det gælder også den foreslåede bestemmelse i § 33, stk. 3 om strafansvar for groft uagtsomme overtrædelser.

Militær straffelov § 32 (jf. forslaget til § 31) vedrører forfalskning af ammunition og andet krigsmateriel til skade for dansk militær. Er en forfalskning begået i udlandet af en udlænding og det pågældende materiel leveret til det danske forsvar i udlandet, er der ikke dansk straffemyndighed, idet denne bestemmelse ikke hviler på konventionsbestemmelser, der er omfattet af straffelovens § 8, nr. 5. Udvalget finder, at forbrydelsens karakter af alvorlig krænkelse af danske interesser begrundet dansk international straffemyndighed.

Militær straffelov § 33 vedrører krigsforræderi (jf. forslaget til § 29). De forhold, der er opregnet i bestemmelsen, kan ikke straffes her i landet, når de begås af fjenden mod det danske militære forsvar, idet disse handlinger som udgangspunkt vil være lovlige krigshandlinger. Der er efter gældende ret ikke dansk straffemyndighed for forhold, der i øvrigt begås i udlandet af andre, herunder f.eks. af civile. Udvalget finder, at denne forbrydelse bør kunne straffes her i landet, uanset af hvem eller hvor forholdet er begået.

For § 34, stk. 1 (jf. forslaget til § 30, stk. 1), om militær spionage gælder det samme, som er anført ovenfor om krigsforræderi. Udlændinge, som i udlandet spionerer mod danske styrker, kan ikke straffes her i landet, idet dette forhold ikke er optaget i konventioner omfattet af straffelovens § 8, nr. 5. Udvalget finder, at også denne bestemmelse bør omfattes af dansk international straffemyndighed.

Begrænsningen i sidste led af stk. 1: ”medmindre andet følger af almindelige folkeretlige regler”, har til formål at undtage sådanne handlinger, som er omfattet af gerningsbeskrivelsen i de pågældende bestemmelser, men som er lovlige efter folkeretten, navnlig som led i lovlig krigsførelse. For eksempel er handlinger rettet mod danske militære interesser som beskrevet i § 33 om krigsforræderi lovlige efter principperne om lovlig krigsførelse, når de begås af en modstander mod danske militære interesser under væbnet konflikt.

Til stk. 2

Ved den foreslåede bestemmelse til stk. 2 medtages to yderligere bestemmelser i militær straffelov under forslaget om udvidet dansk straffemyndighed for forbrydelser begået i udlandet under væbnet konflikt. Det drejer sig om bestemmelserne i forslaget til § 37, jf. den gældende bestemmelse i § 25, om krænkelser af forskellige internationale regler om lovlig krigsførelse mv., og § 39 om ligrøveri, jf. den gældende bestemmelse i § 24, stk. 2, når forbrydelserne begås over for dansk militært personel og personer, der er omfattet af forslaget til § 2, nr. 1 og 2, jf. den gældende bestemmelse i § 6, nr. 1 og 2. At dansk straffemyndighed efter stk. 2 er begrænset til tilfælde, hvor dansk militært personel er involveret i væbnet konflikt, er ikke nævnt i § 5, stk. 2, men fremgår af §§ 37 og 39, som i gerningsbeskrivelsen udtrykkeligt er begrænset til at gælde under væbnet konflikt.

Forslaget til § 37 omfatter bl.a. forhold, der er forbudt efter Genèvekonventionerne af 1949. Disse konventioner rummer en forpligtelse for de lande, som har tiltrådt konventionerne, til at retsforfølge de mere grove overtrædelser af konventionerne. Om Genèvekonventionerne henvises til kapitel 6.3.14. Sådanne forhold kan efter gældende ret strafforfølges her i landet i medfør af straffelovens § 8, nr. 5. Den foreslåede bestemmelse til § 5, stk. 2, har selvstændig betydning i tilfælde af mindre alvorlige konventionskrænkelser begået over for dansk militært personel mv. i udlandet.

Udvalget har ikke fundet anledning til nærmere at overveje, hvorvidt der er grundlag for at skabe tilsvarende dansk straffemyndighed for denne form for konventionskrænkelser, der begås af udlændinge i udlandet over for andre persongrupper, f.eks. civilbefolkningen. Dette spørgsmål bør efter udvalgets opfattelse ikke reguleres i militær straffelov.

Det må antages, at personfarlige forbrydelser som f.eks. drab på eller vold mod danske soldater, der begås i udlandet af udlændinge under omstændigheder, hvor danske styrker ikke er involveret i væbnet konflikt, efter gældende ret ikke kan straffes i Danmark, jf. kapitel 13.7.3.2.3. Det samme gælder f.eks. frihedsberøvelse efter straffelovens § 261 og ulovlig tvang efter § 260.

Der er efter udvalgets opfattelse – for at sikre dansk militært personel den fornødne retlige beskyttelse under tjeneste i udlandet – behov for at sikre, at sådanne forbrydelser rettet mod enkeltpersoner under væbnet konflikt i udlandet kan straffes i Danmark, når de begås af personer, som ikke hører til en modstander, men som efter folkeretten må betragtes som almindelige lovovertrædere. Det samme gælder sådanne forbrydelser, som begås over for dansk militært personel under tjeneste i udlandet, hvor der *ikke* foreligger væbnet konflikt. Den foreslåede bestemmelse giver den fornødne hjemmel for, at sådanne forbrydelser kan straffes her i landet.

Det foreslås endvidere, at denne beskyttelse udstrækkes til også at omfatte den personkreds, der er nævnt i forslaget til § 2, nr. 1 og 2.

Den foreslåede bestemmelse omfatter efter sin formulering alle handlinger, der er strafbare efter straffeloven, herunder sådanne, der vanskeligt kan begås over for dansk

militært personel. Udvalget har overvejet, hvorvidt der bør foretages en begrænsning til nærmere bestemte straffelovsovertrædelser, men har, for at undgå, at en sådan begrænsning kan vise sig at være for snæver, valgt den generelle formulering.

Det er en forudsætning for her i landet at kunne retsforfølge disse forbrydelser, at gerningsmanden befinder sig i Danmark.

Udvalget er opmærksomt på, at sager om overtrædelser af straffeloven begået i udlandet mod dansk militært personel mv. ikke vil skulle behandles som militære straffesager, idet gerningsmanden ikke er omfattet af den personkreds, der er nævnt i forslaget til militær retsplejelov § 2. Disse sager skal således behandles af den almindelige anklagemyndighed. Udvalget har imidlertid - henset til den personkreds som tilsigtes beskyttet gennem den foreslåede bestemmelse – fundet det mest hensigtsmæssigt at foreslå bestemmelsen om dansk international straffemyndighed for disse forbrydelser optaget i militær straffelov og ikke i straffeloven.

§ 6. Overtrædelser af denne lov straffes, når de er begået forsætligt eller af grov uagtsomhed, medmindre andet følger af de enkelte bestemmelser.

Til § 6

Den gældende bestemmelse i militær straffelov § 10 angiver de subjektive betingelser (tilregnelser) for at ifalde strafansvar ved overtrædelse af militær straffelov. Efter § 10 straffes uagtsomhed kun, hvis dette har særlig hjemmel. Om bestemmelsen henvises til kapitel 6.2.11. De fleste af bestemmelserne i lovens kapitel 7 hjemler strafansvar også for uagtsomme overtrædelser, herunder for simpelt uagtsomme forhold.

Som nærmere omtalt i kapitel 12.1., er det udvalgets opfattelse, at strafansvar for overtrædelser af militær straffelov som udgangspunkt bør begrænses til forsætlige forhold. At forslaget til § 6 også omfatter grov uagtsomhed, skyldes alene formuleringstekniske grunde. Det kan virke lovteknisk uheldigt i den enkelte bestemmelse at angive ”grov uagtsomhed”, samtidig med at overtrædelsen også objektivt skal være ”grov”. I de tilfælde, hvor der ikke er fundet anledning til at udstrække ansvaret til grov uagtsomhed,

er strafansvaret udtrykkeligt begrænset til forsæt ved formuleringen af de pågældende bestemmelser.

Der er i udvalget enighed om, at der ikke bør være strafansvar for simpelt uagtsomme overtrædelser, men at sådanne forhold i givet fald kan medføre et disciplinært ansvar.

§ 7. Straffelovens § 13, stk. 3, anvendes på handlinger, som er nødvendige for at tilvejebringe lydighed eller opretholde orden.

Til § 7

Bestemmelsen svarer til den gældende § 8, som er nærmere omtalt i kapitel 6.2.9. Som det fremgår heraf, er bestemmelsen et supplement til straffelovens § 13, stk. 3.

Udvalget finder, at der fortsat er behov for, at overordnet militært personel, herunder vagter, kan anvende den nødvendige og tilstrækkelige magt til at skaffe lovlige tjenstlige befalinger adlydt og i øvrigt sikre disciplinen. Dette kan som hidtil mest hensigtsmæssigt ske ved en henvisning til straffelovens almindelige bestemmelse herom, hvorfor udvalget foreslår bestemmelsen opretholdt.

§ 8. Den, der efter §§ 1 og 2 ikke er omfattet af loven, straffes kun for medvirken til overtrædelse af bestemmelser i loven, hvis lovovertrædelsen kan medføre straf af fængsel i 4 år eller derover.

Stk. 2. Der kan pålægges selskaber mv. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel for medvirken til overtrædelse af denne lov.

Til § 8

Til stk. 1

Den foreslåede bestemmelse, som regulerer strafansvaret for medvirken ved overtrædelse af militær straffelov, svarer til den gældende bestemmelse i § 7, bortset fra en mindre sproglig justering.

Straffelovens § 23 om strafansvar for medvirken til en lovovertrædelse gælder også i militære straffesager. Militært personel, der er omfattet af militær straffelov, kan pådrage sig strafansvar for medvirken til en overtrædelse af militær straffelov, der er begået af andet militært personel.

Straffelovens § 23 indebærer desuden, at også civile, herunder civilt ansatte inden for forsvaret, kan straffes for medvirken til overtrædelse af militær straffelov. Militær straffelov § 7 begrænser imidlertid adgangen til at gøre et strafferetligt ansvar for medvirken gældende over for civile ved overtrædelse af militær straffelov. Efter bestemmelsen straffes den udenforstående (civile) kun for medvirken til en overtrædelse af militær straffelov, hvis strafferammen for den pågældende overtrædelse er fængsel i 4 år eller mere. Om den gældende bestemmelse og begrundelsen for reglen henvises til kapitel 6.2.8.

De hensyn, der ligger bag den gældende bestemmelse, begrundes efter udvalgets opfattelse fortsat en begrænsning i adgangen til at kunne gøre strafferetligt ansvar gældende over for civile, der medvirker til militært personels overtrædelse af militær straffelov. Udvalget finder ikke anledning til hverken at udvide eller yderligere begrænse den eksisterende adgang til at pålægge civile strafansvar for medvirken til overtrædelser af militær straffelov.

Til stk. 2

I den gældende militære straffelov findes ingen bestemmelse om juridiske personers ansvar. Dette svarede indtil 2000 til straffeloven, hvor der i § 306 indføjedes en bestemmelse om selskabsansvar for enkelte overtrædelser. Ved lov nr. 378 af 6. juni 2002 blev bestemmelsen ændret til en bestemmelse vedrørende alle overtrædelser af

straffeloven. Bestemmelsen er motiveret af artikel 5 i FN's terrorfinansieringskonvention, optrykt i Folketingstidende 2001-2002, 2. saml., tillæg A, sp. 877 ff.

I bemærkningerne til lovforslaget fremhæves, at forbrydelser som drab, vold, voldtægt, hærværk mv. typisk begås uden sammenhæng med gerningsmandens ansættelsesforhold, og at de, hvis de begås i forbindelse med arbejdet, i almindelighed vil være fremmede og atypiske for selskabet. Omvendt fremhæves afgivelse af urigtig erklæring, bestikkelse, bedrageri, skatte- og momssvig, EU-svig osv. som områder, der ofte vil medføre selskabsansvar.

For uagtsomhedsdelikter nævnes i bemærkningerne, at uagtsomt manddrab i forbindelse med en arbejdsulykke typisk vil medføre ansvar for den juridiske person, mens situationen er mere tvivlsom ved et uagtsomt manddrab begået ved et færdselsuheld. Dette skyldes i høj grad den praksis for selskabsansvar, der har udviklet sig på henholdsvis arbejdsmiljø- og færdselsområdet, og som forudsættes videreført.

Muligheden for at pålægge selskaber ansvar for overtrædelse af straffeloven bør ifølge bemærkningerne ikke medføre en begrænsning i anvendelsen af det personlige ansvar. Umiddelbart synes behovet for et virksomhedsansvar for overtrædelse af forslaget til militær straffelov at være begrænset til § 31 vedrørende ændring af ammunition, men en række andre overtrædelser kan tænkes begået efter tilskyndelse fra forskellige organisationer. Under hensyn til den generelle regel i straffeloven, dennes motivering i terrorbekæmpelse, og at næsten alle andre særstraffelove indeholder en tilsvarende regel, finder udvalget det rimeligt at indføje et tilsvarende ansvar i militær straffelov.

Den foreslåede ordlyd svarer helt til straffelovens regel, bortset fra at den er formuleret som en bestemmelse om medvirken. Dette skyldes, at militær straffelov efter §§ 1-2 er begrænset til at omfatte bestemte persongrupper. Den foreslåede formulering medfører, at selskaber mv. kun kan pålægges ansvar for de i stk. 1 nævnte alvorligere overtrædelser.

§ 9. Den, der ved at adlyde en overordnetes tjenstlige ordre begår en strafbar handling, er straffri, medmindre han vidste, at der ved ordren tilsigtedes en sådan handling, eller dette var umiddelbart indlysende.

Et mindretal⁴¹ foreslår bestemmelsen affattet således:

§ 9. Den, der ved at adlyde en overordnetes tjenstlige ordre begår en strafbar handling, straffes, medmindre han ikke vidste, at ordren var ulovlig, og ordren ikke var åbenbart ulovlig.

Til § 9

Militær straffelov indeholder i § 9 en bestemmelse om, under hvilke betingelser en underordnet er straffri ved at efterkomme en tjenstlig ordre, selvom han herved begår en strafbar handling. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.2.10. og til kapitel 13.3.1. om udvalgets overvejelser.

Flertallet foreslår den gældende bestemmelse opretholdt. Der henvises til bemærkningerne til bestemmelsen i kapitel 13.3.1.

Mindretallet foreslår en alternativ formulering af bestemmelsen med det formål at tilnærme den til ordlyden af artikel 33 i statuten for Den Internationale Straffedomstol og herved over for det militære personel klart signalere, at det er undergivet den internationale retsorden. Mindretallet henviser herved til Udenrigsministerens forslag til lov nr. 342 af 16. maj 2001 om Den Internationale Straffedomstol. I bemærkningerne til dette forslag anføres (Folketingstidende 2000-2001, tillæg A, sp. 499-500):

”Det bemærkes, at militær straffelov § 9 formuleringsmæssigt ikke svarer til statutens artikel 33 om ordrer fra overordnede og bortfald af strafansvar. Dette spørgsmål forventes afklaret, inden statuten træder i kraft og domstolen påbegynder sit virke. Det er derfor ikke til hinder for, at Danmark allerede på nuværende tidspunkt ratificerer statuten.

---

⁴¹ Hans Klingenberg, Merethe Stagetorn, Poul Sørensen, Gorm Toftegaard Nielsen og Tyge Trier.

Det bemærkes i øvrigt, at forsvarsministeren den 21. maj 1999 nedsatte et sagkyndigt udvalg, der havde fået til opgave at gennemgå den militære straffe- og retsplejelovgivning med henblik på en mulig revision”.

Der henvises til bemærkningerne i kapitel 13.3.1. Som det fremgår heraf, er der ikke med denne formulering tilsigtet nogen realitetsændring i forhold til den gældende bestemmelse.

§ 10. Lovens bestemmelser for væbnet konflikt finder anvendelse, når danske styrker i eller uden for riget er i væbnet konflikt, eller der er givet meddelelse herom efter stk. 2 eller stk. 3.

Stk. 2. Under truende udsigt til væbnet konflikt kan forsvarsministeren offentliggøre meddelelse om, at lovens regler for væbnet konflikt finder anvendelse.

Stk. 3. Forsvarsministeren kan i forbindelse med udsendelse af danske styrker uden for rigets grænser bemyndige chefen for den udsendte styrke til under truende udsigt til væbnet konflikt at meddele, at reglerne i stk. 1 finder anvendelse for styrken.

Til § 10

Den foreslåede bestemmelse angiver, under hvilke betingelser de af lovens bestemmelser, der gælder for væbnet konflikt, finder anvendelse. Forslaget til stk. 1 og 2 svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse i § 4, 1. pkt. Om den gældende bestemmelse og udvalgets overvejelser henvises til kapitel 6.2.5.2. henholdsvis kapitel 13.5. Stk. 3 er en ny bestemmelse. Der henvises til bemærkningerne nedenfor.

Til stk. 1

Med formuleringen ”i eller uden for riget” præciseres, at bestemmelsen vedrører både international og ikke-international væbnet konflikt. Der er hermed ikke tilsigtet nogen realitetsændring, men alene en tydeliggørelse.

Væbnet konflikt foreligger, hvor dansk personel aktivt deltager i militære operationer mod en modstander, og i situationer, hvor en dansk styrke mod sin vilje inddrages i

kamphandlinger f.eks. på grund af beskydning. I sidstnævnte tilfælde foreligger væbnet konflikt, uanset om de danske styrker skyder tilbage eller ej, forudsat at modstanderens styrker også repræsenterer en stat eller en gruppering med en struktur, der ganske må sidestilles hermed.

Til stk. 2

Ministerens bemyndigelse efter den gældende § 4, 1. pkt., 2. led, til under truende udsigt til krig at sætte krigstidsreglerne i kraft er udskilt til et særskilt stykke. Herved fremgår tydeligere, at reglerne kan træde i kraft dels ”automatisk” ved danske styrkers aktive eller passive involvering i væbnet konflikt, jf. stk. 1, dels i tilfælde af udtrykkelig bestemmelse herom fra forsvarsministeren, jf. stk. 2. I sidstnævnte tilfælde kan reglerne også sættes i kraft alene for at udelukke enhver tvivl herom hos det involverede personel, således at der er fuldstændig klarhed omkring retstilstanden. Forsvarsministeren kan som ”det mindre i det mere” vælge at sætte bestemmelserne for væbnet konflikt i kraft alene for en bestemt eller dele af en udsendt styrke.

Udvalget finder, at der i visse situationer kan være behov for, at forsvarsministeren på forhånd meddeler en enhed, der allerede er eller skal udsendes, at bestemmelserne for væbnet konflikt er gældende for den pågældende mission, idet der utvivlsomt vil være tale om en opgave, der kan involvere de pågældende i væbnet konflikt. Reglerne for væbnet konflikt vil i en sådan situation kunne sættes i kraft ved forsvarsministerens offentlige meddelelse herom, også inden styrken har forladt dansk territorium, men hvor forberedelserne til udsendelse er i gang, og hvor det derfor allerede fra dette tidspunkt er relevant – også så personellet har fuld klarhed om egne vilkår – at disse bestemmelser er gældende. Der henvises i øvrigt til reglerne i den norske militære straffelov mv., jf. ovenfor kapitel 6.2.5.4.1.

Udvalget finder, at det er af afgørende betydning, at personellet forud for enhver udsendelse bliver undervist i betydningen af de retlige konsekvenser af, at enheden kan blive involveret i væbnet konflikt, og at dette medfører, at militær straffelovs bestemmelser for væbnet konflikt kan finde anvendelse i sådanne situationer. Sådanne situationer kan opstå ”fra det ene øjeblik til det andet”, jf. erfaringerne fra Bosnien i 1994 og 1995, som er beskrevet ovenfor i kapitel 6.2.5.3.

Til stk. 3

Udvalget finder herudover, at der er behov for hjemmel til især under udsendelse af danske styrker til udlandet at kunne sætte lovens bestemmelser for væbnet konflikt i kraft i den ”grå fase”, der ligger umiddelbart forud for indtræden af væbnet konflikt, men hvor væbnet konflikt endnu ikke kan konstateres.

Som følge af at situationen under udsendelse i internationale fredsstøttende operationer kan udvikle sig fra det ene øjeblik til det andet, foreslås det som stk. 3 at optage en bestemmelse, hvorefter forsvarsministeren kan delegerer sin beføjelse til at sætte reglerne for væbnet konflikt i kraft til chefen for den udsendte styrke. En sådan hjemmel kan bidrage til at sikre, at det udsendte personel på et tidligere tidspunkt får fjernet den uklarhed, der måtte være, om hvorvidt reglerne om væbnet konflikt finder anvendelse.

Formålet med den foreslåede bestemmelse er således, at den militære chef kan sætte militær straffelovs regler om væbnet konflikt i kraft i situationer, hvor der ikke endnu foreligger en væbnet konflikt, som den danske styrke er involveret i, men hvor faren for væbnet konflikt er overhængende. I sådanne tilfælde er det væsentligt, at chefen over for personellet kan fjerne enhver tvivl om retsstillingen.

Som eksempel herpå kan nævnes den situation, at den danske styrke er under forskydning ind i indsatsområdet i forbindelse med en fredsstøttende operation. Den danske styrke er ikke blevet angrebet af nogen af de stridende lokale parter, og den danske styrke er derfor ikke i væbnet konflikt. De stridende parter er derimod fortsat indblandet i lejlighedsvis kampe indbyrdes – der ”skydes i lokalområdet” – og der er i det hele taget en overhængende fare for, at situationen kan udvikle sig. I en sådan situation kan det efter omstændighederne være vanskeligt meget hurtigt at få en afgørelse fra forsvarsministeren – der ikke selv er på stedet og kan vurdere situationen – om at sætte militær straffelovs regler om væbnet konflikt i kraft. Hvis den militære chef forinden er blevet bemyndiget hertil, vil han derimod selv være i stand til at sætte reglerne i kraft. Det er kun chefen for den pågældende styrke, der kan få en sådan bemyndigelse, som således ikke kan delegeres.

Det forudsættes, at den pågældende chef efterfølgende ad kommandovejen indberetter, at reglerne for væbnet konflikt er blevet sat i kraft. Det ligger i sagens natur, at beslut-

ningen skal ophæves, når risikoen for den væbnede konflikt ophører. Indtræder der væbnet konflikt, efter at chefen har givet meddelelse til personellet efter stk. 3, gælder reglerne for væbnet konflikt efter reglen i § 4, stk. 1.

Der må senest i forbindelse med udsendelsen af styrken tages stilling til, om der – navnlig ud fra en vurdering af opgavens karakter – skal gives en sådan bemyndigelse. En bemyndigelse kan også gives på et senere tidspunkt, f.eks. hvis forholdene i missionsområdet har ændret sig. Forsvarsministerens bemyndigelse, der forudsættes givet ad kommandovejen, vil skulle præcisere, hvilken chef der er tale om.

2. Speciel del

Pligter som underordnet

§ 11. Den, der undlader at efterkomme en tjenstlig ordre fra en overordnet eller vagt, eller som efterkommer ordren på klart utilfredsstillende måde, straffes for ulydighed med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Stk. 2. Straffen kan ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 3 år, når ulydigheden er af særlig grov karakter, navnlig når den har medført betydelig skade eller fare eller har været egnet til at svække lydigheden hos andre tilstedeværende. Er ulydigheden forbundet med vold mod overordnet eller vagt, kan straffen stige til fængsel i 6 år.

Stk. 3. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 10 år.

Til § 11

Den foreslåede bestemmelse vedrører ulydighed over for en tjenstlig ordre fra overordnet eller vagt og svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse. Om den gældende bestemmelse, som omfatter både forsætlige og uagtsomme overtrædelser, henvises til kapitel 6.3.4.

Udvalget finder, at pligtstridig adfærd i form af ulydighed også i dag må betragtes som en kvalificeret pligtforsømmelse og derfor bør optages i en selvstændig straffebestemmelse. Ulydighed kan være af ret alvorlig karakter og efter omstændighederne

indebære betydelige risici. En selvstændig bestemmelse vil endvidere kunne medvirke til at beskytte f.eks. menige, der udfører vagttjeneste, mod krænkende eller anden ulovlig adfærd fra andet personel, herunder sideordnet personel, og derved understøtte den myndighed, som f.eks. den værnepligtige er tillagt som vagt. Om vagtbegrebet henvises til kapitel 13.2.2.

En vagt har efter gældende ret kompetence som overordnet, når han griber ind, f.eks. ved at udstede en ordre. Det er derfor for så vidt overflødigt udtrykkeligt at nævne vagten i gerningsbeskrivelsen. Det er imidlertid fundet hensigtsmæssigt at bibeholde ordet ”vagt”. Herved præciseres vagtens, herunder den værnepligtige vagts, kompetence som overordnet.

Udtrykket ”befaling” i den gældende bestemmelse foreslås af sproglige grunde erstattet af det mere nutidige ord ”ordre”. Udvalget har overvejet, om ordet ”tjenstlig” fortsat bør medtages i bestemmelsen i forbindelse med ”ordre”. En bibeholdelse af udtrykket ”tjenstlig” kunne give indtryk af, at der eksisterer lovlige ordrer, som ikke er tjenstlige, hvilket ikke er tilfældet. Udvalget har imidlertid fundet, at begrebet ”tjenstlig” fortsat bør indgå i lovteksten på grund af sammenhængen med forslaget til § 9 om straffrihed under særlige betingelser ved at udføre en ulovlig ordre. Strafansvar efter § 11 forudsætter som hidtil, at ordren er lovlig.

Den foreslåede bestemmelse omfatter ligesom den gældende ikke blot den, der udtrykkeligt nægter at udføre en ordre, men også den, der ikke efterkommer ordren tilstrækkelig hurtigt eller nøjagtigt. Dette udtryk foreslås ændret til ”på klart utilfredsstillende måde”.

Selv om den foreslåede formulering indebærer en mindre begrænsning i gerningsindholdet i forhold til den gældende bestemmelse, er det udvalgets opfattelse, at forslaget tydeligere beskriver det centrale i bestemmelsen. Gerningsbeskrivelsen omfatter foruden nægtelse eller undladelse af at udføre ordren også den, der bevidst efterkommer ordren langsomt, herunder den, som på en provokerende måde trækker udførelsen af ordren i langdrag eller f.eks. bevidst stiler mod et uacceptabelt resultat. Den, der forholder sig passiv i forhold til ordren uden direkte at nægte at efterkomme den, er som efter gældende ret også omfattet af den foreslåede gerningsbeskrivelse.

Bestemmelsen er ikke begrænset til grove forhold. Den direkte nægtelse af at efterkomme en ordre vil som udgangspunkt være udtryk for en strafbar handling. Det samme gælder for den, der helt undlader at efterkomme en ordre, medmindre omstændighederne er af en sådan karakter, at et disciplinarmiddel må antages at være en mere rimelig reaktion.

Den, der ikke er i stand til at udføre en ordre på grund af f.eks. fysisk udmattelse, vil ikke kunne pådrage sig strafansvar på grund af umulighed. Om dette konkret må antages at være tilfældet, kan naturligvis give bevismæssige problemer. Mindre grove overtrædelser kan alene sanktioneres med disciplinarmidler, f.eks. hvis ordren nok er udført, men for langsomt eller med utilstrækkelig præcision. Udvalget finder det ubetænkeligt at begrænse uagtsomhedsansvaret til alene at omfatte grov uagtsomhed. Strafansvar i disse tilfælde forudsætter således, at den pågældende åbenbart burde have indset, at han har reageret klart utilfredsstillende på ordren.

Strafferammen for ulydighed, jf. forslaget til § 11, stk. 1, foreslås forhøjet fra de gældende 6 måneders fængsel til fængsel indtil 1 år svarende til den strafferamme, der gælder for vagtforseelser, jf. kapitel 13.8.

Når ulydigheden er af særlig grov karakter, herunder når den har været egnet til at svække lydigheden hos andre tilstedeværende, foreslås strafferammen fastsat til fængsel indtil 3 år, svarende til den gældende bestemmelse i § 16, stk. 1, 2. pkt. Denne skærpede strafferamme foreslås samtidig begrænset til alene at gælde for forsætlige overtrædelser.

Den gældende strafferamme på fængsel indtil 6 år, når ulydigheden er forbundet med vold mod overordnet eller vagt, foreslås opretholdt. Om begrundelsen herfor og for forslaget om at optage en ny bestemmelse i stk. 3 om forsætlig ulydighed under væbnet konflikt med en strafferamme på fængsel indtil 10 år henvises til udvalgets overvejelser i kapitel 13.8. om strafferammerne i militær straffelov.

§ 12. Udviser flere i forening forsætligt ulydighed, eller bruger de magt, vold eller trussel om vold mod overordnet eller vagt, straffes de for mytteri med fængsel indtil 6 år.

Stk. 2. Under væbnet konflikt kan straffen stige til fængsel på livstid.

Til § 12

Den foreslåede bestemmelse om mytteri svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse i militær straffelov § 17. Mytteri er en særdeles alvorlig militær forbrydelse. Den gældende bestemmelse foreslås derfor opretholdt, dog med den ændring, at også den passive ulydighed af flere i forening vil være omfattet af mytteribegrebet. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.5.

Magt, vold eller trussel om vold som nævnt i bestemmelsens andet led omfatter også tilfælde, hvor vagten endnu ikke har haft mulighed for at gribe ind i sin egenskab af vagt og derved har gjort sig til overordnet, for eksempel hvor en vagtpost uskadeliggøres, inden han når at reagere. Vagtbegrebet er dermed videre end begrebet i bestemmelsens første led og i gældende § 16 om ulydighed. Bestemmelsen omfatter således også den situation, hvor f.eks. flere værnepligtige øver vold mod en anden værnepligtig under hans vagt, selv om voldsudøvelsen skyldes personligt uvenskab.

Efter den gældende bestemmelse er det også strafbart at indgå aftale om at begå mytteri. Er aftalen indgået, er mytteriet fuldbyrdet, selv om aftalen ikke føres ud i livet. Den, der har været med til at indgå en aftale om mytteri, kan derfor ikke træde frivilligt tilbage fra forsøg og herved opnå straffrihed.

Denne del af mytteribestemmelsen er ikke medtaget i udkastet. Det betyder, at deltager i en aftale om mytteri, der ikke bliver udført, har pådraget sig strafansvar for forsøg på mytteri, jf. straffelovens § 21, stk. 1. Formålet med den foreslåede begrænsning af bestemmelsen er at give en deltager i en sådan aftale mulighed for at træde tilbage fra forsøgshandlingen og derved blive straffri, hvis betingelserne i straffelovens § 24 er opfyldt, dvs. at den pågældende aktivt, efter at aftalen er indgået, forhindrer, at mytteriet rent faktisk udføres. En sådan tilbagetræden fra forsøg vil f.eks. foreligge, hvis en af deltagerne i aftalen, efter den er indgået, men inden den udføres, underretter sin

overordnede, auditøren eller politiet om aftalen og derved forhindrer, at aftalen om mytteri gennemføres. Den pågældende vil kun gå fri, hvis han forhindrer mytteriet, mens de øvrige vil kunne straffes for forsøg.

Selv om det kan være velbegrunderet også at kunne straffe aftaler om at begå mytteri som fuldbyrdet forbrydelse, er det udvalgets vurdering, at det er i forsvarets interesse at give den, der deltager i en aftale om mytteri, mulighed for og dermed incitament til at sikre, at en sådan aftale ikke følges op af handling. Der er dog fortsat tale om en særdeles alvorlig forbrydelse, også selv om der alene er tale om forsøg. Det bemærkes i denne forbindelse, at strafferammens maksimum for forsøg er den samme som ved fuldbyrdet forbrydelse.

Mytteri er en så alvorlig forbrydelse, at forholdet altid vil være af grov karakter. De gældende strafferammer for fredstid og væbnet konflikt på fængsel henholdsvis indtil 6 år og indtil på livstid foreslås opretholdt.

§ 13. Den, der forsætligt ved handling eller i ord groft krænker en foranstående eller vagt, straffes for respektstridig opførsel med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Til § 13

Den gældende bestemmelse i militær straffelov § 20 vedrører forsætlig ”respektstridig opførsel over for foranstående eller vagt”. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.9. Bestemmelsen supplerer bestemmelsen om ulydighed over for overordnet eller vagt.

Det er udvalgets opfattelse, at der fortsat er behov for at kunne reagere med en strafferetlig reaktion over for forhold, som ikke er udtryk for ulydighed, der er omfattet af § 16 (lovforslagets § 11), men som – ikke mindst af hensyn til respekten og disciplinen – kan medvirke til at undergrave eller belaste forholdet mellem de involverede. Dette er centralt ikke kun i forhold til overordnede, men også i forhold til foranstående. Udval-

get har derfor ikke fundet grundlag for at foreslå bestemmelsen begrænset til kun at omfatte respektstridig opførsel over for overordnet personel.

I den gældende bestemmelse er gerningsindholdet beskrevet som ”viser respektstridig opførsel over for foranstående eller vagt”, mens udvalgets forslag omfatter den, der ”ved handling eller i ord groft krænker en foranstående eller vagt”. Begrebet ”respektstridig opførsel” er således efter forslaget ikke udtrykkeligt gjort til et led i gerningsbeskrivelsen. Det er imidlertid fortsat en betingelse for strafansvar, at handlingen eller udtalelsen er udtryk for respektstridig opførsel. Dette krav følger af, at der skal være tale om en ”krænkelse”.

Udtrykket ”krænker” indebærer ikke et krav om, at opførslen skal indeholde et element af personlig krænkelse af den foranstående eller vagten, eller at den pågældende konkret skal have følt sig krænket. Handlingen eller udsagnet skal derimod ud fra en objektiv vurdering være egnet til at virke krænkende over for den pågældende som foranstående eller vagt. Denne fortolkning svarer til fortolkningen af ordet ”krænker” i straffelovens § 232.

Omfattet af bestemmelsen er respektstridig opførsel f.eks. direkte over for den foranstående eller vagten. Det samme gælder den respektstridige opførsel, som vagten eller den foranstående ikke bemærker, men som ses eller høres af andre, eksempelvis latterliggørelse gennem tegn og fagter, uden at den foranstående bemærker det.

Derimod vil respektstridige udtalelser mv., der i en lukket kreds fremkommer om en ikke tilstedeværende vagt eller foranstående, ikke i sig selv være omfattet af bestemmelsen, medmindre den krænkende udtalelse senere udbredes offentligt, f.eks. ved efterfølgende opsætning af plakater, uddeling af løbesedler og lignende. I disse situationer vil kun den, der har omtalt eller offentliggjort krænkelsen, og den, der har medvirket hertil, jf. straffelovens § 23, kunne straffes. En deltager, der orienterer en overordnet om forholdet, er derimod ikke omfattet af bestemmelsen.

Der er ikke herved gjort nogen begrænsning i den almindelige ytringsfrihed, jf. herved også artikel 10 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Manglende opfyldelse af hilsepligten vil som udgangspunkt ikke være omfattet af bestemmelsen, men vil eventuelt kunne sanktioneres disciplinært.

Som efter den gældende bestemmelse foreslås strafansvaret for respektstridig opførsel begrænset til forsætlige forhold. Bestemmelsen er endvidere foreslået begrænset til alene at omfatte grove krænkelser. Krænkelser, der ikke er grove, eller som vurderes som uagtsomme, vil alene kunne medføre disciplinære sanktioner.

Den gældende strafferamme af bøde og fængsel indtil 6 måneder foreslås opretholdt.

§ 14. Straffen efter §§ 11-13 kan nedsættes eller bortfalde, når den foranstående eller vagten ved sin adfærd har givet anledning til lovovertrædelsen.

Til § 14

Bestemmelsen svarer til den gældende § 19, dog således at der foreslås en sproglig modernisering. Bestemmelsen foreslås tillige udvidet til også at give mulighed for strafnedsættelse eller strafbortfald, såfremt den foranstående eller vagten ved sin adfærd selv har givet anledning til respektstridig opførsel, jf. henvisningen til forslaget § 13. Der kan f.eks. være tale om – objektivt set – provokerende, groft fornærmende eller, som det hedder i den gældende bestemmelse, ”udæskende” forhold. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.8.

Pligter som overordnet og sideordnet mv.

§ 15. Den overordnede, som forsætligt ved forskelsbehandling, chikane eller på tilsvarende måde forfølger en eller flere underordnede, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Til § 15

Den gældende bestemmelse i § 21 om forfølgelse af en underordnet omfatter forskellige former for uacceptabel adfærd fra en foranstående over for en underordnet. At den

gældende bestemmelse vedrører foranstående, fremgår af overskriften til §§ 21 og 22, ”Forbrydelser mod pligter som foranstående”, i den gældende lov. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.10.

Det er udvalgets opfattelse, at det, der især kan begrunde en selvstændig kriminalisering af denne form for pligtforsømmelse (”forfølgelse” af en underordnet), er, at den overordnede herved misbruger den befalingsret, han er tillagt som overordnet. Forfølgelse fra en foranstående over for en efterstående, der ikke samtidig er hans underordnede, henføres i dag under militær straffelov § 15. Denne retstilstand ændres ikke ved forslaget.

Det bemærkes, at en foranstående, der i en konkret situation skrider ind over for en efterstående for at tilvejebringe orden eller hindre uorden, betragtes som foresat (overordnet), jf. § 3, stk. 5, i Kundgørelse for Forsvaret B.3-4 om tjenestebestemmelser for forsvarets militære og civile personel. Udvikler situationen sig til f.eks. chikane fra den foranståendes side, vil forholdet være omfattet af § 15.

Efter den gældende bestemmelse straffes den foranstående, der ”ved forskelsbehandling, eller unødigt besværliggørelse af tjenesten forfølger en undergiven”. I forslaget er denne beskrivelse ændret til: ”ved forskelsbehandling, chikane eller på tilsvarende måde forfølger ...”. Der er herved ikke tilsigtet nogen realitetsændring i bestemmelsens anvendelsesområde i forhold til den gældende bestemmelse. Ændringen er alene af sproglig karakter. Forfølgelse vil navnlig foreligge, hvor den overordnede krav til den eller de underordnede er båret af usaglige hensyn. Forfølgelse vil normalt forudsætte, at der er tale om gentagne handlinger, men vil efter omstændighederne også kunne statueres på baggrund af en enkelt handling, for eksempel hvor en enkelt værnepligtig ubegrundet pålægges en ”stroppetur”.

Med ordene ”en eller flere underordnede” præciseres, at forfølgelse ikke kun foreligger, når den overordnede adfærd udvises over for en enkelt underordnet, men også når forholdet begås over for en flerhed af underordnede, f.eks. et ”geled”, en deling mv., uden at der er tale om, at handlingen er rettet mod en bestemt person.

Den gældende strafferamme foreslås opretholdt.

§ 16. Den foranstående, der fra efterstående uberettiget modtager gave, pengelån eller anden fordel, straffes for misbrug af stilling med bøde eller fængsel indtil 6 måneder, medmindre højere straf er forskyldt efter anden lovgivning.

Til § 16

Den foreslåede bestemmelse svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse i § 22. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.11. Som det fremgår heraf, er det især kommandoforholdet, herunder et muligt fremtidigt kommandoforhold, mellem den foranstående og den efterstående, der gør, at den foranstående ikke må bringe sig i en risiko for at ”komme i lommen” på den efterstående. Bestemmelsen beskytter desuden efterstående personel mod, at den foranstående udnytter kommandoforholdet til at opnå personlige fordele.

Udvalget har overvejet, om straffelovens § 144 om bestikkelse dækker de forhold, som i dag er omfattet af § 22. Straffelovens § 144 vedrører især offentligt ansatte, der i forbindelse med tjenesteudøvelsen uberettiget modtager økonomiske ydelser fra en udenforstående. Den gældende bestemmelse i militær straffelov § 22 har derimod et væsentligt andet sigte, nemlig at beskytte den overordnedes myndighed. Der er derfor fortsat behov for en selvstændig straffebestemmelse herom i militær straffelov. Det kan ikke udelukkes, at et forhold, som falder ind under den foreslåede bestemmelse, også opfylder gerningsbeskrivelsen i andre straffebestemmelser, herunder især straffelovens § 144. Det foreslås derfor i bestemmelsen at åbne mulighed for at henføre det konkrete forhold under andre, strengere straffebestemmelser for at tilkendegive, at den foreslåede bestemmelse ikke udtømmende regulerer strafansvaret for enhver form for økonomisk udnyttelse.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at begrænse bestemmelsen til alene at omfatte forholdet mellem overordnet og underordnet personel. En foranstående og en efterstående kan senere i tjenesten i forhold til hinanden blive overordnet og underordnet, og et tidligere opstået afhængighedsforhold mellem dem kan derfor risikere senere at kompromittere deres tjenesteforhold. For at imødegå denne risiko bør bestemmelsen efter udvalgets opfattelse også omfatte foranstående i forhold til efterstående.

Udvalget har overvejet, om bestemmelsen som hidtil skal begrænses til ydelser mellem personel inden for samme enhed. Begrebet ”enhed” kan i dag i modsætning til tidligere ikke defineres entydigt i organisatorisk og operativ forstand. Samarbejds- og kommandorelationerne vil i dag ofte skifte afhængigt af den konkrete opgave, idet opgaverne i vidt omfang løses projektorienteret. En sådan ”projektgruppe” eller task force vil ofte være sammensat på tværs af forskellige enheder, herunder eventuelt med flere nationaliteter.

Udvalget finder derfor ikke, at bestemmelsen bør begrænses til ”efterstående af samme enhed”. Det uacceptable kan lige så vel foreligge i forholdet mellem en foranstående og en efterstående, der hører til en anden enhed. Denne situation må i dag henføres under den gældende bestemmelse i § 15.

Det er ikke enhver form for gave, lån mv., der er omfattet af bestemmelsen. Forholdet skal efter forslaget være uberettiget. Det betyder bl.a., at modtagelse af sædvanlige lejlighedsgaver, f.eks. i forbindelse med jubilæum, fødselsdage og lignende, fortsat ikke er omfattet af bestemmelsen, ligesom eksempelvis en foranstændes kortvarige mindre lån til køb af mad i kantinen heller ikke vil være omfattet af bestemmelsen. Tilsvarende vil ydelser mellem nærtstående, f.eks. ægtefæller, næppe kunne siges at være uberettigede, idet sådanne ydelser typisk ikke vil være motiveret af deres fælles ansættelse i forsvaret.

Med hensyn til såkaldte ”vennetjenester” er vurderingen mere vanskelig. Udvalget har ikke fundet det muligt at foretage en nærmere afgrænsning af sådanne forhold i den foreslåede bestemmelse. Udvalget finder, at vernetjenester som udgangspunkt fortsat bør være omfattet. ”Vernetjenester” af mere bagatelagtig karakter falder uden for bestemmelsens kerneområde. Det samme gælder ”vennetjenester”, der må betegnes som ordinære, og som ikke kan antages at være motiveret af den fælles ansættelse i forsvaret. Personlige vernetjenester, som må bedømmes som naturlige blandt nære venner, tilsigtes således ikke omfattet af bestemmelsen, medmindre det i det enkelte tilfælde er klart, at ”ydelsen” er motiveret af parternes over- og underordningsforhold.

Også visse andre ydelser er efter gældende regler holdt uden for bestemmelsen, jf. Forsvarsministeriets cirkulære af 1. juli 1989 (Kundgørelse For Forsvaret B.7-1) om menigt personels udførelse af personlige tjenesteydelser, omtalt i kapitel 6.3.11.

Udvalget forudsætter, at der, som i dag, administrativt fastsættes retningslinjer for personellets adgang til at modtage og yde gaver mv. med henblik på at afgrænse forhold, der falder ind under bestemmelsen, og forhold, der ikke tilsigtes omfattet af bestemmelsen. Sådanne administrative retningslinjer kunne endvidere – om muligt – indeholde en nærmere beskrivelse af uacceptable vennetjenester.

De forhold, der er omfattet af bestemmelsen, er af så alvorlig karakter, at der ikke er fundet grundlag for at foreslå bestemmelsen begrænset til alene at angå grove forhold.

Den gældende strafferamme foreslås opretholdt.

§ 17. Den overordnede, der forsætligt undlader at gribe ind over for en underordnetes krænkende behandling af dennes underordnede eller sideordnede, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Til § 17

Den foreslåede bestemmelse er ny. Den overordnedes manglende indgriben over for underordnet personels krænkende behandling af deres underordnede (undertiden kaldet ”myndigheds ikke-brug”) henføres efter gældende ret under militær straffelov § 15. Udvalget har fundet, at dette forhold bør udskilles til en selvstændig straffebestemmelse, idet det herved tydeliggøres, at overordnet, militært personel har pligt til at beskytte deres underordnede mod uacceptabel behandling fra overordnet personel.

Militær straffelov fra 1937 indeholdt i § 55 en tilsvarende bestemmelse om den foretages forsømmelse af at gribe ind over for undergivnes forseelser i form af f.eks. rekrutplagerier. § 55 blev i lighed med et stort antal andre materielle straffebestemmelser ophævet ved 1973-loven, således at forholdene i stedet henførtes under den almindelige bestemmelse i § 15.

Udvalget har på baggrund af oplysninger om enkelte konkrete sager fra de senere år om såkaldte ”optagelsesritualer” og lignende blandt personellet overvejet, om den foreslåede bestemmelse bør suppleres med en bestemmelse, der omfatter den overordnedes manglende indgriben over for underordnedes krænkende adfærd over for deres sideordnede. Det er udvalgets opfattelse, at den overordnedes undladelse af at gribe ind over for sådanne forhold må betragtes som en efter omstændighederne alvorlig form for pligtforsømmelse. Disse situationer er derfor også foreslået omfattet af bestemmelsen.

Udvalget er opmærksomt på, at ”optagelsesritualer” og lignende undertiden finder sted med de impliceredes accept, og at det derfor kan være vanskeligt for en overordnet, der bliver bekendt med situationen, at vurdere, om der er anledning til at gribe ind. Bestemmelsen er imidlertid formuleret således, at den overordnede har pligt til at gribe ind, såfremt forholdet objektivt set opfylder gerningsbeskrivelsen, dvs. at der er tale om *krænkende behandling*. På grund af den situation de implicerede er i, kan et samtykke som udgangspunkt ikke tillægges betydning.

Strafferammen foreslås fastsat til bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Udvalget foreslår endvidere, at der indføres en selvstændig bestemmelse, som kriminaliserer sideordnedes særligt krænkende behandling af andre sideordnede, især i forbindelse med optagelsesritualer, jf. forslaget til § 19.

§ 18. Den overordnede, der forsætligt ved handling eller i ord groft krænker en underordnet, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Til § 18

Den foreslåede bestemmelse er ny. Den overordnedes krænkende adfærd over for den underordnede er efter gældende militær straffelov ikke reguleret i en selvstændig straffebestemmelse, men behandles som en pligtforsømmelse efter den almindelige bestemmelse i gældende § 15. Udvalget finder, at denne form for pligtforsømmelse er af

samme strafværdighed som den tilsvarende respektstridige adfærd, som er omfattet af den gældende bestemmelse i § 20.

For at understrege, at en overordnet på samme måde har pligt til at respektere en underordnet, foreslår udvalget, at der indføres en selvstændig straffebestemmelse, som regulerer dette forhold.

Den foreslåede bestemmelse er således et modstykke til forslaget til § 13. Bestemmelsen omfatter den overordnedes pligtstridige adfærd over for den underordnede, hvor forholdet ikke er af en sådan karakter, at der er tale om ”forfølgelse” eller ”chikane”, jf. den gældende bestemmelse i § 21 og udvalgets forslag til § 15. Om udtrykket ”krænker” henvises til bemærkningerne under § 13.

Følgende situationer er ikke omfattet af den foreslåede bestemmelse: Er der objektivt set ikke tale om en krænkelse, selvom den pågældende måtte føle sig krænket, falder forholdet uden for bestemmelsen. Det samme gælder, hvor der objektivt set er tale om en krænkelse, men hvor krænkelsen ikke kan betegnes som grov.

Til forskel fra § 13 omfatter § 18 alene den overordnede, der groft krænker en underordnet. En foranstående, der ikke samtidig er direkte overordnet i forhold til den forurettede, vil således ikke kunne straffes efter § 18, men derimod efter omstændighederne efter den almindelige bestemmelse om pligtforsømmelser, jf. forslaget til § 28.

Strafferammen foreslås fastsat til bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

§ 19. Den, der udsætter en sideordnet for særligt krænkende behandling, herunder for nedværdigende ritualer, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Til § 19

Militær straffelov indeholder ikke i dag en selvstændig bestemmelse, der kriminaliserer sideordnet personels nedværdigende behandling af hinanden, herunder i forbindelse

med såkaldte optagelsesritualer, hvor typisk de nystartede eller mere uerfarne bliver udsat for særlige ritualer fra ældre sideordnede. Sådanne forhold kan efter gældende ret efter omstændighederne henføres under den almindelige bestemmelse i § 15.

Disse handlinger, som i et vist omfang allerede i dag er forbudt på en række tjenestesteder, er efter udvalgets opfattelse uacceptable. De kan ofte være stærkt belastende for eventuelle ”svage soldater”, kammeratskabet, tjenestestedet og for forsvarets omdømme og rumme risiko for gruppepres og skjulte overgreb. Udvalget finder derfor, at der er behov for, at sådanne handlinger, herunder ritualer, som sideordnede udsætter hinanden for, i grove tilfælde kan henføres under en specifik straffebestemmelse. Den foreslåede bestemmelse supplerer således forslaget til militær straffelov § 17, der vedrører den overordnede manglende indgriben i disse situationer.

Accept fra den krænkedes side af at deltage i de pågældende handlinger fritager ikke gerningsmanden eller -mændene for strafansvar. Den foreslåede bestemmelse finder også anvendelse, når forholdet er begået uden for militært område, herunder i lukkede selskaber på privat område, når blot det krænkende forhold udspringer af det tjenstlige tilhørsforhold.

Det er ikke blot den, der aktivt udsætter en sideordnet for en nedværdigende eller krænkende behandling, der kan straffes. Efter omstændighederne kan også personel, der passivt ser til uden at gribe ind over for det krænkende forhold, straffes for medvirken, jf. straffelovens § 23.

Det er ikke en betingelse for at pålægge strafansvar, at den pågældende faktisk føler sig krænket eller nedværdiget. Det er tilstrækkeligt, at handlingen generelt er egnet til at krænke eller nedværdige. Strafferammen foreslås fastsat til bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Rusmidler mv.

§ 20. Den, der ved indtagelse af alkohol, euforiserende stoffer, opstemmende eller bedøvende midler eller på lignende måde har bragt sig i en til-

stand, hvor han ikke er i stand til at varetage sin tjeneste på fuldt forsvarlig måde, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Til § 20

Efter den gældende bestemmelse i militær straffelov § 27, stk. 1, er det strafbart at ”beruse sig” i tjenesten eller at indtage spiritus mv. på et tidspunkt, ”når tjeneste må påregnes at forestå, således at han møder beruset i tjenesten”. Om denne bestemmelse henvises til kapitel 6.3.16 og om udvalgets overvejelser til kapitel 13.4.2.1.

Den foreslåede bestemmelse svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse.

Strafferammen for frihedsstraf foreslås forhøjet fra de gældende 4 måneders fængsel til fængsel indtil 1 år. Der henvises til kapitel 13.8. om udvalgets overvejelser vedrørende strafferammer.

§ 21. Forsvarsministeren kan fastsætte bestemmelser om promillegrænser på særlige områder for tjeneste i forsvaret, navnlig når sikkerhedsmæssige forhold kan begrunde det. Overtrædelse af sådanne promillegrænser straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Til § 21

Ved den foreslåede bestemmelse bemyndiges forsvarsministeren til at fastsætte promillegrænser for tjeneste i forsvaret, navnlig når sikkerhedsmæssige forhold kan begrunde det.

Om baggrunden for forslaget henvises til udvalgets overvejelser i kapitel 13.4.2.2.

Den foreslåede bestemmelse er begrænset til ”særlige områder for tjeneste i forsvaret”, navnlig når sikkerhedsmæssige hensyn kan begrunde sådanne regler. Udtrykket ”områder” omfatter både tjenstlige funktioner og geografiske områder, f.eks. et tjenestested i udlandet og et øvelsesområde.

Som eksempel på allerede eksisterende promillebestemmelser, der er fastsat ud fra sikkerhedsmæssige overvejelser, kan nævnes de regler, som gælder for kørsel med pansrede motorkøretøjer, omtalt i kapitel 13.4.2.2. Den foreslåede bestemmelse vil også kunne anvendes til at fastsætte bestemte promillegrænser for kørsel i motordrevet køretøj på militære områder mv., hvor færdselsloven ikke gælder. Om tjenstlige og arbejdsmæssige opgaver er af en sådan karakter, at der bør fastsættes promillegrænser, afgøres efter forslaget af ministeren.

Bestemmelsen vil endvidere kunne anvendes til at fastsætte promillegrænser, herunder om alkoholforbud på særlige områder eller i bestemte situationer, f.eks. under øvelser, forhøjet beredskab, ved anvendelse af særligt materiel, på særlige tjenestesteder, under missioner i udlandet mv. Ministeren vil i forskrifterne kunne give militære myndigheder hjemmel til konkret at fastsætte promillegrænser i særlige situationer.

Udvalget har overvejet, om der tillige bør skabes hjemmel til at frakende retten til at føre motordrevet køretøj efter de regler, der gælder efter færdselsloven, i tilfælde af kørsel i spirituspåvirket tilstand på områder, hvor færdselsloven ikke gælder. Udvalget har dog ikke fundet tilstrækkelig anledning til at foreslå sådanne bestemmelser, navnlig henset til, at reglerne om førerretsfrakendelse ikke finder anvendelse på civile, der fører motordrevet køretøj på sådanne områder under påvirkning af spiritus.

Overtrædelse af sådanne promillegrænser straffes som efter forslaget til § 20 med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå en differentieret strafferamme svarende til færdselslovens § 117. Det skyldes, at overtrædelser af promillegrænser fastsat efter den foreslåede bestemmelse efter omstændighederne kan være af langt mere alvorlig karakter end f.eks. promillekørsel efter færdselsloven.

§ 22. Den, der i tjenesten eller på militært område er i besiddelse af euforiserende stoffer, jf. lov om euforiserende stoffer, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder, medmindre højere straf er forskyldt efter anden

lovgivning. Det samme gælder den, der indtager sådanne stoffer i tjenesten eller på militært område.

Til § 22

Efter den foreslåede bestemmelse straffes enhver besiddelse eller indtagelse af euforiserende stoffer i tjenesten eller på militært område. Efter udvalgets opfattelse er indtagelse eller besiddelse af sådanne stoffer åbenbart uforenelig med tjeneste i forsvaret ikke mindst af sikkerhedsmæssige grunde. Om baggrunden for forslaget henvises i øvrigt til kapitel 13.4.2.3.

Strafferammen foreslås at omfatte bøde og fængsel indtil 6 måneder. Er der tale om besiddelse af større mængder narkotika, herunder med henblik på videreoverdragelse, kan forholdet efter omstændighederne henføres under lov om euforiserende stoffer eller straffelovens § 191.

Om besiddelse eller brug af sådanne stoffer uden for tjenesten og på civilt område medfører strafansvar, må afgøres efter lov om euforiserende stoffer. Har den pågældende indtaget euforiserende stoffer i fritiden, vil han således ikke pådrage sig strafansvar, medmindre betingelserne herfor i forslaget til militær straffelov § 20 er opfyldt. Det må antages, at betingelsen ”at han ikke er i stand til at varetage tjenesten på fuldt tilstrækkelig måde” normalt vil være opfyldt også ved mindre grader af stofpåvirkethed ved påbegyndelsen af tjenesten.

§ 23. Den, der forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af de i § 20 nævnte årsager, og som gennem sin påklædning eller lignende klart viser at høre til forsvaret, straffes med bøde.

Stk. 2. Den, der i forbindelse med tjeneste i udlandet forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af de i stk. 1 nævnte årsager, straffes med bøde. Under særligt skærpende omstændigheder kan straffen stige til fængsel i 1 år.

Et mindretal⁴² foreslår bestemmelsen affattet således:

§ 23. Den, der forstyrrer den offentlige orden, eller som i uniform viser sig synligt påvirket af de i § 20 nævnte årsager, straffes med bøde. Under tjeneste i udlandet kan straffen under særligt skærpene omstændigheder stige til fængsel i 1 år.

Til § 23

Der er i udvalget enighed om at foreslå den gældende bestemmelse i § 27, stk. 2, om strafansvar for den, der viser sig synligt beruset i uniform, opretholdt. Om bestemmelsen henvises til kapitel 6.3.16.

Efter den gældende bestemmelse i § 27, stk. 2, 1. led, kan militært personel straffes for forstyrrelse af den offentlige orden, uanset om den eller de pågældende optræder i uniform eller civil.

Flertallet finder, at denne bestemmelse bør begrænses, medmindre forholdet finder sted under tjeneste i udlandet, mens et mindretal foreslår den gældende bestemmelse opretholdt. Om udvalgets overvejelser henvises til kapitel 13.4.2.4.

Andre pligtforsømmelser

§ 24. Den, der groft tilsidesætter sine pligter som vagt, straffes for vagtforseelse med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 3 år, når forholdet er af særlig grov karakter, navnlig når det har medført betydelig skade eller fare eller har givet anledning til, at der er begået en forbrydelse.

Stk. 3. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 10 år.

---

⁴² Nils Black, Peter Garde, Jens Greve, Jens Johansen, Svend Kirkegaard-Sørensen, Per Helmer Lichtenstein, Eva Smith og Lars Stevnsborg.

Til § 24

Den foreslåede bestemmelse vedrører vagtforseelser svarende til den gældende bestemmelse i § 26 med den sproglige ændring, at ordene ”begår en vagtforseelse” foreslås ændret til ”tilsidesætter sine pligter som vagt”. Om § 26 henvises til kapitel 6.3.15. Denne form for pligtforsømmelser kan efter omstændighederne – også under fredsforhold – være af ganske alvorlig karakter, og det foreslås derfor, at disse forhold fortsat reguleres i en selvstændig straffebestemmelse.

Vagtforseelser er udtryk for overtrædelse af pligter, der følger af tjenesten som vagt i forbindelse med militær vagttjeneste. Disse pligter fremgår dels af reglementer mv., dels af konkrete instrukser og pålæg fra overordnede, og følger desuden af selve vagttjenestens formål. Som eksempel på det sidste kan nævnes pligten til at gribe ind over for uregelmæssigheder, som vagten konstaterer under vagttjenesten.

Vagtbegrebet i den gældende bestemmelse i § 26 er videre end i f.eks. de gældende bestemmelser i militær straffelov § 16 om ulydighed og § 20 om respektstridig opførsel. Der henvises herom til bemærkningerne i kapitel 13.2.2.

Uagtsomhedsansvaret er i forhold til den gældende bestemmelse i overensstemmelse med udvalgets generelle forslag begrænset til grov uagtsomhed, og bestemmelsen omfatter alene grove forhold.

Om en vagtforseelse må betegnes som grov, afhænger især af forseelsens karakter og omfang, og hvilke følger vagtforseelsen har medført eller kunne have medført, herunder f.eks. af sikkerhedsmæssig karakter. Er der tale om en vagt ved et våbendepot, og indebærer forseelsen, at der er opstået uhindret adgang til våben eller ammunition, vil forseelsen naturligvis være grov.

De gældende strafferammer foreslås opretholdt, idet dog den gældende strafferamme på fængsel indtil 3 år for vagtforseelse begået under væbnet konflikt foreslås forhøjet til fængsel indtil 10 år. Om begrundelse herfor henvises til kapitel 13.8.

§ 25. Den, der uberettiget fjerner sig fra tjenestestedet eller udebliver fra tjenesten, straffes i grove tilfælde for udeblivelse med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Stk. 2. På samme måde straffes den, der forsætligt unddrager sig tjeneste ved at påføre sig sygdom eller legemsskade, foregive sygdom eller benytte andre midler, der er beregnet på at vildlede myndighederne.

Stk. 3. Ved forsætlig udeblivelse kan straffen stige til fængsel i 3 år, når udeblivelsen er af særlig grov karakter, navnlig når gerningsmanden må antages at have til hensigt at udeblive permanent, eller når udeblivelsen har medført betydelig skade eller fare.

Stk. 4. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse af stk. 1 og 2 stige til fængsel i 10 år.

Til § 25

Den gældende bestemmelse i militær straffelov § 23 vedrører ulovligt fravær fra tjeneste. Om indholdet af den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.12., hvor også en række eksempler på praktisk forekommende udeblivelsesformer er omtalt.

Udeblivelse fra tjeneste er langt den hyppigste tjenesteforseelse. I 2000 udgjorde udeblivelsessagerne 44,2% af samtlige de forseelser, som blev sanktioneret med straf eller disciplinarmidler. I 2001 omfattede udeblivelsessagerne 44,1% af alle sanktionerede forseelser og 44,8% i 2002.

Udeblivelse fra tjeneste kan efter omstændighederne være udtryk for en manglende forståelse for de krav, som må stilles til militært personel. Udeblivelse kan desuden betyde, at planlagte opgaver, f.eks. øvelser, forsinkes eller ikke kan gennemføres. I nogle situationer, herunder ved tjeneste i udlandet, kan udeblivelse efter omstændighederne få meget alvorlige konsekvenser eller rumme risiko herfor. Udvalget finder, at der fortsat er behov for en selvstændig straffebestemmelse for disse forhold.

Med ”tjeneste” forstås tjeneste, som den pågældende har pligt til, eventuelt direkte er befalet til, at udføre. Bestemmelsen omfatter således bl.a. selve værnepligtstjenesten, tjeneste i forbindelse med genindkaldelser og konkret pålagte opgaver.

”Tjenestestedet” omfatter geografiske lokaliteter, hvor tjenesten foregår (garnisonen, skibet, flyvestationen osv.). For at ”forlade tjenestestedet” skal den pågældende således være taget hjem, eller i hvert fald væk fra kasernen, mens den, der f.eks. forlader et skyttehul under en øvelse i militært øvelsesområde eller i civilt terræn, ikke har forladt sit ”tjenestested”, men derimod er ”udeblevet fra tjeneste”.

Udeblivelse fra tjeneste omfatter ikke blot udeblivelse fra selve tjenestestedet, men foreligger også, når den pågældende f.eks. udebliver fra en lærestald, hvor han tjenstligt er pålagt at skulle modtage undervisning. Endvidere kan der forekomme situationer, hvor den pågældende ikke er i tjeneste, men er pålagt at forblive på tjenestestedet, f.eks. ved beredskabsforøgelse. Fjerner den pågældende sig fra tjenestestedet, vil der ligeledes være tale om en overtrædelse af bestemmelsen. Det samme kan gælde for den, der forlader hjemmet til trods for, at vedkommende er pålagt tilkaldt netop der.

Der er ikke med den ændrede formulering af 1. pkt. tilsigtet nogen realitetsændring i forhold til den gældende bestemmelse bortset fra, at kun grove tilfælde efter forslaget kan medføre strafansvar. I mindre grove tilfælde vil der alene kunne blive tale om disciplinært ansvar. Desuden er bestemmelsen for så vidt angår uagtsomhedsansvaret begrænset til at angå groft uagtsomme overtrædelser. Udeblivelse fra tjeneste, der alene skyldes simpel uagtsomhed, kan efter omstændighederne således kun resultere i et disciplinarmiddel.

Om en udeblivelse fra tjeneste må betegnes som grov, afhænger især af længden af udeblivelsen og/eller af de følger, som udeblivelsen medførte eller kunne have medført. En agterudsejling som følge af udeblivelse vil således normalt kunne betragtes som et grovere tilfælde, hvorimod en udeblivelse af kortere varighed fra den normale værnepligtsuddannelse næppe uden videre vil være det.

Efter den gældende bestemmelse er det en forudsætning for strafansvar, at den pågældende er udeblevet fra ”den militære afdeling, til hvilken han hører eller er indkaldt”. Da militært personel allerede ved indkaldelsen er tilknyttet et bestemt tjenestested, er det fundet overflødigt udtrykkeligt at optage denne forudsætning i gerningsbeskrivelsen.

Udtrykket ”udebliver fra tjeneste” i stk. 1 omfatter såvel den helt kortvarige udeblivelse (”for silde møde”) som udeblivelser af længerevarende karakter og den egentlige ”rømningssituation”, hvor udeblivelsen tilsigtes at være permanent. Også ”forstikkelse” er omfattet af den foreslåede bestemmelse. Forstikkelse foreligger, når militært personel, der opholder sig på tjenestestedet, ikke møder til tjeneste til tiden. Denne form for udeblivelse, der hører til de mere hyppigt forekommende tilfælde, henføres i dag under § 15 som følge af den gældende formulering af § 23. Efter udvalgets opfattelse er det naturligt at samle alle former for strafbare udeblivelser fra tjeneste i samme bestemmelse.

Bestemmelsen forudsætter grov uagtsomhed eller forsæt. Som anført af professor Gorm Toftegaard Nielsen i Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard, side 994, afhænger muligheden for at straffe en person for forsætligt eller uagtsomt at komme for sent ”af hans skyld i årsagen til, at han kommer for sent. At han ved, at han ikke møder til tiden skaber intet forsæt.” Det afgørende er således ikke tilregnelsen på udeblivelsestidspunktet, men derimod tilregnelsen på det tidspunkt, hvor den pågældende foretager den handling eller undladelse, der medfører, at han kommer for sent, jf. side 992.

Som omtalt i kapitel 10.3. kan lønafkorting efter gældende regler anvendes i stedet for straf ved mindre alvorlige tilfælde af udeblivelse fra tjeneste og ved manglende fremmøde til tiden på tjenestestedet (”forstikkelse”). Udvalget foreslår denne sanktion ophævet, således at lønafkorting over for militært personel alene anvendes som ansættelsesretlig reaktion i overensstemmelse med de principper, der gælder på det øvrige arbejdsmarked.

Stk. 2 svarer med en sproglig justering til den gældende bestemmelse i § 23, stk. 2, idet det dog er fundet overflødigt selvstændigt at fremhæve ”militærtjeneste”, da alene militært personel, der er omfattet af forslaget til militær straffelov § 1, kan gøre sig skyldig i en overtrædelse af bestemmelsen.

Udtrykket i den gældende bestemmelse i § 23, stk. 2, ”påføre sig legemsfejl”, foreslås af sproglige grunde ændret til ”påføre sig legemsskade”. Udtrykket dækker såvel legemsmangel, eksempelvis afhugning af en finger, som midlertidig legemsbeskadigelse, eksempelvis knoglebrud, men f.eks. ikke en forstuvning eller muskelskade.

De gældende strafferammer foreslås opretholdt, idet dog den gældende strafferamme på fængsel indtil 2 år for udeblivelse under skærpende omstændigheder foreslås ændret til fængsel i 3 år, når forholdet er forsætligt og af særlig grov karakter, svarende til de foreslåede strafferammer for ulydighed og vagtforseelse under skærpende omstændigheder.

§ 26. Den, der bevirker, at ting, der tilhører det militære forsvar, bortkommer, ødelægges eller beskadiges, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Stk. 2. Ved forsætlig overtrædelse af stk. 1 kan straffen under særligt skærpende omstændigheder stige til fængsel i 4 år.

Til § 26

Den gældende bestemmelse i militær straffelov § 28 vedrører såkaldt ”militært hærværk”. Om denne bestemmelse henvises til kapitel 6.3.17.

Det er udvalgets opfattelse, at der fortsat bør gælde en særlig bestemmelse i militær straffelov om strafansvar for ”militært hærværk”, der omfatter også groft uagtsomme forhold.

Det praktiske anvendelsesområde for militær straffelov § 28 er især tilfælde, hvor udleveret udrustning, materiel og lignende forsvinder under tjenesten, uden at der nødvendigvis foreligger bevis for, at forholdet er begået forsætligt, men hvor de nærmere omstændigheder må føre til, at der i hvert fald er tale om et groft uagtsomt forhold (skødesløshed).

Udvalget foreslår, at ”militært hærværk” i det hele reguleres i militær straffelov. Herved opnås også, at en dom for forhold begået under tjenesten, særligt alvorligere forhold vedrørende bortkomst af udleveret militær udrustning, ikke påføres den pågældendes straffeattest. Dette hensyn er efter udvalgets opfattelse især af betydning for indkaldt værnepligtigt personel.

Til stk. 1

Stk. 1 svarer i det hele til den gældende bestemmelse i militær straffelov § 28. Dog foreslås det gældende udtryk ”skødesløshed” ændret til grov uagtsomhed. At ikke blot forsætlige, men også groft uagtsomme overtrædelser er omfattet af den foreslåede bestemmelse, følger af den generelle tilregningsbestemmelse i forslaget til § 6.

Grov uagtsomhed vil typisk foreligge, hvor der er tale om åbenbart sløseri, der medfører, at ting, der tilhører forsvaret, bortkommer, ødelægges eller beskadiges. Manglende omtanke eller mindre alvorlig forsømmelse, der f.eks. skyldes en stresssituation under en øvelse eller lignende, vil således normalt ikke kunne karakteriseres som grov uagtsomhed.

Udvalget finder endvidere særligt på baggrund af det, der er anført ovenfor om militært hærværks særlige karakter, at strafferammen vedrørende frihedsstraf bør nedsættes fra den gældende ramme på fængsel i 1 år til fængsel i 6 måneder.

Udvalget har overvejet, om bestemmelsen i stk. 1 bør begrænses til alene at omfatte forhold af grovere karakter. En sådan begrænsning kunne tilgodese særligt værnepligtigt personel, som under tjenesten uforsætligt kommer til at beskadige eller miste udrustning og andre udlånte effekter. Udvalget har dog ikke fundet grundlag for at foreslå en sådan begrænsning. Stk. 1 i den foreslåede bestemmelse erstatter ved militært hærværk i det hele den almindelige hærværksbestemmelse i straffelovens § 291, stk. 1. En begrænsning til grove forhold ville derfor give en væsentlig snævrere bestemmelse vedrørende enhver form for hærværk inden for forsvaret i forhold til tilsvarende handlinger på det civile område. Udvalget går samtidig ud fra, at bagatelagte tilfælde – især vedrørende udleveret materiel – normalt ikke medfører en straffe- eller disciplinærretlig sanktion.

Til stk. 2

Stk. 2 vedrører alene forsætlige forhold. Groft uagtsomt hærværk er således i det hele omfattet af stk. 1 uanset overtrædelsens karakter og uanset størrelsen af de involverede værdier.

Et hærværksforhold kan efter bestemmelsen ved forsætlige handlinger henføres under den strengere strafferamme i stk. 2, når der foreligger særligt skærpende omstændigheder. Udvalget finder ikke, at der med henblik på at afgrænse anvendelsesområdet for stk. 1 i forhold til stk. 2 bør søges fastlagt en vejledende økonomisk undergrænse, således som det i praksis er tilfældet ved afgrænsningen af anvendelsesområdet for straffelovens § 291, stk. 1. Dette skyldes især, som ovenfor nævnt, at militær udrustning efter omstændighederne kan have endog meget betydelig værdi. Som eksempler herpå kan nævnes forsætligt hærværk over for radarsystemer og andet elektronisk udstyr.

På den anden side kan ødelæggelse eller beskadigelse af effekter af mindre værdi efter omstændighederne medføre eller indebære risiko for vidtrækkende konsekvenser. Som eksempel på det sidstnævnte kan nævnes forsætlig ødelæggelse af en radio til en værdi af f.eks. 5.000 kr. i forbindelse med en større øvelse, der betyder, at øvelsen forsinkes eller ikke kan gennemføres. Et andet eksempel kunne være bortskaffelse af ammunition eller sprængstof, hvor bortkomsten vil få omfattende konsekvenser i både eftersøgningsmæssig og sikkerhedsmæssig henseende.

Strafferammen foreslås fastsat til fængsel indtil 4 år svarende til strafferammen i straffelovens § 291, stk. 2.

Udvalget har overvejet, hvorvidt der kan antages at være behov for en skærpet strafferamme for militært hærværk begået under væbnet konflikt. Udvalget har imidlertid fundet, at sådanne alvorlige hærværksforhold i det væsentlige må antages at kunne henføres under forslaget til § 29 om krigsforræderi og § 31 om ændring af ammunition eller andet krigsmateriel, og har derfor ikke fundet grundlag for at foreslå en sådan skærpet strafferamme.

§ 27. Under ekstraordinære forhold kan forsvarsministeren, hvis det er nødvendigt af hensyn til forsvarets eller en del af dettes varetagelse af sine opgaver, forbyde, at tjenstgørende militært personel deltager i politiske foreninger eller forsamlinger. Overtrædelse af et sådant forbud straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Et mindretal⁴³ foreslår bestemmelsen affattet således:

§ 27. Under ekstraordinære forhold, der truer landets sikkerhed, kan forsvarsministeren forbyde, i det omfang det er strengt påkrævet af omstændighederne, at tjenstgørende militært personel deltager i politiske foreninger eller forsamlinger. Overtrædelse af et sådant forbud straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Til § 27

Flertallets forslag svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse i § 29. Om denne henvises til kapitel 6.3.18.

Den gældende bestemmelse må antages navnlig at have til formål at beskytte forsvarrets omdømme. Bestemmelsen kan også ses som en beskyttelse af forsvaret mod påvirkning af organisationer, der har til formål at modarbejde det militære forsvar, herunder infiltration fra fjendtligtsindede kræfter.

Bestemmelsen kan således opfattes som værn mod, at forsvarrets personel i politiske foreninger eller forsamlinger udsættes for propaganda rettet mod forsvaret og/eller det danske demokrati. Udstedelse af forbud kan klargøre over for personel, der kan være i tvivl om lovligheden af at associere sig med foreninger mv., at der er tale om uacceptabel adfærd. Selv om det ikke fremgår af forarbejderne fra lovændringen i 1973, forekommer det sandsynligt, at man ved udformningen af bestemmelsen også har tænkt på situationer fra besættelsen 1940-45, hvor der efter befrielsen blev rejst varierende grader af kritik af medlemskab af det danske nazistparti, dansk-tyske foreninger mv.

Under ekstraordinære forhold må det desuden antages, at det alene af hensyn til forsvarrets omdømme vil være af betydning, at forsvarsministeren har adgang til at regulere militært personels deltagelse i politiske foreninger eller forsamlinger på grund af den signalværdi, som militært personels deltagelse heri kan have for resten af befolkningen, og den tvivl om personellet's loyalitet, som forbindelse til sådanne kan give

---

⁴³ Andreas Karoff, Poul Sørensen og Tyge Trier.

anledning til. Det er nærliggende at antage, at man ved udformningen af bestemmelsen har haft situationen under besættelsen 1940-45 i tankerne.

Udtrykket ”ekstraordinære forhold” omfatter uden tvivl situationer, hvor Danmark eller danske styrker her i landet eller i udlandet er involveret i væbnet konflikt, men er ikke begrænset hertil. Bestemmelsen må antages også at kunne finde anvendelse f.eks. under en mobiliseringssituation, dvs. en situation som ligger nær op ad væbnet konflikt, jf. herved også forsvarsministerens besvarelse af et spørgsmål fra retsudvalget i 1973, omtalt i kapitel 6.3.18. Anvendelsesområdet for bestemmelsen må på denne baggrund efter udvalgets opfattelse fortolkes snævert.

Flertallet har overvejet, men ikke fundet det muligt, på anden måde at beskrive bestemmelsens anvendelsesområde (”under ekstraordinære forhold”) og foreslår derfor denne del af bestemmelsen opretholdt uændret.

Flertallet foreslår endvidere, at det, for at bestemmelsen kan bringes i anvendelse, yderligere kræves, at et forbud skal være nødvendigt for at sikre, at forsvaret kan udføre sine opgaver på forsvarlig måde.

Bestemmelsen vil således kunne anvendes under ekstraordinære forhold, herunder under væbnet konflikt eller under omstændigheder, hvor situationen nærmer sig truende udsigt til væbnet konflikt mv., hvis det er nødvendigt for at sikre, at forsvaret kan udføre sine opgaver på forsvarlig måde. Bestemmelsen er udformet således, at den gælder både under væbnet konflikt i Danmark og under udsendelse af dansk militært personel til tjeneste i udlandet, herunder i forbindelse med internationale fredsskabende eller fredsbevarende missioner. Den foreslåede bestemmelse kan i givet fald anvendes i forbindelse med udsendelse til udlandet af danske styrker til sådanne opgaver, selv om der ikke er grundlag for at anvende bestemmelsen i Danmark.

Flertallet har endvidere overvejet at supplere kriteriet ”under ekstraordinære forhold” med den yderligere betingelse, ”når det er strengt påkrævet”, under henvisning til ordlyden af artikel 15 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, men har fundet den gældende ordlyd, der er svarende til grundlovens, mest hensigtsmæssig, sammen-

hold herved kapitel 6.3.18. om forholdet mellem artikel 11, stk. 2, 2. led og artikel 15 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Om den foreslåede bestemmelse kan bringes i anvendelse i en konkret alvorlig situation, må naturligvis til enhver tid vurderes på baggrund af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 11, stk. 2, og den praksis, som Menneskerettighedsdomstolen til enhver tid anlægger med hensyn til anvendelsesområdet for denne og andre artikler i konventionen.

Den personkreds, der er omfattet af bestemmelsen – ”personer der hører til det militære forsvar” – foreslås ændret til ”tjenstgørende militært personel”. Der er herved ikke tilsigtet nogen ændring i forhold til den gældende bestemmelse. Anvendelsen af udtrykket ”tjenstgørende militært personel” betyder, at personel af reserven og frivillige medlemmer af hjemmeværnet ikke vil være omfattet af et forbud, undtagen i det omfang de er indkaldt til tjeneste. Hjemsendt og afskediget personel (herunder afskediget personel, der er overført til forsvarets reserve) vil heller ikke være omfattet.

Mindretallet finder, at forslaget til § 27 giver forsvarsministeren en bemyndigelse, som er for ubestemt og omfattende, og som efter mindretallets opfattelse udvider bestemmelsens anvendelsesområde i forhold til gældende ret, idet formuleringen giver forsvarsministeren bemyndigelse til under ekstraordinære forhold at begrænse tjenstgørende militært personels deltagelse i politiske foreninger eller forsamlinger, uanset hvor de befinder sig. Udtrykket ekstraordinære forhold omfatter væbnet konflikt, herunder konflikter som Danmark er engageret i uden for landets grænser såsom operationer i for eksempel Afghanistan og Irak, og der skabes derfor formelt en mulighed for at indskrænke frihedsrettigheder for personellet løbende.

Efter mindretallets opfattelse har der i udvalgsarbejdet ikke kunnet påvises absolut nødvendige begrundelser for at hjemle adgangen til at indskrænke det militære personels almindelige frihedsrettigheder, således som udvalgets kommissorium foreskriver. Hensynet til forsvarets omdømme er efter mindretallets opfattelse ikke tilstrækkelig begrundelse til at militært personel skal tåle særegne indskrænkninger af de almindelige frihedsrettigheder, som er centrale, jf. i denne forbindelse også Den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 10 og 11.

Mindretallet finder endvidere, at der som udgangspunkt for Danmark bør være overensstemmelse mellem anvendelsesområdet for § 27 og artikel 15 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, hvoraf det fremgår, at staten under krig eller anden offentlig faretilstand, der truer nationens sikkerhed, kan gøre indgreb i rettigheder beskyttet af konventionen, i det omfang det er strengt påkrævet af situationen.

§ 28. Den, der i øvrigt groft tilsidesætter sine pligter i tjenesten, straffes for pligtforsømmelse med bøde eller fængsel indtil 3 måneder.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 1 år, når pligtforsømmelsen er af særlig grov karakter, eller når den har medført betydelig skade eller fare.

Stk. 3. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 3 år.

Til § 28

Den foreslåede bestemmelse erstatter den almindelige bestemmelse i militær straffelov § 15. Om den gældende bestemmelse og udvalgets overvejelser henvises til kapitel 6.3.3. og kapitel 13.4.1.

Udvalget foreslår, at de gældende strafferammer opretholdes, jf. udvalgets overvejelser i kapitel 13.8.

Forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed

§ 29. For krigsforræderi straffes med fængsel indtil på livstid den, der forsætligt under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil for at gavne fjenden eller skade det danske militære forsvar

- 1) søger at opnå, at tropper, materiel, territorium eller infrastruktur bringes under fjendens kontrol eller ikke kommer dansk militært forsvar til nytte,
- 2) forleder til mytteri, overgivelse eller overløben til fjenden eller udbreder oprørske eller fjendtlige opråb i det danske militære forsvar,
- 3) ødelægger infrastruktur eller på anden måde søger at skade det danske militære forsvars kommunikationsmuligheder,

- 4) giver fjenden underretning om det danske militære forsvars forhold, herunder forhold vedrørende kommunikations- eller informationssikkerhed,
- 5) vejleder fjenden eller vildleder nogen del af dansk militært forsvar,
- 6) undlader at udføre en befaling,
- 7) giver falsk melding,
- 8) hjælper krigsfanger til flugt eller
- 9) gør sig skyldig i noget forhold, der må sidestilles med et af de nævnte.

Til § 29

Den foreslåede bestemmelse, der vedrører krigsforræderi, svarer indholdsmæssigt til den gældende bestemmelse i § 33. Der henvises til kapitel 6.4.4.

I nr. 1 og 3 er indføjet ”infrastruktur”. Dette begreb omfatter elementer og indretninger, som er nødvendige for, at et moderne samfund eller en organisation kan fungere, f.eks. et lands anlæg af lufthavne, veje, jernbaner, telefonnet, el- og vandværker etc., herunder sådanne som er nødvendige for kommunikationen.

”Kommunikationsmidler” i nr. 3 foreslås ændret til kommunikationsmuligheder. Kommunikation kan i dag finde sted gennem vidt forskellige medier og midler, som er i konstant udvikling. Den foreslåede formulering omfatter ikke blot egentlige indgreb i eksisterende kommunikationsmuligheder, men også handlinger, som sætter dem ud af kraft (jamming).

I nr. 4 er det gældende udtryk ”kendingstegn og signalkoder” foreslået ændret til ”kommunikations- eller informationssikkerhed”. Herved sigtes bl.a. til procedurer og fysiske foranstaltninger, som har til formål at beskytte forswarets klassificerede eller andre sensitive informationer mod spionage, kompromittering og tab.

Ligesom den gældende bestemmelse i § 33 finder den foreslåede bestemmelse anvendelse under væbnet konflikt og under truende udsigt hertil. Om sidstnævnte begreb henvises til bemærkningerne til den foreslåede bestemmelse i § 33.

Strafferammen er efter den gældende bestemmelse fængsel ikke under 8 år og omfatter således fængsel i 8 år til fængsel indtil på livstid. Udvalget har ikke fundet grundlag

for at opretholde minimumsstrafferammen, jf. herved også Straffelovrådets anbefaling i betænkning om straffastsættelse og strafferammer, side 163, om at ophæve de fleste minimumsrammer i straffeloven.

§ 30. For spionage straffes med fængsel indtil på livstid den, der hemmeligt eller under falsk påskud tilvejebringer eller søger at tilvejebringe oplysninger på det militære forsvars operationsfelt for at meddele dem til fjenden.

Stk. 2. En spion fra fjendtlige væbnede styrker, som efter at være vendt tilbage til egne styrker senere tages til fange, behandles som krigsfange og drages ikke til ansvar for den tidligere gennemførte spionage.

Til § 30

Bestemmelsen, der svarer til den gældende bestemmelse i § 34, vedrører militær spionage. Om denne bestemmelse henvises til kapitel 6.4.5.

Militær spionage er en af de alvorligste militære forbrydelser på linje med krigsforræderi, og bestemmelsen foreslås derfor opretholdt. Bestemmelsen er endvidere nødvendig, fordi den implementerer folkerettens regler om spioner og disses tab af krigsfangestatus samt bevarelse af denne status under de omstændigheder, der er nævnt i stk. 2.

Stk. 1

Den foreslåede bestemmelse svarer med sproglige ændringer til den gældende bestemmelse i § 34, stk. 1. Bestemmelsen er en forsætsbestemmelse, hvilket følger af beskrivelsen af fremgangsmåden, jf. ordene ”hemmeligt eller under falsk påskud”.

Stk. 2

Udtrykket ”af den fjendtlige krigsmagt” i den gældende bestemmelse i stk. 2 foreslås erstattet af ”fra fjendtlige væbnede styrker”. Det må imidlertid fremhæves, at der med dette udtryk fortsat kun sigtes til ”lovlige kombattanter” efter folkeretten. Det er således ikke enhver tidligere spion, der ved senere tilfangetagelse under de i Haager-Landkrigsreglementet og bestemmelsen anførte omstændigheder har ret til krigsfange-

status. Udtrykket er valgt for at beskrive den pågældendes tilhørsforhold til regulære militære styrker eller andre, der efter folkeretten må sidestilles hermed.

Den gældende strafferamme for militær spionage omfatter fængsel ikke under 8 år, dvs. fra fængsel i 8 år og indtil på livstid. Det foreslås, at minimumstrafferammen ophæves, jf. bemærkningerne under forslaget til § 29. Strafferammen i den foreslåede bestemmelse om militær spionage omfatter herefter fængsel i 7 dage, jf. straffelovens § 33, stk. 1, til fængsel indtil på livstid. Denne strafferamme svarer i øvrigt til strafferammen for spionage, der finder sted under krig eller besættelse, jf. straffelovens § 107, stk. 2.

§ 31. Den, der forsætligt foretager ændringer af eller erstatter ammunition eller andet krigsmateriel på en sådan måde, at virkningen forringes eller udebliver, eller personer udsættes for fare, straffes med fængsel indtil 8 år.

Stk. 2. Hvis gerningsmanden indser, at ændringen mv. kan få virkning under væbnet konflikt, kan straffen stige til fængsel i 12 år.

Stk. 3. Er forholdet begået under væbnet konflikt, kan straffen stige til fængsel indtil på livstid.

Til § 31

Bestemmelsen vedrører uberettiget forsætlige indgreb mv. i ammunition og andet krigsmateriel og svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse i § 32. Om denne bestemmelse henvises til kapitel 6.4.3.

Det foreslås, især af sproglige grunde, at udtrykket ”forfalsker” ændres til ”foretager ændringer af”. Bestemmelsen foreslås desuden udvidet til også at omfatte erstatning eller ombytning af f.eks. skarp ammunition med løs ammunition, idet sådanne handlinger ikke kan antages at være omfattet af ordet ”ændrer”.

Bestemmelsen er en forsætsbestemmelse. Gerningsmanden skal, jf. stk. 1, således have forsæt til hele gerningsindholdet, dvs. såvel have forsæt til at foretage handlingen som viden om den beskrevne virkning. Formuleringen ”indser”, jf. stk. 2, indebærer, at be-

stemmelsen er anvendelig, når den, der foretager påvirkningen, indser, at ændringen mv. kan få virkning under væbnet konflikt. Det kræves ikke, at gerningsmanden skal have haft til hensigt at forvolde den nævnte fare. Også lavere forsætsgrader vil kunne begrunde anvendelse af bestemmelsen.⁴⁴ F.eks. vil det forhold, at gerningsmanden blot måtte anse det for overvejende sandsynligt, at virkningen ville indtræde, være tilstrækkeligt til domfældelse.

De gældende strafferammer foreslås forhøjet, ligesom der foreslås indført en skærpet strafferamme på fængsel indtil på livstid, når forholdet er begået under væbnet konflikt. Om begrundelsen henvises til kapitel 13.8.

§ 32. Den, der under kamp, eller når kamp forestår, forsætligt på pligtstridig måde søger at unddrage sig faren eller søger at fremkalde overgivelse, straffes med fængsel indtil 12 år.

Stk. 2. På samme måde straffes den, der under væbnet konflikt forsætligt ved pligtstridigt forhold bidrager til, at modpartens foretagender fremmes, at dansk militært forsvar skades eller udsættes for fare, eller som efterlader våben, ammunition eller andet materiel.

Stk. 3. Overtræder en befalingsmand stk. 2 ved unødvendigt at opgive sin post eller overgive sig til modparten eller ved at handle som nævnt i stk. 1, kan straffen stige til fængsel på livstid.

Stk. 4. Den, der groft uagtsomt overtræder stk. 2 og 3, straffes med fængsel indtil 4 år.

Til § 32

Den foreslåede bestemmelse svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse i § 35, jf. kapitel 6.4.6.

Det foreslås, at udtrykket ”fjende” ændres til ”modpart”. Under militære fredsstøttende operationer vil de tidligere eller aktuelt stridende parter ikke kunne betegnes som

---

⁴⁴ Jf. Gorm Toftegaard Nielsen i Kommenteret Straffelov, 7. omarb. udg., 2001, side 176-77 om straffelovens § 180.

”fjenden”. Den fredsstøttende styrke vil som udgangspunkt betragte sig som fuldstændig neutral i den konflikt, der er årsag til indsættelsen.

De gældende strafferammer foreslås opretholdt.

§ 33. Den, der forsætligt røber en militær hemmelighed, hvis afsløring kan skade landets forsvar, hvis fremmede magter eller styrker får kendskab hertil, straffes med fængsel indtil 8 år. Straffen kan stige til fængsel i 12 år, når forholdet er af særlig grov karakter, navnlig når det har medført betydelig skade eller fare. Begås handlingen under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil, kan straffen stige til fængsel på livstid.

Stk. 2. Den, der uberettiget skaffer sig oplysning om sådanne hemmeligheder, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 år. Sker det under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil, kan straffen stige til fængsel i 10 år.

Stk. 3. Den, der groft uagtsomt overtræder stk. 1 eller 2, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år. Sker det under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil, kan straffen stige til fængsel i 4 år.

Til § 33

Den foreslåede bestemmelse vedrører strafansvar for at røbe militære hemmeligheder. Stk. 1 og 2 svarer med enkelte sproglige ændringer til den gældende bestemmelse i militær straffelov § 31. Om denne henvises til kapitel 6.4.2.

Udtrykket ”militære hemmeligheder” omfatter ikke blot oplysninger, der er klassificeret ”Hemmeligt” eller i øvrigt klassificeret efter det klassifikationssystem, som gælder inden for forsvaret og den offentlige forvaltning. Udtrykket omfatter enhver oplysning, som kan skade landets forsvar, hvis den videregives til fremmed magt mv.

De foreslåede bestemmelser til § 33, stk. 1, 3. pkt., og stk. 2, 2. pkt., finder efter deres formulering ligesom de gældende bestemmelser anvendelse såvel under væbnet konflikt som under truende udsigt hertil. Det er ikke en forudsætning, at der er offentliggjort meddelelse om, at der er truende udsigt til væbnet konflikt, jf. forslaget til § 10,

stk. 2 og stk. 3. Udtrykket under truende udsigt til væbnet konflikt er et selvstændigt led i gerningsindholdet. Den gældende formulering foreslås opretholdt, idet bestemmelsen netop kan være relevant i den gråzone, der typisk vil gå forud for en sådan meddelelse eller den faktiske indtræden af væbnet konflikt. Om en overtrædelse af § 33, stk. 1, 3. pkt., eller § 33, stk. 2, 2. pkt., konkret er begået under truende udsigt til væbnet konflikt, skal i givet fald afgøres af domstolene under en straffesag.

Stk. 2 finder også anvendelse i tilfælde, hvor der ikke kan føres det nødvendige bevis for, at gerningsmanden har haft til hensigt at foretage handlinger, der er omfattet af stk. 1, særligt at røbe militære hemmeligheder, hvis åbenbaring for fremmed magt kan skade landets forsvar.

Forslaget til stk. 3 er en ny bestemmelse. Om denne og de foreslåede strafferammer henvises til kapitel 13.8.

§ 34. Den, som er vidende om, at mytteri, krigsforræderi eller anden for det militære forsvar farlig forbrydelse tilsigtes begået, og som forsætligt undlader at gøre, hvad der står i hans magt for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse, straffes, hvis forbrydelsen bliver begået eller forsøges begået, med bøde eller fængsel indtil 4 år.

Stk. 2. Den, der undlader at foretage sådanne forebyggelseshandlinger, straffes dog ikke, hvis deres foretagelse for ham selv eller hans nærmeste ville medføre fare for liv, helbred eller velfærd.

Til § 34

Den foreslåede bestemmelse svarer indholdsmæssigt til den gældende bestemmelse i § 30, jf. kapitel 6.3.19. Den gældende bestemmelse er til dels udformet som en henvisning til dele af gerningsindholdet i straffelovens § 141. Den foreslåede bestemmelse er formuleret som en selvstændig straffebestemmelse. Bestemmelsen henviser bl.a. til bestemmelsen om krigsforræderi. Af systematiske grunde foreslås bestemmelsen derfor optaget efter denne bestemmelse.

Strafferammen foreslås forhøjet fra de gældende 3 års fængsel til fængsel indtil 4 år i overensstemmelse med Straffelovrådets generelle anbefaling, jf. også kapitel 13.8. om udvalgets overvejelser vedrørende strafferammer.

§ 35. Den, der under væbnet konflikt inden for det militære forsvar forsætligt foretager handlinger, som er egnet til dér at fremkalde modløshed, straffes med fængsel indtil 4 år.

Til § 35

Den foreslåede bestemmelse svarer til den gældende bestemmelse i § 36. Der henvises til kapitel 6.4.7.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå den eksisterende strafferamme på fængsel indtil 4 år nedsat, idet sådanne forhold efter omstændighederne kan nærme sig mytteri.

§ 36. Den, der forsætligt under væbnet konflikt uden tilladelse sætter sig i forbindelse med nogen, der hører til modparten eller befinder sig på modpartens område, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år. Er der derved meddelt oplysninger, der kan være af værdi for modparten, kan straffen stige til fængsel i 4 år.

Til § 36

Den foreslåede bestemmelse svarer til den gældende bestemmelse i § 37. Der henvises til kapitel 6.4.7.

Den gældende strafferamme i 1. pkt. på fængsel indtil 1 år foreslås opretholdt. Strafferammen på fængsel indtil 3 år i den gældende bestemmelses 2. pkt. foreslås forhøjet til fængsel indtil 4 år som følge af forbrydelsens alvorlige karakter.

Andre forbrydelser under væbnet konflikt

§ 37. Den, som under væbnet konflikt forsætligt misbruger eller ikke respekterer kendetegn eller betegnelse, som er forbeholdt personer, indretninger og materiel, der er bestemt til at yde hjælp til sårede eller syge, straffes med fængsel indtil på livstid.

Stk. 2. På tilsvarende måde straffes den, der forsætligt bruger krigsmiddel eller fremgangsmåde, hvis anvendelse er i strid med en af Danmark tiltrådt mellemfolkelig overenskomst eller med folkeretlig sædvaneret.

Til § 37

Den foreslåede bestemmelse svarer med enkelte sproglige ændringer til den gældende bestemmelse i militær straffelov § 25, stk. 1. Bestemmelsen kriminaliserer forskellige handlinger, som er forbudt efter krigens folkeret. Om indholdet af den gældende bestemmelse henvises til kapitel 6.3.14. og om udvalgets overvejelser til kapitel 13.6.

Udvalget finder, at den nugældende § 25, stk. 1 og 2. pkt., hensigtsmæssigt kan opdeles i to forskellige stykker. I overensstemmelse med udvalgets forslag, jf. kapitel 13.5. er udtrykket ”krig” i den gældende bestemmelse ændret til ”væbnet konflikt”. Udtrykkene ”krigsredskab” i den gældende bestemmelse foreslås erstattet af det mere moderne udtryk, som også anvendes i krigens folkeret: ”Krigsmiddel”. Der er ikke hermed tilsigtet nogen realitetsændring i forhold til den gældende bestemmelse.

§ 25, stk. 2, i den gældende bestemmelse foreslås ophævet, jf. kapitel 13.6.2. Baggrunden for den gældende bestemmelse er omtalt i kapitel 6.3.14.3.2.

Som det fremgår af forslaget til militær straffelov § 5, foreslås det, at der optages en selvstændig bestemmelse om dansk international straffemyndighed for overtrædelse af visse af de bestemmelser i militær straffelov, som gælder under væbnet konflikt. Der henvises til udvalgets overvejelser i kapitel 13.7. og bemærkningerne til forslaget til § 5. § 5, stk. 2, omfatter bl.a. overtrædelser af den foreslåede bestemmelse til § 37. Ved denne bestemmelse præciseres det, jf. gældende militær straffelov § 2 og forslaget til § 3, at der er dansk straffemyndighed for forbrydelser begået i udlandet af udlændinge i

det omfang, handlingen er forbudt efter de konventioner mv., der er omfattet af § 37. § 5 får selvstændig betydning for sådanne handlinger, som Danmark efter konventionerne ikke er forpligtet til at retsforfølge. Det gælder f.eks. de overtrædelser af Genèvekonventionerne, som ikke henføres til gruppen af ”grove overtrædelser”. Disse handlinger er ikke omfattet af straffelovens § 8, nr. 5. Dansk straffemyndighed for disse overtrædelser foreslås dog begrænset til handlinger begået over for dansk militært personel mv. Udvalget har ikke fundet anledning til at overveje, hvorvidt der er grundlag for at skabe tilsvarende dansk straffemyndighed for denne form for konventionskrænkelser, der begås af udlændinge i udlandet over for andre persongrupper, f.eks. civilbefolkningen. Dette spørgsmål bør efter udvalgets opfattelse ikke reguleres i militær straffelov.

Den gældende strafferamme i § 25, der omfatter bøde og fængsel indtil 12 år, foreslås ændret til fængsel indtil på livstid svarende til strafferammen f.eks. i straffelovens § 114 om terrorisme og § 237 om manddrab. Denne strafferamme findes bedst stemmende med den meget alvorlige karakter, som de mest alvorlige konventionskrænkelser kan have. Strafferammen omfatter herefter fængsel fra 7 dage til fængsel på livstid.

Bødestraf er ikke medtaget, når henses til karakteren af de forbrydelser, som bestemmelsen vedrører. Straffelovens regler om strafnedsættelse, herunder under strafferammen, findes at give tilstrækkelig hjemmel til at udmåle bødestraf.

Stk. 1 om misbrug af beskyttelsesmærker, som er forbeholdt personer, materiel mv. til hjælp for syge og sårede, omfatter det samme område som den gældende bestemmelse i § 25, stk. 1, 1. punktum. Bestemmelsen omfatter både de mere formelle former for misbrug, f.eks. hvor et mærke anbringes på et køretøj, som ikke benyttes af sanitetstjernen, og de groveste krigsforbrydelser, f.eks. perfidi, hvor mærket uretmæssigt benyttes til foregivelse af beskyttet status for at dræbe, såre eller tilfangetage en modstander, jf. artikel 37, stk. 1, i Tillægsprotokol I til Genèvekonventionerne. At strafferammen efter forslaget går op til fængsel indtil på livstid, skal ses i lyset heraf.

Ordene i den gældende bestemmelse ”eller med almindelige folkeretlige regler” foreslås ændret til ”eller med folkeretlig sædvaneret” for at understrege, at strafansvar kun

omfatter overtrædelse af almindeligt anerkendte folkeretlige grundsætninger af sædvaneretlig karakter.

§ 38. For plyndring straffes med fængsel indtil 6 år den, som for derigenem at skaffe sig eller andre uberettiget vinding under udnyttelse af krigsfrygten eller frygten for de styrker, som den pågældende tilhører, forsætligt

- 1) fratager eller aftvinger nogen en fremmed rørlig ting,
- 2) bringer en stjålen ting i sikkerhed eller
- 3) tvinger nogen til en handling eller undladelse, der medfører formuetab for den overfaldne eller nogen, for hvem denne handler.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 10 år, når plyndringen er af særlig grov beskaffenhed navnlig på grund af dens særligt farlige karakter, udførelsesmåden eller omfanget af den opnåede eller tilsigtede vinding, eller når et større antal forbrydelser er begået.

Til § 38

Den foreslåede bestemmelse svarer til den gældende bestemmelse i militær straffelov § 24, stk. 1. Der henvises til kapitel 6.3.13. Bestemmelsen foreslås omformuleret, således at den ikke – som den gældende bestemmelse – fremstår som en delvis henvisning til røveribestemmelsen i straffelovens § 288, men udformes som en bestemmelse med et selvstændigt gerningsindhold og selvstændig strafferamme.

Det foreslås, at udtrykket ”under udnyttelse af krigsfrygten” suppleres af ”under udnyttelse af frygten for de styrker, som den pågældende tilhører”. Den foreslåede tilføjelse er inspireret af udtrykket ”militær overlegenhed” i § 101, stk. 1, nr. 1, i den norske militære straffelov, jf. kapitel 6.3.13.

Den gældende bestemmelse i militær straffelov § 24 henviser i det hele til straffelovens § 288 og således også til § 288, stk. 2, der indeholder en skærpet strafferamme på fængsel indtil 10 år for røveri af særlig farlig karakter mv. En selvstændig bestemmelse svarende hertil foreslås indsat som stk. 2 og formuleret i overensstemmelse med Straffelovrådets forslag til ny formulering af straffelovens § 288, stk. 2, jf. Straffelovrådets betænkning side 976.

Det foreslås, at forbrydelsen betegnes ”plyndring” i stedet for røveri.

§ 39. Den, der forsætligt under væbnet konflikt uberettiget tilegner sig ting fra en person, som er dræbt ved krigshandling, straffes for ligrøveri med fængsel indtil 1 år og 6 måneder.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 6 år, når forholdet er af særlig grov beskaffenhed navnlig på grund af omfanget eller udførelsesmåden.

Til § 39

Også den gældende bestemmelse i militær straffelov § 24, stk. 2, jf. kapitel 6.3.13. om tyveri fra personer, der er dræbt under krigshandlinger, foreslås formuleret som en selvstændig lovbestemmelse og optaget som en selvstændig paragraf. Forbrydelsens navn foreslås ændret til ”ligrøveri”.

Denne berigelsesforbrydelse kan efter omstændighederne henføres under den skærpede strafferamme i straffelovens § 286, stk. 1, jf. forarbejderne til bestemmelsen omtalt i kapitel 6.3.13. En selvstændig skærpet strafferamme svarende til straffelovens § 286, stk. 1, foreslås optaget som stk. 2. Formuleringen afviger fra Straffelovrådets forslag til ny formulering af straffelovens § 286, stk. 1, jf. rådets forslag i betænkningen side 976, idet den her valgte – kortere – formulering findes tilstrækkeligt dækkende. Andre strafskærpende omstændigheder som f.eks. systematisk ligrøveri begået af flere i forening eller under anvendelse af usømmelig fremgangsmåde er dækket af den foreslåede beskrivelse af strafforhøjende omstændigheder.

Efter omstændighederne kan tilegnelsen af genstande fra døde soldater, f.eks. af støvler, frakker eller anden beklædning i streng frost, være berettiget. For at markere dette foreslås ordet ”uberettiget” indsat i bestemmelsen.

Tilegnelse af genstande fra soldater og andre, der er sårede, er omfattet af straffelovens bestemmelse om tyveri (§ 276), da genstanden i dette tilfælde er i den sårede persons varetægt. Sådanne forhold er således ikke omfattet af den gældende bestemmelse i militær straffelov § 24, stk. 2, eller forslaget til § 39.

§ 40. Denne lov træder i kraft den ...

Stk. 2. Samtidig ophæves militær straffelov, lov nr. 216 af 26. april 1973.

KAPITEL 17. Forslag til militær retsplejelov med bemærkninger

§ 1. Ved behandlingen af militære straffesager finder retsplejelovens regler om behandlingen af straffesager anvendelse, medmindre andet er bestemt.

Til § 1

Efter militær retsplejelov § 1 finder retsplejelovens regler om straffesagers behandling tilsvarende anvendelse på militære straffesager, medmindre andet er bestemt i militær retsplejelov. Bestemmelserne i militær retsplejelov er således tilføjelser til eller afvigelser fra disse almindelige regler. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.2.

Udvalget finder, at denne lovtekniske fremstilling af de særlige militære retsplejebestemmelser for behandlingen af militære straffesager er den mest hensigtsmæssige og foreslår bestemmelsen opretholdt med enkelte sproglige justeringer som den indledende bestemmelse i militær retsplejelov.

§ 2. Militære straffesager er

- 1) sager om overtrædelse af militær straffelov mod personer, som efter §§ 1 og 2 i militær straffelov kan pådrage sig strafansvar for overtrædelse af denne lov,
- 2) sager om andre strafbare overtrædelser mod personer som nævnt i nr. 1, når lovovertrædelsen vedrører tjenesten eller er begået i eller i anledning af tjenesten, på militært område eller i anvist kvarter, og
- 3) sager som nævnt under nr. 2 mod krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes som bistand for disse, eller mod fremmede militærpersoner og andre personer, der er interneret her i landet, og som

i henhold til mellemfolkelig overenskomst, som er tiltrådt af Danmark, har krav på behandling som krigsfanger.

Stk. 2. Loven gælder for de personer, der er nævnt i stk. 1, nr. 3, medmindre andet følger af de mellemfolkelige overenskomster, der gælder for behandlingen af dem.

Til § 2

§ 2 i den gældende bestemmelse i militær retsplejelov beskriver de sager, der er militære straffesager.

At en straffesag skal behandles som en militær straffesag indebærer navnlig, at sagen påtales af den militære anklagemyndighed (Forsvarets Auditørkorps), og at sagen efterforskes og behandles såvel efter retsplejelovens regler som efter de særlige bestemmelser i militær retsplejelov. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.3.

Som det fremgår heraf, er militære straffesager dels sager om overtrædelse af militær straffelov mod personer, der er omfattet af militær straffelov, jf. § 2, stk. 1, nr. 1, dvs. især ”tjenstgørende militært personel”, dels sager om overtrædelse af anden lovgivning mod personer, ”der hører til det militære forsvar”, når overtrædelsen vedrører tjenesten eller er begået i eller i anledning af tjenesten eller på militært område eller i anvist kvarter, jf. § 2, stk. 1, nr. 2.

De lovovertrædelser, der er omfattet af § 2, stk. 1, nr. 2, og som dermed skal behandles som militære straffesager, er overtrædelser af anden lovgivning end militær straffelov, når overtrædelsen har en sådan sammenhæng med tjenesten, at det er naturligt og af efterforskningsmæssige grunde hensigtsmæssigt eller nødvendigt, at den militære og ikke den almindelige anklagemyndighed behandler sagen. Udvalget har ikke fundet grundlag for at foreslå ændringer i disse bestemmelser.

Uanset beskrivelsen af den personkreds, som er omfattet af militær retsplejelov § 2, stk. 1, nr. 2 (”personer, der hører til det militære forsvar”), kan der efter forarbejderne til bestemmelsen fra 1973 formentlig ikke være tvivl om, at personkredsen er den

samme, som er nævnt i § 2, stk. 1, nr. 1, dvs. tjenstgørende militært personel mv. Herom henvises til kapitel 7.3.

§ 2, stk. 1, nr. 2, i lovudkastet er derfor omformuleret, således at det klart fremgår, at bestemmelsen vedrører det samme personel, som er omfattet af militær straffelov, jf. henvisningen i nr. 2 til nr. 1.

Om de tre kriterier i gældende militær retsplejelovs § 2, stk. 1, nr. 2 (vedrører tjenesten, begået i, eller i anledning af tjenesten), henvises til kapitel 7. Udvalget finder, at sager om overtrædelser af anden lovgivning fortsat skal have en relevant sammenhæng med tjenesten for at sagen skal behandles som en militær straffesag, og foreslår derfor også denne del af bestemmelsen opretholdt.

Efter den gældende bestemmelse i § 2, stk. 1, nr. 3, og stk. 3, behandles lovovertrædelser begået af krigsfanger mv. samt udenlandske militærpersoner, der er interneret her i landet, ligeledes som militære straffesager. Disse bestemmelser har deres baggrund i konventioner, som Danmark har tiltrådt, jf. nærmere i kapitel 7.3. Udvalget foreslår den gældende bestemmelse i § 2, stk. 1, nr. 3, og stk. 3, opretholdt med nogle sproglige ændringer.

§ 3. Hvis en person samtidig retsforfølges for flere forhold, som ikke alle påtales af den militære anklagemyndighed, sker retsforfølgningen under en militær straffesag. Er den militære og den almindelige anklagemyndighed enige, kan sagen behandles som en almindelig straffesag.

Stk. 2. Retsforfølges flere personer samtidig for et forhold, som ikke for alle sigtedes eller tiltaltes vedkommende hører under den militære anklagemyndighed, kan sagen i sin helhed behandles enten som militær eller almindelig straffesag, når den militære og den almindelige anklagemyndighed er enige om det.

Til § 3

Efter den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 7 påtales militære straffesager af den militære anklagemyndighed. § 3 giver dog mulighed for, at en sag, der omfatter forhold, der hører under både den militære anklagemyndighed og den almindelige anklagemyndighed, efter aftale mellem de to anklagemyndigheder kan behandles samlet af én af dem, jf. kapitel 7.4.

Som eksempel kan nævnes, at en militærperson er udeblevet fra tjeneste, jf. militær straffelov § 23, stk. 1, 1. pkt., og i forbindelse med udeblivelsen har foretaget en række indbrud, brugstyverier af biler samt spirituskørsel. I et sådant tilfælde vil det være mest hensigtsmæssigt, at samtlige forhold bliver behandlet som en almindelig straffesag og ikke som en militær straffesag. Udvalget foreslår, at denne bestemmelse, der på en smidig måde løser et praktisk spørgsmål, opretholdes.

§ 4. Hvis hensynet til den militære sikkerhed kræver det, kan retten beslutte,

- 1) at forhandlingen skal foregå for lukkede døre,
- 2) at dørene lukkes under den forhandling, der går forud for rettens kendelse om dørlukning, jf. retsplejelovens § 29,
- 3) at en begæring om udskrift af retsbøger nægtes, jf. retsplejelovens § 41, stk. 2, og
- 4) at et vidne pålægges tavshedspligt, jf. retsplejelovens § 189.

Stk. 2. I militære straffesager træffer forsvarsministeren, henholdsvis auditøren, de afgørelser, som efter retsplejelovens § 41 træffes af justitsministeren, henholdsvis politimesteren.

Til § 4

Efter retsplejeloven kan forskellige omstændigheder medføre, at lovens udgangspunkt om offentlighed mv. i retsplejen fraviges, herunder i form af dørlukning under retsforhandlinger i straffesager mv. Retsplejelovens regler herom er behandlet i kapitel 7.6.

Disse bestemmelser suppleres i militære straffesager af militær retsplejelov § 5, hvorefter der konkret, især af retten, kan foretages tilsvarende begrænsninger i offentlighedsprincippet, hvis ”hensynet til den militære sikkerhed” begrundet det.

Udvalget finder, at det nævnte hensyn, der især omfatter sikkerhedsmæssige og efterretningsmæssige forhold af afgørende betydning for forsvaret, fortsat må sidestilles med de hensyn, som i alle andre straffesager kan begrunde begrænsning i offentlighedsprincippet. Udvalget foreslår derfor bestemmelsen opretholdt med nogle sproglige ændringer.

Den foreslåede bestemmelse til § 4, stk. 1, nr. 3, svarer til den gældende bestemmelse i § 5, stk. 2, nr. 2. Retsplejerådet har i Betænkning om reform af den civile retspleje II (nr. 1427/2003) foreslået nye bestemmelser om aktindsigt i bl.a. retsbøger. Såfremt disse forslag gennemføres, bør det overvejes, hvorvidt forslaget til militær retsplejelov § 4, stk. 1, nr. 3, bør ændres.

Den foreslåede bestemmelse i § 4, stk. 1, nr. 4, svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 5, stk. 2, nr. 3. Efter forslaget til § 4, stk. 1, nr. 4, kan retten beslutte, at et vidne pålægges tavshedspligt, jf. retsplejelovent § 189, hvis hensynet til den militære sikkerhed kræver det. Efter retsplejelovent § 189 har politiet ligeledes hjemmel til at pålægge en person, der afhøres som vidne, tavshedspligt. Denne del af retsplejelovent § 189 er ikke medtaget i forslaget, idet den militære anklagemyndigheds adgang til at pålægge tavshedspligt under efterforskningen i medfør af § 189 allerede følger af forslaget til militær retsplejelov § 7.

Efter den gældende bestemmelse i § 5, stk. 2, nr. 3, kan et pålæg tillige omfatte, hvad vidnet er blevet afhørt om af en militær myndighed. Er forklaringen afgivet til en sådan, meddeles pålægget af vedkommende myndighed. Disse bestemmelser er ikke medtaget i lovforslaget, fordi militære myndigheder som altovervejende hovedregel ikke vil skulle foretage afhøringer efter udvalgets forslag til militær retsplejelov, medmindre dette sker efter forslaget til § 8, stk. 1, eller § 9, stk. 1. I disse tilfælde vil den militære anklagemyndighed efterfølgende kunne pålægge tavshedspligt, jf. forslaget til § 7, stk. 1.

§ 5. Domsforhandling kan foruden ved de retter, der er nævnt i retsplejelovens kapitel 63, foretages ved retten på det sted, hvor den tiltalte er tjenstgørende, eller hvor det skib, han hører til, har taget eller tager havn.

Til § 5

Den gældende § 6 i militær retsplejelov indeholder en bestemmelse, der bl.a. giver mulighed for, at militære straffesager kan domsforhandles ved retten på det sted, hvor den sigtedes eller tiltaltes tjenestested ligger. Dette værneting følger ikke af retsplejelovens regler om værneting i straffesager. Retsplejelovens regler om værneting i straffesager findes i § 694 og §§ 696-698. Disse regler er omtalt i kapitel 7.7.

Efter udvalgets opfattelse bør de almindelige bestemmelser i retsplejeloven om værneting i straffesager så vidt muligt gælde også for behandlingen af militære straffesager. Det vil navnlig sige gerningsstedets værneting, jf. retsplejelovens § 696, og hjemtinget i de tilfælde, der er omfattet af retsplejelovens § 698.

Udvalget finder imidlertid, at der fortsat er behov for at give mulighed for at lade sagen behandle ved retten i den kreds, hvor den pågældende er tjenstgørende på det tidspunkt, hvor tiltalen rejses, og hvor også eventuelle vidner ofte bor eller opholder sig.

Den foreslåede – fakultative – bestemmelse vil navnlig være af betydning, hvor lovovertrædelsen er begået under øvelse eller under andet midlertidigt ophold uden for tjenestestedet. Som eksempel kan nævnes den situation, hvor en militærperson, der er tjenstgørende ved Garderkasernen i Høvelte, under øvelse i Oksbøl gør sig skyldig i en pligtforsømmelse i overværelse af andet militært personel fra regimentet. Er den pågældende på tidspunktet for tiltalerejsning stadig tjenstgørende ved Garderkasernen i Høvelte, taler både praktiske og procesøkonomiske forhold samt hensynet til den tiltalte for at give mulighed for, at sagen kan behandles ved retten i Hillerød, navnlig hvis vidnerne eller nogle af dem fortsat gør tjeneste samme sted, i stedet for ved retten i Varde, som er gerningsstedets værneting, jf. retsplejelovens § 696.

Den del af den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 6, som regulerer værneting for handlinger begået om bord på skibe, foreslås opretholdt, dog med en forenk-

let beskrivelse. Efter forslaget kan tiltale for et strafbart forhold begået om bord på et af søværnets skibe behandles af retten på det sted, hvor skibet lå, da handlingen blev begået, eller hvor skibet tog havn, efter at den strafbare handling blev begået.

Retsmøder under efterforskningen kan efter retsplejelovens § 694 afholdes i enhver retskreds, hvor oplysning må antages at kunne tilvejebringes. Der er derfor efter udvalgets opfattelse ikke behov for en særregel vedrørende disse retshandlinger.

Den gældende bestemmelse foreslås omformuleret, herunder således at begrebet ”forundersøgelse”, som blev forladt i retsplejeloven i 1978, udgår.

§ 6. Generalauditøren og auditørerne påtaler lovovertrædelser i sager, der skal behandles som militære straffesager.

Stk. 2. Ved efterforskningen af militære straffesager bistås auditørerne af auditorfuldmægtige.

Stk. 3. Forsvarsministeren er generalauditøren og auditørerne overordnet og fører tilsyn med disse.

Til § 6

Bestemmelsen svarer med sproglige ændringer til de gældende regler i § 7, stk. 1 og 2. Forslaget til § 6, stk. 1, svarer til retsplejelovens § 95 og stk. 3 til retsplejelovens § 98. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.8.1.

§ 7. Ved behandlingen af militære straffesager varetager generalauditøren og auditørerne de opgaver, som efter retsplejeloven er henlagt til Rigsadvokaten henholdsvis statsadvokaterne og politimestrene, jf. dog § 9.

Stk. 2. Forsvarsministeren varetager de opgaver inden for den militære strafferetspleje, som efter retsplejeloven er henlagt til justitsministeren.

Til § 7

Bestemmelsen svarer med sproglige ændringer til den gældende bestemmelse i § 8, stk. 1. Der henvises til kapitel 7.8.1.

§ 8. Militære myndigheder yder auditørerne bistand.

Stk. 2. Politiet yder auditørerne bistand under efterforskningen.

Stk. 3. Politiet kan af egen drift foretage uopsættelige efterforskningsskridt i militære straffesager og skal i så fald straks underrette auditøren.

Til § 8

Den foreslåede bestemmelse svarer med sproglige ændringer til militær retsplejelov § 21. Der henvises til kapitel 7.13.1.2.

Af praktiske grunde finder udvalget, at auditøren i sager, som efterforskes af den militære anklagemyndighed, skal kunne anmode militære chefer om bistand under efterforskningen af militære straffesager, jf. forslaget til stk. 1 samt den gældende § 21, 1. pkt. Auditøren kan i forbindelse hermed bemyndige militære myndigheder til at gennemføre konkrete efterforskningsskridt. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til § 9, stk. 1.

Forslaget til stk. 3 svarer til den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 21, 3. pkt. Det er dog ikke fundet nødvendigt at gentage den gældende regel om, at politiet også straks skal underrette vedkommende militære chef om de foretagne skridt. En sådan orientering er naturlig, men hører ikke hjemme i en lovbestemmelse. Det forudsættes under alle omstændigheder, at auditøren, efter at have modtaget indberetning fra politiet, straks sikrer sig, at den militære chef er eller bliver underrettet.

§ 9. Militære myndigheder kan foretage uopsættelige efterforskningsskridt i militære straffesager. Auditøren skal straks underrettes herom.

Stk. 2. Generalauditøren fastsætter nærmere regler om de efterforskningskridt, der er nævnt i stk. 1.

Til § 9

Det foreslås, jf. §§ 6 og 7, at efterforskningen i militære straffesager i det hele henlægges til den militære anklagemyndighed (Forsvarets Auditørkorps). Der henvises til kapitel 14.3. Af praktiske grunde foreslås det dog, at militære myndigheder under visse betingelser kan foretage sådanne efterforskningskridt, som ikke kan afvente auditørens afgørelse. Reglerne herom er optaget i forslaget til § 9.

Til stk. 1

Ved den foreslåede bestemmelse får militære myndigheder kompetence til at foretage uopsættelige efterforskningskridt uden forhåndsunderretning af auditøren. Dette har betydning i tilfælde, hvor det ikke er muligt at komme i forbindelse med auditøren. Er auditøren underrettet om sagen, kan auditøren bemyndige den militære myndighed til at foretage det konkrete efterforskningskridt, jf. forslaget til § 8, stk. 1, hvorefter militære myndigheder yder auditørerne bistand.

Begrebet militære myndigheder i § 9, stk. 1, omfatter den militære chef på det pågældende tjenestested samt underordnet personel, der bemyndiges til at foretage disse efterforskningskridt. En sådan bemyndigelse kan gives konkret af den militære chef på tjenestestedet eller følge af de regler, som generalauditøren udsteder i medfør af stk. 2.

Kan auditørens bemyndigelse ikke indhentes, kan militære myndigheder efter forslaget foretage uopsættelige efterforskningskridt. I disse tilfælde vil den militære myndighed have en pligt til at gribe ind "her og nu", netop fordi der er tale om en uopsættelig situation. Sådanne uopsættelige efterforskningskridt vil i praksis have undtagelsens karakter.

Hvor det er muligt at kontakte auditøren, kan auditøren beslutte enten selv at forestå efterforskningen eller bemyndige den pågældende militære myndighed til at foretage den konkrete efterforskning, jf. § 8, stk. 1.

Dette svarer til hvad der gælder efter retsplejelovens § 1020 b, der findes i kapitel 93 c vedrørende straffesager mod politiet. Efter disse regler ligger efterforskningskompetencen hos statsadvokaten, jf. stk. 1, men politiet kan efter stk. 3 på egen hånd foretage uopsættelige efterforskningskridt. Er sådanne skridt foretaget, skal politiet snarest muligt underrette statsadvokaten herom. Der henvises i øvrigt til Justitsministeriets cirkulæreskrivelse af 29. december 1995 til anklagemyndigheden og politiet vedrørende behandling af klager over politipersonale mv.

Som eksempler på efterforskningskridt, der kan være uopsættelige, kan nævnes skridt til på stedet at sikre sig identiteten af en formodet gerningsmand og eventuelle vidner, iværksættelse af en lægeundersøgelse på en skadestue eller hos en praktiserende læge, herunder med henblik på at sikre bevis i form af en skadestueattest eller en såkaldt ”politiattest”, at optage fotografier af gerningsstedet mv. og tilsvarende skridt, der har til formål at ”fastfryse” situationen på eller omkring gerningsstedet.

Også i pludseligt opståede situationer kan der efter omstændighederne være behov for omgående at indlede efterforskning. Er der mistanke om, at der er fjernet våben, ammunition mv., og er det ikke muligt at komme i forbindelse med auditøren, vil det være af afgørende betydning, at militært personel straks kan foretage ransagning og beslaglæggelse efter retsplejelovens almindelige regler. Dette gælder også i tilfælde, hvor mistanken ikke kan rettes mod en bestemt person, den såkaldte kollektive ransagning, jf. forslaget til § 12.

Det kan ligeledes efter omstændighederne være nødvendigt umiddelbart på stedet at afhøre den formodede gerningsmand om forhold, som kan være af afgørende betydning for den videre efterforskning, navnlig med henblik på bevissikring. Dette forudsætter, at den pågældende sigtes for et strafbart forhold med oplysning om, at han ikke har pligt til at udtale sig, jf. retsplejelovens § 752, stk. 1.

I ”bagatelsager”, herunder f.eks. mindre alvorlige færdselssager, vil efterforskningen ofte være udtømt i og med foretagelsen af disse efterforskningskridt, f.eks. i form af konstatering af identitet, af omfanget af en hastighedsovertrædelse mv. Også sådanne skridt vil kunne falde ind under den foreslåede bestemmelse. Den nærmere præcisering

af området for denne praktiske efterforskning forudsættes fastlagt ved de regler, som generalauditøren kan udfærdige i medfør af stk. 2.

Den foreslåede bestemmelse vil være af væsentlig praktisk betydning navnlig under tjeneste i udlandet, når det ikke er muligt hurtigt at få kontakt til auditøren. Det gælder alle efterforskningsskridt, også indledende efterforskningsskridt som at sigte og afhøre sigtede og vidner.

Militært personel kan endvidere anholde andet militært personel og af civile, når betingelserne herfor i retsplejelovens § 755, stk. 2, om ”privat” anholdelse er opfyldt. Det gælder, hvad enten forholdet skal behandles som en militær straffesag eller som en almindelig straffesag. Herudover har overordnet militært personel kompetence til ved visse overtrædelser af militær straffelov at foretage anholdelse af militært personel af disciplinære grunde, jf. udkastet til § 10.

Må det antages, at der foreligger et strafbart forhold, som skal behandles som en militær straffesag, er der – bortset fra tilfælde der vurderes som uopsættelige – efter forslaget ikke hjemmel til, at militært personel kan sigte og afhøre den pågældende. Kompetencen hertil tilkommer alene auditøren. Er en militærperson udeblevet fra tjeneste, og vagthavende officer skønner, at udeblivelsen har et sådant omfang, at den kan medføre strafansvar, kan vagthavende, når den pågældende møder til tjeneste, naturligvis spørge ham om årsagen til, at han kommer for sent, men ikke sigte og afhøre ham. I stedet skal han indberette sagen til den militære chef, der alene har kompetence til at tage stilling til sagens videre behandling. Finder den militære chef, at sagen må vurderes som straffesag, skal auditøren straks underrettes og tage sig af den videre efterforskning. Finder den militære chef derimod, at sagen bør behandles som disciplinarsag, foretager han sig som disciplinarchef det videre fornødne i overensstemmelse med reglerne i udkastet til militær disciplinarlov, jf. især §§ 7-12 i dette lovforslag.

Stk. 1, 2. pkt., i den foreslåede bestemmelse svarer til bestemmelsen i retsplejelovens § 1020 b, stk. 3, vedrørende behandlingen af straffesager mod politiet. Har politiet foretaget uopsættelige efterforskningsskridt i en sådan sag, skal statsadvokaten snarest muligt underrettes.

Til stk. 2

Efter gældende ret, jf. militær retsplejelov § 13, har alt overordnet militært personel kompetence til at foretage samtlige straffeprocessuelle efterforskningskridt. Overordnet personel omfatter efter omstændighederne også vagter og militærpolitiet.

Som nævnt i bemærkningerne til stk. 1 foreslås kompetencen til at foretage uopsættelige efterforskningskridt i militære straffesager henlagt til den pågældende militære myndighed. Der er således tale om en begrænsning i forhold til gældende ret.

Det foreslås, at generalauditøren fastsætter nærmere regler om de efterforskningskridt, der kan foretages efter stk. 1, herunder hvilket personel, der kan foretage disse skridt.

Den militære chef kan som nævnt i bemærkningerne ovenfor under stk. 1 bemyndige underordnet personel til at gennemføre konkrete efterforskningskridt. Chefen kan endvidere inden for rammerne af de regler, der fastsættes af generalauditøren efter stk. 2, bemyndige underordnet personel til at gennemføre sådanne efterforskningskridt. Stk. 2 giver endvidere generalauditøren mulighed for at bemyndige bestemt udpeget militært personel til at foretage disse skridt i nærmere angivne sagstyper, f.eks. i færdselsager. Udvalget finder det naturligt, at f.eks. militærpolitiet, som i praksis forestår færdselskontrol ved kørsel i militære køretøjer, på stedet kan foretage sådanne indledende skridt.

Det forudsættes, at den militære chef straks underrettes, når underordnet militært personel har foretaget uopsættelige efterforskningskridt. Er der foretaget sådanne skridt, skal den militære chef straks underrette auditøren. Dette følger af, at disse efterforskningskridt foretages på auditørens vegne. Underretningen kan efter omstændighederne ske samtidig med sagens oversendelse til auditøren.

§ 10. En overordnet kan anholde en underordnet, der udviser ulydighed eller grov respektstridig opførsel, hvis anholdelse skønnes nødvendig af hensyn til disciplinen.

Til § 10

Den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 15 udvider adgangen til at foretage anholdelse ved lydighedsnægtelse eller grov respektstridig opførsel, således at anholdelse kan ske, når det skønnes nødvendigt af disciplinære grunde. Anholdelseskompetencen tilkommer enhver overordnet. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.12.

Udvalget finder, at hensynet til disciplinen fortsat begrundet en bestemmelse, der giver mulighed for anholdelse ved mistanke om de nævnte strafbare overtrædelser, og foreslår derfor denne del af bestemmelsen opretholdt. Bestemmelsens formulering er tilnærmet retsplejelovens § 755, stk. 1.

§ 11. En sigtet kan varetægtsfængsles, når der er begrundet mistanke om, at han har begået en overtrædelse af militær straffelov, som efter loven kan medføre fængselsstraf, og der er særlig grund til at antage, at sigtedes forbliven på fri fod vil virke alvorligt nedbrydende på disciplinen.

Stk. 2. Varetægtsfængsling efter stk. 1 kan højst udstrækkes til 7 dage.

Stk. 3. Varetægtsfængsling efter stk. 1 kan ikke anvendes, hvis lovovertrædelsen kan ventes at ville medføre straf af bøde.

Til § 11

Efter militær retsplejelov § 18 kan retten træffe afgørelse om varetægtsfængsling af en sigtet i en militær straffesag, når varetægtsfængsling skønnes påkrævet af hensyn til disciplinen. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.17. og om udvalgets overvejelser til kapitel 14.3.1.

Det er udvalgets opfattelse, at der fortsat bør være hjemmel til at kunne varetægtsfængsle en sigtet af disciplinære grunde. Udvalget foreslår derfor bestemmelsen opretholdt, dog med skærpede betingelser og således, at varetægtsfængsling efter denne bestemmelse højst kan udstrækkes i 7 dage.

Bestemmelsen foreslås begrænset til alene at vedrøre sager om overtrædelse af militær straffelov. Der findes ikke ved siden af retsplejelovens regler at være behov for at skabe mulighed for varetægtsfængsling af disciplinære grunde ved overtrædelser af den almindelige lovgivning, herunder af straffeloven.

Mistankekravet er efter forslaget skærpet således, at der som efter den almindelige bestemmelse i retsplejelovens § 762 skal foreligge begrundet mistanke om, at der er begået en sådan lovovertrædelse. Det er endvidere en forudsætning, at den pågældende lovovertrædelse kan medføre straf af fængsel, og at det må antages, at den konkrete lovovertrædelse vil medføre straf af fængsel. Skønnes det, at sagen alene vil kunne resultere i en bøde, er varetægtsfængsling udelukket.

Endelig er også betingelsen ”virke nedbrydende på disciplinen” foreslået skærpet til ”virke alvorligt nedbrydende på disciplinen”.

Udvalget finder, at hensynet til disciplinen vil kunne tilgodeses ved, at der gives mulighed for en kortvarig varetægtsfængsling. Det foreslås derfor, jf. stk. 2, at varetægtsfængsling af disciplinære grunde kan udstrækkes til højst 7 dage. Det er herved forudsat, at sagen – efter udfærdigelse af retsmødebegæring eller anklageskrift – i langt de fleste tilfælde kan behandles af retten inden udløbet af denne frist. Er dette ikke muligt i det konkrete tilfælde, skal den varetægtsfængslede løslades.

§ 12. Er der begrundet mistanke om, at der er begået en lovovertrædelse, der skal behandles som en militær straffesag, og som efter loven kan medføre frihedsstraf, kan der uden retskendelse foretages ransagning på militært område, dog ikke af tjeneste- og lejeboliger. Ransagning kan omfatte den beklædning, som den, hos hvem ransagningen foretages, er iført.

Til § 12

Ved den foreslåede bestemmelse videreføres den adgang til at foretage såkaldt ”kollektiv ransagning” hos visse grupper af militært personel, som gælder efter militær

retsplejelov § 14. Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.13. og om udvalgets overvejelser til kapitel 14.3.2.

Det foreslås, at kollektiv ransagning, som efter den gældende bestemmelse, kun kan ske på militært område. Denne form for ransagning kan således ikke foretages på områder eller i bygninger, som ikke er beliggende på militært område. Militært område kan ikke defineres entydigt. Omfattet af begrebet er bl.a. kaserner, flådestationer, flyvestationer, værksteds- og depotområder, øvelsesområder samt andre områder, der anvendes af militære myndigheder, herunder mobile enheder eller enheder i udlandet, dvs. også midlertidigt etablerede militære områder er omfattet af begrebet. Ved fastlæggelsen af, hvorvidt der konkret er tale om et militært område, indgår bl.a. muligheden for at etablere adgangskontrol i form af hegn, skiltning, elektroniske sikringer, vagt mv.

Ransagning efter den gældende bestemmelse kan foretages hos personel, der ”ikke fører særlig husstand”. Dette begreb kan give anledning til fortolkningsvanskeligheder. Det antages, at denne personelgruppe navnlig omfatter personel, der er indkvarteret på belægningsstuer og i kvarter. Den gældende bestemmelse antages at indebære, at lejeboliger og tjenesteboliger på militært område ikke er omfattet af bestemmelsen.

Udvalget finder, at den gældende bestemmelses afgrænsning af, hvor kollektiv ransagning kan foretages på militært område, bør videreføres. Tjeneste- og lejeboliger er – som efter de gældende regler – således ikke omfattet af den foreslåede bestemmelse, idet de pågældende boliger typisk vil være af overvejende privat karakter, hvor familiemedlemmer uden tilknytning til forsvaret i øvrigt også har bopæl og dermed har deres private ejendele. Bestemmelsen foreslås tydeliggjort, således at disse boliger udtrykkeligt undtages. Ransagning af leje- og tjenesteboliger på militært område kan derfor kun ske, hvis de almindelige betingelser herfor efter retsplejeloven er opfyldt.

Tjenesteboliger, lejeboliger, kvarterer og belægningsstuer er defineret i Forsvarskommandoens Bestemmelseskompleks 610-1.

Det er en betingelse for at gennemføre denne form for ransagning, at der foreligger begrundet mistanke om, at der er begået en lovovertrædelse, der skal behandles som en

militær straffesag. Heri ligger, at der er begrundet mistanke om, at den pågældende lovovertrædelse er begået af tjenstgørende militært personel, jf. forslaget til § 1, stk. 1, til militær straffelov og § 2, stk. 1, nr. 1 og 2, til militær retsplejelov. Kan mistanken derimod alene rettes mod civile, kan bestemmelsen ikke anvendes. Den foreslåede bestemmelse kan også anvendes i tilfælde, hvor den lovovertrædelse, der er mistanke om, er begået uden for militært område, når der er grund til at antage, at beviser mv. kan findes på militært område.

Den foreslåede bestemmelse udelukker imidlertid ikke, at ransagningen gennemføres over for civile, herunder civilt ansat personel. Ransagningen kan foretages på militære områder, der er omfattet af bestemmelsen, og er således rettet mod genstande og ikke mod personer. Er der f.eks. begrundet mistanke om, at militært personel har medtaget våben eller ammunition efter en øvelse og efterfølgende kan have overgivet effekterne til civile personer, der befinder sig på området, er der hjemmel til at foretage ransagning hos tilstedeværende civile personer, f.eks. af tasker og biler.

Ransagning efter retsplejelovens § 793, stk. 1, kan foretages af husrum, dokumenter, papirer og lignende samt indholdet af aflåste genstande og andre genstande samt af lokaliteter uden for husrum. Retsplejelovens § 793, stk. 1, omfatter ikke tøj. Adgangen til at ransage tøj blev i 1989 udskilt til kapitel 72 og optaget i § 792, stk. 1, nr. 1, om legemsbesigtigelse, jf. § 792 a, stk. 1. Den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 14 antages også at give hjemmel for ransagning af tøj. Udvalget har fundet – især af hensyn til hele formålet med denne særlige adgang til ransagning – at der fortsat bør være adgang til også at kunne ransage den pågældendes beklædning, herunder navnlig lommer og fodtøj. Hvis denne mulighed ikke medtages, vil bestemmelsen efter udvalgets opfattelse miste en væsentlig del af sin betydning, fordi netop tøj, herunder lommer, i praksis må antages at være et af de mere naturlige skjulesteder for de genstande mv., som ransagninger af denne art i praksis vil være rettet mod. Udvidelsen vedrører alene ransagning af beklædning. Legemsundersøgelse, jf. retsplejelovens § 792, stk. 1, nr. 2, er derimod ikke omfattet.

Det følger af forslaget til § 7, jf. § 12, at auditøren har kompetence til at træffe beslutning om foretagelse af kollektiv ransagning. Kan auditørens beslutning ikke indhentes, vil den militære myndighed normalt selv kunne træffe beslutning om at gennemføre

ransagningen, jf. § 9, såfremt en udsættelse af sagen med henblik på at indhente auditørens afgørelse ellers vil betyde, at formålet med ransagningen vil blive forspildt.

Selve gennemførelsen af ransagningen kan forestås af den militære chef på auditørens vegne eller af det personel, som konkret bemyndiges hertil, f.eks. som i dag af militærpolitiet.

Der foreslås ikke en bestemmelse om, at ransagning som udgangspunkt kræver retskendelse. Dette skyldes, at ransagning på grund af de lovovertrædelser, som ransagningen særligt tager sigte på – ulovlig våbenbesiddelse, besiddelse af euforiserende stoffer mv. – som oftest vil vise sig forgæves, hvis der først skal indhentes retskendelse. Dette svarer i øvrigt til den gældende bestemmelse.

Som følge af den karakter, som indgrebet ransagning efter bestemmelsen må anses at have, foreslås der ikke en bestemmelse om, at den, hos hvem ransagningen er foretaget, kan forlange sagen indbragt for retten.

§ 13. Ved indgang til og udgang fra militært område kan militære myndigheder foretage kontrol af indholdet af bagage, tasker, tøj mv. og af transportmidler.

Stk. 2. I det omfang det er nødvendigt for at gennemføre kontrollen, kan genstande og personer tilbageholdes. Militære myndigheder kan med henblik herpå anvende den nødvendige magt. Politiet yder efter anmodning militære myndigheder bistand hertil.

Stk. 3. Forsvarsministeren kan fastsætte nærmere regler om kontrol efter stk. 1 og 2.

Til § 13

Ved § 13 foreslås indført adgang for militære myndigheder til at kunne foretage kontrol ved passage til og fra militært område. Denne kontrol kan efter bestemmelsen foretages både over for militært personel og over for civile. Den foreslåede bestemmelse

svarer til dels til den ”inspektionsret”, som gælder inden for det norske forsvar. Om udvalgets overvejelser henvises til kapitel 14.3.3.

Til stk. 1

Kontrollen omfatter enhver form for håndbagage, herunder tasker, mapper, rygsække, indkøbsposer etc. samt alle former for transportmidler, herunder navnlig motordrevne køretøjer. Er bagagen låst, f.eks. en mappe eller taske, eller er bilen, herunder dens bagagerum, låst, kan det kræves, at den, der har rådighed over bagagen eller bilen, låser op, for at kontrollen kan foretages.

Bestemmelsen giver endvidere mulighed for at undersøge den pågældendes tøj, herunder lommer og fodbeklædning. Dette bør ske ved, at den, der opfordres til at medvirke til inspektionen, anmodes om selv at tømme sine lommer. En egentlig legemsbesigtigelse kan alene foretages, hvis betingelserne herfor er opfyldt, jf. retsplejelovens kapitel 72.

Kompetencen til at gennemføre kontrollen er efter forslaget henlagt til militære myndigheder. Auditøren kan derimod ikke gennemføre kontrollen. Dette skyldes, at der ikke er tale om et straffeprocessuelt efterforskningskridt. Militære myndigheder kan ikke bemyndige andre, f.eks. et privat selskab, til at varetage kontrolopgaven.

Til stk. 2

Civile, der ikke ønsker at medvirke til kontrol af bagage, bil etc. ved indgang til militært område, kan afvises.

Civile, som nægter at medvirke til kontrollen under udpassage fra militært område, kan efter den foreslåede bestemmelse tilbageholdes af militære myndigheder, som herefter kan gennemføre kontrollen f.eks. i form af at åbne tasker og bagagerummet til biler, herunder ved anvendelse af den nødvendige fysiske magt. Det foreslås, jf. 2. pkt., at der optages en udtrykkelig bestemmelse om, at militære myndigheder om nødvendigt kan gøre brug af magt, herunder fysisk magt, til at gennemføre kontrollen. Undersøgelsen skal foretages så skånsomt som muligt, og tilbageholdelse må alene omfatte den genstand mv., som skal undersøges, eller den person, hvis tøj skal undersøges. Tilbageholdelsen må ikke vare længere end formålet med undersøgelsen tilsiger.

Beføjelsen i 2. pkt. svarer til den beføjelse, der er tillagt politiet i anden lovgivning, når politiet anmodes om at bistå andre myndigheder, jf. ligeledes 3. pkt.

Militært personel er på grund af kommandoforholdet forpligtet til at medvirke ved kontrollen.

Til stk. 3

Efter stk. 3 kan forsvarsministeren fastsætte regler for gennemførelsen af ind- og udgangskontrol. Der kan herunder fastsættes bestemmelser om, hvorledes det tilkendegives, at kontrol kan finde sted.

§ 14. Den frist på 24 timer, der er fastsat i retsplejelovens § 760, stk. 2, § 796, stk. 3, og § 806, stk. 3, kan ved tjeneste uden for landets grænser, ved orlogsskibe på togt og i øvrigt under ekstraordinære forhold om nødvendigt udstrækkes i indtil 3 gange 24 timer.

Til § 14

Den foreslåede bestemmelse svarer til dels til gældende § 17 i militær retsplejelov. De frister, der er tale om, er reglen i retsplejelovens § 760, stk. 2, om at en anholdt, der ikke er løsladt forinden, inden 24 timer efter anholdelsen skal fremstilles for en dommer, samt bestemmelserne i retsplejelovens § 796, stk. 3, og § 806, stk. 3, hvorefter ransagning henholdsvis beslaglæggelse, der ikke er sket efter retskendelse, senest inden 24 timer skal indbringes for retten, når den, indgrebet er rettet mod, anmoder om det.

Om den gældende bestemmelse henvises til kapitel 7.12.4. Som det fremgår heraf, forekommer det yderst sjældent, at disse frister i praksis ikke kan overholdes.

Det er udvalgets opfattelse, at der – især under tjeneste i udlandet eller under ekstraordinære forhold – kan opstå situationer, hvor det kan vise sig umuligt at overholde disse frister for retslig prøvelse af de tre nævnte straffeprocessuelle indgreb. Udvalget finder derimod ikke grundlag for at opretholde bestemmelsen under fredsforhold i Danmark.

Bestemmelsen foreslås derfor begrænset, således at fristen kun kan udstrækkes i de situationer, der udtrykkeligt er nævnt i bestemmelsen.

Udvalget er opmærksomt på, at det i helt ekstreme situationer kan vise sig umuligt at overholde fristen på 3 gange 24 timer. En overskridelse af fristen i sådanne tilfælde må efter udvalgets opfattelse anses som lovlig ud fra nødretlige betragtninger.

§ 15. Auditøren og andre militære myndigheder kan til enhver tid kræve, at militært personel, som fører motordrevet køretøj eller i øvrigt varetager opgaver, for hvilke der er fastsat særlige promillegrænser, foretager udåndingsprøve.

Stk. 2. Nægter en person at afgive udåndingsprøve, eller er han ikke i stand til at medvirke, kan han fremstilles til udtagelse af blodprøve og til afgivelse af urinprøve. Det samme gælder, hvis udåndingsprøven giver grund til at antage, at der foreligger en overtrædelse af militær straffelov § 20 eller en promillegrænse fastsat i medfør af § 21 eller færdselslovens §§ 53 og 54.

Stk. 3. Er der begrundet mistanke om, at militært personel gør tjeneste under indflydelse af euforiserende stoffer, kan pågældende fremstilles til udtagelse af blodprøve og til afgivelse af urinprøve.

Til § 15

Ved den foreslåede bestemmelse skabes der hjemmel til i visse tilfælde at kunne kræve, at militært personel afgiver udåndingsprøve med henblik på at det kan konstateres, om den pågældende er påvirket af alkohol, jf. stk. 1. Blodprøve og urinprøve kan udtages under de betingelser, der er nævnt i stk. 2.

Forslaget til § 15 skal ses på baggrund af de samtidig foreslåede bestemmelser til militær straffelov § 21, hvorefter det er strafbart at udføre tjeneste under indflydelse af alkohol i strid med promillegrænser, der er fastsat for den pågældende tjeneste mv., og § 22 om forbud mod at indtage euforiserende stoffer i tjenesten eller på militært område.

Formålet med disse bestemmelser er at markere det uacceptable i at udføre tjeneste i forsvaret under indvirkning af alkohol eller euforiserende stoffer i forbindelse med opgaver, som kræver skærpet opmærksomhed, og hvor fejlbehandling eller fejlbetjening af materiel kan få alvorlige konsekvenser. Der henvises til kapitel 13.4.2.2 og 13.4.2.3 samt til bemærkningerne til disse bestemmelser i forslaget til militær straffelov. Om den foreslåede bestemmelse til militær retsplejelov § 15 henvises til 14.3.4.

Til stk. 1

Efter den foreslåede bestemmelse kan auditøren og militære myndigheder kræve, at militært personel afgiver udåndingsprøve i de tilfælde, som er omfattet af bestemmelsen, dvs. hvor der er fastsat promillegrænser i medfør af militær straffelov § 21.

Efter § 15, stk. 1, skal militært personel, der er omfattet af bestemmelsen, på forlangende afgive udåndingsprøve. Det kræves ikke, at der konkret foreligger mistanke om strafbart forhold. Udåndingsprøve kan kræves også i form af stikprøvekontrol. Dette svarer i det hele til færdselslovens § 55, stk. 1. Pligten til at afgive udåndingsprøve er udtryk for et meget begrænset indgreb.

Det videregående indgreb – at udtage blodprøve mv., jf. stk. 2 – bliver kun aktuelt, hvis udåndingsprøve ikke kan foretages, typisk fordi den pågældende ikke vil medvirke, eller hvis resultatet af udåndingsprøven giver grund til at antage, at der foreligger en strafbar lovovertrædelse.

Bestemmelsen kan alene anvendes over for tjenstgørende militært personel mv. som defineret i forslaget til militær straffelov § 1. Bestemmelsen kan derimod ikke anvendes over for civile, der befinder sig på militært område. Under væbnet konflikt kan bestemmelsen anvendes over for enhver, der er omfattet af forslaget til militær straffelov § 2.

Efter den foreslåede formulering er bestemmelsen ikke begrænset til kørsel i militære køretøjer. Også kørsel i civile motorkøretøjer ført af tjenstgørende personel er omfattet.

Kompetencen til at træffe bestemmelse om at foretage udåndingsprøve foreslås henlagt til auditøren og militære myndigheder. Der er ganske vist ikke tale om et straffeprocessuelt efterforskningskridt i de tilfælde, hvor der ikke foreligger konkret mistanke om spirituspåvirkethed, men da et positivt resultat af prøven giver mulighed for at fremstille den pågældende til udtagelse af blod- og urinprøve, har udvalget fundet det rettest, at også auditøren har kompetence til at kræve udåndingsprøve.

Bestemmelsen er formuleret således, at auditøren tillige får denne kompetence inden for færdselslovens område, hvilket ikke er tilfældet efter de gældende regler. Auditørens kompetence i militære straffesager svarer til anklagemyndighedens kompetencer efter retsplejeloven. Politiets kompetence til at kræve udåndingsprøve mv. følger ikke af retsplejeloven, men af færdselsloven. Det er fundet naturligt, at auditøren også kan foretage dette skridt, når der er tale om militært personel.

I alle tilfælde, hvor der er mistanke om påvirkethed, der indebærer et strafbart forhold, kan militære myndigheder under alle omstændigheder træffe bestemmelse om foretagelse af udåndingsprøve, jf. forslaget til stk. 1.

Til stk. 2

Efter den foreslåede bestemmelse kan den pågældende fremstilles til udtagelse af blodprøve og til afgivelse af urinprøve, når der efter resultatet af udåndingsprøven er grund til at antage, at den pågældende har overtrådt gældende promillegrænser, herunder for kørsel i motordrevet køretøj, eller promillegrænser i øvrigt, jf. forslaget til militær straffelov § 21. Det samme gælder, hvis den pågældende nægter at medvirke til udåndingsprøve eller ikke er i stand til det. Disse betingelser svarer til, hvad der gælder efter færdselslovens § 55, stk. 2.

Kompetencen til at fremstille den pågældende til udtagelse af blod- og urinprøve ligger hos auditøren og militære myndigheder, jf. stk. 1, når betingelserne i stk. 2 er opfyldt.

Til stk. 3

Efter den foreslåede bestemmelse skabes der hjemmel til at udtage blod- og urinprøve hos militært personel, hvis der er begrundet mistanke om, at den pågældende er påvir-

ket af euforiserende stoffer i tjenesten eller på militært område. Bestemmelsen skal ses på baggrund af den samtidig foreslåede bestemmelse til § 22 i militær straffelov.

Anvendelsen af udtrykket ”euforiserende stoffer” betyder, at ethvert stof, som det er forbudt at besidde efter loven om euforiserende stoffer, er omfattet af bestemmelsen.

Udvalget finder, at de hensyn, der har begrundet forslaget om at kunne stille krav om udåndingsprøve og udtagelse af blod- og urinprøve under de betingelser, der er nævnt i forslaget til § 15, stk. 1 og 2, tilsvarende begrundet en bestemmelse, der giver mulighed for at udtage blod- og urinprøve, når der er begrundet mistanke om, at den pågældende har indtaget sådanne stoffer i tjenesten eller på militært område. Det er ikke tilstrækkeligt med udåndingsprøve, idet indtagelse af euforiserende stoffer ikke kan konstateres i udåndingsluften.

Der stilles efter forslaget krav om, at der skal foreligge en begrundet mistanke om, at den pågældende gør tjeneste under indflydelse af euforiserende stoffer, for at den pågældende kan fremstilles til udtagelse af blod- og urinprøve. Bestemmelsen giver derimod ikke hjemmel til stikprøvevis at kræve blod- og urinprøve udtaget.

Efter retsplejelovens § 792 b, stk. 2, som er optaget i kapitel 72 om legemsindgreb, kan udtagelse af blodprøve foretages som led i efterforskningen, såfremt der er begrundet mistanke om, at den pågældende har gjort sig skyldig i en lovovertrædelse, i hvis gerningsindhold indtagelse af spiritus eller euforiserende stoffer er et led. Denne bestemmelse gælder ved siden af de foreslåede bestemmelser i § 15, stk. 2 og 3, og vil kunne påberåbes i en række tilfælde, der også vil være omfattet af den foreslåede bestemmelse.

§ 792 b, stk. 2, hjemler ikke adgang til at kræve afgivelse af urinprøve. Retskemisk afdeling, retsmedicinsk institut, har i en skrivelse af 11. marts 2003 til udvalget oplyst, at det for langt de fleste stoffer vil være muligt at foretage en identifikation og en kvalitativ bestemmelse af euforiserende stoffer i en blodprøve. Den indledende screening kan med fordel tillige foretages i en urinprøve, hvor koncentrationen normalt er væsentlig højere end i en blodprøve, og samtidig vil de aktuelle stoffer kunne påvises i en urinprøve i et betydeligt længere tidsinterval end tilfældet er for en blodprøve. Påvis-

ning af et stof i en urinprøve gør det ikke muligt at vurdere, om en person er påvirket af det pågældende stof. Det kan alene konstateres, at den pågældende har indtaget stoffet.

Udvalget har valgt den foreslåede formulering dels for også at give mulighed for at kræve afgivelse af urinprøve, dels ud fra det ønskelige i at formulere et selvstændigt bestemmelsessæt vedrørende betingelserne for at kunne kræve blod- og urinprøve udtaget for de særlige militære sager.

§ 16. Meddelelse om anke eller kære af rettens afgørelse i en militær straffesag kan gives til en overordnet.

Til § 16

Efter militær retsplejelov § 23, stk. 1, kan en sigtet, tiltalt eller domfældt i en militær straffesag også give ”meddelelse om anke eller kære” af en afgørelse til højere instans (landsretten) over for rettergangschefen eller en foresat chef. Bestemmelsen opfylder et praktisk behov og foreslås derfor opretholdt.

Udvalgets forslag svarer med sproglige ændringer til den gældende bestemmelse.

§ 17. Denne lov træder i kraft den ....

Stk. 2. Samtidig ophæves militær retsplejelov, lov nr. 218 af 26. april 1973.

KAPITEL 18. Forslag til militær disciplinarlov med bemærkninger

Kapitel 1. Lovens formål

§ 1. Disciplinaransvar efter denne lov har til formål at sikre disciplinen inden for forsvaret.

Stk. 2. Disciplinaransvar kan pålægges, hvor der som følge af en overtrædelse af de bestemmelser, der er nævnt i §§ 4 og 5, af disciplinære grunde er behov for en sanktion.

Til § 1

Til stk. 1

Stk. 1 beskriver formålet med anvendelsen af disciplinarmidler, nemlig at ”sikre disciplinen inden for forsvaret”. Denne angivelse præciserer samtidig, at anvendelsen af disciplinarmidler konkret forudsætter en vurdering hos disciplinarmyndigheden, af hvorvidt det i det enkelte tilfælde er nødvendigt at anvende en disciplinær sanktion af hensyn til disciplinen. Herved tilkendegives samtidig indirekte, at en sag om en forseelse efter omstændighederne også kan slutes med f.eks. en uformel påtale, misbilligelse eller lignende. Dette er i overensstemmelse med de gældende principper, jf. generalauditørens bemærkninger til cirkulære af 2. marts 1990, hvorefter ”småforseelser normalt bør afgøres med en mundtlig misbilligelse af det passerede”, og det princip skal følges, ”således at strafferetlig sanktion normalt kun bringes i anvendelse ved noget grovere eller gentagne forseelser”.

Til stk. 2

Stk. 2 indeholder de grundlæggende forudsætninger for at pålægge disciplinære sanktioner.

For det første kræves det, at der foreligger en overtrædelse af gældende regler. De regler, der kan være tale om, er beskrevet i §§ 4 og 5 i lovudkastet.

For det andet er det en forudsætning, at der af disciplinære grunde konkret skønnes at være behov for at anvende en formaliseret sanktion og ikke blot f.eks. en uformel påmindelse eller lignende for at tilkendegive, at den pågældende har begået en forseelse.

Det centrale område for anvendelse af disciplinarmidler er de pligtforsømmelser, der ikke er strafbare efter militær straffelov, enten fordi den pågældende ikke har haft den nødvendige tilregnelser til at begå en strafbar overtrædelse, eller fordi overtrædelsen ikke er tilstrækkelig alvorlig i tilfælde, hvor strafansvar forudsætter, at overtrædelsen er af grov karakter.

Stk. 2 udelukker ikke, at et disciplinarmiddel kan anvendes i tilfælde, hvor det pågældende forhold for så vidt må bedømmes som en strafbar pligtforsømmelse, typisk hvor sanktionen ellers ville være en bøde.

Hovedreglen efter udvalgets forslag til militær straffelov er, at en pligtforsømmelse skal være grov, og at forholdet skal kunne tilregnes den pågældende som forsætligt eller groft uagtsomt, for at kunne straffes. Begge betingelser skal være opfyldt.

Efter disciplinarloven kan et disciplinarmiddel pålægges for hovedparten af de forhold, der er nævnt i militær straffelov, og som ikke er af grov karakter. Det er tilstrækkeligt, at der foreligger simpel uagtsomhed. Det betyder, at der alene kan reageres med et disciplinarmiddel, selvom forholdet er af grov karakter, når der foreligger simpel uagtsomhed.

Udvalget foreslår, at kompetencen til at pålægge disciplinarmidler ligesom efter de gældende regler alene tilkommer militære myndigheder, mens kompetencen til at efterforske og påtale strafbare forhold efter udvalgets forslag til militær retsplejelov § 6, stk. 1, og § 7, stk. 1, udøves af den militære anklagemyndighed alene.

Adskillelsen mellem kompetencen og sagsbehandlingen i straffesager og disciplinarsager er således skarp og uden overlappning. Beskrivelsen af de overtrædelser, der kan

medføre strafansvar efter militær straffelov, og de pligtforsømmelser, der kan medføre ansvar efter disciplinarloven, således som disse er beskrevet i forslaget til §§ 4 og 5, er derimod i et vist omfang sammenfaldende, således at visse overtrædelser i det nedre område for strafansvar også er omfattet af disciplinarloven. Det kan naturligvis være vanskeligt i det enkelte tilfælde at afgøre, om et forhold er af grov karakter, og/eller hvilken grad af tilregnelser, der må antages at være tale om. Denne delvise overlappning af gerningsbeskrivelsen kendes også inden for den almindelige lovgivning i forholdet mellem pligtforsømmelser efter tjenestemandsløven og pligtforsømmelser efter straffelovens § 157.

Det er derfor muligt i særlige tilfælde at reagere alene med et disciplinarmiddel, hvor betingelserne for at anvende straf i øvrigt er opfyldt. At et strafbart forhold behandles i disciplinarlovens former og ikke efter militær straffe- og retsplejelov, kan rejse visse principielle betænkeligheder af retssikkerhedsmæssig karakter. Når udvalget alligevel mener, at der må skabes mulighed for, at forhold, der er strafbare, alene mødes med et disciplinarmiddel, har det sammenhæng med følgende:

I det konkrete tilfælde, hvor der foreligger et forhold, som kan strafforfølges, kan der foreligge undskyldende omstændigheder eller personlige forhold, der gør det ubetænkeligt, at den militære chef slutter sagen alene med at pålægge et disciplinarmiddel. Det ville i sådanne tilfælde ikke være hensigtsmæssigt, om den militære chef skulle være henvist til at sende sagen til den militære anklagemyndighed – eventuelt med indstilling om, at påtale blev opgivet.

At afslutte sagen med en disciplinær sanktion i stedet for straf kan f.eks. være velbegrundet i førstegangstilfælde og i sager, hvor der foreligger formildende omstændigheder. Dette er for så vidt i fuld overensstemmelse med den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 37, stk. 2, hvorefter disciplinarmidler ”skal anvendes i stedet for mindre straffe, medmindre omstændighederne taler imod det”.

Som det fremgår af forslaget til § 11, foreslås det, at disciplinarchefen skal sende sagen til auditøren, hvis disciplinarchefen finder det tvivlsomt, om sagen skal behandles som en straffesag. Denne forpligtelse for disciplinarchefen til at sende sagen til den militære anklagemyndighed skal ses på baggrund af de ovenstående bemærkninger.

Forslaget til § 11 har til formål at skabe mulighed for, at den konkrete sag i givet fald kan behandles i det rette regi og efter det rette regelsæt.

Der er herved givet militære chefer, der efter udvalgets forslag kan pålægge disciplinarmidler, en rimelig margin med hensyn til at vurdere, om en pligtforsømmelse i det konkrete tilfælde kan afgøres med en sådan sanktion, eller om sagen skal forelægges auditøren med henblik på eventuelt at indlede straffesag.

Det bør fremhæves, at såfremt disciplinarmyndigheden vælger at behandle en åbenbar straffesag som en disciplinarsag f.eks. med det formål at dække over nogen, vil det i sig selv indebære en pligtforsømmelse, der kan være strafbar.

Endelig er det med formuleringen i § 1, stk. 2, ”kan pålægges”, tilkendegivet, at anvendelsen af disciplinarmidler er fakultativ, dvs. at en mindre forseelse – som tilfældet er efter de gældende bestemmelser – ikke nødvendigvis skal mødes med en formaliseret sanktion, men at en påmindelse, misbilligelse etc. i den givne situation kan anvendes i stedet for straf eller et disciplinarmiddel.

Kapitel 2. Lovens område mv.

§ 2. Loven finder anvendelse på tjenstgørende militært personel samt hjemsendt militært personel med hensyn til militære pligter, som påhviler dem efter hjemsendelsen.

Stk. 2. Loven finder endvidere anvendelse på udenlandsk militært personel, der er interneret her i landet, og andre personer, der efter mellemfolkelige overenskomster, som Danmark har tiltrådt, har krav på behandling som militærpersoner.

§ 3. Under væbnet konflikt omfatter loven endvidere

- 1) enhver, der gør tjeneste ved det militære forsvar eller følger en enhed af dette, og
- 2) krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes til bi-stand for disse, for så vidt ikke andet følger af gældende mellemfolkelige overenskomster.

Til §§ 2 og 3

Det foreslås, at det militære personel, der kan pålægges disciplinarmidler, er det samme som det, der kan pådrage sig strafansvar for overtrædelse af militær straffelov i fredstid henholdsvis under væbnet konflikt.

Det er fundet mest hensigtsmæssigt, at der i disciplinarloven optages en udtrykkelig beskrivelse af denne personkreds i stedet for blot at henvise til beskrivelsen i forslaget til militær straffelov § 1, henholdsvis § 2.

Det fremgår af den militære retsplejelov § 40, at disciplinarmidlerne belæring, tilrettevisning eller overflytning til anden tjeneste kan anvendes over for alle undergivne. De øvrige disciplinarmidler kan derimod ikke anvendes over for officerer og faste befalingsmænd eller dermed ligestillede, medmindre de pågældende er elever på en militær skole.

Udvalget har ud fra lighedsbetragtninger ikke fundet grundlag for at medtage en lignende bestemmelse i forslaget til militær disciplinarlov. Det afgørende er efter udvalgets opfattelse, at det i den konkrete situation er det bedst egnede disciplinarmiddel, der finder anvendelse, ikke mindst af hensyn til den pædagogiske effekt, det valgte disciplinarmiddel må antages at have. Der vil være forskel på, hvilket disciplinarmiddel, der i den konkrete situation må antages at have den tilsigtede effekt på eksempelvis en ældre officer og en uerfaren værnepligtig.

I forslaget til § 3 vedrørende væbnet konflikt er ikke medtaget en bestemmelse svarende til forslaget til militær straffelov § 2, nr. 3, idet de forhold, der er omfattet af denne bestemmelse, er af så alvorlig karakter, at der ikke er grundlag for at antage, at sådanne forhold kan resultere i et disciplinarmiddel.

Som det fremgår af forslaget til §§ 2 og 3, omfatter personkredsen også internerede, udenlandske militærpersoner, jf. § 2, stk. 2, henholdsvis krigsfanger mv., jf. § 3, nr. 2. Såvel de nugældende som de foreslåede bestemmelser er en forudsætning for at opfylde Danmarks internationale forpligtelser. Beskrivelsen svarer til gældende militære

straffelov §§ 5, stk. 2, og 6, nr. 2, og udvalgets forslag til § 1, stk. 2, og § 2, nr. 2, i militær straffelov.

Disciplinansvaret er knyttet til personen og er således ikke territorielt begrænset. Lovforslaget indeholder derfor ikke en bestemmelse svarende til § 2 i den gældende militære straffelov om lovens territoriale gyldighedsområde.

Kapitel 3. Pligtforsømmelser og disciplinarmidler

§ 4. Disciplinarmidler efter § 6 kan pålægges den, som

- 1) undlader at efterkomme en tjenstlig ordre fra en overordnet eller vagt, eller som efterkommer ordren på klart utilfredsstillende måde,
- 2) i handling eller ord krænker en foranstående eller vagt,
- 3) udsætter en sideordnet for krænkende behandling, herunder for nedværdigende ritualer,
- 4) forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af alkohol, euforiserende stoffer, opstemmende eller bedøvende midler eller lignende, og som gennem sin påklædning eller lignende klart viser at høre til forsvaret,
- 5) i forbindelse med tjeneste i udlandet forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af de i nr. 4 nævnte årsager,
- 6) tilsidesætter sine pligter som vagt,
- 7) uberettiget fjerner sig fra tjenestestedet eller udebliver fra tjenesten,
- 8) bevirker, at ting, der hører til det militære forsvar, bortkommer, ødelægges eller beskadiges, eller
- 9) i øvrigt gør sig skyldig i pligtforsømmelse.

Et mindretal⁴⁵ foreslår nr. 4 og 5 affattet således:

... forstyrrer den offentlige orden, eller som i uniform viser sig synligt påvirket af alkohol, euforiserende stoffer, opstemmende eller bedøvende midler eller lignende.

---

⁴⁵ Nils Black, Peter Garde, Jens Greve, Jens Johansen, Svend Kirkegaard-Sørensen, Per Helmer Lichtenstein og Lars Stevnsborg.

§ 5. Disciplinarmidler kan endvidere pålægges den overordnede, som

- 1) ved forskelsbehandling, chikane eller på anden lignende måde forfølger en eller flere underordnede,
- 2) undlader at gribe ind over for en underordnetes krænkende behandling af dennes underordnede eller ligestillede, eller
- 3) ved handling eller i ord krænker en underordnet,

Stk. 2. Det samme gælder den foranstående, der fra efterstående uberettiget modtager gave, pengelån eller anden fordel.

Til §§ 4 og 5

Bestemmelserne angiver de pligtforsømmelser, som efter udvalgets forslag skal kunne medføre disciplinarmidler.

De foreslåede bestemmelser er ganske detaljerede. Udvalget har overvejet at foreslå en generel, bredt formuleret bestemmelse om disciplinansvarets grænser svarende til tjenestemandens § 10. Under hensyn til de omfattede personers retssikkerhed finder udvalget imidlertid, at reglen så præcist som muligt bør angive de enkelte overtrædelser og kun indeholde en generelt formuleret opsamlingsbestemmelse om pligtforsømmelser. Udvalget har i denne forbindelse også lagt vægt på, at personkredsen, der efter forslaget skal være omfattet af disciplinarreglerne, er bredere end efter tjenestemandens loven.

Gerningsbeskrivelsen i § 4, nr. 1, 2 og 3, er bygget over forslag til militær straffelov § 11 (ulydighed), § 13 (respektstridig opførsel) og § 19 (krænkende behandling af sideordnede). § 4, nr. 4 og 5 refererer til flertallets forslag til § 23 om ordensforstyrrelser, herunder i udlandet. Bestemmelserne i nr. 6 - 9 er bygget over forslaget til militær straffelov § 24 (vagtforseelse), § 25 (udeblivelse), § 26 (militært hærværk) og § 28 (den almindelige bestemmelse om pligtforsømmelse).

Udvalget forudsætter, at den foreslåede bestemmelse i § 4, nr. 8 (militært hærværk) ikke medfører en ændring i den nuværende praksis, hvorefter mindre alvorlige og uforsætlige tilfælde af tab af udrustning mv. normalt ikke medfører, at forholdet resul-

terer i en disciplinarretlig sanktion, jf. herved også bemærkningerne til udvalgets forslag til militær straffelov § 26 samt bilag 7.

De foreslåede bestemmelser i § 5, stk. 1 og 2, svarer til bestemmelserne i forslag til militær straffelov §§ 15, 17, 18 og 16.

Forhold, der er beskrevet i forslag til militær straffelov § 12 (mytteri), § 20 (indtagelse af bl.a. alkohol), § 21 (overtrædelse af promillegrænser), § 22 (besiddelse og indtagelse af euforiserende stoffer) og § 27 (overtrædelse af visse forbud), er ikke medtaget i forslaget til militær disciplinarlov. Det er udvalgets opfattelse, at disse forhold er af en så alvorlig karakter, at de ikke bør kunne afgøres med et disciplinarmiddel.

§ 6. Som disciplinarmidler kan anvendes:

- 1) Tilrettevisning
- 2) Fremstilling
- 3) Arbejde og efterøvelse i en del af fritiden
- 4) Tjeneste uden for orden
- 5) Disciplinarbøde

Stk. 2. Disciplinarbøde kan højst udgøre 1/10 af den pågældendes månedsløn. For værnepligtige kan en disciplinarbøde, der pålægges inden for de første fire måneder af værnepligtstiden, dog udgøre indtil 1/5 af månedslønnen.

Et mindretal⁴⁶ foreslår stk. 2 affattet således:

Stk. 2. Disciplinarbøde kan højst udgøre 1/10 af den pågældendes månedsløn.

Til § 6

Disciplinarmidler er ikke blot sanktioner over for tilfælde af pligtforsømmelser, men tjener også et fremadrettet pædagogisk formål. Netop det pædagogiske sigte vil derfor

---

⁴⁶ Andreas Karoff og Poul Sørensen.

i de fleste tilfælde have betydning for, hvilket disciplinarmiddel der bør vælges i det enkelte tilfælde.

§ 6 angiver de disciplinarmidler, som efter udvalgets forslag skal kunne anvendes over for de tilfælde af militære pligtforsømmelser, der er omfattet af §§ 4 og 5. Det gælder som udgangspunkt de forhold, der ikke er grove, eller som er begået alene af simpel uagtsomhed og derfor ikke er strafbare.

Om de gældende disciplinarmidler henvises til kapitel 7.26. og om udvalgets overvejelser til kapitel 15.3. Om mindretallets begrundelse for forslaget til stk. 2, henvises ligeledes til kapitel 15.3., hvor også Forsvarsministeriets og Forsvarskommandoens synspunkter om dette forhold er omtalt.

4. Behandlingen af disciplinarsager

§ 7. Forsvarsministeren bestemmer, hvem der skal have myndighed til at pålægge disciplinarmidler, og omfanget af denne myndighed.

Til § 7

Efter den foreslåede bestemmelse fastsættes de nærmere regler om, hvilke militære chefer der har kompetence til at pålægge disciplinarmidler, administrativt. Dette svarer til den gældende ordning, jf. militær retsplejelov § 39.

De gældende regler er udmøntet i bekendtgørelse nr. 77 af 14. februar 1991 om myndighed til at anvende straffe uden dom og disciplinarmidler. Om disse bestemmelser henvises til redegørelsen i kapitel 7.26.3.

Om udvalgets synspunkter vedrørende kompetencen til at anvende disciplinarmidler henvises til kapitel 15.4.

§ 8. Den overordnede, der finder, at der er anledning til at gøre et disciplinansvar gældende, indberetter snarest sagen til sin nærmeste overordnede, hvis han ikke selv har disciplinarmyndighed.

Stk. 2. Er indberetning indgivet til en overordnet, der ikke har kompetence til at træffe afgørelse, videresender denne snarest indberetningen til disciplinarmyndigheden.

Til § 8

Til stk. 1

Bestemmelsen angiver, hvorledes en disciplinarsag rejses.

Overordnet personel, som ikke selv har disciplinarmyndighed, skal efter den foreslåede bestemmelse indberette sagen til den nærmeste overordnede. Indberetning forudsættes at ske i overensstemmelse med de almindelige regler om indberetning ad kommandovejen. Har nærmeste overordnede heller ikke selv disciplinarmyndighed, skal han videresende indberetningen, jf. stk. 2. Er det derimod en underordnet chef med disciplinære beføjelser eller disciplinarchefen selv, der konstaterer forholdet, behandler denne selv sagen.

Det forudsættes, at indberetningen sker skriftligt med angivelse af, hvilken bestemmelse, der anses for overtrådt, og en kort beskrivelse af de faktiske omstændigheder vedrørende forholdet. Der er naturligvis ikke noget i vejen for, at den, der afgiver indberetning, mundtligt varsler denne for modtageren, men dette må i så fald følges op af en skriftlig indberetning.

Indberetning skal foretages snarest. Med dette udtryk tilkendes gives, at indberetning skal ske i umiddelbar forbindelse med forseelsen eller ganske kort tid derefter. Udtrykket ”snarest” har naturligvis en anden karakter i mere komplicerede sager eller i sager, hvor det ikke er praktisk muligt umiddelbart at indberette forholdet. Er kravet om, at indberetning skal ske ”snarest”, ikke opfyldt, vil der efter omstændighederne kunne foreligge passivitet, der medfører, at en disciplinarsag ikke kan gennemføres. Dette spørgsmål kan også prøves af disciplinarnævnet og af domstolene.

Hvis forholdet først konstateres nogen tid efter, at det er begået, skal indberetning ske snarest efter, at den, der vil indberette forholdet, er blevet bekendt med, at der må antages at foreligge en tjenesteforsømmelse.

Ved formuleringen af stk. 1 er det præciseret, at der ikke består en absolut pligt til at indberette et muligt disciplinært forhold, ligesom den, der overvejer at foretage indberetning, ikke nødvendigvis selv skal foretage en nærmere vurdering af forholdet.

Det følger af de gældende bestemmelser, jf. generalauditørens supplerende bemærkninger i tilknytning til cirkulære af 2. marts 1990, at ”småforseelser normalt bør afgøres med en mundtlig misbilligelse af det passerede”, og at det princip skal følges, ”således at strafferetlig sanktion normalt kun bringes i anvendelse ved noget grovere eller gentagne forseelser”. Udvalget forudsætter, at dette princip også følges fremover.

Befalingsmænd og andre overordnede vil derfor fortsat inden for rimelige rammer have mulighed for selv at vurdere, om en adfærd, der kan medføre disciplinansvar, skal indberettes eller som i dag klares på stedet med f.eks. en uformel mundtlig misbilligelse.

Det skal fremhæves, at en overordnetes undladelse af at indberette et klart disciplinært forhold, der har negativ indvirkning på disciplinen, efter omstændighederne kan indebære en pligtforsømmelse, der kan medføre straf eller et disciplinarmiddel.

§ 9. Den, der i øvrigt finder, at der er anledning til at gøre et disciplinansvar gældende, indberetter dette til disciplinarchefen. Indberetning skal ske snarest efter, at forholdet er konstateret. § 8, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse.

Til § 9

Den foreslåede bestemmelse i § 8 regulerer ikke den situation, hvor militært personel finder anledning til at indberette en ikke-underordnet for et muligt disciplinært forhold. En sådan bestemmelse, der ikke findes i dag, foreslås optaget som § 9. En underordnet,

f.eks. en værnepligtig, kan efter bestemmelsen indberette såvel en overordnet som en sideordnet eller foranstående, der ikke samtidig er hans overordnede.

Finder den underordnede, at en overordnet har gjort sig skyldig i en pligtforsømmelse, der eventuelt kan medføre straf eller disciplinansvar, skal han efter de gældende regler indgive anmeldelse til militære myndigheder, jf. den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 22. Dette skyldes, at anvendelse af disciplinarmidler efter de gældende regler forudsætter, at der er begået et strafbart forhold.

Da udvalget foreslår, at disciplinarsager adskilles fra straffesager, vil det være nødvendigt med en selvstændig bestemmelse, der regulerer adgangen til at indgive anmeldelse mod en overordnet for en mulig disciplinarforseelse.

Det må antages, at det i praksis ofte vil være den nærmeste overordnede, som den pågældende ønsker at indberette, og det kan ikke udelukkes, at incitamentet til at indberette en mulig disciplinær forseelse svækkes, hvis indberetningen skal indgives til den, som indberettes (ad kommandovejen).

Det foreslås derfor, at anmeldelsen i disse tilfælde skal indgives direkte til disciplinarchefen, der således har ansvaret for, at den pågældende underrettes om, at indberetning er sket.

Sådanne indberetninger vedrørende overordnede mv. må antages ofte at kunne vedrøre alvorligere forhold. Også af denne grund bør disse indberetninger indgives direkte til disciplinarchefen, der normalt vil være tjenestestedets øverste militære chef, for hvem det i øvrigt er væsentligt at have løbende kendskab til, hvad der foregår blandt personalet bl.a. for at kunne opfylde sin tilsynspligt. Med den foreslåede løsning undgås desuden enhver risiko for mistanke om, at en indberetning vedrørende en overordnet kan blive undertrykt.

Hvis en indberetning foretages til en anden end disciplinarchefen, skal den pågældende videresende indberetningen direkte til disciplinarchefen. Dette fremgår af forslaget til § 9, 3. pkt.

Den foreslåede bestemmelse udelukker ikke, at disciplinarchefen som overordnet kan tage en sag op af egen drift.

Efter § 9 er det enhver militær person, der kan indberette sideordnet, overordnet og foranstående personel for et muligt disciplinært forhold, jf. indledningen til bestemmelsen, ”den, der ... finder ...”. Civile er derimod ikke omfattet af bestemmelsen. Udvalget forudsætter, at klager fra civile, f.eks. fra familiemedlemmer til militært personel, således som det er tilfældet i dag, underkastes en saglig behandling, herunder også med henblik på at vurdere, om henvendelsen må antages at kunne give anledning til, at den pågældende militære myndighed indleder disciplinarsag eller straffesag.

§ 9 vedrører alene indberetning for muligt disciplinært forhold. Bestemmelsen regulerer derimod ikke spørgsmålet om den almindelige klageadgang for militært personel. Sådanne klager skal efter de gældende regler indgives ad kommandovejen.

Udvalget er opmærksom på, at det efter omstændighederne kan være vanskeligt for personel, der vil ”klage” over f.eks. en overordnet, at vurdere, om klagen bør rejses som almindelig klage eller som en indberetning om et muligt disciplinært forhold. Dette må antages særligt at være tilfældet for værnepligtigt personel.

Udvalget finder anledning til at fremhæve vigtigheden af, at også dette spørgsmål kommer til at indgå i den almindelige undervisning af personellet på linje med andre centrale spørgsmål, der vedrører personellets rettigheder i tjenesten.

Regler om klageadgang inden for forsvaret findes i dag i Kundgørelse for forsvaret B. 3-4 af 5. november 1990. Efter § 5, stk. 1, skal en befalingsmand/-havende, der ønsker at fremsætte en klage, rette henvendelse til nærmeste foresatte chef, uanset om klagen eventuelt er rettet mod denne. I 5. punktum anføres: ”Afslår eller undlader den nærmeste foresatte chef at afgøre eller eventuelt fremme en klage, eller er klageren utilfreds med den trufne afgørelse, kan denne – efter at have underrettet omhandlede chef herom – henvende sig til næste højere foresatte”.

I stk. 3 er for så vidt angår meniges klageadgang henvist til ”de herfor gældende bestemmelser”. Efter det, der er oplyst for udvalget, findes der i dag ikke sådanne be-

stemmelser. Sådanne klager skal efter de almindelige principper fremsættes ad kommandovejen, dvs. indgives til nærmeste overordnede.

Fremgår det af en indberetning efter § 9, at den vedrører et muligt disciplinært forhold, skal disciplinarchefen behandle henvendelsen som en sådan indberetning. Viser en nærmere undersøgelse, at der ikke er tale om et disciplinært forhold, skal sagen afvises som disciplinarsag og overgå til behandling som almindelig klagesag, hvis der findes grundlag herfor.

Viser en klage over en overordnet, der indgives efter de almindelige regler, sig at vedrøre et forhold, der kan rumme en pligtforsømmelse, der er omfattet af reglerne i disciplinarloven, skal den, der modtager klagen, sende sagen til disciplinarchefen. Dette er i overensstemmelse med den gældende retstilstand, hvorefter en overordnet, der modtager en klage, er tjenstligt forpligtet til at videresende henvendelsen til rette myndighed.

En underordnet har ikke en ubetinget pligt til at foretage indberetning. Undladelse af at indberette et muligt disciplinært forhold vedrørende en overordnet vil imidlertid i helt særegne tilfælde kunne være en pligtforsømmelse efter militær straffelov eller disciplinarloven. F.eks. må det antages, at en kaptajn, der konstaterer, at hans overordnede major har gjort sig skyldig i en klar pligtforsømmelse, er forpligtet til at indberette forholdet.

Menigt personel har ikke pligt til at foretage indberetning om disciplinære forhold.

§ 10. Disciplinarmyndigheden har ansvaret for sagens oplysning. Inden afgørelse træffes, skal den indberettede have lejlighed til at udtale sig om de faktiske oplysninger i sagen, som har betydning for afgørelsen. Disciplinarmyndigheden kan fastsætte en frist for afgivelse af udtalelsen.

Stk. 2. Disciplinarmyndigheden indkalder snarest den indberettede til en afhøring med oplysning om, at han er indberettet for et bestemt disciplinært forhold, og at han har ret til at møde med en bisidder.

Stk. 3. Disciplinarmyndigheden forelægger indberetningen for den indberettede med oplysning om, at han har ret, men ikke pligt til at udtale sig. Kan sagen afgøres på det foreliggende grundlag, træffer disciplinarmyndigheden straks afgørelse.

Stk. 4. Den indberettede kan begære sagen udsat for at afgive en udtalelse, inden sagen afgøres. Udsættelse kan nægtes, hvis det findes ubetænkeligt at afgøre sagen på det foreliggende grundlag.

Til § 10

§ 10 beskriver sagsbehandlingen ved disciplinarmyndigheden, dvs. den militære chef, der senere skal træffe afgørelse i sagen.

Til stk. 1

Stk. 1 indeholder generelle bestemmelser, der gælder for behandlingen af alle typer af disciplinarsager.

Det følger af 1. pkt., at disciplinarmyndigheden skal sikre sig, at sagen er forsvarligt oplyst, inden den afgøres. Denne bestemmelse er for så vidt ikke nødvendig, idet den følger af den uskrevne forvaltningsretlige grundsætning, at myndighederne har pligt til at sikre, at sagen bliver forsvarligt oplyst (officialmaksimen). Ved bestemmelsen, der gælder på ethvert stadie af sagen, er fastslået, at det er disciplinarmyndigheden, der har ansvaret for sagens oplysning.

Efter 2. pkt. må der ikke træffes afgørelse i sagen, før den indberettede har haft lejlighed til at udtale sig om de faktiske oplysninger i sagen, som kan antages at få betydning for afgørelsen. Herved er endvidere tilkendegivet, at disciplinarmyndigheden har pligt til at sikre sig, at den indberettede er bekendt med alle foreliggende oplysninger i sagen.

Dette krav vil i enkle sager naturligt blive opfyldt ved, at den indberettede forklarer om de faktiske forhold, der er indberettet, jf. stk. 3. Giver forklaringen ikke anledning til, at der efter disciplinarmyndighedens opfattelse skal indhentes yderligere oplysninger eller foretages yderligere undersøgelser, er proceduren afsluttet, og sagen kan af-

gøres. Det samme gælder i tilfælde, hvor den indberettede ikke ønsker at udtale sig, og hvor disciplinarmyndigheden på det foreliggende grundlag finder det uforment at lade yderligere undersøgelser foretage.

Kravene til partshøring efter de foreslåede bestemmelser giver den indberettede en bedre retsstilling end den, der følger af forvaltningslovens § 19, stk. 1.

Der skal for det første partshøres over ”de faktiske oplysninger i sagen, som har betydning for afgørelsen”, og ikke blot over faktiske oplysninger, der er af væsentlig betydning for sagens afgørelse (således som det er formuleret i forvaltningsloven). For det andet er det uden betydning, om oplysningerne kan antages at være til gunst eller ugunst for den indberettede. Det forhold, at myndigheden kan gå ud fra, at den indberettede er bekendt med, at myndigheden er i besiddelse af de foreliggende oplysninger og vil tillægge dem betydning, fritager ikke for partshøring.

Ved formuleringen af § 10, stk. 3, er det forudsat, at partshøringen kan ske mundtligt på stedet.

Det følger af god forvaltningsskik, at den indberettede samtidig bliver gjort bekendt med den påtænkte sanktion. Tanken hermed er, at den pågældende bør vide, ”hvad han er oppe imod”, for at kunne varetage sine interesser på dette tidspunkt af sagen. At der gælder en sådan (ulovbestemt) regel, er antaget af Folketingets Ombudsmand i en række udtalelser (se f.eks. FOB 1994, s. 169, særligt s. 176). Der kan også henvises til, at en sådan meddelelse skal gives indsatte efter disciplinærstrafbekendtgørelsen (bekendtgørelse nr. 385 af 17. maj 2001, § 6, stk. 2, nr. 1).

Formålet med partshøringen er, at den indberettede skal have mulighed for at forholde sig til de oplysninger, som han får forelagt. Forvaltningslovens § 19, stk. 1, bestemmer, at det sker, for at den pågældende skal være ”givet ... lejlighed til at fremkomme med en udtalelse”. Heri ligger, at den indberettede skal have en rimelig frist til at forholde sig til det materiale, som han får forelagt.

Hvad der er en rimelig frist, må afhænge af forholdene i den enkelte sag. Hvis der er tale om enkle, uomtvistede faktiske oplysninger, og hvor sanktionen følger et ret fast

mønster (f.eks. hvor det er utvivlsomt, at der er tale om for silde møde eller udeblivelse af en bestemt varighed), vil en rimelig frist efter omstændighederne kunne gå ned til ganske kort tid. Omvendt vil en rimelig frist i komplicerede sager, hvor der f.eks. er tale om et omtvistet og kompliceret faktum, kunne være af længere varighed.

Fristen kan som nævnt efter omstændighederne være ganske kort. I nogle tilfælde kan der være behov for, at partshøring helt må undlades, fordi der er et særligt behov for, at der på stedet træffes en afgørelse om at pålægge et disciplinarmiddel. I et sådant tilfælde er der mulighed for efter en konkret afvejning efter forvaltningslovens § 19, stk. 2, nr. 3, at pålægge en disciplinær sanktion uden forudgående partshøring.

Til stk. 2

Den praktiske behandling af sagen indledes som beskrevet i stk. 2 med, at disciplinarmyndigheden indkalder den indberettede, når indberetningen er modtaget. Herved er tilkendegivet, at disciplinarsager forventes behandlet i hovedsagen mundtligt og ikke på skriftligt grundlag som forudsat i forvaltningsloven. Mundtlig sagsbehandling er praktisk gennemførlig i disse sager, fordi den indberettede og disciplinarmyndigheden typisk vil befinde sig på samme tjenestested under sagens behandling.

En mundtlig behandling af sagen giver i forhold til en skriftlig sagsbehandling desuden mulighed for, at sagen kan behandles hurtigt, hvilket navnlig af hensyn til disciplinen er af overordentlig væsentlig betydning. Den mundtlige behandling kan tilrettelægges sådan, at den er mindst lige så betryggende som den skriftlige. Der er bl.a. mulighed for på stedet at korrigere eventuelle misforståelser med hensyn til sagens faktiske oplysninger. Den mundtlige sagsbehandling vil i de fleste tilfælde give den indberettede bedre mulighed for at forklare og forsvare sig, end hvis han var henvist til at afgive skriftlige indlæg.

I forbindelse med indkaldelsen af den indberettede, jf. § 10, stk. 2, skal disciplinarmyndigheden underrette den pågældende om, at han er indberettet. Dette krav følger ikke af forvaltningsloven. Udvalget finder, at det er den, der modtager indberetningen, der skal underrette den indberettede om sagen. Herved skabes sikkerhed for, hvem der har handlepligten. Dette udelukker naturligvis ikke, at den, der har foretaget eller vil

foretage indberetning, i forvejen har informeret den pågældende om, at han er eller vil blive indberettet.

Underretningen af den indberettede skal endvidere indeholde oplysning om, hvilket disciplinært forhold, han er indberettet for, idet den indberettede efter udvalgets opfattelse har et rimeligt krav på at vide, hvad sagen i hovedtræk drejer sig om. Der stilles ikke krav om, at der skal gives en udførlig redegørelse for indholdet af indberetningen, men det skal oplyses, at der er tale om en indberetning om f.eks. udeblivelse, for silde møde, vagtforseelse, u lydighed etc., samt tidspunktet for det indberettede forhold.

Udvalget finder ikke, at proceduren for underretning i øvrigt bør beskrives i lovtæksten. Udvalget foreslår derfor, at forsvarsministeren kan fastsætte nærmere bestemmelser herom, jf. forslaget til § 21.

Det følger endvidere af stk. 2, at den indberettede har ret til at møde med en bisidder til at bistå sig. Denne oplysning skal ligeledes gives – mundtligt eller skriftligt – samtidig med indkaldelsen. Dette svarer til, hvad der gælder efter tjenestemandsløvens § 21, stk. 1, ved indkaldelse til tjenstligt forhør.

Begrebet bisidder er ikke nærmere beskrevet i forvaltningsretten, herunder i forvaltningsloven. Forvaltningsloven bestemmer i § 8, stk. 1, 1. punktum, at en part i en sag på ethvert tidspunkt af sagens behandling kan lade sig repræsentere eller bistå af andre. Myndigheden kan dog kræve, at parten medvirker personligt, når det er af betydning for sagens afgørelse, jf. forvaltningslovens § 8, stk. 1, 2. pkt. Myndigheden kan i visse tilfælde afvise, at bestemte personer medvirker i sagen, jf. § 8, stk. 2.

En væsentlig del af processen efter forslaget til disciplinarlovens § 10 vil som nævnt foregå mundtligt ved samtidig tilstedeværelse af den indberettede og den, der skal afgøre sagen. Undtagelsesbestemmelsen i forvaltningslovens § 8, stk. 1, 2. pkt., om personligt fremmøde må derfor antages at finde anvendelse i et stort antal tilfælde. Genstanden for mødet mellem den indberettede og den, der har disciplinarmyndighed, vil typisk være, at den indberettede skal forholde sig til, om han kan erkende det forhold, han er indberettet for. Dette forudsætter naturligvis den indberettedes personlige stil-

lingtagen. Bisidderens rolle vil derfor først og fremmest være af rådgivende og støttende karakter.

Som udgangspunkt kan den indberettede selv vælge, hvem der skal være bisidder (f.eks. en talsmand eller en fagforeningsrepræsentant). Men myndigheden kan i særlige tilfælde afvise en bisidder, jf. som nævnt forvaltningslovens § 8, stk. 2.

Til stk. 3

Stk. 3 vedrører ”afhøringsfasen”, dvs. den mundtlige forhandling om sagen på første møde mellem den indberettede og disciplinarmyndigheden. Det følger af sammenhængen med stk. 1, at disciplinarmyndigheden skal sikre sig, at den indberettede er bekendt med alle oplysninger, der foreligger på dette tidspunkt, dvs. typisk indholdet af indberetningen.

Sagen indledes med, at disciplinarmyndigheden forelægger indberetningen for den indberettede. Dette vil normalt ske ved, at den indberettede får lejlighed til at gennemlæse indberetningen, der som ovenfor nævnt forudsættes at foreligge i skriftlig form.

Under hensyn til, at sagen kan resultere i pålæg af et disciplinarmiddel, finder udvalget, at den indberettede ikke skal have pligt til at udtale sig. Om en forklaring i strid med sandheden konkret kan medføre strafansvar, må afgøres efter straffelovens almindelige bestemmelser, navnlig § 164 om falsk anmeldelse.

Retten til at nægte at udtale sig er endvidere begrundet i, at sagen på et senere tidspunkt kan overgå til at blive en straffesag, fordi sagen viser sig at være mere alvorlig end først antaget. I straffesager har den sigtede ikke pligt til at afgive forklaring, jf. retsplejelovens § 752, stk. 1.

Ønsker den indberettede ikke at udtale sig, vil der normalt ikke være anledning til at indhente yderligere oplysninger, og afgørelsen kan træffes.

Finder disciplinarmyndigheden efter at have forelagt den indberettede de foreliggende oplysninger og hørt hans forklaring, at sagen er tilstrækkeligt oplyst, er processen afsluttet og disciplinarmidlet kan pålægges, medmindre den indberettede har yderligere

bemærkninger. Som beskrevet i forslaget § 12, stk. 1 og stk. 4, skal afgørelsen formuleres skriftligt og forkyndes for den pågældende. Dette må antages normalt at kunne ske umiddelbart efter, at processen er afsluttet.

Hvis den indberettede forklarer om sagen, og forklaringen giver anledning til, at der må indhentes yderligere oplysninger, er der ikke grundlag for at afgøre sagen i forbindelse med denne første afhøring, men sagen må udsættes.

Ønsker den indberettede yderligere oplysninger indhentet, skal sagen ligeledes udsættes, medmindre det er ubetænkeligt at afgøre sagen på det foreliggende grundlag, f.eks. fordi der er tale om oplysninger, der ikke findes at være relevante, jf. stk. 4, sidste pkt.

Til stk. 4

Det følger af stk. 3, 2. pkt., modsætningsvis, at kan sagen ikke afgøres på det grundlag, der foreligger på det første møde, må sagen udsættes på grund af behov for yderligere oplysninger. Sådanne oplysninger kan være forklaringer eller oplysninger fra andet militært personel, erklæringer om tekniske spørgsmål etc.

I modsætning til den indberettede kan andet militært personel efter omstændighederne have pligt til at afgive forklaring og til at tale sandt i forbindelse med, at de afgiver forklaring i en disciplinarsag, jf. straffelovens § 162.

Det følger af det militære over- og underordningsforhold, at en befalingsmand har pligt til at medvirke til sagens oplysning. Dette indebærer bl.a., at den, der har indberettet sagen, kan pålægges at afgive forklaring om sit kendskab til sagen eller f.eks. udlevere materiale vedrørende sagen. Det samme gælder andet militært personel, der må antages at kunne bidrage til sagens oplysning. Hvis de trods ordre hertil ikke giver forklaring mv., kan de straffes for ulydighed, jf. den gældende bestemmelse i militær straffelov § 16 og udvalgets forslag til § 11.

Hvis det må antages, at den pågældende ved at afgive forklaring vil udsætte sig for strafansvar, bør han gøres bekendt med, at han ikke har pligt til at afgive forklaring. Dette svarer til princippet i retsplejeloven vedrørende politiets afhøring af en ikke sigtet, jf. retsplejelovens § 753, jf. § 173, der henviser til bl.a. § 171, herunder bestem-

melsen i § 171, stk. 2, nr. 1, hvorefter en person ikke har pligt til at afgive forklaring som vidne, hvis forklaringen antages at ville udsætte vidnet selv for straf eller tab af velfærd.

Andre forvaltningsmyndigheder er forpligtet til på begæring af disciplinarmyndigheden at videregive oplysninger til disciplinarmyndigheden, hvis oplysningerne er af betydning for den afgørelse, der skal træffes. Det gælder dog kun oplysninger, som den anden forvaltningsmyndighed er berettiget til at videregive, jf. forvaltningslovens § 31.

Disciplinarmyndigheden kan ikke kræve, at civile giver oplysninger til brug for sagen. Hvis en civil person alligevel mundtligt giver oplysninger, der viser sig at være bevidst urigtige, kan han ikke straffes herfor efter straffelovens § 162, der forudsætter, at oplysningen gives om forhold, som den pågældende er pligtig at afgive forklaring om. Hvis sådanne urigtige oplysninger gives skriftligt, vil forholdet efter omstændighederne kunne henføres under bestemmelsen i straffelovens § 163.

Det følger af stk. 1, at den indberettede skal have lejlighed til at udtale sig om de faktiske oplysninger i sagen, som har betydning for sagens afgørelse, inden afgørelsen træffes (partshøring). Dette krav gælder både i de sager, hvor afgørelsen træffes på det første møde, jf. stk. 3, og i de sager, hvor afgørelsen udsættes med henblik på at indhente yderligere oplysninger, jf. stk. 4.

Myndigheden kan fastsætte en frist for afgivelsen af udtalelsen. Efter forvaltningslovens § 21, stk. 2, nr. 2, kan retten til at afgive udtalelse afskæres, hvis partens interesse i, at sagens afgørelse udsættes, findes at burde vige for væsentlige hensyn til offentlige eller private interesser, der taler imod en sådan udsættelse. Hvis det i det enkelte tilfælde kan lægges til grund, at en anmodning om at få lejlighed til at afgive en udtalelse alene er begrundet i et ønske om at forhale sagen, vil denne bestemmelse kunne finde anvendelse til at forhindre noget sådant.

Hvis en part under sagens behandling fremsætter en begæring om aktindsigt, og begæringen efter forvaltningsloven skal imødekommes, skal sagens afgørelse udsættes, indtil der er givet parten adgang til at gøre sig bekendt med dokumenterne, jf. forvaltningslovens § 11, stk. 1.

Fremsætter den indberettede en sådan begæring, og skal den imødekommes, skal afgørelsen i sagen således udsættes. Bestemmelsen gælder imidlertid ikke i tilfælde, hvor den indberettedes interesse i, at sagens afgørelse udsættes, findes at burde vige for væsentlige hensyn til offentlige eller private interesser, der taler imod en sådan udsættelse, jf. forvaltningslovens § 11, stk. 2. Denne bestemmelse vil efter en konkret vurdering kunne anvendes i tilfælde, hvor der er et særligt behov for en øjeblikkelig afgørelse, og i tilfælde, hvor den indberettedes begæring om aktindsigt må antages alene at skyldes ønsket om at forhale sagen.

Udvalget finder anledning til at bemærke, at begæringer om aktindsigt under behandlingen af en disciplinarsag må forventes kun at fremkomme rent undtagelsesvist.

For det første vil de fleste disciplinarsager kunne afgøres alene på grundlag af indberetningen, som den indberettede forudsættes at få lejlighed til at gennemse, og den forklaring, som den indberettede selv afgiver. Under denne partshøring har den indberettede fået indsigt i sagens dokumenter.

For det andet forudsætter udvalget, at den indberettede under sagsforløbet som klart udgangspunkt løbende får mulighed for at gennemlæse de dokumenter, der i øvrigt er indhentet.

Efter forvaltningslovens § 15 kan retten til aktindsigt begrænses, i det omfang partens interesse i at kunne benytte ”kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til den pågældende selv eller til andre private eller offentlige interesser, herunder ... forebyggelse, opklaring og forfølgning af lovovertrædelser, straffuldbyardelse og lignende samt beskyttelse af sigtede, vidner eller andre i sager om strafferetlig eller disciplinær forfølgning ...”. Denne bestemmelse administreres i praksis meget restriktivt.

Bestemmelsen kan undtagelsesvist tænkes at være relevant i militære disciplinarsager, hvis der konkret foreligger afgørende hensyn, der med stor vægt kan begrunde, at den indberettede ikke skal have oplysning om identiteten på den, der har foretaget indberetningen (anonymisering).

Udvalget forudsætter, at anonymisering af anmelderens navn i overensstemmelse med forvaltningslovens bestemmelse klart vil have undtagelsens karakter. Det må ved vurderingen tillægges væsentlig betydning, at den, der er indberettet i en disciplinarsag og dermed risikerer en disciplinær sanktion, også må have kendskab til samtlige sagens oplysninger for at kunne varetage sine interesser.

Til § 10, stk. 1-4

Langt de fleste – ukomplicerede – disciplinarsager må forventes at blive behandlet og afsluttet på det møde, som den indberettede indkaldes til af disciplinarmyndigheden på baggrund af indberetningen, jf. § 10, stk. 3. Disse sager belyses af følgende eksempel og vil have følgende forløb:

En militær person er kommet for sent til tjeneste og er blevet indberettet. Disciplinarmyndigheden modtager indberetningen, indkalder den indberettede med oplysning om, at han er blevet indberettet for – i dette tilfælde – udeblivelse fra tjeneste/for silde møde, og at han er berettiget til at møde med en bisidder, jf. stk. 2.

Under mødet bliver indberetningen forelagt den indberettede, som typisk får lejlighed til at gennemlæse den og samtidig får at vide, at det er frivilligt for ham at udtale sig, jf. stk. 3.

Det er i stk. 1 præciseret, at det er disciplinarmyndigheden, der har ansvaret for, at sagen bliver tilstrækkeligt oplyst. Oplysninger kan bl.a. indhentes fra den indberettede.

Den indberettede får lejlighed til at udtale sig om de faktiske oplysninger, der har betydning for afgørelsen. Dette vil i almindelige udeblivelsessager i praksis betyde, at den indberettede får lejlighed til at forklare sig om udeblivelsen og baggrunden for den.

Herved er forvaltningslovens krav til partshøring opfyldt. Sagen kan herefter afgøres.

Hvis den indberettede har behov for at komme med en egentlig udtalelse, herunder f.eks. om grunden til, at han kom for sent, eller for at kunne dokumentere årsagen her til, har han krav på det. Hvis den indberettede oplyser, at han har behov for yderligere

tid til at få bekræftet sin forklaring om årsagen til det forsinkede fremmøde (togstandsning, oversvømmelse, lynnedslag etc.), skal han have rimelig tid hertil. Disciplinarmyndigheden har mulighed for at fastsætte en frist, der efter omstændighederne kan være ganske kort.

Når de yderligere oplysninger er fremkommet, og de ikke giver disciplinarmyndigheden grundlag for supplerende undersøgelser, er processen afsluttet, og sagen kan afgøres. Herved er også forvaltningslovens krav til partshøring opfyldt.

Finder disciplinarmyndigheden efter at have hørt den indberettedes udlægning af sagen, at der er grund til at søge sagen yderligere oplyst, f.eks. ved at få indhentet oplysninger eller forklaringer fra andre, skal myndigheden lade disse undersøgelser foretage. Når oplysningerne foreligger, skal disciplinarmyndigheden indkalde den indberettede til et nyt møde, forelægge ham de nu fremkomne oplysninger, og give ham lejlighed til at udtale sig.

Alle tre skitserede forløb er omfattet af den foreslåede bestemmelse til § 10.

Efter § 20 i militær retsplejelov skal militære straffesager undersøges hurtigst muligt. Bestemmelsen gælder også for sager, der resulterer i et disciplinarmiddel. Udvalget har ikke fundet det nødvendigt at medtage en tilsvarende bestemmelse i lovudkastet, men det forudsættes, at disciplinarsager undersøges og behandles hurtigst muligt.

§ 11. Finder disciplinarmyndigheden det tvivlsomt, om sagen i stedet bør behandles som en straffesag, forelægges sagen for disciplinarchefen. Finder disciplinarchefen spørgsmålet tvivlsomt, forelægger han sagen for auditøren til afgørelse.

Til § 11

Den foreslåede bestemmelse tilsigter at løse det problem, der kan opstå, når en sag, der er rejst som en disciplinarsag, under den videre undersøgelse viser sig at rumme op-

lysninger, der gør det nærliggende at overveje, om sagen i stedet bør behandles som en straffesag efter militær straffelov.

Det foreslås, at dette spørgsmål i første omgang afgøres af disciplinarchefen. Er disciplinarchefen i tvivl, skal han forelægge sagen for auditøren til afgørelse.

§ 11, 1. pkt., vedrører den situation, hvor anmeldelsen behandles af en underordnet chef med disciplinære beføjelser, f.eks. en underafdelingschef. Hvis han er af den opfattelse, at sagen muligvis bør behandles som en straffesag, skal han forelægge spørgsmålet for disciplinarchefen, som herefter afgør, om sagen skal fortsætte som disciplinarsag eller forelægges auditøren til afgørelse af spørgsmålet. Der er således tale om en fravigelse af den almindelige regel om indberetning ad kommandovejen, jf. herved også princippet i militær retsplejelov § 42.

Behandles sagen umiddelbart af disciplinarchefen, f.eks. regimentschefen, er det ham, der tager stilling til, om sagen skal fortsætte som disciplinarsag eller forelægges auditøren.

Den foreslåede bestemmelse er ikke udtryk for, at enhver tvivl om den rette behandlingsform medfører, at sagen skal forelægges for auditøren. Som nævnt i bemærkningerne til § 1 forudsættes det, at disciplinarchefen inden for rimelige rammer kan skønne over, om en pligtforsømmelse, som efter en samlet bedømmelse indebærer en strafbar forseelse af mindre alvorlig karakter, også i det konkrete tilfælde bør sanktioneres med straf.

Udvalget har overvejet, om den indberettede selv skal kunne forlange, at sagen behandles som en straffesag.

Efter tjenestemandslovens § 22, stk. 3, kan en tjenestemand, der er mistænkt for et strafbart forhold, forlange sagen behandlet som straffesag. Dette er dog ikke til hinder for, at der efter straffesagens afslutning iværksættes tjenstligt forhør af tjenestemanden.

Tilsvarende gælder efter retsplejelovens § 1019 i, stk. 1, nr. 2, at behandlingen af en adfærdsklage mod politipersonale slutes, hvis indklagede er mistænkt for et strafbart forhold og forlanger sagen behandlet som straffesag. Efter stk. 2, 2. pkt., genoptages behandlingen af adfærdsklagesagen, hvis tiltale ikke rejses eller gennemføres til fældende dom.

De nævnte bestemmelser forudsætter, at den, sagen angår, er mistænkt for et strafbart forhold. Dette er ikke tilfældet i militære disciplinarsager, hvor det netop forudsættes, at forholdet typisk vedrører en pligtforsømmelse, der ikke er strafbar. Der er derfor ikke grundlag for at foreslå en tilsvarende bestemmelse optaget i disciplinarloven.

Finder auditøren, at sagen bør fortsætte som straffesag, overtager auditøren den videre behandling af sagen. Viser auditørens undersøgelse, at der ikke er grundlag for at rejse straffesag, skal han sende sagen tilbage til disciplinarchefen til videre behandling.

Bortset fra bestemmelsen i § 11, 2. pkt. in fine, har den militære anklagemyndighed ingen kompetence efter disciplinarloven. Dette forhindrer imidlertid ikke, at auditørkorpset som forsvarrets fagmyndighed på området kan yde generel vejledning i disciplinarsager. Udvalget har dog ikke fundet anledning til at foreslå en lovbestemmelse herom. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i forbindelse med omtalen af den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 45.

§ 12. Disciplinarafgørelsen udfærdiges skriftligt med en begrundelse.

Stk. 2. Begrundelsen for afgørelsen skal indeholde en henvisning til de retsregler, efter hvilke afgørelsen er truffet, og en redegørelse for de faktiske oplysninger i sagen, som er tillagt væsentlig betydning for afgørelsen. Begrundelsen skal endvidere angive de hovedhensyn, som har været bestemmende for sanktionsfastsættelsen.

Stk. 3. Afgørelsen skal indeholde en klagevejledning.

Stk. 4. Afgørelsen skal forkyndes for den pågældende.

Til § 12

§ 12 indeholder bestemmelser om afgørelsens form, kravene til begrundelse for afgørelsen, klagevejledning samt en bestemmelse om, at afgørelsen skal forkyndes for den indberettede. Bestemmelsen giver den indberettede en mere gunstig retsstilling end den, der følger af forvaltningsloven.

For det første stilles der krav om, at alle afgørelser skal udfærdiges skriftligt. Disciplinarmidler kan således ikke pålægges mundtligt.

For det andet stilles der krav om, at der i alle tilfælde skal gives en begrundelse – også selvom det må antages, at ”afgørelsen fuldt ud giver den pågældende part medhold”, jf. forvaltningslovens § 22, f.eks. fordi betingelserne for disciplinansvar ikke er fundet opfyldt, eller fordi sagen af andre grunde opgives.

For det tredje stilles der krav om, at der i alle afgørelser skal redegøres for sagens faktiske omstændigheder (”oplysninger”), som er tillagt væsentlig betydning for afgørelsen.

Afgørelser om et disciplinarmiddel har en særegen karakter i forhold til de mange forskellige afdørelsestyper, som forvaltningslovens § 24 om begrundelse dækker.

Et skønsmæssigt element i en disciplinarafgørelse kan typisk tænkes at indgå ved sanktionsfastsættelsen. Derfor er det i § 12 anført, at de hovedhensyn, som har været bestemmende for sanktionsfastsættelsen, skal angives i begrundelsen.

Afgørelsen skal altid indeholde en klagevejledning, og ikke blot i tilfælde, hvor den pågældende ikke har fået medhold. Dette har bl.a. sammenhæng med, at det vil være vanskeligt at afgøre, om en disciplinarafgørelse overhovedet i noget tilfælde kan antages at være udtryk for, at den indberettede har fået medhold. Om indholdet af klagevejledningen henvises til forvaltningslovens § 25, stk. 1.

Klagevejledningen vil som hovedregel kunne gives i en standardiseret form.

Forvaltningsloven indeholder ikke nærmere bestemmelser om den måde, hvorpå en afgørelse skal meddeles.

Den indberettede vil typisk opholde sig på tjenestestedet, når sagen behandles og afgøres. Det er derfor naturligt, at afgørelsen forkyndes for den pågældende. Brevforkyndelse vil kunne anvendes i de tilfælde, hvor den indberettede ikke er til stede på tjenestestedet, f.eks. fordi den pågældende nu er hjemsendt. Forkyndelsestidspunktet er afgørende for, fra hvilket tidspunkt klagefristerne i §§ 14 og 15 skal regnes.

§ 13. Den, der er pålagt disciplinarmidler som nævnt i § 6, stk. 1, nr. 3 og 4, har krav på at få fuldbyrdelsen af afgørelsen udsat i indtil 3 gange 24 timer fra forkyndelsen af disciplinarmidlet, medmindre disciplinarchefen finder, at formålet med disciplinarmidlet herved vil blive forspildt.

Til § 13

Den foreslåede bestemmelse svarer i det væsentlige til den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 41, om at den, der er pålagt et disciplinarmiddel, har et retskrav på en kort udsættelse af fuldbyrdelsen af disciplinarafgørelsen. Adgangen til udsættelse er dog begrænset til ”arbejde og efterøvelse i en del af fritiden” og ”tjeneste uden for orden”. De øvrige disciplinarmidler kan således fuldbyrdes umiddelbart.

Det er fundet rimeligt at foreslå den gældende periode på 2 gange 24 timer udvidet til 3 gange 24 timer.

Adgangen til udsættelse er efter forslaget i modsætning til efter den gældende bestemmelse ikke undtagelsesfri. Efter 2. led kan disciplinarchefen konkret afgøre, at der ikke kan ske en udsættelse på 3 x 24 timer, såfremt formålet med disciplinarmidlet derved forspildes. Dette kan f.eks. gøre sig gældende i det tilfælde, hvor den pågældende umiddelbart står for hjemsendelse. Et andet eksempel kan være, at den pågældende netop af disciplinære årsager ikke umiddelbart bør gives mulighed for f.eks. at forlade tjenestestedet med risiko for nye, disciplinære forseelser.

§ 14. Den, der er pålagt et disciplinarmiddel af en anden end disciplinarchefen, kan inden 14 dage fra forkyndelsen af afgørelsen indbringe denne for disciplinarchefen.

Stk. 2. Disciplinarchefen kan beslutte at behandle klagen trods fristoverskridelse, hvis overskridelsen må anses for undskyldelig.

Stk. 3. Klage til disciplinarchefen har ikke opsættende virkning, medmindre disciplinarchefen bestemmer det.

Til § 14

Efter militær retsplejelov § 42 kan den, der er blevet pålagt et disciplinarmiddel, forlange sagen forelagt rettergangschefen til afgørelse. Der gælder ikke nogen klagefrist.

Udvalget foreslår, at afgørelser, hvorved der pålægges disciplinarmidler af underordnede disciplinarchefer, fortsat skal kunne indbringes for disciplinarchefen. Klage til disciplinarchefen kan ske såvel mundtligt som skriftligt.

Som det fremgår af formuleringen af den foreslåede bestemmelse, er det kun den, der er pålagt disciplinarmidlet, der kan indbringe sagen for disciplinarchefen. Den, der har indgivet anmeldelse, personel- eller interesseorganisationer og andre, der måtte være berørt af sagen, herunder en mulig forurettet, har således ikke selvstændig klageadgang.

Udvalget finder, at der – i modsætning til den nugældende retstilstand – bør gælde en frist, inden for hvilken afgørelsen kan indbringes for disciplinarchefen. En frist på 14 dage regnet fra den dag forkyndelse af afgørelsen er sket, er efter udvalgets opfattelse en rimelig og forsvarlig frist. Klageren kan anmode om en frist til at fremkomme med yderligere bemærkninger eller begrundelse for en allerede indgivet klage.

Udvalget foreslår endvidere, jf. stk. 2, at disciplinarchefen i det konkrete tilfælde kan beslutte at behandle en klage, selv om klagefristen er overskredet, når overskridelsen må anses for undskyldelig. Dette svarer til retsplejelovens regler om anke af straffedomme efter ankefristens udløb, jf. § 949, stk. 2, hvorefter ankeinstansen kan tillade

anken behandlet til trods for, at ankefristen er overskredet, når ”fristens oversiddelse i øvrigt skyldes grunde, der ikke kan tilregnes ham”.

Disciplinarchefen kan i klagesager træffe afgørelse om at stadfæste, formilde eller opheve afgørelsen. Disciplinarchefen kan derimod ikke skærpe det disciplinarmiddel, som er pålagt ved den påklagede afgørelse. Disciplinarchefen kan heller ikke af egen drift ændre en underordnet myndigheds afgørelse til skade for den pågældende.

Udvalget har ikke fundet anledning til at foreslå bestemmelser, der giver disciplinarchefen disse muligheder, bl.a. fordi risikoen for, at disciplinarafgørelsen kan blive skærpet, må antages at kunne medvirke til, at den, der er pålagt et disciplinarmiddel, herved måske vil være tilbageholdende med at indbringe sagen for disciplinarchefen.

Efter den gældende bestemmelse i militær retsplejelov § 44 har klage til rettergangschefen i disciplinarsager ”ikke opsættende virkning på udståelsen”, medmindre rettergangschefen træffer anden bestemmelse.

Denne regel, der har væsentlig betydning for disciplinen, foreslås opretholdt, jf. forslaget til stk. 3.

§ 15. Disciplinarchefens afgørelse kan inden 4 uger fra forkyndelsen af afgørelsen forlanges indbragt for disciplinarnævnet.

Stk. 2. Disciplinarnævnet kan beslutte at behandle klagen trods fristoverskridelse, hvis overskridelsen må anses for undskyldelig.

Stk. 3. Klage til disciplinarnævnet har ikke opsættende virkning, medmindre nævnet bestemmer det.

Til § 15

Om § 15, stk. 2 og 3, henvises til bemærkningerne til § 14, stk. 2 og 3.

§ 16. Ophæves eller formildes et pålagt disciplinarmiddel, der er udstået, skal der samtidig tages stilling til, om ændringen skal medføre økonomisk godtgørelse eller anden kompensation.

Stk. 2. Forsvarsministeren kan fastsætte nærmere regler om kompensation efter stk. 1.

Til § 16

Efter den foreslåede bestemmelse kan den, som har udstået et disciplinarmiddel, som efterfølgende bliver ophævet eller formildet, få tilkendt en kompensation.

Om baggrunden for forslaget henvises til kapitel 15.7.

§ 17. Disciplinarnævnet består af en byretsdommer som formand, en repræsentant for forsvaret efter indstilling fra forsvarschefen og en repræsentant for den personelgruppe som den, der er pålagt et disciplinarmiddel, tilhører. De sidstnævnte repræsentanter udpeges efter indstilling fra personelorganisationerne mv.

Stk. 2. Medlemmerne beskikkes af forsvarsministeren for 4 år, jf. dog stk. 3. Der beskikkes en suppleant for hvert af nævnets medlemmer. Genbeskikkelse kan finde sted.

Stk. 3. Det medlem, der deltager i sager vedrørende værnepligtigt personel, der er pålagt et disciplinarmiddel, beskikkes for 1 år.

Stk. 4. Forsvarsministeren fastsætter nærmere regler om disciplinarnævnets virksomhed.

Til § 17

Den foreslåede bestemmelse fastsætter reglerne for sammensætningen af disciplinarnævnet. Der henvises til bemærkningerne i kapitel 15.6.

§ 18. Disciplinarchefens afgørelse kan først indbringes for domstolene, når afgørelsen er blevet prøvet eller sagen er afvist af disciplinarnævnet, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Disciplinarchefens afgørelse kan indbringes for domstolene, hvis nævnet ikke har truffet afgørelse inden for 2 måneder efter, at sagen er indbragt for nævnet.

Stk. 3. Sager til prøvelse af disciplinarnævnets afgørelser anlægges mod nævnet. Andre sager anlægges mod Forsvarskommandoen.

Stk. 4. Afgørelser efter stk. 1 og 2 indbringes for byretten på det sted, hvor sagsøger gør tjeneste. Er den pågældende hjemsendt, indbringes sagen for byretten på det sted, hvor sagsøger har hjemting.

Til § 18

Den foreslåede bestemmelse indebærer, at disciplinarnævnets afgørelser – i modsætning til, hvad der antages at gælde efter militær retsplejelov – kan prøves af domstolene i overensstemmelse med bestemmelsen i grundlovens § 63.

Om baggrunden herfor og nærmere om den foreslåede bestemmelse henvises til kapitel 15.6.2.

§ 19. Adgangen til at indlede disciplinarsag bortfalder 2 år efter forseelsen.

Stk. 2. Fristen efter stk. 1 afbrydes ved, at den pågældende underrettes om, at der er afgivet indberetning efter § 8, stk. 1, eller at der er indledt straffesag.

Stk. 3. Hvis en straffesag, der er afsluttet uden dom, sendes til disciplinarchefen, skal den pågældende samtidig underrettes herom. Hvis sagen sendes til disciplinarchefen efter dom, skal den pågældende underrettes senest ved ankefristens udløb.

Til § 19

Den foreslåede bestemmelse er en forældelsesregel. Det foreslås, at adgangen til at indlede disciplinarsag bortfalder 2 år efter forseelsen.

Om begrundelsen herfor og om det nærmere indhold af den foreslåede bestemmelse henvises til kapitel 15.8.

§ 20. For militære tjenestemænd finder bestemmelserne i lov om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken § 20, stk. 2 og 3, samt §§ 21-24 ikke anvendelse, når sagen hører til de sager, der kan behandles efter militær disciplinarlov.

Til § 20

Forslaget til § 20 er en konsekvens af, at udvalget foreslår § 14 i lov om forsvarets personel ophævet. Den foreslåede bestemmelse indebærer, at der skabes hjemmel til at indlede disciplinærforfølgning efter tjenestemandsløven af militære tjenestemænd, efter at en straffesag mod den pågældende er afsluttet. Hvis sagen derimod skal behandles efter den militære disciplinarlov, dvs. at der ikke er tale om en (militær) straffesag, vil der ikke samtidig eller efterfølgende kunne indledes en disciplinærforfølgning efter tjenestemandsløvens regler. For militært personel, der ikke er tjenestemænd, forudsættes det på tilsvarende måde, at der efter en afsluttet sag efter disciplinarloven ikke efterfølgende iværksættes en disciplinarsag efter andre regler.

§ 21. Forsvarsministeren kan fastsætte bestemmelser for behandlingen af disciplinarsager.

Til § 21

Efter den foreslåede bestemmelse kan forsvarsministeren fastsætte nærmere regler om behandlingen af disciplinarsager, jf. for eksempel bemærkningerne til forslaget til § 10, stk. 2.

§ 22. Denne lov træder i kraft den ...

Stk. 2. Sager, der er under behandling på tidspunktet for lovens ikrafttræden, færdigbehandles efter de hidtil gældende regler.

Stk. 3. I sager, der afgøres med et disciplinarmiddel efter lovens ikrafttræden, kan alene anvendes de disciplinarmidler, der er nævnt i §§ 4 og 5 i disciplinarloven.

Stk. 4. Tilbageholdelse på tjenestestedet, der er pålagt som disciplinarmiddel inden lovens ikrafttræden, men som på dette tidspunkt ikke er udstået, bortfalder, hvorefter disciplinarmyndigheden træffer ny afgørelse efter reglerne i denne lov.

Til § 22

Udvalgets forslag til ændrede regler for behandlingen af disciplinarsager betyder, at sager, der hidtil er blevet behandlet efter straffeprocessuelle regler, fremover vil skulle behandles efter forvaltningsretlige procedurer. På denne baggrund foreslår udvalget enkle overgangsbestemmelser, som ikke vil volde problemer i praksis, og som alene i en kort overgangsperiode vil medføre, at der behandles sager efter såvel de nye regler som de hidtil gældende.

Disciplinarmidler, som er pålagt inden lovens ikrafttræden, men som ikke er udstået eller kun delvist udstået inden lovens ikrafttræden, kan fuldbyrdes efter lovens ikrafttræden.

Dette gælder dog ikke de af de gældende disciplinarmidler, som foreslås ophævet. Det drejer sig om tilbageholdelse på tjenestestedet og overflytning til anden tjeneste.

Tilbageholdelse på tjenestestedet: I det omfang, disciplinarmidlet ikke er udstået ved lovens ikrafttræden, bortfalder disciplinarmidlet eller den resterende periode af sanktionen, jf. stk. 3. Disciplinarmyndigheden efter denne lov skal herefter tage stilling til, hvilket af de disciplinarmidler, der kan anvendes efter lovens ikrafttræden, der i givet fald skal pålægges.

Overflytning til anden tjeneste: På samme måde gælder, at hvis dette disciplinarmiddel er pålagt, men ikke effektueret inden lovens ikrafttræden, bortfalder sanktionen.

KAPITEL 19. Forslag til militær straffelov, militær restplejelov og militær disciplinarlov uden bemærkninger

Forslag til militær straffelov

Kapitel 1. Almindelig del

§ 1. Loven finder anvendelse på tjenstgørende militært personel samt hjemsendt militært personel med hensyn til militære pligter, som påhviler det efter hjemsendelsen.

Stk. 2. Loven finder endvidere anvendelse på udenlandsk militært personel, der er interneret her i landet, og andre personer, der efter mellemfolkelige overenskomster, som Danmark har tiltrådt, har krav på behandling som militærpersoner.

§ 2. Under væbnet konflikt finder loven endvidere anvendelse på

- 1) enhver, der gør tjeneste ved det militære forsvar eller følger en enhed af dette,
- 2) krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes til bistand for disse, for så vidt ikke andet følger af gældende mellemfolkelige overenskomster, og
- 3) enhver, der gør sig skyldig i overtrædelse af denne lovs §§ 29-35 og §§ 37-39.

§ 3. Loven finder anvendelse på lovovertrædelser, der begås i og uden for den danske stat.

§ 4. Loven finder også anvendelse på lovovertrædelser, der begås mod andre landes militære styrker, som samvirker med danske militære styrker.

§ 5. Under dansk straffemyndighed, jf. straffelovens §§ 6-12, hører endvidere overtrædelser af §§ 29-31 og § 33, der er foretaget under væbnet konflikt uden for den danske stat, uden hensyn til, hvor gerningsmanden hører hjemme, medmindre andet følger af almindelige folkeretlige regler.

Stk. 2. Under dansk straffemyndighed hører endvidere overtrædelser af §§ 37 og 39 og af straffeloven, der er foretaget uden for den danske stat, uden hensyn til, hvor gerningsmanden hører hjemme, når overtrædelserne er begået over for dansk militært personel eller personer, der er omfattet af § 2, nr. 1 og 2.

§ 6. Overtrædelser af denne lov straffes, når de er begået forsætligt eller af grov uagtsomhed, medmindre andet følger af de enkelte bestemmelser.

§ 7. Straffelovens § 13, stk. 3, anvendes på handlinger, som er nødvendige for at tilvejebringe lydighed eller opretholde ordenen.

§ 8. Den, der efter §§ 1 og 2 ikke er omfattet af loven, straffes kun for medvirken til overtrædelse af bestemmelser i loven, hvis lovovertrædelsen kan medføre straf af fængsel i 4 år eller derover.

Stk. 2. Der kan pålægges selskaber mv. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel for medvirken til overtrædelse af denne lov.

§ 9. Den, der ved at adlyde en overordnets tjenstlige ordre begår en strafbar handling, er straffri, medmindre han vidste, at der ved ordren tilsigtedes en sådan handling, eller dette var umiddelbart indlysende.

Et mindretal⁴⁷ foreslår bestemmelsen affattet således:

§ 9. Den, der ved at adlyde en overordnets tjenstlige ordre begår en strafbar handling, straffes, medmindre han ikke vidste, at ordren var ulovlig, og ordren ikke var åbenbart ulovlig.

---

⁴⁷ Hans Klingenberg, Merethe Stagetorn, Poul Sørensen, Gorm Toftegaard Nielsen og Tyge Trier.

§ 10. Lovens bestemmelser for væbnet konflikt finder anvendelse, når danske styrker i eller uden for riget er i væbnet konflikt, eller der er givet meddelelse herom efter stk. 2 eller stk. 3.

Stk. 2. Under truende udsigt til væbnet konflikt kan forsvarsministeren offentliggøre meddelelse om, at lovens regler for væbnet konflikt finder anvendelse.

Stk. 3. Forsvarsministeren kan i forbindelse med udsendelse af danske styrker uden for rigets grænser bemyndige chefen for den udsendte styrke til under truende udsigt til væbnet konflikt at meddele, at reglerne i stk. 1 finder anvendelse for styrken.

Kapitel 2. Speciel del

Pligter som underordnet

§ 11. Den, der undlader at efterkomme en tjenstlig ordre fra en overordnet eller vagt, eller som efterkommer ordren på klart utilfredsstillende måde, straffes for ulydighed med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Stk. 2. Straffen kan ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 3 år, når ulydigheden er af særlig grov karakter, navnlig når den har medført betydelig skade eller fare eller har været egnet til at svække lydigheden hos andre tilstedeværende. Er ulydigheden forbundet med vold mod overordnet eller vagt, kan straffen stige til fængsel i 6 år.

Stk. 3. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 10 år.

§ 12. Udviser flere i forening forsætligt ulydighed, eller bruger de magt, vold eller trussel om vold mod overordnet eller vagt, straffes de for mytteri med fængsel indtil 6 år.

Stk. 2. Under væbnet konflikt kan straffen stige til fængsel på livstid.

§ 13. Den, der forsætligt ved handling eller i ord groft krænker en foranstående eller vagt, straffes for respektstridig opførsel med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

§ 14. Straffen efter §§ 11-13 kan nedsættes eller bortfalde, når den foranstående eller vagten ved sin adfærd har givet anledning til lovovertrædelsen.

Pligter som overordnet og sideordnet mv.

§ 15. Den overordnede, som forsætligt ved forskelsbehandling, chikane eller på tilsvarende måde forfølger en eller flere underordnede, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

§ 16. Den foranstående, der fra efterstående uberettiget modtager gave, pengelån eller anden fordel, straffes for misbrug af stilling med bøde eller fængsel indtil 6 måneder, medmindre højere straf er forskyldt efter anden lovgivning.

§ 17. Den overordnede, der forsætligt undlader at gribe ind over for en underordnetes krænkende behandling af dennes underordnede eller sideordnede, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

§ 18. Den overordnede, der forsætligt ved handling eller i ord groft krænker en underordnet, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

§ 19. Den, der udsætter en sideordnet for særligt krænkende behandling, herunder for nedværdigende ritualer, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Rusmidler mv.

§ 20. Den, der ved indtagelse af alkohol, euforiserende stoffer, opstemmende eller bedøvende midler eller på lignende måde har bragt sig i en tilstand, hvor han ikke er i stand til at varetage sin tjeneste på fuldt forsvarlig måde, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

§ 21. Forsvarsministeren kan fastsætte bestemmelser om promillegrænser på særlige områder for tjeneste i forsvaret, navnlig når sikkerhedsmæssige

forhold kan begrunde det. Overtrædelse af sådanne promillegrænser straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år.

§ 22. Den, der i tjenesten eller på militært område er i besiddelse af euforiserende stoffer, jf. lov om euforiserende stoffer, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder, medmindre højere straf er forskyldt efter anden lovgivning. Det samme gælder den, der indtager sådanne stoffer i tjenesten eller på militært område.

§ 23. Den, der forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af de i § 20 nævnte årsager, og som gennem sin påklædning eller lignende klart viser at høre til forsvaret, straffes med bøde.

Stk. 2. Den, der i forbindelse med tjeneste i udlandet forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af de i stk. 1 nævnte årsager, straffes med bøde. Under særligt skærpene omstændigheder kan straffen stige til fængsel i 1 år.

Et mindretal⁴⁸ foreslår bestemmelsen affattet således:

§ 23. Den, der forstyrrer den offentlige orden, eller som i uniform viser sig synligt påvirket af de i § 20 nævnte årsager, straffes med bøde. Under tjeneste i udlandet kan straffen under særligt skærpene omstændigheder stige til fængsel i 1 år.”

Andre pligtforsømmelser

§ 24. Den, der groft tilsidesætter sine pligter som vagt, straffes for vagtforseelse med bøde eller fængsel indtil 1 år.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 3 år, når forholdet er af særlig grov karakter, navnlig når det har medført betydelig skade eller fare eller har givet anledning til, at der er begået en forbrydelse.

---

⁴⁸ Nils Black, Peter Garde, Jens Greve, Jens Johansen, Svend Kirkegaard-Sørensen, Per Helmer Lichtenstein og Lars Stevnsborg.

Stk. 3. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 10 år.

§ 25. Den, der uberettiget fjerner sig fra tjenestestedet eller udebliver fra tjenesten, straffes i grove tilfælde for udeblivelse med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Stk. 2. På samme måde straffes den, der forsætligt unddrager sig tjeneste ved at påføre sig sygdom eller legemsskade, foregive sygdom eller benytte andre midler, der er beregnet på at vildlede myndighederne.

Stk. 3. Ved forsætlig udeblivelse kan straffen stige til fængsel i 3 år, når udeblivelsen er af særlig grov karakter, navnlig når gerningsmanden må antages at have til hensigt at udeblive permanent, eller når udeblivelsen har medført betydelig skade eller fare.

Stk. 4. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse af stk. 1 og 2 stige til fængsel i 10 år.

§ 26. Den, der bevirker, at ting, der tilhører det militære forsvar, bortkommer, ødelægges eller beskadiges, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Stk. 2. Ved forsætlig overtrædelse af stk. 1 kan straffen under særligt skærpende omstændigheder stige til fængsel i 4 år.

§ 27. Under ekstraordinære forhold kan forsvarsministeren, hvis det er nødvendigt af hensyn til forsvarets eller en del af dettes varetagelse af sine opgaver, forbyde, at tjenstgørende militært personel deltager i politiske foreninger eller forsamlinger. Overtrædelse af et sådant forbud straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Et mindretal⁴⁹ foreslår bestemmelsen affattet således:

§ 27. Under ekstraordinære forhold, der truer landets sikkerhed, kan forsvarsministeren forbyde, i det omfang det er strengt påkrævet af omstændighederne, at tjenstgørende militært personel deltager i politiske foreninger

---

⁴⁹ Andreas Karoff, Poul Sørensen og Tyge Trier.

eller forsamlinger. Overtrædelse af et sådant forbud straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

§ 28. Den, der i øvrigt groft tilsidesætter sine pligter i tjenesten, straffes for pligtforsømmelse med bøde eller fængsel indtil 3 måneder.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 1 år, når pligtforsømmelsen er af særlig grov karakter, eller når den har medført betydelig skade eller fare.

Stk. 3. Under væbnet konflikt kan straffen ved forsætlig overtrædelse stige til fængsel i 3 år.

Forbrydelser mod forsvarsmagtens kampdygtighed

§ 29. For krigsforræderi straffes med fængsel indtil på livstid den, der forsætligt under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil for at gavne fjenden eller skade det danske militære forsvar

- 1) søger at opnå, at tropper, materiel, territorium eller infrastruktur bringes under fjendens kontrol eller ikke kommer dansk militært forsvar til nytte,
- 2) forleder til mytteri, overgivelse eller overløben til fjenden eller udbreder oprørske eller fjendtlige opråb i det danske militære forsvar,
- 3) ødelægger infrastruktur eller på anden måde søger at skade det danske militære forsvars kommunikationsmuligheder,
- 4) giver fjenden underretning om det danske militære forsvars forhold, herunder forhold vedrørende kommunikations- eller informationssikkerhed,
- 5) vejleder fjenden eller vildleder nogen del af dansk militært forsvar,
- 6) undlader at udføre en befaling,
- 7) giver falsk melding,
- 8) hjælper krigsfanger til flugt eller
- 9) gør sig skyldig i noget forhold, der må sidestilles med et af de nævnte.

§ 30. For spionage straffes med fængsel indtil på livstid den, der hemmeligt eller under falsk påskud tilvejebringer eller søger at tilvejebringe oplys-

ninger på det militære forsvars operationsfelt for at meddele dem til fjenden.

Stk. 2. En spion fra fjendtlige væbnede styrker, som efter at være vendt tilbage til egne styrker senere tages til fange, behandles som krigsfange og drages ikke til ansvar for den tidligere gennemførte spionage.

§ 31. Den, der forsætligt foretager ændringer af eller erstatter ammunition eller andet krigsmateriel på en sådan måde, at virkningen forringes eller udebliver, eller personer udsættes for fare, straffes med fængsel indtil 8 år.

Stk. 2. Hvis gerningsmanden indser, at ændringen mv. kan få virkning under væbnet konflikt, kan straffen stige til fængsel i 12 år.

Stk. 3. Er forholdet begået under væbnet konflikt, kan straffen stige til fængsel indtil på livstid.

§ 32. Den, der under kamp, eller når kamp forestår, forsætligt på pligtstridig måde søger at unddrage sig faren eller søger at fremkalde overgivelse, straffes med fængsel indtil 12 år.

Stk. 2. På samme måde straffes den, der under væbnet konflikt forsætligt ved pligtstridigt forhold bidrager til, at modpartens foretagender fremmes, at dansk militært forsvar skades eller udsættes for fare, eller som efterlader våben, ammunition eller andet materiel.

Stk. 3. Overtræder en befalingsmand stk. 2 ved unødvendigt at opgive sin post eller overgive sig til modparten eller ved at handle som nævnt i stk. 1, kan straffen stige til fængsel på livstid.

Stk. 4. Den, der groft uagtsomt overtræder stk. 2 og 3, straffes med fængsel indtil 4 år.

§ 33. Den, der forsætligt røber en militær hemmelighed, hvis afsløring kan skade landets forsvar, hvis fremmede magter eller styrker får kendskab hertil, straffes med fængsel indtil 8 år. Straffen kan stige til fængsel i 12 år, når forholdet er af særlig grov karakter, navnlig når det har medført betydelig skade eller fare. Begås handlingen under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil, kan straffen stige til fængsel på livstid.

Stk. 2. Den, der uberettiget skaffer sig oplysning om sådanne hemmeligheder, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 år. Sker det under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil, kan straffen stige til fængsel i 10 år.

Stk. 3. Den, der groft uagtsomt overtræder stk. 1 eller 2, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år. Sker det under væbnet konflikt eller under truende udsigt hertil, kan straffen stige til fængsel i 4 år.

§ 34. Den, som er vidende om, at mytteri, krigsforræderi eller anden for det militære forsvar farlig forbrydelse tilsigtes begået, og som forsætligt undlader at gøre, hvad der står i hans magt for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse, straffes, hvis forbrydelsen bliver begået eller forsøges begået, med bøde eller fængsel indtil 4 år.

Stk. 2. Den, der undlader at foretage sådanne forebyggelseshandlinger, straffes dog ikke, hvis deres foretagelse for ham selv eller hans nærmeste ville medføre fare for liv, helbred eller velfærd.

§ 35. Den, der under væbnet konflikt inden for det militære forsvar forsætligt foretager handlinger, som er egnet til dér at fremkalde modløshed, straffes med fængsel indtil 4 år.

§ 36. Den, der forsætligt under væbnet konflikt uden tilladelse sætter sig i forbindelse med nogen, der hører til modparten eller befinder sig på modpartens område, straffes med bøde eller fængsel indtil 1 år. Er der derved meddelt oplysninger, der kan være af værdi for modparten, kan straffen stige til fængsel i 4 år.

Andre forbrydelser under væbnet konflikt

§ 37. Den, som under væbnet konflikt forsætligt misbruger eller ikke respekterer kendetegn eller betegnelse, som er forbeholdt personer, indretninger og materiel, der er bestemt til at yde hjælp til sårede eller syge, straffes med fængsel indtil på livstid.

Stk. 2. På tilsvarende måde straffes den, der forsætligt bruger krigsmiddel eller fremgangsmåde, hvis anvendelse er i strid med en af Danmark tiltrådt mellemfolkelig overenskomst eller med folkeretlig sædvaneret.

§ 38. For plyndring straffes med fængsel indtil 6 år den, som for derigennem at skaffe sig eller andre uberettiget vinding under udnyttelse af krigsfrygten eller frygten for de styrker, som den pågældende tilhører, forsætligt

- 1) fratager eller aftvinger nogen en fremmed rørlig ting,
- 2) bringer en stjålet ting i sikkerhed eller
- 3) tvinger nogen til en handling eller undladelse, der medfører formuetab for den overfaldne eller nogen, for hvem denne handler.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 10 år, når plyndringen er af særlig grov beskaffenhed navnlig på grund af dens særligt farlige karakter, udførelsesmåden eller omfanget af den opnåede eller tilsigtede vinding, eller når et større antal forbrydelser er begået.

§ 39. Den, der forsætligt under væbnet konflikt uberettiget tilegner sig ting fra en person, som er dræbt ved krigshandling, straffes for ligrøveri med fængsel indtil 1 år og 6 måneder.

Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 6 år, når forholdet er af særlig grov beskaffenhed navnlig på grund af omfanget eller udførelsesmåden.

Ikrafttrædelsesbestemmelse

§ 40. Denne lov træder i kraft den ...

Stk. 2. Samtidig ophæves militær straffelov, lov nr. 216 af 26. april 1973.

Forslag til militær retsplejelov

§ 1. Ved behandlingen af militære straffesager finder retsplejelovens regler om behandlingen af straffesager anvendelse, medmindre andet er bestemt.

§ 2. Militære straffesager er

- 1) sager om overtrædelse af militær straffelov mod personer, som efter §§ 1 og 2 i militær straffelov kan pådrage sig strafansvar for overtrædelse af denne lov,
- 2) sager om andre strafbare overtrædelser mod personer som nævnt i nr. 1, når lovovertrædelsen vedrører tjenesten eller er begået i eller i anledning af tjenesten, på militært område eller i anvist kvarter, og
- 3) sager som nævnt under nr. 2 mod krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes som bistand for disse, eller mod fremmede militærpersoner og andre personer, der er interneret her i landet, og som i henhold til mellemfolkelig overenskomst, som er tiltrådt af Danmark, har krav på behandling som krigsfanger.

Stk. 2. Loven gælder for de personer, der er nævnt i stk. 1, nr. 3, medmindre andet følger af de mellemfolkelige overenskomster, der gælder for behandlingen af dem.

§ 3. Hvis en person samtidig retsforfølges for flere forhold, som ikke alle påtales af den militære anklagemyndighed, sker retsforfølgningen under en militær straffesag. Er den militære og den almindelige anklagemyndighed enige, kan sagen behandles som en almindelig straffesag.

Stk. 2. Retsforfølges flere personer samtidig for et forhold, som ikke for alle sigtedes eller tiltaltes vedkommende hører under den militære anklagemyndighed, kan sagen i sin helhed behandles enten som militær eller almindelig straffesag, når den militære og den almindelige anklagemyndighed er enige om det.

§ 4. Hvis hensynet til den militære sikkerhed kræver det, kan retten beslutte,

- 1) at forhandlingen skal foregå for lukkede døre,
- 2) at dørene lukkes under den forhandling, der går forud for rettens kendelse om dørlukning, jf. retsplejelovens § 29,
- 3) at en begæring om udskrift af retsbøger nægtes, jf. retsplejelovens § 41, stk. 2, og
- 4) at et vidne pålægges tavshedspligt, jf. retsplejelovens § 189.

Stk. 2. I militære straffesager træffer forsvarsministeren, henholdsvis auditøren, de afgørelser, som efter retsplejelovens § 41 træffes af justitsministeren, henholdsvis politimesteren.

§ 5. Domsforhandling kan foruden ved de retter, der er nævnt i retsplejelovens kapitel 63, foretages ved retten på det sted, hvor den tiltalte er tjenstgørende, eller hvor det skib, han hører til, har taget eller tager havn.

§ 6. Generalauditøren og auditørerne påtaler lovovertrædelser i sager, der skal behandles som militære straffesager.

Stk. 2. Ved efterforskningen af militære straffesager bistås auditørerne af auditørfuldmægtige.

Stk. 3. Forsvarsministeren er generalauditøren og auditørerne overordnet og fører tilsyn med disse.

§ 7. Ved behandlingen af militære straffesager varetager generalauditøren og auditørerne de opgaver, som efter retsplejeloven er henlagt til Rigsadvokaten henholdsvis statsadvokaterne og politimestrene, jf. dog § 9.

Stk. 2. Forsvarsministeren varetager de opgaver inden for den militære strafferetspleje, som efter retsplejeloven er henlagt til justitsministeren.

§ 8. Militære myndigheder yder auditørerne bistand.

Stk. 2. Politiet yder auditørerne bistand under efterforskningen.

Stk. 3. Politiet kan af egen drift foretage uopsættelige efterforskningsskridt i militære straffesager og skal i så fald straks underrette auditøren.

§ 9. Militære myndigheder kan foretage uopsættelige efterforskningsskridt i militære straffesager. Auditøren skal straks underrettes herom.

Stk. 2. Generalauditøren fastsætter nærmere regler om de efterforsknings-skridt, der er nævnt i stk. 1.

§ 10. En overordnet kan anholde en underordnet, der udviser ulydighed eller grov respektstridig opførsel, hvis anholdelse skønnes nødvendig af hensyn til disciplinen.

§ 11. En sigtet kan varetægtsfængsles, når der er begrundet mistanke om, at han har begået en overtrædelse af militær straffelov, som efter loven kan medføre fængselsstraf, og der er særlig grund til at antage, at sigtedes forbliven på fri fod vil virke alvorligt nedbrydende på disciplinen.

Stk. 2. Varetægtsfængsling efter stk. 1 kan højst udstrækkes til 7 dage.

Stk. 3. Varetægtsfængsling efter stk. 1 kan ikke anvendes, hvis lovovertrædelsen kan ventes at ville medføre straf af bøde.

§ 12. Er der begrundet mistanke om, at der er begået en lovovertrædelse, der skal behandles som en militær straffesag, og som efter loven kan medføre frihedsstraf, kan der uden retskendelse foretages ransagning på militært område, dog ikke af tjeneste- og lejeboliger. Ransagning kan omfatte den beklædning, som den, hos hvem ransagningen foretages, er iført.

§ 13. Ved indgang til og udgang fra militært område kan militære myndigheder foretage kontrol af indholdet af bagage, tasker, tøj mv. og af transportmidler.

Stk. 2. I det omfang det er nødvendigt for at gennemføre kontrollen, kan genstande og personer tilbageholdes. Militære myndigheder kan med henblik herpå anvende den nødvendige magt. Politiet yder efter anmodning militære myndigheder bistand hertil.

Stk. 3. Forsvarsministeren kan fastsætte nærmere regler om kontrol efter stk. 1 og 2.

§ 14. Den frist på 24 timer, der er fastsat i retsplejelovens § 760, stk. 2, § 796, stk. 3, og § 806, stk. 3, kan ved tjeneste uden for landets grænser, ved

orlogsskibe på togt og i øvrigt under ekstraordinære forhold om nødvendigt udstrækkes i indtil 3 gange 24 timer.

§ 15. Auditøren og andre militære myndigheder kan til enhver tid kræve, at militært personel, som fører motordrevet køretøj eller i øvrigt varetager opgaver, for hvilke der er fastsat særlige promillegrænser, foretager udåndingsprøve.

Stk. 2. Nægter en person at afgive udåndingsprøve, eller er han ikke i stand til at medvirke, kan han fremstilles til udtagelse af blodprøve og til afgivelse af urinprøve. Det samme gælder, hvis udåndingsprøven giver grund til at antage, at der foreligger en overtrædelse af militær straffelov § 20 eller en promillegrænse fastsat i medfør af § 21 eller færdselslovens §§ 53 og 54.

Stk. 3. Er der begrundet mistanke om, at militært personel gør tjeneste under indflydelse af euforiserende stoffer, kan pågældende fremstilles til udtagelse af blodprøve og til afgivelse af urinprøve.

§ 16. Meddelelse om anke eller kære af rettens afgørelse i en militær straffesag kan gives til en overordnet.

§ 17. Denne lov træder i kraft den ....

Stk. 2. Samtidig ophæves militær retsplejelov, lov nr. 218 af 26. april 1973.

Forslag til militær disciplinarlov

Kapitel 1. Lovens formål

§ 1. Disciplinaransvar efter denne lov har til formål at sikre disciplinen inden for forsvaret.

Stk. 2. Disciplinaransvar kan pålægges, hvor der som følge af en overtrædelse af de bestemmelser, der er nævnt i §§ 4 og 5, af disciplinære grunde er behov for en sanktion.

Kapitel 2. Lovens område mv.

§ 2. Loven finder anvendelse på tjenstgørende militært personel samt hjemsendt militært personel med hensyn til militære pligter, som påhviler dem efter hjemsendelsen.

Stk. 2. Loven finder endvidere anvendelse på udenlandsk militært personel, der er interneret her i landet, og andre personer, der efter mellemfolkelige overenskomster, som Danmark har tiltrådt, har krav på behandling som militærpersoner.

§ 3. Under væbnet konflikt omfatter loven endvidere

- 1) enhver, der gør tjeneste ved det militære forsvar eller følger en enhed af dette, og
- 2) krigsfanger samt sanitetspersonel og feltpræster, der tilbageholdes til bistand for disse, for så vidt ikke andet følger af gældende mellemfolkelige overenskomster.

Kapitel 3. Pligtforsømmelser og disciplinarmidler

§ 4. Disciplinarmidler efter § 6 kan pålægges den, som

- 1) undlader at efterkomme en tjenstlig ordre fra en overordnet eller vagt, eller som efterkommer ordren på klart utilfredsstillende måde,
- 2) i handling eller ord krænker en foranstående eller vagt,

- 3) udsætter en sideordnet for krænkende behandling, herunder for nedværdigende ritualer,
- 4) forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af alkohol, euforiserende stoffer, opstemmende eller bedøvende midler eller lignende, og som gennem sin påklædning eller lignende klart viser at høre til forsvaret,
- 5) i forbindelse med tjeneste i udlandet forstyrrer den offentlige orden, eller som viser sig synligt påvirket af de i nr. 4 nævnte årsager,
- 6) tilsidesætter sine pligter som vagt,
- 7) uberettiget fjerner sig fra tjenestestedet eller udebliver fra tjenesten,
- 8) bevirker, at ting, der hører til det militære forsvar, bortkommer, ødelægges eller beskadiges, eller
- 9) i øvrigt gør sig skyldig i pligtforsømmelse.

Et mindretal⁵⁰ foreslår nr. 4 og 5 affattet således:

... forstyrrer den offentlige orden, eller som i uniform viser sig synligt påvirket af alkohol, euforiserende stoffer, opstemmende eller bedøvende midler eller lignende.

§ 5. Disciplinarmidler kan endvidere pålægges den overordnede, som

- 1) ved forskelsbehandling, chikane eller på anden lignende måde forfølger en eller flere underordnede,
- 2) undlader at gribe ind over for en underordnets krænkende behandling af dennes underordnede eller ligestillede, eller
- 3) ved handling eller i ord krænker en underordnet,

Stk. 2. Det samme gælder den foranstående, der fra efterstående uberettiget modtager gave, pengelån eller anden fordel.

§ 6. Som disciplinarmidler kan anvendes:

- 1) Tilrettevisning
- 2) Fremstilling

---

⁵⁰ Nils Black, Peter Garde, Jens Greve, Jens Johansen, Svend Kirkegaard-Sørensen, Per Helmer Lichtenstein og Lars Stevnsborg.

- 3) Arbejde og efterøvelse i en del af fritiden
- 4) Tjeneste uden for orden
- 5) Disciplinarbøde

Stk. 2. Disciplinarbøde kan højst udgøre 1/10 af den pågældendes månedsløn. For værnepligtige kan en disciplinarbøde, der pålægges inden for de første fire måneder af værnepligtstiden, dog udgøre indtil 1/5 af månedslønnen.

Et mindretal⁵¹ foreslår stk. 2 affattet således:

Stk. 2. Disciplinarbøde kan højst udgøre 1/10 af den pågældendes månedsløn.

4. Behandlingen af disciplinarsager

§ 7. Forsvarsministeren bestemmer, hvem der skal have myndighed til at pålægge disciplinarmidler, og omfanget af denne myndighed.

§ 8. Den overordnede, der finder, at der er anledning til at gøre et disciplinansvar gældende, indberetter snarest sagen til sin nærmeste overordnede, hvis han ikke selv har disciplinarmyndighed.

Stk. 2. Er indberetning indgivet til en overordnet, der ikke har kompetence til at træffe afgørelse, videresender denne snarest indberetningen til disciplinarmyndigheden.

§ 9. Den, der i øvrigt finder, at der er anledning til at gøre et disciplinansvar gældende, indberetter dette til disciplinarchefen. Indberetning skal ske snarest efter, at forholdet er konstateret. § 8, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse.

§ 10. Disciplinarmyndigheden har ansvaret for sagens oplysning. Inden afgørelse træffes, skal den indberettede have lejlighed til at udtale sig om de

---

⁵¹ Andreas Karoff og Poul Sørensen.

faktiske oplysninger i sagen, som har betydning for afgørelsen. Disciplinarmyndigheden kan fastsætte en frist for afgivelse af udtalelsen.

Stk. 2. Disciplinarmyndigheden indkalder snarest den indberettede til en afhøring med oplysning om, at han er indberettet for et bestemt disciplinært forhold, og at han har ret til at møde med en bisidder.

Stk. 3. Disciplinarmyndigheden forelægger indberetningen for den indberettede med oplysning om, at han har ret, men ikke pligt til at udtale sig. Kan sagen afgøres på det foreliggende grundlag, træffer disciplinarmyndigheden straks afgørelse.

Stk. 4. Den indberettede kan begære sagen udsat for at afgive en udtalelse, inden sagen afgøres. Udsættelse kan nægtes, hvis det findes ubetænkeligt at afgøre sagen på det foreliggende grundlag.

§ 11. Finder disciplinarmyndigheden det tvivlsomt, om sagen i stedet bør behandles som en straffesag, forelægges sagen for disciplinarchefen. Finder disciplinarchefen spørgsmålet tvivlsomt, forelægger han sagen for auditøren til afgørelse.

§ 12. Disciplinarafgørelsen udfærdiges skriftligt med en begrundelse.

Stk. 2. Begrundelsen for afgørelsen skal indeholde en henvisning til de retsregler, efter hvilke afgørelsen er truffet, og en redegørelse for de faktiske oplysninger i sagen, som er tillagt væsentlig betydning for afgørelsen. Begrundelsen skal endvidere angive de hovedhensyn, som har været bestemmende for sanktionsfastsættelsen.

Stk. 3. Afgørelsen skal indeholde en klagevejledning.

Stk. 4. Afgørelsen skal forkyndes for den pågældende.

§ 13. Den, der er pålagt disciplinarmidler som nævnt i § 6, stk. 1, nr. 3 og 4, har krav på at få fuldbyrdelsen af afgørelsen udsat i indtil 3 gange 24 timer fra forkyndelsen af disciplinarmidlet, medmindre disciplinarchefen finder, at formålet med disciplinarmidlet herved vil blive forspildt.

§ 14. Den, der er pålagt et disciplinarmiddel af en anden end disciplinarchefen, kan inden 14 dage fra forkyndelsen af afgørelsen indbringe denne for disciplinarchefen.

Stk. 2. Disciplinarchefen kan beslutte at behandle klagen trods fristoverskridelse, hvis overskridelsen må anses for undskyldelig.

Stk. 3. Klage til disciplinarchefen har ikke opsættende virkning, medmindre disciplinarchefen bestemmer det.

§ 15. Disciplinarchefens afgørelse kan inden 4 uger fra forkyndelsen af afgørelsen forlanges indbragt for disciplinarnævnet.

Stk. 2. Disciplinarnævnet kan beslutte at behandle klagen trods fristoverskridelse, hvis overskridelsen må anses for undskyldelig.

Stk. 3. Klage til disciplinarnævnet har ikke opsættende virkning, medmindre nævnet bestemmer det.

§ 16. Ophæves eller formildes et pålagt disciplinarmiddel, der er udstået, skal der samtidig tages stilling til, om ændringen skal medføre økonomisk godtgørelse eller anden kompensation.

Stk. 2. Forsvarsministeren kan fastsætte nærmere regler om kompensation efter stk. 1.

§ 17. Disciplinarnævnet består af en byretsdommer som formand, en repræsentant for forsvaret efter indstilling fra forsvarschefen og en repræsentant for den personelgruppe som den, der er pålagt et disciplinarmiddel, tilhører. De sidstnævnte repræsentanter udpeges efter indstilling fra personelorganisationerne mv.

Stk. 2. Medlemmerne beskikkes af forsvarsministeren for 4 år, jf. dog stk. 3. Der beskikkes en suppleant for hvert af nævnets medlemmer. Genbeskikkelse kan finde sted.

Stk. 3. Det medlem, der deltager i sager vedrørende værnepligtigt personel, der er pålagt et disciplinarmiddel, beskikkes for 1 år.

Stk. 4. Forsvarsministeren fastsætter nærmere regler om disciplinarnævnets virksomhed.

§ 18. Disciplinarchefens afgørelse kan først indbringes for domstolene, når afgørelsen er blevet prøvet eller sagen er afvist af disciplinarnævnet, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Disciplinarchefens afgørelse kan indbringes for domstolene, hvis nævnet ikke har truffet afgørelse inden for 2 måneder efter, at sagen er indbragt for nævnet.

Stk. 3. Sager til prøvelse af disciplinarnævnets afgørelser anlægges mod nævnet. Andre sager anlægges mod Forsvarskommandoen.

Stk. 4. Afgørelser efter stk. 1 og 2 indbringes for byretten på det sted, hvor sagsøger gør tjeneste. Er den pågældende hjemsendt, indbringes sagen for byretten på det sted, hvor sagsøger har hjemting.

§ 19. Adgangen til at indlede disciplinarsag bortfalder 2 år efter forseelsen.

Stk. 2. Fristen efter stk. 1 afbrydes ved, at den pågældende underrettes om, at der er afgivet indberetning efter § 8, stk. 1, eller at der er indledt straffesag.

Stk. 3. Hvis en straffesag, der er afsluttet uden dom, sendes til disciplinarchefen, skal den pågældende samtidig underrettes herom. Hvis sagen sendes til disciplinarchefen efter dom, skal den pågældende underrettes senest ved ankefristens udløb.

§ 20. For militære tjenestemænd finder bestemmelserne i lov om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken § 20, stk. 2 og 3, samt §§ 21-24 ikke anvendelse, når sagen hører til de sager, der kan behandles efter militær disciplinarlov.

§ 21. Forsvarsministeren kan fastsætte bestemmelser for behandlingen af disciplinarsager.

Ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser

§ 22. Denne lov træder i kraft den ...

Stk. 2. Sager, der er under behandling på tidspunktet for lovens ikrafttræden, færdigbehandles efter de hidtil gældende regler.

Stk. 3. I sager, der afgøres med et disciplinarmiddel efter lovens ikrafttræden, kan alene anvendes de disciplinarmidler, der er nævnt i §§ 4 og 5 i disciplinarloven.

Stk. 4. Tilbageholdelse på tjenestestedet, der er pålagt som disciplinarmiddel inden lovens ikrafttræden, men som på dette tidspunkt ikke er udstået, bortfalder, hvorefter disciplinarmyndigheden træffer ny afgørelse efter reglerne i denne lov.

Bilagsfortegnelse

1. Lovbekendtgørelse nr. 642 af 30. september 1987 af militær straffelov.
2. Lovbekendtgørelse nr. 643 af 30. september 1987 af militær retsplejelov.
3. Vejledning af 1. juli 1989 om disciplinarmidlers anvendelse over for militært personel
4. Bekendtgørelse nr. 509 af 12. juni 2003 om rettergangsmyndighed i det militære forsvar.
5. Bekendtgørelse nr. 77 af 14. februar 1991 om myndighed til at anvende straffe uden dom og disciplinarmidler over for personel i forsvaret, bortset fra frivilligt personel af hjemmeværnet.
6. Cirkulære af 2. marts 1990 om lønafkortning mv. ved mindre alvorlig unddragelse af tjenesten.
7. Generalauditørens supplerende bemærkninger i tilknytning til cirkulære af 2. marts 1990 om lønafkortning mv. ved mindre alvorlig unddragelse af tjenesten.
8. Bekendtgørelse nr. 107 af 11. marts 1974 om anvendelse af disciplinarmidler i det militære forsvar.
9. Bekendtgørelse nr. 108 af 11. marts 1974 om disciplinarnævn og ankenævn.
10. Notat vedrørende praksis for overtrædelse af militær straffelov §§ 15, 16, 20, 23, 26, 27 og 28.
11. Oversigt over sager, der er afgjort i perioden 1998-2002 for overtrædelse af militær straffelov § 15.
12. Notat om kollektive ransagninger.